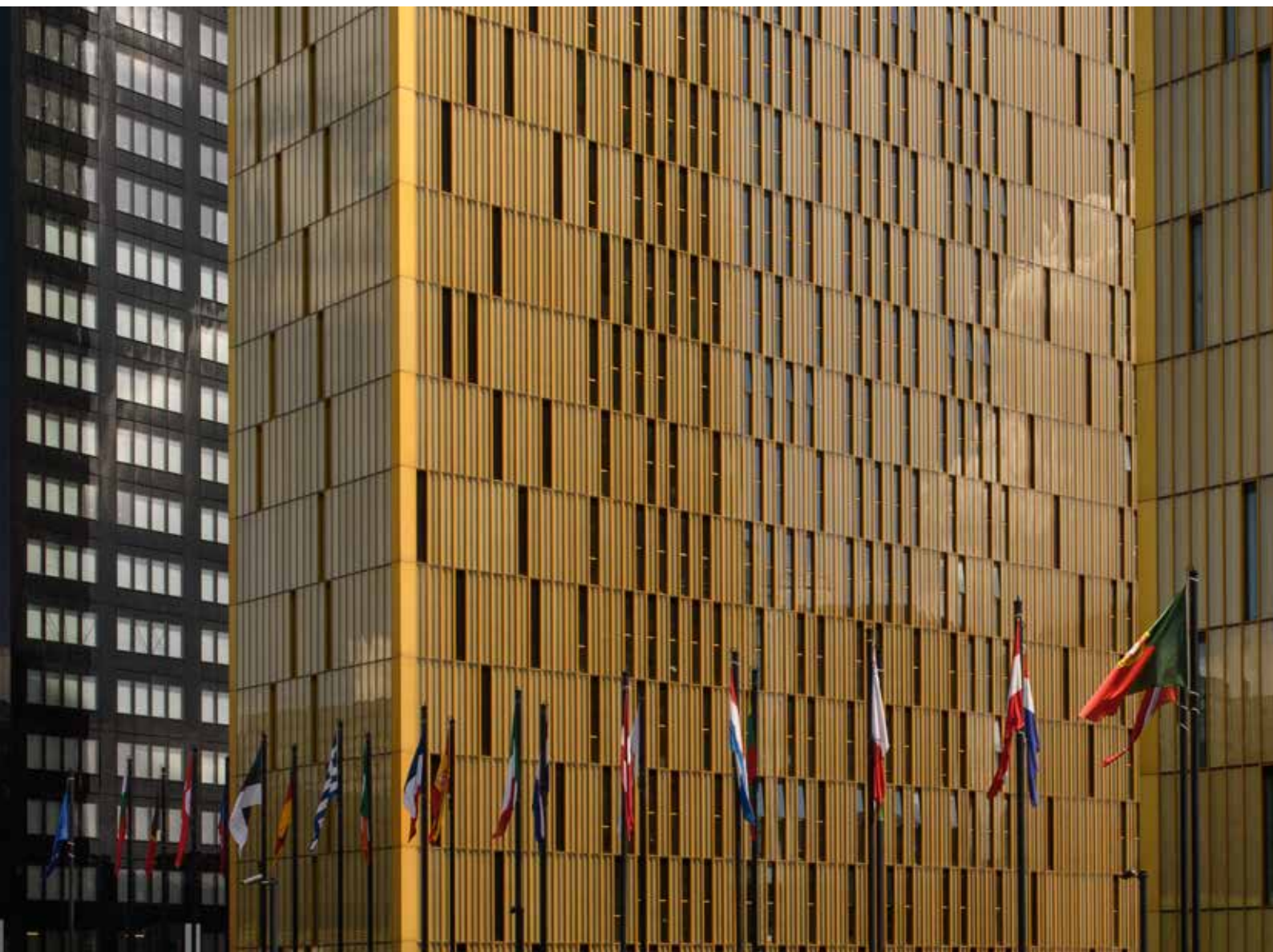




CURTEA DE JUSTIȚIE
A UNIUNII EUROPENE



RAPORT ANUAL 2018 **ACTIVITATEA JUDICIARĂ**



CURTEA DE JUSTIȚIE
A UNIUNII EUROPENE

RAPORT ANUAL 2018

ACTIVITATEA JUDICIARĂ

Sinteza activității judiciare a Curții de Justiție și a Tribunalului Uniunii Europene

Luxemburg, 2019

curia.europa.eu

CURTEA DE JUSTIȚIE
L-2925 LUXEMBURG
LUXEMBURG
TEL. +352 4303-1

TRIBUNALUL
L-2925 LUXEMBURG
LUXEMBURG
TEL. +352 4303-1

Curtea pe internet: curia.europa.eu

Printed by Court of Justice of the European Union in Luxembourg

Manuscris definitivat la 1 februarie 2019

Nici instituția și nicio persoană care acționează în numele instituției nu sunt responsabile pentru utilizarea care ar putea fi dată informațiilor de mai jos.

Luxemburg: Curtea de Justiție a Uniunii Europene/Direcția comunicare/
Unitatea publicații și presă electronice, 2019

© Uniunea Europeană, 2019

Reproducerea este autorizată cu condiția menționării sursei

Orice utilizare sau reproducere a fotografiilor sau a altor documente al căror titular al drepturilor de autor nu este Uniunea Europeană este interzisă fără autorizarea titularilor drepturilor de autor.

Print	QD-AP-19-001-RO-C	ISBN 978-92-829-3105-9	ISSN 2467-0944	DOI 10.2862/22795
PDF	QD-AP-19-001-RO-N	ISBN 978-92-829-3088-5	ISSN 2467-1177	DOI 10.2862/97464

CUPRINS

<i>Prefață de domnul K. Lenaerts, președintele Curții de Justiție a Uniunii Europene</i>	8
--	---

CAPITOLUL I | CURTEA DE JUSTIȚIE

A EVOLUȚIA ȘI ACTIVITATEA CURȚII DE JUSTIȚIE ÎN ANUL 2018	11
B JURISPRUDENȚA CURȚII DE JUSTIȚIE ÎN ANUL 2018	13
I. Retragera unui stat membru din Uniunea Europeană	13
II. Drepturi fundamentale	15
1. Invocabilitatea Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene în cadrul unor litigii între particulari	15
2. Procedură referitoare la pretinsa încălcare a drepturilor fundamentale consacrate de cartă	18
3. Principii și drepturi fundamentale consacrate de cartă	20
3.1. Dreptul la respectarea vieții private și de familie	20
3.2. Libertatea de religie	21
3.3. Dreptul la un proces echitabil	22
3.4. Principiul <i>ne bis in idem</i>	24
III. Cetățenia Uniunii	27
1. Restrângerea dreptului de ședere al unui cetățean al Uniunii și al membrilor familiei sale	27
2. Dreptul de ședere derivat al resortisanților unei țări terțe, membri ai familiei unui cetățean al Uniunii	29
3. Extrădarea unui cetățean al Uniunii către un stat terț	33
IV. Dispoziții instituționale	36
V. Dreptul Uniunii și dreptul național	37
VI. Contenciosul Uniunii	39
1. Trimiterea preliminară	39
2. Acțiunea în anulare	42
VII. Libertățile de circulație	46
1. Libertatea de stabilire	46
2. Libera prestare a serviciilor	47
3. Libera circulație a capitalurilor	51

VIII. Controlul la frontiere, azilul și imigrarea	53
1. Controlul la frontiere	53
2. Politica privind azilul	54
2.1. Statutul de refugiat	54
2.2. Prelucrarea cererilor de protecție internațională	55
2.3. Decizii de returnare	59
3. Relațiile cu Turcia	60
IX. Cooperarea judiciară în materie civilă	61
1. Regulamentul nr. 44/2001 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială	61
2. Regulamentul nr. 2201/2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești	63
3. Regulamentul nr. 650/2012 privind crearea unui certificat european de moștenitor	66
X. Cooperarea judiciară în materie penală	67
1. Mandatul european de arestare	67
2. Norme comune în materie de procedură penală	71
XI. Transporturi	73
XII. Concurență	74
1. Articolul 101 TFUE	74
2. Concentrări	76
3. Ajutoare de stat	77
XIII. Dispoziții fiscale	80
XIV. Apropierea legislațiilor	82
1. Dreptul de autor	82
2. Proprietatea industrială	83
3. Protecția datelor cu caracter personal	86
4. Achizițiile publice	89
5. Asistența reciprocă în materie de recuperare a creanțelor legate de impozite	91
6. Asigurarea auto	92
XV. Politica economică și monetară	92
XVI. Politica socială	95
1. Egalitatea de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și securitatea socială	95

2. Protecția lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează	98
3. Protecția lucrătorilor pe durată determinată	100
4. Organizarea timpului de lucru	101
5. Dreptul la concediu anual plătit	102
6. Coordonarea sistemelor de securitate socială	105
XVII. Protecția consumatorilor	107
XVIII. Mediu	108
1. Protecția mediului marin	108
2. Zone protejate	109
3. Diseminarea în mediu a organismelor modificate genetic (OMG)	110
4. Convenția de la Aarhus	111
XIX. Acorduri internaționale	113
1. Interpretarea unui acord internațional	113
2. Înființarea unui tribunal arbitral printr-un acord internațional	115
3. Competența externă a Uniunii	116
C ACTIVITATEA GREFEI CURȚII DE JUSTIȚIE ÎN ANUL 2018	119
D STATISTICI JUDICIARE ALE CURȚII DE JUSTIȚIE	124
E COMPUNEREA CURȚII DE JUSTIȚIE	154

CAPITOLUL II | TRIBUNALUL

A ACTIVITATEA TRIBUNALULUI ÎN ANUL 2018	163
B JURISPRUDENȚA TRIBUNALULUI ÎN ANUL 2018	165
Tendințe jurisprudențiale	165
I. Drept instituțional	168
II. Norme de concurență aplicabile întreprinderilor	171
1. Contribuții în domeniul articolului 101 TFUE	171
2. Contribuții în domeniul articolului 102 TFUE	174
3. Contribuții în domeniul concentrărilor economice	176

4. Competențele de inspecție	178
III. Ajutoare de stat	179
1. Noțiunea de ajutor de stat	179
a. Stabilirea cuantumului ajutorului acordat – Noțiunea de activitate economică	179
b. Selectivitate în materie fiscală	180
c. Imputabilitate – Principiul investitorului privat avizat	181
2. Compatibilitate	182
3. Faza preliminară de examinare – Obligația de investigare	183
4. Recuperare	185
IV. Proprietate intelectuală – Marca Uniunii Europene	187
1. Competența de modificare	187
2. Motive absolute de refuz	187
3. Motive relative de refuz	190
4. Procedura de decădere	192
a. Utilizare serioasă	192
b. Marcă devenită denumire comercială obișnuită	192
V. Politica externă și de securitate comună – Măsuri restrictive	194
1. Ucraina	194
2. Egipt	197
3. Lupta împotriva terorismului	199
VI. Coeziunea economică, socială și teritorială	200
VII. Protecția sănătății	201
VIII. Dumping	206
IX. Supravegherea sectorului financiar	209
X. Contractele de achiziții publice ale instituțiilor Uniunii	210
XI. Accesul la documentele instituțiilor	211
1. Documente deținute de EMA în cadrul unei cereri de autorizare a introducerii pe piață a unui medicament	211
2. Documente provenind de la serviciul juridic al unei instituții	212
3. Documente referitoare la acordarea unui împrumut Euratom	212
4. Documente privind o procedură legislativă în curs	213

5. Documente care emană de la un stat membru schimbate în cadrul normelor politicii comune în domeniul pescuitului	214
6. Documente privind indemnizațiile membrilor Parlamentului	215
XII. Funcție publică	217
1. Hărțuire morală	217
2. Boală profesională	219
3. Ridicarea imunității de jurisdicție	220
4. Recrutare	221
XIII. Contenciosul în despăgubire	222
XIV. Cereri de măsuri provizorii	225
C ACTIVITATEA GREFEI TRIBUNALULUI ÎN ANUL 2018	230
I. Contribuția la activitatea jurisdicțională	231
II. Susținerea coerenței	232
III. O reformă de amploare: e-Curia obligatorie în procedurile în fața Tribunalului	233
IV. Alte forme de asistență pentru instanță	234
V. Activitatea administrativă	235
D STATISTICI JUDICIARE ALE TRIBUNALULUI	236
E COMPUNEREA TRIBUNALULUI	262



KOEN LENAERTS

președintele Curții de Justiție
a Uniunii Europene

În urmă cu 100 de ani, Europa ieșea devastată dintr-un conflict deosebit de sângeros. În prezent, peste 500 de milioane de cetățeni din toate generațiile sunt martorii unui parcurs istoric fără precedent care a dat naștere unei Comunități, apoi unei Uniuni Europene, promotoare a unor valori fundamentale comune statelor sale membre și garantă, prin intermediul instituțiilor sale, a păcii, a libertății, a democrației, a statului de drept și a respectării drepturilor omului.

Această formidabilă realizare, construită cu răbdare de-a lungul mai multor decenii, trebuie să rămână gravată în memoria noastră colectivă în această perioadă dificilă a istoriei europene.

La momentul la care scriu această prefață, viitorul continuă să fie marcat de incertitudini în ceea ce privește rezultatul procesului politic care s-a deschis după referendumul din 23 iunie 2016 asupra apartenenței Regatului Unit la Uniunea Europeană. Criza migrației care afectează continentul nostru este, dincolo de dimensiunea sa umană dramatică, o sursă de tensiuni uneori majore între statele membre și alimentează reflexele de repliere identitară în numeroase opinii publice. Preocupări legate de respectarea valorilor inerente statului de drept au apărut de asemenea în anumite state membre.

Aceste focare de criză sau de tensiuni au consecințe directe asupra activităților instituției noastre. Astfel, în cursul anului precedent, Curtea de Justiție a trebuit să examineze primele probleme legate de *Brexit*, printre care aceea dacă un stat membru, după ce a notificat Consiliului European intenția de a părăsi Uniunea, poate revoca această notificare. Dosarele de azil continuă să ajungă în număr mare, aducând cu ele probleme care, sub aparența unei mari tehnicități, implică mize umane și societale considerabile. Mai multe cauze legate de respectarea statului de drept au fost de asemenea aduse în fața Curții de Justiție.

În acest climat tulbure, Curtea de Justiție a Uniunii Europene trebuie să rămână un pilon stabil și fundamental al proiectului european. Prin angajamentul ferm al tuturor membrilor săi și al ansamblului personalului său, ea are sarcina să acționeze pentru consolidarea valorilor fondatoare ale acestui proiect. Să contribuie, printr-o justiție de calitate, eficace și transparentă, la restabilirea încrederii tuturor — cetățeni, lucrători, consumatori, întreprinderi, factori de decizie politică sau administratori publici — față de construcția europeană. Să se edifice neobosit ca garantă a valorilor fundamentale inerente unei Uniuni de drept, valori care nu pot tolera nicio formă de concesiune sau de compromis.

Pe plan instituțional, anul 2018 a fost marcat de o înnoire parțială a Curții de Justiție, care a primit în cadrul său, în luna octombrie, șase noi membri, plini de talent și de entuziasm. Profit de oportunitatea pe care mi-o oferă această prefață pentru a le adresa din nou celor șase membri care au părăsit instituția cele mai calde mulțumiri pentru devotamentul lor constant față de activitățile acesteia și, prin intermediul acestor activități, față de cauza europeană.

Pe plan statistic, anul 2018 a fost un an excepțional din două perspective. Pe de o parte, la nivelul productivității, ca urmare a unui număr record de cauze soluționate de fiecare dintre cele două instanțe (760 de Curtea de Justiție și 1 009 de Tribunal), ceea ce înseamnă un nivel istoric de 1 769 de cauze soluționate de instituție în cursul unui an. Pe de altă parte, la nivelul cauzelor introduse. Astfel, numărul total de cauze introduse în fața celor două instanțe își continuă tendința ascendentă (1 683 de cauze noi, față de 1 656 în anul 2017), în special ca urmare a unui număr record de 849 de cauze noi pentru Curtea de Justiție (față de 739 în anul 2017), imputabil atât creșterii numărului de cereri de decizie preliminară, cât și creșterii numărului de acțiuni directe și de recursuri împotriva deciziilor Tribunalului (care s-au ridicat la 63 și, respectiv, la 199 de cauze noi față de 46 și, respectiv, de 147 în anul 2017).

Această din urmă evoluție statistică evidențiază necesitatea luării unor măsuri menite să descongese Curtea de Justiție. Mă bucur, în acest context, de progresele realizate de autoritățile legislative ale Uniunii în discuțiile cu privire la unul dintre pilonii importanți ai solicitării pe care Curtea de Justiție le-a adresat-o în acest scop în luna martie a anului 2018, și anume introducerea unui mecanism de admitere prealabilă a anumitor categorii de recursuri. Aceste progrese ne permit să sperăm că acest mecanism va intra în vigoare în cursul celui de al doilea trimestru al anului 2019.

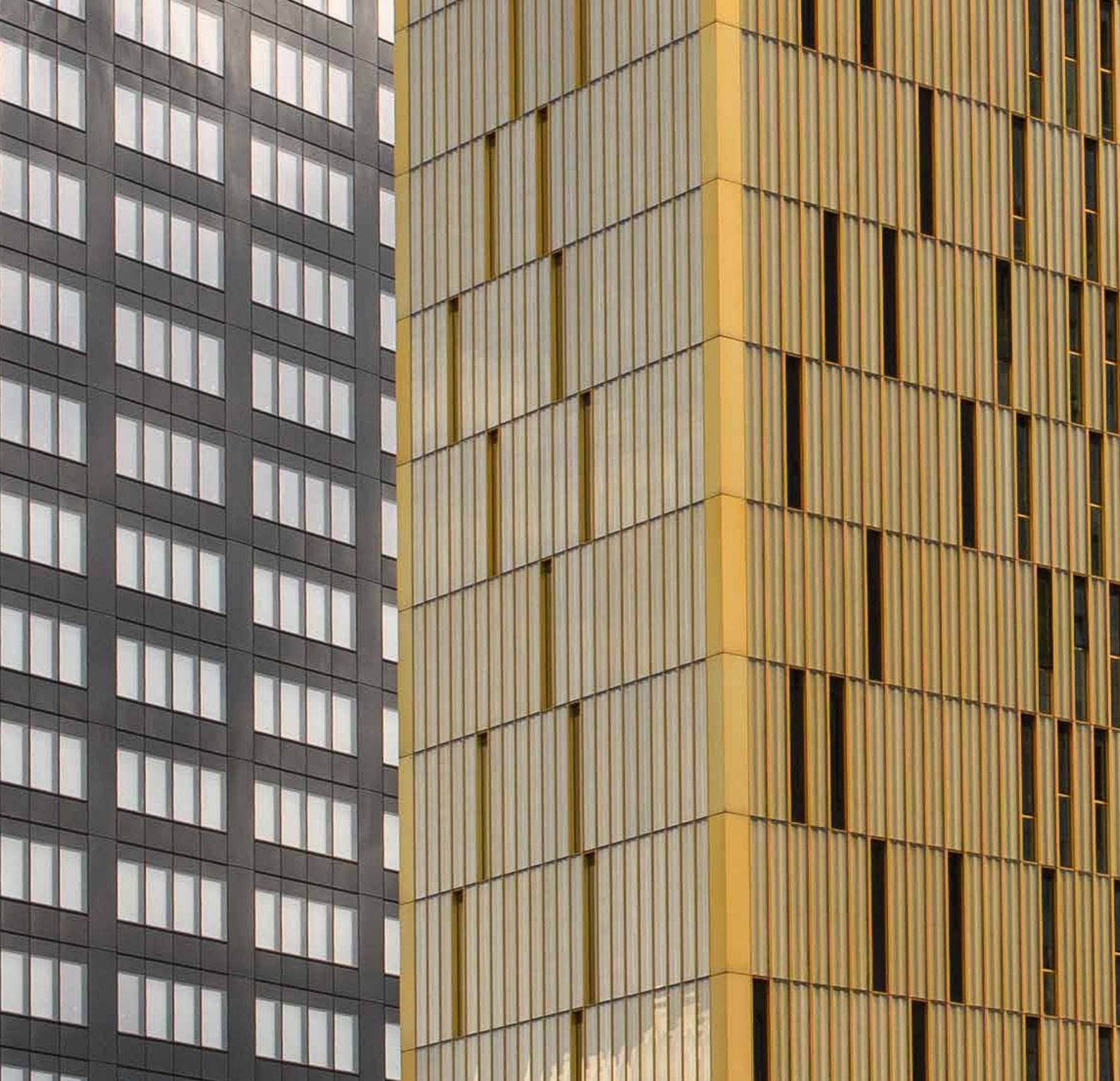
Printre evenimentele care au marcat anul 2018, doresc să menționez și deschiderea Rețelei judiciare a Uniunii Europene, veritabilă platformă de schimburi între Curtea de Justiție a Uniunii Europene și curțile constituționale și supreme ale statelor membre.

În sfârșit, la 1 decembrie 2018, aplicația „e-Curia” a devenit modalitatea exclusivă de schimb de documente judiciare între Tribunal și reprezentanții părților. Această aplicație permite în prezent celor două instanțe care compun instituția să optimizeze gestionarea cauzelor, obținând beneficiul maxim din caracterul imediat al comunicațiilor dematerializate, și să economisească un volum considerabil de hârtie, reducând astfel bilanțul de carbon al instituției, în conformitate cu angajamentele asumate de aceasta în cadrul Sistemului de management de mediu și audit EMAS (*Eco Management and Audit Scheme*).

Prezentul raport oferă cititorului o imagine completă a evoluției și a activității instituției în cursul anului 2018. La fel ca în anii precedenți, o parte substanțială este consacrată prezentării principalelor evoluții ale jurisprudenței Curții de Justiție și a Tribunalului. Precedate de o scurtă introducere, datele statistice specifice fiecărei instanțe vin să completeze și să ilustreze analiza.

Profit de această ocazie pentru a adresa mulțumiri călduroase colegilor mei, precum și ansamblului personalului instituției pentru activitatea remarcabilă pe care au desfășurat-o în cursul acestui an.





CAPITOLUL I **CURTEA DE JUSTIȚIE**



A | EVOLUȚIA ȘI ACTIVITATEA CURȚII DE JUSTIȚIE ÎN ANUL 2018

de domnul Koen Lenaerts, președintele Curții de Justiție

Acest prim capitol expune în mod sintetic activitățile Curții de Justiție în anul 2018. Prezenta parte (A) oferă o imagine generală a evoluției instanței în cursul anului precedent și a activității sale jurisdicționale. În a doua parte (B) sunt prezentate, ca în fiecare an, principalele evoluții jurisprudențiale, clasificate pe materii. În a treia și în a patra parte se detaliază activitatea grefei în perioada de referință (C), precum și statisticile referitoare la anul judiciar precedent (D), iar în a cincea parte este prezentată componența Curții în cursul aceluiași an (E).

1.1. Anul 2018 a fost marcat de înnoirea parțială a Curții de Justiție. Ședința solemnă care s-a ținut cu această ocazie, la 8 octombrie 2018, a permis să se aducă un omagiu domnului Antonio Tizzano (avocat general din anul 2000 până în anul 2006, judecător la Curte din anul 2006, președinte al unei camere de cinci judecători din anul 2009 până în anul 2015 și vicepreședintele Curții din luna octombrie a anului 2015 până în luna octombrie a anului 2018), domnului José Luís da Cruz Vilaça (avocat general din anul 1986 până în anul 1988, judecător și președinte al Tribunalului din anul 1989 până în anul 1995, judecător la Curte din anul 2012 până în anul 2018 și președinte al unei camere de cinci judecători din luna octombrie a anului 2015 până în luna octombrie a anului 2018), domnului Melchior Wathelet (judecător la Curte din anul 1995 până în anul 2003 și avocat general din anul 2012 până în anul 2018, asumând funcția de prim avocat general în perioada octombrie 2014-octombrie 2018), precum și domnului Anthony Borg Barthet (judecător la Curte din anul 2004 până în anul 2018), domnului Paolo Mengozzi (judecător la Tribunal din anul 1998 până în anul 2006 și avocat general la Curte din anul 2006 până în anul 2018) și domnului Egidijus Jarašiūnas (judecător la Curte din anul 2010 până în anul 2018).

Șase noi membri au intrat în funcție cu aceeași ocazie, și anume domnii Peter George Xuereb (Malta) și Nuno José Cardoso da Silva Piçarra (Portugalia), doamna Lucia Serena Rossi (Italia) și domnul Irmantas Jarukaitis (Lituania), în calitate de judecători, precum și domnii Gerard Hogan (Irlanda) și Giovanni Pitruzzella (Italia), în calitate de avocați generali.

1.2. Pe planul funcționării instituționale, punerea în aplicare a reformei arhitecturii jurisdicționale a Uniunii care rezultă din Regulamentul (UE, Euratom) 2015/2422 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 decembrie 2015 de modificare a Protocolului nr. 3 privind Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene (JO 2015, L 341, p. 14), care trebuie să conducă la dublarea numărului de judecători ai Tribunalului până în luna septembrie a anului 2019, nu a cunoscut evoluții în cursul anului 2018.

2. Pe plan statistic și fără a aduce atingere comentariilor mai detaliate care figurează în partea C a prezentului capitol din Raportul anual, trei mari tendințe se degajă din lectura datelor referitoare la anul precedent.

Prima tendință privește numărul de cauze deduse judecării Curții, care își continuă curba ascendentă. Cu 849 de cauze noi, Curtea înregistrează astfel cel mai mare număr de cauze din istoria sa. La fel ca în anul 2017, cererile de decizie preliminară sunt cele care au constituit cea mai mare parte a acestor cauze (568 de cereri noi, adică peste două treimi din numărul total al cauzelor deduse judecării Curții în anul 2018), însă acțiunile în constatarea neîndeplinirii obligațiilor și recursurile înregistrează și ele o dezvoltare notabilă, în măsura în care au fost înregistrate 57 și, respectiv, 199 de cauze noi.

Al doilea element marcant al acestor statistici privește numărul ridicat de cauze soluționate de Curte pe parcursul anului precedent – 760 de cauze, adică un număr niciodată atins până în prezent – și mai ales numărul de cauze soluționate de Marea Cameră a Curții (80 de cauze). Aceste cifre stau mărturie atât pentru amploarea muncii realizate de Curte, cât și pentru importanța cauzelor care îi sunt deduse spre judecare.

În sfârșit, remarcăm că, în pofida creșterii numărului de cauze, durata medie de examinare a cauzelor a rămas în anul 2018 la un nivel foarte satisfăcător. Durata medie de examinare a cauzelor preliminare a fost de 16 luni, în timp ce durata de examinare a acțiunilor directe și a recursurilor a fost de 18,8 luni și, respectiv, de 13,4 de luni. În pofida numărului lor ridicat (12), cauzele supuse procedurii preliminare de urgență în cursul anului precedent au putut fi de asemenea examinate într-un termen mediu de 3,1 luni, ceea ce corespunde obiectivului pe care Curtea și l-a fixat cu ocazia instituirii acestei proceduri derogatorii, în anul 2008.

B | JURISPRUDENȚA CURȚII DE JUSTIȚIE ÎN ANUL 2018

I. Retragera unui stat membru din Uniunea Europeană

Ca urmare a deciziei Regatului Unit de a se retrage din Uniunea Europeană, Curtea s-a pronunțat cu privire la două cereri de decizie preliminară referitoare la notificarea intenției de retragere din partea acestui stat membru.

În primul rând, în Hotărârea din 10 decembrie 2018, **Wightman și alții** (C-621/18, [EU:C:2018:999](#)), Plenul Curții a statuat, în cadrul unei proceduri accelerate¹, că *articolul 50 TUE permite unui stat membru să revoce unilateral notificarea intenției sale de a se retrage din Uniune*. Cererea de decizie preliminară a fost introdusă de Camera întâi a Curții Supreme Civile (Scoția), în cadrul unei acțiuni în control jurisdicțional („judicial review”) formulate de unii membri ai Parlamentului Regatului Unit, ai Parlamentului Scoțian și ai Parlamentului European, pentru a se stabili dacă și cum poate fi revocată notificarea prevăzută la articolul 50 TUE înainte de expirarea termenului de doi ani prevăzut la alineatul (3) al acestei dispoziții, ceea ce ar avea ca efect faptul că, în cazul unei revocări, Regatul Unit ar rămâne în Uniune.

Răspunzând argumentelor referitoare la inadmisibilitate ale guvernului Regatului Unit și ale Comisiei, Curtea a arătat că întrebarea privind interpretarea pe care i-a adresat-o instanța de trimitere era pertinentă, iar nu ipotetică, din moment ce această întrebare constituia tocmai obiectul litigiului în fața instanței menționate. Împrejurarea că acțiunea principală are un caracter declaratoriu nu se opune, pe de altă parte, pronunțării Curții asupra unei întrebări preliminare din moment ce această acțiune este autorizată de dreptul național, iar această întrebare răspunde unei nevoi obiective pentru soluționarea litigiului cu care instanța de trimitere este legal sesizată.

În ceea ce privește interpretarea articolului 50 TUE, Curtea a constatat mai întâi că acest articol nu abordează explicit revocarea intenției de retragere. Curtea a arătat, în continuare, că articolul menționat urmărește un dublu obiectiv. Pe de o parte, acesta consacră dreptul suveran al unui stat membru de a se retrage din Uniune, întrucât o astfel de decizie nu necesită un acord nici cu celelalte state membre și nici cu instituțiile. Pe de altă parte, articolul 50 TUE instituie o procedură care urmărește să permită ca o asemenea retragere să se efectueze în mod ordonat. Or, acest caracter suveran al dreptului de retragere militează în favoarea existenței unui drept al statului membru în cauză, câtă vreme un acord de retragere încheiat între Uniune și acest stat membru nu a intrat în vigoare sau, în absența unui astfel de acord, câtă vreme termenul de doi ani prevăzut la articolul 50 alineatul (3) TUE, eventual prorogat, nu a expirat, de a revoca notificarea intenției sale de a se retrage din Uniune. Prin urmare, revocarea poate fi decisă unilateral, în conformitate cu normele constituționale ale statului membru în cauză. Ea reflectă o decizie suverană de a păstra statutul de stat membru al Uniunii, statut pe care notificarea menționată nu a avut ca efect să îl întrerupă sau să îl altereze. În sfârșit, în ceea ce privește contextul articolului 50 TUE, Curtea a subliniat că ar fi contrar obiectivului tratatelor, care constă în crearea unei uniuni tot mai profunde între popoarele Europei, să fie constrâns să se retragă un stat membru care, după ce a notificat intenția sa de a se retrage din Uniune în conformitate cu normele sale constituționale și în urma unui proces democratic, decide să revoce notificarea acestei intenții în cadrul unui asemenea

1| Ordonanța președintelui Curții din 19 octombrie 2018, **Wightman și alții** (C-621/18, [EU:C:2018:851](#)).

proces. Astfel, a supune dreptul de revocare unei aprobări a Consiliului European, hotărând în unanimitate, ar transforma un drept unilateral suveran într-un drept condiționat și ar fi incompatibil cu principiul potrivit căruia un stat membru nu poate fi constrâns să se retragă din Uniune împotriva voinței sale.

Curtea a mai precizat că revocarea notificării intenției de a se retrage trebuie să fie adresată în scris Consiliului European și trebuie să fie univocă și necondiționată, în sensul că are ca obiect confirmarea apartenenței statului membru în cauză la Uniune în termeni neschimbați în ceea ce privește statutul său de stat membru, revocarea menționată punând capăt procedurii de retragere.

În al doilea rând, trebuie menționată Hotărârea **RO** (C-327/18 PPU, [EU:C:2018:733](#)), pronunțată la 19 septembrie 2018 de Camera întâi în cadrul unei proceduri preliminare de urgență. În această hotărâre, Curtea a statuat că *simpla notificare de către un stat membru a intenției sale de a se retrage din Uniune nu constituie o împrejurare excepțională susceptibilă să justifice un refuz de a executa un mandat european de arestare emis de acest stat membru în temeiul Deciziei-cadru 2002/584*². Litigiul principal privea o procedură, în fața autorităților irlandeze, referitoare la executarea a două mandate de arestare emise de instanțe din Regatul Unit. RO s-a opus predării sale către autoritățile acestui stat membru, în special pentru motivul că, după ieșirea acestuia din Uniunea Europeană (denumită în continuare „Brexit”), el nu ar mai putea să invoce drepturile care îi sunt conferite prin Decizia-cadru 2002/584 și nici să determine Curtea să controleze conformitatea cu dreptul Uniunii a punerii în aplicare a acestor drepturi de către Regatul Unit. Îndoielile instanței de trimitere în această privință decurgeau din constatarea că RO risca să fie deținut de autoritățile britanice după data Brexitului, precum și din incertitudinile în ceea ce privește acordurile care ar putea fi în vigoare între Uniunea Europeană și Regatul Unit după această retragere.

După ce a reamintit că executarea mandatului european de arestare constituie principiul, iar refuzul executării o excepție care trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte, Curtea a arătat că notificarea de către un stat membru a intenției sale de a se retrage din Uniune în conformitate cu articolul 50 TUE nu are ca efect suspendarea aplicării dreptului Uniunii în acest stat membru. În consecință, dispozițiile deciziei-cadru, precum și principiile încrederii și recunoașterii reciproce inerente acestora din urmă, rămân pe deplin în vigoare în acest stat membru până la retragerea sa efectivă din Uniune. În timp ce revine Consiliului European sarcina să constate o încălcare, în statul membru emitent, a principiilor prevăzute la articolul 2 TUE în scopul unei suspendări a aplicării mandatului european de arestare, Curtea consideră că un asemenea refuz al executării ar echivala cu o suspendare unilaterală de către un stat membru a dispozițiilor deciziei-cadru.

Curtea arată însă că revine în continuare autorității judiciare de executare sarcina de a examina, în urma unei aprecieri concrete și precise a cauzei, dacă există motive serioase și temeinice de a crede că, după retragerea din Uniune a statului membru emitent, persoana care face obiectul mandatului de arestare riscă să fie privată de drepturile fundamentale și de drepturile conferite în esență de decizia-cadru. Totuși, este necesar ca această autoritate să poată prezuma că, în privința persoanei care trebuie să facă obiectul predării, statul membru emitent va aplica conținutul drepturilor conferite de decizia-cadru aplicabile perioadei ulterioare predării, după retragerea sa din Uniune. O asemenea prezumție este admisă dacă dreptul național al statului membru emitent încorporează în esență conținutul acestor drepturi, în special ca urmare a menținerii participării statului membru respectiv la convenții internaționale, chiar și după retragerea sa din Uniune. În speță, Curtea a reținut că Regatul Unit este parte la Convenția europeană privind extrădarea din 13 decembrie 1957 și, prin urmare, a încorporat în dreptul său național drepturile și obligațiile care le reflectă pe cele care rezultă din articolele 27 și 28 din decizia-cadru menționată. În plus, Regatul Unit este parte la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (denumită în continuare

2] Decizia cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre (JO 2002, L 190, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 3).

„CEDO”) și, prin urmare, Brexitul nu va avea nicio incidență asupra obligației sale de a respecta articolul 3, care consacră interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, căruia îi corespunde articolul 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”). Pe cale de consecință, decizia Regatului Unit de a se retrage din Uniune nu poate justifica refuzul executării unui mandat european de arestare emis de o autoritate judiciară a acestui stat membru pentru motivul că persoana predată ar fi expusă unui risc de tratament inuman sau degradant în sensul acestor dispoziții.

II. Drepturi fundamentale

În cursul anului 2018, Curtea s-a pronunțat în mai multe rânduri cu privire la drepturile fundamentale în ordinea juridică a Uniunii. Mai multe decizii adoptate în materie sunt amintite în prezentul raport³. Sunt prezentate în această rubrică anumite decizii care aduc precizări importante referitoare la invocabilitatea cartei în cadrul unor litigii între particulari, cu privire la procedurile legate de pretinsa încălcare a drepturilor fundamentale consacrate de cartă, precum și cu privire la întinderea anumitor drepturi și principii consacrate de aceasta.

1. Invocabilitatea Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene în cadrul unor litigii între particulari

În Hotărârea din 17 aprilie 2018, **Egenberger** (C-414/16, [EU:C:2018:257](#)), și în Hotărârea din 11 septembrie 2018, **IR** (C-68/17, [EU:C:2018:696](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat în special cu privire la *protecția juridică ce decurge pentru justițiabili din articolele 21 și 47 din cartă în raport cu aplicarea, de către o biserică sau de către instituții care aparțin unei biserici, a unor condiții de natură religioasă în contextul unor relații de muncă*.

Cauza principală în care s-a pronunțat Hotărârea **Egenberger** (C-414/16) avea ca obiect respingerea candidaturii unei persoane care nu aparținea niciunei confesiuni la ocuparea unui loc de muncă în cadrul Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV, o asociație de drept privat caritabilă a Bisericii Protestante din Germania. Potrivit ofertei de angajare, candidații trebuiau să aparțină unei biserici protestante sau unei biserici membre a Asociației Profesionale a Bisericilor Creștine din Germania. Întrucât a apreciat că a fost victima unei discriminări pe motive de religie prin faptul că nu a fost invitată la un interviu de angajare, reclamanta a introdus o acțiune împotriva Evangelisches Werk la instanțele germane pentru a obține despăgubiri.

3] Hotărârile reluate sunt următoarele: Hotărârea din 19 septembrie 2018, **RO** (C-327/18 PPU, [EU:C:2018:733](#)), prezentată în rubrica I, „Retragerea unui stat membru din Uniunea Europeană”; Hotărârea din 13 noiembrie 2018, **Raugevicius** (C-247/17, [EU:C:2018:898](#)), prezentată în rubrica III, „Cetățenia Uniunii”; Hotărârea din 24 aprilie 2018, **MP (Protecție subsidiară a victimei unor acte de tortură din trecut)** (C-353/16, [EU:C:2018:276](#)), Hotărârea din 25 ianuarie 2018, **F** (C-473/16, [EU:C:2018:36](#)), și Hotărârea din 4 octombrie 2018, **Ahmedbekova** (C-652/16, [EU:C:2018:801](#)), prezentate în rubrica VIII, „Controlul la frontiere, azilul și imigrarea”; Hotărârea din 19 septembrie 2018, **C. E. și N. E.** (C-325/18 PPU și C-375/18 PPU, [EU:C:2018:739](#)), și Hotărârea din 17 octombrie 2018, **UD** (C-393/18 PPU, [EU:C:2018:835](#)), prezentate în rubrica „Cooperarea judiciară în materie civilă”; Hotărârile din 25 iulie 2018, **Minister for Justice and Equality (Deficiențe ale sistemului judiciar)** (C-216/18 PPU, [EU:C:2018:586](#)), **Generalstaatsanwaltschaft (Condiții de detenție în Ungaria)** (C-220/18 PPU, [EU:C:2018:589](#)), și Hotărârea din 5 iunie 2018, **Kolev și alții** (C-612/15, [EU:C:2018:392](#)), prezentate în rubrica X, „Cooperarea judiciară în materie penală”; Hotărârea din 26 aprilie 2018, **Donnellan** (C-34/17, [EU:C:2018:282](#)), și Hotărârea din 2 octombrie 2018, **Ministerio Fiscal** (C-207/16, [EU:C:2018:788](#)), prezentate în rubrica XIV, „Apropierea legislațiilor”; Hotărârea din 4 octombrie 2018, **Hein** (C-385/17, [EU:C:2018:1018](#)), și Hotărârea din 13 decembrie 2018, **Dicu** (C-12/17, [EU:C:2018:799](#)), prezentate în rubrica XVI, „Politica socială”, și Hotărârea din 31 mai 2018, **Sziber** (C-483/16, [EU:C:2018:367](#)), prezentată în rubrica XVII, „Protecția consumatorilor”.

După ce a furnizat elementele de interpretare ale Directivei 2000/78⁴ utile pentru soluționarea litigiului principal⁵, Curtea a precizat că, în cazul în care nu este posibilă o interpretare a acestei directive în conformitate cu dreptul național, instanța de trimitere este ținută să asigure, în cadrul competențelor sale, protecția juridică ce decurge pentru justițiabili din articolele 21 și 47 din cartă și să garanteze efectul deplin al acestor articole, lăsând neaplicată, dacă este necesar, orice dispoziție națională contrară, în pofida faptului că litigiul principal se poartă între doi particulari. În această privință, Curtea a arătat că atât articolul 21 din cartă, care consacră interdicția oricărei discriminări pe motive de apartenență religioasă sau convingeri, cât și articolul 47 din aceasta, referitor la dreptul la o protecție jurisdicțională efectivă, sunt suficiente, în sine, pentru a conferi particularilor un drept care poate fi invocat, ca atare, într-un litigiu care îi opune într-un domeniu acoperit de dreptul Uniunii și nu trebuie să fie precizate prin dispoziții ale dreptului Uniunii sau ale dreptului național. Această concluzie nu este repusă în discuție, potrivit Curții, de împrejurarea că o instanță poate fi chemată, în cadrul unui litigiu între particulari, să efectueze o evaluare comparativă a drepturilor fundamentale concurente conferite părților din acest litigiu de dispozițiile Tratatului privind funcționarea Uniunii sau ale cartei și că această instanță este de asemenea obligată, în cadrul controlului pe care trebuie să îl efectueze, să se asigure că este respectat principiul proporționalității. Astfel, o asemenea obligație de a stabili un echilibru între diferitele interese implicate nu afectează cu nimic invocabilitatea într-un astfel de litigiu a drepturilor în discuție. Pe de altă parte, atunci când instanța națională trebuie să asigure respectarea articolelor 21 și 47 din cartă, efectuând totodată o eventuală evaluare comparativă a mai multor interese implicate, precum respectarea statutului bisericilor, consacrată la articolul 17 TFUE, îi revine acesteia, potrivit Curții, sarcina de a lua în considerare în special echilibrul stabilit între aceste interese de legiuitorul Uniunii în Directiva 2000/78, pentru a determina obligațiile care rezultă din cartă în împrejurările din speță.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea *IR* (C-68/17), era în discuție dreptul unei organizații, a cărei etică este bazată pe religie sau pe convingeri, să solicite din partea angajaților săi o atitudine de bună-credință și de loialitate față de această etică. Litigiul principal avea ca obiect, mai exact, concedierea unui medic-șef de către un spital catolic german, ca urmare a faptului că s-a recăsătorit civil după ce a divorțat de prima soție cu care era căsătorit în ritul catolic. În această privință, contractul de muncă încheiat între medicul-șef și spitalul catolic făcea referire la dreptul canonic, potrivit căruia o astfel de recăsătorire constituie o încălcare gravă a obligației de loialitate a medicului-șef față de etica spitalului pentru care lucra, ceea ce justifică concedierea acestuia.

În acord cu jurisprudența sa în cauza *Egenberger*, Curtea a furnizat mai întâi toate elementele de interpretare a Directivei 2000/78 utile pentru soluționarea litigiului principal⁶. În continuare, Curtea a amintit că o instanță națională sesizată cu un litigiu între două părți private este ținută, în cazul în care nu este posibilă interpretarea dreptului național aplicabil în conformitate cu Directiva 2000/78, să asigure, în cadrul competențelor sale, protecția juridică ce decurge pentru justițiabili din principiile generale ale dreptului Uniunii, precum principiul nediscriminării pe motiv de religie sau convingeri, consacrat la articolul 21 din cartă, și să garanteze efectul deplin al drepturilor ce decurg din acestea, lăsând neaplicată, dacă este necesar, orice dispoziție națională contrară.

4] Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO 2000, L 303, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 7).

5] A se vedea în această privință prezentarea hotărârii respective în rubrica XVI.1, „Egalitatea de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și securitatea socială”, din prezentul raport.

6] A se vedea în această privință prezentarea hotărârii respective în rubrica XVI.1, „Egalitatea de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și securitatea socială”, din prezentul raport.

Marea Cameră a Curții a adoptat o abordare similară în Hotărârile **Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften** (C-684/16, [EU:C:2018:874](#)) și **Kreuziger** (C-619/16, [EU:C:2018:872](#)), pronunțate la 6 noiembrie 2018. În aceste două hotărâri, Curtea a statuat că sunt incompatibile cu articolul 7 din Directiva 2003/88⁷ și cu articolul 31 alineatul (2) din cartă reglementări naționale în temeiul cărora lucrătorul își pierde în mod automat și fără o indemnizație financiară concediile anuale plătite neefectuate înainte de sfârșitul perioadei de referință la care se raportează acestea (cauza C-619/16) sau înainte de încetarea raportului de muncă (cauza C-684/16), din moment ce lucrătorul nu a solicitat să își exercite dreptul la concediu în timp util. În cauzele principale, unor lucrători li s-au respins, în aplicarea reglementărilor naționale menționate, cererile vizând obținerea unei indemnizații financiare pentru zilele de concediu plătit neefectuate înainte de încetarea raportului lor de muncă⁸.

În ceea ce privește punerea în aplicare, în cauzele principale, a dreptului lucrătorilor la o indemnizație financiară pentru concediul anual neefectuat înainte de încetarea raportului lor de muncă, astfel cum rezultă din articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2003/88, Curtea a statuat că această dispoziție îndeplinește criteriile de caracter necondiționat și suficient de precis și astfel îndeplinește condițiile necesare pentru a produce un efect direct. Întrucât cauza **Kreuziger** opunea un lucrător fostului său angajator având calitatea de autoritate publică, instanța de trimitere în acest caz a fost, în consecință, obligată să lase neaplicate reglementările sau practicile naționale susceptibile să se opună obținerii indemnizației financiare prevăzute de dispoziția menționată, cu condiția să se fi stabilit că lucrătorul îndeplinea cerințele impuse de aceasta⁹.

În schimb, întrucât cauza **Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften** opunea un lucrător fostului său angajator având calitatea de particular, Curtea a amintit că nici chiar o dispoziție clară, precisă și necondiționată a unei directive care tinde să confere drepturi sau să impună obligații particularilor nu poate fi aplicată, ca atare, în cadrul unui litigiu care se poartă exclusiv între particulari. Totuși, întrucât dreptul la o perioadă de concediu anual plătit, consacrat pentru orice lucrător la articolul 31 alineatul (2) din cartă, prezintă, în ceea ce privește însăși existența sa, un caracter deopotrivă imperativ și necondiționat, aceasta neimplicând astfel o concretizare prin dispoziții de drept al Uniunii sau de drept național, care au doar rolul de a preciza durata exactă a concediului anual plătit și, dacă este cazul, anumite condiții pentru exercitarea sa, Curtea a arătat că articolul 31 alineatul (2) din cartă menționat este suficient prin el însuși pentru a conferi lucrătorilor un drept care să poată fi invocat, ca atare, în cadrul unui litigiu între aceștia și angajatorul lor într-o situație reglementată de dreptul Uniunii și care intră, în consecință, în domeniul de aplicare al cartei. Întrucât aceasta era situația în litigiul principal, Curtea a concluzionat că, în ipoteza în care instanța de trimitere ar fi în imposibilitate de a interpreta reglementarea națională în discuție astfel încât să se asigure conformitatea cu articolul 7 din Directiva 2003/88 și cu articolul 31 alineatul (2) din cartă, acesteia îi revenea sarcina de a asigura, în cadrul competențelor sale, protecția juridică ce rezultă din această din urmă dispoziție și de a garanta efectul deplin al acesteia, lăsând neaplicată, dacă este necesar, respectiva reglementare națională.

Marea Cameră a Curții a ajuns la o concluzie identică în Hotărârea din 6 noiembrie 2018, **Bauer și Willmeroth** (C-569/16 și C-570/16, [EU:C:2018:871](#)), referitoare, din nou, la *dreptul lucrătorilor la concediu anual plătit, garantat de articolul 7 din Directiva 2003/88 și de articolul 31 alineatul (2) din Cartă, mai precis la transmisibilitatea pe cale*

7] Directiva 2003/88/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru (JO 2003, L 299, p. 9, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 3).

8] A se vedea în această privință prezentarea hotărârilor respective, precum și a Hotărârilor **Dicu** (C-12/17, [EU:C:2018:799](#)) și **Hein** (C-385/17, [EU:C:2018:1018](#)), în rubrica XVI.5, „Dreptul la concediu anual plătit”, din prezentul raport.

9] În ceea ce privește jurisprudența referitoare la, pe de o parte, invocabilitatea, de către particulari, a dispozițiilor unei directive netranspuse sau transpuse incorect și, pe de altă parte, întinderea obligației instanțelor naționale însărcinate să aplice dispozițiile dreptului Uniunii pentru a asigura efectul deplin al acestor dispoziții, lăsând dacă este necesar neaplicată orice dispoziție națională contrară, a se vedea rubrica V, „Dreptul Uniunii și dreptul național”.

succesorală către moștenitorii săi a dreptului lucrătorului defunct la o indemnizație financiară pentru concediul neefectuat. În speță, doi angajatori germani, primul având calitatea de autoritate publică, iar cel de al doilea având calitatea de particular, au refuzat să plătească soțiilor angajaților lor decedați o indemnizație financiară pentru concediul anual plătit neefectuat de soții acestora înaintea decesului. În acest context, instanța de trimitere a ridicat problema dacă, având în vedere jurisprudența Curții¹⁰, potrivit căreia decesul unui lucrător nu determină stingerea dreptului său la concediu anual plătit, acest lucru este de asemenea valabil atunci când dreptul național exclude ca o astfel de indemnizație financiară să poată face parte din masa succesorală.

Curtea a confirmat, în primul rând, că decurge nu numai din articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2003/88, ci și din articolul 31 alineatul (2) din cartă că, pentru a preveni pierderea în mod retroactiv a dreptului fundamental la concediu anual plătit dobândit de acest lucrător, inclusiv în aspectul patrimonial al acestuia, dreptul persoanei interesate la o indemnizație financiară pentru concediul neefectuat este transmisibil pe cale succesorală moștenitorilor acestuia.

În al doilea rând, Curtea a statuat că, în ipoteza în care dreptul național exclude o asemenea posibilitate și se dovedește, așadar, a fi incompatibil cu dreptul Uniunii, moștenitorii pot invoca în mod direct dreptul Uniunii, atât față de un angajator public, cât și față de un angajator privat. În această din urmă ipoteză, Curtea a amintit că în cazul imposibilității de a interpreta reglementarea națională aplicabilă astfel încât să se asigure conformitatea sa cu articolul 7 din Directiva 2003/88 și cu articolul 31 alineatul (2) din cartă, instanța națională sesizată cu un litigiu între moștenitorul unui lucrător decedat și fostul angajator al acestui lucrător trebuie să asigure, în cadrul competențelor sale, protecția juridică ce decurge din articolul 31 alineatul (2) din cartă și să garanteze efectul deplin al acesteia, lăsând neaplicată, dacă este necesar, reglementarea națională respectivă.

Prin urmare, Curtea a concluzionat că obligația de a se asigura că moștenitorului lucrătorului decedat i se acordă beneficiul indemnizației financiare solicitate, în sarcina angajatorului acestuia, pentru concediul anual plătit dobândit și neefectuat de respectivul lucrător înainte de deces se impune instanței naționale în temeiul articolului 7 din Directiva 2003/88 și al articolului 31 alineatul (2) din cartă atunci când litigiul opune un astfel de moștenitor unui angajator având calitatea de autoritate publică și în temeiul celei de a doua dintre aceste dispoziții atunci când litigiul opune moștenitorul unui angajator având calitatea de particular.

2. Procedură referitoare la pretinsa încălcare a drepturilor fundamentale consacrate de cartă

În Hotărârea **XC și alții** (C-234/17, [EU:C:2018:853](#)), pronunțată la 24 octombrie 2018, Marea Cameră a Curții a avut ocazia să se pronunțe cu privire la *aplicarea unor norme naționale de procedură instituite în domeniul încălcării drepturilor fundamentale consacrate de CEDO la cazul încălcării drepturilor consacrate de cartă*. Cererea de decizie preliminară a fost formulată în cadrul unei proceduri de asistență reciprocă în materie penală, inițiată pe lângă autoritățile judiciare austriece la cererea Parchetului cantonului elvețian St. Gallen pentru a se proceda la audierea a trei persoane bănuite, în Elveția, de săvârșirea infracțiunii de sustragere de la plata impozitului în sensul Legii elvețiene privind taxa pe valoarea adăugată, precum și a altor infracțiuni. Reclamanții au contestat organizarea audierilor, invocând existența mai multor procedurilor penale având ca obiect aceleași infracțiuni, închise în Germania și în Liechtenstein. Tribunalul austriac sesizat, pronunțându-se în ultimă instanță, a considerat că nu existau elemente care să pună în evidență o încălcare a principiului *ne bis in idem*, astfel cum este recunoscut de articolul 50 din cartă și de Convenția de punere

¹⁰| Hotărârea Curții din 12 iunie 2014, **Bollacke** (C-118/13, [EU:C:2014:1755](#)).

în aplicare a Acordului Schengen (CAAS)¹¹. Reclamanții au sesizat ulterior Curtea Supremă cu o cerere de redeschidere a procedurii penale, invocând faptul că admiterea cererilor de asistență reciprocă în cauză încălca unele dintre drepturile lor fundamentale consacrate nu numai de CEDO, ci și de CAAS și de cartă. Întrucât redeschiderea procedurii nu este posibilă în dreptul austriac decât în cazul încălcării drepturilor garantate de CEDO, constatată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea EDO”) sau de Curtea Supremă, instanța de trimitere se întreba dacă redeschiderea procedurii penale trebuia să fie de asemenea dispusă în cazul încălcării drepturilor fundamentale consacrate de dreptul Uniunii.

Curtea a amintit mai întâi că, în lipsa unei reglementări a Uniunii în materie, modalitățile de punere în aplicare a principiului autorității de lucru judecat aparțin ordinii juridice interne a statelor membre în temeiul principiului autonomiei procedurale a acestora, cu respectarea însă a principiilor echivalenței și efectivității.

În ceea ce privește principiul echivalenței, Curtea a considerat că diferențele pe care le prezintă procedura de redeschidere prevăzută de legea austriacă și acțiunile vizând apărarea drepturilor pe care le conferă justițiabililor dreptul Uniunii sunt de așa natură încât aceste acțiuni nu pot fi considerate ca fiind similare. În această privință, Curtea a reținut că redeschiderea procedurii penale prevăzută de legea austriacă își găsește justificarea în natura însăși a CEDO și că procedura de redeschidere menționată a fost instituită tocmai pentru a ține seama de faptul că Curtea EDO, în temeiul articolului 35 alineatul (1) din CEDO, nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de atac interne și, prin urmare, după o decizie, pronunțată de o instanță națională de ultim grad de jurisdicție, care a dobândit autoritatea de lucru judecat. În schimb, în dreptul Uniunii, revine atât Curții, cât și instanțelor naționale obligația de a garanta deplina aplicare a dreptului Uniunii, precum și protecția jurisdicțională a drepturilor conferite justițiabililor de acest drept, instanțele având obligația de a-i asigura efectul deplin. În plus, cheia de boltă a acestui sistem jurisdicțional o constituie procedura trimiterii preliminare, prevăzută la articolul 267 TFUE, care impune instanțelor naționale de ultim grad de jurisdicție să sesizeze Curtea în cazul în care apare o chestiune referitoare la interpretarea dreptului Uniunii. Acest cadru constituțional garantează oricărei persoane posibilitatea de a obține apărarea efectivă a drepturilor care îi sunt conferite de ordinea juridică a Uniunii înainte chiar să intervină o decizie națională acoperită de autoritatea de lucru judecat.

În ceea ce privește principiul efectivității, Curtea a arătat, pe baza dosarului care i-a fost prezentat, că reclamanții au avut, în temeiul dreptului austriac, posibilitatea de a invoca în fața instanțelor naționale o nerespectare a drepturilor lor pe care le conferă articolul 50 din cartă și articolul 54 din CAAS și că aceste instanțe au examinat criticile respective. În aceste condiții, a rezultat că efectivitatea dreptului Uniunii a fost garantată, fără să fie prin urmare necesară extinderea acestui drept la procedura de redeschidere prevăzută de legea austriacă.

În concluzie, ținând seama printre altele de diferențele dintre normele penale naționale în cauză și acțiunile vizând apărarea drepturilor garantate de ordinea juridică a Uniunii, în special de cartă, Curtea a statuat că dreptul Uniunii nu impune unei instanțe naționale să extindă la încălcările dreptului Uniunii – în special la atingerile aduse dreptului fundamental garantat la articolul 50 din cartă și la articolul 54 din CAAS – o cale de atac de drept intern care permite să se obțină, doar în caz de încălcare a CEDO sau a unuia dintre protocoalele sale, redeschiderea unei proceduri penale închise printr-o decizie națională care a dobândit autoritate de lucru judecat.

11| Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985 între guvernele statelor din Uniunea Economică Benelux, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele comune, semnată la Schengen la 19 iunie 1990 (JO 2000, L 239, p. 19, Ediție specială, 19/vol. 1, p. 183).

3. Principii și drepturi fundamentale consacrate de cartă

În cele opt hotărâri care urmează, Curtea a avut ocazia să se pronunțe cu privire la conținutul și la întinderea diferitor principii și drepturi consacrate de cartă, precum dreptul la respectarea vieții private și de familie, libertatea de religie, dreptul la un proces echitabil și principiul *ne bis in idem*¹².

3.1. Dreptul la respectarea vieții private și de familie

Prin Hotărârea **Coman și alții** (C-673/16, [EU:C:2018:385](#)), pronunțată la 5 iunie 2018, Marea Cameră a Curții a adus precizări cu privire la *dreptul la respectarea vieții private și de familie astfel cum este recunoscut de cartă și la dreptul de ședere derivat de care se poate prevala, în temeiul articolului 21 TFUE, un resortisant al unei țări terțe în calitate sa de soț al unui cetățean al Uniunii, în cazul în care soții sunt de același sex*. Trimiterea preliminară viza un resortisant român și un resortisant american care s-au căsătorit la Bruxelles în anul 2010. În anul 2012, aceștia au solicitat autorităților române ca resortisantul american, în calitate sa de membru al familiei resortisantului român, să poată locui în mod legal în România pe o perioadă mai mare de trei luni. Această cerere se întemeia pe Directiva 2004/38¹³, care permite soțului unui cetățean al Uniunii care și-a exercitat libertatea de circulație să se alăture soțului său în statul membru în care locuiește acesta din urmă. Autoritățile române i-au informat cu privire la faptul că resortisantul american beneficia numai de un drept de ședere pe o perioadă de trei luni, pentru motivul că nu putea fi calificat în România drept „soț” al unui cetățean al Uniunii, întrucât acest stat membru nu recunoaște căsătoria între persoanele de același sex. Ca urmare a unei excepții de neconstituționalitate invocate de cuplul homosexual, înaintată Curții Constituționale a României, această instanță a întrebat Curtea de Justiție dacă resortisantul american în cauză intra în sfera noțiunii de „soț” al unui cetățean al Uniunii care și-a exercitat libertatea de circulație și dacă trebuia, în consecință, să i se acorde un drept de ședere permanentă în România.

În această privință, Curtea a arătat mai întâi că această noțiune, în sensul Directivei 2004/38, este neutră din punctul de vedere al genului și este, așadar, susceptibilă să înglobeze soțul de același sex al cetățeanului Uniunii.

În continuare, Curtea a subliniat că obligația unui stat membru de a recunoaște o căsătorie între persoane de același sex încheiată într-un alt stat membru conform dreptului acestui stat, exclusiv în scopul acordării unui drept de ședere derivat unui resortisant al unui stat terț, nu aduce atingere instituției căsătoriei în acest prim stat membru, care este definită de dreptul național și intră în competența statelor membre. Astfel, această obligație nu presupune prevederea de către statul membru menționat, în dreptul său național, a instituției căsătoriei între persoane de același sex, ci se limitează la obligația de a recunoaște asemenea căsătorii, încheiate într-un alt stat membru conform dreptului acelui stat, exclusiv în scopul exercitării drepturilor pe care dreptul Uniunii le conferă acestor persoane. Obligația de recunoaștere exclusiv în scopul acordării unui drept de ședere derivat unui resortisant al unui stat terț nu aduce astfel atingere identității naționale și nici nu amenință ordinea publică a statului membru în cauză.

12| În plus, Curtea s-a pronunțat în mai multe rânduri cu privire la principiul nediscriminării, astfel cum este precizat în Directiva 2000/78 și în Directiva 79/7. Această jurisprudență este prezentată în rubrica XVI.1, „Egalitatea de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și securitatea socială”.

13| Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (JO 2004, L 158, p. 77, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56).

În sfârșit, Curtea a subliniat că, în ceea ce privește noțiunea „soț” în sensul Directivei 2004/38, dreptul la respectarea vieții private și de familie garantat la articolul 7 din cartă este fundamental. Acest drept are același sens și același domeniu de aplicare precum cel garantat la articolul 8 din CEDO. Or, potrivit jurisprudenței Curții EDO, relația pe care o are un cuplu homosexual este susceptibilă să intre în sfera noțiunii „viață privată”, precum și a noțiunii „viață de familie” la fel ca o relație pe care o are un cuplu de persoane de sex opus care se află în aceeași situație¹⁴.

În consecință, într-o situație în care un cetățean al Uniunii a făcut uz de libertatea sa de circulație deplasându-se și locuind efectiv, în conformitate cu condițiile prevăzute la articolul 7 alineatul (1) din Directiva 2004/38/CE într-un alt stat membru decât cel a cărui cetățenie o deține și a întemeiat sau a consolidat cu această ocazie o viață de familie cu un resortisant al unui stat terț, de același sex, de care este legat printr-o căsătorie legal încheiată în statul membru gazdă, articolul 21 alineatul (1) TFUE trebuie să fie interpretat în sensul că se opune ca autoritățile competente ale statului membru a cărui cetățenie o deține cetățeanul Uniunii să refuze acordarea unui drept de ședere pe teritoriul acestui stat membru resortisantului menționat, pentru motivul că dreptul statului membru menționat nu prevede căsătoria între persoane de același sex.

3.2. Libertatea de religie

În Hotărârea **Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen și alții** (C-426/16, [EU:C:2018:335](#)), pronunțată la 29 mai 2018, Marea Cameră a Curții a statuat cu privire la validitatea Regulamentului nr. 1099/2009¹⁵, declarând că norma care prevede că sacrificiile religioase fără asomare nu pot avea loc decât într-un abator autorizat nu încalcă libertatea de religie consacrată la articolul 10 din cartă. În litigiul principal, era în discuție o decizie din anul 2014 a ministrului Regiunii Flamande competent în materie de bunăstare a animalelor, prin care acesta a anunțat că nu va mai elibera autorizații pentru unități de sacrificare temporare pentru motivul că astfel de autorizații ar fi contrare Regulamentului nr. 1099/2009, în temeiul căruia sacrificările religioase practicate fără asomare prealabilă pot fi efectuate numai în abatoare autorizate, care îndeplinesc o serie de cerințe normative ce decurg din dreptul Uniunii. Diferite asociații musulmane și organizații de coordonare a moscheilor au chemat în justiție Regiunea Flamandă în anul 2016, contestând printre altele validitatea regulamentului menționat, în raport în special cu libertatea de religie consacrată la articolul 10 din cartă.

În această privință, Curtea a amintit, cu titlu introductiv, că dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie consacrat la articolul 10 alineatul (1) din cartă implică printre altele libertatea oricărei persoane de a-și manifesta religia sau convingerea individual sau colectiv, în public sau în particular, prin intermediul cultului, al învățământului, al practicilor și al îndeplinirii diverselor rituri pe care ea le presupune și că în cartă se reține o accepțiune largă a noțiunii „religie” pe care o prevede, de natură să acopere atât *forum internum*, și anume faptul de a avea convingeri, cât și *forum externum*, și anume manifestarea în public a credinței religioase¹⁶. În consecință, metodele speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase, în sensul articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009, intră în domeniul de aplicare al articolului 10 alineatul (1) din cartă, eventualele diferențe teologice pe această temă neputând, în sine, să afecteze această calificare.

14| Curtea EDO, 7 noiembrie 2013, **Vallianatos și alții împotriva Greciei**, CE:ECHR:2013:1107JUD002938109, § 73, Curtea EDO, 14 decembrie 2017, **Orlandi și alții împotriva Italiei**, CE:ECHR:2017:1214JUD002643112, § 143.

15| Regulamentul (CE) nr. 1099/2009 al Consiliului din 24 septembrie 2009 privind protecția animalelor în momentul uciderii (JO 2009, L 303, p. 1).

16| A se vedea în acest sens Hotărârile din 14 martie 2017, **G4S Secure Solutions** (C-157/15, [EU:C:2017:203](#), punctele 27 și 28), și **Bougnaoui și ADDH** (C-188/15, [EU:C:2017:204](#), punctele 29 și 30).

În ceea ce privește validitatea Regulamentului nr. 1099/2009, Curtea a observat că acest regulament supune sacrificarea religioasă fără asomare acelorași condiții tehnice precum cele care se aplică, în principiu, oricărei sacrificări de animale în interiorul Uniunii, indiferent de metoda utilizată. Curtea a apreciat că obligația de a efectua sacrificarea religioasă într-un abator autorizat urmărește exclusiv să organizeze și să reglementeze, din punct de vedere tehnic, libera exercitare a sacrificării fără asomare prealabilă în scopuri religioase. O astfel de reglementare tehnică nu este, în sine, de natură să conducă la o restrângere a dreptului la libertatea de religie a musulmanilor practicanți în perioada Sărbătorii Sacrificiului. Obligația de a utiliza un abator autorizat îi vizează în mod general și nediferențiat pe toți cei care organizează sacrificări de animale, fără nicio legătură cu o anumită religie, și îi privește astfel în mod nediscriminatoriu pe toți producătorii de carne din Uniune. Curtea a mai arătat că legiuitorul Uniunii a conciliat respectarea metodelor speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase cu respectarea normelor esențiale stabilite de Regulamentele nr. 1099/2009 și nr. 853/2004¹⁷ privind protecția bunăstării animalelor în momentul uciderii și sănătatea consumatorilor de carne.

3.3. Dreptul la un proces echitabil

La 27 februarie 2018, în Hotărârea **Associação Sindical dos Juízes Portugueses** (C-64/16, [EU:C:2018:117](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la validitatea, în raport cu principiul independenței judecătorilor, a reducerilor salariale aplicate judecătorilor Curții de Conturi din Portugalia. În temeiul unor imperative legate de eliminarea deficitului bugetar excesiv al Portugaliei și în contextul unui program de asistență financiară din partea Uniunii către acest stat membru, legiuitorul portughez a redus temporar remunerația unei părți importante a funcției publice portugheze. Asociația Sindicală a Judecătorilor Portughezi a formulat o acțiune împotriva măsurilor bugetare respective, considerând că ele încălcau principiul independenței judecătorilor. În acest context, instanța de trimitere a solicitat Curții să se pronunțe asupra compatibilității măsurilor menționate cu articolul 19 TUE și cu articolul 47 din cartă.

Curtea a subliniat mai întâi faptul că articolul 19 TUE, care concretizează valoarea statului de drept afirmată la articolul 2 TUE, încredințează sarcina asigurării controlului jurisdicțional în ordinea juridică a Uniunii nu numai Curții, ci și instanțelor naționale. Ea a amintit în această privință că existența însăși a unui control jurisdicțional efectiv destinat să asigure respectarea dispozițiilor dreptului Uniunii este inherentă existenței unui stat de drept. În consecință, orice stat membru trebuie să se asigure că organismele care, în calitate de „instanță” în sensul definit de dreptul Uniunii, fac parte din sistemul său de căi de atac în domeniile reglementate de dreptul Uniunii îndeplinesc cerințele unei protecții jurisdicționale efective. Astfel, din moment ce Curtea de Conturi se poate pronunța, în calitate de „instanță”, cu privire la chestiuni privind aplicarea sau interpretarea dreptului Uniunii, Portugalia trebuie să garanteze că acest organism îndeplinește cerințele inerente unei protecții jurisdicționale efective.

Curtea a arătat în această privință că, pentru ca protecția respectivă să fie garantată, prezervarea independenței unui astfel de organism este primordială, astfel cum se confirmă la articolul 47 al doilea paragraf din cartă, care menționează accesul la o instanță judecătorească „independentă” printre cerințele legate de dreptul fundamental la o cale de atac efectivă. Astfel, garanția independenței se impune nu numai la nivelul Uniunii, ci și la nivelul statelor membre, în privința instanțelor naționale. Această noțiune de independență presupune în special ca organismul respectiv să își exercite funcțiile jurisdicționale în mod complet autonom, fără a fi supus vreunei legături ierarhice sau de subordonare și fără să primească dispoziții sau instrucțiuni, indiferent de originea lor, și să fie protejat de intervenții sau de presiuni exterioare susceptibile să aducă atingere

17| Regulamentul (CE) nr. 853/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2004 de stabilire a unor norme specifice de igienă care se aplică alimentelor de origine animală (JO 2004, L 139, p. 55, rectificare în JO 2013, L 160, p. 15, Ediție specială, 03/vol. 56, p. 71).

independenței de judecată a membrilor săi și să influențeze deciziile acestora. Or, potrivit Curții, perceperea unei remunerații cu un nivel adecvat în raport cu importanța funcțiilor pe care le exercită constituie o garanție inherentă independenței judecătorilor.

Curtea a constatat însă că măsurile de reducere salarială în discuție nu fuseseră aplicate numai cu privire la membrii Curții de Conturi și că, prin urmare, ele erau similare unor măsuri generale, prin care se urmărea ca totalitatea membrilor funcției publice naționale să contribuie la efortul de austeritate. În plus, aceste măsuri au avut un caracter temporar și au fost eliminate definitiv la 1 octombrie 2016. În consecință, Curtea a declarat că articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE nu se opune aplicării unor măsuri generale de reducere salarială, precum cele în discuție în litigiul principal, legate de constrângeri de eliminare a unui deficit bugetar excesiv, precum și de un program de asistență financiară din partea Uniunii.

Tot în temeiul dispozițiilor coroborate ale articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE și ale articolului 47 din cartă, Marea Cameră a Curții, prin Ordonanța privind măsurile provizorii dată la 17 decembrie 2018 în cauza **Comisia/Polonia** (C-619/18 R, [EU:C:2018:1021](#)), a obligat Republica Polonă să suspende imediat aplicarea dispozițiilor naționale privind reducerea vârstei de pensionare a judecătorilor Curții Supreme din Polonia. Cererea de măsuri provizorii a fost prezentată în cadrul unei acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor¹⁸ introduse de Comisia Europeană și prin care se solicita să se constate că, pe de o parte, prin reducerea vârstei de pensionare a judecătorilor Curții Supreme și prin aplicarea acestei măsuri judecătorilor în funcție care au fost numiți la această instanță înainte de 3 aprilie 2018 și, pe de altă parte, întrucât a acordat Președintelui Republicii Polone puterea discreționară de a prelungi funcția judiciară activă a judecătorilor acestei instanțe după vârsta de pensionare nou-stabilită, Republica Polonă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul dispozițiilor menționate¹⁹.

Întrucât o măsură provizorie poate fi dispusă de judecătorul delegat cu luarea măsurilor provizorii numai dacă se stabilește că dispunerea sa este justificată, la prima vedere, în fapt și în drept (*fumus boni iuris*) și că este urgentă, Curtea a amintit, în primul rând, că condiția referitoare la *fumus boni iuris* este îndeplinită atunci când cel puțin unul dintre motivele invocate în susținerea acțiunii pe fond nu pare, la prima vedere, lipsit de un temei serios. Fără a se pronunța cu privire la temeinicia tuturor motivelor invocate în cadrul acțiunii în constatarea neîndeplinirii obligațiilor, Curtea a considerat, în speță, că nu putea fi exclus, la prima vedere, ca dispozițiile naționale contestate de Comisie să încalce obligația impusă Republicii Polone, în temeiul dispozițiilor coroborate ale articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE și ale articolului 47 din cartă, de a se asigura că instanțele, precum Curtea Supremă, care fac parte din sistemul său de căi de atac în domeniile reglementate de dreptul Uniunii îndeplinesc cerințele unei protecții jurisdicționale efective, printre care figurează dreptul de acces la o instanță judecătorească „independentă”.

În ceea ce privește condiția referitoare la urgență, Curtea a constatat, în al doilea rând, că examinarea acestei condiții necesită să se evalueze dacă aplicarea dispozițiilor naționale în litigiu până la pronunțarea unei hotărâri definitive a Curții asupra acțiunii în constatarea neîndeplinirii obligațiilor este susceptibilă să cauzeze un prejudiciu grav și ireparabil în raport cu ordinea juridică a Uniunii. În această privință, Curtea a arătat că independența instanțelor naționale este esențială atât pentru buna funcționare a sistemului de cooperare judiciară constituit de mecanismul trimiterii preliminare prevăzut la articolul 267 TFUE, cât și în cadrul măsurilor adoptate de Uniune în domeniul cooperării judiciare în materie civilă și penală, care se bazează pe încrederea reciprocă specială a statelor membre față de sistemele lor judiciare respective. În consecință,

18| Cauza C-619/18, **Comisia/Polonia**, aflată pe rol la 31 decembrie 2018.

19| Această ordonanță privind măsurile provizorii a Curții a fost dată în urma unei ordonanțe privind măsurile provizorii date anterior de vicepreședinta Curții *inaudita altera parte*, prin care aceasta a admis în mod provizoriu cererea de măsuri provizorii prezentată de Comisie [Ordonanța din 19 octombrie 2018, **Comisia/Polonia** (C-619/18 R, nepublicată, [EU:C:2018:852](#))].

faptul că independența Curții Supreme a Poloniei poate să nu fie garantată până la pronunțarea hotărârii definitive ar putea determina un grav prejudiciu în raport cu ordinea juridică a Uniunii și, prin urmare, cu drepturile conferite justițiabililor de dreptul Uniunii, precum și cu valorile, enunțate la articolul 2 TUE, pe care se întemeiază această Uniune și în special cea a statului de drept. În plus, acest prejudiciu grav este susceptibil să fie ireparabil, în măsura în care, pe de o parte, în calitate de instanță de ultim grad de jurisdicție, Curtea Supremă a Poloniei pronunță decizii, inclusiv în cauzele în care are loc aplicarea dreptului Uniunii, care dobândesc autoritate de lucru judecat și, prin urmare, care pot să producă efecte ireversibile în raport cu ordinea juridică a Uniunii. Pe de altă parte, aplicarea dispozițiilor naționale în litigiu până la pronunțarea hotărârii definitive ar fi susceptibilă să compromită încrederea statelor membre și a instanțelor lor în sistemul judiciar al Republicii Polone, care le-ar putea determina să refuze recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțele Republicii Polone.

În sfârșit, Curtea a comparat interesul general al Uniunii invocat de Comisie în susținerea cererii sale de măsuri provizorii cu interesul Republicii Polone în aplicarea imediată a dispozițiilor naționale în litigiu. În această privință, Curtea a arătat, pe de o parte, că măsurile provizorii solicitate ar fi de natură să asigure că hotărârea sa definitivă poate fi executată, în cazul în care acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor ar fi în cele din urmă admisă. În schimb, dacă măsurile provizorii menționate nu ar fi dispuse în timp ce acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor ar fi admisă, interesul general al Uniunii în raport cu buna funcționare a ordinii sale juridice ar risca să fie afectat în mod grav și ireparabil, în așteptarea hotărârii definitive. Pe de altă parte, Curtea a considerat că, în cazul acordării măsurilor provizorii solicitate, interesul Republicii Polone pentru buna funcționare a Curții Supreme nu era susceptibil să fie afectat într-un asemenea mod în ipoteza în care acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor ar fi ulterior respinsă, dat fiind că această acordare ar avea doar efectul de a menține, pentru o perioadă limitată, aplicarea regimului juridic existent anterior adoptării Legii privind Curtea Supremă. Astfel, Curtea a concluzionat că evaluarea comparativă a intereselor prezente în cauză înclina în favoarea acordării măsurilor provizorii solicitate de Comisie.

3.4. Principiul *ne bis in idem*

În trei hotărâri din 20 martie 2018 (Hotărârile **Menci**, C-524/15, [EU:C:2018:197](#), **Garlsson Real Estate și alții**, C-537/16, [EU:C:2018:193](#), și **Di Puma și Zecca**, C-596/16 și C-597/16, [EU:C:2018:192](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat *cu privire la compatibilitatea principiului ne bis in idem cu cumulul dintre o procedură sau o sancțiune administrativă de natură penală și o urmărire sau o sancțiune penală*. Principiul *ne bis in idem* este prevăzut la articolul 50 din cartă și face de asemenea obiectul articolului 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO. Acesta interzice judecarea sau condamnarea aceleiași persoane mai mult de o singură dată pentru aceeași infracțiune. În plus, potrivit Curții, el conferă particularilor un drept direct aplicabil în cadrul unui litigiu.

În cauzele în discuție, reclamantilor li s-au aplicat sancțiuni administrative pecuniare pentru neplata taxei pe valoarea adăugată (TVA) datorate (cauza **Menci**), pentru săvârșirea unor manipulări ale pieței (cauza **Garlsson Real Estate și alții**) sau a unor utilizări abuzive ale informațiilor confidențiale (cauza **Di Puma și Zecca**). Aceste diferite conduite au determinat de asemenea începerea urmăririi penale. În timp ce urmărirea penală era încă în curs de desfășurare în cauza **Menci**, ea a condus la condamnarea la o pedeapsă cu închisoarea, stinsă în cele din urmă prin amnistie, în cauza **Garlsson Real Estate și alții**, și la o achitare, pentru motivul că elementele constitutive ale infracțiunii nu au fost dovedite, în cauza **Di Puma și Zecca**.

În primul rând, Curtea a arătat că procedurile și sancțiunile administrative și penale în discuție constituie o punere în aplicare a dreptului Uniunii în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă. Astfel, ele vizează punerea în aplicare a articolului 325 TFUE, precum și a dispozițiilor Directivei 2006/112²⁰ (cauza *Menci*) și ale Directivei 2003/6²¹ (cauzele *Garlsson Real Estate și alții* și *Di Puma și Zecca*). În consecință, ele trebuie să respecte dreptul fundamental garantat la articolul 50 din cartă.

În al doilea rând, în Hotărârile *Menci* și *Garlsson Real Estate și alții*, Curtea a reamintit criteriile pertinente pentru aprecierea, pe de o parte, a naturii penale a procedurilor și a sancțiunilor și, pe de altă parte, a existenței aceleiași infracțiuni. Curtea a făcut mai întâi referire la Hotărârile *Bonda*²² și *Åkerberg Fransson*²³, potrivit cărora aprecierea acestei naturi penale trebuie să se realizeze pe baza a trei criterii: calificarea juridică a faptei ilicite în dreptul intern, natura însăși a faptei ilicite și gradul de severitate al sancțiunii pe care persoana în cauză riscă să o suporte. În ceea ce privește aprecierea existenței aceleiași infracțiuni, Curtea a subliniat că criteriul pertinent era cel al identității faptelor materiale, interpretat drept existența unui ansamblu de circumstanțe concrete indisolubil legate între ele care au condus la achitarea sau la condamnarea definitivă a persoanei vizate.

În al treilea rând, Curtea a afirmat că un cumul între urmăriri/sancțiuni penale și proceduri/sancțiuni administrative pecuniare de natură penală ar putea constitui o restrângere a principiului *ne bis in idem*. O astfel de restrângere poate fi totuși justificată, în temeiul articolului 52 alineatul (1) din cartă, dacă, în conformitate cu acest articol, ea este prevăzută de lege, respectă substanța principiului *ne bis in idem* și, prin respectarea principiului proporționalității, ea este necesară și răspunde efectiv unor obiective de interes general recunoscute de Uniune.

O reglementare națională care autorizează un astfel de cumul trebuie să vizeze un obiectiv de interes general de natură să justifice acest cumul, întrucât procedurile și sancțiunile trebuie să aibă de asemenea scopuri complementare având ca obiect, dacă este cazul, aspecte diferite ale aceluiași comportament infracțional vizat. Îndeplinesc efectiv această cerință obiectivul de a asigura colectarea în integralitate a TVA-ului datorat (cauza *Menci*), obiectivul de a proteja integritatea piețelor financiare ale Uniunii sau cel de a asigura încrederea publicului în instrumentele financiare (cauzele *Garlsson Real Estate și alții* și *Di Puma și Zecca*).

Prin urmare, cumulul de proceduri și de sancțiuni de natură penală nu trebuie să depășească, prin respectarea principiului proporționalității, ceea ce este adecvat și necesar pentru realizarea obiectivelor urmărite. În ceea ce privește caracterul adecvat al măsurii, aceasta implică faptul că, atunci când este posibilă alegerea între mai multe măsuri, trebuie să se recurgă la cea mai puțin constrângătoare și că inconveniente cauzate de aceasta nu trebuie să fie disproporționate în raport cu scopurile vizate. În ceea ce privește caracterul necesar al măsurii, reglementarea națională trebuie să stabilească reguli clare și precise care să permită justițiabilului să prevadă care acte și omisiuni pot face obiectul unui astfel de cumul. În plus, ea trebuie să asigure că sarcinile care decurg, pentru persoanele în cauză, din acest cumul sunt limitate la ceea ce este strict necesar pentru a realiza obiectivul vizat. Această cerință implică, pe de o parte, ca reglementarea națională să conțină norme care să asigure o coordonare a procedurilor care limitează la strictul necesar aceste sarcini suplimentare și, pe de altă parte, ca aceasta să prevadă norme care să permită să se garanteze

20] Directiva 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată (JO 2006, L 347, p. 1, Ediție specială, 09/vol. 3, p. 7).

21] Directiva 2003/6/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 28 ianuarie 2003 privind utilizările abuzive ale informațiilor confidențiale și manipulările pieței (abuzul de piață) (JO 2003, L 96, p. 16, Ediție specială, 06/vol. 5, p. 210).

22] Hotărârea Curții din 5 iunie 2012, *Bonda* (C-489/10, [EU:C:2012:319](#)).

23] Hotărârea Curții din 26 februarie 2013, *Åkerberg Fransson* (C-617/10, [EU:C:2013:105](#)).

că severitatea ansamblului sancțiunilor aplicate corespunde gravității infracțiunii vizate. Revine instanței naționale sarcina de a verifica dacă aceste condiții sunt îndeplinite în speță și de a aprecia caracterul proporțional al aplicării concrete a reglementării naționale.

Curtea a considerat de asemenea că cerințele pe care le impun articolul 50 și articolul 52 alineatul (1) din cartă pentru un eventual cumul de proceduri și de sancțiuni penale și administrative cu caracter penal asigură un nivel de protecție a principiului *ne bis in idem* care nu îl încalcă pe cel garantat la articolul 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, astfel cum a fost interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care, în jurisprudența sa recentă²⁴, a precizat că un astfel de cumul presupune o legătură o legătură materială și temporală suficient de strânsă între procedurile în cauză.

În temeiul acestor considerații, în Hotărârea *Menci*, Curtea a observat că reglementarea națională în cauză, prin faptul că permite inițierea unei proceduri penale pentru neplata TVA-ului după aplicarea unei sancțiuni administrative definitive de natură penală, garantează că acest cumul nu depășește ceea ce este strict necesar, în special în măsura în care această reglementare pare să limiteze procesul penal la infracțiunile care prezintă o anumită gravitate, sub aspectul valorii ridicate a TVA-ului neplătit.

În schimb, în Hotărârea *Garlsson Real Estate și alții*, Curtea a statuat că reglementarea națională în cauză, prin faptul că permite continuarea unei proceduri privind o sancțiune administrativă pecuniară de natură penală pentru manipulări ale pieței, deși a fost deja pronunțată o condamnare penală, nu respectă principiul proporționalității. Astfel, condamnarea penală este deja de natură să reprime infracțiunea săvârșită în mod efectiv, proporțional și disuasiv. În plus, Curtea a subliniat că această concluzie nu este repusă în discuție de împrejurarea că pedeapsa poate să fie stinsă ulterior prin efectul unei amnistii.

În cauza *Di Puma și Zecca*, se pune problema dacă Directiva 2003/6, interpretată în lumina articolului 50 din cartă, se opune adoptării unei legislații naționale care extinde la procedura de sancționare administrativă autoritatea de lucru judecat a constatărilor de fapt efectuate în cadrul procedurii penale. Prin urmare, această reglementare interzicea desfășurarea unei proceduri administrative ca urmare a unei hotărâri penale de achitare, în timp ce Directiva 2003/6 impune statelor membre să prevadă sancțiuni administrative efective, proporționale și cu efect de descurajare pentru încălcările interdicției privind utilizările abuzive ale informațiilor confidențiale. Curtea a statuat că, ținând seama de importanța principiului autorității de lucru judecat, atât în ordinea juridică a Uniunii, cât și în ordinele juridice naționale, o astfel de reglementare nu era contrară dreptului Uniunii. În plus, atunci când există o hotărâre penală definitivă de achitare care constată absența elementelor constitutive ale infracțiunii, desfășurarea unei proceduri de sancțiune administrativă pecuniară de natură penală ar fi incompatibilă cu principiul *ne bis in idem*. Astfel, această desfășurare ar depăși în mod vădit ceea ce este necesar pentru realizarea obiectivului vizat. În această privință, Curtea a amintit că protecția conferită de principiul *ne bis in idem* se extinde și la situația în care o persoană este achitată definitiv.

24| A se vedea Hotărârea Curții EDO din 15 noiembrie 2016, *A și B împotriva Norvegiei* (CE:ECHR:2016:1115JUD 002413011, § 132).

III. Cetățenia Uniunii

În ceea ce privește cetățenia europeană, merită semnalate mai multe hotărâri. Șapte hotărâri privesc dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora în temeiul articolelor 20 și 21 TFUE, precum și al Directivei 2004/38²⁵. Alte două hotărâri privesc condițiile de extrădare a cetățenilor Uniunii.

1. Restrângerea dreptului de ședere al unui cetățean al Uniunii și al membrilor familiei sale

În cauzele conexe în care s-a pronunțat Hotărârea din 17 aprilie 2018, **B și Vomero** (C-316/16 și C-424/16, [EU:C:2018:256](#)), Marea Cameră a Curții a statuat cu privire la *beneficiul protecției sporite împotriva expulzării de pe teritoriul unui stat membru*, prevăzută la articolul 28 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2004/38.

Prima cauză privea un resortisant grec, născut în anul 1989, care, după despărțirea părinților săi, s-a stabilit, în anul 1993, împreună cu mama sa, cetățean grec și german, în Germania și avea în acest stat membru un drept de ședere permanentă în sensul articolului 16 din Directiva 2004/38. Condamnat în anul 2013 la o pedeapsă privativă de libertate de cinci ani și opt luni, el a fost plasat în detenție începând de la 12 aprilie 2013. În anul 2014, autoritatea competentă germană a constatat pierderea dreptului de intrare și de ședere a persoanei respective în Germania și a dispus ca aceasta să părăsească teritoriul în termen de o lună. Cea de a doua cauză privea un resortisant italian, stabilit în Regatul Unit începând din anul 1985. Între anii 1987 și 1999, acesta a făcut obiectul mai multor condamnări penale, în Italia și în Regatul Unit, care nu au atras pedeapsa cu închisoarea. În anul 2002, el a fost condamnat la opt ani de închisoare pentru omor. A fost eliberat în luna iulie a anului 2006. Autoritatea britanică competentă a dispus, în anul 2007, expulzarea acestuia.

În hotărârea sa, Curtea a statuat mai întâi că articolul 28 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2004/38 trebuie interpretat în sensul că beneficiul protecției împotriva expulzării de pe teritoriu prevăzute de dispoziția menționată este subordonat condiției ca persoana în cauză să aibă un drept de ședere permanentă în sensul articolului 16 și al articolului 28 alineatul (2) din directiva respectivă. Curtea a amintit în această privință că Directiva 2004/38 prevede o consolidare graduală a protecției împotriva expulzării, legată de gradul de integrare atins de cetățeanul Uniunii în cauză în statul membru gazdă. Astfel, în timp ce cetățeanul care beneficiază de un drept de ședere permanentă poate fi expulzat pentru „motive grave de ordine publică sau siguranță publică”, cetățeanul care poate justifica o ședere în cei zece ani anteriori poate fi expulzat, la rândul său, numai pentru „motive imperative de siguranță publică”. În consecință, un cetățean al Uniunii beneficiază de acest nivel al protecției sporite ca urmare a unei șederi de zece ani în statul membru gazdă numai dacă îndeplinește, în prealabil, condiția de acordare a beneficiului protecției de nivel inferior, și anume de a avea drept de ședere permanentă la sfârșitul unei perioade de ședere legală neîntreruptă de cinci ani în acest stat membru.

²⁵ Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (JO 2004, L 158, p. 77, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56).

În plus, Curtea a precizat că perioada de ședere de zece ani necesară pentru acordarea protecției sporite prevăzute la articolul 28 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2004/38 trebuie calculată în sens invers, începând cu data deciziei de expulzare a acestei persoane, și că ea trebuie, în principiu, să fie continuă. În această privință, rezultă din jurisprudența Curții că perioadele de detenție pot, prin ele însele și indiferent de perioadele de absență de pe teritoriul statului membru gazdă, să conducă, după caz, la o rupere a legăturii cu acest stat și la o discontinuitate a șederii în acesta din urmă. Totuși, faptul că persoana în cauză a fost privată de libertate de autoritățile statului respectiv nu poate fi considerat ca fiind de natură să rupă în mod automat legăturile de integrare create anterior de persoana respectivă cu acest stat și continuitatea șederii sale pe teritoriul acestuia. În consecință, în cazul unui cetățean al Uniunii care execută o pedeapsă privativă de libertate și împotriva căruia este adoptată o decizie de expulzare, condiția de a fi avut „reședința în statul membru gazdă în cei zece ani anteriori”, enunțată de această dispoziție, poate fi îndeplinită în măsura în care o apreciere globală a situației persoanei în cauză, ținând seama de toate aspectele relevante, conduce la concluzia că, în pofida detenției menționate, legăturile de integrare create de persoana în cauză cu statul membru gazdă nu au fost rupte. Printre aceste aspecte figurează în special intensitatea legăturilor de integrare create cu statul membru gazdă înainte de privarea de libertate a persoanei în cauză, natura infracțiunii care a justificat perioada de detenție și împrejurările în care aceasta a fost săvârșită, precum și conduita persoanei în cauză în perioada de detenție.

În cauzele conexe în care s-a pronunțat Hotărârea din 2 mai 2018, **K. și H. F. (Drept de ședere și acuzații de crime de război)** (C-331/16 și C-366/16, [EU:C:2018:296](#)), Marea Cameră a Curții a statuat printre altele cu privire la compatibilitatea unei *restrângeri a dreptului la ședere în privința unui cetățean al Uniunii sau a unui membru al familiei sale bănuie că a participat, în trecut, la săvârșirea unor crime de război* cu articolul 27 alineatul (2) din Directiva 2004/38.

Prima cauză privea o persoană care deținea cetățenia croată și cetățenia statului Bosnia-Herțegovina, care locuia în Țările de Jos din anul 2001, care a fost declarată indezirabilă pe teritoriul neerlandez în anul 2015 pentru motivul că se făcea vinovată de conduite care intră sub incidența articolului 1 secțiunea F litera a) din Convenția de la Geneva²⁶, prin aceea că a avut cunoștință de crime de război și de crime împotriva umanității comise de unitățile speciale ale armatei bosniace și că a participat personal la săvârșirea acestor infracțiuni. A doua cauză privea un resortisant afgan care a intrat în Țările de Jos în anul 2000 și s-a mutat în Belgia în anul 2011, ale cărui cereri de acordare a dreptului de ședere în Țările de Jos și în Belgia au fost respinse pentru motivul că săvârșise infracțiuni care intră sub incidența articolului 1 secțiunea F litera a) din Convenția de la Geneva. Aceste două persoane au introdus acțiuni împotriva deciziilor în cauză.

În Hotărârea sa, Curtea a arătat mai întâi că rezultă din articolul 27 alineatul (1) din Directiva 2004/38 că statele membre pot adopta măsuri care restrâng libertatea de circulație și de ședere a cetățenilor Uniunii și a membrilor lor de familie, indiferent de cetățenie, printre altele pentru motive de ordine publică sau de siguranță publică. Ea a apreciat că o astfel de restricție impune libertății de circulație și de ședere a unui cetățean al Uniunii sau a unui resortisant al unei țări terțe, membru al familiei unui astfel de cetățean, care a făcut, în trecut, obiectul unei decizii de excludere de la recunoașterea statutului de refugiat în temeiul

26] Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 189, p. 137, nr. 2545 (1954)]. Articolul 1 din această convenție prevede, în cadrul secțiunii F:

„Dispozițiile acestei convenții nu vor fi aplicabile persoanelor despre care ar exista motive serioase să se creadă: a) că au comis o crimă contra păcii, o crimă de război sau o crimă contra umanității, în sensul instrumentelor internaționale elaborate pentru a prevedea dispoziții cu privire la aceste crime [...]”.

articolului 1 secțiunea F din Convenția de la Geneva sau al articolului 12 alineatul (2) din Directiva 2011/95²⁷, poate intra în sfera noțiunii „măsuri de ordine publică sau de siguranță publică”, în sensul articolului 27 alineatul (2) primul paragraf din Directiva 2004/38. Curtea a amintit însă că măsurile justificate prin motive de ordine publică sau de siguranță publică nu pot fi luate decât dacă, după o apreciere de la caz la caz din partea autorităților naționale competente, se dovedește că conduita persoanei în cauză reprezintă în prezent o amenințare reală și suficient de gravă pentru un interes fundamental al societății. În consecință, faptul că o astfel de persoană, care solicită acordarea unui drept de ședere pe teritoriul unui stat membru, a făcut, în trecut, obiectul unei decizii de excludere de la recunoașterea statutului de refugiat în temeiul articolului menționat din Convenția privind statutul refugiaților sau al articolului 12 alineatul (2) din Directiva 2011/95 nu permite autorităților competente ale acestui stat membru să considere în mod automat că simpla sa prezență pe acest teritoriu constituie, indiferent dacă există sau dacă nu există un risc de recidivă, o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa unui interes fundamental al societății, susceptibilă să justifice adoptarea unor măsuri de ordine publică sau de siguranță publică.

În fapt, a subliniat Curtea, constatarea existenței unei astfel de amenințări trebuie întemeiată pe o apreciere, de către autoritățile competente ale statului membru gazdă, a conduitei persoanei în cauză, luând în considerare constatările din decizia de excludere de la recunoașterea statutului de refugiat și elementele pe care este fondată aceasta, în special natura și gravitatea infracțiunilor sau a actelor care îi sunt imputate, nivelul său de implicare individuală în acestea, existența eventuală a unor motive de exonerare de răspunderea penală, precum și existența sau inexistența unei condamnări penale. Această apreciere globală trebuie de asemenea să ia în considerare timpul care s-a scurs de la pretinsa săvârșire a acestor infracțiuni sau acte, precum și conduita ulterioară a persoanei respective, în special sub aspectul dacă această conduită demonstrează persistența, în ceea ce o privește, a unei atitudini care atentează la valorile fundamentale prevăzute la articolele 2 și 3 TUE într-un mod care ar putea perturba liniștea și siguranța fizică a populației. Simplul fapt că conduita anterioară a acestei persoane se încadrează în contextul istoric și social specific din țara sa de origine, care nu este susceptibil să se repete în statul membru gazdă, nu se opune unei astfel de constatări.

Curtea a mai precizat că, în conformitate cu principiul proporționalității, autoritățile competente din statul membru gazdă trebuie de asemenea să pună în balanță, pe de o parte, amenințarea pe care conduita persoanei în cauză o reprezintă pentru interesele fundamentale ale societății gazdă și, pe de altă parte, protecția drepturilor conferite cetățenilor Uniunii și membrilor familiilor acestora de directivă.

2. Dreptul de ședere derivat al resortisanților unei țări terțe, membri ai familiei unui cetățean al Uniunii

Cinci hotărâri trebuie semnalate în această materie. Printre aceste hotărâri figurează Hotărârea **Coman și alții** (C-673/16, [EU:C:2018:385](#)), care este examinată mai în detaliu în rubrica II, „Drepturi fundamentale”, din prezentul raport.

La 8 mai 2018, în Hotărârea **K. A. și alții (Reîntregirea familiei în Belgia)** (C-82/16, [EU:C:2018:308](#)), Marea Cameră a Curții a adus precizări cu privire la *dreptul de ședere derivat pe care îl pot invoca, în temeiul articolului 20 TFUE, resortisanții unor țări terțe, membri ai familiei unui cetățean al Uniunii care nu și-a exercitat niciodată libertatea de circulație*. Cauza principală privea mai mulți resortisanți ai unor țări terțe care au introdus cereri

27| Directiva 2011/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate (JO 2011, L 337, p. 9).

de ședere în scopul reîntregirii familiei în calitatea lor de descendenți aflați în întreținerea unui resortisant belgian, de părinte al unui copil minor belgian sau de partener legal angajat într-o relație stabilă cu un resortisant belgian. Aceste cereri nu au fost luate în considerare pentru motivul că persoanele în cauză făcuseră obiectul unei decizii privind interdicția de intrare pe teritoriu încă în vigoare, unele dintre aceste decizii fiind justificate prin motive întemeiate pe o amenințare pentru ordinea publică.

Curtea a statuat, în primul rând, că articolul 20 TFUE se opune unei practici a unui stat membru care constă în neluarea în considerare a unor asemenea cereri pentru simplul motiv că resortisantul unei țări terțe în cauză face obiectul unei interdicții de intrare pe teritoriul respectiv, fără să se fi examinat dacă există o relație de dependență între acest cetățean al Uniunii și acest resortisant al unei țări terțe de o asemenea natură încât, în caz de refuz al acordării unui drept de ședere derivat acestuia din urmă, cetățeanul respectiv al Uniunii ar fi, în fapt, constrâns să părăsească teritoriul Uniunii pentru a-l însoți pe membrul familiei sale în țara sa de origine și ar fi astfel privat de beneficiul efectiv al substanței drepturilor conferite de statutul său.

Curtea a precizat, în al doilea rând, împrejurările în care o asemenea relație de dependență se poate materializa. Curtea a subliniat că, spre deosebire de minori (în special copii de vârstă fragedă), un adult este, în principiu, în măsură să ducă o existență independentă de membrii familiei sale. Atunci când cetățeanul Uniunii este major, o relație de dependență, de natură să justifice acordarea, în favoarea resortisantului unei țări terțe interesat, a unui drept de ședere derivat, nu poate fi, prin urmare, concepută decât în cazuri excepționale în care, având în vedere ansamblul împrejurărilor pertinente, persoana respectivă nu ar putea, în niciun mod, să fie separată de membrul său de familie de care depinde. În schimb, atunci când cetățeanul Uniunii este minor, aprecierea existenței unei relații de dependență trebuie să fie întemeiată pe luarea în considerare, în interesul superior al copilului, a tuturor împrejurărilor speței, în special a vârstei sale, a dezvoltării sale fizice și emoționale, a gradului relației sale afective cu fiecare dintre părinții săi, precum și a riscului pe care separarea de părințele resortisant al unei țări terțe l-ar genera pentru echilibrul său.

În al treilea rând, Curtea a subliniat, în contextul cauzei principale, lipsa incidenței anumitor elemente în vederea acordării unui drept de ședere derivat resortisantului unei țări terțe în cauză. Astfel, este irelevant că relația de dependență invocată de resortisantul unei țări terțe a luat naștere după adoptarea, împotriva sa, a unei decizii privind interdicția de intrare pe teritoriu. Este de asemenea irelevant că această decizie a rămas definitivă la momentul în care resortisantul unei țări terțe a introdus cererea sa de ședere în scopul reîntregirii familiei sau că această decizie este justificată de nerespectarea unei obligații de returnare. În plus, atunci când motive de ordine publică au justificat o astfel de decizie, acestea nu pot conduce în mod automat la refuzul de a acorda un drept de ședere derivat. Acest refuz trebuie să reiasă dintr-o apreciere concretă a ansamblului împrejurărilor speței, efectuată în lumina principiului proporționalității, a interesului superior al copilului și a drepturilor fundamentale din care să rezulte că persoana interesată reprezintă o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa ordinii publice.

În al patrulea rând, Curtea a afirmat că, potrivit Directivei 2008/115²⁸, o decizie de returnare nu poate fi adoptată împotriva unui resortisant al unei țări terțe care a făcut deja obiectul unei decizii de returnare, însoțită de o interdicție de intrare, încă în vigoare, decât dacă sunt luate în considerare elementele vieții sale de familie și mai ales interesul copilului său minor, menționate într-o cerere de ședere în scopul reîntregirii familiei introdusă după adoptarea unei asemenea interdicții de intrare, cu excepția cazului în care astfel de elemente ar fi putut fi invocate anterior de persoana interesată.

28| Directiva 2008/115/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală (JO 2008, L 348, p. 98).

Curtea s-a pronunțat din nou cu privire la dreptul de ședere derivat pe care îl pot invoca resortisanții unei țări terțe, în calitatea lor de membri ai familiei unui cetățean al Uniunii care locuiesc în statul membru al cărui resortisant este acest cetățean în alte două cauze. Cauza **Altiner și Ravn** (C-230/17, [EU:C:2018:497](#)), în care s-a pronunțat Hotărârea din 27 iunie 2018, privea o cerere de permis de ședere introdusă în Danemarca de un copil minor turc în calitate de membru de familie al soției daneze a tatălui său, în urma întoarcerii cuplului în Danemarca, după o ședere de aproape doi ani în Suedia. În Hotărârea din 12 iulie 2018, **Banger** (C-89/17, [EU:C:2018:570](#)), partenera sud-africană a unui resortisant al Regatului Unit a solicitat un permis de ședere la întoarcerea lor în acest stat membru, după o ședere de câțiva ani în Țările de Jos.

În ambele cauze, Directiva 2004/38 nu era aplicabilă, întrucât aceasta reglementează doar condițiile de intrare și de ședere ale unui cetățean al Uniunii în alte state membre decât cel al cărui resortisant este și nu poate constitui temeiul unui drept de ședere derivat în favoarea resortisanților unui stat terț, membri ai familiei unui cetățean al Uniunii, în statul membru al cărui resortisant este acest cetățean. În această ipoteză, un astfel de drept de ședere derivat poate fi întemeiat pe articolul 21 alineatul (1) TFUE. Prin urmare, Curtea a amintit că, chiar dacă Directiva 2004/38 nu acoperă cazul întoarcerii unui cetățean al Uniunii în statul membru al cărui resortisant este, ea trebuie să fie aplicată prin analogie într-un asemenea caz.

Astfel, întemeindu-se în special pe Directiva 2004/38, Curtea a examinat în Hotărârea *Altiner și Ravn* condiția specifică, prevăzută de dreptul danez, potrivit căreia intrarea pe teritoriul a unui resortisant al unei țări terțe, membru al familiei unui cetățean care se întoarce în Danemarca după ce și-a exercitat dreptul de liberă circulație, sau depunerea unei cereri pentru un permis de ședere trebuie să intervină „ca o consecință firească” a întoarcerii cetățeanului în discuție în statul membru menționat. Autoritățile daneze au respins într-adevăr cererea de permis de ședere depusă de fiul turc al resortisantei daneze, pe motiv că aceasta fusese depusă la aproape nouă luni după întoarcerea cuplului în Danemarca.

Mai întâi, Curtea a considerat că, în cazul în care, cu ocazia unei șederi efective a cetățeanului Uniunii într-un stat membru, altul decât cel al cărui resortisant este, a fost întemeiată sau consolidată o viață de familie, efectul util al drepturilor pe care respectivul cetățean al Uniunii le are în temeiul articolului 21 alineatul (1) TFUE impune ca această viață de familie să poată fi continuată la întoarcerea sa în statul membru al cărui resortisant este prin acordarea unui drept de ședere derivat membrului familiei în cauză. Pe de altă parte, în temeiul Directivei 2004/38, dreptul de ședere derivat, recunoscut membrilor de familie ai unui cetățean al Uniunii, nu este supus condiției ca ei să intre pe teritoriul respectivului stat membru într-un anumit termen după intrarea acestui cetățean al Uniunii.

Totuși, în scopul acordării unui astfel de drept de ședere derivat în temeiul articolului 21 alineatul (1) TFUE, autoritățile competente ale statului membru al cărui resortisant este cetățeanul Uniunii au dreptul să verifice că o astfel de viață de familie nu a fost întreruptă înainte de intrarea resortisantului unui stat terț pe teritoriul național. În această privință, statul membru în cauză poate lua în considerare, ca simplu indiciu, faptul că resortisantul unui stat terț a intrat pe teritoriul său după o perioadă semnificativă de la întoarcerea cetățeanului Uniunii. Autoritățile competente trebuie însă, în cadrul unei aprecieri globale, să țină seama și de alte elemente pertinente, inclusiv de cele care pot demonstra că, în pofida timpului scurs între întoarcerea cetățeanului Uniunii și intrarea membrului familiei sale în statul membru de origine al acestui cetățean, viața de familie întemeiată și consolidată în statul membru gazdă nu a încetat.

În Hotărârea din 12 iulie 2018, *Banger*, Curtea a statuat că, deși statul membru al cărui resortisant este un cetățean al Uniunii nu este obligat să recunoască un drept de intrare și de ședere partenerului neînregistrat, resortisant al unei țări terțe, cu care cetățeanul Uniunii are o relație durabilă, acest stat membru are totuși obligația să faciliteze acordarea unei asemenea autorizații de ședere.

Curtea a arătat că un resortisant al unei țări terțe care are o relație durabilă, atestată corespunzător, cu un cetățean al Uniunii care a făcut uz de libertatea sa de circulație și care se întoarce în statul membru al cărui resortisant este pentru a locui pe teritoriul acestuia nu trebuie, la întoarcerea acestui cetățean în acest din urmă stat membru, să facă obiectul unui tratament mai puțin favorabil decât cel prevăzut de Directiva 2004/38 pentru un resortisant al unei țări terțe care are o relație durabilă, atestată corespunzător, cu un cetățean al Uniunii care își exercită libertatea de circulație în alte state membre decât cel al cărui resortisant este. Or, articolul 3 alineatul (2) primul paragraf litera (b) din această directivă prevede, în ceea ce privește partenerul cu care cetățeanul Uniunii are o astfel de relație, că statul membru gazdă „facilitează”, în conformitate cu legislația sa internă, intrarea și șederea acestui partener. În consecință, în lipsa aplicării prin analogie a directivei menționate, cetățeanul Uniunii ar fi descurajat să părăsească statul membru al cărui resortisant este pentru a-și exercita dreptul de ședere, în temeiul articolului 21 alineatul (1) TFUE, pe teritoriul altui stat membru din cauza lipsei certitudinii că poate continua în statul membru din care este originar o viață de familie întemeiată sau consolidată, cu un resortisant al unei țări terțe, în statul membru gazdă cu ocazia unei șederi efective.

Curtea a adăugat că statele membre trebuie să prevadă posibilitatea ca partenerul cetățeanului Uniunii să obțină o decizie referitoare la cererea sa care să fie bazată pe o examinare amănunțită a situației sale personale și care, în caz de refuz, să fie motivată. În cadrul acestei examinări, autoritatea competentă trebuie să țină seama de diverși factori care pot fi relevanți, după caz. Deși statele membre dispun de o largă marjă de apreciere în ceea ce privește alegerea factorilor care trebuie luați în considerare, acestea trebuie să se asigure însă că legislația lor prevede criterii care sunt conforme cu sensul uzual al termenului „facilitează”, reținut la articolul 3 alineatul (2) primul paragraf litera (b) din Directiva 2004/38, și care nu lipsesc această dispoziție de efectul său util. În plus, resortisanții unor țări terțe vizați trebuie să dispună de o cale de atac pentru a contesta decizia prin care li se refuză acordarea unui permis de ședere, întrucât dispozițiile Directivei 2004/38 trebuie să facă obiectul unei interpretări conforme cu cerințele care decurg din articolul 47 din cartă. În acest cadru, instanța națională trebuie să verifice dacă legislația națională și modul în care aceasta a fost aplicată nu au depășit limitele marjei de apreciere stabilite de directiva menționată și în special dacă decizia de refuz se întemeiază pe o bază factuală suficient de solidă și dacă garanțiile procedurale au fost respectate²⁹.

În sfârșit, în Hotărârea **Diallo** (C-246/17, [EU:C:2018:499](#)), pronunțată la 27 iunie 2018, Curtea a adus precizări cu privire la termenul în care o decizie privind eliberarea unui permis de ședere de membru al familiei unui cetățean al Uniunii trebuie adoptată și notificată în temeiul articolului 10 alineatul (1) din Directiva 2004/38, precum și cu privire la consecințele depășirii termenului prevăzut. În speță, un resortisant guineean a introdus, în calitate de ascendent al unui copil cu cetățenie neerlandeză cu domiciliul în Belgia, o cerere pentru obținerea unui permis de ședere de membru de familie al unui cetățean al Uniunii. Autoritățile belgiene au respins această cerere, notificându-i decizia la șase luni și nouă zile după depunerea cererii. După anularea jurisdicțională a acestei decizii pentru nemotivare, autoritățile belgiene au adoptat o nouă decizie de respingere, după aproape un an de la introducerea cererii. Conform unei jurisprudențe naționale, aplicabile în speță, potrivit statului belgian, în absența unei legislații specifice a Uniunii în această privință, autoritățile dispuneau, în urma anulării jurisdicționale a deciziei lor inițiale, de un nou termen de șase luni, în sensul articolului 10 alineatul (1) din Directiva 2004/38, pentru a răspunde la cerere. Drept urmare, persoana interesată a atacat această decizie,

29] În această privință, trebuie semnalată și Hotărârea **Coman și alții** (C-673/16, [EU:C:2018:385](#)), prezentată în rubrica II.3.1, „Dreptul la respectarea vieții private și de familie”, în care Curtea s-a pronunțat de asemenea cu privire la dreptul de ședere derivat pe care îl poate invoca, în temeiul articolului 21 TFUE, un resortisant al unei țări terțe în calitate de soț al unui cetățean al Uniunii, într-un caz în care soții erau de același sex.

printre altele pentru motivul că acordarea în favoarea autorității naționale competente a unui nou termen de șase luni, ca urmare a anulării unei prime decizii, lipsea de efect util articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2004/38.

Curtea a precizat că autoritățile naționale competente trebuie, în termenul imperativ de șase luni de la data prezentării cererii pentru un permis de ședere prevăzut la articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2004/38, să examineze cererea, să adopte o decizie, să notifice această decizie – pozitivă sau negativă – și, dacă este cazul, să pună la dispoziție permisul de ședere menționat solicitantului. În ceea ce privește consecințele care decurg din depășirea acestui termen de șase luni, Curtea a arătat că permisul de ședere în discuție nu poate fi eliberat unui resortisant al unui stat terț care nu îndeplinește condițiile stabilite de Directiva 2004/38 pentru atribuire. În aceste condiții, deși nimic nu se opune ca o legislație națională să prevadă ca tăcerea administrației competente timp de șase luni de la depunerea cererii să echivaleze cu o decizie de respingere, termenii înșiși ai Directivei 2004/38 se opun, în schimb, ca această tăcere să echivaleze cu o decizie de acceptare. În consecință, autoritățile naționale competente nu pot fi obligate să elibereze din oficiu un permis de ședere de membru de familie al unui cetățean al Uniunii, în cazul în care termenul de șase luni este depășit, fără a constata în prealabil că persoana interesată îndeplinește efectiv condițiile pentru șederea în statul membru gazdă în conformitate cu dreptul Uniunii.

În sfârșit, în ceea ce privește efectele anulării jurisdicționale a unor decizii prin care se refuză eliberarea unui permis de ședere, Curtea a statuat că, într-o astfel de ipoteză, autoritățile sunt obligate să adopte o nouă decizie într-un termen rezonabil, care, în orice caz, nu poate să depășească termenul vizat la articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2004/38. Astfel, principiul efectivității, precum și obiectivul de celeritate inerent Directivei 2004/38 se opun ca autoritățile naționale să aibă la dispoziție în mod automat un nou termen de șase luni ca urmare a anulării jurisdicționale a unei prime decizii prin care se refuză eliberarea unui permis de ședere. Curtea a subliniat în această privință că o asemenea începere automată a unui nou termen de șase luni ar face excesiv de dificilă exercitarea dreptului membrului de familie al unui cetățean al Uniunii de a obține o decizie privind cererea sa de permis de ședere.

3. Extrădarea unui cetățean al Uniunii către un stat terț

În Hotărârile **Pisciotti** (C-191/16, [EU:C:2018:222](#)) și **Raugevicius** (C-247/17, [EU:C:2018:898](#)), pronunțate la 10 aprilie 2018 și, respectiv, la 13 noiembrie 2018, Marea Cameră a Curții a avut ocazia să examineze dacă *resortisanții unui alt stat membru trebuie să beneficieze, în raport cu principiile nediscriminării pe motiv de cetățenie și libertății de circulație și de ședere a cetățenilor Uniunii, de norma statului de reședință care interzice extrădarea resortisanților naționali*. Această problemă a apărut, în cauza *Pisciotti*, în contextul aplicării acordului în materie de extrădare între Uniune și Statele Unite ale Americii³⁰ (denumit în continuare „Acordul UE-SUA”) și, în cauza *Raugevicius*, în lipsa unui acord cu statul terț autor al cererii cu privire la executarea unei pedepse privative de libertate.

În cauza *Pisciotti*, persoana interesată, resortisant italian, era acuzată în Statele Unite ale Americii de faptul că a participat la practici concertate anticoncurențiale în domeniul vânzării de conducte marine. Ea a fost arestată în Germania, în timpul unei escale a unui zbor din Nigeria către Italia. Pe baza acordului UE-SUA în materie de extrădare, ea a fost extrădată în Statele Unite, unde, ulterior, a fost condamnată. Domnul Pisciotti a introdus o acțiune în Germania pentru a obține obligarea acesteia la plata de daune interese. În opinia sa,

30| Acordul privind extrădarea între Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii din 25 iunie 2003 (JO 2003, L 181, p. 27, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 106).

Germania a încălcat dreptul Uniunii și, mai exact, principiul general al nediscriminării, prin faptul că a refuzat să îi acorde beneficiul interdicției de extrădare prevăzute de Legea fundamentală germană pentru orice resortisant german.

Întemeindu-se pe Hotărârea *Petruhhin*³¹, Curtea a amintit mai întâi că, deși normele în materie de extrădare intră în sfera de competență a statelor membre în lipsa unui acord de extrădare, situațiile care intră în domeniul de aplicare al articolului 18 TFUE coroborat cu dispozițiile din Tratatul FUE referitoare la cetățenia Uniunii, le includ pe cele care țin de exercitarea libertății de circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre, astfel cum este conferită de articolul 21 TFUE. În consecință, în situația în care un cetățean al Uniunii care a făcut obiectul unei cereri de extrădare către Statele Unite a fost arestat, în vederea eventualei executări a acestei cereri, într-un alt stat membru decât cel al cărui resortisant este, situația acestui cetățean intră în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii din moment ce cetățeanul respectiv și-a exercitat dreptul la liberă circulație în Uniune, iar cererea de extrădare menționată a fost efectuată în cadrul Acordului UE-SUA.

Observând în această privință că Acordul UE-SUA nu se opune ca Tratatul privind extrădarea dintre Germania și Statele Unite să permită Germaniei să nu extrădeze proprii resortisanți, Curtea a arătat că o asemenea competență a unui stat membru trebuie să fie exercitată în conformitate cu dreptul primar și în special cu normele Tratatului FUE referitoare la egalitatea de tratament și la libertatea de circulație a cetățenilor Uniunii. În această privință, Curtea a considerat că inegalitatea de tratament care constă în a permite extrădarea unui cetățean al Uniunii, resortisant al unui alt stat membru decât statul membru solicitat, în timp ce extrădarea propriilor resortisanți, de către acesta din urmă, nu este permisă, se concretizează într-o restricție privind libera circulație în sensul articolului 21 TFUE. O astfel de restricție trebuie să se întemeieze pe considerații obiective și să fie proporțională cu obiectivul urmărit în mod legitim. În această privință, obiectivul de a evita riscul de impunitate a persoanelor care au comis o infracțiune trebuie considerat ca prezentând un caracter legitim în dreptul Uniunii.

În ceea ce privește cerința privind proporționalitatea, Curtea a apreciat că soluția reținută în Hotărârea *Petruhhin*, într-un context care se caracteriza prin inexistența unui acord internațional, avea vocația de a se aplica și într-o situație în care Acordul UE-SUA conferă statului membru solicitat posibilitatea de a nu extrăda propriii cetățeni. Astfel, un asemenea stat membru, sesizat cu o cerere de extrădare a unui resortisant al altui stat membru, are obligația să informeze statul membru al resortisantului respectiv și, dacă este cazul, la cererea acestui din urmă stat membru, să i-l predea pe acel cetățean, în conformitate cu dispozițiile Deciziei-cadru 2002/584³², cu condiția ca acest stat membru să fie competent, în temeiul dreptului său național, să o urmărească penal pe această persoană pentru fapte săvârșite în afara teritoriului său național. În consecință, Curtea a concluzionat că, având din vedere situația de fapt din speță, articolele 18 și 21 TFUE trebuie interpretate în sensul că nu se opun ca statul membru solicitat să instituie o distincție, în temeiul unei norme de drept constituțional, între propriii resortisanți și resortisanții altor state membre și să autorizeze această extrădare, deși nu permite extrădarea propriilor resortisanți, din moment ce a oferit în prealabil autorităților competente ale statului membru al cărui resortisant este cetățeanul respectiv prilejul să îl solicite pe acesta în cadrul unui mandat european de arestare, iar acest din urmă stat membru nu a luat nicio măsură în acest sens.

31| Hotărârea Curții din 6 septembrie 2016, *Petruhhin* (C-182/15, [EU:C:2016:630](#)).

32| Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre (JO 2002, L 190, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 3).

Curtea a aplicat de asemenea jurisprudența *Petruhhin* în Hotărârea *Raugevicius*, pronunțată la 13 noiembrie 2018, în cadrul unei cereri de extrădare în scopul executării unei pedepse în absența unor norme de drept al Uniunii care să reglementeze extrădarea resortisanților statelor membre către Rusia. În speță, era vorba despre o cerere de extrădare a unui resortisant lituanian și rus, adresată de autoritățile ruse autorităților finlandeze, în scopul executării unei pedepse cu închisoarea de patru ani. Întrucât dreptul finlandez interzice numai extrădarea resortisanților finlandezi în afara Uniunii, persoana în cauză s-a opus extrădării sale, pentru motivul că locuiește în Finlanda de mult timp și că este tatăl a doi copii cu cetățenie finlandeză care locuiesc în acest stat membru. Instanța finlandeză sesizată cu o cerere pentru emiterea unui aviz privind aspectul dacă exista un obstacol juridic în calea extrădării a solicitat în special să se stabilească dacă principiile stabilite de Curte în Hotărârea *Petruhhin* se aplicau și în cazul unei cereri de extrădare în scopul executării unei pedepse.

La fel ca în cauza *Pisciotti*, Curtea a statuat că inegalitatea de tratament care constă în a permite extrădarea unui cetățean al Uniunii resortisant al unui alt stat membru decât statul membru solicitat, în timp ce extrădarea propriilor resortisanți de către acesta din urmă nu este permisă, se concretizează într-o restricție privind libera circulație în sensul articolului 21 TFUE, care nu poate fi justificată decât dacă se întemeiază pe considerații obiective și este proporțională cu obiectivul urmărit în mod legitim de dreptul național. Întrucât extrădarea vizează urmărirea obiectivului legitim de a evita riscul de impunitate, Curtea a arătat în continuare că neextrădarea cetățenilor săi de către un stat membru în vederea executării unei pedepse este în general compensată prin mecanisme care permit ca aceștia să își poată executa pedepsele pe teritoriul național. Întrucât dreptul finlandez prevede această din urmă posibilitate, Curtea a examinat dacă existau măsuri alternative pentru extrădarea unui resortisant al unui alt stat membru care să afecteze mai puțin libertatea sa de circulație.

În acest context, Curtea a subliniat că deși, în lipsa unor norme ale dreptului Uniunii care să reglementeze extrădarea resortisanților statelor membre către Rusia, statele membre rămân competente să adopte astfel de norme, aceleași state membre sunt obligate să își exercite această competență cu respectarea dreptului Uniunii, în special cu articolele 18 și 21 TFUE. Or, întrucât resortisanții statului membru solicitat și resortisanții altor state membre care au reședința permanentă în acest stat membru, care demonstrează astfel un grad cert de integrare, se află într-o situație comparabilă, statul membru solicitat este obligat să le asigure acestora din urmă un tratament identic cu cel rezervat propriilor resortisanți în materie de extrădare. Prin urmare, un astfel de cetățean al Uniunii trebuie să beneficieze de norma care interzice extrădarea aplicată resortisanților naționali și să poată, în aceleași condiții ca aceștia din urmă, să își execute pedeapsa pe teritoriul statului membru solicitat.

În sfârșit, Curtea a amintit că, în ipoteza în care statul membru solicitat preconizează să extrădeze un resortisant al unui alt stat membru care nu are reședința permanentă pe teritoriul său, acest prim stat membru trebuie să verifice că extrădarea nu va aduce atingere drepturilor garantate de cartă și în special de articolul 19 din aceasta.

IV. Dispoziții instituționale

În Hotărârea **Franța/Parlamentul (Exercitarea competenței bugetare)** (C-73/17, [EU:C:2018:787](#)), pronunțată la 2 octombrie 2018, Marea Cameră a Curții a statuat că *Parlamentul European își poate exercita o parte din competențele bugetare la Bruxelles, în loc de Strasbourg, dacă imperative legate de buna funcționare a procedurii bugetare o impun*. În această cauză, Republica Franceză, susținută de Marele Ducat al Luxemburgului, a solicitat Curții anularea anumitor acte ale Parlamentului referitoare la adoptarea bugetului general al Uniunii pentru exercițiul financiar 2017, ca urmare a faptului că acestea fuseseră adoptate într-o sesiune plenară suplimentară ținută la Bruxelles. Potrivit Republicii Franceze, în conformitate cu articolul unic litera (a) din Protocolul privind sediile unor instituții³³, Parlamentul era ținut să își exercite competențele bugetare pe care i le conferă articolul 314 TFUE, în integralitate, în perioadele de sesiuni plenare ordinare care se țin la Strasbourg.

Prin hotărârea sa, Curtea a amintit că Parlamentul este ținut să își exercite competențele bugetare care îi sunt acordate cu respectarea tratatelor și a actelor adoptate în temeiul acestora.

Astfel, în primul rând, această instituție trebuie să respecte Protocolul privind sediile unor instituții, care face parte integrantă din tratate.

În al doilea rând, Parlamentul este ținut să respecte termenele-limită și termenele pe care tratatul i le impune pentru exercitarea competențelor sale bugetare în ședință plenară, pentru a asigura adoptarea bugetului anual al Uniunii înainte de sfârșitul anului care precede exercițiul în cauză. Astfel, dacă Parlamentul nu reușește să statuteze în a doua lectură cu privire la proiectul comun de buget anual într-un termen de paisprezece zile, prevăzut la articolul 314 alineatul (6) TFUE, și dacă Consiliul Uniunii Europene respinge proiectul respectiv în acest termen, procedura bugetară trebuie să fie reluată în întregime, iar, într-o asemenea ipoteză, Parlamentul își pierde prerogativa care rezultă din articolul 314 alineatul (7) litera (d) TFUE, care îi permite, în caz de respingere a proiectului comun de buget anual de către Consiliu, să decidă singur adoptarea bugetului printr-un vot suplimentar cu majoritate calificată. O asemenea lipsă de decizie din partea Parlamentului ar permite de asemenea Consiliului să adopte singur proiectul comun de buget anual. Or, este de o deosebită importanță pentru transparența și pentru legitimitatea democratică a acțiunii Uniunii ca Parlamentul să se pronunțe în ședință plenară cu privire la acest proiect.

În al treilea rând, Protocolul privind sediile unor instituții și dispozițiile tratatului care reglementează procedura bugetară au aceeași valoare juridică. Astfel, cerințele care rezultă din primul nu pot, ca atare, să prevaleze asupra celor care rezultă din cel de al doilea, și invers. Aplicarea lor trebuie să fie efectuată de la caz la caz, cu respectarea concilierii necesare a acestor cerințe și a unui just echilibru între acestea. În consecință, deși Parlamentul are obligația să își exercite competențele bugetare într-o perioadă de sesiune plenară ordinară la Strasbourg, această obligație care rezultă din Protocolul privind sediile unor instituții nu se opune totuși ca bugetul anual să fie dezbătut și votat, dacă imperative legate de buna desfășurare a procedurii bugetare o impun, într-o perioadă de sesiune plenară suplimentară la Bruxelles. Or, Parlamentul are sarcina să procedeze la această conciliere, pentru care dispune de o putere de apreciere care decurge din imperative legate de buna desfășurare a procedurii bugetare.

Controlul Curții privește, așadar, numai aspectul dacă Parlamentul, prin exercitarea unei părți din competențele sale bugetare într-o perioadă de sesiune plenară suplimentară, a săvârșit în această privință erori de apreciere. În speță, Curtea a apreciat că, fără a săvârși o eroare de apreciere, Parlamentul a stabilit calendarul de sesiuni

³³| Protocolul (nr. 6) privind stabilirea sediiilor unor instituții și ale anumitor organe, oficii, agenții și servicii ale Uniunii Europene, anexat la Tratatul UE, FUE și CEEA (JO 2008, C 115, p. 265).

plenare ordinare și a inclus dezbateră și votarea cu privire la proiectul comun de buget anual al Uniunii pentru exercițiul 2017 pe ordinea de zi a perioadei de sesiune plenară suplimentară care s-a ținut la Bruxelles la 30 noiembrie și la 1 decembrie 2016. În acest context, Curtea a constatat de asemenea că președintele Parlamentului a putut constata fără a săvârși o eroare de apreciere, în cursul ședinței plenare menționate, că bugetul anual al Uniunii pentru exercițiul 2017 era adoptat definitiv.

V. Dreptul Uniunii și dreptul național

În Hotărârea **Smith** (C-122/17, [EU:C:2018:631](#)), pronunțată la 7 august 2018, Marea Cameră a Curții a statuat că *o instanță națională sesizată cu un litigiu între particulari, care se află în imposibilitatea de a interpreta dispozițiile dreptului său național contrare unei dispoziții din Directiva 90/232³⁴ care îndeplinește toate condițiile necesare pentru a produce un efect direct nu este ținută, exclusiv în temeiul dreptului Uniunii, să lase neaplicate nici aceste dispoziții naționale, nici o clauză care figurează, în conformitate cu acestea, într-un contract de asigurare.*

În această cauză, Curtea a fost chemată să precizeze consecințele Hotărârii **Farrell**³⁵, în care a statuat că sunt contrare articolului 1 din Directiva 90/232 dispoziții naționale care prevăd o excludere de la asigurarea auto obligatorie în ceea ce privește persoanele pentru care nu au fost prevăzute scaune fixe într-un vehicul cu propulsie mecanică și a constatat că articolul 1 menționat îndeplinește toate condițiile necesare pentru a produce un efect direct. Instanța de trimitere solicita în această privință să se stabilească obligațiile care revin, în temeiul dreptului Uniunii, unei instanțe naționale, sesizată cu un litigiu între particulari, în cazul în care legislația națională aplicabilă este în mod vădit incompatibilă cu dispozițiile menționate din directiva respectivă.

Reamintind jurisprudența sa constantă potrivit căreia o directivă nu poate, prin ea însăși, să creeze obligații în sarcina unui particular și nu poate fi invocată, așadar, ca atare, împotriva lui, Curtea a statuat că o instanță națională nu este ținută să înlăture o dispoziție națională contrară unei directive decât atunci când aceasta este invocată împotriva unui stat membru, a organelor administrației sale, inclusiv a autorităților descentralizate sau a organismelor și a entităților care sunt supuse autorității sau controlului statului sau cărora un stat membru le-a încredințat îndeplinirea unei misiuni de interes public și care, în acest scop, dispun de puteri exorbitante în raport cu cele care rezultă din normele aplicabile în relațiile dintre particulari. Extinderea posibilității de invocare a unei dispoziții dintr-o directivă netranspusă sau incorect transpusă la domeniul raporturilor dintre particulari este astfel admisibilă numai dacă dispoziția menționată din directivă concretizează un principiu general de drept al dreptului Uniunii. Într-un astfel de caz, principiul general, iar nu directiva care îl concretizează, este cel care conferă particularilor un drept care poate fi invocat, ca atare, și care obligă instanțele naționale, chiar și în litigiile dintre particulari, să înlăture aplicarea dispozițiilor naționale contrare acestui principiu atunci când apreciază că se află în imposibilitatea de a asigura o interpretare conformă a acestor dispoziții.

34| A treia directivă 90/232/CEE a Consiliului din 14 mai 1990 privind armonizarea legislației statelor membre referitoare la asigurarea de răspundere civilă pentru pagubele produse de autovehicule (JO 1990, L 129, p. 33, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 240).

35| Hotărârea Curții din 19 aprilie 2007, **Farrell** (C-356/05, [EU:C:2007:229](#)).

În speță, întrucât prevede la articolul 1 obligația, pentru asigurarea de răspundere civilă legată de circulația vehiculului în cauză, de a acoperi vătămarea corporală a tuturor pasagerilor, cu excluderea conducătorului auto, rezultând din această circulație, Directiva 90/232 nu concretizează un principiu general al dreptului Uniunii. În consecință, această dispoziție, dacă nu este transpusă sau este transpusă incorect, nu poate fi invocată în mod direct într-un litigiu între particulari³⁶.

La 4 decembrie 2018, prin Hotărârea **Minister for Justice and Equality și Commissioner of An Garda Síochána** (C-378/17, [EU:C:2018:979](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la aspectul dacă un *organ național constituit prin lege pentru a garanta aplicarea dreptului Uniunii într-un domeniu particular trebuie să poată lăsa neaplicată o normă de drept național contrară dreptului Uniunii*. Litigiul principal privea stabilirea unei vârste maxime de recrutare în cadrul forțelor de poliție irlandeze și aspectul dacă această limită constituia o discriminare interzisă atât de Directiva 2000/78³⁷, cât și de legile irlandeze care transpun această directivă. Or, potrivit dreptului irlandez, deși Comisia privind raporturile profesionale (denumită anterior „Tribunalul pentru egalitate”) este organul însărcinat cu asigurarea respectării obligațiilor care rezultă din Directiva 2000/78, numai Înalta Curte este competentă pentru a admite o cerere prin care se urmărește să se lase neaplicată sau să se anuleze o dispoziție națională contrară dreptului Uniunii.

Solicitată de Curtea Supremă din Irlanda să se pronunțe în esență cu privire la compatibilitatea unei astfel de limitări în raport cu dreptul Uniunii, Curtea a subliniat mai întâi distincția existentă între competența de a lăsa neaplicată, într-o anumită cauză, o dispoziție de drept național contrară dreptului Uniunii și competența de a anula o astfel de dispoziție, care are efectul – mai larg – de a o priva pe aceasta de orice validitate. Deși revine statelor membre sarcina să desemneze instanțele competente pentru a controla validitatea unei dispoziții naționale, Curtea a amintit că, în schimb, instanțele naționale însărcinate cu aplicarea dispozițiilor dreptului Uniunii aveau obligația de a asigura efectul deplin al acestor dispoziții, lăsând, la nevoie, neaplicată, din oficiu, orice dispoziție națională contrară, fără să solicite și fără să aștepte eliminarea prealabilă a acestei dispoziții naționale pe cale legislativă sau prin orice alt procedeu constituțional. Astfel, principiul supremației dreptului Uniunii impune nu numai instanțelor de judecată, ci tuturor entităților statului membru să dea efect deplin normelor Uniunii.

Prin urmare, Curtea a statuat că, dacă un organ precum Comisia privind raporturile profesionale, investit prin lege cu misiunea de a asigura aplicarea și respectarea obligațiilor care rezultă din aplicarea Directivei 2000/78, nu ar putea constata că o dispoziție națională este contrară respectivei directive și, în consecință, nu ar putea decide să lase această dispoziție neaplicată, efectul util al normelor Uniunii în domeniul egalității în materie de încadrare în muncă și de ocupare a forței de muncă ar fi diminuat. Împrejurarea că dreptul național permite, în speță, particularilor să introducă în fața Înaltei Curți o acțiune întemeiată pe o pretinsă incompatibilitate a unei dispoziții naționale cu Directiva 2000/78 și că permite acestei instanțe, dacă admite acțiunea, să lase neaplicată dispoziția națională în cauză nu este de natură a repune în discuție această concluzie.

Prin urmare, Curtea a concluzionat că dreptul Uniunii, în special principiul supremației acestuia, trebuie să fie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale potrivit căreia un organ național constituit prin lege pentru a garanta aplicarea dreptului respectiv într-un domeniu particular nu este competent pentru a decide să lase neaplicată o normă de drept național contrară dreptului Uniunii.

36| Tot în legătură cu aceeași directivă, trebuie semnalată cauza **Juliana** (C-80/17, [EU:C:2018:661](#)), prezentată în rubrica XIV.6, „Asigurarea auto”.

37| Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO 2000, L 303, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 7).

VI. Contenciosul Uniunii³⁸

1. Trimiterea preliminară

Două hotărâri referitoare la admisibilitatea trimiterilor preliminare trebuie semnalate în cadrul acestei rubrici, precum și o hotărâre privind obligația instanțelor de ultim grad de jurisdicție de a sesiza Curtea, în sensul articolului 267 al treilea paragraf TFUE.

În Hotărârea **Georgsmarienhütte** (C-135/16, [EU:C:2018:582](#)), pronunțată la 25 iulie 2018, Marea Cameră a Curții a avut ocazia să precizeze jurisprudența numită „TWD”³⁹ (Hotărârea din 9 martie 1994, **TWD Textilwerke Deggendorf**, C-188/92, [EU:C:1994:90](#)). Astfel, aceasta s-a pronunțat cu privire la *admisibilitatea unei cereri de decizie preliminară referitoare la validitatea unei decizii a Comisiei prin care un ajutor de stat este declarat ilegal, atunci când partea care a invocat nevaliditatea deciziei respective în fața instanței de trimitere nu a introdus o acțiune în anulare la Tribunal împotriva acestei decizii, deși avea calitatea să procedeze în acest mod în temeiul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE, ci într-o situație în care nu era exclus la prima vedere ca acțiunea în fața instanței de trimitere să fi fost introdusă în termenul prevăzut la articolul 263 al șaselea paragraf TFUE*.

Această cauză își avea originea în legea germană din anul 2012 privind promovarea energiei electrice din surse regenerabile. Legea respectivă prevedea printre altele plafonarea unei suprataxe (denumită în continuare „suprataxa EEG”), efectuată în temeiul acestei legi pentru întreprinderile energointensive (denumite în continuare „EEI”). Astfel, EEI, care sunt mari consumatoare de energie, își puteau limita costurile energetice și își puteau prezerva competitivitatea internațională. Prin Decizia 2015/1585⁴⁰, Comisia a calificat în special această plafonare a suprataxei EEG drept ajutor de stat incompatibil cu piața internă și a dispus ca Germania să procedeze la recuperarea acesteia de la EEI. Cu ocazia acțiunii introduse la instanța de trimitere împotriva deciziilor de retragere a plafonării de care au beneficiat, patru EEI au invocat în esență nevaliditatea deciziei în litigiu. Această instanță a hotărât să suspende judecarea cauzei și să se adreseze Curții cu privire la validitatea deciziei respective.

Curtea a reamintit că, în special din considerente legate de siguranța juridică, beneficiarul unui ajutor de stat care a făcut obiectul unei decizii a Comisiei adresate direct doar statului membru de care aparține acest beneficiar, care ar fi putut, fără nicio îndoială, să atace această decizie în temeiul articolului 263 TFUE și care a lăsat să expire termenul imperativ prevăzut la al șaselea paragraf al acestei dispoziții pentru a introduce o asemenea acțiune, nu poate să repună în mod util în discuție legalitatea deciziei menționate în fața instanțelor naționale cu ocazia unei acțiuni îndreptate împotriva măsurilor naționale de executare a aceleiași decizii. Această excludere se justifică și în ipoteza în care beneficiarul ajutorului se prevalează, în fața unei instanțe naționale, de nevaliditatea deciziei Comisiei înainte de expirarea termenului de introducere a acțiunii împotriva acestei decizii. În cazul în care un justițiabil care înțelege să conteste un act al Uniunii are fără nicio îndoială calitate procesuală activă în temeiul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE, el este ținut, în consecință, să facă uz de calea de drept prevăzută de această dispoziție, introducând o acțiune în fața

38] În această materie, trebuie amintită, în privința procedurii măsurilor provizorii, ordonanța dată la 17 decembrie 2018 în cauza **Comisia/Polonia** (C-619/18 R, [EU:C:2018:1021](#)), prezentată în rubrica II.3.3, „Dreptul la un proces echitabil”.

39] Hotărârea Curții din 9 martie 1994, **TWD** (C-188/92, [EU:C:1994:90](#)).

40] Decizia (UE) 2015/1585 a Comisiei din 25 noiembrie 2014 privind schema de ajutoare de stat SA.33995 (2013/C) (ex 2013/NN) [pusă în aplicare de Germania în sprijinul energiei electrice din surse regenerabile și al utilizatorilor mari consumatori de energie] (JO 2015, L 250, p. 122 denumită în continuare „decizia în litigiu”).

Tribunalului. Curtea a subliniat în această privință că acțiunea în anulare, care este însoțită de posibilitatea de a formula un recurs împotriva deciziei Tribunalului, oferă un cadru procesual deosebit de adecvat pentru examinarea aprofundată și contradictorie a unor chestiuni atât factuale, cât și juridice, în special în domenii tehnice și complexe precum cel al ajutoarelor de stat.

În lumina acestor observații, Curtea a constatat că reclamantele din litigiul principal, deși aveau fără nicio îndoială calitate procesuală pentru a solicita anularea deciziei în litigiu în temeiul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE, nu au formulat o acțiune în fața Tribunalului. În consecință, ele nu puteau invoca nevaliditatea deciziei respective în susținerea acțiunilor formulate în fața instanței de trimitere împotriva măsurilor naționale de executare a acestei decizii. Prin urmare, întrucât validitatea deciziei în litigiu nu a fost contestată în mod valabil în fața instanței de trimitere, Curtea a declarat inadmisibilă cererea de decizie preliminară privind validitatea deciziei respective.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 20 septembrie 2018, **Fremoluc** (C-343/17, [EU:C:2018:754](#)), Camera a patra a Curții a fost chemată ulterior să se pronunțe, în contextul unui litigiu în care toate elementele erau limitate la interiorul unui singur stat membru, cu privire *la problema admisibilității unei trimeri preliminare într-o cauză pur internă*. Această problemă a fost ridicată în contextul unei reglementări belgiene prin care era atribuit unei agenții publice un drept de preempțiune asupra unor terenuri în vederea realizării unor proiecte de locuințe sociale și care prevedea atribuirea cu prioritate a acestor locuințe, în vederea vânzării sau a închirierii, unor persoane private care au o legătură socială, economică sau socioculturală semnificativă cu teritoriul vizat. În litigiul principal, Fremoluc NV, o societate cu sediul în Belgia, a încheiat un contract de vânzare având ca obiect mai multe terenuri situate în provincia Brabantul Flamand cu vânzători având de asemenea domiciliul în Belgia, sub condiția suspensivă a neexercitării posibilelor drepturi de preempțiune legale. Agenția provincială însărcinată cu politica funciară și locativă a exercitat însă astfel de drepturi, dobândind terenurile și revândându-le ulterior. Sesizată cu o acțiune introdusă de Fremoluc NV, instanța de trimitere a solicitat Curții să stabilească dacă reglementarea națională în discuție trebuia considerată contrară normelor privind libertățile de circulație.

Mai întâi, Curtea a amintit jurisprudența sa potrivit căreia, într-o situație în care toate elementele litigiului principal se limitează la interiorul unui singur stat membru, dispozițiile Tratatului FUE, precum și actele adoptate în executarea acestora nu își găsesc aplicarea. Curtea a reamintit însă că existau ipoteze în care, chiar într-o astfel de situație, poate, dacă se dovedește necesar pentru soluționarea litigiului principal, să interpreteze dispozițiile tratatelor referitoare la libertățile fundamentale și, în consecință, să declare admisibile aceste cereri de decizie preliminară. Revine totuși instanței de trimitere sarcina să indice Curții, în conformitate cu articolul 94 din Regulamentul de procedură, motivul pentru care, în pofida caracterului său pur intern, litigiul prezintă un element de legătură cu dispozițiile dreptului Uniunii referitoare la libertățile fundamentale care face ca interpretarea preliminară solicitată să fie necesară pentru soluționarea acestuia. În speță, Curtea a observat că cererea de decizie preliminară se limita la a menționa că regula de prioritate în discuție în litigiul principal părea să afecteze resortisanții și întreprinderile din alte state membre. Această cerere nu menționa niciun element care ar permite să se confirme existența unui interes al resortisanților altor state membre, cum ar fi concurenții societății Fremoluc NV, de a exercita libertățile fundamentale în discuție în situația din litigiul principal. În consecință, Curtea a concluzionat că, întrucât nu a fost demonstrată existența unei legături între obiectul sau împrejurările litigiului principal, în care toate elementele se limitează la interiorul unui singur stat membru, și dispozițiile dreptului Uniunii a căror interpretare se solicită, cererea de decizie preliminară era inadmisibilă.

În sfârșit, în Hotărârea **Comisia/Franța (Impozit anticipat pe bunuri mobile)** (C-416/17, [EU:C:2018:811](#)), pronunțată la 4 octombrie 2018, Camera a cincea a Curții a constatat încălcarea obligației de trimitere preliminară de către o instanță ale cărei decizii nu sunt supuse niciunei căi de atac. Acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor introdusă împotriva Franței avea ca obiect, pe de o parte, constatarea menținerii unui tratament discriminatoriu și disproporționat între societățile-mamă franceze care primesc dividende de la filiale franceze

și cele care primesc dividende de la filiale străine, cu încălcarea dreptului Uniunii⁴¹, astfel cum a fost interpretat de Curte în Hotărârea *Accor*⁴², și, pe de altă parte, constatarea încălcării obligației de trimitere preliminară de către Conseil d'État (Consiliul de Stat) francez.

Potrivit Comisiei, această instanță a arătat că soluția stabilită de Curte în Hotărârea *Accor* nu permitea rezolvarea aspectului privind modalitățile de rambursare a impozitului anticipat pe bunuri mobile a cărui percepere a fost considerată incompatibilă cu articolele 49 și 63 TFUE prin hotărârea menționată și că această chestiune a fost abordată ulterior de Curte în Hotărârea *Test Claimants in the FII Group Litigation*⁴³. Conseil d'État (Consiliul de Stat) a decis totuși să se îndepărteze de la această din urmă jurisprudență, pentru motivul că regimul britanic în discuție în această din urmă hotărâre era diferit de regimul francez al creditului fiscal și al impozitului anticipat, în condițiile în care nu putea fi sigur că raționamentul său s-ar impune Curții cu aceeași evidență. Prin urmare, acesta a decis să soluționeze cauzele pendinte referitoare la această chestiune fără a efectua o trimitere preliminară la Curtea de Justiție.

Cu titlu introductiv, Curtea a amintit că obligația statelor membre de a respecta dispozițiile Tratatului FUE se impune tuturor autorităților, inclusiv autorităților judiciare, în cadrul competențelor lor. Prin urmare, o neîndeplinire a obligațiilor din partea unui stat membru poate fi, în principiu, constatată în temeiul articolului 258 TFUE, oricare ar fi organul acestui stat a cărui acțiune sau inacțiune este la originea neîndeplinirii obligațiilor, chiar dacă este vorba despre o instituție independentă din punct de vedere constituțional.

Pe de altă parte, Curtea a subliniat că, în măsura în care nu există nicio cale de atac jurisdicțională împotriva deciziei unei instanțe naționale, aceasta din urmă are, în principiu, obligația de a sesiza Curtea în sensul articolului 267 al treilea paragraf TFUE atunci când este sesizată cu o întrebare privind interpretarea Tratatului FUE și că obligația de sesizare prevăzută la această dispoziție are în special ca obiectiv evitarea formării, în vreun stat membru, a unei jurisprudențe naționale care să nu corespundă normelor din dreptul Uniunii. O asemenea obligație nu revine acestei instanțe în cazul în care constată că întrebarea ridicată nu este pertinentă sau că dispoziția din dreptul Uniunii în cauză a făcut deja obiectul unei interpretări din partea Curții ori că aplicarea corectă a dreptului Uniunii se impune cu o asemenea evidență încât nu lasă loc niciunei îndoieli rezonabile, existența unei astfel de eventualități trebuind să fie evaluată în funcție de caracteristicile proprii dreptului Uniunii, de dificultățile specifice pe care le prezintă interpretarea acestuia și de riscul divergențelor de jurisprudență în cadrul Uniunii. În speță, Curtea a constatat că prin omisiunea Conseil d'État (Consiliul de Stat) de a sesiza Curtea de Justiție, în conformitate cu procedura prevăzută la articolul 267 al treilea paragraf TFUE, în condițiile în care interpretarea pe care a reținut-o a dispozițiilor dreptului Uniunii nu se impunea cu o asemenea evidență încât să nu lase loc niciunei îndoieli rezonabile, Republica Franceză nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului menționat.

41] Cu privire la acest motiv, Curtea a arătat că articolele 49 și 63 TFUE impun unui stat membru în care există un sistem de prevenire a dublei impunerii economice în cazul dividendelor plătite unor rezidenți de societăți rezidente să acorde un tratament echivalent dividendelor plătite unor rezidenți de societăți nerezidente cu excepția cazului în care o diferență de tratament este justificată de motive imperative de interes general. În consecință, Curtea a constatat că Republica Franceză avea obligația, pentru a pune capăt tratamentului discriminatoriu în aplicarea respectivului mecanism fiscal prin care se urmărea prevenirea dublei impunerii economice a dividendelor distribuite, de a lua în considerare impozitarea la care au fost supuse anterior profiturile distribuite care rezultă din exercitarea competențelor fiscale ale statului membru de origine a dividendelor, în limitele propriei competențe de impozitare, indiferent de nivelul lanțului de participare la care această impozitare a fost aplicată, și anume unei filiale sau unei subfiliale.

42] Hotărârea din 15 septembrie 2011, *Accor* (C-310/09, [EU:C:2011:581](#)).

43] Hotărârea din 13 noiembrie 2012, *Test Claimants in the FII Group Litigation* (C-35/11, [EU:C:2012:707](#)).

2. Acțiunea în anulare⁴⁴

În domeniul acțiunii în anulare, trei hotărâri merită să fie semnalate. Primele două se referă la admisibilitatea unor acțiuni introduse de o persoană fizică sau juridică, în timp ce ultima privește competența instanței Uniunii de a se pronunța cu privire la actele unei instituții adoptate în urma unei proceduri care prevede participarea unei autorități naționale.

În două Hotărâri din 13 martie 2018, *Industrias Químicas del Vallés/Comisia* (C-244/16 P, [EU:C:2018:177](#)) și *European Union Copper Task Force/Comisia* (C-384/16 P, [EU:C:2018:176](#)), Marea Cameră a Curții, confirmând ordonanțele Tribunalului care au făcut obiectul recursurilor respective⁴⁵, s-a pronunțat cu privire la *interpretarea verbului „a presupune” (măsură de executare) utilizat în articolul 263 al patrulea paragraf ultima teză TFUE*. Această dispoziție privește posibilitatea unei persoane fizice sau juridice de a introduce o acțiune în anulare împotriva unui act normativ care nu presupune măsuri de executare dacă acesta o privește direct. Prin ordonanțele atacate, Tribunalul a respins ca inadmisibile cereri având ca obiect anularea în parte a Regulamentului 2015/408⁴⁶, statuând în esență că acesta presupunea în ceea ce le privește pe reclamante măsuri de executare în sensul articolului 263 al patrulea paragraf ultima teză TFUE. Reclamantele, o societate care comercializează produse fitosanitare care conțin printre altele o substanță chimică activă, metalaxilul, și o asociație de producători de compuși de cupru, au solicitat anularea în parte a regulamentului menționat în măsura în care acesta califică produsele respective drept substanțe susceptibile de înlocuire, supunându-le, așadar, regimului aplicabil unor astfel de substanțe instituit prin Regulamentul nr. 1107/2009⁴⁷.

În primul rând, în ceea ce privește aspectul dacă Regulamentul 2015/408 presupune măsuri de executare în ceea ce le privește pe recurente, Curtea a considerat că actele care urmează să fie adoptate de Comisie sau de statele membre în vederea punerii în aplicare a normelor speciale aplicabile metalaxilului sau compușilor de cupru, prevăzute de Regulamentul nr. 1107/2009, vor concretiza efectele juridice ale Regulamentului 2015/408 în raport cu recurente și vor constitui, așadar, măsuri de executare a acestui din urmă regulament. În această privință, potrivit Curții, modul de redactare a articolului 263 al patrulea paragraf ultima teză TFUE nu impune, în scopul calificării unei măsuri de executare drept act normativ, ca acest act să constituie temeiul juridic al măsurii respective. O asemenea măsură poate fi o măsură de executare atât a actului ale cărui dispoziții constituie temeiul juridic al acesteia din urmă, cât și un act distinct atunci când toate sau o parte dintre efectele juridice ale acestui din urmă act nu se vor concretiza, față de reclamant, decât prin intermediul acestei măsuri.

44| Curtea a examinat de asemenea admisibilitatea acțiunii în anulare cu care a fost sesizată în Hotărârea *Comisia/Consiliul (ZMP Antarctica)* (C-626/15 și C-659/16, [EU:C:2018:925](#)), pronunțată la 20 noiembrie 2018. Această hotărâre este prezentată în rubrica XIX.3, „Competența externă a Uniunii”, din prezentul raport.

45| Ordonanța Tribunalului din 16 februarie 2016, *Industrias Químicas del Vallés/Comisia* (T-296/15, nepublicată, [EU:T:2016:79](#)), și Ordonanța Tribunalului din 27 aprilie 2016, *European Union Copper Task Force/Comisia* (T-310/15, nepublicată, [EU:T:2016:265](#)).

46| Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2015/408 al Comisiei din 11 martie 2015 privind punerea în aplicare a articolului 80 alineatul (7) din Regulamentul (CE) nr. 1107/2009 al Parlamentului European și al Consiliului privind introducerea pe piață a produselor fitosanitare și privind stabilirea unei liste a substanțelor susceptibile de înlocuire (JO 2015, L 67, p. 18).

47| Regulamentul (CE) nr. 1107/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 privind introducerea pe piață a produselor fitosanitare și de abrogare a Directivelor 79/117/CEE și 91/414/CEE ale Consiliului (JO 2009, L 309, p. 1).

În continuare, în ceea ce privește afectarea individuală a recurențelor în temeiul Regulamentului nr. 2015/408, Curtea a statuat că simpla împrejurare că un importator de metalaxil a participat la procedura care a condus la includerea acestei substanțe în anexa I la Directiva 91/414⁴⁸ nu este de natură să îl individualizeze. Astfel, importatorul menționat este vizat de acest regulament numai în considerarea calității sale obiective de importator de metalaxil și de vânzător de produse care conțin această substanță, în același mod precum orice alt operator economic care se află, efectiv sau potențial, într-o situație identică. De asemenea, Regulamentul 2015/408 nu îi privește pe membrii asociației producătorilor de cupru decât în considerarea calității lor obiective de producători de compuși de cupru, în același mod precum orice alt operator economic care se află, efectiv sau potențial, într-o situație identică, și, prin urmare, regulamentul menționat nu îi privește individual.

În consecință, întrucât niciuna dintre recurențe nu avea calitatea de a exercita acțiunea în anulare în fața Tribunalului, în mod întemeiat acesta le-a declarat acțiunile inadmisibile.

În Hotărârea din 6 noiembrie 2018, ***Scuola Elementare Maria Montessori/Comisia*** (cauzele conexe C-622/16 P-C-624/16 P, [EU:C:2018:873](#)), Marea Cameră a Curții a examinat *admisibilitatea în raport cu articolul 263 al patrulea paragraf al treilea segment de teză TFUE a unor acțiuni în anulare, formulate de concurenți ai beneficiarilor unei scheme de ajutor de stat împotriva unei decizii a Comisiei prin care se declară că schema națională în cauză nu constituie ajutor de stat și că ajutoare acordate în temeiul unui regim nelegal nu pot fi recuperate*.

Prin decizia în litigiu⁴⁹, Comisia a constatat că scutirea de impozitul municipal pe bunurile imobile acordată de Italia entităților necomerciale (precum instituțiile ecleziastice sau religioase) care desfășoară, în bunurile imobile care le aparțin, anumite activități (cum ar fi activități școlare sau de cazare) specifice constituia un ajutor de stat ilegal. Totuși, Comisia nu a dispus recuperarea sa, apreciind că acest lucru este imposibil. În plus, ea a considerat că scutirea fiscală prevăzută de noua schemă italiană privind impozitul municipal unic, aplicabilă în Italia începând de la 1 ianuarie 2012, nu constituia ajutor de stat. Scuola Elementare Maria Montessori (denumită în continuare „Montessori”), o instituție de învățământ privată, și domnul Ferracci, proprietarul unui „Bed & Breakfast”, au introdus acțiuni în anularea deciziei în litigiu la Tribunal, susținând că decizia menționată îi pune în într-o situație concurențială dezavantajoasă în raport cu entitățile ecleziastice sau religioase situate în vecinătatea imediată și care desfășurau activități asemănătoare cu ale lor. Întrucât Tribunalul a respins aceste acțiuni ca fiind admisibile, dar nefondate⁵⁰, atât reclamantele, cât și Comisia au formulat recursuri împotriva hotărârilor Tribunalului.

În susținerea recursurilor sale, Comisia a susținut în esență că, prin faptul că a declarat acțiunile în anulare admisibile în temeiul articolului 263 al patrulea paragraf al treilea segment de teză TFUE, Tribunalul a interpretat și a aplicat greșit toate cele trei condiții cumulative prevăzute la această dispoziție.

Curtea a amintit în această privință că prin Tratatul de la Lisabona a fost adăugat, la articolul 263 al patrulea paragraf TFUE, un al treilea segment de teză, care a simplificat condițiile de admisibilitate a acțiunilor în anulare introduse de persoane fizice sau juridice. Acest segment de teză, fără a supune admisibilitatea acțiunilor în anulare introduse de aceste persoane condiției referitoare la afectarea individuală, deschide această cale de atac în privința „actelor normative” care nu presupun măsuri de executare și care îl privesc

48] Directiva 91/414/CEE a Consiliului din 15 iulie 1991 privind introducerea pe piață a produselor de uz fitosanitar (JO 1991, L 230, p. 1, Ediție specială, 03/vol. 10, p. 30).

49] Decizia 2013/284/UE a Comisiei din 19 decembrie 2012 privind ajutorul de stat SA. 20829 [C 26/2010, ex NN 43/2010 (ex CP 71/2006)] Schemă privind scutirea de la plata impozitului municipal pe bunuri imobile, acordată în cazul bunurilor imobile folosite de către entități necomerciale în scopuri specifice, aplicată de Italia (JO 2013, L 166, p. 24).

50] Hotărârile Tribunalului din 15 septembrie 2016, ***Scuola Elementare Maria Montessori/Comisia*** (T-220/13, [EU:T:2016:484](#)) și ***Ferracci/Comisia*** (T-219/13, [EU:T:2016:485](#)).

direct pe un reclamant. Potrivit Curții, noțiunea „act normativ” acoperă toate actele fără caracter legislativ cu aplicabilitate generală. În ceea ce privește domeniul ajutoarelor de stat, Curtea a amintit că deciziile Comisiei care au ca obiect autorizarea sau interzicerea unei scheme naționale au aplicabilitate generală. În continuare, Curtea a observat că afectarea directă a unui reclamant în materie de ajutoare de stat nu poate fi dedusă din simplul caracter potențial al unei relații de concurență cu întreprinderea beneficiară a ajutorului de stat. În această privință, reclamantul trebuie să expună în mod pertinent motivele pentru care decizia Comisiei este susceptibilă să îl pună într-o situație concurențială dezavantajoasă și, prin urmare, să producă efecte asupra situației sale juridice.

În ceea ce privește criteriul legat de inexistența unor măsuri de executare, Curtea a amintit că, în raport cu beneficiarii unei scheme de ajutor, dispozițiile naționale care instituie această schemă și actele care pun în aplicare aceste dispoziții constituie, desigur, măsuri de executare pe care le presupune o decizie prin care schema respectivă este declarată incompatibilă cu piața internă sau prin care aceeași schemă este declarată compatibilă cu această piață sub rezerva respectării unor angajamente luate de statul membru în cauză, aceasta explicându-se prin faptul că beneficiarul unei scheme de ajutor poate, în măsura în care îndeplinește condițiile de eligibilitate prevăzute în dreptul intern, să solicite autorităților naționale să îi acorde ajutorul astfel cum ar fi fost acordat acesta în prezența unei decizii necondiționate de declarare a compatibilității schemei menționate cu piața internă. Prin urmare, beneficiarul unei scheme de ajutor poate să conteste actul prin care se refuză să se dea curs acestei cereri în fața instanțelor naționale invocând nevaliditatea deciziei Comisiei prin care schema în cauză este declarată incompatibilă cu piața internă sau compatibilă cu această piață sub rezerva respectării unor angajamente luate de statul membru în cauză, pentru a determina aceste instanțe să adreseze Curții întrebări preliminare privind validitatea acesteia.

Lucrurile stau însă diferit în ceea ce privește situația concurenților unor beneficiari ai unui ajutor nelegal care nu îndeplinesc condițiile de eligibilitate prevăzute de măsura națională. Astfel, potrivit Curții, ar fi artificial ca un asemenea concurent să fie obligat să solicite autorităților naționale să îi acorde acest beneficiu și să conteste actul prin care este respinsă această solicitare în fața unei instanțe naționale pentru a o determina pe aceasta să adreseze Curții o întrebare cu privire la validitatea deciziei Comisiei referitoare la măsura menționată. Prin urmare, Curtea a concluzionat că, în această ipoteză, trebuia să se considere că decizia menționată nu presupunea măsuri de executare în ceea ce privește un asemenea concurent. În lumina acestor considerații, Curtea a concluzionat că decizia în litigiu constituia un „act normativ” care îi afecta direct pe Montessori și pe domnul Ferracci și care nu presupunea măsuri de executare în privința acestora și că în mod întemeiat Tribunalul a declarat acțiunile lor admisibile. În ceea ce privește fondul, Curtea a adus precizări referitoare la examinarea care trebuia efectuată de Comisie pentru a constata imposibilitatea absolută de recuperare a ajutoarelor ilegale⁵¹.

La 19 decembrie 2018, în Hotărârea **Berlusconi și Fininvest** (C-219/17, [EU:C:2018:1023](#)), Marea Cameră a Curții a fost chemată să precizeze efectele asupra repartizării competențelor între instanțele Uniunii și instanțele statelor membre ale implicării unor autorități naționale în cursul unei proceduri care conduce la adoptarea

51| A se vedea în acest sens rubrica XII, „Concurență”.

unui act al Uniunii. Banca Centrală Europeană (BCE) și autoritățile naționale de supraveghere au intervenit în procedura în discuție în această cauză pentru a autoriza achiziționarea sau majorarea unor participații calificate în instituții de credit⁵².

În litigiul principal, instanța de trimitere fusese sesizată cu o acțiune îndreptată împotriva unei propuneri de decizie a Băncii Italiei care conținea un aviz nefavorabil referitor la onorabilitatea reclamanților în calitate de achizitori ai unei participații într-o instituție de credit și care invita BCE să se opună achiziției propuse de aceștia din urmă. Reclamanții au susținut în fața instanței de trimitere că propunerea de decizie în discuție încălca autoritatea de lucru judecat a unei hotărâri a Consiglio di Stato (Consiliul de Stat) italian, potrivit căreia achiziția menționată intra sub incidența legislației anterioare adoptării criteriilor de onorabilitate, rămasă aplicabilă. În apărarea sa, Banca Italiei a invocat în special necompetența instanțelor naționale pentru judecarea acestei acțiuni, îndreptată, în opinia sa, împotriva unor acte pregătitoare fără conținut decizional, care vizează adoptarea unei decizii ce ține de competența exclusivă a unei instituții a Uniunii (BCE) și care ar fi, ca și decizia finală, de competența exclusivă a instanței Uniunii.

În acest context, instanța de trimitere a solicitat Curții de Justiție să stabilească dacă intra în competența instanțelor naționale sau a instanței Uniunii să verifice legalitatea unor acte de inițiere, pregătitoare și de propunere adoptate de o autoritate națională competentă, în speță Banca Italiei, în cadrul unei proceduri de autorizare referitoare la achiziția unei participații calificate într-o instituție bancară.

Curtea a constatat mai întâi că articolul 263 TFUE conferă instanțelor Uniunii competența exclusivă pentru a controla legalitatea actelor adoptate de o instituție a Uniunii, precum BCE. În continuare, Curtea a distins două situații: pe de o parte, cea în care instituțiile Uniunii nu dispun decât de o marjă de apreciere limitată sau inexistentă, astfel încât instituția Uniunii este ținută de actul adoptat de autoritatea națională, și, pe de altă parte, cea în care instituția Uniunii exercită, singură, puterea decizională finală fără a fi ținută de actul care emană de la autoritatea națională. În primul caz, instanțele naționale sunt competente să se pronunțe asupra neregularităților de care un astfel de act național ar fi eventual viciat, sesizând, dacă este cazul, Curtea cu titlu preliminar. În al doilea caz, în schimb, revine în sarcina instanței Uniunii nu numai să statueze asupra legalității deciziei finale adoptate de instituția Uniunii, ci și să examineze cu această ocazie eventualele vicii care afectează actele pregătitoare sau propunerile care emană de la autoritățile naționale care ar fi de natură să afecteze validitatea acestei decizii finale.

În această privință, Curtea subliniază că eficacitatea unui proces care implică competența decizională exclusivă a unei instituții a Uniunii presupune în mod necesar un control jurisdicțional unic pentru a evita riscuri de divergențe de aprecieri cu privire la legalitatea deciziei finale, în special atunci când aceasta urmează analiza și propunerea unei autorități naționale. Astfel, atunci când legiuitorul Uniunii optează pentru o asemenea procedură administrativă, el înțelege să stabilească, între instituția europeană interesată și autoritățile naționale, un mecanism special de colaborare care se bazează pe competența decizională exclusivă a instituției

52] A se vedea procedura prevăzută la articolele 22 și 23 din Directiva 2013/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 cu privire la accesul la activitatea instituțiilor de credit și supravegherea prudențială a instituțiilor de credit și a firmelor de investiții, de modificare a Directivei 2002/87/CE și de abrogare a Directivelor 2006/48/CE și 2006/49/CE („Directiva CRD IV”) (JO 2013, L 176, p. 338), articolul 4 alineatul (1) litera (c) și articolul 15 din Regulamentul (UE) nr. 1024/2013 al Consiliului din 15 octombrie 2013 de conferire a unor atribuții specifice Băncii Centrale Europene în ceea ce privește politicile legate de supravegherea prudențială a instituțiilor de credit („Regulamentul privind MUS”) (JO 2013, L 287, p. 63) și articolele 85-87 din Regulamentul (UE) nr. 468/2014 al Băncii Centrale Europene din 16 aprilie 2014 de instituire a cadrului de cooperare la nivelul Mecanismului unic de supraveghere între Banca Centrală Europeană și autoritățile naționale competente și cu autoritățile naționale desemnate („Regulamentul-cadru privind MUS”) (JO 2014, L 141, p. 1, rectificare în JO 2018, L 65, p. 48).

respective. În consecință, dintr-o lectură a articolului 263 TFUE în lumina principiului cooperării loiale vizat la articolul 4 alineatul (3) TUE reiese că actele adoptate de autoritățile naționale în acest tip de procedură nu pot fi supuse controlului instanțelor statelor membre.

În speță, Curtea a observat că BCE deținea competența exclusivă de a decide să autorizeze sau nu proiectul de achiziție, la finalul procedurii prevăzute de Mecanismul unic de supraveghere al uniunii bancare, de a cărui funcționare eficace și coerentă BCE este responsabilă. În consecință, este numai de competența instanței Uniunii să aprecieze, cu titlu incident, dacă legalitatea deciziei finale a BCE este afectată de eventuale vicii care afectează actele pregătitoare ale acestei decizii adoptate de Banca Italiei. Această competență exclude orice competență jurisdicțională națională în ceea ce privește actele menționate.

VII. Libertățile de circulație

1. Libertatea de stabilire

În Hotărârea **Bevola și Jens W. Trock** (C-650/16, [EU:C:2018:424](#)), pronunțată la 12 iunie 2018, Marea Cameră a Curții a examinat compatibilitatea cu libertatea de stabilire a unei reglementări fiscale daneze care exclude deducerea de către societățile rezidente a pierderilor suferite definitiv de sediile lor permanente situate într-un alt stat membru, cu excepția cazului în care a fost utilizat regimul național de impozitare internațională la nivel de grup.

Mai întâi, Curtea a amintit că, chiar dacă, potrivit modului lor de redactare, dispozițiile dreptului Uniunii referitoare la libertatea de stabilire urmăresc să asigure beneficiul tratamentului național în statul membru gazdă, acestea interzic în egală măsură ca statul membru de origine să împiedice operațiunile pe care o societate rezidentă le efectuează într-un alt stat membru prin intermediul unui sediu permanent. În continuare, Curtea a constatat că legislația fiscală daneză, prin faptul că exclude din venitul impozabil al societăților daneze, în principiu, atât veniturile, cât și cheltuielile care pot fi atribuite sediilor permanente ale acestora situate într-o altă țară, instituie o diferență de tratament între societățile daneze care dețin un sediu permanent în Danemarca și cele al căror sediu permanent este situat într-un alt stat membru. Potrivit Curții, această diferență ar putea face mai puțin atractivă pentru o societate daneză exercitarea libertății sale de stabilire prin constituirea de sedii permanente în alte state membre.

În raport cu obiectivul urmărit de această legislație națională, și anume prevenirea dublei impuneri a profiturilor și, în mod simetric, a dublei deduceri a pierderilor societăților daneze care dețin astfel de sedii permanente, Curtea a arătat că diferența de tratament în discuție în litigiul principal privește situații care sunt în mod obiectiv comparabile.

Prin urmare, Curtea a examinat eventualele justificări ale unei astfel de diferențe de tratament. În această privință, Curtea a arătat că legislația daneză poate fi justificată de motive imperative de interes general referitoare la repartizarea echilibrată a competenței de impozitare între statele membre, la coerența regimului fiscal danez, precum și la necesitatea de a preveni riscurile de dublă deducere a pierderilor, cu condiția ca ea să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestor obiective. Or, în ceea ce privește necesitatea diferenței de tratament în discuție în litigiul principal în cazul special în care pierderile sediului permanent nerezident sunt definitive, Curtea a considerat că riscul dublei deduceri a pierderilor este inexistent atunci când nu mai există nicio posibilitate de a deduce pierderile unui sediu permanent nerezident în statul membru în care este situat acesta. Într-o asemenea situație, legislația națională depășește, prin urmare, ceea ce este

necesar pentru a urmări obiectivele imperative de interes general vizate mai sus. Totuși, pentru a nu compromite coerența regimului fiscal danez, deducerea unor astfel de pierderi poate fi admisă, potrivit Curții, numai cu condiția ca societatea rezidentă să facă dovada caracterului lor definitiv⁵³.

Astfel, Curtea a statuat că articolul 49 TFUE se opune unei legislații a unui stat membru care exclude posibilitatea ca o societate rezidentă care nu a optat pentru regimul național de impozitare internațională la nivel de grup să deducă din profitul său impozabil pierderile suferite de un sediu permanent situat într-un alt stat membru atunci când, pe de o parte, această societate a epuizat toate posibilitățile de a deduce aceste pierderi pe care i le oferă dreptul statului membru în care este situat acest sediu și, pe de altă parte, a încetat să încaseze vreun venit de la acesta din urmă, astfel încât nu mai există nicio posibilitate ca pierderile menționate să poată fi luate în considerare în statul membru respectiv, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.

2. Libera prestare a serviciilor

În Hotărârea **X și Visser** (C-360/15 și C-31/16, [EU:C:2018:44](#)), pronunțată la 30 ianuarie 2018, Marea Cameră a Curții a adus *precizări cu privire la interpretarea Directivei 2006/123*⁵⁴ cu ocazia a două cauze privind, prima, redevențe administrative pentru instalarea de rețele de comunicații electronice și, cea de a doua, norme conținute într-un plan urbanistic zonal în temeiul cărora anumite zone geografice situate în afara centrului localității erau afectate exclusiv comerțului cu amănuntul cu produse voluminoase.

În prima cauză, societatea reclamantă, însărcinată cu construirea unei rețele din fibră optică într-o comună neerlandeză, a contestat redevențele solicitate de aceasta din urmă pentru autorizațiile emise în vederea efectuării unor lucrări de instalare a cablurilor. Sesizată cu un recurs, instanța de trimitere avea îndoieli cu privire la aspectul dacă perceperea taxelor în discuție intra în domeniul de aplicare al Directivei 2006/123.

În această privință, Curtea a statuat că Directiva 2006/123 nu se aplică unor taxe al căror fapt generator este legat de drepturile întreprinderilor autorizate să furnizeze rețele și servicii de comunicații electronice de a instala cabluri pentru o rețea publică de comunicații electronice. Astfel, potrivit Curții, faptul generator al unor asemenea taxe este legat de dreptul întreprinderilor autorizate să furnizeze rețele de comunicații electronice de a instala infrastructură în sensul articolului 13 din Directiva 2002/20⁵⁵, care vizează taxele pentru drepturile de utilizare și drepturile de instalare a infrastructurii. Impunerea unor asemenea taxe constituie astfel o materie guvernată de Directiva 2002/20, în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (c) din Directiva 2006/123, care exclude din domeniul de aplicare al acesteia din urmă serviciile și rețelele de comunicații electronice, precum și resursele și serviciile asociate, în ceea ce privește aceste domenii.

Cea de a doua cauză privea adoptarea, de către o comună neerlandeză, a unui plan urbanistic zonal specific care a desemnat, în scopul de a menține viabilitatea centrului orașului și de a evita situația în care anumite spații rămân neocupate în zona intravilană, o zonă din afara centrului orașului ca zonă comercială exclusiv pentru comerțul cu amănuntul având ca obiect mărfuri de mari dimensiuni. Întrucât societatea reclamantă

53| A se vedea în această privință Hotărârea Curții din 13 decembrie 2005, **Marks & Spencer** (C-446/03, [EU:C:2005:763](#), punctul 55), și Hotărârea din 3 februarie 2015, **Comisia/Regatul Unit** (C-172/13, [EU:C:2015:50](#), punctul 36).

54| Directiva 2006/123/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind serviciile în cadrul pieței interne (JO 2006, L 376, p. 36, Ediție specială, 13/vol. 58, p. 50).

55| Directiva 2002/20/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 martie 2002 privind autorizarea rețelilor și serviciilor de comunicații electronice (Directiva privind autorizarea) (JO 2002, L 108, p. 21, Ediție specială, 13/vol. 35, p. 183).

urmărea să închirieze suprafețe comerciale în această zonă unei alte întreprinderi care dorea să deschidă acolo un magazin de încălțăminte și de îmbrăcăminte, ea a contestat decizia de stabilire a planului respectiv, invocând incompatibilitatea acestuia cu Directiva 2006/123.

După ce a constatat că activitatea de comerț cu amănuntul cu produse constituie un „serviciu” în vederea aplicării Directivei 2006/123, Curtea a statuat că dispozițiile capitolului III din această directivă, referitor la libertatea de stabilire a prestatorilor, trebuie interpretate în sensul că ele se aplică și unei situații în care toate elementele relevante sunt limitate la interiorul unui singur stat membru. În această privință, Curtea a arătat că nici textul, nici economia Directivei 2006/123 nu impun o condiție referitoare la existența unui element de extraneitate și că interpretarea potrivit căreia dispozițiile capitolului III din Directiva 2006/123 se aplică nu numai prestatorului care dorește să se stabilească în alt stat membru, ci și celui care dorește să se stabilească în propriul stat membru este conformă cu obiectivele urmărite de această directivă.

Curtea a considerat că Directiva 2006/123 nu se opune ca norme conținute într-un plan urbanistic zonal al unei localități să interzică activitatea de comerț cu amănuntul cu produse nevoluminoase în zone geografice situate în afara centrului acestei localități, în măsura în care sunt îndeplinite condițiile de nediscriminare, de necesitate și de proporționalitate, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere. În ceea ce privește, mai precis, condiția de necesitate, Curtea a subliniat că obiectivul de protecție a mediului urban este susceptibil să constituie un motiv imperativ de interes general, de natură să justifice o limită teritorială precum cea în discuție în speță.

În Hotărârea din 7 noiembrie 2018 în cauza **Comisia/Ungaria** (C-171/17, [EU:C:2018:881](#)), Curtea a constatat că *prin introducerea și prin menținerea în vigoare a unui monopol național pentru serviciile de plată mobilă, Ungaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 15 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2006/123 și al articolului 56 TFUE.*

Această cauză privește exploatarea, de către o societate maghiară deținută în totalitate de statul maghiar, a unui sistem național de plată mobilă a cărui utilizare era obligatorie în Ungaria pentru plata mobilă a taxelor de parcare publică, de utilizare a rețelei rutiere și de transport de persoane, precum și a taxelor aferente tuturor celorlalte servicii oferite de un organism de stat. Prestatorii acestor servicii aveau, în principiu, obligația de a garanta accesul clienților la serviciile menționate prin intermediul acestui sistem național de plată mobilă. Întrucât a apreciat că sistemul menționat constituia un monopol de stat ilegal, Comisia a sesizat Curtea cu o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor în temeiul articolului 258 TFUE.

În primul rând, Curtea a constatat că Ungaria nu a săvârșit o eroare vădită de apreciere prin calificarea serviciului său național de plată mobilă drept serviciu de interes economic general (denumit în continuare „SIEG”). Având în vedere însă că doar acele SIEG care existau la data intrării în vigoare a Directivei 2006/123 sunt excluse din domeniul său de aplicare, în timp ce monopolul național contestat exista doar începând din anul 2014, Curtea a procedat în continuare la examinarea serviciului național de plată mobilă menționat în lumina normelor specifice prevăzute de această directivă pentru SIEG.

În această privință, Curtea a arătat că, prin faptul că rezerva accesul la activitatea de furnizare a serviciilor de plată mobilă unei singure întreprinderi publice, sistemul național de plată mobilă reglementat constituia o „cerință”, în sensul articolului 15 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2006/123, care trebuia să îndeplinească condițiile de nediscriminare, de necesitate și de proporționalitate prevăzute la alineatul (3) al articolului menționat. Or, cum Ungaria a recunoscut ea însăși existența unor măsuri mai puțin constrângătoare și restrictive în privința libertății de stabilire, precum un sistem de concesiuni bazat pe o procedură deschisă concurenței, și având în vedere faptul că Ungaria nu a demonstrat că o astfel de măsură mai puțin restrictivă ar fi putut să împiedice realizarea misiunii de serviciu public urmărite, Curtea a constatat o încălcare a articolului 15 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2006/123.

În sfârșit, dat fiind că articolul 16 din Directiva 2006/123, care se referă la dreptul prestatorilor de a furniza servicii într-un alt stat membru decât cel în care sunt stabiliți, nu se aplică SIEG care sunt prestate în alt stat membru, Curtea a examinat, așa cum a solicitat Comisia cu titlu subsidiar, o eventuală încălcare a articolului 56 TFUE ca urmare a monopolului național instituit. Într-adevăr, referindu-se în esență la motivele deja invocate în susținerea constatării sale privind o încălcare a articolului 15 alineatul (2) litera (d) din Directiva 2006/123, Curtea a considerat că sistemul maghiar de plată mobilă era de asemenea contrar liberei prestări a serviciilor, astfel cum este garantată de articolul 56 TFUE.

În Hotărârea **Čepelnik** (C-33/17, [EU:C:2018:896](#)), pronunțată la 13 noiembrie 2018, Marea Cameră a Curții a statuat că articolul 56 TFUE *trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări a unui stat membru potrivit căreia autoritățile competente pot să impună unui beneficiar stabilit în acest stat membru să sisteze plățile către cocontractantul său stabilit într-un alt stat membru sau chiar să plătească o garanție într-un quantum echivalent cu prețul lucrării încă neplătit, pentru a garanta plata eventualei amenzi care ar putea fi aplicată acestui cocontractant în cazul unei încălcări dovedite a legislației muncii din primul stat membru.*

Litigiul principal opunea o societate cu sediul în Slovenia, în calitate de prestator de servicii, unui beneficiar austriac în legătură cu plata unor lucrări de construcție efectuate de societatea respectivă în Austria. În timp ce societatea reclamantă solicita plata sumei încă neplătite aferente lucrărilor efectuate, pârâtul a susținut că fusese deja obligat să plătească această sumă, drept garanție, autorității administrative austriece competente, pentru a garanta plata eventuală a unei amenzi care ar putea fi aplicată societății reclamante, în urma unui control la fața locului efectuat de poliția financiară, pentru încălcarea legislației austriece a muncii. Întrucât plata acestei garanții avea un efect liberatoriu în conformitate cu dreptul național, beneficiarul a refuzat să efectueze plata sumei solicitate. Prestatorul de servicii a sesizat astfel instanța de trimitere, care s-a adresat ulterior Curții.

Curtea a statuat mai întâi că o reglementare națională, care impune unui beneficiar să sisteze plățile datorate cocontractantului său și să plătească o garanție în quantum echivalent cu prețul lucrării încă datorat în cazul unei suspiciuni rezonabile referitoare la săvârșirea de către prestatorul de servicii a unei contravenții la legislația națională a muncii, implică o restricție privind libera prestare a serviciilor în măsura în care este de natură să descurajeze atât beneficiarii din statul membru în cauză să recurgă la prestatori de servicii stabiliți într-un alt stat membru, cât și pe aceștia din urmă să își ofere serviciile celor dintâi. Astfel, asemenea măsuri sunt nu doar susceptibile să anticipeze momentul în care respectivul destinatar al serviciilor este obligat să plătească quantumul lucrării încă datorat și să îl priveze astfel de posibilitatea de a păstra o parte din acest quantum cu titlu de compensație în caz de realizare defectuoasă sau de finalizare cu întârziere a lucrărilor, ci sunt de asemenea de natură să îi priveze pe prestatorii de servicii stabiliți în alte state membre de dreptul de a pretinde de la clienții lor austrieci plata quantumului încă neplătit pentru lucrarea în cauză și să îi expună astfel unui risc de întârziere a plăților.

Curtea a amintit în continuare că o asemenea restricție poate fi justificată prin motive imperative de interes general, precum obiectivele de protecție socială a lucrătorilor, de combatere a fraudei, în special sociale, și de prevenire a abuzurilor, cu condiția ca aceasta să fie de natură să asigure realizarea obiectivului urmărit și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea sa. În ceea ce privește proporționalitatea reglementării austriece în discuție în raport cu obiectivul său, Curtea a subliniat mai întâi că aceasta permitea autorităților competente să impună beneficiarului să sisteze plățile către prestatorul de servicii, precum și plata unei garanții egale cu valoarea lucrării încă neplătite numai pe baza existenței unei suspiciuni rezonabile de săvârșire a unei contravenții, chiar înainte să fi fost constatată o fraudă, un abuz sau o practică de natură să afecteze protecția lucrătorilor. În continuare, Curtea a arătat că reglementarea națională nu prevede posibilitatea ca prestatorul de servicii în cauză să își prezinte observațiile cu privire la faptele care îi sunt imputate înainte de adoptarea măsurilor respective. În sfârșit, Curtea a observat că quantumul acestei garanții putea fi stabilit de autoritățile competente fără a ține seama de eventualele deficiențe ale prestatorului de servicii și putea depăși astfel, eventual într-o măsură considerabilă, quantumul pe care ar trebui să îl

plătească în mod normal beneficiarul la încheierea lucrărilor. Curtea a concluzionat că, pentru fiecare dintre aceste trei motive, trebuia să se considere că o astfel de reglementare națională depășește ceea ce este necesar pentru realizarea obiectivelor de protecție a lucrătorilor, precum și de combatere a fraudei, în special sociale, și de prevenire a abuzurilor. Prin urmare, aceasta este contrară articolului 56 TFUE.

În Hotărârea **Danieli & C. Officine Meccaniche și alții** (C-18/17, [EU:C:2018:904](#)), pronunțată la 14 noiembrie 2018, Curtea a statuat cu privire la compatibilitatea cu libera prestare a serviciilor a anumitor măsuri adoptate de un stat membru vizând restricționarea, prin cerința deținerii unui permis de muncă, a detașării unor resortisanți croați și a unor resortisanți ai unor țări terțe în acest stat membru. În această cauză preliminară, s-a solicitat mai precis Curții să se pronunțe asupra aspectului dacă Republica Austria este îndreptățită să solicite lucrătorilor detașați la o întreprindere italiană care furnizează o prestație de servicii în Austria să dețină un permis de muncă atunci când (i) acești lucrători sunt resortisanți croați angajați de o întreprindere croată sau (ii) acești lucrători sunt resortisanți ai unor țări terțe angajați în mod legal de o altă întreprindere italiană.

În ceea ce privește detașarea resortisanților croați, Curtea a amintit mai întâi că, potrivit dispozițiilor de la alineatul (1) al capitolului 2 din anexa V la Actul de aderare a Croației⁵⁶, articolul 45 și articolul 56 primul paragraf TFUE se aplică pe deplin numai sub rezerva dispozițiilor tranzitorii stabilite la punctele 2-13 în ceea ce privește libertatea de circulație a lucrătorilor și libertatea de a presta servicii care implică circulația temporară a lucrătorilor, astfel cum este definită la articolul 1 din Directiva 96/71⁵⁷, între Croația, pe de o parte, și fiecare dintre actualele state membre, pe de altă parte. În continuare, Curtea a arătat că punerea la dispoziție de forță de muncă în discuție în litigiul principal se încadrează în domeniul de aplicare al alineatului (2) al capitolului 2 din anexa V menționată, potrivit căruia, prin derogare de la articolele 1-6 din Regulamentul (UE) nr. 492/2011⁵⁸ și până la sfârșitul unei perioade de doi ani după data aderării, actualele state membre vor aplica măsuri de drept intern sau măsuri rezultate din acorduri bilaterale, care reglementează accesul resortisanților croați pe piața forței de muncă din fiecare din aceste state. Astfel, Curtea a statuat că articolele 56 și 57 TFUE, precum și alineatul (2) al capitolului 2 din anexa V la Actul de aderare a Croației trebuie interpretate în sensul că, în perioada de tranziție prevăzută la această din urmă dispoziție, un stat membru este îndreptățit să restricționeze, prin cerința deținerii unui permis de muncă, detașarea lucrătorilor croați angajați de o întreprindere cu sediul în Croația, în cazul în care detașarea acestor lucrători intervine prin punerea lor la dispoziția, în sensul articolului 1 alineatul (3) litera (c) din Directiva 96/71, unei întreprinderi cu sediul într-un alt stat membru, în vederea furnizării unei prestări de servicii de către această din urmă întreprindere în primul dintre aceste state membre.

În schimb, în ceea ce privește detașarea lucrătorilor resortisanți ai unei țări terțe, Curtea a apreciat că menținerea, cu titlu permanent, de către un stat membru a cerinței unui permis de muncă pentru resortisanții unor țări terțe care sunt puși la dispoziția unei întreprinderi care își desfășoară activitatea în acest stat de către o întreprindere cu sediul într-un alt stat membru constituie o restricție privind libera prestare a serviciilor

56] Actul privind condițiile de aderare la Uniunea Europeană a Republicii Croația, precum și adaptările la Tratatul privind Uniunea Europeană, la Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și la Tratatul de instituire a Comunității Europene a Energiei Atomice (JO 2012, L 112, p. 21), anexat la Tratatul între Regatul Belgiei, Republica Bulgaria, Republica Cehă, Regatul Danemarcei, Republica Federală Germania, Republica Estonia, Irlanda, Republica Elenă, Regatul Spaniei, Republica Franceză, Republica Italiană, Republica Cipru, Republica Letonia, Republica Lituania, Marele Ducat al Luxemburgului, Republica Ungară, Republica Malta, Regatul Țărilor de Jos, Republica Austria, Republica Polonă, Republica Portugheză, România, Republica Slovenia, Republica Slovacă, Republica Finlanda, Regatul Suediei, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (state membre ale Uniunii Europene) și Republica Croația privind aderarea Republicii Croația la Uniunea Europeană (JO 2012, L 112, p. 10).

57] Directiva 96/71/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 1996 privind detașarea lucrătorilor în cadrul prestării de servicii (JO 1997, L 18, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 4, p. 29).

58] Regulamentul (UE) nr. 492/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 5 aprilie 2011 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Uniunii (JO 2011, L 141, p. 1).

care depășește ceea ce este necesar pentru a atinge obiectivul de interes general care constă în a evita perturbări pe piața muncii, dat fiind că resortisanții unor țări terțe, întrucât se întorc în țara de origine sau de reședință după îndeplinirea misiunii lor, nu pretind să aibă acces pe piața muncii din acest stat membru. În consecință, Curtea a statuat că articolele 56 și 57 TFUE trebuie interpretate în sensul că un stat membru nu este îndreptățit să impună ca resortisanții statelor terțe puși la dispoziția unei întreprinderi cu sediul într-un alt stat membru de către o altă întreprindere având de asemenea sediul în acest alt stat membru, în vederea furnizării unei prestări de servicii în primul dintre aceste state membre, să dețină un permis de muncă.

3. Libera circulație a capitalurilor

În Hotărârea **SEGRO și Horváth** (C-52/16 și C-113/16, [EU:C:2018:157](#)), pronunțată la 6 martie 2018, Marea Cameră a Curții a statuat că libera circulație a capitalurilor, garantată de articolul 63 TFUE, se opune unei *reglementări a unui stat membru care desființează, fără despăgubire, toate uzufructurile asupra unor terenuri agricole care nu sunt deținute de o persoană care are o legătură de rudenie apropiată cu proprietarul acestor terenuri*. Această reglementare se coroborează cu o reglementare maghiară în temeiul căreia resortisanții străini și persoanele juridice care doreau să achiziționeze un drept de proprietate asupra terenurilor agricole în Ungaria erau supuși anumitor restricții sau au fost chiar excluși de la posibilitatea de a achiziționa un asemenea drept, astfel încât singura posibilitate a acestora de a investi în terenuri agricole consta în achiziționarea unui drept de uzufruct.

Mai întâi, Curtea a constatat că, prin faptul că privează titularul dreptului de uzufruct atât de posibilitatea de a exploata terenurile agricole în cauză, cât și de posibilitatea de a-și înstrăina dreptul, reglementarea în cauză constituie o restricție privind libera circulație a capitalurilor, iar aceasta independent de faptul că ea prevede sau nu prevede o despăgubire în favoarea unor asemenea uzufructuari. Din moment ce cerința existenței unei legături de rudenie apropiată cu proprietarul terenului este de natură să îi dezavantajeze mai mult pe resortisanții altor state membre decât pe resortisanții maghiari, ea este de asemenea susceptibilă, a adăugat Curtea, să constituie o discriminare indirectă bazată pe cetățenia uzufructuarului sau pe originea capitalurilor.

În ceea ce privește o eventuală justificare a acestei restricții, Curtea a statuat, în primul rând, că existența legăturii de rudenie impusă nu este aptă să garanteze realizarea obiectivului invocat, constând în rezervarea proprietății asupra terenurilor agricole persoanelor care le lucrează și împiedicarea achiziționării acestor terenuri în scopuri speculative. În al doilea rând, referitor la justificarea întemeiată pe voința de a sancționa încălcările reglementării maghiare privind controlul schimburilor valutare, Curtea a arătat că criteriul rudeniei nu are nicio legătură cu reglementarea respectivă. În orice caz, alte măsuri, cu efecte mai reduse, ar fi putut fi adoptate pentru a sancționa eventuale încălcări, cum ar fi, de exemplu, amenzi administrative. În sfârșit, Curtea a statuat, în al treilea rând, că restricția în cauză nu poate fi justificată nici de voința de a combate aranjamentele pur artificiale al căror scop ar fi fost de a eluda prevederile legislației naționale aplicabile în materie de achiziționare a proprietăților agricole. Astfel, presupunând că fiecare persoană care nu are o legătură de rudenie apropiată cu proprietarul terenului agricol a acționat în mod abuziv atunci când a dobândit dreptul de uzufruct, reglementarea maghiară instituie o prezumție generală de practici abuzive care nu poate fi considerată, în niciun caz, proporțională cu obiectivul de combatere a acestor practici⁵⁹.

59| A se vedea de asemenea, în legătură cu această reglementare maghiară, cauza C-235/17, **Comisia/Ungaria (Uzufruct asupra terenurilor agricole)**, în prezent aflată pe rol.

În Hotărârea **Sofina și alții** (C-575/17, [EU:C:2018:943](#)), pronunțată la 22 noiembrie 2018, Curtea a statuat că *dispozițiile din Tratatul FUE referitoare la libera circulație a capitalurilor se opun anumitor dispoziții din Codul general al impozitelor francez care prevăd o reținere la sursă asupra valorii brute a dividendelor de origine națională plătite unor societăți nerezidente care au înregistrat pierderi, în timp ce dividendele plătite unor societăți rezidente care au înregistrat pierderi sunt supuse impozitării doar ulterior, în cazul în care acestea redevin profitabile.*

Mai întâi, Curtea a constatat că o astfel de diferență de tratament fiscal conferă societăților rezidente în situație deficitară cel puțin un avantaj de trezorerie, chiar o scutire în cazul încetării activității, în timp ce societățile nerezidente sunt supuse unei impozitări imediate și definitive, indiferent de rezultatul lor. O astfel de diferență de tratament fiscal al dividendelor în funcție de locul de rezidență al societăților care beneficiază de acestea este susceptibilă să descurajeze, pe de o parte, societățile nerezidente să efectueze investiții în societăți cu sediul în Franța și, pe de altă parte, investitorii rezidenți în Franța să achiziționeze titluri de participare în societăți nerezidente.

Întrucât reglementarea națională în discuție constituie astfel o restricție privind libera circulație a capitalurilor, interzisă, în principiu, de articolul 63 alineatul (1) TFUE, Curtea a examinat în continuare dacă această restricție putea fi justificată din perspectiva articolului 65 TFUE, în temeiul căruia o diferență de tratament fiscal poate fi considerată compatibilă cu libera circulație a capitalurilor atunci când aceasta privește situații care nu sunt comparabile în mod obiectiv. În această privință, Curtea a constatat că diferența de tratament în cauză nu se limita la modalitățile de percepere a impozitului și, prin urmare, nu era justificată de o diferență obiectivă de situație. Prin urmare, Curtea a examinat dacă diferența de tratament fiscal putea fi justificată de un motiv imperativ de interes general. Curtea a considerat că nu aceasta era situația. Astfel, pe de o parte, justificarea întemeiată pe obiectivul de a menține repartizarea echilibrată a competenței de impozitare între statele membre nu a putut fi reținută, în măsura în care reportarea impozitării dividendelor încasate de o societate nerezidentă în situație deficitară nu ar însemna că statul francez renunță la dreptul său de a impozita un venit generat pe teritoriul său și în care statul francez este de acord cu astfel de pierderi fiscale atunci când societățile rezidente își încetează activitatea fără să fi redevenit profitabile. Nici justificarea întemeiată pe eficacitatea colectării impozitului nu a fost reținută de Curte, care a constatat, cu privire la acest aspect, că recunoașterea avantajului legat de amânarea impozitării dividendelor distribuite societăților nerezidente în situație deficitară ar avea ca efect eliminarea oricărei restricții privind libera circulație a capitalurilor, fără a împiedica însă realizarea obiectivului legat de colectarea eficientă a impozitului datorat de respectivele societăți atunci când încasează dividende de la o societate rezidentă. În această privință, Curtea a făcut referire în special la mecanismele de asistență reciprocă existente între autoritățile statelor membre.

VIII. Controlul la frontiere, azilul și imigrarea

1. Controlul la frontiere

Prin Hotărârea *Touring Tours und Travel și Sociedad de transportes* (C-412/17 și C-474/17, [EU:C:2018:1005](#)), pronunțată la 13 decembrie 2018, Curtea a fost chemată să interpreteze articolul 67 alineatul (2) TFUE, precum și articolele 20 și 21 din Regulamentul nr. 562/2006⁶⁰, în legătură cu *posibilitatea unui stat membru de a obliga operatorii de transport cu autocarul pe linii transfrontaliere să controleze pașapoartele și permisele de ședere ale pasagerilor înainte de intrarea pe teritoriul acestui stat membru*. În speță, întrucât au apreciat că doi operatori de transport cu autocarul, care operează pe linii regulate având ca destinație Germania, care traversează frontierele germano-neerlandeză și germano-belgiană, au transportat către Germania, cu încălcarea legii naționale, un număr semnificativ de resortisanți ai unor țări terțe care nu dețineau documentele de călătorie necesare, autoritățile de poliție germane au adoptat împotriva acestor transportatori decizii de interdicție, însoțite de o penalitate cu titlu cominatoriu. Potrivit autorităților germane, le revenea operatorilor de transport în cauză sarcina de a verifica, cu ocazia controlului biletelor la urcarea în autocar, documentele de călătorie necesare și de a refuza accesul resortisanților unor țări terțe care nu le dețineau.

Curtea a arătat în special că, întrucât controalele în discuție erau efectuate în momentul în care călătorii urcă în autocar la începutul călătoriei transfrontaliere, aceste controale constituiau verificări în interiorul teritoriului unui stat membru, prevăzute la articolul 21 din regulamentul menționat, care sunt interzise atunci când au un efect echivalent cu cel al verificărilor la frontiere.

Curtea a concluzionat că articolul 67 alineatul (2) TFUE și articolul 21 din Regulamentul nr. 562/2006 trebuiau interpretate în sensul că se opun unei legislații a unui stat membru care obligă, în scopul de a preveni transportul către teritoriul național al unor resortisanți ai unor țări terțe care nu sunt în posesia documentelor de călătorie necesare, orice întreprindere de transport cu autocarul care asigură un serviciu regulat transfrontalier în interiorul spațiului Schengen având ca destinație teritoriul acestui stat membru să controleze pașaportul și permisul de ședere ale pasagerilor înainte de trecerea unei frontiere interne și care permite, în scopul asigurării respectării acestei obligații de control, ca autoritățile de poliție să adopte o decizie de interdicție a unor astfel de transporturi, însoțită de o amenințare cu penalități cu titlu cominatoriu împotriva întreprinderilor vizate.

⁶⁰ | Regulamentul (CE) nr. 562/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 martie 2006 de instituire a unui Cod comunitar privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul Frontierelor Schengen) (JO 2006, L 105, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 8, p. 5), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (UE) nr. 610/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 iunie 2013 (JO 2013, L 182, p. 1).

2. Politica privind azilul

La fel ca anul trecut, ca urmare a amplitudinii crizei migrației cu care se confruntă Europa de câțiva ani și a sosirii corelative în Uniune a unui număr ridicat de solicitanți de protecție internațională, Curtea a fost sesizată cu numeroase cauze în raport cu politica de azil a Uniunii. Printre acestea, șapte hotărâri trebuie semnalate: una privind Directiva 2004/83⁶¹, una privind Directiva 2011/95⁶², trei privind atât această directivă, cât și Directiva 2013/32⁶³ sau Regulamentul nr. 604/2013⁶⁴ (denumit în continuare „Regulamentul Dublin III”), una care se referă simultan la Regulamentul Dublin III și la Regulamentul nr. 1560/2003⁶⁵, și, ultima, care privește Directiva 2008/115⁶⁶.

2.1. Statutul de refugiat

În Hotărârea **MP (Protecție subsidiară a victimei unor acte de tortură din trecut)** (C-353/16, [EU:C:2018:276](#)), pronunțată la 24 aprilie 2018, Marea Cameră a Curții a adus precizări cu privire la *condițiile care trebuie îndeplinite de o persoană care, în trecut, a fost victima unor acte de tortură în țara sa de origine pentru a putea fi considerată drept o persoană care poate beneficia de protecție subsidiară* în sensul Directivei 2004/83, interpretată în lumina articolului 4 din cartă. În cauza principală, un resortisant srilankez a formulat o cerere de azil în Regatul Unit. În susținerea acesteia, el a arătat că fusese deținut și torturat de forțele de securitate srilankeze ca urmare a apartenenței sale la organizația „Tigrii Eliberării din Tamil Eelam” și că ar fi supus riscului de a suferi din nou rele tratamente în țara sa de origine în cazul în care ar fi trimis în țara respectivă. Autoritățile britanice au respins cererea sa de azil, precum și posibilitatea de a-i acorda protecția subsidiară, pentru motivul că acest risc nu era dovedit. În schimb, instanțele britanice au admis că, ținând seama de gravitatea bolii mintale a persoanei în cauză și de imposibilitatea de a avea acces la îngrijiri adecvate acesteia în Sri Lanka, o trimitere în această țară ar fi incompatibilă cu articolul 3 din CEDO.

61] Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate (JO 2004, L 304, p. 12, rectificări în JO 2005, L 204, p. 24, și în JO 2011, L 278, p. 13, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 52).

62] Directiva 2011/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate (JO 2011, L 337, p. 9).

63] Directiva 2013/32/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 privind procedurile comune de acordare și retragere a protecției internaționale (JO 2013, L 180, p. 60).

64] Regulamentul (UE) nr. 604/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 iunie 2013 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe sau de către un apatrid (JO 2013, L 180, p. 31).

65] Regulamentul (CE) nr. 1560/2003 al Comisiei din 2 septembrie 2003 de stabilire a normelor de aplicare a Regulamentului (CE) nr. 343/2003 al Consiliului de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe (JO 2003, L 222, p. 3, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 140), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 118/2014 al Comisiei din 30 ianuarie 2014 (JO 2014, L 39, p. 1).

66] Directiva 2008/115/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală (JO 2008, L 348, p. 98).

Mai întâi, Curtea a arătat că împrejurarea că persoana în cauză a fost, în trecut, victima unor acte de tortură săvârșite de autoritățile din țara sa de origine nu permite să se justifice, în sine, recunoașterea beneficiului protecției subsidiare într-un moment în care nu mai există un risc real ca astfel de acte să se repete. În plus, riscul de deteriorare a stării de sănătate a acestei persoane nu poate fi considerat, ca atare, drept un tratament inuman sau degradant aplicat în țara sa de origine, iar aceasta chiar dacă rezultă din lipsurile generale ale sistemului de sănătate și din inexistența unor tratamente adecvate. Situația ar fi însă diferită dacă ar fi evident că autoritățile din țara de origine nu sunt dispuse să asigure readaptarea acestuia sau dacă ar adopta un comportament discriminatoriu în ceea ce privește accesul la îngrijiri medicale, care are ca efect să facă mai dificil pentru anumite grupuri etnice sau pentru anumite categorii de persoane, din care ar face parte persoana menționată, accesul la îngrijiri adaptate tratamentului sechelelor fizice sau mintale ale actelor de tortură săvârșite de aceste autorități.

În aceste condiții, Curtea a statuat că este eligibil pentru a beneficia de statutul conferit prin protecție subsidiară resortisantul unei țări terțe care a fost torturat în trecut de autoritățile din țara sa de origine și care nu mai este expus unui risc de tortură în cazul trimerii în această țară, însă a cărui stare de sănătate fizică și psihologică ar putea, într-un asemenea caz, să se deterioreze grav, cu riscul ca acest resortisant să se sinucidă ca urmare a unui traumatism care rezultă din actele de tortură cărora le-a fost victimă, dacă există un risc real ca resortisantul menționat să fie lipsit cu intenție, în țara respectivă, de îngrijiri adaptate tratamentului sechelelor fizice sau mintale ale acestor acte de tortură.

2.2. Prelucrarea cererilor de protecție internațională

Hotărârile privind prelucrarea cererilor de protecție internațională, recenzate în acest raport, vizează modalitățile de examinare și de evaluare a acestor cereri, precum și termenul aplicabil procedurii de reexaminare a unei cereri de preluare sau de reprimire a solicitantului.

În Hotărârea **F** (C-473/16, [EU:C:2018:36](#)), pronunțată la 25 ianuarie 2018, Curtea a statuat cu privire la interpretarea articolului 4 din Directiva 2011/95, citit în lumina articolului 7 din cartă, în legătură cu aspectul dacă *aceste dispoziții se opun realizării și utilizării unei expertize psihologice pentru a aprecia caracterul real al orientării sexuale declarate a unui solicitant de protecție internațională*. În cauza principală, **F**, un resortisant nigerian, a solicitat azil autorităților maghiare declarând că se temea că urma să fie persecutat în țara sa de origine din cauza homosexualității sale, declarație care, pe baza unei expertize psihologice, nu a fost considerată credibilă de autoritatea maghiară competentă. Această expertiză, care cuprindea o examinare exploratorie, o examinare a personalității și mai multe teste de personalitate, a concluzionat că nu era posibil să se confirme afirmația lui **F** cu privire la orientarea sa sexuală.

Curtea a statuat, în primul rând, că articolul 4 din Directiva 2011/95 nu se opune ca autoritatea care răspunde de examinarea cererilor de protecție internațională sau instanțele sesizate, dacă este cazul, cu o acțiune, să dispună efectuarea unei expertize în cadrul evaluării faptelor și a circumstanțelor privind orientarea sexuală declarată a unui solicitant, cu condiția ca modalitățile unei astfel de expertize să fie conforme cu drepturile fundamentale garantate de cartă, ca respectiva autoritate și aceste instanțe să nu își întemeieze decizia numai pe concluziile raportului de expertiză și ca ele să nu fie ținute de acele concluzii la momentul aprecierii declarațiilor respectivului solicitant cu privire la orientarea sa sexuală. Curtea a precizat în această privință că, deși, pentru a se pronunța cu privire la o cerere de protecție internațională întemeiată pe o temere de persecuție pe motive de orientare sexuală, nu este întotdeauna necesar să se evalueze credibilitatea orientării sexuale a solicitantului în cadrul aprecierii prevăzute la articolul 4 din directiva menționată, nu se poate exclude totuși ca, în contextul special al aprecierii declarațiilor unui solicitant de protecție internațională, anumite forme de expertiză să se dovedească utile și să se poată realiza fără a aduce atingere drepturilor fundamentale ale acestui solicitant. Curtea a amintit însă în această privință că revine exclusiv autorităților

responsabile de examinarea cererilor, potrivit dispozițiilor relevante ale Directivei 2005/85⁶⁷ și ale Directivei 2013/32, sarcina de a efectua, sub controlul instanței, evaluarea faptelor și a circumstanțelor prevăzută la articolul 4 din Directiva 2011/95, astfel încât atât autoritatea în discuție, cât și instanțele sesizate cu o eventuală acțiune cu privire la acest aspect să nu își poată întemeia decizia numai pe concluziile unui raport de expertiză și să nu poată fi ținute de concluziile sale.

Curtea a statuat, în al doilea rând, că articolul 4 din Directiva 2011/95, citit în lumina articolului 7 din cartă, trebuie interpretat în sensul că se opune realizării și utilizării unei expertize psihologice, pe baza unor teste de personalitate prospective, care are ca obiect să ofere o imagine a orientării sexuale a unui solicitant de protecție internațională în scopul de a aprecia caracterul real al acesteia, chiar și în cazul în care realizarea testelor psihologice în discuție este condiționată în mod formal de exprimarea consimțământului persoanei în cauză, întrucât acest consimțământ nu este neapărat liber, fiind *de facto* impus, pentru un solicitant de protecție internațională, sub presiunea circumstanțelor. Deși o ingerință în viața privată a unui solicitant poate fi justificată prin căutarea unor elemente care să permită aprecierea nevoilor sale reale de protecție internațională, revine autorității decizionale sarcina de a aprecia, sub controlul instanței, caracterul adecvat al expertizei avute în vedere, întemeiat pe metode și pe principii suficient de fiabile în raport cu standardele recunoscute de comunitatea științifică internațională, și necesar pentru realizarea acestui obiectiv. Curtea a constatat în special că incidența expertizei în cauză asupra vieții private a solicitantului apărea ca fiind disproporționată în raport cu obiectivul urmărit, în măsura în care gravitatea ingerinței în dreptul la respectarea vieții private nu era proporțională cu utilitatea pe care ar putea eventual să o aibă pentru evaluarea faptelor și a circumstanțelor prevăzută la articolul 4 din Directiva 2011/95.

În Hotărârea **Alheto** (C-585/16, [EU:C:2018:584](#)) din 25 iulie 2018, Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la *criteriile specifice pentru prelucrarea cererilor de azil prezentate de persoanele înregistrate la Agenția Organizației Națiunilor Unite de Ajutorare și Lucrări pentru Refugiații Palestinieni din Orientul Apropiat (UNRWA)*. Sesizată cu o cale de atac împotriva unei decizii privind respingerea unei cereri de protecție internațională depuse de o persoană de origine palestiniană, o instanță bulgară a avut îndoieli în ceea ce privește interpretarea Directivelor 2011/95 și 2013/32 în privința unor persoane înregistrate la UNRWA și a solicitat în special să se stabilească dacă o persoană înregistrată la acest organism care a fugit din Fâșia Gaza și a stat în Iordania înainte de a călători spre Uniune trebuia considerată suficient de protejată în Iordania, astfel încât cererea sa de protecție internațională depusă în Uniune trebuia declarată inadmisibilă.

Mai întâi, Curtea a precizat că, atunci când o instanță este sesizată cu o cale de atac împotriva unei decizii a autorității decizionale – care este definită la articolul 2 din Directiva 2013/32 ca „orice organism cvasijudiciar sau administrativ dintr-un stat membru responsabil de examinarea cererilor de protecție internațională și având competența de a hotărî în primă instanță în astfel de cazuri” – referitoare la o cerere de azil sau de protecție subsidiară, ea trebuie să procedeze la o examinare completă și actualizată a dosarului, ținând seama de toate elementele de fapt și de drept care apar pertinente, inclusiv cele care nu existau încă la momentul la care organismul în discuție a adoptat decizia sa.

Curtea a adăugat în această privință că fiecare stat membru care are obligații în temeiul Directivei 2013/32 trebuie să își adapteze dreptul național astfel încât, în cazul anulării de către instanță a deciziei organismului administrativ sau cvasijudiciar și al necesității unei noi decizii din partea acestui organism, această nouă decizie privind cererea de azil sau de protecție subsidiară să fie adoptată într-un termen scurt și să fie conformă cu aprecierea cuprinsă în hotărârea care a pronunțat anularea.

67] Directiva 2005/85/CE a Consiliului din 1 decembrie 2005 privind standardele minime cu privire la procedurile din statele membre de acordare și retragere a statutului de refugiat (JO 2005, L 326, p. 13, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 242).

În ceea ce privește criteriile specifice de examinare a unei cereri de azil sau de protecție subsidiară prezentate de un palestinian, Curtea a amintit că, în conformitate cu articolul 12 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2011/95, un palestinian nu poate obține azil în Uniune atât timp cât se bucură de protecție sau de asistență efectivă din partea UNRWA. El poate obține azil în Uniune numai dacă se află într-o stare personală de insecuritate gravă, a reclamat în van asistența UNRWA și s-a văzut constrâns, din cauza unor circumstanțe independente de voința sa, să părăsească zona de operațiuni a UNRWA.

În această privință, Curtea a statuat că articolul 35 primul paragraf litera (b) din Directiva 2013/32 trebuie interpretat în sensul că o persoană înregistrată la UNRWA, dacă beneficiază de protecție sau de asistență efectivă din partea acestui organism într-o țară terță care nu corespunde teritoriului în care are reședința obișnuită, dar care face parte din zona de operațiuni a organismului menționat, trebuie considerată ca beneficiind de o protecție suficientă în această țară terță, în sensul acestei dispoziții, atunci când aceasta se angajează să readmită persoana interesată după ce aceasta a părăsit teritoriul său pentru a solicita protecție internațională în Uniune, recunoaște protecția sau asistența UNRWA menționată și aderă la principiul nereturnării, permițând astfel persoanei interesate să stea în siguranță pe teritoriul său, în condiții de viață demne și atât timp cât riscurile suportate pe teritoriul reședinței obișnuite fac necesar acest lucru.

În Hotărârea **Ahmedbekova** (C-652/16, [EU:C:2018:801](#)), pronunțată la 4 octombrie 2018, Curtea a statuat cu privire la *interpretarea Directivelor 2011/95 și 2013/32, aducând precizări în special cu privire la evaluarea cererilor de protecție internațională depuse de membrii aceleiași unități familiale, precum și cu privire la întinderea dreptului la o cale de atac efectivă împotriva unei decizii de refuz al protecției menționate*. În speță, unei familii de resortisanți azeri, intrată ilegal în Bulgaria, i s-au respins cererile de protecție internațională de către autoritatea competentă bulgară. În cadrul căii sale de atac, unul dintre membrii familiei a invocat atât persecuțiile din partea autorităților azere a căror victimă ar fi soțul său, cât și circumstanțe care îl priveau individual, invocând printre altele riscul de a fi persecutat ca urmare a opiniilor sale politice, dovedite în special prin participarea sa la introducerea unei acțiuni împotriva Azerbaidjanului la Curtea EDO.

În primul rând, în ceea ce privește evaluarea individuală a cererilor de protecție internațională, Curtea, după ce a amintit că orice decizie privind acordarea statutului de refugiat sau a statutului conferit prin protecție subsidiară trebuie să se întemeieze pe o evaluare individuală, a precizat că este necesar, în acest cadru, să se țină seama de amenințările de persecuție și de vătămări grave cu care se confruntă un membru de familie al solicitantului pentru a stabili dacă acesta din urmă este el însuși expus unor asemenea amenințări din cauza legăturii sale de familie cu respectiva persoană amenințată. Curtea a mai indicat că cererile de protecție internațională depuse separat de membri ai aceleiași familii pot să facă obiectul unor măsuri de gestionare a oricărei eventuale conexități, însă că astfel de cereri nu pot să facă obiectul unei evaluări comune. În plus, Curtea a subliniat că evaluarea uneia dintre cererile menționate nu poate fi suspendată până la încheierea procedurii de examinare referitoare la o alta dintre aceste cereri.

În al doilea rând, în ceea ce privește condițiile pentru a fi considerat refugiat având în vedere participarea solicitantului la introducerea unei acțiuni împotriva țării sale de origine la Curtea EDO, Curtea a considerat că o astfel de participare nu poate, în principiu, să fie considerată, în cadrul evaluării motivelor de persecuție prevăzută de Directiva 2011/95, ca dovedind apartenența acestui solicitant la un „anumit grup social”, ci trebuie considerată ca fiind un motiv de persecuție în temeiul „opiniilor politice”, dacă există motive întemeiate de a se teme că participarea la introducerea acestei acțiuni este percepută de țara respectivă ca un act de dizidență politică împotriva căruia aceasta ar putea preconiza exercitarea de represalii.

În sfârșit, în al treilea rând, în ceea ce privește cerința unei examinări depline și *ex nunc* atât a elementelor de fapt, cât și a elementelor de drept pe care trebuie să o efectueze o instanță sesizată cu o cale de atac împotriva unei decizii de refuz al protecției internaționale, Curtea a apreciat că o astfel de instanță este, în principiu, obligată să aprecieze, în cazul unor noi declarații și, mai precis, după ce a solicitat o examinare a acestora de către autoritatea decizională, motivele de acordare a protecției internaționale sau elementele

de fapt care, deși se referă la evenimente sau la amenințări pretins survenite înainte de adoptarea deciziei de refuz menționate sau chiar înainte de depunerea cererii de protecție internațională, sunt invocate pentru prima dată în cursul procedurii privind calea de atac. Instanța menționată nu este, în schimb, obligată în acest sens dacă constată că motivele sau elementele respective au fost invocate într-o fază tardivă a procedurii privind calea de atac sau nu sunt prezentate într-un mod suficient de concret pentru a putea fi examinate în mod corespunzător sau, atunci când este vorba despre elemente de fapt, dacă ea constată că acestea nu sunt semnificative sau sunt insuficient de distincte de elementele de care autoritatea decizională a putut deja ține seama.

În Hotărârea **Fathi** (C-56/17, [EU:C:2018:803](#)), Curtea s-a pronunțat, la 4 octombrie 2018, cu privire *la determinarea, în raport cu Regulamentul Dublin III și cu Directiva 2013/32, a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de protecție internațională prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe, cu privire la întinderea sarcinii probei privind existența unui act de persecuție, precum și cu privire la noțiunea „act de persecuție” în sensul Directivei 2011/95*. În speță, un resortisant iranian de origine kurdă a depus la Agenția Națională pentru Refugiați, în Bulgaria, o cerere de protecție internațională întemeiată pe persecuția la care ar fi fost supus de autoritățile iraniene din motive religioase și în special din cauza convertirii sale la creștinism. Autoritatea bulgară competentă a efectuat examinarea pe fond a acestei cereri fără ca vreo decizie explicită să fi fost adoptată în urma procesului de determinare a statului membru responsabil. Cererea în discuție a fost respinsă ca neîntemeiată, autoritatea menționată considerând că expunerea solicitantului conținea contradicții substanțiale și că nici existența unei persecuții sau a unui risc de persecuție în viitor, nici cea a unui risc privind pedeapsa cu moartea nu fuseseră dovedite.

Curtea a considerat mai întâi că articolul 3 alineatul (1) din Regulamentul Dublin III trebuie interpretat în sensul că nu se opune ca autoritățile unui stat membru să efectueze examinarea pe fond a unei cereri de protecție internațională în sensul articolului 2 litera (d) din acest regulament fără a adopta o decizie explicită care să stabilească, pe baza criteriilor prevăzute de regulamentul menționat, că responsabilitatea de a efectua o astfel de analiză revine acestui stat membru. Pe de altă parte, Curtea a statuat că articolul 46 alineatul (3) din Directiva 2013/32 trebuie interpretat în sensul că, în cadrul unei căi de atac formulate de un solicitant de protecție internațională împotriva unei decizii prin care se considera nefondată cererea sa de protecție internațională, instanța competentă dintr-un stat membru nu are obligația de a examina din oficiu dacă criteriile și mecanismele de determinare a statului membru responsabil de examinarea cererii respective, astfel cum sunt prevăzute de Regulamentul Dublin III, au fost aplicate în mod corect de autoritățile care au efectuat examinarea respectivă.

În continuare, în ceea ce privește sarcina probei privind existența unui act de persecuție, Curtea a statuat că nu se poate impune unui solicitant de protecție internațională care invocă un risc de persecuție din motive legate de religie ca, pentru a-și susține convingerile sale religioase, să facă declarații sau să prezinte documente cu privire la fiecare dintre elementele menționate la articolul 10 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2011/95 (și anume faptul de a avea convingeri teiste, nonteiste sau ateiste, participarea la ceremonii de cult private sau publice, singur sau în comunitate sau neparticiparea la acestea, alte acte religioase sau exprimări de opinii religioase și forme de comportament personal sau comunitar fondate pe credințe religioase sau impuse de astfel de credințe). Revine însă reclamantului sarcina de a-și susține în mod credibil afirmațiile, prin prezentarea unor elemente care să permită autorității competente să se asigure de veridicitatea acestora.

În sfârșit, în ceea ce privește noțiunea „acte de persecuție” în sensul articolului 9 alineatele (1) și (2) din Directiva 2011/95, Curtea a considerat că aceste dispoziții trebuie interpretate în sensul că interzicerea, sub sancțiunea execuției sau a pedepsei cu închisoarea, a unor acțiuni împotriva religiei de stat din țara de origine a solicitantului de protecție internațională poate constitui un act de persecuție în sensul dispozițiilor menționate, cu condiția ca această interdicție să fie însoțită, în practică, de astfel de sancțiuni din partea autorităților acestei țări.

În Hotărârea **X și X** (C-47/17 și C-48/17, [EU:C:2018:900](#)), pronunțată la 13 noiembrie 2018, Marea Cameră a Curții a statuat cu privire la *termenele aplicabile, în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Regulamentul de punere în aplicare nr. 1560/2003, procedurii de reexaminare a unei cereri de preluare sau de reprimire a unui solicitant de azil*. Litigiile principale priveau un resortisant sirian și un resortisant eritreean care au prezentat, fiecare, în Țările de Jos, o cerere de permis de ședere temporară pentru solicitantul de azil după ce introduseseră deja o cerere de protecție internațională într-un alt stat (în Germania și, respectiv, în Elveția), resortisantul eritreean ajungând în special prin Italia (unde nu s-a stabilit că introdusese o cerere de protecție internațională). În temeiul articolului 18 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul Dublin III, autoritățile neerlandeze au prezentat autorităților germane, elvețiene și italiene cereri de reprimire a persoanelor în cauză. În urma respingerii acestor cereri, autoritățile neerlandeze au prezentat autorităților germane și italiene cereri de reexaminare, în temeiul articolului 5 alineatul (2) din Regulamentul de punere în aplicare nr. 1560/2003, însă acestea fie nu au răspuns, fie au răspuns după termenul de două săptămâni prevăzut de această dispoziție.

După ce a amintit că legiuitorul Uniunii a încadrat, în Regulamentul Dublin III, procedurile de prelucrare, de către statul membru solicitat, a cererilor de preluare și de reprimire prin termene imperative, Curtea a indicat că mecanismul prevăzut la articolul 5 alineatul (2) din Regulamentul de punere în aplicare nr. 1560/2003, prin care statul membru solicitant poate sesiza statul membru solicitat cu o cerere de reexaminare, după ce acesta din urmă a refuzat să dea curs cererii de preluare sau de reprimire, constituie o „procedură suplimentară”, facultativă, a cărei durată trebuie să fie delimitată în mod strict și previzibil. Or, potrivit Curții, o procedură de reexaminare care ar fi delimitată numai de un termen de răspuns „rezonabil” sau care ar avea o durată nedeterminată ar fi incompatibilă cu obiectivele Regulamentului Dublin III, în special cu cel de celeritate în prelucrarea cererilor de protecție internațională.

În consecință, Curtea a statuat că articolul 5 alineatul (2) din Regulamentul de punere în aplicare nr. 1560/2003 trebuie interpretat în sensul că statul membru sesizat cu o cerere de preluare sau de reprimire în temeiul articolelor 21 și 23 din Regulamentul Dublin III, care, după ce a efectuat verificările necesare, a răspuns negativ la aceasta, prezentând în mod detaliat și complet motivele, în termenele prevăzute la articolul 22 sau la articolul 25 din acest din urmă regulament, și care, ulterior, a fost sesizat cu o cerere de reexaminare în termenul de trei săptămâni prevăzut la articolul 5 alineatul (2) din Regulamentul de punere în aplicare nr. 1560/2003, trebuie să depună eforturi, într-un spirit de cooperare loială, să răspundă la cererea respectivă în termenul de două săptămâni prevăzut de această din urmă dispoziție.

În cazul în care statul membru solicitat nu răspunde la cererea menționată în acest termen de două săptămâni, procedura suplimentară de reexaminare este închisă în mod definitiv, astfel încât statul membru solicitant trebuie, de la expirarea termenului respectiv, să fie considerat responsabil de examinarea cererii de protecție internațională, cu excepția cazului în care dispune încă de timpul necesar pentru a putea introduce, în termenele imperative prevăzute în acest scop la articolul 21 alineatul (1) și la articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul Dublin III, o nouă cerere de preluare sau de reprimire.

2.3. Decizii de returnare

În Hotărârea **Gnandi** (C-181/16, [EU:C:2018:465](#)), pronunțată la 19 iunie 2018, Marea Cameră a Curții a statuat cu privire la *aspectul dacă o decizie de returnare în sensul Directivei 2008/115 poate fi adoptată din momentul respingerii cererii de protecție internațională, respectiv înainte de soluționarea căii de atac care poate fi exercitată împotriva acestei respingeri*. În litigiul principal, un resortisant togolez a prezentat o cerere de protecție internațională care a fost respinsă și urmată, după câteva zile, de o decizie de returnare, sub forma unui ordin de a părăsi teritoriul statului membru în cauză.

Mai întâi, Curtea a considerat că un solicitant de protecție internațională intră, din momentul respingerii cererii sale de către autoritatea decizională, în domeniul de aplicare al Directivei 2008/115. Curtea a arătat în această privință că permisiunea de a rămâne pe teritoriul statului membru în cauză în scopul exercitării efective a unei căi de atac împotriva respingerii acestei cereri nu interzice să se considere că, din momentul acestei respingeri, șederea persoanei interesate devine, în principiu, ilegală.

Curtea a subliniat însă că, în privința unei decizii de returnare și a unei eventuale decizii de îndepărtare, protecția inherentă dreptului la o cale de atac efectivă, precum și principiului nereturnării trebuie să fie asigurată recunoscându-se solicitantului de protecție internațională un drept la o cale de atac efectivă suspensivă de plin drept, în fața a cel puțin unei instanțe judecătorești. Sub rezerva respectării cu strictețe a acestei cerințe, simpla împrejurare că șederea persoanei în cauză este calificată drept ilegală din momentul respingerii cererii de protecție internațională în primă instanță de către autoritatea decizională și că o decizie de returnare poate, prin urmare, să fie adoptată din momentul acestei decizii de respingere sau să fie cumulată cu aceasta într-un singur act administrativ nu contravine nici principiului nereturnării, nici dreptului la o cale de atac efectivă.

Curtea a mai amintit că revine statelor membre atribuția să asigure o cale de atac efectivă împotriva deciziei prin care se respinge cererea de protecție internațională, cu respectarea principiului egalității armelor, ceea ce impune în special suspendarea tuturor efectelor deciziei de returnare în termenul stabilit pentru introducerea căii de atac și, în cazul în care se introduce o asemenea cale de atac, până la soluționarea sa. În această privință, nu este suficient ca statul membru în cauză să nu procedeze la o executare forțată a deciziei de returnare. Este necesar, dimpotrivă, ca efectele juridice ale acestei decizii să fie suspendate în ansamblu și în special ca termenul pentru plecarea voluntară să nu înceapă să curgă atât timp cât persoanei în cauză i se permite să rămână pe teritoriu și ca, în această perioadă, ea să nu poată fi luată în custodie publică în scopul îndepărtării. În plus, persoana în cauză trebuie să își păstreze statutul de solicitant de protecție internațională atât timp cât nu s-a pronunțat încă o hotărâre definitivă cu privire la cererea sa. Pe de altă parte, statele membre sunt obligate să permită solicitantului să se prevaleze de orice schimbare a circumstanțelor intervenită după adoptarea deciziei de returnare, care ar fi de natură să aibă un impact semnificativ asupra aprecierii situației persoanei în cauză în raport cu Directiva 2008/115. În sfârșit, statele membre sunt obligate să se asigure că solicitantul este informat în mod transparent cu privire la respectarea acestor garanții.

3. Relațiile cu Turcia

În Hotărârea **Yön** (C-123/17, [EU:C:2018:632](#)), pronunțată la 7 august 2018, Curtea a avut ocazia să *interpreteze clauza de standstill care figurează la articolul 7 din Decizia nr. 2/76*,⁶⁸ *precum și la articolul 13 din Decizia nr. 1/80*⁶⁹, ambele adoptate de Consiliul de asociere instituit prin Acordul de asociere CEE-Turcia, care interzic statelor membre și Republicii Turcia să introducă noi restricții privind condițiile de acces la încadrarea în muncă a lucrătorilor și a membrilor familiei lor care se găsesc pe teritoriul acestor state în situație legală. În speță, o resortisantă turcă, soția unui lucrător turc cu reședința legală în Germania, a solicitat autorităților germane

68] Decizia nr. 2/76 a Consiliului de asociere din 20 decembrie 1976 privind punerea în aplicare a articolului 36 din protocolul adițional semnat la 23 noiembrie 1970 la Bruxelles și încheiat, aprobat și confirmat în numele Comunității prin Regulamentul (CEE) nr. 2760/72 al Consiliului din 19 decembrie 1972 (JO 1972, L 293, p.1, Ediție specială, 11/vol. 1, p. 37).

69] Decizia nr. 1/80 a Consiliului de asociere din 19 septembrie 1980 privind dezvoltarea asocierii, anexată la Acordul de instituire a unei asocieri între Comunitatea Economică Europeană și Turcia, care a fost semnat la 12 septembrie 1963, la Ankara, de Republica Turcia, pe de o parte, precum și de statele membre ale CEE și de Comunitate, pe de altă parte, și care a fost încheiat, aprobat și confirmat în numele acesteia din urmă prin Decizia 64/732/CEE a Consiliului din 23 decembrie 1963 (JO 1964, 217, p. 3685, Ediție specială, 11/vol. 1, p. 10).

eliberarea unui permis de ședere temporară, în scopul reîntregirii familiei. Cererea a fost respinsă pentru motivul că, pe de o parte, persoana în cauză nu a demonstrat că deținea cunoștințele lingvistice impuse de legea germană și, pe de altă parte, intrase pe teritoriul federal fără viza națională impusă printr-o dispoziție națională introdusă în perioada cuprinsă între 20 decembrie 1976 și 30 noiembrie 1980. Această dispoziție a înăsprit în fapt condițiile reîntregirii familiei pentru resortisanții țărilor terțe cu reședința legală în Germania în calitate de lucrători salariați față de cele care existau la data intrării în vigoare a Deciziei nr. 2/76 în acest stat membru.

Mai întâi, Curtea a arătat că, în lipsa unei abrogări retroactive a Deciziei nr. 2/76, clauza de standstill prevăzută la articolul 7 din această decizie, iar nu cea prevăzută la articolul 13 din Decizia nr. 1/80, trebuie să se aplice cu privire la orice măsură introdusă de un stat membru în perioada cuprinsă între 20 decembrie 1976 și 30 noiembrie 1980.

În continuare, referindu-se la interpretarea consacrată în Hotărârile *Dogan*⁷⁰ și *Tekdemir*⁷¹, Curtea a precizat că o măsură națională care înăsprește condițiile privind reîntregirea familiei și afectează desfășurarea de către resortisanții turci cu reședința legală în statul membru în cauză a unei activități salariate pe teritoriul acestui stat constituie o nouă restricție, în sensul articolului 7 din Decizia nr. 2/76, în legătură cu exercitarea de către un resortisant turc a liberei circulații a lucrătorilor în statul membru în cauză și, prin urmare, intră în domeniul de aplicare material al acestei dispoziții. Deși o astfel de măsură poate fi justificată pentru motive imperative de interes general care țin de un control efectiv al migranților și al ghidării fluxurilor migratorii, ea nu poate fi totuși admisă decât în măsura în care modalitățile de punere în aplicare a acesteia nu depășesc ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului urmărit.

IX. Cooperarea judiciară în materie civilă

1. Regulamentul nr. 44/2001 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială

La 5 iulie 2018, în Hotărârea *flyLAL-Lithuanian Airlines* (C-27/17, [EU:C:2018:533](#)), Curtea a adus precizări cu privire la *stabilirea instanței competente, în temeiul Regulamentului nr. 44/2001*⁷², în cazul unei cereri de reparare a prejudiciului pretins cauzat de comportamente anticoncurențiale săvârșite în diferite state membre. În speță, reclamanta, o companie aeriană lituaniană, a sesizat instanțele lituaniene cu acțiuni împotriva unei alte companii aeriene – Air Baltic –, precum și a aeroportului din Riga (Letonia), solicitând repararea prejudiciilor pretins cauzate de comportamente pe care le considera anticoncurențiale. Aceste comportamente, care constau în special în reduceri de până la 80 % pentru serviciile de decolare, de aterizare și de securitate a aeronavelor, acordate în special companiei Air Baltic de aeroportul menționat începând de la 1 noiembrie 2004, fuseseră declarate contrare normelor de concurență ale Uniunii de Consiliul Concurenței al Letoniei,

70| Hotărârea Curții din 10 iulie 2014, *Dogan* (C-138/13, [EU:C:2014:2066](#)).

71| Hotărârea Curții din 29 martie 2017, *Tekdemir* (C-652/15, [EU:C:2017:239](#)).

72| Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74).

în cadrul unei proceduri distincte de procedura principală. Pârâții au contestat, la rândul lor, competența instanțelor lituaniene de a judeca litigiul pentru motivul că înțelegerea anticoncurențială vizată de acțiune și efectele sale au avut loc nu în Lituania, ci în Letonia, între aeroportul din Riga și entitatea-mamă letonă a Air Baltic. Instanța lituaniană de prim grad de jurisdicție a constatat că instanțele lituaniene își întemeiau competența pe Regulamentul nr. 44/2001, întrucât, pe de o parte, comportamentele anticoncurențiale care au cauzat un prejudiciu reclamantei, în special aplicarea unor prețuri de ruinare, alinierea orarelor zborurilor, publicitatea ilegală, suprimarea zborurilor directe, precum și deplasarea traficului de pasageri spre aeroportul din Riga, au avut loc în Lituania și, pe de altă parte, Air Baltic își desfășura activitatea în Lituania prin intermediul sucursalei sale.

Mai întâi, Curtea a amintit că articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 conferă reclamantului care solicită despăgubiri posibilitatea de a sesiza fie instanța de la locul materializării prejudiciului, fie pe cea de la locul evenimentului cauzator al prejudiciului, astfel încât o instanță poate fi sesizată în mod legal pe baza unuia dintre aceste două temeiuri ale competenței. În această privință, Curtea a mai precizat că un câștig nerealizat care constă în special într-o pierdere de vânzări pretins suferită ca urmare a unor comportamente anticoncurențiale contrare articolelor 101 și 102 TFUE poate fi calificat drept „prejudiciu” în scopul aplicării articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, care permite, în principiu, să reprezinte temeiul competenței instanțelor statului membru pe teritoriul căruia s-a produs fapta prejudiciabilă. Curtea a concluzionat, pe de o parte, că, în cadrul unei acțiuni în repararea unui prejudiciu cauzat de comportamente anticoncurențiale, „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă” vizează în special locul materializării unui câștig nerealizat care constă într-o pierdere de vânzări, adică locul pieței afectate de comportamentele menționate în cadrul căreia victima pretinde că a suferit aceste pierderi. Pe de altă parte, Curtea a reținut că, în cadrul unei acțiuni în repararea unui prejudiciu cauzat de comportamente anticoncurențiale, noțiunea „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă” poate fi înțeleasă ca fiind fie locul încheierii unui acord anticoncurențial contrar articolului 101 TFUE, fie locul în care au fost oferite și aplicate prețurile de ruinare, dacă aceste practici întruneau elementele constitutive ale unei încălcări în temeiul articolului 102 TFUE.

Pe de altă parte, dat fiind că Air Baltic opera în Lituania prin intermediul unei sucursale, Curtea a precizat că noțiunea „conestați[e] privind exploatarea unei sucursale”, în sensul articolului 5 punctul 5 din Regulamentul nr. 44/2001, acoperă acțiunea care vizează despăgubirea pentru un pretins prejudiciu cauzat de un abuz de poziție dominantă care constă în aplicarea unor prețuri de ruinare, atunci când o sucursală a întreprinderii care deține poziția dominantă a participat în mod efectiv și semnificativ la această practică abuzivă, aspect a cărui verificare revine instanței sesizate.

În Hotărârea **Apple Sales International și alții** (C-595/17, [EU:C:2018:854](#)), pronunțată la 24 octombrie 2018, Curtea a fost chemată să interpreteze *articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 în privința unei clauze atributive de competență invocate cu ocazia unui diferend privind răspunderea delictuală despre care se pretinde că revine unui cocontractant rezultată din acte de concurență neloială și dintr-un abuz de poziție dominantă în sensul articolului 102 TFUE*. În litigiul principal, clauza atributivă de competență în favoarea instanțelor irlandeze, care nu se referea în mod expres la diferendele privind răspunderea ce rezultă dintr-o încălcare a dreptului concurenței, a fost invocată de societatea Apple Sales International pe calea unei excepții de necompetență a instanței franceze sesizate în speță cu o acțiune în daune interese intentată de un distribuitor al acestei societăți pentru, printre altele, abuz de poziție dominantă din partea societății menționate.

Curtea a amintit mai întâi că interpretarea unei clauze atributive de competență, pentru a stabili diferendele care intră în domeniul său de aplicare, revine instanței naționale în fața căreia este invocată. În continuare, Curtea a arătat că întinderea unei clauze atributive de competență se limitează doar la diferendele care își află originea în raportul de drept cu ocazia căruia a fost convenită respectiva clauză. Or, deși comportamentul anticoncurențial vizat la articolul 101 TFUE, și anume o înțelegere ilicită, nu este, în principiu, direct legat de relația contractuală dintre un membru al acestei înțelegeri și un terț, asupra căreia își exercită înțelegerea efectele, comportamentul anticoncurențial vizat la articolul 102 TFUE, și anume abuzul de poziție dominantă,

poate să se materializeze în relațiile contractuale în care se angajează o întreprindere în situație de poziție dominantă și prin intermediul condițiilor contractuale. Prin urmare, articolul 23 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie interpretat în sensul că aplicarea, în privința unei acțiuni în daune interese intentate de un distribuitor împotriva furnizorului său în temeiul articolului 102 TFUE, a unei clauze atributive de competență conținute în contractul încheiat de părți nu este exclusă pentru simplul motiv că această clauză nu se referă în mod expres la diferențele privind răspunderea ce rezultă dintr-o încălcare a dreptului concurenței. În sfârșit, Curtea a declarat că aplicarea unei clauze atributive de competență în cadrul unei astfel de acțiuni nu depinde de constatarea prealabilă de către o autoritate națională sau europeană a unei încălcări a dreptului concurenței, existența sau inexistența unei asemenea constatări prealabile de către o autoritate în materie de concurență fiind o considerație exterioară celor care trebuie să prevaleze pentru a concluziona în sensul aplicării unei clauze atributive de competență în privința unei acțiuni având ca obiect repararea unor prejudicii pretins suferite ca urmare a unei încălcări a normelor de concurență.

2. Regulamentul nr. 2201/2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești

În domeniul cooperării judiciare în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, trei hotărâri merită să fie semnalate: prima privește noțiunea de drept de vizită, a doua privește o cerere de înapoiere a unor copii, iar a treia se referă la noțiunea de reședință obișnuită a copilului.

În Hotărârea **Valcheva** (C-335/17, [EU:C:2018:359](#)), pronunțată la 31 mai 2018, Curtea a statuat cu privire la interpretarea noțiunii „drept de vizită”, în sensul Regulamentului nr. 2201/2003⁷³. În această cauză, reclamanta, cu reședința în Bulgaria și bunică maternă a unui copil minor cu reședința obișnuită în Grecia împreună cu tatăl său, dorea să obțină un drept de vizită. Considerând că îi era imposibil să mențină un contact de calitate cu nepotul său și după ce a solicitat fără succes sprijinul autorităților elene, ea a sesizat instanțele de judecată bulgare cu o acțiune în vederea stabilirii modalităților de exercitare a dreptului de vizită între ea și nepotul său. Întrucât această acțiune a fost respinsă pentru motivul că Regulamentul nr. 2201/2003 prevede că competența aparține instanțelor statului membru în care copilul are reședința obișnuită, în speță instanțele elene, instanța de trimitere bulgară a sesizat Curtea pentru a se stabili dacă acest regulament se aplică dreptului de vizită al bunicilor, în scopul determinării instanței competente.

După ce a constatat că noțiunea „drept de vizită” în sensul Regulamentului nr. 2201/2003 trebuie interpretată în mod autonom, Curtea a arătat că legiuitorul Uniunii a ales să nu restrângă numărul persoanelor susceptibile să exercite răspunderea părintească sau să beneficieze de un drept de vizită. În consecință, noțiunea „drept de vizită” se referă nu numai la dreptul de vizită al părinților în privința copilului lor, ci și la cel al altor persoane cu care este important ca acel copil să întrețină relații personale, în special buncii săi. Astfel, dacă dreptul de vizită nu ar viza toate aceste persoane, problemele privind dreptul respectiv ar putea fi soluționate nu numai de instanța desemnată în conformitate cu Regulamentul nr. 2201/2003, ci și de alte instanțe care s-ar considera competente în temeiul dreptului internațional privat. Hotărâri contradictorii, chiar ireconciliabile, ar risca să fie adoptate, întrucât dreptul de vizită acordat unui apropiat al copilului este susceptibil în acest caz să aducă atingere celui acordat unui beneficiar al răspunderii părintești. Curtea a considerat, în consecință,

73| Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000 (JO 2003, L 338, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 183).

că o cerere a bunicilor prin care se solicită să li se acorde un drept de vizită în privința nepoților lor intră sub incidența articolului 1 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 2201/2003 și, prin urmare, în domeniul de aplicare al acestuia din urmă.

Curtea a precizat de asemenea că acordarea unui drept de vizită unei alte persoane decât părinții poate să aducă atingere drepturilor și obligațiilor acestora din urmă și că, în consecință, este important, pentru a evita adoptarea unor măsuri contradictorii și în interesul superior al copilului, ca aceeași instanță, în principiu cea de la reședința obișnuită a copilului, să se pronunțe asupra drepturilor de vizită.

În Hotărârea **C. E. și N. E.** (C-325/18 PPU și C-375/18 PPU, [EU:C:2018:739](#)), pronunțată la 19 septembrie 2018 în cadrul unei proceduri preliminare de urgență, Curtea a statuat cu privire la problematica *executării de către un stat membru a unei decizii a unui alt stat membru prin care se dispune înapoierea în acesta din urmă a mai multor copii care fuseseră puși sub tutelă judiciară pe teritoriul său*.

Litigiul principal opunea o autoritate engleză părinților a trei copii minori deplasați de aceștia în Irlanda. La trei zile după sosirea familiei în Irlanda, o instanță din Regatul Unit a emis o ordonanță de punere sub tutelă judiciară a celor trei copii, care atribuia drepturile privind încredințarea în favoarea autorității engleze menționate și care cuprindea un ordin de înapoiere a celor trei copii. În urma unei decizii a unei instanțe irlandeze, prin care a fost recunoscută această ordonanță de punere sub tutelă judiciară și s-a dispus executarea sa în Irlanda (denumită în continuare „decizia de exequatur”), cei trei copii au fost predați autorității engleze și s-au înapoiat în Regatul Unit. Întrucât decizia de exequatur a fost notificată părinților numai în ziua următoare executării sale, părinții au introdus o cale de atac împotriva acestei decizii, precum și o cerere de măsuri provizorii pentru a suspenda o procedură de adopție a copiilor demarată în același timp în Regatul Unit. În acest context, instanța irlandeză a solicitat Curții să stabilească dacă decizia instanței engleze care dispunea înapoierea copiilor putea fi declarată executorie în Irlanda, în timp ce autoritatea engleză în cauză, înainte de a încerca să obțină recunoașterea și executarea acestei decizii în Irlanda, în temeiul capitolului III din Regulamentul nr. 2201/2003, nu a epuizat căile de atac disponibile în Irlanda în temeiul Convenției de la Haga din 1980⁷⁴. Instanța irlandeză a mai întrebat printre altele dacă ordinul de înapoiere a copiilor putea fi executat înainte de notificarea deciziei de exequatur părinților și dacă Regulamentul nr. 2201/2003 se opunea ca o instanță dintr-un stat membru să adopte măsuri asiguratorii sub forma unei somații împotriva unui organism public al unui alt stat membru prin care se interzice acestui organism să demareze sau să continue, în fața instanțelor acestui alt stat membru, o procedură de adopție a unor copii care locuiau pe teritoriul său.

Curtea a arătat mai întâi că Regulamentul nr. 2201/2003 completează Convenția de la Haga din 1980 și că nu impune unei persoane, unui organism sau unei autorități, în cazul în care se pretinde că a fost săvârșită o răpire internațională a unui copil, să se sprijine pe această convenție pentru a solicita înapoierea imediată a copilului vizat în statul reședinței sale obișnuite. În consecință, un titular al răspunderii părintești poate solicita recunoașterea și executarea, în conformitate cu dispozițiile din capitolul III din Regulamentul nr. 2201/2003, a unei hotărâri judecătorești referitoare la autoritatea părintească și la înapoierea unor copii adoptate de o instanță competentă potrivit capitolului II secțiunea 2 din regulamentul menționat, chiar dacă nu a formulat o cerere de înapoiere întemeiată pe Convenția de la Haga din 1980. Curtea a apreciat că hotărârea judecătorească de punere sub tutelă și de înapoiere al cărei exequatur a fost solicitat instanței irlandeze ținea de domeniul de aplicare material al regulamentulului menționat, din moment ce ordinul de înapoiere era consecutiv hotărârii privind răspunderea părintească și indisociabil de aceasta din urmă.

74| Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, încheiată la Haga la 25 octombrie 1980.

În continuare, în ceea ce privește împrejurarea că executarea ordinului de înapoiere a copiilor a intervenit anterior notificării hotărârii de exequatur părinților, Curtea a arătat că cerința notificării acestei hotărâri permite să se asigure că partea împotriva căreia se solicită executarea beneficiază de un drept la o cale de atac efectivă. În consecință, executarea unei hotărâri prin care se dispune punerea sub tutelă și înapoierea unor copii, care a fost declarată executorie în statul membru solicitat înainte ca încuviințarea executării acestei hotărâri să fi fost notificată părinților interesați, este, potrivit Curții, contrară articolului 33 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2201/2003, citit în lumina articolului 47 din cartă.

În sfârșit, în ceea ce privește cererea de măsuri asigurătorii formulată în contextul unei proceduri de adopție în curs în Regatul Unit și prin care se urmărește să se interzică organismului competent în acest scop să demareze sau să continue o procedură de adopție, Curtea a statuat că Regulamentul nr. 2201/2003 nu se opunea unei asemenea cereri. Astfel, pe de o parte, procedura judiciară de adopție are un obiect și efecte distincte de cele ale procedurii întemeiate pe acest regulament privind înapoierea copiilor și vizând prezervarea dreptului la calea de atac al părinților interesați și, pe de altă parte, măsurile asigurătorii solicitate nu au ca obiect și nici ca efect să împiedice partea adversă să sesizeze o instanță engleză în privința aceluiași obiect ca cel al litigiului aflat pe rolul instanței irlandeze. Prin urmare, o asemenea somație nu poate constitui o formă de „anti-suit injunction”, interzisă prin jurisprudența Curții⁷⁵.

În Hotărârea **UD** (C-393/18 PPU, [EU:C:2018:835](#)), pronunțată la 17 octombrie 2018 în cadrul unei proceduri preliminare de urgență, Curtea a avut ocazia să interpreteze *noțiunea de reședință obișnuită a unui copil, în sensul articolului 8 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2201/2003, pentru a stabili dacă prezența fizică a acestuia într-un stat membru este un element esențial pentru stabilirea competenței instanței sesizate*. Litigiul principal opunea mama, cetățean din Bangladesh, tatălui, cetățean britanic, unui copil de vârstă mică născut și având reședința, de la nașterea sa, în Bangladesh, în legătură cu cererile efectuate de mamă având ca obiect, pe de o parte, plasarea acestui copil sub tutela unei instanțe britanice și, pe de altă parte, înapoierea ei împreună cu copilul în Regatul Unit în vederea participării lor la procedura în fața acestei instanțe.

Fiind chemată să se pronunțe, în primul rând, cu privire la competența sa și la domeniul de aplicare teritorial al Regulamentului nr. 2201/2003, Curtea a constatat că norma de competență generală prevăzută la articolul 8 alineatul (1) din acest regulament se poate aplica unor litigii care implică raporturi între instanțele unui singur stat membru și cele ale unui stat terț iar nu numai litigiilor care implică raporturi între instanțe din mai multe state membre.

În al doilea rând, referitor la noțiunea de reședință obișnuită a copilului, Curtea a statuat că nici lipsa unei reședințe obișnuite a copilului ca urmare a lipsei prezenței fizice a acestui copil într-un stat membru, nici existența unor instanțe dintr-un stat membru mai bine plasate pentru a soluționa cauzele referitoare la acest copil, în condițiile în care acesta nu a locuit niciodată în acest stat, nu pot permite să se stabilească reședința obișnuită a copilului într-un stat în care nu a fost prezent niciodată. Curtea a concluzionat în această privință că articolul 8 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2201/2003 trebuie interpretat în sensul că un copil trebuie să fi fost prezent fizic într-un stat membru pentru a se putea considera că are reședința obișnuită în acest stat membru, în sensul dispoziției menționate. Împrejurări precum comportamentul ilegal exercitat de unul dintre părinți asupra celuilalt, care au drept consecință faptul că copilul lor s-a născut și locuiește de la naștere într-un stat terț, sau o atingere adusă drepturilor fundamentale ale mamei sau ale copilului nu au nicio incidență în această privință.

75| Hotărârea din 27 aprilie 2004, **Turner** (C-159/02, [EU:C:2004:228](#)), și Hotărârea din 10 februarie 2009, **Allianz și Generali Assicurazioni Generali** (C-185/07, [EU:C:2009:69](#)).

3. Regulamentul nr. 650/2012 privind crearea unui certificat european de moștenitor

Hotărârea din 1 martie 2018, **Mahnkopf** (C-558/16, [EU:C:2018:138](#)), se referă la domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 650/2012⁷⁶ și al Regulamentului 2016/1103⁷⁷.

Litigiul principal privea refuzul unei instanțe germane de a elibera un certificat european de moștenitor – în scopul vânzării unui imobil situat în Suedia – în care să se menționeze că soția defunctului și fiul acestuia sunt comoștenitori, fiecare revenindu-i o jumătate din moștenire, în conformitate cu regula devoluțiunii legale prevăzute de dreptul german. Această instanță, care a eliberat un certificat național de moștenitor potrivit căruia soția supraviețuitoare și descendentul moșteneau fiecare jumătate din bunurile defunctului, a respins cererea de certificat european de moștenitor pentru motivul că partea atribuită soției defunctului se întemeia, în ceea ce privește un sfert din moștenirea acestuia, pe aplicarea regimului succesoral, iar în ceea ce privește un alt sfert din această moștenire, pe aplicarea regimului matrimonial prevăzut la articolul 1371 alineatul (1) din Codul civil german. Potrivit instanței menționate, norma în temeiul căreia a fost atribuit acest al doilea sfert, care privește regimul matrimonial, iar nu regimul succesoral, nu putea intra sub incidența Regulamentului nr. 650/2012. Întrucât soția a contestat decizia respectivă în fața instanței de trimitere, aceasta din urmă a sesizat Curtea cu mai multe întrebări preliminare privind interpretarea regulamentului menționat.

Instanța de trimitere a solicitat printre altele Curții să stabilească dacă articolul 1 alineatul (1) din Regulamentul nr. 650/2012 trebuia interpretat în sensul că în domeniul de aplicare al acestui regulament intră o dispoziție națională care prevede, la decesul unuia dintre soți, o compensare forfetară a creșterii patrimoniale care intră sub incidența comunității legale prin majorarea cotei-părți succesoriale a soțului supraviețuitor, în timp ce articolul 1 alineatul (2) din Regulamentul nr. 650/2012, care se aplică succesiunilor privind patrimoniile persoanelor decedate, enumeră în mod limitativ materiile excluse din domeniul său de aplicare, printre care figurează, la litera (d) a acestei dispoziții, „chestiunile legate de aspectele patrimoniale ale regimurilor matrimoniale”.

Curtea a considerat că articolul 1371 alineatul (1) din Codul civil german privește în principal succesiunea soțului decedat, iar nu regimul matrimonial, și, în consecință, a concluzionat că această normă de drept național se raporta la domeniul succesoral în înțelesul Regulamentului nr. 650/2012. Curtea a constatat că această interpretare nu este contrazisă de Regulamentul 2016/1103, care exclude în mod explicit din domeniul său de aplicare „succesiunea la patrimoniul unui soț decedat”. În sfârșit, Curtea a arătat că calificarea succesorală a cotei-părți care îi revine soțului supraviețuitor în temeiul dispoziției naționale în cauză permite înscrierea informațiilor referitoare la cota-parte menționată în certificatul european de moștenitor și că, în caz contrar, realizarea obiectivelor certificatului european de moștenitor ar fi în mod considerabil îngreunată.

76| Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor (JO 2012, L 201, p. 107).

77| Regulamentul (UE) 2016/1103 al Consiliului din 24 iunie 2016 de punere în aplicare a unei cooperări consolidate în domeniul competenței, al legii aplicabile și al recunoașterii și executării hotărârilor judecătorești în materia regimurilor matrimoniale (JO 2016, L 183, p. 1).

X. Cooperarea judiciară în materie penală

1. Mandatul european de arestare

Cinci hotărâri privind mandatul european de arestare pot fi evidențiate pentru anul 2018⁷⁸. Acestea se referă la motivele care pot justifica un refuz de a da curs unui mandat european de arestare. Ultimele două hotărâri prezentate mai jos se referă, mai precis, la constatarea unor deficiențe sistemice în sistemul judiciar al statului emitent al mandatului de arestare.

Hotărârea **Piotrowski** (C-367/16, [EU:C:2018:27](#)), pronunțată la 23 ianuarie 2018 de Marea Cameră a Curții, se referă la interpretarea articolului 3 punctul 3 din Decizia-cadru 2002/584⁷⁹, care prevede *obligatia de a refuza executarea unui mandat european de arestare emis împotriva unei persoane care nu poate, din cauza vârstei sale, să răspundă penal pentru faptele aflate la originea acestui mandat, în temeiul dreptului statului membru de executare*.

Litigiul principal privea o procedură referitoare la executarea, în Belgia, a unui mandat european de arestare emis de o instanță poloneză, împotriva unui resortisant polonez, în scopul executării în Polonia a două pedepse privative de libertate la care a fost condamnat prin două hotărâri. Instanța belgiană sesizată cu cererea de executare a dispus arestarea preventivă a persoanei în cauză în vederea predării sale către Polonia, în scopul executării primei hotărâri. În schimb, instanța menționată a apreciat că mandatul european de arestare nu putea fi executat în ceea ce privește cea de a doua hotărâre, întrucât persoana respectivă avea 17 ani atunci când a săvârșit infracțiunea imputată și că, pe baza unei aprecieri *in concreto* prevăzute de dreptul belgian, nu erau îndeplinite condițiile prevăzute în Belgia pentru urmărirea penală a unei persoane minore cu vârsta de 16 ani împliniți la momentul săvârșirii faptelor.

În hotărârea sa, Curtea a observat mai întâi că motivul de neexecutare prevăzut de articolul 3 punctul 3 din Decizia-cadru 2002/584 nu se referă la persoanele minore în general, ci se referă numai la cele care nu au împlinit vârsta necesară, în temeiul dreptului statului membru de executare, pentru a răspunde penal pentru faptele aflate la originea unui mandat emis împotriva lor. În consecință, în lumina modului său de redactare, această dispoziție nu permite, în principiu, autorităților judiciare de executare să refuze predarea persoanelor minore care au împlinit vârsta minimă de la care se poate considera că răspund penal, în temeiul dreptului statului membru de executare, pentru faptele aflate la originea unui mandat emis împotriva lor.

Or, Curtea a statuat că dispoziția menționată nu permite autorității judiciare de executare, în lipsa oricărei trimiteri explicite în acest sens, să refuze predarea unei persoane minore vizate de un mandat european de arestare în temeiul unei evaluări a situației specifice a persoanei respective și a faptelor aflate la originea mandatului emis împotriva acesteia. Astfel, o asemenea reexaminare pe fond a analizei deja efectuate în cadrul deciziei judiciare adoptate în statul membru emitent ar încălca și ar priva de orice efect util principiul recunoașterii reciproce, care presupune că există o încredere reciprocă cu privire la faptul că fiecare dintre statele membre acceptă aplicarea dreptului penal în vigoare în celelalte state membre, chiar dacă punerea în aplicare a

78| În ceea ce privește această materie, trebuie semnalată de asemenea Hotărârea din 19 septembrie 2018, **RO** (C-327/18 PPU, [EU:C:2018:733](#)), prezentată în rubrica I, „Retragerea unui stat membru din Uniunea Europeană”.

79| Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre (JO 2002, L 190, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 3), astfel cum a fost modificată prin Decizia-cadru 2009/299/JAI a Consiliului din 26 februarie 2009 (JO 2009, L 81, p. 24).

propriului drept național ar conduce la o soluție diferită. De altfel, o asemenea posibilitate ar fi incompatibilă și cu obiectivul urmărit prin Decizia-cadru 2002/584 de a facilita și de a accelera cooperarea judiciară. Prin urmare, pentru a decide cu privire la predarea unei persoane minore care face obiectul unui mandat european de arestare, autoritatea judiciară de executare trebuie, în temeiul articolului 3 punctul 3 din decizia-cadru menționată, să verifice numai dacă persoana vizată a împlinit vârsta minimă pentru a răspunde penal, în statul membru de executare, pentru faptele aflate la originea unui astfel de mandat.

Hotărârea **Sut** (C-514/17, [EU:C:2018:1016](#)), pronunțată la 13 decembrie 2018, se referă la *motivele facultative de refuz al executării unui mandat european de arestare*. Cauza principală privea un resortisant român care a fost condamnat în România la o pedeapsa privativă de libertate pentru diferite încălcări ale legislației rutiere și pentru producerea unui accident. După ce persoana în cauză a părăsit teritoriul României, autoritățile române au emis un mandat european de arestare împotriva acesteia în vederea predării sale în scopul executării hotărârii. Întrucât s-a instalat în Belgia, unde locuiește cu soția sa, instanța belgiană de prim grad de jurisdicție a dispus executarea mandatului european de arestare. Persoana interesată, care a solicitat executarea pedepsei în Belgia, a declarat apel împotriva acestei decizii, bazându-se pe dispoziția națională care transpune în dreptul belgian articolul 4 punctul 6 din Decizia-cadru 2002/584, în temeiul căruia autoritatea judiciară de executare poate refuza executarea unui mandat european de arestare în cazul în care acest stat se angajează să execute pedeapsa în conformitate cu dreptul său intern. Instanța de trimitere a constatat însă, în această privință, că infracțiunile vizate de mandatul european de arestare în discuție se sancționează în Belgia numai cu amendă și că dreptul belgian nu permite înlocuirea unei pedepse privative de libertate cu pedeapsa amenzii. Cu toate acestea, din perspectiva jurisprudenței Curții care permite autorității judiciare de executare să acorde o importanță deosebită posibilității de a crește șansele de reinserție socială ale persoanei căutate după executarea pedepsei la care aceasta din urmă a fost condamnată, instanța de trimitere a decis să solicite Curții să stabilească dacă, într-un caz precum cel în speță, autoritatea judiciară de executare putea, din considerente legate de reinserția socială a persoanei în cauză și având în vedere legăturile familiale, sociale și economice ale acesteia cu Belgia, să refuze executarea mandatului de arestare menționat.

Curtea a amintit mai întâi că aplicarea motivului de neexecutare facultativă prevăzut la articolul 4 punctul 6 din Decizia-cadru 2002/584 este supusă îndeplinirii a două condiții, și anume, pe de o parte, ca persoana căutată să rămână în statul membru de executare, să fie resortisant sau rezident al acestuia și, pe de altă parte, ca acest stat să se angajeze să execute această pedeapsă sau această măsură de siguranță în conformitate cu dreptul său intern. În ceea ce privește această a doua condiție, Curtea a arătat că dispoziția menționată nu conținea niciun element care să permită interpretarea acestei condiții ca împiedicând în mod automat autoritatea judiciară a statului membru de executare să refuze executarea unui mandat european de arestare din moment ce dreptul acestui stat membru nu prevede decât o pedeapsă cu amenda pentru infracțiunea pe care se întemeiază respectivul mandat. Astfel, reiese din însuși modul de redactare a articolului 4 punctul 6 din Decizia-cadru 2002/584 că această dispoziție impune pur și simplu ca statul membru de executare să se angajeze să execute pedeapsa privativă de libertate prevăzută în mandatul european de arestare emis, în conformitate cu dreptul său intern. În această privință, Curtea a subliniat că, deși, edictând articolul 4 punctul 6 din Decizia-cadru 2002/584, legiuitorul Uniunii a vrut să permită statelor membre, în vederea facilitării reinserției sociale a persoanei căutate, să refuze executarea mandatului european de arestare, el a avut totuși grijă să impună statului de executare ca acesta să se angajeze să pună în executare în mod efectiv pedeapsa privativă de libertate aplicată persoanei căutate, pentru a evita astfel orice risc de impunitate a persoanei respective.

Astfel, Curtea a concluzionat că articolul 4 punctul 6 din Decizia-cadru 2002/584 trebuie interpretat în sensul că, în cazul în care persoana care face obiectul unui mandat european de arestare emis în vederea executării unei pedepse privative de libertate este rezidentă în statul membru de executare și prezintă cu acesta legături familiale, sociale și profesionale, autoritatea judiciară de executare poate, pentru considerații legate de reinserția socială a respectivei persoane, să refuze executarea acestui mandat, deși infracțiunea pe care se

întemeiază mandatul menționat se sancționează, în conformitate cu dreptul statului membru de executare, numai cu pedeapsa amenzii, din moment ce, în conformitate cu același drept național, această împrejurare nu se opune ca pedeapsa privativă de libertate aplicată persoanei căutate să fie efectiv executată în acest stat membru.

Hotărârile *Minister for Justice and Equality (Deficiențe ale sistemului judiciar)* și *Generalstaatsanwaltschaft (Condiții de detenție în Ungaria)*, pronunțate la 25 iulie 2018 în cadrul a două proceduri preliminare de urgență, precizează jurisprudența pronunțată în cauzele *Aranyosi și Căldăraru*⁸⁰.

În Hotărârea ***Minister for Justice and Equality (Deficiențe ale sistemului judiciar)*** (C-216/18 PPU, [EU:C:2018:586](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la *posibilitatea unei autorități de executare de a da curs unui mandat european de arestare în cazul unui risc real de încălcare a dreptului de acces la o instanță judecătorească independentă ca urmare a unor deficiențe sistemice sau generalizate în ceea ce privește independența puterii judecătorești din statul membru emitent*. Sesizată cu o cerere de executare a unui mandat european de arestare emis de o instanță poloneză, o autoritate de executare irlandeză a solicitat să se stabilească consecințele, pentru executarea acestei cereri, ale modificărilor aduse recent sistemului judiciar de către guvernul polonez, care au determinat Comisia să adopte, la 20 decembrie 2017, o propunere motivată prin care a invitat Consiliul să constate, în temeiul articolului 7 alineatul (1) TUE, existența unui risc clar de încălcare gravă a statului de drept de către Polonia.

În această hotărâre, Curtea a amintit mai întâi că refuzul executării unui mandat european de arestare constituie o excepție de la principiul recunoașterii reciproce care stă la baza mecanismului mandatului european de arestare. În acest context, limitări ale principiilor recunoașterii și încrederii reciproce dintre state membre pot fi aduse numai „în situații excepționale”. Curtea a amintit, cu privire la acest aspect, că a recunoscut deja, în anumite condiții⁸¹, posibilitatea autorității judiciare de executare de a pune capăt procedurii de predare instituite prin Decizia-cadru 2002/584, în cazul în care o astfel de predare riscă să conducă la un tratament inuman sau degradant al persoanei căutate, în sensul articolului 4 din cartă. Or, potrivit Curții, o asemenea posibilitate există și atunci când există un risc real de încălcare a dreptului fundamental al persoanei în cauză la o instanță judecătorească independentă și, prin extensie, a dreptului său fundamental la un proces echitabil, astfel cum este prevăzut la articolul 47 al doilea paragraf din cartă. Curtea a subliniat cu privire la acest aspect că cerința independenței judecătorilor ține de substanța dreptului fundamental la un proces echitabil, care are o importanță esențială în calitate de garant al protecției ansamblului drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii și al menținerii valorilor comune ale statelor membre prevăzute la articolul 2 TUE, în special, în acest temei, al valorii statului de drept.

Astfel, atunci când persoana împotriva căreia a fost emis un mandat european de arestare invocă, pentru a se opune predării sale către autoritatea judiciară emitentă, existența unor deficiențe sistemice sau, cel puțin, generalizate care, potrivit acesteia, pot să afecteze independența puterii judecătorești în statul membru emitent afectând astfel substanța dreptului său fundamental la un proces echitabil, autoritatea judiciară de executare este ținută să aprecieze, într-o primă etapă, existența unui risc real ca persoana în cauză să sufere o încălcare a dreptului fundamental respectiv. Existența unui astfel de risc trebuie apreciată în temeiul unor elemente obiective, fiabile, precise și actualizate în mod corespunzător privind funcționarea sistemului judiciar în statul membru emitent. Informațiile care figurează într-o propunere motivată adresată Consiliului de către Comisie, în temeiul articolului 7 alineatul (1) TUE, constituie, în această privință, elemente deosebit de relevante în scopul acestei evaluări. Numai în prezența unei decizii a Consiliului European de constatare,

80| Hotărârea Curții din 5 aprilie 2016, *Aranyosi și Căldăraru* (C-404/15 și C-659/15 PPU, [EU:C:2016:198](#)), pronunțată în răspuns la o cerere de decizie preliminară a aceleiași instanțe germane.

81| Hotărârea Curții din 5 aprilie 2016, *Aranyosi și Căldăraru* (C-404/15 și C-659/15 PPU, [EU:C:2016:198](#)).

în condițiile prevăzute la articolul 7 alineatul (2) TUE, a unei încălcări grave și persistente în statul membru emitent a principiilor prevăzute la articolul 2 TUE, cum sunt cele inerente statului de drept, urmate de suspendarea de către Consiliu a aplicării Deciziei-cadru 2002/584 în raport cu acest stat membru, autoritatea judiciară de executare ar fi ținută să refuze în mod automat executarea oricărui mandat european de arestare emis de statul membru respectiv, fără a trebui să efectueze o apreciere concretă a riscului real la care este expusă persoana în cauză de a i se afecta substanța dreptului său fundamental la un proces echitabil. Dacă autoritatea judiciară de executare constată că există, în statul membru emitent, un risc real de încălcare a substanței dreptului fundamental la un proces echitabil ca urmare a unor deficiențe sistemice sau generalizate în ceea ce privește puterea judecătorească din acest stat membru, de natură să compromită independența instanțelor din statul menționat, această autoritate trebuie, într-o a doua etapă, să aprecieze în mod concret și cu precizie dacă în împrejurările speței există motive serioase și temeinice de a crede că, în urma predării sale către statul membru emitent, persoana căutată va fi expusă acestui risc. Curtea a precizat că autoritatea judiciară de executare trebuie să solicite autorității judiciare emitente orice informații suplimentare pe care le consideră necesare pentru a evalua existența unui asemenea risc.

Hotărârea ***Generalstaatsanwaltschaft (Condiții de detenție în Ungaria)*** (C-220/18 PPU, [EU:C:2018:589](#)), pronunțată de Camera întâi potrivit procedurii preliminară de urgență, vizează de asemenea *posibilitatea unei autorități de executare de a se abține să dea curs unui mandat european de arestare în cazul unui risc de încălcare a dreptului fundamental al persoanei interesate de a nu suferi un tratament inuman sau degradant, ca urmare a deficiențelor sistemice sau generalizate ale condițiilor de detenție în statul membru emitent*. Un resortisant maghiar cu reședința în Germania a fost urmărit penal și condamnat în lipsă, în Ungaria, la o pedeapsă privativă de libertate. Un tribunal districtual a emis un mandat european de arestare împotriva sa în vederea executării acestei pedepse în Ungaria. Autoritatea judiciară germană de executare, întrucât deținea elemente care demonstau existența unor deficiențe sistemice sau generalizate ale condițiilor de detenție în Ungaria, a considerat că este necesar, pentru a afla dacă persoana în cauză putea fi predată autorităților maghiare, să obțină informații suplimentare din partea Ungariei privind condițiile în care ar putea fi deținută persoana respectivă. Autoritatea menționată a ridicat, mai exact, problema întinderii examinării pe care era chemată să o efectueze, în lumina Deciziei-cadru 2002/584 și a jurisprudenței Curții EDO.

La fel ca în Hotărârea *Minister for Justice and Equality (Deficiențe ale sistemului judiciar)*, menționată anterior, Curtea a amintit în această hotărâre că principiul recunoașterii reciproce constituie „piatra de temelie” a cooperării judiciare în materie penală și că refuzul executării este excepția. Totuși, chiar în cazul în care statul membru emitent prevede căi de atac care permit controlul legalității condițiilor de detenție din perspectiva drepturilor fundamentale, autoritățile judiciare de executare rămân obligate să efectueze o analiză individuală a situației fiecărei persoane în cauză, pentru a se asigura că decizia lor privind predarea acestei persoane nu o va expune unui risc real de a suferi un tratament inuman sau degradant ca urmare a condițiilor menționate.

Referitor la întinderea examinării condițiilor de detenție în statul membru emitent, Curtea a considerat că autoritățile judiciare de executare sunt ținute să examineze doar condițiile de detenție în penitenciarele în care, potrivit informațiilor de care dispun, este probabil ca persoana respectivă să fie deținută, inclusiv în mod temporar sau tranzitoriu. În plus, având în vedere încrederea reciprocă care trebuie să existe între autoritățile judiciare ale statelor membre și pe care se întemeiază sistemul mandatului european de arestare, autoritățile judiciare de executare pot ține seama de alte informații furnizate de autorități ale statului membru emitent decât cele furnizate de autoritatea judiciară emitentă, cum ar fi în special asigurarea că persoana în cauză nu va face obiectul unui tratament inuman sau degradant. În speță, Curtea a apreciat că predarea persoanei în cauză autorităților maghiare părea permisă cu respectarea dreptului său fundamental de a nu fi supusă unui tratament inuman sau degradant, ceea ce revenea însă în sarcina autorității judiciare germane de executare să verifice.

2. Norme comune în materie de procedură penală

În Hotărârea **Kolev și alții** (C-612/15, [EU:C:2018:392](#)), pronunțată la 5 iunie 2018, Marea Cameră a Curții a avut ocazia să precizeze nu doar *întinderea obligațiilor statelor membre care decurg din articolul 325 TFUE, consacrat combaterii fraudei și a oricărei alte activități ilegale care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, ci și drepturile prevăzute în special de Directiva 2012/13⁸² în beneficiul persoanelor acuzate în procedurile penale.*

Reclamanții din cauza principală făceau parte dintr-un grup de opt agenți vamali care fuseseră acuzați de corupție în Bulgaria în luna mai a anului 2012. Capetele de acuzare reținute împotriva lor au fost stabilite imediat după arestarea acestora, apoi au fost precizate în cursul anului 2013. Ca urmare a faptului că instanța de trimitere a constatat că actele de acuzare menționate au fost afectate de nereguli, cauza a fost trimisă procurorului competent al parchetului specializat pentru ca acesta să formuleze noi capete de acuzare. Întrucât termenele acordate pentru anchetă au fost prelungite de mai multe ori, instanța de trimitere a stabilit de asemenea un termen procurorului pentru a formula noile capete de acuzare menționate. Deoarece aceste noi capete de acuzare au fost totuși afectate de încălcări ale unor norme fundamentale de procedură, în special ca urmare a faptului că nu au fost comunicate reclamanților, iar procurorul nu a remediat aceste încălcări în termenul acordat, instanța de trimitere a clasat în cele din urmă cauza la 22 mai 2015. Întrucât procurorul și unul dintre reclamanți au declarat apel, instanța sesizată cu apelul a considerat că instanța de trimitere era obligată, în temeiul Codului de procedură penală bulgar, să închidă procedura în cauză, în materia infracțiunilor vamale, ca urmare a expirării termenelor de prescripție aplicabile.

În acest context, instanța de trimitere a exprimat îndoieli cu privire la compatibilitatea reglementării naționale cu dreptul Uniunii și a solicitat Curții, în cazul constatării unei astfel de incompatibilități, să stabilească măsurile pe care ar trebui să le ia pentru a garanta efectul deplin al dreptului Uniunii și în special pentru a asigura protecția dreptului la apărare și a dreptului la un proces echitabil al persoanelor în cauză.

Curtea a amintit că articolul 325 alineatul (1) TFUE impune statelor membre să prevadă aplicarea de sancțiuni efective și cu efect de descurajare în cazul încălcării legislației vamale a Uniunii. Această dispoziție stabilește obligații de rezultat precise în sarcina statelor membre, care nu sunt supuse niciunei condiții cu privire la aplicarea normelor pe care le prevede. În consecință, revine instanței naționale sarcina de a asigura efectul deplin al obligațiilor menționate interpretând reglementarea națională în cea mai mare măsură posibilă în lumina articolului 325 alineatul (1) TFUE sau lăsând neaplicată, dacă este necesar, reglementarea menționată. În ipoteza în care ar fi posibile mai multe măsuri pentru a pune în aplicare obligațiile în discuție, în special înlăturarea ansamblului prevederilor sau prelungirea termenelor acordate de codul de procedură penală național, revine instanței naționale sarcina de a stabili pe care dintre aceste măsuri trebuie să o aplice.

Totuși, această instanță trebuie să asigure, în acest cadru, că sunt respectate drepturile fundamentale garantate de cartă persoanelor acuzate în cauza principală, în special dreptul la apărare și dreptul persoanelor acuzate la un proces într-un termen rezonabil. Astfel, obligația de a garanta o colectare eficientă a resurselor proprii ale Uniunii nu poate contraveni respectării acestor drepturi. În ceea ce privește în special drepturile persoanei acuzate și ale avocatului său la informare cu privire la acuzare și de a avea acces la materialul cauzei, Curtea a declarat că articolul 6 alineatul (3) din Directiva 2012/13 trebuie interpretat în sensul că nu se opune ca informații detaliate cu privire la acuzare să fie comunicate apărării după depunerea în instanță a rechizitoriului de sesizare a instanței, dar înainte de începerea de către aceasta a examinării pe fond a acuzării și de deschiderea dezbaterilor în fața sa sau chiar după deschiderea acestor dezbateri, dar înaintea fazei deliberării, atunci când informațiile astfel comunicate fac obiectul unor modificări ulterioare, cu condiția

82| Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale (JO 2012, L 142, p. 1).

ca instanța să ia toate măsurile necesare pentru a garanta respectarea dreptului la apărare și caracterul echitabil al procedurii. Potrivit articolului 7 alineatul (3) din această directivă, revine instanței naționale sarcina de a se asigura că se acordă apărării posibilitatea efectivă de a avea acces la materialul cauzei, un asemenea acces putând, dacă este cazul, să intervină în stadiul amintit anterior.

În Hotărârea **Milev** (C-310/18 PPU, [EU:C:2018:732](#)), pronunțată la 19 septembrie 2018 în cadrul unei proceduri preliminare de urgență, Curtea s-a pronunțat cu privire la *interpretarea, în contextul examinării legalității menținerii unei măsuri de arestare preventivă, a articolului 3 și a articolului 4 alineatul (1) din Directiva 2016/343*⁸³, referitoare la prezumția de nevinovăție.

Litigiul principal privea controlul legalității arestării preventive a unui resortisant bulgar în cadrul unei proceduri penale pentru tâlhărie. Persoana în cauză a fost arestată în vederea prezentării în fața instanței care trebuia să decidă cu privire la plasarea sa în arest preventiv. Pe baza unei mărturii considerate credibile, cererea procurorului de menținere a persoanei în cauză în arest preventiv a fost admisă în primă instanță și ulterior confirmată în apel, în fiecare caz fără a se lua în considerare alte elemente de probă. Instanța de trimitere, sesizată cu o nouă cerere de reexaminare a legalității măsurii de arestare preventivă, a decis să adreseze Curții întrebări cu privire la normele relevante în acest scop. Ea a arătat în această privință că, în lumina unei noi jurisprudențe naționale, instanțele naționale erau ținute, în cadrul controlului legalității arestării preventive, să examineze existența unor „motive verosimile” numai după ce au luat cunoștință despre elementele de probă „la prima vedere”, iar nu în mod detaliat.

Curtea a amintit că articolul 3 din Directiva 2016/343 prevede că statele membre se asigură că persoanele suspectate și acuzate beneficiază de prezumția de nevinovăție până la dovedirea vinovăției conform legii și că articolul 4 alineatul (1) din directiva menționată prevede că revine statelor membre sarcina de a lua măsurile necesare pentru a garanta că, printre altele, deciziile judiciare, altele decât cele referitoare la vinovăție, nu se referă la persoana suspectată sau acuzată ca fiind vinovată, atâta vreme cât vinovăția acesteia nu a fost dovedită conform legii, fără a se aduce atingere deciziilor preliminare cu caracter procedural care sunt luate de autoritățile judiciare și care se bazează pe suspiciuni sau pe elemente de probă incriminatoare.

Curtea a statuat, în consecință, că articolul 3 și articolul 4 alineatul (1) din Directiva 2016/343 trebuie interpretate în sensul că nu se opun adoptării unor decizii preliminare cu caracter procedural, precum o decizie de menținere a unei măsuri de arestare preventivă luate de o autoritate judiciară, care se bazează pe suspiciuni sau pe elemente de probă incriminatoare, cu condiția ca aceste decizii să nu se refere la persoana deținută ca fiind vinovată.

⁸³| Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale (JO 2016, L 65, p. 1).

XI. Transporturi

În Hotărârea din 17 aprilie 2018, **Krüsemann și alții** (C-195/17, C-197/17-C-203/17, C-226/17, C-228/17, C-254/17, C-274/17, C-275/17, C-278/17-C-286/17 și C-290/17-C-292/17, [EU:C:2018:258](#)), Curtea a declarat că o „grevă spontană” a personalului navigant al unei companii aeriene ca urmare a anunțului-surpriză privind o restructurare a acesteia nu constituie o „împrejurare excepțională” în sensul articolului 5 alineatul (3) din Regulamentul nr. 261/2004⁸⁴, care să permită companiei aeriene să se libereze de obligația de compensare în cazul anulării sau al întârzierii prelungite a zborurilor. În speță, numeroase zboruri rezervate la transportatorul aerian TUI fly au fost întârziate sau anulate după ce mai mulți membri ai personalului de zbor au intrat brusc în concediu medical în urma comunicării unor planuri de restructurare de către conducerea transportatorului menționat.

Curtea a reamintit mai întâi că pot fi calificate drept „împrejurări excepționale”, în sensul articolului 5 alineatul (3) din Regulamentul nr. 261/2004, evenimentele care, prin natura sau prin originea lor, nu sunt inerente exercitării normale a activității operatorului de transport aerian vizat și scapă de sub controlul efectiv al acestuia. În acest context, Curtea a apreciat că un eveniment inopinat nu trebuie să fie în mod necesar calificat drept „împrejurare excepțională”, dar că este posibil să se considere că un asemenea eveniment este inerent exercitării normale a activității operatorului de transport aerian în cauză. Or, întrucât restructurările și reorganizările de întreprinderi se numără printre măsurile normale de gestionare a acestora, iar transportatorii se pot astfel confrunta, în mod obișnuit, în exercitarea activității lor, cu dezacorduri sau chiar cu conflicte cu membrii personalului lor sau cu o parte a acestui personal, Curtea a concluzionat că riscurile care decurg din consecințele sociale ce însoțesc asemenea măsuri trebuie să fie considerate inerente exercitării normale a activității operatorului de transport aerian în cauză. Prin urmare, o „grevă spontană” nu poate fi calificată drept „împrejurare excepțională” în sensul articolului 5 alineatul (3) din Regulamentul nr. 261/2004.

Hotărârea din 13 iunie 2018, **Comisia/Polonia** (C-530/16, [EU:C:2018:430](#)), se referă la noțiunea de independență a organismului responsabil cu anchetarea accidentelor feroviare în sensul articolului 21 alineatul (1) din Directiva 2004/49⁸⁵. Curtea a fost chemată printre altele să examineze dacă organismul instituit de Republica Polonă, în cadrul Ministerului Transporturilor, este independent față de gestionarul de infrastructură și față de întreprinderea feroviară, într-o situație în care ministrul transporturilor controlează respectivul gestionar și respectiva întreprindere.

După ce a arătat că independența desemnează în mod normal un statut care asigură organului respectiv posibilitatea de a acționa în deplină libertate în raport cu organisme față de care trebuie să fie asigurată independența sa, protejat de orice instrucțiune sau de orice presiune, mai întâi, referitor la independența organismului de anchetă în ceea ce privește structura sa juridică, Curtea a statuat că, deși acest organism face parte din Ministerul Transporturilor și nu are personalitate juridică proprie, o astfel de situație nu demonstrează, în sine, o lipsă de independență a organismului respectiv, în ceea ce privește structura sa juridică, în raport cu gestionarul de infrastructură și cu întreprinderea feroviară, care, la rândul lor, au personalitate juridică proprie și distinctă de ministerul menționat. Curtea a arătat, pe de altă parte, că Directiva 2004/49 nu interzice integrarea, ca atare, a organismului de anchetă în cadrul Ministerului Transporturilor.

⁸⁴ Regulamentul (CE) nr. 261/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 februarie 2004 de stabilire a unor norme comune în materie de compensare și de asistență a pasagerilor în eventualitatea refuzului la îmbarcare și anulării sau întârzierii prelungite a zborurilor și de abrogare a Regulamentului (CEE) nr. 295/91 (JO 2004, L 46, p. 1, Ediție specială, 07/vol. 12, p. 218).

⁸⁵ Directiva 2004/49/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind siguranța căilor ferate comunitare și de modificare a Directivei 95/18/CE a Consiliului privind acordarea de licențe întreprinderilor feroviare și a Directivei 2001/14/CE privind repartizarea capacităților de infrastructură feroviară și perceperea de tarife pentru utilizarea infrastructurii feroviare și certificarea siguranței (Directiva privind siguranța feroviară) (JO 2004, L 164, p. 44, rectificare în JO 2004, L 220, p. 16, Ediție specială, 07/vol. 14, p. 62).

În continuare, în ceea ce privește independența organismului de anchetă sub aspectul organizării sale, Curtea a considerat că articolul 21 alineatul (1) din Directiva 2004/49, în măsura în care impune ca acest organism să dispună de o independență organizațională, în special față de orice gestionar de infrastructură și față de orice întreprindere feroviară, se opune ca autoritatea care controlează un gestionar de infrastructură și o întreprindere feroviară să poată numi și revoca toți membrii organismului de anchetă, în cazul în care această competență nu este reglementată de lege în mod strict, astfel încât autoritatea respectivă să fie obligată să ia decizii pe baza unor criterii obiective, în mod clar și limitativ enumerate, și verificabile. În special, în asemenea împrejurări, libertatea mare de numire și de revocare recunoscută ministrului transporturilor este, în sine, de natură să afecteze independența membrilor organismului de anchetă, în cazul în care sunt implicate interesele gestionarului de infrastructură feroviară și ale întreprinderii feroviare controlate de ministrul menționat.

În sfârșit, referitor la independența organismului de anchetă în ceea ce privește deciziile sale, Curtea a statuat că, întrucât publicitatea deciziilor autorității de anchetă constituie una dintre finalitățile esențiale ale procedurii de anchetă desfășurate cu privire la accidente și la incidentele feroviare, nu este, așadar, compatibil cu independența decizională necesară din partea organismului de anchetă față de gestionarul de infrastructură feroviară și față de întreprinderea feroviară faptul că o autoritate care controlează aceste două organisme este în măsură să împiedice publicarea oficială a unor rapoarte care pun, eventual, în discuție responsabilitatea gestionarului de infrastructură și a întreprinderii feroviare în accidentul sau în incidentul în cauză.

XII. Concurență

1. Articolul 101 TFUE

În materie de înțelegeri, trebuie semnalată Hotărârea din 23 ianuarie 2018, **F. Hoffmann-La Roche și alții** (C-179/16, [EU:C:2018:25](#)), în care Marea Cameră a Curții a arătat că *difuzarea, de către două întreprinderi farmaceutice care comercializează două medicamente concurente, a unor informații de natură să suscite temeri cu privire la siguranța utilizării unuia dintre aceste medicamente pentru indicații care nu sunt acoperite de autorizația de introducere pe piață (AIP) a acestuia, pentru a provoca o deplasare a cererii spre celălalt, poate constitui o restrângere a concurenței „prin obiect”.*

Cele două medicamente în cauză, și anume Lucentis și Avastin, sunt produse de societatea Genentech și au fost autorizate în Uniune de Comisie și de Agenția Europeană pentru Medicamente (EMA). Lucentis este autorizat pentru tratamentul unor afecțiuni oculare, iar exploatarea sa comercială a fost încredințată grupului Novartis, prin intermediul unui acord de licență. Avastin, deși este autorizat numai pentru tratamentul unor afecțiuni tumorale, este de asemenea prescris pentru tratamentul unor afecțiuni oculare neacoperite de autorizația de introducere pe piață (denumită în continuare „AIP”). Roche, societatea-mamă a Genentech, comercializează Avastin. Întrucât Roche și Novartis au difuzat informații cu privire la efectele adverse ale utilizării Avastin pentru tratamentul unor afecțiuni neacoperite de AIP, autoritatea italiană de concurență le-a aplicat amenzi pentru motivul că încheiaseră o înțelegere contrară articolului 101 TFUE prin manipularea percepției riscurilor utilizării Avastin în oftalmologie. Roche și Novartis au contestat amenzile aplicate și au declarat apel la Consiliul de Stat italian, care a sesizat Curtea pentru ca aceasta din urmă să interpreteze normele de concurență ale Uniunii aplicabile în materie.

Curtea a arătat mai întâi că, ținând seama de particularitățile pe care le prezintă concurența în sectorul farmaceutic, o autoritate națională de concurență poate, în vederea aplicării articolului 101 TFUE, să includă în piața relevantă, pe lângă medicamentele autorizate pentru tratamentul afecțiunilor vizate, un alt medicament a cărui AIP nu acoperă acest tratament, dar care este utilizat în acest scop și care prezintă astfel un raport concret de substituibilitate cu cele dintâi. Astfel, chiar dacă medicamente fabricate sau vândute în mod ilicit nu pot fi considerate ca fiind substituibile sau interschimbabile cu produse farmaceutice fabricate și vândute în mod licit, reglementarea Uniunii în materie de produse farmaceutice nu interzice nici prescrierea unui medicament în afara condițiilor prevăzute de AIP, nici reambalarea sa în vederea unei asemenea utilizări, dacă sunt respectate anumite condiții.

În continuare, Curtea a exclus posibilitatea ca restrângerile concurenței vizate de autoritatea italiană de concurență să poată eluda aplicarea articolului 101 alineatul (1) TFUE pentru motivul că ar fi accesorii acordului de licență încheiat în raport cu exploatarea comercială a medicamentului Lucentis. În această privință, Curtea a subliniat că difuzarea informațiilor vizate nu a urmărit să limiteze autonomia comercială a părților la acordul de licență, ci comportamentele unor terți – în special ale medicilor – pentru a reduce prescrierea Avastinului în oftalmologie în beneficiul Lucentis. În aceste condiții, practicile respective nu puteau fi considerate accesorii și necesare în mod obiectiv pentru punerea în aplicare a acordului de licență.

În ceea ce privește aspectul dacă difuzarea informațiilor vizate de autoritatea italiană de concurență poate constitui o restrângere a concurenței „prin obiect”, Curtea a amintit că noțiunea de restrângere a concurenței „prin obiect” trebuie interpretată în mod strict și că nu poate fi aplicată decât anumitor tipuri de coordonare între întreprinderi, care prezintă un grad suficient de nocivitate pentru concurență pentru a se putea considera că examinarea efectelor acestora nu este necesară. Astfel, făcând referire la cadrul normativ constituit de Directiva 2001/83⁸⁶ și de Regulamentul nr. 726/2004⁸⁷, Curtea a concluzionat că o înțelegere între două întreprinderi care comercializează două medicamente concurente, care privește, într-un context marcat de incertitudine științifică, difuzarea către EMA, către profesioniștii din domeniul sănătății și către publicul larg a unor informații înșelătoare cu privire la reacțiile adverse ale utilizării unuia dintre aceste medicamente pentru tratamentul unor afecțiuni neacoperite de AIP a acestuia, în scopul reducerii presiunii concurențiale care rezultă din această utilizare asupra utilizării celui alt medicament, trebuie considerată că prezintă un grad suficient de nocivitate pentru concurență pentru ca examinarea efectelor sale să devină superfluă și constituie, în consecință, o restrângere a concurenței „prin obiect” în sensul articolului 101 alineatul (1) TFUE. O asemenea înțelegere nu poate beneficia, potrivit Curții, de exceptarea prevăzută la articolul 101 alineatul (3) TFUE din moment ce difuzarea unor informații înșelătoare referitoare la un medicament nu poate fi considerată o restrângere „indispensabilă” în sensul acestei dispoziții.

86| Directiva 2001/83/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 noiembrie 2001 de instituire a unui cod comunitar cu privire la medicamentele de uz uman (JO 2001, L 311, p. 67, Ediție specială, 13/vol. 33, p. 3), cu modificările ulterioare.

87| Regulamentul (CE) nr. 726/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 31 martie 2004 de stabilire a procedurilor comunitare privind autorizarea și supravegherea medicamentelor de uz uman și veterinar și de instituire a unei Agenții Europene pentru Medicamente (JO 2004, L 136, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 44, p. 83), cu modificările ulterioare.

2. Concentrări

În Hotărârea **Ernst & Young** (C-633/16, [EU:C:2018:371](#)), pronunțată la 31 mai 2018, Camera a cincea a Curții a statuat cu privire la *întinderea interdicției de a pune în aplicare o concentrare înainte de notificarea sa și de declararea compatibilității cu piața comună, astfel cum prevede articolul 7 alineatul (1) din Regulamentul nr. 139/2004*⁸⁸.

Litigiul principal viza punerea în aplicare a unui acord de concentrare încheiat la 18 noiembrie 2013 între mai multe firme de audit și în special faptul că, în ziua încheierii sale, una dintre părțile la acordul de concentrare a reziliat un acord de cooperare pe care îl încheiasse în anul 2010 cu o rețea internațională de firme de audit independente. După ce a autorizat concertarea, Consiliul Concurenței danez a constatat că rezilierea acordului de cooperare a încălcat interdicția referitoare la punerea în aplicare a unei concentrări înainte de autorizarea acesteia, prevăzută de Legea daneză privind concurența. Sesizată cu o acțiune în anulare îndreptată împotriva acestei din urmă decizii, instanța de trimitere a decis să solicite Curții să stabilească dacă rezilierea unui acord de cooperare, în împrejurări precum cele în speță, putea fi considerată ca determinând realizarea unei concentrări în sensul articolului 7 alineatul (1) din Regulamentul nr. 139/2004.

Mai întâi, Curtea a confirmat că este competentă să statueze asupra acestei cereri de decizie preliminară, chiar dacă dreptul Uniunii în materie de concentrări nu era aplicabil în litigiul principal, iar legea daneză privind concurența nu cuprindea nici o trimitere directă la dispozițiile corespunzătoare ale Regulamentului nr. 139/2004, nici o reproducere fidelă a conținutului acestora. Această competență se explică, potrivit Curții, atât prin intenția legiuitorului danez de a armoniza dreptul național al concurenței în materie de control al concentrărilor cu dreptul Uniunii, cât și prin precizările furnizate de instanța de trimitere, potrivit căreia dreptul național trebuia interpretat în special în lumina jurisprudenței Curții.

În ceea ce privește interpretarea articolului 7 alineatul (1) din Regulamentul nr. 139/2004, Curtea a observat în continuare că această dispoziție se limitează să prevadă că o concentrare nu se pune în aplicare nici înainte de notificare și nici înainte de a fi declarată compatibilă cu piața comună. Întrucât modul de formulare a articolului menționat nu permite, în sine, să se precizeze întinderea acestei interdicții, Curtea a procedat la o interpretare întemeiată atât pe finalitatea, cât și pe economia generală a dispoziției menționate. Astfel, Curtea a arătat că, pentru a asigura eficacitatea controlului asupra concentrărilor în ceea ce privește efectul acestora asupra structurii concurenței în Uniune, articolul 7 alineatul (1) din Regulamentul nr. 139/2004 limitează interdicția pe care o instituie doar la concentrări, astfel cum sunt definite la articolul 3 din același regulament, a căror realizare este caracterizată prin punerea în aplicare a unor operațiuni care contribuie la modificarea de durată a controlului asupra întreprinderii-țintă. Prin urmare, Curtea a statuat că rezilierea unui acord de cooperare, în împrejurări precum cele din speță, nu putea fi considerată, în principiu, ca determinând punerea în aplicare a unei concentrări, în sensul articolului 7 alineatul (1) menționat, iar aceasta independent de aspectul dacă rezilierea respectivă a produs efecte pe piață.

⁸⁸| Regulamentul (CE) nr. 139/2004 al Consiliului din 20 ianuarie 2004 privind controlul concentrărilor economice între întreprinderi [„Regulamentul (CE) privind concentrările economice”] (JO 2004, L 24, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 201).

3. Ajutoare de stat

În Hotărârea **Comisia/FIH Holding și FIH Erhversbank** (C-579/16 P, [EU:C:2018:159](#)), pronunțată la 6 martie 2018, care anulează hotărârea Tribunalului atacată⁸⁹, Marea Cameră a Curții a statuat cu privire la *noțiunea de avantaj selectiv în materie de ajutoare de stat, mai exact cu privire la aplicarea principiului operatorului privat în economia de piață*.

Prin hotărârea atacată, Tribunalul anulasă, pentru motivul unei aplicări incorecte a principiului operatorului privat, o decizie a Comisiei privind calificarea anumitor măsuri acordate de Danemarca unui grup bancar drept ajutoare de stat în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE. În această privință, recursul ridica problema dacă Comisia ar fi trebuit să ia în considerare riscurile financiare la care ar fi fost expus statul danez în lipsa măsurilor acordate, chiar dacă aceste riscuri decurgeau dintr-un ajutor de stat acordat anterior aceluiași grup bancar.

Curtea a amintit mai întâi că, ținând seama de obiectivul urmărit de articolul 107 alineatul (1) TFUE, noțiunea „ajutor”, în sensul acestei dispoziții, nu poate cuprinde o măsură acordată în favoarea unei întreprinderi prin intermediul unor resurse de stat atunci când aceasta ar fi putut să obțină același avantaj în împrejurări care corespund condițiilor normale ale pieței. Aprecierea condițiilor în care a fost acordat un asemenea avantaj se efectuează, așadar, în principiu, prin aplicarea principiului operatorului privat.

Ulterior, Curtea a urmărit să stabilească dacă Comisia ar fi trebuit să țină seama de riscul unor pierderi financiare la care se expunea statul danez din cauza ajutorului acordat anterior aceluiași grup bancar. În această privință, Curtea a amintit că, pentru a aprecia dacă aceeași măsură ar fi fost adoptată în condițiile normale ale pieței de un operator privat aflat în situația cea mai apropiată posibil de cea a statului, trebuie avute în vedere numai beneficiile și obligațiile legate de situația acestuia din urmă în calitate de operator privat, cu excluderea celor legate de calitatea sa de putere publică. Or, din moment ce statul danez a acordat ajutorul anterior grupului bancar în cauză în exercitarea prerogativelor sale de putere publică, riscurile care decurg din aceasta erau de asemenea legate de calitatea sa de putere publică și nu se numărau, așadar, printre elementele pe care un operator privat le-ar fi luat în considerare, în condiții normale de piață, în calculele sale economice. În consecință, asemenea riscuri nu pot fi luate în considerare în cadrul aplicării principiului operatorului privat în cazul unor măsuri ulterioare adoptate de același stat membru în favoarea aceluiași grup bancar. Prin urmare, Curtea a concluzionat în sensul anulării hotărârii atacate.

În Hotărârea **A-Brauerei** (C-374/17, [EU:C:2018:1024](#)), pronunțată la 19 decembrie 2018, Marea Cameră a Curții a avut ocazia să statueze cu privire la *caracterul selectiv al unui avantaj fiscal în scopul calificării sale drept ajutor de stat*. Litigiul principal opunea o administrație financiară germană unei societăți comerciale în legătură cu refuzul acesteia de a acorda societății menționate o scutire de impozitul pe achizițiile imobiliare de care pot beneficia, în temeiul dreptului fiscal german, societățile în cadrul unor operațiuni de restructurare care implică în mod exclusiv societăți din același grup legate printr-un raport de participație de cel puțin 95 % în cursul unei perioade minime și neîntrerupte de cinci ani anteriori respectivei operațiuni și de cinci ani ulterioari acesteia. În acest context, instanța de trimitere a solicitat Curții să stabilească dacă o astfel de scutire fiscală constituia un ajutor de stat interzis de articolul 107 alineatul (1) TFUE și, mai exact, dacă avantajul fiscal pe care aceasta îl acorda îndeplinea condiția referitoare la selectivitate.

Curtea a arătat că scutirea de impozit în discuție era de natură să favorizeze doar grupurile de societăți legate printr-un raport de participație determinat, care efectuează operațiuni de reorganizare, în timp ce societățile care nu fac parte din astfel de grupuri de societăți sunt excluse de la acest avantaj, chiar dacă efectuează

⁸⁹ | Hotărârea Tribunalului din 15 septembrie 2016 (T-386/14, [EU:T:2016:474](#)).

operațiuni de reorganizare identice celor realizate de grupurile de societăți respective. Prin urmare, cu titlu introductiv, Curtea a respins argumentul potrivit căruia această scutire ar fi constituit o măsură generală lipsită de caracter selectiv. Întrucât diferitele grupuri de societăți se află într-o situație de drept și de fapt comparabilă în raport cu obiectivul urmărit de regimul fiscal în cauză, Curtea a arătat în continuare că această scutire era *a priori* selectivă.

Curtea a amintit însă că măsuri fiscale *a priori* selective pot fi justificate de statul membru în cauză atunci când acesta demonstrează că ele rezultă din natura sau din economia sistemului din care fac parte. Or, scutirea de impozit în cauză viza, în realitate, evitarea unei duble impozitări a achizițiilor imobiliare în cazul unei operațiuni de reorganizare care implică societăți legate printr-un raport de participație mai mare de 95 %, în timp ce, în aplicarea normelor fiscale comune, o astfel de dublă impozitare era exclusă în celelalte cazuri. Curtea a dedus de aici că avantajul fiscal *a priori* selectiv era justificat printr-un obiectiv legat de funcționarea proprie a regimului fiscal general aplicabil. Cum cerința, impusă drept condiție de aplicare a avantajului menționat, referitoare la perioada minimă de deținere a participațiilor părea, în plus, justificată de voința de a preveni abuzurile, evitând ca raporturi de participație mai mari de 95 % să fie instituite pentru un termen scurt, doar cu scopul de a beneficia de scutirea fiscală în cauză, Curtea a statuat că avantajul fiscal în discuție nu îndeplinea condiția referitoare la selectivitate prevăzută de articolul 107 alineatul (1) TFUE.

În Hotărârea **Carrefour Hypermarkets și alții** (C-510/16, [EU:C:2018:751](#)), pronunțată la 20 septembrie 2018, Camera a patra a Curții a clarificat *conținutul noțiunii „modificare a unui ajutor existent” în sensul articolului 1 litera (c) din Regulamentul nr. 659/1999*⁹⁰. Litigiul aflat la originea trimiterii preliminare se înscria în contextul unei creșteri semnificative a venitului din taxele prin care erau finanțate mai multe scheme de ajutoare autorizate în raport cu previziunile notificate de statul membru.

Cele trei taxe în discuție în litigiul principal erau afectate unei scheme de ajutoare pentru sectoarele cinematografiei și audiovizualului instituite de Franța. Prin decizii adoptate în anii 2006⁹¹ și 2007⁹², Comisia a declarat schema respectivă ca fiind compatibilă cu piața internă. Totuși, reclamantele din litigiul principal au solicitat restituirea taxelor achitate pe vânzările și pe închirierile de videograme, percepute, potrivit acestora, cu încălcarea articolului 108 alineatul (3) TFUE, întrucât Franța nu a notificat Comisiei creșterea pe care a cunoscut-o venitul global din cele trei taxe între anii 2007 și 2011, care ar fi depășit pragul de 20 % din bugetul inițial, prevăzut de articolul 4 alineatul (1) a doua teză din Regulamentul nr. 794/2004⁹³.

Mai întâi, Curtea a observat că îi revenea instanței de trimitere sarcina să verifice dacă cele trei taxe făceau parte integrantă, în perioada în cauză, din schemele de ajutoare în litigiu. Prezumând că situația se prezenta astfel, Curtea a amintit în continuare că articolul 4 alineatul (1) prima teză din Regulamentul nr. 794/2004 definește în sens larg noțiunea „modificarea unui ajutor existent” în sensul articolului 1 litera (c) din Regulamentul nr. 659/1999 și că această definiție nu se poate limita numai la modificările juridice ale schemelor de ajutoare. A doua teză a aceluiași alineat prevede însă că o creștere a bugetului inițial al unei scheme de ajutor existente cu până la 20 % nu se consideră o modificare a ajutorului existent. În acest context, Curtea a constatat că

90] Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a normelor de aplicare a articolului [108 TFUE] (JO 1999, L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41).

91] Decizia C(2006) 832 final a Comisiei din 22 martie 2006 (ajutoarele de stat NN 84/2004 și N 95/2004 – Franța, Scheme de ajutoare pentru sectoarele cinematografiei și audiovizualului).

92] Decizia C(2007) 3230 final a Comisiei din 10 iulie 2007 (ajutorul de stat N 192/2007 – Franța, modificarea schemei de ajutor NN 84/2004 – Susținerea sectoarelor cinematografiei și producției audiovizuale în Franța – Modernizarea dispozitivului de contribuție a sectorului de televiziune la susținerea cinematografiei și a audiovizualului).

93] Regulamentul (CE) nr. 794/2004 al Comisiei din 21 aprilie 2004 de punere în aplicare a Regulamentului (CE) nr. 659/1999 al Consiliului de stabilire a normelor de aplicare a articolului [108 TFUE] (JO 2004, L 140, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 2, p. 42).

noțiunea „bugetul unei scheme de ajutor” nu poate fi înțeleasă ca fiind limitată la cuantumul ajutoarelor acordate efectiv, întrucât acest cuantum nu este cunoscut decât după punerea în aplicare a schemei de ajutor în cauză. Având în vedere caracterul preventiv al controlului instituit prin articolul 108 alineatul (3) TFUE, această noțiune trebuie, dimpotrivă, să fie interpretată în sensul că privește alocarea bugetară, adică sumele de care dispune organismul responsabil cu acordarea ajutoarelor în cauză în vederea acestei acordări. În cazul unei scheme de ajutor finanțate prin taxe alocate, venitul din aceste taxe este cel care este pus la dispoziția organismului responsabil cu punerea în aplicare a schemei în cauză și care constituie astfel „bugetul” schemei respective.

În speță, Curtea a declarat că o creștere a venitului din taxele care finanțează mai multe scheme de ajutoare autorizate în raport cu previziunile notificate Comisiei constituie o „modificare a unui ajutor existent”, în afară de cazul în care această creștere rămâne inferioară pragului de 20 % amintit mai sus. Întrucât creșterea reală pe care venitul global din taxe a cunoscut-o în perioada în cauză a depășit cu mult previziunile furnizate Comisiei, ea ar fi trebuit să fie notificată Comisiei în timp util, adică din momentul în care autoritățile franceze puteau să prevadă în mod rezonabil depășirea acestui prag de 20 %.

În sfârșit, Curtea a constatat, sub rezerva unei verificări efectuate de instanța de trimitere, că simpla punere în rezervă a unei părți din veniturile organismului responsabil cu punerea în aplicare a schemelor în litigiu, fără realocarea cuantumului în cauză în alte scopuri decât pentru acordarea de ajutoare, precum și prelevarea în favoarea bugetului general al statului intervenită în perioada în cauză nu erau de natură să repună în discuție existența unei creșteri a bugetului acestor scheme de ajutoare în raport cu bugetul autorizat, care depășea pragul menționat.

În Hotărârea din 6 noiembrie 2018, *Scuola Elementare Maria Montessori/Comisia* (cauzele conexe C-622/16 P-C-624/16 P, [EU:C:2018:873](#)), Marea Cameră a Curții a adus printre altele precizări cu privire la examinarea pe care trebuie să o efectueze Comisia pentru a concluziona cu privire la o imposibilitate absolută de recuperare a ajutoarelor ilegale⁹⁴.

În această cauză, Comisia, după ce a calificat drept ajutor de stat ilegal scutirea de un impozit municipal pe bunurile imobile acordată de Italia entităților necomerciale care desfășoară anumite activități în imobilele care le aparțin, a decis să nu dispună recuperarea ajutorului respectiv, întrucât aceasta ar fi absolut imposibilă⁹⁵. În plus, Comisia a considerat că scutirea fiscală prevăzută de noul regim italian al impozitului municipal unic nu constituia un ajutor de stat. Scuola Elementare Maria Montessori, o instituție de învățământ privată, și domnul Ferraci, proprietarul unui „Bed & Breakfast”, au introdus acțiuni în anularea deciziei Comisiei la Tribunal, susținând că decizia menționată îi pune în într-o situație concurențială dezavantajoasă în raport cu entitățile ecleziastice sau religioase situate în vecinătatea imediată și care desfășurau activități asemănătoare cu ale lor și puteau beneficia de scutirile fiscale în cauză. Întrucât Tribunalul le-a respins acțiunile ca fiind admisibile, dar nefondate⁹⁶, atât reclamantii, cât și Comisia au formulat recursuri împotriva hotărârilor Tribunalului.

94| În această hotărâre, Curtea a examinat de asemenea admisibilitatea, în raport cu articolul 263 al patrulea paragraf al treilea segment de teză TFUE, a unor acțiuni în anulare, formulate de concurenți ai beneficiarilor unei scheme de ajutor de stat împotriva unei decizii a Comisiei prin care se declară că schema națională în cauză nu constituie ajutor de stat și că ajutoare acordate în temeiul unui regim nelegal nu pot fi recuperate. A se vedea în această privință rubrica VI, „Contenciosul Uniunii”, secțiunea 2, „Acțiunea în anulare”.

95| Decizia 2013/284/UE a Comisiei din 19 decembrie 2012 privind ajutorul de stat SA.20829 [C 26/2010, ex NN 43/2010 (ex CP 71/2006)]. Schema privind scutirea de la plata impozitului municipal pe bunuri imobile, acordată în cazul bunurilor imobile folosite de către entități necomerciale în scopuri specifice, aplicată de Italia (JO 2013, L 166, p. 24).

96| Hotărârile Tribunalului din 15 septembrie 2016, *Scuola Elementare Maria Montessori/Comisia* (T-220/13, [EU:T:2016:484](#)) și *Ferracci/Comisia* (T-219/13, [EU:T:2016:485](#)).

În ceea ce privește decizia Comisiei de a nu dispune recuperarea ajutorului, Curtea a amintit că adoptarea unui ordin de recuperare a ajutoarelor ilegale constituie consecința logică și firească a constatării caracterului lor ilegal. Desigur, în conformitate cu articolul 14 alineatul (1) a doua teză din Regulamentul nr. 659/1999, Comisia nu poate impune recuperarea unui ajutor dacă o astfel de recuperare contravine unui principiu general al dreptului Uniunii, cum este cel potrivit căruia „nimeni nu poate fi obligat să facă imposibilul”. Curtea a subliniat însă că o recuperare a unor ajutoare ilegale poate fi considerată ca fiind, în mod obiectiv și absolut, imposibil de realizat numai atunci când Comisia constată, în urma unei examinări minuțioase, că sunt îndeplinite două condiții cumulative, și anume, pe de o parte, realitatea dificultăților invocate de statul membru în cauză și, pe de altă parte, absența unor modalități alternative de recuperare.

În speță, Curtea a constatat că Comisia nu putea să concluzioneze cu privire la imposibilitatea absolută a recuperării ajutoarelor ilegale în cauză, limitându-se să arate că era imposibilă obținerea informațiilor necesare prin intermediul bazelor de date cadastrale și fiscale italiene. Astfel, Comisia ar fi trebuit să examineze de asemenea dacă existau modalități alternative care să permită o recuperare, fie și numai parțială, a acestor ajutoare. În consecință, la finalul analizei sale, Curtea a considerat că Comisia nu a demonstrat imposibilitatea absolută de a recupera ajutoarele menționate și a anulat atât Hotărârea Tribunalului, în măsura în care aceasta a validat decizia Comisiei de a nu dispune recuperarea ajutorului ilegal acordat în speță, cât și decizia în litigiu a Comisiei, în măsura în care aceasta nu a dispus recuperarea ajutoarelor ilegale respective.

XIII. Dispoziții fiscale

În materie fiscală, trebuie semnalate Hotărârile *Scialdone* (C-574/15) și *Kolev și alții* (C-612/15)⁹⁷, în special în ceea ce privește articolul 325 TFUE referitor la combaterea fraudei.

În Hotărârea din 2 mai 2018, **Scialdone** (C-574/15, [EU:C:2018:295](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la compatibilitatea cu Directiva 2006/112⁹⁸ cu articolul 4 alineatul (3) TUE și cu articolul 325 alineatul (1) TFUE a unei reglementări naționale care prevede că neplata TVA-ului care rezultă din declarația anuală pentru un anumit exercițiu fiscal constituie infracțiune în cazul depășirii unui prag de incriminare mai ridicat decât cel aplicabil neplății reținerilor la sursă aferente impozitului pe venit.

În cauza principală fusese declanșată o procedură penală împotriva reclamantului, în calitate sa de administrator unic al unei societăți impozabile în scopuri de TVA, pentru neplata TVA-ului în termenele stabilite. La data acestei neplăți, dreptul italian prevedea că o astfel de neplată era sancționată cu o pedeapsă privativă de libertate în cazul în care suma datorată, atât pentru TVA, cât și pentru impozitul pe venit, era mai mare de 50 000 de euro. Totuși, ulterior materializării faptelor în cauza principală, legiuitorul italian a modificat pragul de 50 000 de euro, ridicându-l la 250 000 de euro pentru TVA și la 150 000 de euro pentru reținerile la sursă aferente impozitului pe venit. Instanța de trimitere a apreciat că, în calitate de normă mai favorabilă decât cea aplicabilă anterior, această modificare trebuia să se aplice retroactiv și că faptele în discuție nu mai constituiau infracțiune. Constatând că pragul de incriminare prevăzut pentru neplata reținerilor la sursă aferente impozitului pe venit este diferit de cel prevăzut pentru neplata TVA-ului, instanța de trimitere a solicitat Curții să stabilească compatibilitatea acestei diferențe între praguri cu dreptul Uniunii, dat fiind că aceasta presupunea o mai bună protecție a intereselor financiare naționale în raport cu cele ale Uniunii.

⁹⁷ Această hotărâre este prezentată în rubrica X.2, „Norme comune în materie de procedură penală”.

⁹⁸ Directiva 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată (JO 2006, L 347, p. 1, Ediție specială, 09/vol. 3, p. 7).

Întrucât statele membre au obligația să asigure colectarea în integralitate a TVA-ului, iar interesele financiare ale Uniunii cuprind printre altele veniturile provenite din TVA, Curtea a precizat că, deși sancțiunile pe care statele membre le instituie pentru a combate încălcările normelor armonizate în materie de TVA țin de autonomia lor procedurală și instituțională, aceasta este totuși limitată, pe de o parte, de principiul echivalenței, care presupune ca aceste sancțiuni să fie analoge celor aplicabile încălcărilor dreptului național similare ca natură și ca importanță și care aduc atingere intereselor financiare naționale, și, pe de altă parte, de principiul efectivității, care impune ca sancțiunile respective să aibă caracter efectiv și disuasiv.

În ceea ce privește, în primul rând, principiul efectivității, Curtea a constatat că, deși o neplată a TVA-ului nu constituie o „fraudă” în sensul articolului 325 alineatul (1) TFUE, în măsura în care persoana impozabilă și-a îndeplinit în mod corespunzător obligațiile declarative în materie de TVA, ea constituie totuși o „activitate ilegală” în sensul aceluiași articol, care necesită aplicarea unor sancțiuni efective, proporționale și disuasive. În speță, ținând seama de severitatea amenzilor prevăzute de reglementarea națională în discuție și de aplicarea unor dobânzi de întârziere, Curtea a considerat că astfel de amenzi sunt de natură să le determine pe persoanele impozabile să renunțe la orice încercări de a amâna sau de a nu face plata TVA-ului și prezintă astfel un caracter disuasiv. Pe de altă parte, aceste amenzi încurajează persoanele impozabile care nu și-au îndeplinit obligațiile să regularizeze cât mai rapid posibil taxa datorată și, prin urmare, pot fi considerate, în principiu, eficiente. Pe de altă parte, o asemenea concluzie nu este pusă în discuție de faptul că persoana impozabilă este o persoană juridică și că aceleași sancțiuni sunt aplicate acestei persoane juridice, iar nu cadrelor sale de conducere. În consecință, pragul de incriminare stabilit la 250 000 de euro pentru infracțiunea de neplată a TVA-ului nu a fost considerat incompatibil cu principiul efectivității.

În ceea ce privește, în al doilea rând, principiul echivalenței, deși neplata TVA-ului și neplata reținerilor la sursă aferente impozitului pe venit se caracterizează, fără distincție, prin nerespectarea obligației de plată, în termenele stabilite de lege, a impozitului declarat, iar prin considerarea acestor comportamente drept infracțiuni legiuitorul italian a urmărit aceeași finalitate, și anume să se asigure că trezoreria publică italiană percepe impozitul în timp util și prin aceasta că este menținută integritatea veniturilor fiscale, Curtea a statuat că aceste infracțiuni se disting atât prin elementele lor constitutive, cât și prin dificultatea de a le descoperi, astfel încât nu pot fi considerate similare ca natură și ca importanță. Prin urmare, principiul echivalenței nu se opune unei diferențe precum cea care există între pragurile de incriminare în cauză. În consecință, Curtea a declarat că Directiva 2006/112 coroborată cu articolul 4 alineatul (3) TUE și cu articolul 325 alineatul (1) TFUE trebuie interpretată în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care prevede că neplata TVA-ului care rezultă din declarația anuală pentru un anumit exercițiu fiscal constituie o infracțiune numai atunci când cuantumul TVA-ului neplătit depășește un prag de incriminare de 250 000 de euro, în condițiile în care pentru infracțiunea de neplată a reținerilor la sursă aferente impozitului pe venit este prevăzut un prag de incriminare de 150 000 de euro.

XIV. Apropierea legislațiilor

1. Dreptul de autor

În Hotărârea **Renckhoff** (C-161/17, [EU:C:2018:634](#)), pronunțată la 7 august 2018, Curtea a avut ocazia să examineze noțiunea „comunicare publică” în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2001/29⁹⁹. Litigiul principal opunea landul Renania de Nord-Westfalia (Germania) unui fotograf, în legătură cu utilizarea fără autorizație de către o elevă a unei școli situate în circumscripția teritorială a landului respectiv a unei fotografii realizate de acest fotograf și liber accesibile pe un site internet, în scopul ilustrării unei lucrări școlare publicate de această școală pe un alt site internet.

Curtea a precizat că publicarea pe un site internet a unei fotografii publicate în prealabil pe un alt site internet, după ce a fost copiată în prealabil pe un server privat, trebuie calificată drept „punere la dispoziție” și, în consecință, drept „act de comunicare”, în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2001/29. Astfel, o asemenea publicare dă vizitatorilor site-ului internet pe care este efectuată această publicare posibilitatea de a avea acces la fotografia respectivă pe site-ul internet respectiv.

În această privință, Curtea a considerat că publicarea unei opere protejate de dreptul de autor pe alt site internet decât cel pe care a fost efectuată comunicarea inițială cu autorizația titularului dreptului de autor trebuie calificată drept punere la dispoziția unui public nou a unei asemenea opere. Astfel, publicul care a fost luat în considerare de titularul dreptului de autor atunci când a autorizat comunicarea operei sale pe site-ul internet pe care aceasta a fost publicată inițial este constituit doar din utilizatorii acestui site, iar nu din utilizatorii site-ului internet pe care opera a fost publicată ulterior fără autorizația titularului menționat sau din ceilalți internați.

Curtea a arătat, pe de altă parte, că o asemenea publicare trebuie distinsă de punerea la dispoziție a unor opere protejate prin intermediul unui link accesibil care trimite la un alt site internet pe care a fost efectuată comunicarea inițială¹⁰⁰. Astfel, spre deosebire de hyperlinkuri, care contribuie la buna funcționare a internetului, publicarea pe un site internet fără autorizația titularului dreptului de autor a unei opere comunicate în prealabil pe un alt site internet cu acordul titularului nu contribuie în aceeași măsură la un asemenea obiectiv.

În aceste condiții, Curtea a declarat că noțiunea „comunicare publică”, în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2001/29, include publicarea pe un site internet a unei fotografii publicate în prealabil, fără nicio măsură de restricționare care să împiedice descărcarea sa și cu autorizația titularului dreptului de autor, pe un alt site internet.

Prin Hotărârea din 13 noiembrie 2018, **Levola Hengelo** (C-310/17, [EU:C:2018:899](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la aspectul dacă *gustul unui produs alimentar poate beneficia de protecție în temeiul dreptului de autor potrivit Directivei 2001/29*. Litigiul principal opunea două societăți neerlandeze care produc alimente, în legătură cu pretinsa încălcare de către una dintre acestea a dreptului de autor al celeilalte cu privire la gustul unei creme tartinabile cu brânză din smântână și ierburi aromatice proaspete, denumită „Heksenkaas” sau „Heks’nkaas”.

⁹⁹ Directiva 2001/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2001 privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională (JO 2001, L 167, p. 10, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 230).

¹⁰⁰ A se vedea în această privință Hotărârea Curții din 13 februarie 2014, **Svensson și alții** (C-466/12, [EU:C:2014:76](#)).

Potrivit Curții, gustul unui produs alimentar nu poate fi protejat prin dreptul de autor în temeiul Directivei 2001/29 decât dacă un asemenea gust poate fi calificat drept „operă” în sensul acestei directive. În această privință, Curtea a amintit că, pentru ca un obiect să poată fi calificat astfel, trebuie să fie întrunite două condiții cumulative. Pe de o parte, trebuie ca obiectul vizat să fie original, în sensul că el constituie o creație intelectuală proprie autorului său. Pe de altă parte, calificarea drept „operă” în sensul Directivei 2001/29 este limitată la elementele care sunt expresia unei astfel de creații intelectuale. Prin urmare, Curtea a statuat că noțiunea „operă” avută în vedere de Directiva 2001/29 presupune în mod obligatoriu să existe o expresie a obiectului protecției în temeiul dreptului de autor care îl face identificabil în mod suficient de precis și de obiectiv, chiar dacă această expresie nu ar fi neapărat permanentă.

Or, potrivit Curții, posibilitatea unei identificări precise și obiective lipsește în cazul gustului unui produs alimentar. Astfel, identificarea gustului unui produs alimentar se bazează în esență pe senzații și pe experiențe gustative care sunt subiective și variabile, întrucât ele depind în special de factori care au legătură cu persoana care gustă produsul în cauză, cum ar fi vârsta sa, preferințele sale alimentare și obiceiurile sale de consum, precum și de mediul sau de contextul în care este gustat acest produs. În plus, o identificare precisă și obiectivă a gustului unui produs alimentar, care să permită deosebirea lui de gustul altor produse de aceeași natură, nu este posibilă prin mijloace tehnice în stadiul actual al dezvoltării științifice.

În aceste condiții, Curtea a declarat că Directiva 2001/29 se opune posibilității ca gustul unui produs alimentar să fie protejat prin dreptul de autor în temeiul acestei directive și ca o legislație națională să fie interpretată în sensul că acordă protecție unui asemenea gust în temeiul dreptului de autor.

2. Proprietatea industrială

În materia proprietății industriale trebuie semnalate patru hotărâri. Prima hotărâre are ca obiect criteriile de interpretare aplicabile revendicărilor unui brevet de bază, iar următoarele trei hotărâri se referă la dreptul Uniunii în domeniul mărcilor.

La 25 iulie 2018, în Hotărârea **Teva UK și alții** (C-121/17, [EU:C:2018:585](#)), Curtea a fost chemată să se pronunțe cu privire la *criteriile de interpretare aplicabile revendicărilor unui brevet de bază pentru a stabili dacă un produs care face obiectul unui certificat suplimentar de protecție (denumit în continuare „CSP”) este protejat de un brevet de bază în vigoare, în sensul articolului 3 litera (a) din Regulamentul nr. 469/2009*¹⁰¹. Litigiul principal opunea o societate farmaceutică care comercializează un medicament antiretroviral unor întreprinderi care intenționau să comercializeze versiuni generice ale acestui medicament în Regatul Unit. Acestea din urmă au contestat validitatea CSP acordat pentru medicamentul menționat, arătând că, pentru a îndeplini condiția prevăzută la articolul 3 litera (a) din regulamentul respectiv, principiile active ale produsului în cauză trebuie, în conformitate cu jurisprudența Curții¹⁰², să figureze în cuprinsul revendicărilor brevetului de bază.

Mai întâi, Curtea a amintit că Regulamentul nr. 469/2009 nu se opune, în principiu, posibilității ca un principiu activ care corespunde unei definiții funcționale ce figurează în revendicările unui brevet de bază să poată fi considerat ca fiind protejat de acest brevet, cu condiția însă ca, pe baza unor astfel de revendicări, interpretate în special în lumina descrierii invenției, astfel cum prevăd articolul 69 din Convenția privind eliberarea

¹⁰¹ | Regulamentul (CE) nr. 469/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 mai 2009 privind certificatul suplimentar de protecție pentru medicamente (JO 2009, L 152, p. 1).

¹⁰² | Hotărârea Curții din 24 noiembrie 2011, **Medeva** (C-322/10, [EU:C:2011:773](#)).

brevetelor europene¹⁰³ și protocolul privind interpretarea acestui articol, care face parte integrantă din convenția menționată, să fie posibil să se concluzioneze că aceste revendicări vizează, implicit, dar necesar, principiul activ în cauză în mod specific. Prin urmare, un produs nu poate fi considerat ca fiind protejat de un brevet de bază în vigoare, în sensul articolului 3 litera (a) din Regulamentul nr. 469/2009, decât în cazul în care produsul care face obiectul CSP fie este menționat în mod explicit, fie este vizat în mod necesar și specific în revendicările acestui brevet.

În continuare, Curtea a subliniat că CSP nu are vocația de a extinde domeniul protecției conferite de brevetul de bază dincolo de invenția acoperită de acest brevet și că ar fi contrar obiectivului Regulamentului nr. 469/2009 să se acorde un CSP pentru un produs care nu intră sub incidența invenției acoperite de brevetul de bază, în măsura în care un asemenea CSP nu ar privi rezultatele cercetării revendicate de acest brevet. Astfel, în scopul aplicării articolului 3 litera (a) din regulamentul menționat, revendicările brevetului de bază trebuie înțelese în lumina limitelor acestei invenții, astfel cum reiese ea din descrierea și din desenele brevetului respectiv. În această privință, Curtea a precizat că, pentru a aprecia dacă un produs intră sub incidența invenției acoperite de un brevet de bază, acest produs trebuie să poată fi identificat în mod specific de o persoană specializată în domeniu în lumina ansamblului elementelor divulgate de brevetul de bază și a stadiului tehnicii la data de depunere sau de prioritate a acestui brevet.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 12 iunie 2018, **Louboutin și Christian Louboutin** (C-163/16, [EU:C:2018:423](#)), Marea Cameră a Curții a avut ocazia să precizeze dacă *un semn care constă într-o culoare determinată aplicată pe o porțiune specifică a unui produs este constituit dintr-o formă, în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (e) punctul (iii) din Directiva 2008/95*¹⁰⁴.

Această hotărâre se înscrie în cadrul unui litigiu în contrafacere între domnul Christian Louboutin și Christian Louboutin SAS, pe de o parte, și o societate neerlandeză, pe de altă parte, în legătură cu comercializarea, de către aceasta din urmă, de încălțăminte care ar aduce atingere mărcii al cărei titular este domnul Louboutin, constând în culoarea roșie (Pantone 18-1663TP) aplicată pe talpa unui pantof cu toc înalt.

Curtea a arătat mai întâi că, în contextul dreptului mărcilor, noțiunea „formă” este înțeleasă în general ca desemnând un ansamblu de linii sau de contururi care delimitează produsul în cauză în spațiu. Or, nu rezultă nici din Directiva 2008/95, nici din jurisprudența Curții și nici din sensul uzual al acestui termen că o culoare în sine, fără delimitare în spațiu, ar putea constitui o formă.

Curtea a subliniat în continuare că, deși este adevărat că forma produsului sau a unei părți a produsului joacă un rol în delimitarea culorii în spațiu, nu se poate considera totuși că un semn este constituit din această formă atunci când înregistrarea mărcii nu urmărește să protejeze forma respectivă, ci numai aplicarea unei culori într-un loc specific al produsului menționat. În orice caz, un semn precum cel în discuție în litigiul principal nu poate fi considerat ca fiind constituit „exclusiv” din formă, în cazul în care, precum în speță, obiectul principal al acestui semn este o culoare desemnată prin intermediul unui cod de identificare recunoscut la nivel internațional.

În aceste condiții, Curtea a declarat că articolul 3 alineatul (1) litera (e) punctul (iii) din Directiva 2008/95 trebuie interpretat în sensul că un semn care constă într-o culoare aplicată pe talpa unui pantof cu toc înalt, precum cel în discuție în litigiul principal, nu este constituit exclusiv din „formă”, în sensul acestei dispoziții.

¹⁰³ | Convenția privind eliberarea brevetelor europene, semnată la München la 5 octombrie 1973.

¹⁰⁴ | Directiva 2008/95/CE a Parlamentului European și al Consiliului din 22 octombrie 2008 de apropiere a legislațiilor statelor membre cu privire la mărci (JO 2008, L 299, p. 25).

În Hotărârea **Mitsubishi Shoji Kaisha și Mitsubishi Caterpillar Forklift Europe** (C-129/17, [EU:C:2018:594](#)), pronunțată la 25 iulie 2018, Curtea a statuat cu privire la *limitele drepturilor conferite titularului mărcii de Regulamentul nr. 207/2009*¹⁰⁵ și de *Directiva 2008/95, aplicabile în materie de semne distinctive*. Această hotărâre se înscrie în cadrul unui litigiu între două societăți aparținând grupului Mitsubishi, pe de o parte, și societăți terțe stabilite în Belgia, pe de altă parte, în legătură cu comercializarea de către acestea din urmă a unor motostivuitoare cu furcă Mitsubishi achiziționate în afara Spațiului Economic European (SEE) de pe care au eliminat toate semnele identice cu mărcile al căror titular era Mitsubishi și pe care au aplicat propriile semne.

În primul rând, Curtea a constatat că eliminarea semnelor identice cu marca împiedică posibilitatea ca produsele pentru care este înregistrată această marcă să poarte marca menționată atunci când sunt introduse pentru prima dată pe piața comercială în SEE și, prin urmare, îl privează pe titularul acesteia din urmă de beneficiul dreptului esențial de a controla prima introducere pe piață în SEE a produselor care poartă marca. În al doilea rând, potrivit Curții, eliminarea semnelor identice cu marca și aplicarea unor noi semne pe produse în vederea primei introduceri pe piață a acestora în SEE aduc atingere funcțiilor mărcii. În al treilea rând, Curtea a considerat că, prin faptul că aduc atingere dreptului titularului mărcii de a controla prima introducere pe piață în SEE a produselor care poartă această marcă, precum și funcțiilor mărcii, eliminarea semnelor identice cu marca și aplicarea unor noi semne pe produse de către un terț, fără consimțământul acestui titular, în vederea importării sau a introducerii pe piață în SEE a acestor produse și cu scopul de a eluda dreptul titularului de a interzice importul acestor produse care poartă marca sa, sunt contrare obiectivului de a asigura o concurență nedenaturată.

În sfârșit, în acest context, Curtea a adus precizări cu privire la noțiunea „utilizare în cadrul comerțului”, în sensul articolului 5 din Directiva 2008/95 și al articolului 9 din Regulamentul nr. 207/2009, arătând că operațiunea care constă în eliminarea de către terț a semnelor identice cu marca pentru a aplica propriile sale semne presupune din partea acestui terț un comportament activ care, din moment ce această operațiune este efectuată în vederea importării și a comercializării produselor în SEE și, prin urmare, în contextul unei activități comerciale care vizează un avantaj economic, poate fi considerat ca reprezentând o utilizare a acesteia în cadrul comerțului.

Pentru toate aceste motive, Curtea a declarat că articolul 5 din Directiva 2008/95 și articolul 9 din Regulamentul nr. 207/2009 trebuie să fie interpretate în sensul că acestea permit titularului unei mărci să se opună eliminării de către un terț, fără consimțământul său, a tuturor semnelor identice cu această marcă și aplicării altor semne pe produse plasate în regim de antrepozit vamal, precum în cauza principală, cu scopul de a le importa sau de a le introduce pe piață în SEE, unde nu au fost comercializate niciodată.

În Hotărârea **Bundesverband Souvenir - Geschenke - Ehrenpreise/EUIPO** (C-488/16 P, [EU:C:2018:673](#)), pronunțată la 6 septembrie 2018, Curtea a confirmat hotărârea Tribunalului atacată¹⁰⁶, statuând că *marca verbală „NEUSCHWANSTEIN” (denumită în continuare „marca contestată”) nu este descriptivă, în sensul articolului 7 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 207/2009*.

În primul rând, în ceea ce privește produsele vândute ca suveniruri în cadrul exploatării unui castel, Curtea a statuat că Tribunalul a considerat în mod întemeiat că produsele acoperite de marca contestată erau produse de consum curent, iar serviciile în cauză erau prestații din viața cotidiană care permit gestionarea și exploatarea economică a castelului. În plus, Curtea a subliniat că împrejurarea că aceste produse erau vândute ca articole de suvenir nu este relevantă pentru aprecierea caracterului descriptiv al denumirii

¹⁰⁵ | Regulamentul (CE) nr. 207/2009 al Consiliului din 26 februarie 2009 privind marca Uniunii Europene (JO 2009, L 78, p. 1).

¹⁰⁶ | Hotărârea Tribunalului din 5 iulie 2016, **Bundesverband Souvenir - Geschenke - Ehrenpreise/EUIPO – Freistaat Bayern (NEUSCHWANSTEIN)** (T-167/15, nepublicată, [EU:T:2016:391](#)).

„Neuschwanstein”. Astfel, funcția de suvenir atribuită unui produs nu constituie o caracteristică obiectivă și inerentă naturii produsului, având în vedere că această funcție ține de liberul arbitru al cumpărătorului și depinde numai de intențiile acestuia. Astfel, în percepția publicului relevant, amintirea la care face aluzie denumirea „Neuschwanstein” nu evidențiază o calitate sau o caracteristică esențială a produselor și serviciilor acoperite de marca contestată.

În al doilea rând, Curtea a considerat că simpla împrejurare că produsele și serviciile vizate sunt oferite într-un loc determinat nu poate constitui o indicație descriptivă în ceea ce privește proveniența geografică a acestora, în măsura în care locul de vânzare a produselor și serviciilor respective nu este susceptibil, în sine, să desemneze caracteristici, calități sau particularități proprii legate de originea geografică a acestora, precum un meșteșug, o tradiție sau un climat ce caracterizează un loc determinat. În această privință, Curtea a arătat că castelul Neuschwanstein nu este cunoscut pentru articolele de suvenir pe care le vinde sau pentru serviciile pe care le oferă, ci pentru unicitatea sa arhitecturală. În plus, marca contestată nu este utilizată pentru comercializarea unor produse de suvenir specifice și pentru propunerea unor servicii speciale pentru care ar fi cunoscută în mod tradițional. În consecință, Curtea a concluzionat că Tribunalul nu a săvârșit o eroare de drept prin faptul că a statuat că, întrucât castelul Neuschwanstein nu este un loc de producere a unor bunuri sau de prestare a unor servicii în sine, marca contestată nu poate indica proveniența geografică a produselor și serviciilor pe care le acoperă.

3. Protecția datelor cu caracter personal

În materia protecției datelor cu caracter personal trebuie semnalate trei hotărâri. Prima a determinat Curtea să precizeze noțiunea „operator” de date cu caracter personal. Cea de a doua se referă la răspunderea unei comunități religioase în ceea ce privește prelucrarea datelor menționate. Ultima se referă la accesul la datele cu caracter personal în cadrul unei proceduri penale.

La 5 iunie 2018, în Hotărârea **Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein** (C-210/16, [EU:C:2018:388](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la *interpretarea noțiunii „operator” vizată la articolul 2 litera (d) din Directiva 95/46¹⁰⁷, precum și cu privire la întinderea competențelor de intervenție de care dispun autoritățile de supraveghere în privința unei prelucrări de date cu caracter personal care implică participarea mai multor actori*. În cadrul litigiului principal, autoritatea germană de protecție a datelor, în calitate sa de autoritate de supraveghere, în sensul articolului 28 din Directiva 95/46, a somat o societate germană specializată în domeniul educației și care oferă servicii de formare prin intermediul unei „pagini pentru fani” găzduite pe site-ul rețelei sociale Facebook să dezactiveze această pagină. Astfel, potrivit autorității menționate, nici această societate, nici Facebook nu au informat vizitatorii „paginii pentru fani” că aceasta din urmă colecta, cu ajutorul unor cookies, informații cu caracter personal care îi vizau și că societatea menționată și Facebook prelucrau apoi respectivele informații.

Mai întâi, Curtea a considerat că administratorul unei pagini pentru fani găzduite de Facebook, precum societatea în discuție în litigiul principal, participă, prin acțiunea sa de stabilire a unor parametri (în funcție, printre altele, de audiența sa țintă, precum și de obiective de gestionare sau de promovare a activităților sale), la stabilirea scopurilor și a mijloacelor de prelucrare a datelor personale ale vizitatorilor paginii sale pentru fani. Pentru acest motiv, potrivit Curții, acest administrator trebuie să fie calificat drept operator, în cadrul Uniunii, împreună cu Facebook Ireland (filiala din Uniune a societății americane Facebook), în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46.

¹⁰⁷ | Directiva 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (JO 1995, L 281, p. 31, Ediție specială, 13/vol. 17, p. 10).

În continuare, interpretând articolele 4 și 28 din Directiva 95/46, Curtea a declarat că, atunci când o întreprindere stabilită în afara Uniunii (precum societatea americană Facebook) dispune de mai multe sedii în diferite state membre, autoritatea de supraveghere a unui stat membru este abilitată să exercite competențele pe care i le conferă articolul 28 alineatul (3) din această directivă în privința unui sediu al acestei întreprinderi situat pe teritoriul acestui stat membru (în speță, Facebook Germany), deși, potrivit repartizării misiunilor în cadrul grupului, pe de o parte, acest sediu răspunde doar de vânzarea de spații publicitare și de alte activități de marketing pe teritoriul statului membru menționat și, pe de altă parte, răspunderea exclusivă a colectării și a prelucrării datelor cu caracter personal incumbă, pentru întregul teritoriu al Uniunii Europene, unui sediu situat într-un alt stat membru (în speță, Facebook Ireland).

În plus, Curtea a precizat că, atunci când autoritatea de supraveghere a unui stat membru intenționează să exercite în privința unui organism stabilit pe teritoriul acestui stat membru competențele de intervenție prevăzute la articolul 28 alineatul (3) din Directiva 95/46 ca urmare a unor atingeri aduse normelor referitoare la protecția datelor cu caracter personal, săvârșite de un terț operator al acestor date care are sediul în alt stat membru (în speță, Facebook Ireland), această autoritate de supraveghere este competentă să aprecieze, în mod autonom în raport cu autoritatea de supraveghere a acestui din urmă stat membru (Irlanda), legalitatea unei astfel de prelucrări de date și își poate exercita competențele de intervenție în privința organismului stabilit pe teritoriul său fără a solicita în prealabil autorității de supraveghere a celui alt stat membru să intervină.

În Hotărârea din 10 iulie 2018, **Jehovan todistajat** (C-25/17, [EU:C:2018:551](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la *responsabilitatea unei comunități religioase în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal efectuată în cadrul unei activități de predicare din casă în casă organizate, coordonate și încurajate de această comunitate*. În litigiul principal, autoritatea finlandeză pentru protecția datelor a adoptat o decizie prin care se interzice Comunității Martorilor lui Iehova să colecteze sau să prelucereze date cu caracter personal în cadrul activității de predicare din casă în casă efectuate de membrii săi fără respectarea condițiilor prevăzute în legislația finlandeză privind prelucrarea unor asemenea date. Astfel, membrii acestei comunități, în cadrul activității lor de predicare din casă în casă, iau note privind vizitele efectuate la persoane pe care ei înșiși sau comunitatea menționată nu le cunosc. Datele respective sunt colectate pentru a servi drept aide-mémoire și pentru a putea fi recuperate în scopul unei eventuale vizite ulterioare, fără ca persoanele vizate să fi consimțit la aceasta sau să fi fost informate despre colectarea lor. În această privință, Comunitatea Martorilor lui Iehova a stabilit orientări referitoare la luarea unor astfel de note, care figurează cel puțin în una dintre revistele sale consacrate activității de predicare.

Mai întâi, Curtea a considerat că colectarea de date cu caracter personal efectuată de membrii unei comunități religioase în cadrul unei activități de predicare din casă în casă, precum și prelucrarea ulterioară a acestor date nu intră sub incidența excepțiilor de la domeniul de aplicare al Directivei 95/46, întrucât acestea nu constituie nici prelucrare de date cu caracter personal efectuată în scopul exercitării unor activități prevăzute la articolul 3 alineatul (2) prima liniuță din această directivă, nici prelucrare de date cu caracter personal efectuată de persoane fizice în scopul exercitării unei activități exclusiv personale sau domestice, în sensul articolului 3 alineatul (2) a doua liniuță din directiva menționată.

În continuare, Curtea, după ce a amintit că Directiva 95/46 se aplică prelucrării manuale a datelor cu caracter personal numai atunci când datele prelucrate sunt cuprinse sau sunt destinate să facă parte dintr-un sistem de evidență, a arătat că noțiunea „sistem de evidență”, prevăzută la articolul 2 litera (c) din această directivă, acoperă o serie de date cu caracter personal colectate în cadrul unei activități de predicare din casă în casă, care include numele și adresele, precum și alte informații referitoare la persoanele abordate, din moment ce aceste date sunt structurate potrivit unor criterii determinate care permit în practică recuperarea lor cu ușurință în scopul unei utilizări ulterioare. Pentru ca o astfel de serie de date să intre în sfera acestei noțiuni, nu este necesar ca ea să cuprindă fișe, liste specifice sau alte sisteme de căutare.

În sfârșit, Curtea a apreciat că obligația oricărei persoane de a respecta normele dreptului Uniunii referitoare la protecția datelor cu caracter personal nu poate fi considerată o ingerință în autonomia organizațională a comunităților religioase. În această privință, Curtea a concluzionat că articolul 2 litera (d) din Directiva 95/46, citit în lumina articolului 10 alineatul (1) din cartă, trebuie interpretat în sensul că permite ca o comunitate religioasă să fie considerată operator, împreună cu membrii săi predicatori, în ceea ce privește prelucrarea unor date cu caracter personal efectuată de aceștia din urmă în cadrul unei activități de predicare din casă în casă organizate, coordonate și încurajate de această comunitate, fără să fie necesar ca respectiva comunitate să aibă acces la date și fără să fie necesar să se fi stabilit că ea a dat membrilor săi orientări scrise sau instrucțiuni referitoare la o astfel de prelucrare.

În Hotărârea din 2 octombrie 2018, **Ministerio Fiscal** (C-207/16, [EU:C:2018:788](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la *posibilitatea, în raport cu Directiva 2002/58¹⁰⁸, în cazul unor infracțiuni, de a justifica un acces la datele cu caracter personal păstrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice*. În litigiul principal era în discuție respingerea, de către un judecător de instrucție spaniol, a unei cereri formulate în cadrul unei anchete privind o tâlhărie având ca obiect un portofel și un telefon mobil. Mai exact, poliția judiciară a solicitat judecătorului menționat acordarea accesului, pentru o perioadă de douăsprezece zile de la data tâlhăriei, la datele de identificare ale utilizatorilor numerelor de telefon activate de pe telefonul furat. Această cerere a fost respinsă pentru motivul că faptele aflate la originea anchetei penale nu ar constitui o infracțiune „gravă” – adică, potrivit dreptului spaniol, o infracțiune sancționată cu o pedeapsă cu închisoarea de cel puțin cinci ani –, accesul la datele de identificare nefiind posibil decât pentru acest tip de infracțiuni.

După ce a arătat că accesul unor autorități publice la date cu caracter personal păstrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice, în cadrul unei proceduri de urmărire penală, intră în domeniul de aplicare al Directivei 2002/58, Curtea a amintit că accesul autorităților publice la datele care vizează identificarea titularilor cartelelor SIM activate cu un telefon mobil furat, cum ar fi numele, prenumele și, dacă este cazul, adresa acestor titulari, constituie o ingerință în dreptul fundamental la respectarea vieții private, precum și în dreptul fundamental la protecția datelor cu caracter personal, consacrate de cartă, chiar și în absența unor împrejurări care permit calificarea acestei ingerințe drept „gravă” și fără a fi relevant dacă informațiile vizate referitoare la viața privată prezintă sau nu prezintă un caracter sensibil sau dacă persoanele interesate au suferit sau nu au suferit eventuale inconveniente ca urmare a acestei ingerințe. Totuși, Curtea a subliniat că această ingerință nu prezintă o asemenea gravitate încât acest acces ar trebui să fie limitat, în materie de prevenire, de investigare, de detectare și de urmărire penală a infracțiunilor, la combaterea infracționalității grave. Astfel, deși Directiva 2002/58 enumeră în mod exhaustiv obiectivele susceptibile să justifice o reglementare națională care guvernează accesul autorităților publice la datele în cauză și care derogă, astfel, de la principiul confidențialității comunicațiilor electronice, întrucât acest acces trebuie să urmărească în mod efectiv și strict unul dintre aceste obiective, Curtea observă că, în ceea ce privește obiectivul prevenirii, investigării, detectării și urmăririi penale a infracțiunilor, textul Directivei 2002/58 nu limitează acest obiectiv numai la combaterea infracțiunilor grave, ci se referă la „infracțiuni” în general.

În acest context, Curtea a precizat că, deși, în Hotărârea **Tele2 Sverige și Watson și alții**¹⁰⁹, a statuat că numai combaterea infracționalității grave este susceptibilă să justifice un acces al autorităților publice la date cu caracter personal păstrate de furnizorii de servicii de comunicații care, considerate în ansamblu, permit deducerea unor concluzii precise privind viața privată a persoanelor ale căror date sunt vizate, o asemenea

¹⁰⁸ | Directiva 2002/58/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 iulie 2002 privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor publice (Directiva asupra confidențialității și comunicațiilor electronice) (JO 2002, L 201, p. 37, Ediție specială, 13/vol. 36, p. 63), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2009/136/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2009 (JO 2009, L 337, p. 11).

¹⁰⁹ | Hotărârea Curții din 21 decembrie 2016, **Tele2 Sverige și Watson și alții** (C-203/15 și C-698/15, [EU:C:2016:970](#)).

interpretare a fost motivată prin faptul că obiectivul urmărit de o reglementare care guvernează acest acces trebuie să se raporteze la gravitatea ingerinței în drepturile fundamentale în cauză pe care o determină această operațiune. Astfel, în conformitate cu principiul proporționalității, o ingerință gravă nu poate fi justificată, în materie de prevenire, de investigare, de detectare și de urmărire penală a infracțiunilor, decât prin obiectivul privind combaterea infracționalității, care trebuie de asemenea să fie calificată drept „gravă”. În schimb, dacă ingerința pe care o implică un asemenea acces nu este gravă, respectivul acces este susceptibil să fie justificat de un obiectiv privind prevenirea, investigarea, detectarea și urmărirea penală a unor „infracțiuni” în general.

În speță, Curtea a apreciat că accesul doar la datele care fac obiectul cererii în discuție nu poate fi calificat drept ingerință „gravă” în drepturile fundamentale ale persoanelor ale căror date sunt vizate, din moment ce aceste date nu permit să se tragă concluzii precise cu privire la viața lor privată. Curtea a concluzionat că ingerința pe care ar implica-o un acces la astfel de date este susceptibilă să fie justificată de obiectivul privind prevenirea, detectarea, investigarea și urmărirea penală a unor „infracțiuni” în general, fără a fi necesar ca aceste infracțiuni să fie calificate drept „grave”.

4. Achizițiile publice

În Hotărârea **Comisia/Austria (Imprimerie de stat)** (C-187/16, [EU:C:2018:194](#)), pronunțată la 20 martie 2018, Marea Cameră a Curții a admis acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor introdusă de Comisie împotriva Republicii Austria având ca obiect *constatarea faptului că, pe de o parte, prin faptul că a atribuit direct contracte de servicii pentru producerea unor documente oficiale unei societăți de imprimărie și, pe de altă parte, prin faptul că a menținut în vigoare dispoziții naționale care obligă autoritățile contractante să atribuie direct acestei societăți respectivele contracte de servicii, statul membru respectiv nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolelor 49 și 56 TFUE, al articolelor 4 și 8 din Directiva 92/50¹¹⁰, precum și al articolelor 14 și 20 din Directiva 2004/18¹¹¹.*

Potrivit Curții, chiar dacă articolul 4 alineatul (2) din Directiva 92/50 și articolul 14 din Directiva 2004/18 lasă statelor membre o marjă de apreciere pentru a decide măsurile considerate necesare pentru protecția intereselor esențiale ale siguranței lor, aceste articole nu pot totuși să fie interpretate într-un asemenea mod încât să confere statelor membre autoritatea de a deroga de la dispozițiile Tratatului FUE prin simpla invocare a intereselor menționate. Astfel, statul membru care invocă beneficiul acestor derogări trebuie să demonstreze necesitatea de a recurge la acestea în scopul protejării intereselor esențiale ale siguranței sale. Prin urmare, statul membru care invocă beneficiul acestor derogări trebuie să probeze că nevoia de a proteja asemenea interese nu ar fi putut fi satisfăcută în cadrul unei proceduri concurențiale, astfel cum este prevăzută de Directivele 92/50 și 2004/18.

Concluzionând că Republica Austria nu a demonstrat că obiectivul care constă în împiedicarea divulgării unor informații sensibile referitoare la producerea documentelor oficiale în cauză nu ar fi putut fi atins în cadrul unei proceduri concurențiale, Curtea a constatat că nerespectarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice prevăzute de directivele menționate se dovedea disproporționată în raport cu un asemenea obiectiv.

¹¹⁰ | Directiva 92/50/CEE a Consiliului din 18 iunie 1992 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de servicii (JO 1992, L 209, p. 1, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 50).

¹¹¹ | Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii (JO 2004, L 134, p. 114, Ediție specială, 06/vol. 8, p. 116).

În Hotărârea **Vossloh Laeis** (C-124/17, [EU:C:2018:855](#)), pronunțată la 24 octombrie 2018, Curtea a adus precizări cu privire la *obligatia unui operator economic de a coopera cu autoritatea contractantă pentru a-și demonstra fiabilitatea*. În cauza principală, autoritatea contractantă a instituit un sistem de calificare, în sensul articolului 77 din Directiva 2014/25¹¹², al cărui scop era selectarea unor întreprinderi furnizoare de elemente pentru căile ferate. Întreprinderea Vossloh Laeis a fost exclusă din acest sistem, pentru motivul că autoritatea națională din domeniul concurenței îi aplicase o amendă în urma participării, timp de mai mulți ani, la o înțelegere. Autoritatea contractantă, care figura printre părțile afectate de această înțelegere și care avea îndoieli cu privire la fiabilitatea întreprinderii menționate, i-a solicitat acesteia să îi comunice decizia autorității naționale competente în materie de înțelegeri prin care i s-a aplicat amenda. Întrucât a considerat că explicațiile furnizate de întreprinderea respectivă nu demonstau că aceasta ar fi adoptat măsuri suficiente de autoreabilitare, astfel cum impunea dreptul național, autoritatea contractantă a exclus-o definitiv din procedura de calificare. În acest context, instanța de trimitere a sesizat Curtea cu privire la aspectul compatibilității dreptului național cu dreptul Uniunii în materie de achiziții publice.

Mai întâi, Curtea a constatat că din considerentul (102) al Directivei 2014/24¹¹³ reiese că, în cazul în care un operator a adoptat măsuri de conformare pentru remedierea consecințelor infracțiunilor penale sau ale abaterilor și prevenirea în mod eficient a repetării acestora, oferind garanții suficiente, acest operator nu ar mai trebui să fie exclus doar din acest motiv. În plus, potrivit acestui considerent, se lasă la latitudinea statelor membre să stabilească condițiile procedurale și de fond exacte aplicabile în cazul în care operatorul solicită examinarea măsurilor de conformare luate în vederea unei posibile admiteri la procedura de achiziții publice, iar statele membre ar trebui să aibă în special libertatea de a decide dacă permit fiecărei autorități contractante să efectueze evaluările relevante sau dacă doresc să încredințeze această sarcină altor autorități la nivel central sau descentralizat. În această privință, în cazul în care statele membre permit autorității contractante să efectueze evaluările relevante, acesteia din urmă îi revine sarcina de a aprecia nu numai dacă există un motiv de excludere a unui operator economic, ci și dacă, după caz, acest operator economic și-a restabilit în mod efectiv fiabilitatea.

Curtea a arătat în continuare că, în situații în care există o procedură specifică reglementată de dreptul Uniunii sau de dreptul național pentru a cerceta anumite încălcări și în care organisme specifice sunt însărcinate cu efectuarea de investigații în această privință, în cadrul aprecierii probelor furnizate, autoritatea contractantă trebuie să se întemeieze, în principiu, pe rezultatul unei astfel de proceduri. În acest context, Curtea a considerat că clarificarea faptelor și a împrejurărilor de către autoritățile însărcinate cu investigația în sensul articolului 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24 nu vizează aceeași finalitate precum cea urmărită prin examinarea fiabilității operatorului economic care a adoptat măsuri prevăzute de această dispoziție și care trebuie să furnizeze autorității contractante elementele de probă care să permită să ateste caracterul suficient al acestora în vederea admiterii sale la procedura de achiziții. Astfel, în măsura în care funcțiile respective ale autorității contractante și ale autorităților însărcinate cu investigația o impun, operatorul economic care dorește să își demonstreze fiabilitatea în pofida existenței unui motiv de excludere relevant trebuie să coopereze în mod eficient cu autoritățile naționale cărora le-au fost încredințate funcțiile respective, fie că este vorba despre autoritatea contractantă, fie despre autoritatea însărcinată cu o investigație. Curtea a subliniat însă că această cooperare cu autoritatea contractantă trebuie să se limiteze la măsuri care sunt strict necesare scopului urmărit prin examinarea fiabilității operatorului economic.

112| Directiva 2014/25/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile efectuate de entitățile care își desfășoară activitatea în sectoarele apei, energiei, transporturilor și serviciilor poștale și de abrogare a Directivei 2004/17/CE (JO 2014, L 94, p. 243).

113| Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE (JO 2014, L 94, p. 65).

În aceste condiții, Curtea a concluzionat că articolul 80 din Directiva 2014/25 coroborat cu articolul 57 alineatul (6) din Directiva 2014/24 nu se opune unei dispoziții din dreptul național care impune unui operator economic care dorește să își demonstreze fiabilitatea în pofida existenței unui motiv de excludere relevant să clarifice pe deplin faptele și împrejurările care au legătură cu infracțiunea sau cu abaterea săvârșită, cooperând în mod activ nu numai cu autoritatea însărcinată cu investigația, ci și cu autoritatea contractantă, în cadrul rolului propriu al acesteia din urmă, pentru a aduce dovada restabilirii fiabilității sale, cu condiția ca această cooperare să fie limitată la măsurile strict necesare acestei examinări.

5. Asistența reciprocă în materie de recuperare a creanțelor legate de impozite

În Hotărârea **Donnellan** (C-34/17, [EU:C:2018:282](#)), pronunțată la 26 aprilie 2018, Curtea a adus precizări cu privire la *împrejurările care justifică refuzul executării de către o autoritate a unui stat membru, în cadrul regimului de asistență reciprocă prevăzut de Directiva 2010/24*¹¹⁴, a unei cereri de recuperare privind o creanță aferentă unei sancțiuni pecuniare aplicate într-un alt stat membru.

O sancțiune pecuniară fusese aplicată în anul 2009 domnului Donnellan, un resortisant irlandez, conducător de vehicule grele, în urma descoperirii, în anul 2002, de către autoritățile vamale elene, a unor produse de contrabandă în vehiculul său. În anul 2012, autoritățile elene au transmis autorității irlandeze solicitate o cerere de recuperare, care era însoțită de instrumentul uniform, prevăzut de Directiva 2010/24. În această cerere, autoritățile elene au transmis, în conformitate cu articolul 12 alineatul (1) din directiva menționată, date care permit adoptarea măsurilor de executare în Irlanda. În speță, în pofida declarației care figurează în cererea de recuperare, potrivit căreia procedurile de recuperare fuseseră aplicate în Grecia numai în anul 2012, data la care autoritatea fiscală irlandeză a transmis persoanei în cauză cererea de plată însoțită de instrumentul uniform, domnul Donnellan a luat cunoștință de faptul că, cu mai mulți ani înainte, îi fusese aplicată o sancțiune pecuniară în Grecia. Întrucât persoana în cauză nu a fost în măsură să introducă o cale de atac în timp util în Grecia pentru a contesta decizia prin care i s-a aplicat sancțiunea respectivă, ea a inițiat o procedură în Irlanda în vederea obținerii unei dispense de executare a cererii de recuperare în cauză. În aceste împrejurări, instanța de trimitere a solicitat Curții să stabilească dacă autoritatea statului membru solicitat poate refuza executarea unei cereri de recuperare pentru motive legate de dreptul fundamental al persoanei în cauză la o cale de atac efectivă prevăzut la articolul 47 din cartă.

Curtea a amintit că, deși face parte din domeniul pieței interne, regimul de asistență reciprocă instituit prin Directiva 2010/24 se întemeiază pe principiul încrederii reciproce între autoritățile naționale interesate. Astfel, această directivă, departe de a conferi instanțelor din statul membru solicitat o putere de a controla actele statului membru solicitant, limitează în mod expres, la articolul 14 alineatul (2), puterea de control a acestor instanțe la actele statului membru solicitat. Autoritatea solicitată poate însă, cu titlu excepțional, să decidă să nu acorde asistență autorității solicitante, în special în cazul în care această executare ar fi de natură să aducă atingere ordinii publice. Astfel, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care o autoritate a unui stat membru solicită unei autorități a unui alt stat membru să recupereze o creanță aferentă unei sancțiuni pecuniare despre care persoana interesată nu a avut cunoștință, nepermițându-i, prin urmare, acesteia să sesizeze instanțele statului membru solicitant în condiții compatibile cu dreptul la o cale de atac efectivă, autoritatea statului membru solicitat poate refuza executarea cererii respective

¹¹⁴ Directiva 2010/24/UE a Consiliului din 16 martie 2010 privind asistența reciprocă în materie de recuperare a creanțelor legate de impozite, taxe și alte măsuri (JO 2010, L 84, p. 1, rectificare în JO 2016, L 357, p. 17).

pentru motivul că decizia prin care s-a aplicat această sancțiune nu a fost notificată în mod corespunzător persoanei interesate înainte ca cererea de recuperare să fie prezentată autorității solicitate în aplicarea Directivei 2010/24.

6. Asigurarea auto

În materie de asigurare auto, trebuie semnalate Hotărârea **Smith** (C-122/17, [EU:C:2018:631](#)), pronunțată la 7 august 2018¹¹⁵, precum și Hotărârea din 4 septembrie 2018, **Juliana** (C-80/17, [EU:C:2018:661](#)).

În această din urmă hotărâre, Curtea s-a pronunțat cu privire la obligația de asigurare, prevăzută la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 72/166¹¹⁶, atunci când proprietarul unui autovehicul a încetat să îl mai conducă și l-a imobilizat în curtea casei sale, fără a întreprinde însă demersuri în vederea retragerii oficiale din circulație a acestuia. Curtea a precizat mai întâi că un astfel de vehicul, în măsura în care este apt să circule, corespunde noțiunii „vehicul” în sensul articolului 1 punctul 1 din Directiva 72/166 și, în consecință, nu încetează să intre sub incidența obligației de asigurare pentru simplul motiv că proprietarul său nu mai are intenția de a-l conduce și îl imobilizează pe un teren privat. Curtea a constatat în continuare că, în cazul unui accident în care a fost implicat un vehicul al cărui proprietar nu și-a îndeplinit obligația de asigurare care îi revenea în temeiul dreptului național, organismul de despăgubire vizat la articolul 1 alineatul (4) din A doua directivă 84/5¹¹⁷ poate introduce o cerere de despăgubire nu numai împotriva persoanei sau a persoanelor responsabile de accident, ci și împotriva acestui proprietar, independent de răspunderea civilă a acestuia din urmă în producerea accidentului.

XV. Politica economică și monetară¹¹⁸

În Hotărârea **Weiss și alții** (C-493/17, [EU:C:2018:1000](#)), pronunțată la 11 decembrie 2018, Marea Cameră a Curții a confirmat validitatea Deciziei 2015/774¹¹⁹ prin care Banca Centrală Europeană a instituit programul de achiziționare de active din sectorul public de pe piețele secundare (denumit în continuare „PSPP”), în temeiul căruia băncile centrale din Eurosistem achiziționează titluri de natura datoriei tranzacționabile eligibile, de la contrapărți eligibile, pe piețele secundare, în condiții specifice.

În primul rând, Curtea a concluzionat că, având în vedere obiectivul Deciziei 2015/774 și mijloacele prevăzute pentru atingerea acestuia, o asemenea decizie ținea de domeniul politicii monetare. Astfel, obiectivul specific enunțat în cuprinsul considerentului (4) al deciziei menționate – și anume de a favoriza întoarcerea pe termen

115| Această hotărâre este prezentată în rubrica V, „Dreptul Uniunii și dreptul național”.

116| Directiva 72/166/CEE a Consiliului din 24 aprilie 1972 privind apropierea legislațiilor statelor membre cu privire la asigurarea de răspundere civilă auto și introducerea obligației de asigurare a acestei răspunderi (JO 1972, L 103, p. 1, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 10).

117| A doua directivă 84/5/CEE a Consiliului din 30 decembrie 1983 privind apropierea legislațiilor statelor membre privind asigurarea de răspundere civilă pentru pagubele produse de autovehicule (JO 1984, L 8, p. 17, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 104).

118| A se vedea de asemenea, în legătură cu acest subiect, Hotărârea din 19 decembrie 2018, **Berlusconi și Fininvest** (C-219/17, [EU:C:2018:1023](#)), prezentată în rubrica VI.2., „Acțiunea în anulare”, din prezentul raport.

119| Decizia (UE) 2015/774 a Băncii Centrale Europene din 4 martie 2015 privind un program de achiziționare de active [din] sectorul public de pe piețele secundare (JO 2015, L 121, p. 20), astfel cum a fost modificată prin Decizia (UE) 2017/100 a Băncii Centrale Europene din 11 ianuarie 2017 (JO 2017, L 16, p. 51).

mediu a ratelor inflației la valori mai mici de 2 %, dar apropiate de acest procent – poate fi asociat obiectivului principal al politicii monetare a Uniunii, astfel cum rezultă din articolul 127 alineatul (1) și din articolul 282 alineatul (2) TFUE, și anume menținerea stabilității prețurilor.

În al doilea rând, Curtea a considerat că Decizia 2015/774 nu încălca principiul proporționalității. În această privință, Curtea a arătat că PSPP a fost adoptat într-un context marcat, pe de o parte, de un nivel al inflației scăzut pe termen lung, care putea genera riscul de a declanșa un ciclu de deflație, și, pe de altă parte, de o incapacitate de a contracara acest risc prin utilizarea altor instrumente de care dispunea Sistemul European al Băncilor Centrale (SEBC) pentru a asigura o creștere a ratelor inflației. În aceste condiții, având în vedere efectele previzibile ale PSPP și din moment ce nu rezultă că obiectivul urmărit de SEBC ar fi putut fi atins printr-un alt tip de măsură de politică monetară, care să implice o acțiune mai limitată a acestuia, Curtea a apreciat că PSPP, prin însuși principiul care stă la baza sa, nu depășea în mod vădit ceea ce era necesar pentru atingerea acestui obiectiv.

În ultimul rând, în ceea ce privește problema compatibilității Deciziei 2015/774 cu interdicția de finanțare monetară prevăzută la articolul 123 alineatul (1) TFUE, Curtea a apreciat că intervenția SEBC prevăzută de acest program nu putea fi asimilată unei măsuri de asistență financiară în favoarea unui stat membru. Astfel, SEBC nu este autorizat, în cadrul PSPP, să achiziționeze obligațiuni direct de la autoritățile și de la oficiile sau de la agențiile publice ale statelor membre, ci numai indirect, pe piețele secundare. În acest context, Curtea a statuat că împrejurarea că modalitățile PSPP care permit să se anticipeze, la nivel macroeconomic, achiziționarea unui volum semnificativ de obligațiuni emise de autoritățile și de oficiile sau de agențiile publice ale statelor membre nu poate crea, la nivelul unui anumit operator privat, certitudini care să îi permită să acționeze *de facto* ca un intermediar al SEBC pentru achiziționarea directă de obligațiuni de la un stat membru. De asemenea, Curtea a concluzionat că Decizia 2015/774 nu are ca efect sustragerea statelor membre vizate de la stimularea de a desfășura o politică bugetară sănătoasă, în măsura în care un stat membru nu se poate baza pe facilitățile de finanțare pe care le poate ocasiona punerea în aplicare a PSPP pentru a renunța la o politică bugetară sănătoasă fără riscul ca, în definitiv, obligațiunile pe care le emite să fie excluse din acest program din cauza deteriorării ratingului lor sau fără să se expună unei revânzări de către SEBC a obligațiunilor emise de acest stat membru, pe care le achiziționase anterior.

În cauzele în care s-au pronunțat Hotărârile **Baumeister** (C-15/16, [EU:C:2018:464](#)) și **Buccioni** (C-594/16, [EU:C:2018:717](#)), Curtea a avut ocazia să se pronunțe cu privire la întinderea obligației de a păstra secretul profesional care incumbă autorităților naționale de supraveghere a piețelor financiare și autorităților naționale de supraveghere a sectorului bancar.

Prima hotărâre, pronunțată de Marea Cameră a Curții la 19 iunie 2018, *privește noțiunea „informație confidențială”, în sensul articolului 54 alineatul (1) din Directiva 2004/39*¹²⁰, și i-a dat ocazia să precizeze jurisprudența sa rezultată din Hotărârea *Altmann și alții*¹²¹. Litigiul principal privea o decizie prin care Oficiul Federal de Supraveghere a Serviciilor Financiare din Germania a respins cererea de acces la documente a unui investitor înșelat prin activitățile frauduloase ale unei întreprinderi germane și care viza documente primite sau redactate de autoritate în cadrul activității sale de supraveghere a întreprinderii menționate.

Mai întâi, Curtea a statuat că informațiile referitoare la întreprinderea supravegheată, pe care aceasta le-a comunicat autorității competente, precum și toate declarațiile acestei autorități din dosarul său de supraveghere (inclusiv corespondența acesteia cu alte organisme) nu constituie, în mod necondiționat, informații confidențiale

¹²⁰ Directiva 2004/39/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind piețele instrumentelor financiare, de modificare a Directivelor 85/611/CEE și 93/6/CEE ale Consiliului și a Directivei 2000/12/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 93/22/CEE a Consiliului (JO 2004, L 145, p. 1, Ediție specială 06/vol. 8, p. 247).

¹²¹ Hotărârea Curții din 12 noiembrie 2014, *Altmann și alții* (C-140/13, [EU:C:2014:2362](#)).

care intră sub incidența obligației de păstrare a secretului profesional. Se circumscriu acestei calificări numai informațiile care, în primul rând, nu au caracter public și care, în al doilea rând, prin divulgare ar risca să aducă atingere intereselor celui care le-a furnizat sau terților ori bunei funcționări a sistemului de control al activității întreprinderilor de investiții instituit prin directivă.

Curtea a precizat în continuare că informațiile care au putut să constituie secrete de afaceri își pierd în general caracterul secret atunci când datează de cinci ani sau mai mult. În mod excepțional, situația poate fi diferită atunci când o parte care se prevalează de caracterul secret demonstrează că, în pofida vechimii lor, aceste informații constituie încă elemente esențiale ale poziției sale comerciale sau ale celor ale terților în cauză. Curtea a remarcat însă că astfel de considerații nu sunt aplicabile în ceea ce privește informațiile a căror confidențialitate s-ar putea justifica pentru alte motive decât importanța lor pentru poziția comercială a întreprinderilor în cauză, cum ar fi informațiile referitoare la metodologia și la strategiile de supraveghere prudențială.

În sfârșit, Curtea a subliniat că statele membre rămân libere să decidă să extindă protecția împotriva divulgării la întregul conținut al dosarelor de supraveghere ale autorităților competente sau, invers, să permită accesul la informațiile aflate în posesia autorităților competente care nu sunt informații confidențiale în sensul Directivei 2004/39. Astfel, directiva are ca unic obiect să oblige autoritățile competente să refuze, în principiu, divulgarea de informații confidențiale.

În cea de a doua hotărâre, pronunțată la 13 septembrie 2018, Curtea a statuat cu privire la *aspectul dacă Directiva 2013/36¹²² se opune ca autoritățile naționale de supraveghere financiară să divulge informații confidențiale unei persoane care face o cerere în acest sens, pentru a putea introduce o acțiune în instanță civilă sau comercială având ca obiect protecția unor interese patrimoniale care i-ar fi fost afectate în urma lichidării forțate a unei instituții de credit*. Cauza principală avea ca origine acțiunea introdusă de un particular împotriva Băncii Italiei, autoritatea de supraveghere a sectorului bancar italian, cu privire la decizia acesteia din urmă de a refuza accesul la anumite documente referitoare la supravegherea unei instituții de credit care făcuse obiectul unei lichidări forțate. Reclamantul a formulat cererea de acces la documente pentru a evalua posibilitatea de a introduce în instanță o acțiune împotriva Băncii Italiei ca urmare a prejudiciului financiar pe care aprecia că l-a suferit.

În această privință, Curtea a arătat că, prin articolul 53 alineatul (1) al treilea paragraf din Directiva 2013/36, legiuitorul Uniunii a intenționat să permită autorității competente să divulge numai persoanelor vizate în mod direct de faliment sau de lichidarea forțată a unei instituții de credit informații confidențiale care nu se referă la părțile terțe implicate în eforturile de salvare a acestei instituții, în scopul utilizării lor în cursul unor acțiuni în instanțe civile sau comerciale, sub controlul instanțelor competente. În acest context, s-ar aduce atingere cerințelor de bună administrare a justiției dacă solicitantul ar fi constrâns să introducă o acțiune în instanță civilă sau comercială cu scopul de a obține accesul la informațiile confidențiale aflate în posesia autorităților competente.

În consecință, potrivit Curții, posibilitatea de a înlătura obligația de a păstra secretul profesional, în temeiul articolului 53 alineatul (1) al treilea paragraf din directiva menționată, impune ca cererea de divulgare să se refere la informații despre care solicitantul prezintă indicii precise și concordante care permit să se presupună în mod plauzibil că sunt relevante pentru o acțiune în instanță civilă sau comercială pendinte sau care urmează a fi introdusă, al cărei obiect trebuie să fie concret identificat de solicitant și în afara căreia informațiile în discuție nu pot fi utilizate. Autorităților și instanțelor competente le revine, în orice ipoteză, înainte de a

122| Directiva 2013/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 cu privire la accesul la activitatea instituțiilor de credit și supravegherea prudențială a instituțiilor de credit și a firmelor de investiții, de modificare a Directivei 2002/87/CE și de abrogare a Directivelor 2006/48/CE și 2006/49/CE (JO 2013, L 176, p. 338).

divulga fiecare dintre informațiile confidențiale solicitate, sarcina de a pune în balanță interesul solicitantului de a dispune de informațiile în discuție și interesele legate de păstrarea confidențialității acestor informații acoperite de obligația de a păstra secretul profesional.

XVI. Politica socială

În materie de politică socială, mai multe hotărâri merită să fie semnalate. Acestea se referă la principiul egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și securitatea socială, la protecția lucrătoarelor gravide și a lucrătoarelor care au născut de curând sau care alăptează, la protecția lucrătorilor cu contract pe durată determinată, la organizarea timpului de lucru, la dreptul la concediu anual plătit sau la interpretarea normelor Uniunii privind coordonarea sistemelor de securitate socială.

1. Egalitatea de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și securitatea socială

În Hotărârea **Ruiz Conejero** (C-270/16, [EU:C:2018:17](#)), pronunțată la 18 ianuarie 2018, Curtea a avut ocazia să se pronunțe *cu privire la compatibilitatea cu Directiva 2000/78¹²³ a concedierii unui lucrător pentru motivul unor absențe intermitente de la locul de muncă, chiar și justificate, care sunt consecința unor boli imputabile handicapului său*. Litigiul principal privea un agent de curățenie care suferea de diferite probleme de sănătate care au condus la recunoașterea handicapului său, care fusese concediat pentru motivul că durata absențelor sale cumulate, chiar și justificate, depășise maximul prevăzut de reglementarea națională referitoare la statutul lucrătorilor. Persoana interesată susținea că concedierea sa constituia o discriminare pe motive de handicap.

După ce a amintit că, în împrejurările date, starea de obezitate a unui lucrător care determină o limitare a capacității sale ce poate împiedica participarea deplină și efectivă a persoanei în cauză la viața profesională în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători intră, în sensul Directivei 2000/78, în sfera noțiunii „handicap”, Curtea a constatat că, prin comparație cu lucrătorul fără handicap, un lucrător cu handicap este expus riscului suplimentar de a fi absent din cauza unei boli legate de handicapul său. El este astfel expus unui risc ridicat de a cumula zile de absență pe motiv de boală. Întrucât norma națională în discuție, referitoare la încetarea contractului de muncă, se aplică în mod identic persoanelor cu handicap și persoanelor fără handicap care au fost absente de la locul de muncă, Curtea a considerat că aceasta poate dezavantaja lucrătorii cu handicap și poate determina astfel o diferență de tratament întemeiată indirect pe handicap, în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (b) din Directiva 2000/78. Curtea a considerat însă că combaterea absenteismului la locul de muncă poate fi recunoscută drept un obiectiv legitim, în sensul dispoziției menționate, întrucât este vorba despre o măsură care intră în sfera politicii ocupării forței de muncă. În aceste condiții, Curtea a invitat instanța de trimitere să ia în considerare un ansamblu de elemente pentru a aprecia dacă reglementarea națională în discuție nu depășea ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului urmărit.

În consecință, Curtea a statuat că articolul 2 alineatul (2) litera (b) punctul (i) din Directiva 2000/78 trebuie să fie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care prevede că un angajator poate concedia un lucrător pentru motivul întemeiat pe absențe intermitente de la locul de muncă, chiar și justificate, în situația în care aceste absențe sunt consecința unor boli imputabile handicapului de care suferă acest

123| Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO 2000, L 303, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 7).

lucrător, cu excepția cazului în care această reglementare, urmărind totodată obiectivul legitim de combatere a absenteismului, nu depășește ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv, aspect a cărui apreciere este de competența instanței de trimitere.

În Hotărârile **Egenberger** și **IR**, prezentate de asemenea în secțiunea 1 a rubricii II, „Drepturi fundamentale”, din prezentul raport, Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la *interpretarea Directivei 2000/78 în raport cu activitățile profesionale ale bisericilor sau ale altor organizații a căror etică este bazată pe religie sau pe convingeri*, precum și printre altele cu privire la aspectul controlului jurisdicțional efectiv al condițiilor de natură religioasă pentru posturi în cadrul unei biserici sau al unor instituții care aparțin unei biserici, în raport cu articolele 21 și 47 din cartă.

În Hotărârea **Egenberger** (C-414/16, [EU:C:2018:257](#)), pronunțată la 17 aprilie 2018, cauza principală privea respingerea candidaturii unei persoane care nu aparținea niciunei confesiuni la ocuparea unui loc de muncă în cadrul Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV, o asociație de drept privat caritabilă a Bisericii Protestante din Germania. Potrivit ofertei de angajare, candidații trebuiau să aparțină unei biserici protestante sau unei biserici membre a Asociației Profesionale a Bisericilor Creștine din Germania. Întrucât a apreciat că a fost victima unei discriminări pe motive de religie prin faptul că nu a fost invitată la un interviu de angajare, reclamanta a introdus o acțiune împotriva Evangelisches Werk la instanțele germane pentru a obține despăgubiri.

Curtea a statuat că, în conformitate cu articolul 4 alineatul (2) din Directiva 2000/78, statele membre pot menține dispoziții naționale, precum cele aplicabile în cauza principală, în temeiul cărora organizațiile a căror etică este bazată pe religie sau convingeri pot prevedea, în cadrul unei proceduri de recrutare, o cerință legată de religie sau convingeri. Această posibilitate este însă subordonată condiției enunțate în dispoziția menționată ca „religia sau convingerile să constituie o cerință profesională esențială, legitimă și justificată în privința eticii organizației”.

Întrucât dreptul național aplicabil cauzei principale limita controlul jurisdicțional al respectării acestei condiții la un control al plauzibilității pe baza conștiinței ecleziologice, instanța de trimitere a solicitat să se stabilească conformitatea unui astfel de control limitat cu Directiva 2000/78.

În această privință, Curtea a constatat mai întâi că articolul 4 alineatul (2) din Directiva 2000/78 urmărește să asigure un echilibru echitabil între, pe de o parte, dreptul la autonomie al bisericilor (și al altor organizații a căror etică este bazată pe religie sau pe convingeri) și, pe de altă parte, dreptul lucrătorilor de a nu face obiectul unei discriminări pe motive de apartenență religioasă sau convingeri, printre altele în cadrul unei proceduri de recrutare. În acest context, dispoziția menționată enunță criteriile care trebuie luate în considerare în cadrul evaluării comparative care trebuie efectuată pentru a asigura un echilibru adecvat între aceste drepturi eventual concurente. În această privință, atunci când o biserică (sau o altă organizație a cărei etică este bazată pe religie sau pe convingeri) afirmă, în susținerea unui act sau a unei decizii precum respingerea unei candidaturi pentru ocuparea unui loc de muncă în cadrul său, că, prin natura activităților în cauză sau prin contextul în care urmează să se exercite aceste activități, religia constituie o cerință profesională esențială, legitimă și justificată în privința eticii acestei biserici, o astfel de afirmație trebuie să poată face obiectul unui control jurisdicțional efectiv, în conformitate cu articolul 47 din cartă, un asemenea control nefiind, de altfel, contrar articolului 17 TFUE.

În ceea ce privește noțiunea „cerință profesională esențială, legitimă și justificată” în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 2000/78, Curtea a statuat că o asemenea cerință trebuie să fie necesară și impusă în mod obiectiv, având în vedere etica bisericii sau a organizației vizate, prin natura sau prin condițiile de exercitare a activității profesionale în cauză și că ea nu poate acoperi considerații străine de etica respectivă sau de dreptul la autonomie al acestei biserici sau al acestei organizații. Cerința menționată trebuie, pe de altă parte, să fie conformă cu principiul proporționalității.

Hotărârea **IR** (C-68/17, [EU:C:2018:696](#)), pronunțată la 11 septembrie 2018, privea concedierea de către un spital catolic german a unui medic-șef, de confesiune catolică, din cauza faptului că s-a recăsătorit civil după ce a divorțat de prima soție, cu care era căsătorit în ritul catolic. Contractul de muncă încheiat între medicul-șef și spitalul catolic făcea referire la dreptul canonic, potrivit căruia o astfel de recăsătorire constituie o încălcare gravă a obligației de loialitate a medicului-șef față de etica spitalului, ceea ce justifica concedierea acestuia.

În concordanță cu Hotărârea *Egenberger*, Curtea a amintit că decizia unei biserici sau a unei organizații a cărei etică este bazată pe religie sau pe convingeri de a-și supune, în temeiul dreptului național, angajații care exercită funcții de conducere unor cerințe distincte privind o atitudine de bună-credință și de loialitate față de această etică în funcție de confesiunea sau de lipsa confesiunii acestor angajați, trebuia să poată face obiectul unui control jurisdicțional efectiv. Astfel, acest control trebuie să permită să se asigure, în raport, printre altele, cu natura activităților profesionale în cauză sau cu contextul în care sunt exercitate acestea, că sunt îndeplinite criteriile enunțate la articolul 4 alineatul (2) din Directiva 2000/78 și că religia sau convingerile constituie o cerință profesională esențială, legitimă și justificată, având în vedere etica bisericii în cauză, cu respectarea principiului proporționalității. În speță, Curtea a apreciat că aderarea la concepția căsătoriei promovată de Biserica Catolică nu părea să constituie o condiție esențială a activității profesionale în discuție, și anume furnizarea de către reclamant, în mediul spitalicesc, de consultații și de îngrijiri medicale, precum și gestionarea serviciului de medicină internă al cărui șef era, aspect confirmat, de altfel, de faptul că au fost încredințate posturi cu răspundere medicală care includ funcții de conducere similare celui care era ocupat de reclamant unor angajați ai spitalului care nu erau de confesiune catolică.

În Hotărârea **MB (Schimbare de gen și pensie pentru limită de vârstă)** (C-451/16, [EU:C:2018:492](#)), pronunțată la 26 iunie 2018, Marea Cameră a Curții a statuat cu privire la *Directiva 79/7*¹²⁴ privind egalitatea de tratament între bărbați și femei în domeniul prestațiilor sociale. În speță, reglementarea britanică stabilea, pentru femeile născute înainte de 6 aprilie 1950 și pentru bărbații născuți înainte de 6 decembrie 1953, vârste de pensionare diferite, la 60 de ani și, respectiv, la 65 de ani. În speță, unei persoane născute de sex bărbătesc, căsătorită cu o femeie, care a efectuat ulterior o intervenție chirurgicală de schimbare de gen, i s-a refuzat beneficiul unei pensii pentru limită de vârstă ca femeie întrucât nu dispunea de un certificat definitiv de recunoaștere a schimbării sale de gen, care nu putea fi obținut decât după anularea căsătoriei sale, deși aceasta dorea să rămână căsătorită.

Arătând că reglementarea în cauză aplica un tratament mai puțin favorabil persoanelor care și-au schimbat genul după ce s-au căsătorit în raport cu cele care și-au păstrat genul de la naștere – întrucât condiția în litigiu privind anularea căsătoriei se aplică astfel numai celor dintâi –, Curtea a apreciat că această reglementare era susceptibilă de a fi incompatibilă cu Directiva 79/7 dacă situațiile respective ale acestor două categorii de persoane erau comparabile. În raport cu obiectul și cu condițiile de acordare a pensiei în discuție, vizând protejarea împotriva riscului de limită de vârstă prin conferirea persoanei în cauză a unui drept individual la o pensie pentru limită de vârstă dobândit în funcție de contribuțiile pe care le-a plătit în cursul carierei sale profesionale, indiferent de situația sa matrimonială, Curtea a stabilit că situația se prezenta astfel.

În consecință și din moment ce obiectivul, invocat de guvernul britanic, care constă în evitarea, la momentul faptelor, a căsătoriei între persoane de același sex nu intră sub incidența derogărilor, permise de Directiva 79/7, de la interdicția discriminărilor pe criterii de sex, Curtea a concluzionat că reglementarea în cauză constituia o discriminare directă pe criterii de sex și, prin urmare, era incompatibilă cu Directiva 79/7.

¹²⁴ | Directiva 79/7/CEE a Consiliului din 19 decembrie 1978 privind aplicarea treptată a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale (JO 1979, L 6, p. 24, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 192).

2. Protecția lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează

În Hotărârile *Porras Guisado și González Castro*, Curtea s-a pronunțat cu privire la protecția conferită de Directiva 92/85¹²⁵ lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează.

În Hotărârea **Porras Guisado** (C-103/16, [EU:C:2018:99](#)), pronunțată la 22 februarie 2018, Curtea a analizat protecția conferită lucrătoarelor gravide în contextul unei proceduri de concediere colectivă în sensul Directivei 98/59¹²⁶. În speță, o societate spaniolă a lansat o procedură de consultare a reprezentanților lucrătorilor, în perspectiva unei concedieri colective. În conformitate cu acordul elaborat de grupul special de negociere, care stabilea criteriile aplicabile pentru alegerea lucrătorilor ce urmau a fi concediați, precum și criteriile care stabileau o prioritate la menținerea locurilor de muncă în întreprindere, societatea respectivă i-a transmis unei lucrătoare, însărcinată la acel moment, o notificare de concediere. Lucrătoarea în cauză a contestat concedierea sa în instanță.

Curtea a statuat că Directiva 92/85 nu se opune unei reglementări naționale care permite concedierea unei lucrătoare gravide ca urmare a unei concedieri colective. Astfel, deși o decizie de concediere luată pentru motive care în esență au legătură cu starea de graviditate a lucrătoarei interesate este incompatibilă cu interdicția de concediere prevăzută în această directivă, o decizie de concediere adoptată în perioada de la începutul sarcinii până la finalul concediului de maternitate, pentru motive care nu au legătură cu starea de graviditate a lucrătoarei, nu este, în schimb, contrară Directivei 92/85, dacă angajatorul prezintă în scris motive bine întemeiate pentru concediere și dacă respectiva concediere a persoanei interesate este permisă de legislația și/sau de practica statului membru în cauză. Rezultă că motivele fără legătură cu persoana lucrătorului, care pot fi invocate în cadrul concedierilor colective în sensul Directivei 98/59, intră în sfera cazurilor speciale care nu au legătură cu starea lucrătoarelor în sensul Directivei 92/85.

În ceea ce privește, în plus, obligația angajatorului de a prezenta în scris motive bine întemeiate pentru concediere, acesta poate furniza numai motivele care nu au legătură cu persoana lucrătoarei gravide, pentru care efectuează concedierea colectivă (în special motive economice, tehnice sau legate de organizarea ori de producția întreprinderii), în măsura în care sunt indicate criteriile obiective reținute pentru desemnarea lucrătorilor care urmează a fi concediați.

Pe de altă parte, Curtea a statuat că Directiva 92/85 se opune unei reglementări naționale care nu interzice, în principiu, concedierea cu titlu preventiv a unei lucrătoare gravide, care a născut de curând sau care alăptează și care prevede exclusiv, cu titlu de reparație, nulitatea acestei concedieri atunci când ea este ilegală. În această privință, Curtea a considerat că protecția cu titlu de reparație, chiar în ipoteza în care conduce la reintegrarea lucrătoarei concediate și la plata salariilor neîncasate ca urmare a concedierii, nu poate înlocui protecția cu titlu preventiv.

125| Directiva 92/85/CEE a Consiliului din 19 octombrie 1992 privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și a sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează [A zecea directivă specială în sensul articolului 16 alineatul (1) din Directiva 89/391/CEE] (JO 1992, L 348, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 3, p. 3).

126| Directiva 98/59/CE a Consiliului din 20 iulie 1998 privind apropierea legislațiilor statelor membre cu privire la concedierile colective (JO 1998, L 225, p. 16, Ediție specială 05/vol. 5, p. 95).

În sfârșit, Curtea a considerat că Directiva 92/85 nu se opune unei reglementări naționale care, în cadrul unei concedieri colective, nu prevede nici o prioritate la menținerea locurilor de muncă, nici o prioritate la redistribuire, aplicabile prealabil acestei concedieri, pentru lucrătoarele gravide, care au născut de curând sau care alăptează. Totuși, întrucât directiva nu conține decât dispoziții minime, statele membre pot prevedea o protecție mai ridicată a lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează.

În Hotărârea **González Castro** (C-41/17, [EU:C:2018:736](#)), pronunțată la 19 septembrie 2018, Curtea s-a pronunțat de asemenea cu privire la *protecția securității și a sănătății lucrătoarelor care alăptează și care efectuează o muncă în schimburi prestată parțial în timpul programului de noapte*. În speță, reclamanta, agent de securitate care efectuează munca în schimburi, în care o parte dintre orele de lucru se desfășoară în program de noapte, a încercat să obțină suspendarea contractului său de muncă, precum și acordarea unei prestații economice pentru risc pe durata alăptării. În acest sens, ea a solicitat organismului care acoperă riscurile legate de accidente de muncă și de bolile profesionale să îi elibereze un certificat medical care să ateste existența unui risc pe care îl prezintă postul său pentru alăptare, cerere care i-a fost respinsă.

În primul rând, Curtea a statuat că Directiva 92/85 se aplică unei situații în care lucrătoarea în cauză efectuează o muncă în schimburi, din care doar o parte în timpul programului de noapte. Întrucât această directivă nu cuprinde nicio precizare cu privire la conținutul exact al noțiunii „muncă de noapte”, prevăzută la articolul 7 din aceasta, Curtea a apreciat că munca în cauză trebuia considerată ca fiind efectuată pe „timp de noapte” în sensul Directivei 2003/88¹²⁷ și, prin urmare, că persoana în cauză trebuia calificată drept „lucrător de noapte” în lumina aceluiași text. Astfel, Curtea a apreciat că Directiva 92/85 nu trebuia interpretată într-un mod mai puțin favorabil decât Directiva 2003/88 și nici într-un mod contrar finalității Directivei 92/85 înseși, care este aceea de a întări protecția de care beneficiază lucrătoarele gravide, care au născut de curând sau care alăptează. Pentru a beneficia de această protecție în cadrul muncii de noapte, lucrătoarea în cauză trebuie să prezinte însă un certificat medical care să ateste necesitatea unei asemenea protecții pentru securitatea sau pentru sănătatea ei.

În al doilea rând, Curtea a amintit că, în temeiul Directivei 2006/54¹²⁸, statele membre, în conformitate cu sistemul lor judiciar, trebuie să ia măsurile necesare pentru ca, din momentul în care o persoană se consideră lezată de nerespectarea, în privința sa, a principiului egalității de tratament și prezintă, în fața unei jurisdicții sau a unei alte instanțe competente, fapte care îi permit să presupună existența unei discriminări directe sau indirecte, pârâtului să îi revină sarcina de a dovedi că nu a existat o încălcare a acestui principiu. Curtea a statuat în continuare că această normă privind răsturnarea sarcinii probei se aplică din moment ce lucrătoarea în cauză invocă fapte de natură să sugereze că evaluarea riscurilor pe care le prezintă postul său nu a cuprins o analiză specifică în cadrul căreia să se ia în considerare situația sa individuală, ceea ce permite astfel să se presupună existența unei discriminări directe pe criteriul sexului.

De asemenea, evaluarea riscurilor pe care le prezintă postul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează nu poate să fie supusă unor cerințe mai puțin stricte decât cele aplicabile în cadrul regimului general stabilit de această directivă care stabilește măsurile ce trebuie luate în legătură cu toate activitățile care pot prezenta un risc specific pentru aceste lucrătoare. Evaluarea menționată trebuie să cuprindă o analiză specifică în cadrul căreia să se ia în considerare situația individuală a lucrătoarei respective, pentru a determina dacă sănătatea sau securitatea sa ori cele ale copilului său sunt expuse unui risc. În cazul în care ar lipsi o asemenea analiză, ar fi vorba despre un tratament mai puțin favorabil al unei femei, determinat

127| Directiva 2003/88/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru (JO 2003, L 299, p. 9, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 3).

128| Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (JO 2006, L 204, p. 23, Ediție specială, 05/vol. 8, p. 262).

de sarcină sau de concediul de maternitate, în sensul Directivei 92/85, ceea ce ar constitui o discriminare directă pe criteriul sexului, în sensul Directivei 2006/54, și ar implica aplicarea normei privind răsturnarea sarcinii probei.

3. Protecția lucrătorilor pe durată determinată

În Hotărârile **Grupo Norte Facility** (C-574/16, [EU:C:2018:390](#)) și **Montero Mateos** (C-677/16, [EU:C:2018:393](#)), pronunțate la 5 iunie 2018, Marea Cameră a Curții a statuat cu privire la *interpretarea clauzei 4 punctul 1 din Acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată*,¹²⁹ care interzice tratarea lucrătorilor pe durată determinată într-un mod mai puțin favorabil decât lucrătorii pe durată nedeterminată comparabili, cu excepția cazului în care tratamentul diferențiat este justificat de motive obiective.

Prima cauză privea un lucrător pe durată determinată care înlocuia un alt lucrător care se pensionase parțial. Contractul de muncă de suplinire al primului lucrător a încetat în momentul pensionării integrale a lucrătorului pe care acesta îl înlocuia. Cea de a doua cauză privea un lucrător pe durată determinată, angajat pe baza unui contract de muncă de „interinidad” pentru a asigura înlocuirea unui lucrător permanent și destinat ulterior să acopere temporar un post vacant. După organizarea unei proceduri de recrutare, postul ocupat de acest lucrător pe durată determinată a fost atribuit unei persoane care fusese selectată la finalul acestei proceduri, iar angajatorul a încetat contractul persoanei interesate la expirarea termenului acestuia. Lucrătorii pe durată determinată interesați au introdus acțiuni, primul, împotriva deciziei de a refuza acordarea unui contract pe durată nedeterminată la încetarea contractului pe durată determinată, iar cel de al doilea împotriva rezilierii contractului la expirarea termenului convenit. Dreptul spaniol prevedea o indemnizație la încetarea sau la rezilierea, pentru un motiv obiectiv, a unui contract pe durată nedeterminată. În schimb nu era prevăzută nicio indemnizație la sfârșitul contractului de „interinidad”, iar o indemnizație mai mică decât cea prevăzută în cazul rezilierii unui contract pe durată nedeterminată era prevăzută la încetarea unui contract de suplinire. Prin urmare, problema acordării și a cuantumului indemnizațiilor în cauză a fost dezbătută în litigiile în discuție.

Curtea a amintit mai întâi că clauza 4 alineatul (1) din acordul-cadru cuprinde, în ceea ce privește condițiile de încadrare în muncă, o interdicție de a trata lucrătorii pe durată determinată într-un mod mai puțin favorabil decât lucrătorii pe durată nedeterminată comparabili numai pentru că aceștia au un contract sau un raport de muncă pe durată determinată, cu excepția cazului în care tratamentul diferențiat este justificat de motive obiective.

În continuare, Curtea a statuat că încetarea contractelor de muncă de suplinire și de „interinidad” se înscrie într-un context semnificativ diferit, din punct de vedere factual și juridic, de cel în care contractul de muncă al unui lucrător pe durată nedeterminată este reziliat pentru unul dintre motivele prevăzute de dreptul spaniol. Într-adevăr, din definiția noțiunii „contract pe durată determinată”, care figurează în clauza 3 punctul 1 din acordul-cadru, reiese că un contract de această natură încetează să își producă efectele pentru viitor la expirarea termenului pentru care a fost încheiat, acest termen putând fi constituit de îndeplinirea unei sarcini determinate, de împlinirea unui termen sau de producerea unui eveniment determinat. Astfel, părțile la un contract de muncă pe durată determinată, precum un contract de suplinire sau un contract de

¹²⁹ | Acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată, încheiat la 18 martie 1999, care figurează în anexa la Directiva 1999/70/CE a Consiliului din 28 iunie 1999 privind acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată, încheiat între CES, UNICE și CEEP (JO 1999, L 175, p. 43, Ediție specială, 05/vol. 5, p. 129).

„interinidad-”, cunosc, de la încheierea sa, data sau evenimentul care determină încetarea sa. Acest termen limitează durata raportului de muncă, fără ca părțile să își fi exprimat voința în această privință după încheierea respectivului contract.

În schimb, rezilierea unui contract de muncă pe durată nedeterminată pentru unul dintre motivele prevăzute de dreptul aplicabil, la inițiativa angajatorului, rezultă din apariția unor împrejurări care nu au fost prevăzute la data încheierii acestuia și care perturbă derularea normală a raportului de muncă. Astfel, tocmai pentru a compensa acest caracter inopinat al încetării raportului de muncă pentru un asemenea motiv și, prin urmare, înșelarea așteptărilor legitime pe care lucrătorul le putea avea la acea dată în ceea ce privește stabilitatea raportului respectiv, legea spaniolă impune în acest caz plata către respectivul lucrător concediat a unei indemnizații echivalente cu 20 de zile de salariu pe an de vechime. Curtea a concluzionat, în consecință, că obiectul specific sau distinct, potrivit dispozițiilor aplicabile ale dreptului spaniol, al indemnizațiilor în cauză în litigiile în discuție, precum și contextul particular în care se înscrisa plata acestora constituiau motive obiective care justificau diferența de tratament în discuție între lucrătorii pe durată nedeterminată și lucrătorii pe durată determinată.

În cea de a doua cauză, Curtea a arătat însă că persoana vizată nu putea cunoaște, la momentul încheierii contractului său de „interinidad”, data exactă la care postul pe care îl ocupa în temeiul acestui contract ar fi atribuit în mod definitiv și nici nu putea să știe că durata acestuia din urmă s-ar dovedi neobișnuit de lungă. În consecință, Curtea a invitat instanța de trimitere să examineze dacă, având în vedere caracterul imprevizibil al încetării acestui contract și durata sa neobișnuit de lungă, contractul respectiv nu trebuia recalificat drept contract de muncă pe perioadă nedeterminată.

4. Organizarea timpului de lucru

În Hotărârea **Sindicatul Familia Constanța și alții** (C-147/17, [EU:C:2018:926](#)), pronunțată la 20 noiembrie 2018, Marea Cameră a Curții a avut ocazia să statueze cu privire la *domeniul de aplicare al Directivei 2003/88 coroborată cu Directiva 89/391 privind promovarea îmbunătățirii securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă*¹³⁰. Cauza privea asistenți maternali însărcinați să îngrijească în locuința proprie, în mod continuu, copiii care au fost retrași, în mod definitiv sau temporar, din îngrijirea părinților și să asigure educația și întreținerea acestor copii. Aceste prestații reprezentau activitatea lor principală și primeau în schimb o retribuție plătită de autoritatea competentă cu care încheiaseră un contract de muncă. Ținând seama de nevoile copiilor, dreptul acestora de a efectua un concediu anual fără copii era condiționat de obținerea unei autorizații din partea angajatorului. Aceștia nu primeau nici indemnizații suplimentare pentru faptul că trebuiau să asigure continuitatea activității de îngrijire a copiilor, fără a avea dreptul la perioade prestabilite de repaus. Mai mulți dintre acești asistenți au introdus o cerere prin care se urmărea obținerea plății unor drepturi salariale majorate cu 100 % din salariul de bază pentru activitățile desfășurate în perioadele de repaus săptămânal, de sărbători legale și în celelalte zile în care nu se lucrează, precum și plata unei compensații egale cu indemnizația aferentă concediului anual plătit.

¹³⁰ | Directiva 89/391/CE a Consiliului din 12 iunie 1989 privind punerea în aplicare de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă (JO 1989, L 183, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 3, p. 3).

Curtea a statuat că, deși astfel de asistenți maternal sunt „lucrători”, în sensul Directivei 2003/88, activitatea de asistent maternal care constă, în cadrul unui raport de muncă cu o autoritate publică, în primirea și integrarea unui copil în căminul propriu și în asigurarea, în mod continuu, a dezvoltării armonioase și a educației acestui copil nu se încadrează însă în domeniul de aplicare al Directivei 2003/8, care este definit prin trimitere la domeniul de aplicare al Directivei 89/391.

Astfel, potrivit Curții, din moment ce o asemenea activitate contribuie la protecția copiilor, ceea ce constituie o misiune de interes general care ține de funcțiile esențiale ale statului, iar caracterul specific al acestei activități în raport cu alte activități legate de protecția copiilor rezultă din faptul că urmărește integrarea copilului încredințat unui asistent maternal, în mod continuu și pe termen lung, în căminul și în familia acestuia, ea trebuie considerată ca intrând sub incidența articolului 2 alineatul (2) primul paragraf din Directiva 89/391, potrivit căruia directiva respectivă nu este aplicabilă atunci când particularitățile inerente anumitor activități specifice din domeniul administrației publice sunt, în mod inevitabil, în contradicție cu dispozițiile acesteia.

Curtea a subliniat în special că integrarea, continuă și pe termen lung, în căminul și în familia unui asistent maternal, a unor copii care, din cauza situației lor familiale dificile, prezintă o vulnerabilitate deosebită constituie o măsură adecvată pentru a proteja interesul superior al copilului, astfel cum este consacrat la articolul 24 din cartă. În aceste condiții, faptul de a trebui să i se acorde asistentului maternal, la intervale regulate, dreptul de a se separa de copilul aflat în îngrijirea sa după un număr de ore de muncă determinat sau în cadrul unor perioade care, cum este situația zilelor de repaus săptămânal sau anual, sunt asociate în general cu momente propice dezvoltării vieții familiale ar contraveni în mod direct obiectivului urmărit de autoritățile naționale de a integra copilul încredințat unui asistent maternal în mod continuu și pe termen lung, în căminul și în familia acestuia.

În ceea ce privește articolul 31 alineatul (2) din cartă, care consacră dreptul fundamental la concediu anual plătit, Curtea a mai subliniat că legea română impune ca contractul încheiat între asistentul maternal și angajatorul său să cuprindă elemente referitoare la planificarea timpului liber al asistentului maternal, în funcție în special de programul copilului aflat în îngrijire, și recunoaște asistenților maternali un drept la concediu anual plătit, dar subordonează dreptul lor de a lua acest concediu fără copilul aflat în sarcina lor unei autorizații a angajatorului, care trebuie să respecte realizarea în bune condiții a misiunii de protecție a copilului respectiv. Prin urmare, Curtea a considerat că limitările legale aduse astfel drepturilor asistenților respectivi la perioade de repaus zilnic și săptămânal, precum și la concediu anual plătit respectă conținutul esențial al acestui drept și se dovedesc necesare pentru realizarea obiectivului de interes general recunoscut de Uniune care constă în protecția interesului superior al copilului.

5. Dreptul la concediu anual plătit

Cinci hotărâri merită să fie semnalate cu privire la dreptul la concediu anual plătit. Prima se referă la problema luării în considerare a concediului pentru creșterea copilului în stabilirea drepturilor la concediu anual plătit. Alte trei hotărâri se referă la concediile anuale plătite neefectuate și, în special în cazul uneia dintre acestea, la problema transmisibilității pe cale succesorală a dreptului lucrătorului decedat la o indemnizație financiară cu acest titlu. Cea de a cincea hotărâre vizează problema luării în considerare a perioadelor de șomaj parțial în scopul calculării remunerației plătite pentru concediu anual plătit.

În Hotărârea **Dicu** (C-12/17, [EU:C:2018:799](#)), pronunțată la 4 octombrie 2018, Marea Cameră a Curții a statuat cu privire la aspectul dacă *durata unui concediu pentru creșterea copilului efectuat de un lucrător în cursul perioadei de referință trebuie asimilată unei perioade de muncă efectivă în scopul stabilirii drepturilor sale la concediu anual plătit în temeiul articolului 7 din Directiva 2003/88*. Litigiul principal privea un magistrat român

care, după ce a efectuat un concediu de maternitate, a beneficiat, timp de mai multe luni în cursul anului 2015, de un concediu pentru creșterea copilului în vârstă de până la doi ani și, imediat după aceea, de 30 de zile de concediu anual plătit. În continuare, persoana în cauză a solicitat angajatorului său să îi acorde cele 5 zile de concediu anual plătit restante la care considera că avea dreptul pentru anul în curs. Această cerere a fost respinsă pentru motivul că, potrivit dreptului român, durata concediului anual plătit este proporțională cu timpul efectiv lucrat în anul în curs și, în această privință, durata concediului pentru creșterea copilului de care a beneficiat în anul 2015 persoana în cauză nu putea fi considerată o perioadă de muncă efectivă în vederea stabilirii drepturilor sale la concediu anual plătit.

După ce a amintit că dreptul la concediu anual plătit, așa cum este recunoscut la articolul 31 alineatul (2) din cartă, cu o durată de cel puțin patru săptămâni, astfel cum recunoaște articolul 7 din Directiva 2003/88, este considerat un principiu al dreptului social al Uniunii de o importanță deosebită, Curtea a observat că finalitatea dreptului la concediu anual plătit se bazează pe premisa că lucrătorul a lucrat efectiv în perioada de referință. Obiectivul de a permite lucrătorului să se odihnească presupune astfel că acest lucrător a exercitat o activitate care, pentru a asigura protecția securității și a sănătății sale vizată de Directiva 2003/88, justifică acordarea unei perioade de odihnă, de destindere și de recreere. În consecință, drepturile la concediu anual plătit trebuie să fie stabilite, în principiu, în funcție de perioadele de muncă efectivă prestate în temeiul contractului de muncă.

Desigur, a adăugat Curtea, jurisprudența sa recunoaște că, în anumite situații specifice în care lucrătorul nu este capabil să își îndeplinească atribuțiile, în special din cauza unei absențe pentru motiv de boală corespunzător justificate sau a unui concediu de maternitate, dreptul la concediu anual plătit nu poate fi condiționat de obligația de a fi lucrat efectiv. În aceste situații, lucrătorii în discuție sunt asimilați celor care au lucrat efectiv în perioada în cauză¹³¹. Potrivit Curții, situația unui lucrător aflat în concediu pentru creșterea copilului se distinge însă de situația care rezultă dintr-o incapacitate de muncă cauzată de starea sa de sănătate sau de cea a unei lucrătoare care își exercită dreptul la concediu de maternitate. Astfel, mai întâi, concediul pentru creșterea copilului nu are un caracter imprevizibil și este, în cele mai multe cazuri, rezultatul voinței lucrătorului de a se îngriji de copilul său. În plus, lucrătorul aflat în concediu pentru creșterea copilului nu este supus constrângerilor fizice sau psihice generate de o boală. Spre deosebire de concediul pentru creșterea copilului, concediul de maternitate vizează, pe de altă parte, protecția condiției biologice a femeii în timpul sarcinii și, ulterior acesteia, protejarea raporturilor caracteristice dintre femeie și copilul său în perioada care urmează sarcinii și nașterii. În acest context, Curtea a concluzionat că articolul 7 din Directiva 2003/88 trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei dispoziții naționale care, la stabilirea drepturilor la concediu anual plătit garantat de acest articol unui lucrător într-o perioadă de referință, nu consideră durata concediului pentru creșterea copilului efectuat de acest lucrător în perioada respectivă ca fiind o perioadă de muncă efectivă.

În Hotărârile **Kreuziger** (C-619/16, [EU:C:2018:872](#)) și **Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften** (C-684/16, [EU:C:2018:874](#)), pronunțate la 6 noiembrie 2018¹³², Marea Cameră a Curții a statuat că sunt incompatibile cu articolul 7 din Directiva 2003/88 și cu articolul 31 alineatul (2) din cartă reglementări naționale în temeiul cărora lucrătorul își pierde în mod automat și fără indemnizație financiară concediile anuale plătite neefectuate înainte de sfârșitul perioadei de referință la care se raportează acestea sau înainte de încetarea raportului de muncă, din moment ce nu a solicitat să își exercite dreptul la concediu în timp util. În cauzele principale, unor lucrători li s-au respins, în aplicarea reglementărilor naționale menționate, cererile vizând obținerea unei indemnizații financiare pentru zilele de concediu plătit neefectuate înainte de încetarea

131| A se vedea în această privință Hotărârea Curții din 24 ianuarie 2012, **Dominguez** (C-282/10, [EU:C:2012:33](#)), Hotărârea din 20 ianuarie 2009, **Schultz-Hoff și alții** (C-350/06 și C-520/06, [EU:C:2009:18](#)), și Hotărârea din 18 martie 2004, **Merino Gómez** (C-342/01, [EU:C:2004:160](#)).

132| Aceste hotărâri sunt de asemenea prezentate în rubrica II, „Drepturi fundamentale”, din prezentul raport.

raportului lor de muncă. Cauza *Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften* prezenta o particularitate legată de faptul că, cu aproximativ două luni înainte de încetarea raportului de muncă, angajatorul l-a invitat pe lucrător să efectueze concediul, însă fără să îi impună să îl efectueze.

Curtea a amintit mai întâi că, în cazul în care raportul de muncă încetează, lucrătorul are dreptul, în temeiul articolului 7 alineatul (2) din Directiva 2003/88, la o indemnizație financiară pentru concediul anual neefectuat. În continuare, Curtea a considerat că faptul că o reglementare națională prevede că, în cazul în care nu a solicitat să își exercite dreptul la concediu anual plătit înainte de încetarea raportului de muncă, lucrătorul interesat suportă pierderea în mod automat a acestui drept și a indemnizației financiare corelative pentru concediul neefectuat, fără a se verifica în prealabil dacă lucrătorului i s-a oferit efectiv, în special printr-o informare corespunzătoare din partea angajatorului, posibilitatea de a-și exercita dreptul menționat, nu respectă limitele care se impun în mod imperativ statelor membre atunci când acestea stabilesc modalitățile de exercitare a dreptului respectiv. În schimb, în cazul în care angajatorul este în măsură să facă dovada, care îi revine, că, în mod deliberat și în deplină cunoștință de cauză cu privire la consecințele care decurg din aceasta, lucrătorul s-a abținut să își efectueze concediul anual plătit după ce i s-a oferit posibilitatea de a-și exercita în mod efectiv dreptul la acesta, articolul 7 din Directiva 2003/88, precum și articolul 31 alineatul (2) din cartă nu se opun pierderii dreptului respectiv și nici, în cazul încetării raportului de muncă, lipsei corelative a unei indemnizații financiare pentru concediul anual plătit neefectuat¹³³.

În Hotărârea din 6 noiembrie 2018, **Bauer și Willmeroth** (C-569/16 și C-570/16, [EU:C:2018:871](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat din nou cu privire la *dreptul lucrătorilor la concediu anual plătit, garantat de articolul 7 din Directiva 2003/88 și de articolul 31 alineatul (2) din cartă, mai precis la transmisibilitatea pe cale succesorală către moștenitorii săi a dreptului lucrătorului decedat la o indemnizație financiară pentru concediul neefectuat*. În această privință, Curtea a confirmat¹³⁴ printre altele că decurge nu numai din articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2003/88, ci și din articolul 31 alineatul (2) din cartă că, pentru a preveni pierderea în mod retroactiv a dreptului fundamental la concediu anual plătit dobândit de acest lucrător, inclusiv în aspectul patrimonial al acestuia, dreptul persoanei interesate la o indemnizație financiară pentru concediul neefectuat este transmisibil pe cale succesorală moștenitorilor săi¹³⁵.

În Hotărârea **Hein** (C-385/17, [EU:C:2018:1018](#)), pronunțată la 13 decembrie 2018, Curtea a statuat cu privire la *posibilitatea luării în considerare a perioadelor de șomaj parțial pentru calcularea remunerației plătite cu titlu de concediu anual plătit garantat de articolul 7 din Directiva 2003/88*. Litigiul principal opunea un lucrător german angajatorului său cu privire la calculul indemnizației pentru concediu plătit, mai precis remunerația la care acesta avea dreptul în temeiul concediilor sale plătite. Având în vedere perioadele de șomaj parțial ale lucrătorului în cursul anului de referință, angajatorul a calculat cuantumul indemnizației de concediu pe baza unui salariu pe oră brut inferior salariului normal. În această privință, angajatorul a ținut seama de dispozițiile unei convenții colective care reglementează raportul lor de muncă.

Mai întâi, Curtea a apreciat că o extindere a dreptului la concediu anual plătit peste pragul minim impus de articolul 7 alineatul (1) din Directiva 2003/88 sau posibilitatea de a obține un drept la concediu anual plătit nefragmentat sunt măsuri favorabile lucrătorului care depășesc exigențele minime prevăzute de dispoziția respectivă și, în consecință, nu sunt reglementate de aceasta. Măsurile menționate nu pot servi însă pentru a compensa efectul negativ suportat de un lucrător provenit dintr-o reducere a remunerației datorate pentru

133| În ceea ce privește invocabilitatea, în litigiile dintre particulari, a articolului 31 din cartă, a se vedea prezentarea acestor hotărâri în rubrica II.1, „Invocabilitatea cartei în cadrul unor litigii între particulari”, din prezentul raport.

134| A se vedea deja în acest sens Hotărârea din 12 iunie 2014, **Bollacke** (C-118/13, [EU:C:2014:1755](#)).

135| În ceea ce privește invocabilitatea, în litigiile dintre particulari, a articolului 31 din cartă, a se vedea prezentarea acestor hotărâri în rubrica II.1, „Invocabilitatea cartei în cadrul unor litigii între particulari”, din prezentul raport.

acest concediu, întrucât s-ar repune în discuție dreptul la concediu anual plătit în temeiul dispoziției amintite, din care face parte integrantă dreptul lucrătorului de a beneficia în cursul perioadei sale de repaus și de destindere de condiții economice comparabile cu cele privind efectuarea muncii sale.

În consecință, Curtea a statuat că articolul 7 alineatul (1) din Directiva 2003/88, precum și articolul 31 alineatul (2) din cartă trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care permite, în vederea calculării indemnizației de concediu anual plătit, să se prevadă printr-o convenție colectivă luarea în considerare a reducerii veniturilor care rezultă din existența în perioada de referință a unor zile în care, din cauza unui șomaj parțial, nu s-a efectuat nicio muncă efectivă, ceea ce are drept consecință faptul că lucrătorul încasează, pentru durata concediului minim anual de care beneficiază în temeiul acestui articol 7 alineatul (1), o indemnizație de concediu plătită mai mică decât remunerația obișnuită pe care o încasează în perioadele de muncă.

Curtea a considerat că nu era necesară limitarea în timp a efectelor hotărârii sale și că dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că se opune ca instanțele naționale să protejeze, în temeiul dreptului național, încrederea legitimă a angajatorilor în menținerea jurisprudenței celor mai înalte instanțe naționale care a confirmat legalitatea dispozițiilor privind concediile anuale plătite din convenția colectivă în discuție.

6. Coordonarea sistemelor de securitate socială

În această materie, trebuie semnalate Hotărârile *Altun și alții* și *Alpenrind și alții*, în domeniul detașării lucrătorilor. Aceste hotărâri aduc precizări cu privire la efectele asociate certificatului E 101, devenit certificatul A 1, prin care instituția competentă din statul membru în care este stabilită întreprinderea care angajează lucrătorii detașați declară că propriul său regim de securitate socială va rămâne aplicabil acestora.

În Hotărârea ***Altun și alții*** (C-359/16, EU: C:2018:63), pronunțată la 6 februarie 2018, Marea Cameră a Curții a statuat cu privire la *posibilitatea instanțelor statului membru gazdă, în contextul Regulamentului nr. 1408/71¹³⁶, de a anula sau de a nu lua în considerare un certificat E 101¹³⁷, în cazul în care acest certificat a fost obținut sau invocat în mod fraudulos*. În litigiul principal era în discuție eliberarea de către instituția bulgară competentă a unor *certIFICATE* E 101 care atestau afilierea unor lucrătorilor bulgari detașați de întreprinderi bulgare pentru a lucra în Belgia. O anchetă judiciară efectuată în Bulgaria în cadrul comisiei rogatorii dispuse de judecătorul de instrucție belgian a stabilit că întreprinderile bulgare menționate nu desfășurau nicio activitate semnificativă în această țară. Autoritățile belgiene au adresat instituției bulgare competente o cerere motivată de reexaminare sau de retragere a certificatelor în discuție. În răspunsul său, aceasta a comunicat un recapitulativ al certificatelor, fără a ține seama de faptele constatate și stabilite de autoritățile belgiene.

Curtea a reamintit mai întâi jurisprudența¹³⁸ sa potrivit căreia certificatul E 101, în măsura în care creează o prezumție de legalitate a afilierii lucrătorului vizat la regimul de securitate socială al statului membru în care are sediul întreprinderea la care este angajat, este obligatoriu pentru instituția competentă a statului membru

¹³⁶ | Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați și cu membrii familiilor acestora care se deplasează în cadrul Comunității, în versiunea modificată și actualizată prin Regulamentul (CE) nr. 118/97 al Consiliului din 2 decembrie 1996 (JO 1997, L 28, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 4, p. 35) și prin Regulamentul (CE) nr. 631/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 31 martie 2004 (JO 2004, L 100, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 4, p. 32).

¹³⁷ | Este vorba despre un formular standard elaborat de Comisia administrativă pentru securitatea socială a lucrătorilor migranți, care a devenit, de la 1 mai 2010, certificatul A1.

¹³⁸ | Hotărârea din 27 aprilie 2017, ***A-Rosa Flussschiff*** (C-620/15, [EU:C:2017:309](#)).

în care acest lucrător efectuează o muncă. Atât timp cât certificatul E 101 nu este retras sau declarat nevalid, instituția competentă a statului membru în care lucrătorul efectuează o muncă trebuie să țină seama de faptul că acesta din urmă este supus deja legislației de securitate socială a statului membru în care are sediul întreprinderea la care este angajat, iar această instituție nu poate, în consecință, să îl supună pe lucrătorul în discuție propriului regim de securitate socială.

Curtea a apreciat însă că aplicarea reglementării Uniunii nu poate fi extinsă astfel încât să acopere operațiunile care sunt realizate în scopul de a beneficia în mod fraudulos sau abuziv de avantajele prevăzute de dreptul Uniunii. În consecință, Curtea a statuat că, în cazul în care instituția emitentă a certificatelor E 101, sesizată de instituția statului membru în care au fost detașați lucrătorii, nu procedează la o astfel de reexaminare a temeiniciei eliberării certificatelor menționate într-un termen rezonabil, elemente concrete care oferă motive pentru a crede că aceste certificate au fost obținute în mod fraudulos trebuie să poată fi invocate în cadrul unei proceduri judiciare, în scopul obținerii, din partea instanței statului membru în care au fost detașați lucrătorii, a înlăturării certificatelor în cauză.

În Hotărârea **Alpenrind și alții** (C-527/16, [EU:C:2018:669](#)), pronunțată la 6 septembrie 2018, Curtea a avut ocazia să precizeze efectele atribuite unui certificat A 1, eliberat în temeiul articolului 12 alineatul (1) din Regulamentul nr. 883/2004¹³⁹ de instituția competentă a statului membru în care este stabilită întreprinderea care angajează lucrătorii detașați. Litigiul principal privea o societate austriacă care, în perioada 2012-2014, a recurs la lucrători detașați în Austria de o societate maghiară. Anterior și ulterior acestei perioade, lucrările au fost efectuate de lucrătorii unei alte societăți maghiare. În ceea ce privește lucrătorii detașați de prima societate maghiară, instituția maghiară de securitate socială competentă a eliberat – în parte retroactiv și în parte în cazuri în care instituția austriacă de securitate socială stabilise deja supunerea lucrătorilor în cauză asigurării obligatorii în Austria – certificate A 1 care atestau aplicarea sistemului maghiar de securitate socială. Decizia instituției austriece de securitate socială care stabilea supunerea lucrătorilor asigurării obligatorii austriece a fost contestată în fața instanțelor austriece. Comisia administrativă pentru coordonarea sistemelor de securitate socială, care fusese sesizată de autoritățile competente austriece și maghiare, a concluzionat că Ungaria și-a declarat în mod eronat competența pentru lucrătorii în cauză și că, prin urmare, certificatele A 1 trebuiau să fie retrase.

Curtea a statuat mai întâi că un certificat A 1, eliberat de instituția competentă a unui stat membru (în speță, Ungaria) este obligatoriu atât pentru instituțiile de securitate socială, cât și pentru instanțele din statul membru în care se desfășoară activitatea (în speță, Austria) atât timp cât acest certificat nu a fost retras sau declarat nul de statul membru în care a fost emis. Acest lucru este valabil chiar și în cazul în care autoritățile competente din statele membre interesate au sesizat Comisia administrativă pentru coordonarea sistemelor de securitate socială, iar aceasta a concluzionat că certificatul respectiv a fost emis în mod eronat și că ar trebui să fie retras. Curtea a observat în această privință că rolul acestei comisii administrative, în acest cadru, se limitează la a concilia punctele de vedere ale autorităților competente din statele membre care au sesizat-o și că concluziile sale au numai valoarea juridică de aviz.

În continuare, Curtea a considerat că un certificat A 1 se poate aplica cu efect retroactiv chiar și în condițiile în care, la data eliberării acestui certificat, instituția competentă din statul membru în care se desfășoară activitatea luase deja decizia că lucrătorul în cauză trebuia să fie supus asigurării obligatorii din acest stat membru.

¹³⁹ | Regulamentul (CE) nr. 883/2004 al Parlamentului și al Consiliului din 29 aprilie 2004 privind coordonarea sistemelor de securitate socială (JO 2004, L 166, p. 1, rectificare în JO 2004, L 200, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 82), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (UE) nr. 1244/2010 al Comisiei din 9 decembrie 2010 (JO 2010, L 338, p. 35).

În sfârșit, Curtea a statuat că, în cazul în care un lucrător detașat de angajatorul său pentru a desfășura o activitate într-un alt stat membru este înlocuit de un alt lucrător detașat de un alt angajator, acest din urmă lucrător nu poate continua să fie supus legislației statului membru în care angajatorul său își desfășoară în mod obișnuit activitățile. Astfel, ca regulă generală, un lucrător este supus sistemului de securitate socială al statului membru în care lucrează, în special în vederea garantării într-un mod cât mai eficient a egalității de tratament pentru toate persoanele încadrate în muncă pe teritoriul acestui stat membru. Numai în anumite condiții legiuitorul Uniunii a prevăzut posibilitatea ca un lucrător detașat să continue să fie supus sistemului de securitate socială al statului membru în care angajatorul său își desfășoară în mod obișnuit activitățile. Astfel, legiuitorul a exclus această posibilitate atunci când lucrătorul detașat înlocuiește o altă persoană. Potrivit Curții, există o înlocuire atunci când un lucrător detașat de angajatorul său pentru a desfășura o activitate într-un alt stat membru este înlocuit de un alt lucrător detașat de un alt angajator. Faptul că angajatorii celor doi lucrători în cauză aveau sediul în același stat membru sau faptul că aceștia aveau eventuale legături personale sau organizatorice este lipsit de relevanță în această privință.

XVII. Protecția consumatorilor

În Hotărârea **Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen** (C-147/16, [EU:C:2018:320](#)), pronunțată la 17 mai 2018, Curtea a declarat că *Directiva 93/13¹⁴⁰ privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii poate fi aplicată unei instituții de învățământ*. Litigiul principal opunea o instituție de învățământ uneia dintre studentele sale, care datora celei dintâi o sumă reprezentând taxa de înscriere și cheltuieli legate de o călătorie de studii. Părțile au încheiat un contract de rambursare care prevedea o dobândă de 10 % pe an în caz de neplată, precum și o indemnizație pentru costurile de recuperare.

În primul rând, Curtea a arătat că o instanță națională care se pronunță într-o cauză judecată în lipsa părții legal citate și care are competența, potrivit normelor de procedură interne, să examineze din oficiu contrarietatea dintre clauza care constituie temeiul cererii și normele naționale de ordine publică este obligată să examineze din oficiu dacă contractul care conține această clauză intră în domeniul de aplicare al Directivei 93/13 și, dacă este cazul, caracterul eventual abuziv al clauzei respective în sensul directivei menționate.

În al doilea rând, s-a solicitat Curții să stabilească dacă o instituție de învățământ care a acordat, prin contract, uneia dintre studentele sale facilități de plată a unor sume datorate de aceasta din urmă trebuie considerată, în cadrul acestui contract, „profesionist” în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13, astfel încât contractul respectiv intră în domeniul de aplicare al acestei directive. Curtea a subliniat în această privință că legiuitorul Uniunii a înțeles să consacre o accepțiune largă a acestei noțiuni. Este vorba astfel despre o noțiune funcțională, care presupune aprecierea faptului dacă raportul contractual se înscrie în cadrul activităților desfășurate de o persoană cu titlu profesional. Or, Curtea a considerat că, prin furnizarea, în cadrul contractului respectiv, a unei astfel de prestații complementare și accesorii față de activitatea sa de învățământ, o instituție de învățământ acționează în calitate de „profesionist” în sensul Directivei 93/13.

Hotărârea **Sziber** (C-483/16, [EU:C:2018:367](#)), pronunțată la 31 mai 2018, a dat Curții ocazia să statueze cu privire la compatibilitatea cu articolul 7 din Directiva 93/13 a unei legislații naționale care impune cerințe procedurale suplimentare pentru a contesta caracterul abuziv al unor clauze care figurează în contractele încheiate cu consumatorii. Litigiul principal opunea un particular unei bănci maghiare în legătură cu o cerere în constatarea caracterului

¹⁴⁰ | Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

abuziv al anumitor clauze incluse într-un contract de împrumut încheiat în scopul achiziționării unei locuințe, acordat și rambursat în forinți maghiari (HUF), dar care a fost înregistrat în franci elvețieni (CHF) pe baza cursului de schimb în vigoare la data efectuării plății.

Curtea a amintit mai întâi că dreptul Uniunii nu armonizează procedurile aplicabile examinării caracterului pretins abuziv al unei clauze contractuale. Acestea sunt stabilite, prin urmare, de ordinea juridică internă a statelor membre, cu condiția însă ca ele să nu fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor situații similare supuse dreptului intern (principiul echivalenței) și să prevadă o protecție jurisdicțională efectivă, astfel cum este prevăzută la articolul 47 din cartă (principiul efectivității).

În cadrul examinării respectării principiului echivalenței, Curtea a amintit că impunerea unor cerințe procedurale suplimentare în sarcina consumatorului ale cărui drepturi sunt conferite de dreptul Uniunii nu implică, în sine, ca modalitățile procedurale respective să îi fie mai puțin favorabile. Astfel, situația trebuie analizată ținând seama de locul pe care îl ocupă dispozițiile procedurale vizate în ansamblul procedurii în cauză, de desfășurarea acestei proceduri și de particularitățile acestor dispoziții în fața instanțelor naționale.

Prin urmare, Curtea a interpretat articolul 7 din Directiva 93/13 în sensul că nu se opune, în principiu, unei reglementări naționale care prevede cerințe procedurale specifice pentru acțiunile introduse de consumatori care au încheiat contracte de împrumut în monedă străină ce conțin o clauză privind diferența dintre cursurile de schimb și/sau o clauză referitoare la opțiunea de modificare unilaterală, cu condiția ca constatarea caracterului abuziv al clauzelor cuprinse într-un astfel de contract să permită restabilirea situației în drept și în fapt în care s-ar fi aflat consumatorul în lipsa acestor clauze abuzive.

În sfârșit, în ceea ce privește domeniul de aplicare al Directivei 93/13, Curtea a precizat că aceasta se aplică și situațiilor care nu prezintă un element transfrontalier. Astfel, Curtea a subliniat că normele care figurează în dreptul Uniunii care armonizează un anumit domeniu de drept între statele membre se aplică indiferent de caracterul pur intern al situației în discuție în litigiul principal.

XVIII. Mediu

1. Protecția mediului marin¹⁴¹

În Hotărârea ***Bosphorus Queen Shipping*** (C-15/17, [EU:C:2018:557](#)), pronunțată la 11 iulie 2018, Curtea a fost chemată să statueze asupra unor aspecte privind în special *interpretarea, în dreptul Uniunii, a articolului 220 alineatul (6) din Convenția Organizației Națiunilor Unite privind dreptul mării*¹⁴² și, prin extensie, a articolului 7

¹⁴¹ | A se vedea de asemenea în legătură cu acest subiect Hotărârea din 20 noiembrie 2018, ***Comisia/Consiliul (ZMP Antarctica)*** (C-626/15 și C-659/16, [EU:C:2018:925](#)), prezentată în rubrica XIX.3, „Competența externă a Uniunii”, din prezentul raport.

¹⁴² | Convenția Organizației Națiunilor Unite privind dreptul mării, semnată la Montego Bay la 10 decembrie 1982 și intrată în vigoare la 16 noiembrie 1994 (*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 1833, 1834 și 1835, p. 3) (JO 1998, L 179, p. 1, Ediție specială, 04/vol. 4, p. 103). Convenția a fost aprobată în numele Comunității Europene prin Decizia 98/392/CE a Consiliului din 23 martie 1998 privind încheierea de către Comunitatea Europeană a Convenției Organizației Națiunilor Unite din 10 decembrie 1982 privind dreptul mării și a Acordului din 28 iulie 1994 privind punerea în aplicare a Părții XI din aceasta (JO 1998, L 179, p. 1, Ediție specială, 04/vol. 4, p. 103).

*alineatul (2) din Directiva 2005/35*¹⁴³. Acest litigiu a dat Curții ocazia de a clarifica, pentru prima dată, circumstanțele în care un stat riveran poate, în temeiul dreptului Uniunii, să își exercite competența în zona sa economică exclusivă în raport cu o navă străină, în vederea protejării mediului marin, fără a interfera în mod necorespunzător cu libertatea de navigație recunoscută de această convenție. Aceste probleme s-au ridicat în cadrul unui litigiu între societatea proprietară a unei nave înregistrate în Panama, pe de o parte, și Rajavartiolaitos (Autoritatea de Protecție a Frontierelor, Finlanda), pe de altă parte, în legătură cu amenda aplicată de aceasta societății respective în urma deversării de hidrocarburi efectuate de această navă în zona economică exclusivă finlandeză.

Mai întâi, Curtea s-a declarat competentă să interpreteze Convenția privind dreptul mării, întrucât aceasta a fost semnată și aprobată de Uniune, astfel încât dispozițiile sale fac parte integrantă din ordinea juridică a Uniunii și sunt obligatorii pentru Uniune.

Curtea a apreciat în continuare că autorii convenției au înțeles să confere statului de coastă dreptul de a lua o asemenea măsură deosebit de severă atunci când, pe de o parte, încălcarea săvârșită de o navă cauzează sau riscă să cauzeze prejudicii grave acestui stat și, pe de altă parte, există o probă obiectivă atât în ceea ce privește săvârșirea unei încălcări de către această navă, cât și în ceea ce privește consecințele acesteia din urmă. Referitor la evaluarea gravității atingerii aduse bunurilor și intereselor conexe ale statului de coastă, Curtea a precizat că trebuia să se țină seama printre altele de caracterul cumulativ al atingerii aduse bunurilor și intereselor conexe menționate și de consecințele negative previzibile ale deversărilor asupra acestora, nu numai pe baza dovezilor științifice disponibile, ci și pe baza naturii substanțelor nocive pe care le conțin deversările în discuție, precum și a volumului, a sensului, a vitezei și a duratei de propagare a deversărilor menționate.

În sfârșit, în ceea ce privește posibilitatea statului de coastă de a impune măsuri mai stricte, dar conforme cu dreptul internațional, decât cele enunțate la articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2005/35, Curtea a statuat că nu se poate considera că această dispoziție autorizează statul de coastă să ia asemenea măsuri, cu riscul de a rupe justul echilibru dintre interesele statului de coastă și cele ale statului de pavilion.

2. Zone protejate

La 17 aprilie 2018, în Hotărârea pronunțată în cauza **Comisia/Polonia (Pădurea Białowieża)** (C-441/17, [EU:C:2018:255](#)), Marea Cameră a Curții a admis în totalitate o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor prin care i se reproșă Republicii Polone că nu și-a îndeplinit obligațiile care decurg din Directivele 92/43¹⁴⁴ și 2009/147¹⁴⁵ ca urmare a unor operațiuni de gestionare forestieră privind situl Natura 2000 „Puszcza Białowieża”, un sit de importanță comunitară și o arie de protecție specială a păsărilor, pentru motivul că operațiunile respective conduceau la dispariția unei părți a acestui sit.

¹⁴³ Directiva 2005/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind poluarea cauzată de nave și introducerea unor sancțiuni în caz de încălcare (JO 2005, L 255, p. 1, Ediție specială 15/vol. 15, p. 158), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2009/123/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 octombrie 2009 (JO 2009, L 280, p. 52).

¹⁴⁴ Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (JO 1992, L 206, p. 7, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 109), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2013/17/UE a Consiliului din 13 mai 2013 (JO 2013, L 158, p. 193).

¹⁴⁵ Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (JO 2010, L 20, p. 7), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2013/17/UE a Consiliului din 13 mai 2013 (JO 2013, L 158, p. 193).

În ceea ce privește Directiva 92/43, Curtea a arătat că autorizarea unui plan sau a unui proiect în privința unui sit protejat, în sensul articolului 6 alineatul (3) din această directivă, nu poate fi acordată decât cu condiția ca autoritățile competente să fi ajuns, la data adoptării deciziei de autorizare a realizării proiectului, la certitudinea că nu produce efecte prejudiciabile de durată asupra integrității sitului vizat. Or, în speță, Curtea a constatat că, nedispunând de toate datele pertinente pentru a evalua efectele operațiunilor de gestionare forestieră activă în cauză asupra integrității sitului interesat, autoritățile poloneze nu au efectuat, înainte de adoptarea deciziilor de autorizare, o evaluare corespunzătoare a acestor efecte și astfel și-au încălcat obligația care decurge din Directiva 92/43. Pe de altă parte, pentru a stabili o încălcare a articolului 6 alineatul (3) a doua teză din Directiva 92/43, Comisia, ținând seama de principiul precauției consacrat la această dispoziție, nu trebuie să dovedească o relație cauză-efect între operațiunile în discuție și integritatea acestor habitate și specii, ci este suficient să stabilească existența unei probabilități sau a unui risc ca aceste operațiuni să provoace o asemenea vătămare. În această privință, operațiuni de gestionare forestieră activă care constau în înlăturarea și în tăierea unui număr semnificativ de arbori în situl Natura 2000 riscă, prin însăși natura lor, să compromită durabil caracteristicile ecologice ale acestui sit, având în vedere că sunt inevitabil susceptibile să conducă la dispariția sau la distrugerea parțială și ireparabilă a habitatelor și a speciilor protejate prezente în situl respectiv. În sfârșit, Curtea a amintit că respectarea articolului 12 alineatul (1) literele (a) și (d) din Directiva 92/43 impune statelor membre să pună în aplicare măsuri concrete și specifice de protecție.

În continuare, în ceea ce privește Directiva 2009/147, Curtea a arătat că aceasta interzice printre altele distrugerea sau producerea de daune în mod deliberat cuiburilor sau ouălor speciilor de păsări menționate în anexa I la directiva respectivă, eliminarea cuiburilor acestor specii, precum și perturbarea deliberată a acestor păsări, dacă o astfel de perturbare este relevantă în contextul obiectivelor directivei. În această privință, Curtea a considerat că deciziile în discuție ale autorităților poloneze, a căror punere în aplicare ar conduce în mod inevitabil la deteriorarea sau la distrugerea ariilor de reproducere sau de odihnă ale speciilor de păsări în cauză, nu conțineau măsuri concrete și specifice de protecție care ar permite atât excluderea din domeniul lor de aplicare a perturbărilor intenționate aduse vieții și habitatului acestor păsări, cât și asigurarea respectării efective a interdicțiilor menționate.

3. Diseminarea în mediu a organismelor modificate genetic (OMG)

La 25 iulie 2018, în Hotărârea **Confédération paysanne și alții** (C-528/16, [EU:C:2018:583](#)), Marea Cameră a Curții s-a pronunțat cu privire la problema *inclusiei, în domeniul de aplicare al Directivei 2001/18 privind organismele modificate genetic (OMG)*¹⁴⁶, *a unor organisme obținute prin mutageneză, precum și cu privire la condițiile de admitere a unor asemenea organisme în Catalogul comun al soiurilor de plante agricole instituit prin Directiva 2002/53*¹⁴⁷. În speță, un sindicat agricol francez, precum și opt asociații având ca obiect protecția mediului și difuzarea de informații privind pericolele pe care le prezintă OMG-urile au solicitat instanței de trimitere să anuleze decizia implicită de respingere de către prim-ministrul francez a cererii lor având ca obiect abrogarea dispoziției naționale care exceptează organismele obținute prin mutageneză de la obligațiile impuse prin Directiva privind OMG-urile.

¹⁴⁶ Directiva 2001/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 martie 2001 privind diseminarea deliberată în mediu a organismelor modificate genetic și de abrogare a Directivei 90/220/CEE a Consiliului (JO 2001, L 106, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 7, p. 75).

¹⁴⁷ Directiva 2002/53/CE a Consiliului din 13 iunie 2002 privind Catalogul comun al soiurilor de plante agricole (JO 2002, L 193, p. 1, Ediție specială, 03/vol. 43, p. 139), astfel cum a fost modificată prin Regulamentul (CE) nr. 1829/2003 al Parlamentului European și al Consiliului din 22 septembrie 2003 (JO 2003, L 268, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 41, p. 3).

Curtea a considerat mai întâi că Directiva privind OMG-urile trebuie interpretată în sensul că organismele obținute prin intermediul unor tehnici/metode de mutagenză constituie organisme modificate genetic în sensul acestei dispoziții, în măsura în care tehnicile și metodele de mutagenză modifică materialul genetic al unui organism printr-o modalitate ce nu se produce natural. În schimb, nu intră în domeniul de aplicare al directivei menționate organismele obținute prin intermediul unor tehnici/metode de mutagenză care au fost utilizate în mod convențional într-un număr de aplicații și a căror siguranță a fost dovedită cu mult timp în urmă. Curtea a precizat însă cu privire la acest ultim punct că, în măsura în care legiuitorul Uniunii nu a reglementat aceste din urmă organisme, statele membre au posibilitatea de a defini regimul juridic al acestora supunându-le, cu respectarea dreptului Uniunii, în special a normelor privind libera circulație a mărfurilor instituite la articolele 34-36 TFUE, obligațiilor prevăzute de Directiva privind OMG-urile sau altor obligații.

În continuare, Curtea a dat un răspuns afirmativ la întrebarea dacă Directiva privind OMG-urile are vocația să se aplice și organismelor obținute prin tehnici de mutagenză care au apărut ulterior adoptării sale. Astfel, riscurile legate de utilizarea acestor noi tehnici de mutagenză s-ar putea dovedi similare celor ce rezultă din producerea și din difuzarea de OMG-uri pe calea transgenezei, întrucât modificarea directă a materialului genetic al unui organism prin mutagenză permite obținerea acelorași efecte ca introducerea unei gene străine în organism (transgenză), iar aceste noi tehnici permit producerea de soiuri modificate genetic într-un ritm și în proporții incomparabile cu cele ce rezultă din aplicarea metodelor tradiționale de mutagenză. Ținând seama de aceste riscuri similare, excluderea din domeniul de aplicare al Directivei privind OMG-urile a organismelor obținute prin noile tehnici de mutagenză ar compromite obiectivul acestei directive constând în evitarea efectelor adverse asupra sănătății umane și asupra mediului și ar încălca principiul precauției pe care directiva urmărește să îl pună în aplicare.

În sfârșit, Curtea a statuat că, deși soiurile obținute prin mutagenză care intră în domeniul de aplicare al Directivei privind OMG-urile trebuie să îndeplinească o condiție, prevăzută de Directiva 2002/53, potrivit căreia un soi modificat genetic nu poate fi admis în „Catalogul comun al soiurilor de plante agricole ale căror semințe sau al căror material săditor poate fi comercializat” decât în cazul în care au fost luate toate măsurile adecvate în vederea evitării riscurilor pentru sănătatea oamenilor și pentru mediu, soiurile obținute prin tehnici de mutagenză care au fost utilizate în mod convențional într-un număr de aplicații și a căror siguranță a fost dovedită cu mult timp în urmă sunt, în schimb, scutite de această obligație. Astfel, ar fi incoerent să se impună soiurilor modificate genetic în sensul Directivei 2002/53 obligații în materie de evaluare a riscurilor pentru sănătate și pentru mediu de care sunt scutite în mod explicit de Directiva privind OMG-urile.

4. Convenția de la Aarhus

În Hotărârea **North East Pylon Pressure Campaign și Sheehy** (C-470/16, [EU:C:2018:185](#)), pronunțată la 15 martie 2018, Curtea a statuat cu privire la întrebări preliminare referitoare la *caracterul efectiv al unor căi de atac jurisdicționale în domeniul participării publicului la procesul decizional, garantat de articolul 9 din Convenția de la Aarhus*¹⁴⁸ și de *articolul 11 din Directiva 2011/92*¹⁴⁹. În speță, părțile nu erau de acord în legătură cu stabilirea cheltuielilor de judecată aferente respingerii unei cereri de autorizare a introducerii unei căi de atac jurisdicționale împotriva procesului de autorizare prealabilă a instalării unor stâlpi de susținere a unor

148| Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu, semnată la Aarhus la 25 iunie 1998 și aprobată în numele Comunității Europene prin Decizia 2005/370/CE a Consiliului din 17 februarie 2005 (JO 2005, L 124, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 14, p. 201).

149| Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului (JO 2012, L 26, p. 1).

cabluri de înaltă tensiune pentru conectarea rețelelor electrice din Irlanda și din Irlanda de Nord. Instanța națională a refuzat să acorde autorizarea de a introduce o cale de atac pentru motivul că această cale de atac ar fi prematură, întrucât organismul irlandez responsabil în materia căilor de atac în domeniul planificării nu adoptase la data respectivă o decizie definitivă cu privire la autorizarea prealabilă. Reclamanții fuseseră obligați la plata unor cheltuieli de judecată de peste 500 000 de euro.

Curtea a constatat, în primul rând, că articolul 11 alineatul (4) din Directiva 2011/92 trebuie interpretat în sensul că cerința ca anumite proceduri judiciare să nu aibă un cost prohibitiv se aplică unei proceduri judiciare al cărei scop este stabilirea aspectului dacă o cale de atac poate fi autorizată în cursul unei proceduri de autorizare a unei amenajări, *a fortiori* în cazul în care acest stat membru nu a stabilit etapa în care poate fi introdusă o cale de atac.

În al doilea rând, atunci când un reclamant invocă atât motive întemeiate pe nerespectarea normelor de participare a publicului la luarea deciziilor în materie de mediu, cât și motive întemeiate pe nerespectarea altor norme, cerința ca anumite proceduri judiciare să nu aibă un cost prohibitiv, prevăzută la articolul 11 alineatul (4) din Directiva 2011/92, se aplică doar cheltuielilor aferente părții din calea de atac care se întemeiază pe nerespectarea normelor privind participarea publicului.

În continuare, în ceea ce privește cheltuielile aferente părții din calea de atac care se întemeiază pe dreptul național al mediului, Curtea a interpretat articolul 9 alineatele (3) și (4) din Convenția de la Aarhus în sensul că, pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă în domeniile reglementate de dreptul Uniunii în materie de mediu, cerința ca anumite proceduri judiciare să nu aibă un cost prohibitiv se aplică și părții unei căi de atac care urmărește să se asigure respectarea dreptului național al mediului. Deși aceste prevederi nu au un efect direct, revine instanței naționale, în cea mai mare măsură posibilă, sarcina de a da dreptului procesual intern o interpretare care să fie conformă cu acestea.

În sfârșit, Curtea a considerat că un stat membru nu poate deroga de la cerința unei proceduri al cărei cost nu trebuie să fie prohibitiv, impusă de articolul 9 alineatul (4) din Convenția de la Aarhus și de articolul 11 alineatul (4) din Directiva 2011/92, nici chiar atunci când o cale de atac este considerată neserioasă ori vexatorie sau în lipsa unei legături între presupusa încălcare a dreptului național al mediului și o daună cauzată acestuia din urmă.

La 4 septembrie 2018, în Hotărârea pronunțată în cauza **ClientEarth/Comisia** (C-57/16 P, [EU:C:2018:660](#)), Marea Cameră a Curții a admis recursul formulat de ClientEarth împotriva unei hotărâri a Tribunalului¹⁵⁰ care a respins acțiunile acesteia având ca obiect anularea unor *decizii ale Comisiei de respingere a cererii de acces la un raport de evaluare a impactului realizat de aceasta din urmă pe tema punerii în aplicare a pilonului „acces la justiție” din cadrul Convenției de la Aarhus și la o evaluare a impactului realizată de Comisie pe tema revizuirii cadrului juridic european privind inspecțiile și supravegherea de mediu la nivel național și la nivelul Uniunii*. Tribunalul a statuat că, din moment ce divulgarea documentelor în litigiu putea să aducă atingere procesului decizional de elaborare, de către Comisie, a propunerilor legislative, documentele menționate intrau sub incidența unei prezumții generale de confidențialitate, aceste documente făcând de altfel parte din aceeași categorie.

Mai întâi, Curtea a reamintit importanța transparenței procesului legislativ și a constatat că, deși Comisia nu acționează ea însăși în calitate de legiuitor, această instituție este un actor esențial al procesului respectiv. Or, potrivit Curții, evaluările impactului în discuție, elaborate în vederea adoptării unor eventuale inițiative legislative, constituiau instrumente-cheie care permit să se vegheze ca inițiativele Comisiei și legislația Uniunii să fie elaborate pornind de la informații transparente, complete și echilibrate. Prin urmare, aceste documente,

150 | Hotărârea Tribunalului din 13 noiembrie 2015, **ClientEarth/Comisia** (T-424/14 și T-425/14, [EU:T:2015:848](#)).

având în vedere obiectul lor, fac parte dintre cele prevăzute la articolul 12 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1049/2001¹⁵¹ și la care trebuie să se acorde un acces mai larg. Întrucât documentele respective includ, pe de altă parte, informații privind mediul în sensul Regulamentului nr. 1367/2006¹⁵², Curtea a amintit că excepția privind protecția procesului decizional prevăzută la articolul 4 alineatul (3) primul paragraf din Regulamentul nr. 1049/2001 trebuie să facă obiectul unei interpretări și al unei aplicări cu atât mai stricte.

În continuare, Curtea a repus în discuție prezumția generală recunoscută în hotărârea Tribunalului. Astfel, Curtea a apreciat că, deși Comisia trebuia să poată beneficia de un spațiu de reflecție pentru a putea decide alegerile politice care urmează a fi efectuate și propunerile care urmează a fi eventual prezentate, Tribunalul a considerat, în esență, în mod eronat că protejarea puterii de inițiativă a Comisiei, în temeiul articolului 17 alineatele (1) și (3) TUE, și a capacității acestei instituții de a exercita această putere în deplină independență și exclusiv în interesul general impunea, în principiu, ca documentele întocmite în cadrul unei evaluări a impactului să poată rămâne, în general, confidențiale până la luarea unei astfel de decizii de către instituția menționată.

XIX. Acorduri internaționale

1. Interpretarea unui acord internațional

În Hotărârea *Western Sahara Campaign UK* (C-266/16, [EU:C:2018:118](#)), pronunțată la 27 februarie 2018, Marea Cameră a Curții a avut ocazia să se pronunțe cu privire la o cerere preliminară referitoare la validitatea a două regulamente¹⁵³ privind aprobarea și punerea în aplicare a Acordului de parteneriat în domeniul pescuitului între Comunitatea Europeană și Regatul Maroc¹⁵⁴ și a protocolului de stabilire a posibilităților de pescuit prevăzute de acest acord¹⁵⁵. Validitatea acestor acte fusese contestată de o organizație care are drept obiect promovarea

151| Regulamentul (CE) nr. 1049/2001 al Parlamentului European și al Consiliului din 30 mai 2001 privind accesul public la documentele Parlamentului European, ale Consiliului și ale Comisiei (JO 2001, L 145, p. 43, Ediție specială, 01/vol. 3, p. 76).

152| Regulamentul (CE) nr. 1367/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 septembrie 2006 privind aplicarea, pentru instituțiile și organismele comunitare, a dispozițiilor Convenției de la Aarhus privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în domeniul mediului (JO 2006, L 264, p. 13, Ediție specială, 15/vol. 17, p. 126).

153| Regulamentul (CE) nr. 764/2006 al Consiliului din 22 mai 2006 privind încheierea Acordului de parteneriat în domeniul pescuitului între Comunitatea Europeană și Regatul Maroc (JO 2006, L 141, p. 1, Ediție specială, 04/vol. 8, p. 216); Decizia 2013/785/UE a Consiliului din 16 decembrie 2013 privind încheierea în numele Uniunii Europene a protocolului între Uniunea Europeană și Regatul Maroc de stabilire a posibilităților de pescuit și a contribuției financiare prevăzute de Acordul de parteneriat în domeniul pescuitului între Uniunea Europeană și Regatul Maroc (JO 2013, L 349, p. 1); Regulamentul (UE) nr. 1270/2013 al Consiliului din 15 noiembrie 2013 privind alocarea posibilităților de pescuit în temeiul protocolului între Uniunea Europeană și Regatul Maroc de stabilire a posibilităților de pescuit și a contribuției financiare prevăzute de Acordul de parteneriat în domeniul pescuitului între Uniunea Europeană și Regatul Maroc (JO 2013, L 328, p. 40).

154| JO 2006, L 141, p. 4, Ediție specială, 04/vol. 8, p. 219.

155| Protocol între Uniunea Europeană și Regatul Maroc de stabilire a posibilităților de pescuit și a contribuției financiare prevăzute de Acordul de parteneriat în domeniul pescuitului dintre Comunitatea Europeană și Regatul Maroc (JO 2013, L 328, p. 2).

recunoașterii dreptului la autodeterminare al poporului din Sahara Occidentală, pentru motivul că acordul de parteneriat și protocolul permiteau exploatarea unor resurse provenite din apele adiacente teritoriului Saharei Occidentale.

În primul rând, Curtea a amintit că era competentă să se pronunțe cu privire la interpretarea dreptului Uniunii și la validitatea actelor adoptate de instituțiile Uniunii, fără nicio excepție. Curtea a precizat în această privință că acordurile internaționale încheiate de Uniune constituie acte adoptate de instituțiile Uniunii, că acestea, întrucât trebuie să fie pe deplin compatibile cu tratatele, fac parte integrantă din ordinea juridică a Uniunii și că Uniunea este obligată să își exercite competențele cu respectarea dreptului internațional în ansamblul său. În consecință, Curtea este competentă, atât în cadrul unei acțiuni în anulare, cât și în cel al unei cereri de decizie preliminară, să aprecieze dacă un acord internațional încheiat de Uniune este compatibil cu tratatele și cu normele de drept internațional care sunt obligatorii pentru Uniune. Astfel, acordurile internaționale încheiate de Uniune sunt obligatorii nu numai pentru instituțiile Uniunii, conform articolului 216 alineatul (2) TFUE, ci și pentru statele terțe părți la acordurile respective, iar o cerere de decizie preliminară referitoare la validitatea unui acord internațional trebuie înțeleasă în sensul că vizează nu acordul internațional în sine, ci actul prin care Uniunea a încheiat acest acord, controlul legalității acestui act fiind însă susceptibil să fie efectuat din perspectiva conținutului însuși al acordului internațional în cauză.

În al doilea rând, în ceea ce privește motivul de nevaliditate invocat de reclamanta din litigiul principal, Curtea a precizat că articolul 11 din acordul de parteneriat prevede că acesta se aplică „teritoriului Marocului și apelor aflate sub jurisdicție marocană”. În plus, articolul 2 litera (a), care se referă la noțiunea „zonă de pescuit marocană”, face trimitere la „apele care se află sub suveranitatea sau jurisdicția Regatului Maroc”. Prin urmare, pentru a defini teritoriul Marocului, acordul se referă la spațiul geografic în care acesta exercită totalitatea competențelor recunoscute entităților suverane de dreptul internațional, excluzând orice alt teritoriu, precum cel al Saharei Occidentale. În aceste condiții, acest din urmă teritoriu nu intră sub incidența noțiunii de teritoriu al Marocului, întrucât o asemenea includere este contrară mai multor norme de drept internațional general aplicabile în relațiile dintre Uniune și Regatul Maroc, identificate anterior de Curte în Hotărârea din 21 decembrie 2016, **Consiliul/Front Polisario** (C-104/16 P, [EU:C:2016:973](#)).

De asemenea, în ceea ce privește apele care se află sub suveranitatea sau sub jurisdicția Regatului Maroc, Curtea a arătat că apele asupra cărora statul de coastă are dreptul să își exercite suveranitatea sau jurisdicția, în temeiul Convenției privind dreptul mării, se limitează exclusiv la apele adiacente teritoriului său și care fac parte din marea sa teritorială sau din zona sa economică exclusivă. În consecință, și având în vedere faptul că teritoriul Saharei Occidentale nu face parte din teritoriul Regatului Maroc, apele adiacente teritoriului Saharei Occidentale nu fac parte din apele care se află sub suveranitatea sau sub jurisdicția Regatului Maroc și, prin urmare, nu intră în domeniul de aplicare al acordului de parteneriat.

În sfârșit, în ceea ce privește protocolul, Curtea a arătat că deși protocolul respectiv nu cuprinde nicio dispoziție specifică menită să îi stabilească domeniul de aplicare teritorial, diferite dispoziții din acesta utilizează expresia „zonă de pescuit marocană”, care figurează de asemenea în acordul de parteneriat. Or, această expresie trebuie înțeleasă în sensul că se referă la apele care se află sub suveranitatea sau sub jurisdicția Regatului Maroc în sensul acordului de parteneriat, astfel încât protocolul nu include apele adiacente teritoriului Saharei Occidentale.

În consecință, întrucât nici acordul de parteneriat, nici protocolul care îl însoțește nu sunt aplicabile apelor adiacente teritoriului Saharei Occidentale, Curtea a concluzionat că niciun element nu permitea să se pună la îndoială validitatea actelor Uniunii prin care acestea au fost încheiate.

2. Înființarea unui tribunal arbitral printr-un acord internațional

În Hotărârea **Achmea** (C-284/16, [EU:C:2018:158](#)), pronunțată la 6 martie 2018, Curtea a avut ocazia să statueze cu privire la compatibilitatea unei clauze arbitrale cuprinse într-un tratat bilateral de investiții, încheiat în anul 1991 între fosta Cehoslovacie și Regatul Țărilor de Jos, cu articolele 18 TFUE, 267 TFUE și 344 TFUE. În litigiul principal, Republica Slovacă, care a succedat în drepturile și în obligațiile Cehoslovaciei care decurg din tratat ca urmare a dizolvării acestei țări, a introdus la instanțele germane o acțiune în anulare împotriva unei hotărâri a unui tribunal arbitral pronunțate pe baza clauzei arbitrale menționate.

Curtea a amintit mai întâi că, potrivit unei jurisprudențe constante, un acord internațional nu poate să aducă atingere ordinii competențelor stabilite prin tratate și, prin urmare, autonomiei sistemului juridic al Uniunii, a căror respectare o asigură Curtea. Astfel, așa cum rezultă din articolul 344 TFUE, statele membre se angajează să nu supună un diferend cu privire la interpretarea sau la aplicarea tratatelor unui alt mod de soluționare decât cele prevăzute de tratatele menționate.

În plus, dreptul Uniunii se caracterizează prin împrejurarea că este izvorât dintr-o sursă independentă, constituită de tratate, prin supremația sa în raport cu dreptul statelor membre, precum și prin efectul direct al unei întregi serii de dispoziții aplicabile statelor membre și resortisanților acestora. Asemenea caracteristici au dat naștere unei rețele structurate de principii, de norme și de relații juridice mutual interdependente care leagă, reciproc, Uniunea însăși și statele sale membre, precum și statele membre între ele. Pentru a garanta conservarea acestor caracteristici, tratatele au instituit un sistem jurisdicțional destinat să asigure coerența și unitatea în interpretarea dreptului Uniunii, prevăzând, la articolul 19 TUE, că revine instanțelor naționale și Curții obligația de a garanta deplina aplicare a dreptului Uniunii în toate statele membre, precum și protecția jurisdicțională a drepturilor conferite justițiabililor de dreptul menționat. Or, ținând seama de natura și de caracteristicile dreptului Uniunii, acest drept trebuie să fie considerat în același timp ca făcând parte din dreptul în vigoare în orice stat membru și ca izvorând dintr-un acord internațional între statele membre. În consecință, în acest dublu temei, tribunalul arbitral instituit prin clauza menționată este susceptibil, dacă este cazul, să interpreteze sau chiar să aplice dreptul Uniunii.

Curtea a statuat însă că acest tribunal arbitral nu constituia un element al sistemului jurisdicțional stabilit în Țările de Jos și în Slovacia, din moment ce competența acestui tribunal are un caracter derogatoriu în raport cu cea a instanțelor din aceste două state membre. Prin urmare, tribunalul menționat nu putea să fie calificat drept instanță dintr-un stat membru, în sensul articolului 267 TFUE, sau drept instanță comună mai multor state membre, precum Cour de justice du Benelux (Curtea de Justiție a Benelux), și, prin urmare, nu era abilitat să sesizeze Curtea cu titlu preliminar. În plus, întrucât hotărârile pronunțate de acest tribunal sunt definitive și nu pot fi atacate în fața unei instanțe naționale, tratatul bilateral de investiții a instituit un mecanism de soluționare a litigiilor susceptibil să excludă ca aceste litigii, chiar dacă ar putea privi interpretarea sau aplicarea dreptului Uniunii, să fie soluționate de o instanță națională într-un mod care să garanteze deplina eficacitate a acestui drept, iar Curtea să poată, dacă este necesar, să se pronunțe în cadrul unei trimeri preliminare. În aceste condiții, Curtea a statuat că clauza arbitrală conținută în acest tratat aducea atingere autonomiei dreptului Uniunii și că era contrară articolelor 267 TFUE și 344 TFUE.

3. Competența externă a Uniunii

La 4 septembrie 2018, în Hotărârea **Comisia/Consiliul (Acord cu Kazahstanul)** (C-244/17, [EU:C:2018:662](#)), Marea Cameră a Curții a *anulat Decizia 2017/477*¹⁵⁶, *referitoare la poziția care urmează să fie adoptată în numele Uniunii Europene în cadrul Consiliului de cooperare constituit prin acordurile de parteneriat și cooperare cu Kazahstanul*¹⁵⁷. În timp ce Comisia, împreună cu Înalta Reprezentantă a Uniunii Europene pentru afaceri externe și politica de securitate, a adoptat o propunere de decizie a Consiliului având ca temei juridic procedural articolul 218 alineatul (9) TFUE coroborat cu articolul 37 TUE, iar ca temei juridic material articolele 207 și 209 TFUE, Consiliul a adoptat în cele din urmă decizia în unanimitate, adăugând printre altele la temeiurile juridice propuse articolul 31 alineatul (1) TUE. Acest articol prevede că deciziile care intră sub incidența capitolului 2 din titlul V din Tratatul UE, care conține dispoziții speciale privind politica externă și de securitate comună (PESC), se adoptă hotărând în unanimitate, cu excepția cazului în care capitolul respectiv dispune altfel. Comisia a contestat acest temei juridic în fața Curții.

Potrivit Curții, o decizie prin care Consiliul stabilește poziția care urmează să fie adoptată în numele Uniunii în cadrul unui organism creat printr-un acord, în temeiul articolului 218 alineatul (9) TFUE, și care privește exclusiv PESC trebuie, în principiu, adoptată în unanimitate, în conformitate cu articolul 218 alineatul (8) al doilea paragraf TFUE. În schimb, dacă o asemenea decizie cuprinde mai multe elemente sau urmărește mai multe finalități, dintre care unele intră sub incidența PESC, regula de vot aplicabilă pentru adoptarea sa trebuie determinată în raport cu finalitatea sau cu componenta sa principală sau preponderentă.

În speță, deși acordul de parteneriat în discuție prezintă anumite legături cu PESC, Curtea statuează că aceste legături nu sunt suficiente pentru a se considera că temeiul juridic al deciziei privind semnarea sa în numele Uniunii și aplicarea sa provizorie trebuia să includă articolul 37 TUE. Astfel, pe de o parte, majoritatea dispozițiilor acestui acord intră fie în sfera politicii comerciale comune a Uniunii, fie în sfera politicii de cooperare pentru dezvoltare a acesteia din urmă. Pe de altă parte, dispozițiile acordului de parteneriat care prezintă o legătură cu PESC se limitează la declarații ale părților contractante cu privire la scopurile pe care trebuie să le urmărească cooperarea lor și la subiectele la care se va referi aceasta, fără a determina modalitățile concrete de punere în aplicare a acestei cooperări. În consecință, Curtea a considerat că Consiliul a inclus în mod eronat articolul 31 alineatul (1) TUE în temeiul juridic al Deciziei 2017/477 și că în mod eronat a fost adoptată această decizie potrivit regulii votului în unanimitate.

În cauzele conexe în care s-a pronunțat Hotărârea din 20 noiembrie 2018, **Comisia/Consiliul (ZMP Antarctica)** (C-626/15 și C-659/16, [EU:C:2018:925](#)), Marea Cameră a Curții a avut ocazia să statueze cu privire *la problema repartizării competențelor între Uniune și statele membre în scopul adoptării unei decizii în cadrul unui organism internațional, în materia delimitării politicii comune în domeniul pescuitului (PCP) și a politicii mediului*. În speță, Curtea a respins în totalitate acțiunea Comisiei având ca obiect, pe de o parte, anularea unei decizii din 11 septembrie 2015 a Consiliului cuprinsă într-o concluzie a președintelui Comitetului Reprezentanților Permanenți (Coreper), în măsura în care prin aceasta se aproba să se supună, în numele Uniunii și al statelor sale membre, Comisiei pentru conservarea faunei și florei marine din Antarctica (denumită în continuare „Comisia CAMLR”) un document de reflecție referitor la o viitoare propunere de creare a unei zone marine protejate în Marea

¹⁵⁶ Decizia (UE) 2017/477 a Consiliului din 3 martie 2017 privind poziția care urmează să fie adoptată, în numele Uniunii Europene, în cadrul Consiliului de cooperare instituit în temeiul Acordului de parteneriat și cooperare consolidat dintre Uniunea Europeană și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Kazahstan, pe de altă parte, în ceea ce privește modalitățile de lucru ale Consiliului de cooperare, ale Comitetului de cooperare, ale subcomitetelor specializate sau ale oricăror alte organisme (JO 2017, L 73, p. 15). Decizie anulată.

¹⁵⁷ Acordul de parteneriat și cooperare consolidat dintre Uniunea Europeană și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Kazahstan, pe de altă parte (JO 2016, L 29, p. 1).

Weddell și, pe de altă parte, anularea deciziei Consiliului din 10 octombrie 2016 în măsura în care prin aceasta se aproba să se supună, în numele Uniunii și al statelor sale membre, Comisiei CAMLR menționate trei propuneri de creare a unor zone marine protejate, precum și o propunere de creare a unor zone speciale. Contrar Consiliului și statelor membre, Comisia considera că crearea unor zone maritime protejate nu constituia o măsură de protecție marină care ține de politica mediului și, prin urmare, de domeniul competențelor partajate, ci o măsură de conservare a resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune în domeniul pescuitului, care aparține competențelor exclusive ale Uniunii și nu permite prezența statelor membre alături de instituțiile Uniunii.

În ceea ce privește admisibilitatea acțiunii în cauza C-626/15, Curtea a statuat că, deși funcția de pregătire a lucrărilor și de executare a mandatelor Consiliului nu abilitază Coreper să exercite puterea decizională care revine, potrivit tratatelor, Consiliului, nu este mai puțin adevărat că, întrucât Uniunea este o uniune de drept, un act adoptat de Coreper trebuie să poată fi supus unui control de legalitate atunci când el vizează, ca atare, să producă efecte juridice și iese, prin urmare, din cadrul acestei funcții de pregătire și de executare.

În continuare, Curtea a amintit, în ceea ce privește chestiunea temeiului juridic, că este necesar să se țină seama de elemente obiective, printre care figurează contextul, scopul și conținutul deciziei în cauză, și că, dacă examinarea unui act al Uniunii demonstrează că acesta urmărește mai multe finalități sau că are mai multe componente și dacă una dintre aceste finalități sau componente poate fi identificată ca principală sau preponderentă, iar celelalte nu sunt decât accesorii, acest act trebuie să aibă un temei juridic unic, și anume temeiul impus de acea finalitate sau de acea componentă principală. În ceea ce privește întinderea competenței exclusive a Uniunii în domeniul conservării resurselor biologice ale mării potrivit articolului 3 alineatul (1) litera (d) TFUE, Curtea a apreciat că doar conservarea resurselor biologice ale mării asigurată în cadrul PCP și, așadar, indisociabilă de aceasta este vizată la articolul menționat. Prin urmare, numai în măsura în care conservarea resurselor biologice ale mării este urmărită într-un astfel de cadru, aceasta din urmă ține de competența exclusivă a Uniunii și este, în consecință, exclusă din competența pe care Uniunea și statele sale membre o partajează în domeniile agriculturii și pescuitului. În speță, Curtea a apreciat că pescuitul apărea ca fiind doar o finalitate accesorie a documentului de reflecție și a măsurilor avute în vedere. Dat fiind că acest document și aceste măsuri aveau ca finalitate și drept componentă principală protecția mediului, deciziile atacate nu țineau de competența exclusivă a Uniunii, consacrată la articolul 3 alineatul (1) litera (d) TFUE, ci de competența pe care aceasta o partajează, în principiu, cu statele membre în materia protecției mediului potrivit articolului 4 alineatul (2) litera (e) TFUE.

În ceea ce privește argumentul subsidiar prin care Comisia reproșa Consiliului încălcarea competenței externe exclusive a Uniunii pentru motivul că deciziile în litigiu aduceau atingere normelor comune și modificau domeniul de aplicare al acestora în sensul articolului 3 alineatul (2) TFUE, Curtea a considerat că această dispoziție trebuia interpretată, în vederea prezervării efectului său util, în sensul că, deși textul ei se referă doar la încheierea unui acord internațional, ea se aplică de asemenea, în amonte, la negocierea unui astfel de acord și, în aval, atunci când un organism stabilit potrivit acordului menționat este chemat să adopte măsuri de executare a acestuia. Curtea a reamintit că există un risc de influențare sau de modificare a domeniului de aplicare al normelor comune, de natură să justifice o competență externă exclusivă a Uniunii, în special în cazul în care angajamentele internaționale intră într-un domeniu deja acoperit în mare parte de astfel de norme sau atunci când, fără să fie în mod necesar în contradicție cu normele comune ale Uniunii, angajamentele internaționale în discuție pot avea o incidență asupra sensului, a domeniului de aplicare și a eficacității acestor norme. Amintind însă că revine părții interesate sarcina de a prezenta elementele de natură să dovedească faptul că a fost încălcat caracterul exclusiv al competenței externe a Uniunii de care aceasta intenționează să se prevaleze, Curtea a apreciat că, în speță, Comisia nu i-a prezentat asemenea elemente. În special, Curtea a constatat că domeniul de aplicare al angajamentelor internaționale în cauză

nu poate fi considerat ca ținând „în mare parte” de cel deja acoperit de actele Uniunii¹⁵⁸. Pe de altă parte, Curtea a considerat, în ceea ce privește riscul de influențare invocat de Comisie, că aceasta nu a furnizat suficiente elemente referitoare la natura riscului respectiv, în măsura în care exercitarea, de către Uniune, în cadrul specific al sistemului convențional asupra Antarcticii, a competenței sale externe, care ar exclude statele membre, ar fi incompatibilă cu dreptul internațional.

În sfârșit, în ceea ce privește posibilitatea ca Uniunea să exercite singură o competență externă partajată cu statele membre, amintită în jurisprudența cea mai recentă, Curtea a exclus această posibilitate în speță. Ea a subliniat că, în conformitate cu o jurisprudență constantă, o astfel de exercitare trebuie să aibă loc cu respectarea dreptului internațional. Or, a permite Uniunii să recurgă, în cadrul Comisiei CAMLR, la facultatea de care dispune de a acționa fără concursul statelor sale membre într-un domeniu de competență partajată, în condițiile în care, spre deosebire de situația sa, unele dintre ele au statutul de părți consultative la Tratatul privind Antarctica, ar crea riscul, ținând seama de locul special al Convenției de la Canberra în cadrul sistemului convențional privind Antarctica, să compromită responsabilitățile și prerogativele acestor părți consultative, ceea ce ar putea să slăbească coerența respectivului sistem convențional și, în definitiv, ar fi contrar dispozițiilor pertinente ale Convenției de la Canberra.

¹⁵⁸ În speță, Decizia 13908/1/09 REV 1 a Consiliului din 19 octombrie 2009 privind poziția care urmează să fie adoptată, în numele Uniunii, în cadrul Comisiei CAMLR pentru perioada 2009-2014, înlocuită, pentru perioada 2014-2019, de Decizia 10840/14 a Consiliului din 11 iunie 2014, precum și Regulamentul (CE) nr. 600/2004 al Consiliului din 22 martie 2004 de stabilire a anumitor măsuri tehnice aplicabile activităților de pescuit în zona vizată de Convenția privind conservarea resurselor marine vii ale Antarcticii (JO 2004, L 97, p. 1, Ediție specială, 04/vol. 7, p. 138) și Regulamentul (CE) nr. 601/2004 al Consiliului din 22 martie 2004 de stabilire a unor măsuri de control aplicabile activităților de pescuit în zona care face obiectul Convenției privind conservarea resurselor marine vii ale Antarcticii și de abrogare a Regulamentelor (CEE) nr. 3943/90, (CE) nr. 66/98 și (CE) nr. 1721/1999 (JO 2004, L 97, p. 16, Ediție specială, 11/vol. 35, p. 35).

C | ACTIVITATEA GREFEI CURȚII DE JUSTIȚIE ÎN ANUL 2018

de domnul Marc-André Gaudissart, grefier adjunct

Deși sarcinile care îi sunt încredințate sunt numeroase și variate, cu precădere ca urmare a locului special pe care îl ocupă în structura unei instituții jurisdicționale multilingve precum Curtea de Justiție a Uniunii Europene și a interfeței pe care o asigură între instanțele statelor membre și reprezentanții părților, pe de o parte, și cabinetele membrilor și serviciile instituției, pe de altă parte, principala sarcină a grefei Curții de Justiție constă, în mod evident, în a asigura, înainte de toate, buna desfășurare a procedurilor și gestionarea riguroasă a cauzelor aduse în fața instanței, de la înregistrarea actului de sesizare a instanței în registrul grefei până la notificarea, către părți sau către instanța care a sesizat-o a deciziei prin care se finalizează judecata.

Numărul de cauze introduse și soluționate de Curtea de Justiție are, prin urmare, un impact direct asupra volumului de lucru al grefei și asupra capacității acesteia de a face față numeroaselor provocări cu care se confruntă, atât pe planul gestionării optime a dosarelor și al informatizării procedurilor într-un context marcat printr-o atenție sporită acordată protecției datelor cu caracter personal, cât și pe planul, mai larg, al reflecțiilor în curs privind modificările care ar trebui aduse textelor care reglementează arhitectura jurisdicțională a Uniunii Europene, în vederea asigurării, în interesul justițiabilului, a unei repartizări optime a competențelor între Curte și Tribunal.

Având în vedere că anul precedent a fost din nou marcat de un ritm foarte susținut, atât pe planul cauzelor introduse, cât și pe cel al cauzelor soluționate, rândurile care urmează vor fi consacrate cu precădere activității jurisdicționale, iar nu celorlalte sarcini asumate de grefă, chiar dacă acestea au mobilizat o parte deloc neglijabilă a resurselor sale.

Cauzele introduse

În anul 2018, **849 de cauze au fost deduse judecării Curții de Justiție**. Această cifră reprezintă un nou record în anele instituției, recordul precedent fiind atins doar cu un an înainte, cu nu mai puțin de 739 de cauze introduse în cursul anului 2017. Această creștere, deosebit de semnificativă (de ordinul a 15 %), a numărului de cauze introduse în cursul unui an se explică înainte de toate prin creșterea continuă a numărului de cereri de decizie preliminară adresate Curții. Astfel, cu 568 de cauze noi în anul 2018, aceste cereri reprezentau circa o sută de cauze în plus față de anul 2016 (470 de cauze) și aproape dublul numărului lor față de acum zece ani (288 de cauze preliminare noi în anul 2008), însă și printr-o creștere semnificativă a numărului de acțiuni directe și de recursuri.

În anul 2018, 6 acțiuni în anulare și 57 de acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor (toate categoriile considerate împreună) au fost astfel deduse judecării Curții, în timp ce numărul total de recursuri noi, de recursuri în materie de măsuri provizorii sau de recursuri în materie de intervenție se ridica, la rândul său, la 199 în anul 2018 (față de 147 în anul 2017). Această creștere semnificativă își are originea, în parte, în creșterea numărului de cauze deduse judecării Tribunalului în cursul anilor precedenți (2016 și 2017, în special), dar și în creșterea numărului de cauze soluționate de această instanță, datorată în mare parte creșterii numărului judecătorilor săi ca urmare a reformei arhitecturii jurisdicționale a Uniunii Europene.

Dacă ne oprim un moment asupra provenienței cererilor de decizie preliminară – care reprezintă în prezent mai mult de 70 % din numărul total de cauze pendinte în fața Curții –, vom observa că, cu doar o singură excepție, instanțele din toate statele membre s-au adresat Curții pe parcursul anului precedent, ceea ce reflectă vitalitatea procedurii preliminare și încrederea pe care instanțele naționale o acordă Curții de Justiție pentru a răspunde la întrebările pe care le adresează cu privire la interpretarea sau la validitatea dreptului

Uniunii. După cum reiese din tabelele care vor urma, Germania și Italia continuă să ocupe locurile fruntașe în clasamentul „geografic” al trimiterilor preliminare – cu 78 și, respectiv, 68 de cereri de decizie preliminară introduse pe parcursul anului precedent –, însă instanțele din celelalte state membre nu rămân mai prejos, deoarece numărul de cereri pe care le-au adresat Curții în anul 2018 s-a dublat uneori (Belgia și Franța) sau chiar s-a triplat (Spania și Republica Cehă) în comparație cu anul anterior. Vom nota de asemenea numărul mai mare de cereri care provin din Austria și din Țările de Jos (cu 35 de cereri care provin din fiecare dintre aceste două state), precum și continuarea tendinței ascendente a numărului de trimiteri efectuate de instanțele din statele care au aderat la Uniune în anul 2004 și în anul 2007, în special trimiterile care provin din Polonia (31 de cereri), din Ungaria (29 de cereri), din România (23 de cereri) și din Bulgaria (20 de cereri).

Desigur, numărul și complexitatea tot mai mare a actelor adoptate de instituțiile Uniunii nu sunt străine de acest fenomen. Pe lângă domeniile tradiționale de sesizare, constituite de libera circulație a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor, de concurență, de achizițiile publice, de fiscalitate, de politica socială, de protecția mediului și a consumatorilor și de politica în domeniul transporturilor, Curtea a continuat să fie sesizată cu un număr ridicat de cauze care țin de spațiul de libertate, securitate și justiție și în special cu chestiuni legate de azil și de imigrație. Pentru prima dată, în anul 2018, Curtea a trebuit de asemenea să se pronunțe cu privire la chestiuni fundamentale, precum independența puterii judecătorești în statele membre și măsurile care trebuie luate, în acest context, pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă a cetățenilor Uniunii sau posibilitatea unui stat membru de a revoca în mod unilateral notificarea intenției sale de a se retrage din Uniunea Europeană. Consecință directă a deciziei luate de Regatul Unit în luna iunie a anului 2016 de a părăsi Uniunea Europeană, această cauză a suscitat un interes fără precedent în istoria Curții și constituie, fără îndoială, prima dintr-o lungă serie de cauze legate de Brexit, având în vedere numeroasele și delicatele teme încă deschise la momentul la care aceste rânduri sunt scrise.

În sfârșit, vom sublinia numărul deosebit de ridicat de cereri de accelerare a procedurii formulate în cursul anului precedent. Astfel, în anul 2018, procedura accelerată a fost solicitată în 36 de cauze (acest număr era de 31 în anul 2017), în timp ce procedura preliminară urgentă a fost solicitată (sau propusă) în nu mai puțin de 19 cauze (15 în anul 2017). Este vorba, și de această dată, de cel mai mare număr înregistrat vreodată de Curte în cursul unui singur an. Deși nu toate aceste cereri au fost admise, ele au determinat totuși Curtea să accelereze examinarea a 6 cauze preliminare și a 3 acțiuni directe destul de sensibile, iar decizia de a aplica procedura preliminară de urgență a fost luată în nu mai puțin de 12 cauze, ceea ce a condus la o muncă suplimentară considerabilă pentru membrii camerei responsabile de soluționarea lor.

Cauzele soluționate

Deși numărul de cauze introduse a fost deosebit de ridicat în cursul anului precedent, această creștere a fost atenuată, din fericire, de un număr foarte mare de cauze soluționate. Astfel, cu **760 de cauze soluționate în anul 2018**, Curtea a închis cu aproape 10 % mai multe cauze decât în anul 2017 (699 de cauze) și a soluționat, prin urmare, cel mai mare număr de cauze din istoria sa, recordul precedent datând din anul 2014 (cu 719 cauze soluționate).

Fără a intra aici în detalii cu privire la cauzele soluționate în anul 2018 și la importanța pe care ele o prezintă – facem trimitere, în această privință, la dezvoltările jurisprudențiale evocate în a doua parte a prezentului raport –, trei elemente vor reține cu precădere atenția cititorului care va parcurge cifrele și statisticile prezentate în rândurile care urmează.

Primul element se referă la relativa stabilitate a numărului de hotărâri și de ordonanțe date de instanță în cursul anului precedent. Deși numărul de cauze soluționate în anul 2018 este semnificativ mai mare decât în anul 2017, numărul de decizii pronunțate de Curte în cursul anului precedent (684) este, în ceea ce îl privește, destul de apropiat de numărul de decizii pronunțate în anul 2017 (654). Acest factor ține, în principal, de similitudinea existentă între multe cauze deduse judecății Curții. Fiind sesizată, în anul 2017, cu un număr ridicat de cereri de decizie preliminară referitoare, printre altele, la interpretarea Regulamentului (CE) nr. 261/2004 privind compensarea pasagerilor în eventualitatea refuzului la îmbarcare și anulării sau întârzierii prelungite a zborurilor¹, Curtea, din preocuparea pentru economie procedurală și pentru eficacitate, a conexas majoritatea acestor cauze pentru buna desfășurare a fazei scrise și orale a procedurii, precum și în vederea pronunțării hotărârii, ceea ce a avut ca efect reducerea numărului global de decizii pronunțate.

Un al doilea element care marchează anul precedent ține, în mod incontestabil, de numărul ridicat de cauze soluționate de Marea Cameră a Curții. În condițiile în care acest complet de judecată soluționase „doar” 46 de cauze în anul 2017 – ceea ce constituie deja un număr apreciabil de cauze având în vedere investiția pe care o presupune soluționarea unei cauze de un complet format din 15 membri (în loc de trei sau de cinci) –, acest număr se ridică la nu mai puțin de 80 în cursul anului precedent! Această cifră, singură, permite să se măsoare importanța și sensibilitatea chestiunilor asupra cărora Curtea a trebuit să se pronunțe în cursul anului care a trecut.

În sfârșit, vom nota că, în pofida numărului și a complexității tot mai mari a cauzelor pe care a trebuit să le examineze, Curtea a reușit să mențină durata procedurilor la termene extrem de rezonabile. Astfel, durata medie de examinare a cauzelor preliminare în anul 2018 a fost de 16 luni (față de 15,7 luni în anul 2017), în timp ce durata medie de examinare a acțiunilor directe și a recursurilor se înscria pe o tendință descendentă, cu o durată medie de examinare care a fost de 18,8 luni (față de 20,3 luni în anul 2017) și, respectiv, de 13,4 luni (față de 17,1 luni în anul 2017). Această din urmă scădere se explică, în mare parte, printr-o mai mare recurgere la ordonanțe, cu precădere în domeniul proprietății intelectuale și industriale, în care un număr mare de recursuri formulate împotriva deciziilor pronunțate de Tribunal au fost respinse, în temeiul articolului 181 din Regulamentul de procedură, ca fiind în mod vădit inadmisibile și/sau în mod vădit nefondate. În anul 2018, aproape jumătate dintre recursurile formulate în fața Curții au fost astfel soluționate pe cale de ordonanță, față de 24 % din cauzele preliminare soluționate pe această cale (însă numai 7,5 % în temeiul articolului 99 din Regulamentul de procedură, majoritatea ordonanțelor date anul trecut în materie preliminară fiind constituită din ordonanțe de radiere sau de nepronunțare asupra fondului).

Cauzele pendinte

Consecință logică a creșterii semnificative a numărului de cauze introduse în anul 2018, numărul cauzelor pendinte în fața Curții a crescut la rândul lui, depășind pentru prima dată pragul de o mie. Astfel, la 31 decembrie 2018, numărul de cauze pendinte în fața Curții se ridica la 1 001 cauze (916, după conexare).

Cererea formulată de Curtea de Justiție în luna martie a anului 2018 de modificare a Protocolului (nr. 3) privind Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene trebuie să fie înțeleasă în special în acest context. Mănată de voința de a-și controla volumul de muncă și, prin urmare, de a-și menține capacitatea de a se pronunța asupra cauzelor cu care este sesizată într-un termen rezonabil, Curtea a propus legiutorului Uniunii să transfere Tribunalului o parte din acțiunile în neîndeplinirea obligațiilor, pe care le examinează în prezent de manieră exclusivă, și să instituie, la Curtea de Justiție, un mecanism de admitere în principiu a anumitor

1] Regulamentul (CE) nr. 261/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 februarie 2004 de stabilire a unor norme comune în materie de compensare și de asistență a pasagerilor în eventualitatea refuzului la îmbarcare și anulării sau întârzierii prelungite a zborurilor și de abrogare a Regulamentului (CEE) nr. 295/91 (JO 2004, L 46, p. 1, Ediție specială, 07/vol. 12, p. 218).

categorii de recursuri. Astfel, în cauzele care au beneficiat deja de o dublă examinare de către o cameră de recurs independentă, într-o primă etapă, apoi de către Tribunal, numai recursurile care ridică o problemă importantă pentru unitatea, coerența sau dezvoltarea dreptului Uniunii ar urma să fie examinate de Curte.

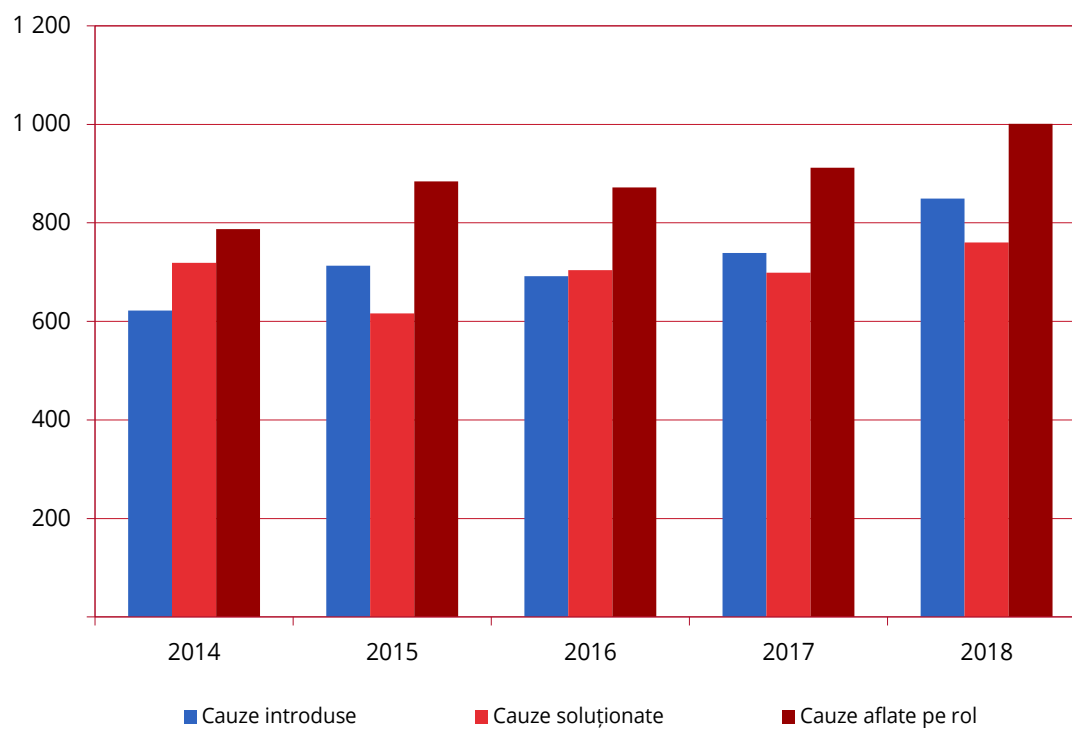
Deși examinarea primului pilon al acestei cereri legislative, legat de neîndeplinirea obligațiilor, a fost amânată pentru o etapă ulterioară de către legiuitor, din cauza în special a voinței statelor membre de a aștepta punerea completă în aplicare a reformei arhitecturii jurisdicționale a Uniunii și raportul pe care Curtea de Justiție trebuie să îl prezinte în luna decembrie a anului 2020 cu privire la funcționarea Tribunalului, discuțiile privind cel de al doilea pilon al acestei cereri avansau, în schimb, bine la ora la care aceste rânduri erau scrise, iar perspectivele unei intrări în vigoare a mecanismului de admitere în principiu a recursurilor în cursul anului 2019 sunt într-adevăr reale. Această evoluție ar trebui să permită limitarea, într-o anumită măsură, a creșterii numărului de cauze cu care este sesizată Curtea, fără a aduce atingere altor măsuri care ar putea fi propuse de Curte, la momentul oportun, pentru a fi în continuare în măsură să își îndeplinească în cele mai bune condiții posibile misiunea care îi este conferită prin tratate.



D | STATISTICI JUDICIARE ALE CURȚII DE JUSTIȚIE

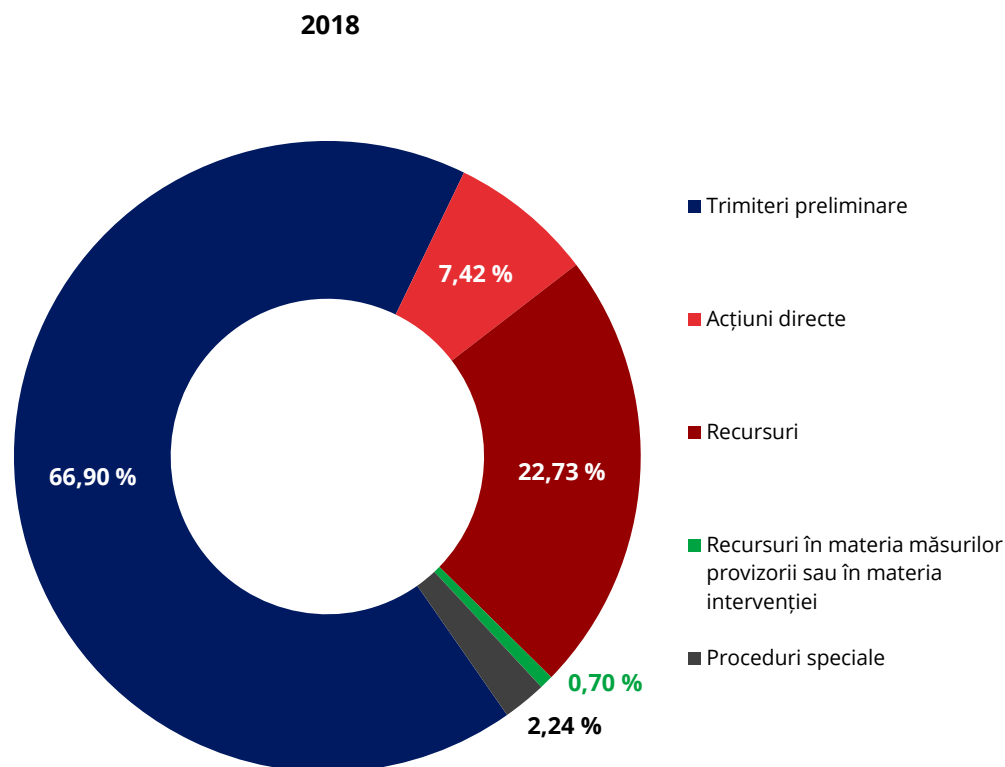
I. Activitatea generală a Curții de Justiție –	
Cauze introduse, cauze soluționate, cauze aflate pe rol (2014-2018)	125
II. Cauze introduse – Natura procedurilor (2014-2018)	126
III. Cauze introduse – Domeniul acțiunii (2014-2018)	127
IV. Cauze introduse – Domeniul acțiunii (2018)	128
V. Cauze introduse – Trimiteri preliminare din fiecare stat membru (2014-2018)	129
VI. Cauze introduse –	
Acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către un stat membru (2014-2018)	130
VII. Cauze soluționate – Natura procedurilor (2014-2018)	131
VIII. Cauze soluționate – Hotărâri, avize, ordonanțe (2018)	132
IX. Cauze soluționate prin hotărâre, aviz sau ordonanță cu caracter jurisdicțional –	
Completul de judecată (2014-2018)	133
X. Cauze soluționate prin hotărâre, aviz sau ordonanță cu caracter jurisdicțional –	
Domeniul acțiunii (2014-2018)	134
XI. Cauze soluționate prin hotărâre, aviz sau ordonanță cu caracter jurisdicțional –	
Domeniul acțiunii (2018)	135
XII. Cauze soluționate – Hotărâri privind neîndeplinirea obligațiilor de către un stat membru:	
soluția (2014-2018)	136
XIII. Cauze soluționate – Recursuri: soluția (2014-2018)	137
XIV. Cauze soluționate – Durata procedurilor, în luni (2014-2018)	138
XV. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Natura procedurilor (2014-2018)	139
XVI. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Completul de judecată (2014-2018)	140
XVII. Proceduri accelerate (2014-2018)	141
XVIII. Proceduri preliminare de urgență (2014-2018)	142
XIX. Proceduri de măsuri provizorii (2014-2018)	143
XX. Evoluția generală a activității judiciare (1952-2018) – Cauze introduse și hotărâri sau avize	144
XXI. Evoluția generală a activității judiciare (1952-2018) –	
Trimiteri preliminare introduse din fiecare stat membru și în fiecare an	146
XXII. Evoluția generală a activității judiciare (1952-2018) –	
Trimiteri preliminare introduse din fiecare stat membru și pentru fiecare instanță	148
XXIII. Evoluția generală a activității judiciare (1952-2018) –	
Acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor introduse împotriva statelor membre	151
XXIV. Activitatea grefei Curții de Justiție (2015-2018)	152

I. Activitatea generală a Curții de Justiție – Cauze introduse, cauze soluționate, cauze aflate pe rol (2014-2018)



	2014	2015	2016	2017	2018
Cauze introduse	622	713	692	739	849
Cauze soluționate	719	616	704	699	760
Cauze aflate pe rol	787	884	872	912	1 001

II. Cauze introduse – Natura procedurilor (2014-2018)



	2014	2015	2016	2017	2018
Trimiteri preliminare	428	436	470	533	568
Acțiuni directe	74	48	35	46	63
Recursuri	111	206	168	141	193
Recursuri în materia măsurilor provizorii sau în materia intervenției		9	7	6	6
Cereri de aviz	1	3		1	
Proceduri speciale ¹	8	11	12	12	19
Total	622	713	692	739	849
Cereri de măsuri provizorii	3	2	3	3	6

1| Sunt considerate „proceduri speciale”: asistența judiciară, stabilirea cheltuielilor de judecată, îndreptarea hotărârii, opoziția la hotărârea pronunțată într-o cauză judecată în lipsă, terța opoziție, interpretarea hotărârii, revizuirea hotărârii, examinarea propunerii Primului avocat general de reexaminare a unei decizii a Tribunalului, procedura de poprire, cauzele în materie de imunitate.

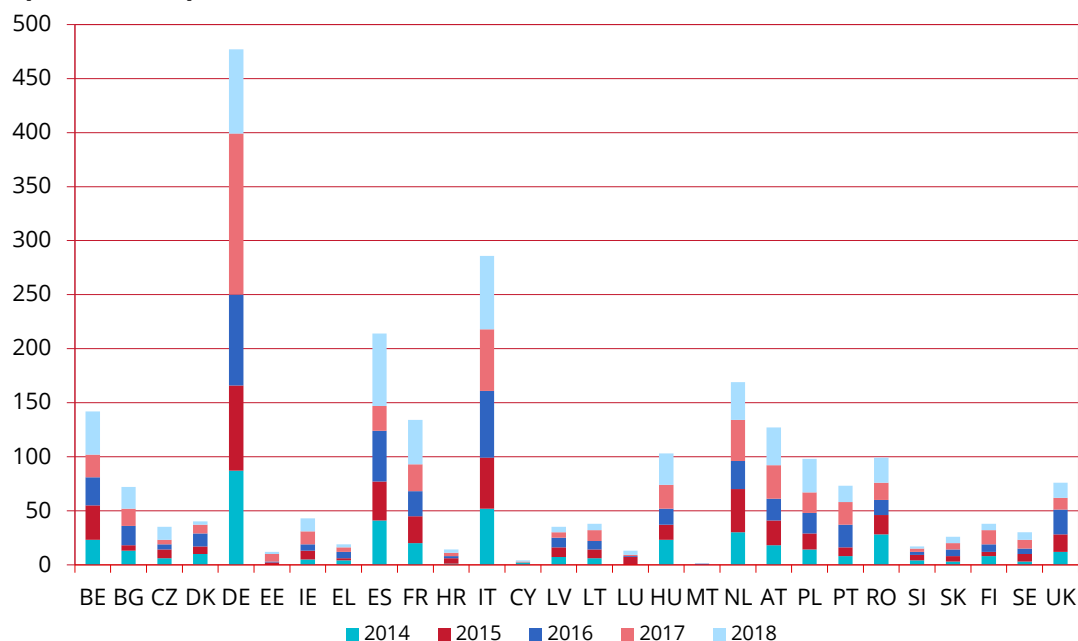
III. Cauze introduse – Domeniul acțiunii (2014-2018)

	2014	2015	2016	2017	2018
Accesul la documente	1	7	6	1	10
Achiziții publice	21	26	19	23	28
Acțiunea externă a Uniunii Europene	2	3	4	3	4
Aderarea unor noi state				1	
Agricultură	12	17	27	14	26
Ajutoare de stat	32	29	39	21	26
Apropierea legislațiilor	21	22	34	42	53
Asocierea țărilor și teritoriilor de peste mări		1			
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul	2	1	3	3	1
Cetățenia Uniunii	9	6	7	8	6
Clauză compromisorie				5	2
Coeziunea economică, socială și teritorială	1	3		2	1
Concurență	23	40	35	7	25
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei etc.)	4	6	3	6	6
Drept instituțional	28	24	22	26	34
Dreptul întreprinderilor		1	7	1	2
Educația, formarea profesională, tineretul și sportul	1			2	
Energie	4	1	3	2	12
Fiscalitate	57	49	70	55	71
Înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (Regulamentul REACH)	2	5	2	2	1
Libera circulație a capitalurilor	7	6	4	12	9
Libera circulație a mărfurilor	11	8	3	6	4
Libera circulație a persoanelor	11	15	28	16	19
Libera prestare a serviciilor	19	24	15	18	38
Libertatea de stabilire	26	12	16	8	7
Mediu	41	47	30	40	50
Ocuparea forței de muncă	1				
Politica comercială	11	15	20	8	5
Politica comună în domeniul pescuitului	2	1	3	1	1
Politica economică și monetară	3	11	1	7	3
Politica externă și de securitate comună	7	12	7	6	7
Politica industrială	9	11	3	6	3
Politica socială	25	32	33	43	46
Principiile dreptului Uniunii	23	13	11	12	29
Proprietate intelectuală și industrială	47	88	66	73	92
Protecția consumatorilor	34	40	23	36	41
Rețele transeuropene	1				
Sănătatea publică	2	10	1	1	4
Securitatea socială a lucrătorilor migranți	6	7	10	7	14
Spațiul de libertate, securitate și justiție	53	53	76	98	82
Transporturi	29	27	32	83	39
Uniunea vamală și Tariful vamal comun	24	29	13	14	13
Tratatul FUE	612	702	676	719	814
Controlul de securitate					1
Protecția populației	1				1
Tratatul EA	1				2
Principiile dreptului Uniunii					1
Tratatul UE					1
Drept instituțional					4
Privilegii și imunități	2	2	2		
Procedură	6	9	13	12	12
Statutul funcționarilor	1		1	8	16
Diverse	9	11	16	20	32
TOTAL GENERAL	622	713	692	739	849

IV. Cauze introduse – Domeniul acțiunii (2018)

	Trimiteri preliminare	Acțiuni directe	Recursuri	Recursuri în materia măsurilor provizorii sau în materia intervenției	Total	Proceduri speciale
Accesul la documente	1		9		10	
Achiziții publice	20	6	1	1	28	
Acțiunea externă a Uniunii Europene	4				4	
Agricultură	19		7		26	
Ajutoare de stat	4	1	18	3	26	
Apropierea legislațiilor	49	3	1		53	
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul			1		1	
Cetățenia Uniunii	6				6	
Clauză compromisorie			2		2	
Coeziunea economică, socială și teritorială	1				1	
Concurență	4		20	1	25	
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei etc.)	1	4	1		6	
Drept instituțional	2	4	22		34	6
Dreptul întreprinderilor	2				2	
Energie	7	1	4		12	
Fiscalitate	69	2			71	
Înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (Regulamentul REACH)			1		1	
Libera circulație a capitalurilor	8	1			9	
Libera circulație a mărfurilor	4				4	
Libera circulație a persoanelor	16	2	1		19	
Libera prestare a serviciilor	31	7			38	
Libertatea de stabilire	6	1			7	
Mediu	32	15	3		50	
Politica comercială	1		4		5	
Politica comună în domeniul pescuitului	1				1	
Politica economică și monetară	1		2		3	
Politica externă și de securitate comună			7		7	
Politica industrială	3				3	
Politica socială	45		1		46	
Principiile dreptului Uniunii	23	3	3		29	
Proprietate intelectuală și industrială	20	5	67		92	
Protecția consumatorilor	41				41	
Sănătatea publică	2	1	1		4	
Securitatea socială a lucrătorilor migranți	14				14	
Spațiul de libertate, securitate și justiție	80	2			82	
Transporturi	39				39	
Uniunea vamală și Tariful vamal comun	12		1		13	
Tratatul FUE	568	58	177	5	814	6
Controlul de securitate		1			1	
Protecția populației		1			1	
Tratatul EA		2			2	
Principiile dreptului Uniunii		1			1	
Tratatul UE		1			1	
Drept instituțional		2	2		4	
Procedură					12	12
Statutul funcționarilor			14	1	16	1
Diverse		2	16	1	32	13
TOTAL GENERAL	568	63	193	6	849	19

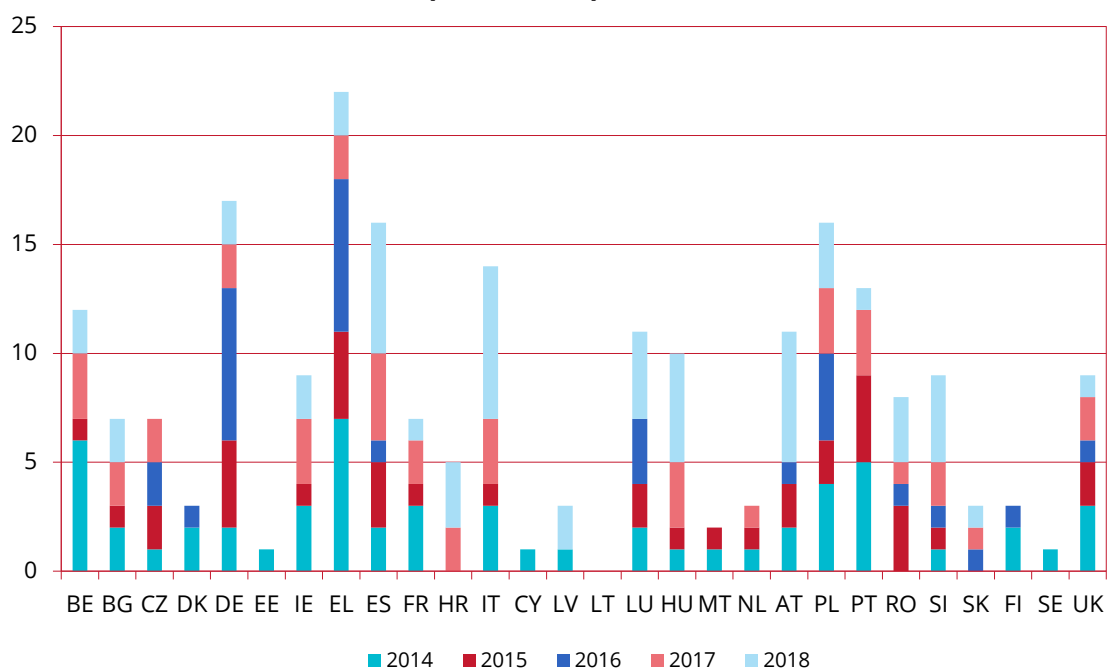
V. Cauze introduse – Trimiteri preliminare din fiecare stat membru (2014-2018)



	2014	2015	2016	2017	2018	Total
Belgia	23	32	26	21	40	142
Bulgaria	13	5	18	16	20	72
Republica Cehă	6	8	5	4	12	35
Danemarca	10	7	12	8	3	40
Germania	87	79	84	149	78	477
Estonia		2	1	7	2	12
Irlanda	5	8	6	12	12	43
Grecia	4	2	6	4	3	19
Spania	41	36	47	23	67	214
Franța	20	25	23	25	41	134
Croația	1	5	2	3	3	14
Italia	52	47	62	57	68	286
Cipru	2				1	3
Letonia	7	9	9	5	5	35
Lituania	6	8	8	10	6	38
Luxemburg		7	1	1	4	13
Ungaria	23	14	15	22	29	103
Malta			1			1
Țările de Jos	30	40	26	38	35	169
Austria	18	23	20	31	35	127
Polonia	14	15	19	19	31	98
Portugalia	8	8	21	21	15	73
România	28	18	14	16	23	99
Slovenia	4	5	3	3	2	17
Slovacia	3	5	6	6	6	26
Finlanda	8	4	7	13	6	38
Suedia	3	7	5	8	7	30
Regatul Unit	12	16	23	11	14	76
Altele ¹		1				1
Total	428	436	470	533	568	2 435

1| Cauza C-169/15, *Montis Design* (Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof).

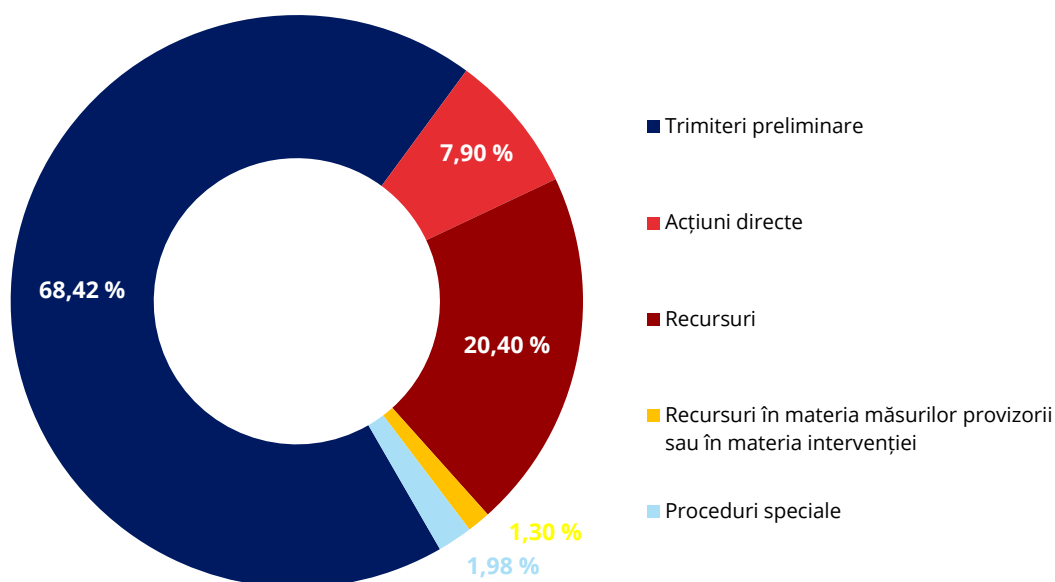
VI. Cauze introduse – Acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către un stat membru (2014-2018)



	2014	2015	2016	2017	2018	Total
Belgia	6	1		3	2	12
Bulgaria	2	1		2	2	7
Republica Cehă	1	2	2	2		7
Danemarca	2		1			3
Germania	2	4	7	2	2	17
Estonia	1					1
Irlanda	3	1		3	2	9
Grecia	7	4	7	2	2	22
Spania	2	3	1	4	6	16
Franța	3	1		2	1	7
Croația				2	3	5
Italia	3	1		3	7	14
Cipru	1					1
Letonia	1				2	3
Lituania						
Luxemburg	2	2	3		4	11
Ungaria	1	1		3	5	10
Malta	1	1				2
Țările de Jos	1	1		1		3
Austria	2	2	1		6	11
Polonia	4	2	4	3	3	16
Portugalia	5	4		3	1	13
România		3	1	1	3	8
Slovenia	1	1	1	2	4	9
Slovacia			1	1	1	3
Finlanda	2		1			3
Suedia	1					1
Regatul Unit	3	2	1	2	1	9
Total	57	37	31	41	57	223

VII. Cauze soluționate – Natura procedurilor (2014-2018)¹

2018

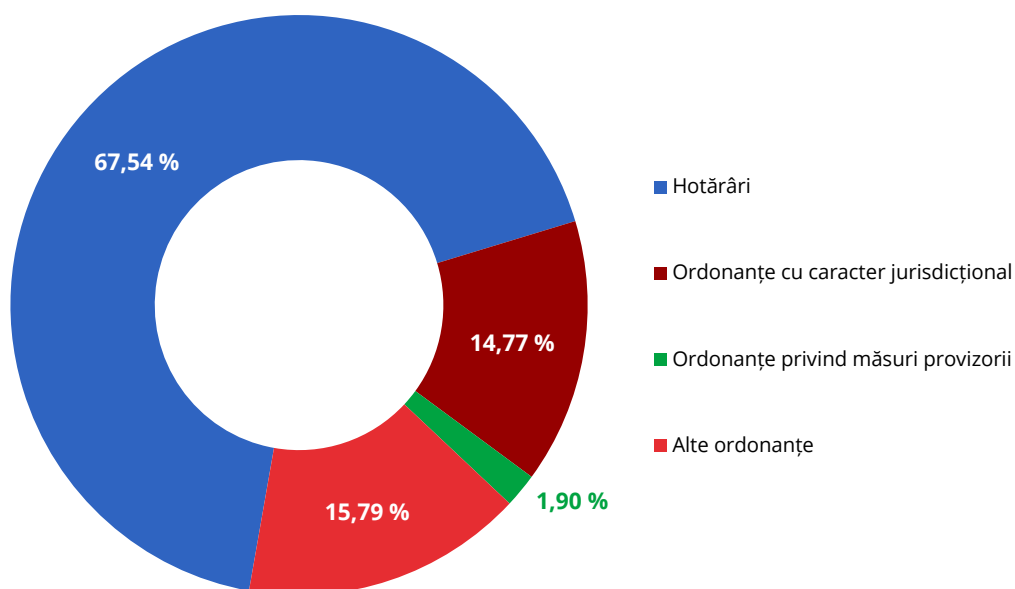


	2014	2015	2016	2017	2018
Trimiteri preliminare	476	404	453	447	520
Acțiuni directe	76	70	49	37	60
Recursuri	157	127	182	194	155
Recursuri în materia măsurilor provizorii sau în materia intervenției	1	7	7	4	10
Cereri de aviz	2	1		3	
Proceduri speciale ²	7	7	13	14	15
Total	719	616	704	699	760

1| Cifrele menționate (cifre brute) indică numărul total de cauze, independent de reunirile pentru motive de conexitate (un număr de cauză = o cauză).

2| Sunt considerate „proceduri speciale”: asistența judiciară, stabilirea cheltuielilor de judecată, îndreptarea hotărârii, opoziția la hotărârea pronunțată într-o cauză judecată în lipsă, terța opoziție, interpretarea hotărârii, revizuirea hotărârii, examinarea propunerii Primului avocat general de reexaminare a unei decizii a Tribunalului, procedura de poprire, cauzele în materie de imunitate.

VIII. Cauze soluționate – Hotărâri, avize, ordonanțe (2018)¹

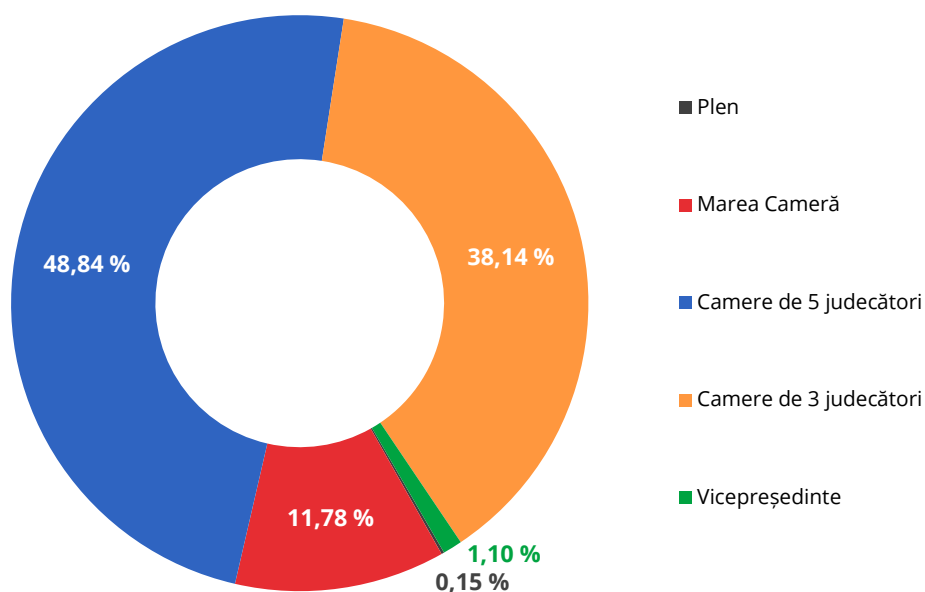


	Hotărâri	Ordonanțe cu caracter jurisdicțional ²	Ordonanțe privind măsuri provizorii ³	Alte ordonanțe ⁴	Avize	Total
Trimiteri preliminare	354	35		74		463
Acțiuni directe	37		4	22		63
Recursuri	71	55		11		137
Recursuri în materia măsurilor provizorii sau în materia intervenției			9	1		10
Proceduri speciale		11				11
Total	462	101	13	108		684

- ¹ Cifrele menționate (cifre nete) indică numărul total de cauze, luând în considerare reunirile pentru motive de conexitate (o serie de cauze conexe = o cauză).
- ² Ordonanțe prin care se finalizează judecata, altele decât ordonanțele de radiere, de nepronunțare asupra fondului sau de trimitere la Tribunal.
- ³ Ordonanțe date ca urmare a unei cereri întemeiate pe articolele 278 TFUE, 279 TFUE sau 280 TFUE sau pe dispozițiile corespunzătoare din TCEEA ori ca urmare a unui recurs formulat împotriva unei ordonanțe privind măsurile provizorii sau intervenția.
- ⁴ Ordonanțe prin care se finalizează judecata prin radiere, prin nepronunțare asupra fondului sau prin trimitere la Tribunal.

IX. Cauze soluționate prin hotărâre, aviz sau ordonanță cu caracter jurisdicțional – Completul de judecată (2014-2018)¹

2018



	2014			2015			2016			2017			2018		
	Hotărâri/Avize	Ordonanțe ²	Total	Hotărâri/Avize	Ordonanțe ²	Total	Hotărâri/Avize	Ordonanțe ²	Total	Hotărâri/Avize	Ordonanțe ²	Total	Hotărâri/Avize	Ordonanțe ²	Total
Plen	1		1							1		1	1		1
Marea Cameră	51	3	54	47		47	54		54	46		46	76		76
Camere de 5 judecători	320	20	340	298	20	318	280	20	300	312	10	322	300	15	315
Camere de 3 judecători	110	118	228	93	89	182	120	162	282	151	105	256	153	93	246
Vicepreședinte		1	1		7	7		5	5		3	3		7	7
Total	482	142	624	438	116	554	454	187	641	510	118	628	530	115	645

1| Cifrele menționate (cifre brute) indică numărul total de cauze, independent de reunirile pentru motive de conexitate (un număr de cauză = o cauză).

2| Ordonanțe prin care se finalizează judecata, altele decât ordonanțele de radiere, de nepronunțare asupra fondului sau de trimitere la Tribunal.

X. Cauze soluționate prin hotărâre, aviz sau ordonanță cu caracter jurisdicțional – Domeniul acțiunii (2014-2018)¹

	2014	2015	2016	2017	2018
Accesul la documente	4	3	4	9	2
Achiziții publice	13	14	31	15	22
Acțiunea externă a Uniunii Europene	6	1	5	1	3
Aderarea unor noi state			1		1
Agricultură	29	20	13	22	15
Ajutoare de stat	41	26	26	33	29
Apropierea legislațiilor	25	24	16	29	28
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul		1	3	2	3
Cetățenia Uniunii	9	4	8	5	10
Clauză compromisorie					3
Coeziunea economică, socială și teritorială	8	4	2		1
Concurență	28	23	30	53	12
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei etc.)	5	1	2	7	2
Drept instituțional	18	27	20	27	28
Dreptul întreprinderilor	3	1	1	4	1
Educația, formarea profesională, tineretul și sportul	1	1		2	
Energie	3	2		2	1
Fiscalitate	52	55	41	62	58
Înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (Regulamentul REACH)	5	1	1	7	1
Libera circulație a capitalurilor	6	8	7	1	13
Libera circulație a mărfurilor	10	9	5	2	6
Libera circulație a persoanelor	20	13	12	17	24
Libera prestare a serviciilor	11	17	14	13	21
Libertatea de stabilire	9	17	27	10	13
Mediu	30	27	53	27	33
Ocuparea forței de muncă		1			
Politica comercială	7	4	14	14	6
Politica comună în domeniul pescuitului	5	3	1	2	2
Politica economică și monetară	1	3	10	2	3
Politica externă și de securitate comună	3	6	11	10	5
Politica industrială	3	9	10	8	2
Politica socială	51	30	23	26	42
Principiile dreptului Uniunii	23	12	13	14	10
Proprietate intelectuală și industrială	69	51	80	60	74
Protecția consumatorilor	20	29	33	20	19
Rețele transeuropene			1		
Sănătatea publică	3	5	4	5	
Securitatea socială a lucrătorilor migranți	6	14	5	6	10
Spațiul de libertate, securitate și justiție	51	49	52	61	74
Transporturi	18	9	20	17	38
Uniunea vamală și Tariful vamal comun	21	20	27	19	12
Tratatul FUE	617	544	626	614	627
Protecția populației		1			
Tratatul EA		1			
Privilegii și imunități		2	1		1
Procedură	6	4	14	13	10
Statutul funcționarilor	1	3		1	7
Diverse	7	9	15	14	18
TOTAL GENERAL	624	554	641	628	645

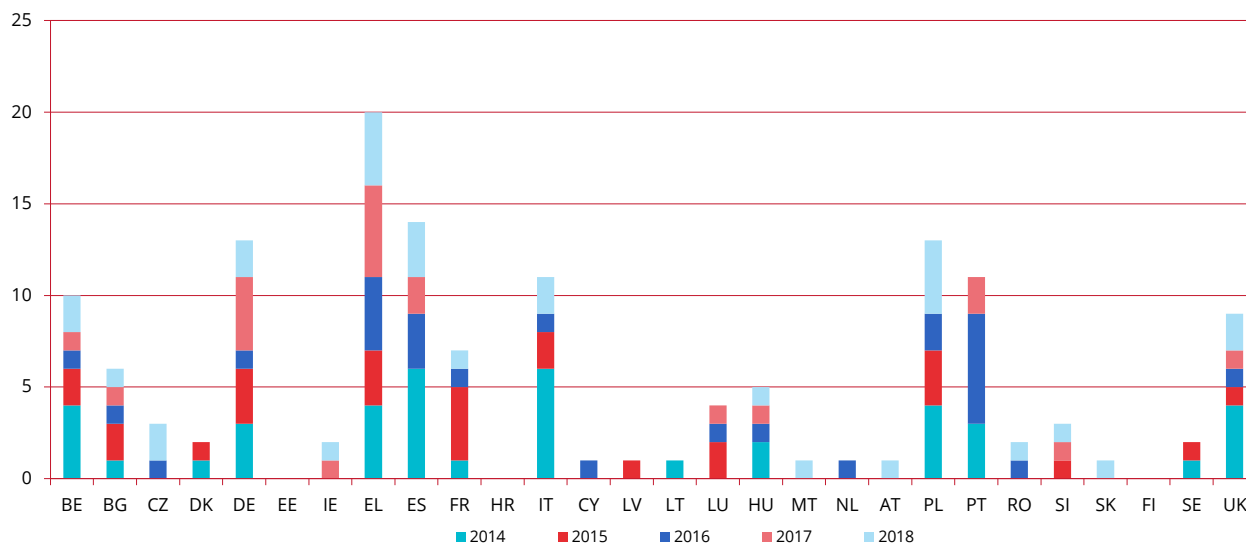
1| Cifrele menționate (cifre brute) indică numărul total de cauze, independent de reunirile pentru motive de conexitate (un număr de cauză = o cauză).

XI. Cauze soluționate prin hotărâre, aviz sau ordonanță cu caracter jurisdicțional – Domeniul acțiunii (2018)¹

	Hotărâri/Avize	Ordonanțe ²	Total
Accesul la documente	1	1	2
Achiziții publice	19	3	22
Acțiunea externă a Uniunii Europene	3		3
Aderarea unor noi state	1		1
Agricultură	15		15
Ajutoare de stat	22	7	29
Apropierea legislațiilor	26	2	28
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul	2	1	3
Cetățenia Uniunii	10		10
Clauză compromisorie	2	1	3
Coeziunea economică, socială și teritorială		1	1
Concurență	11	1	12
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei etc.)	2		2
Drept instituțional	16	12	28
Dreptul întreprinderilor	1		1
Energie	1		1
Fiscalitate	56	2	58
Înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (Regulamentul REACH)		1	1
Libera circulație a capitalurilor	9	4	13
Libera circulație a mărfurilor	6		6
Libera circulație a persoanelor	20	4	24
Libera prestare a serviciilor	19	2	21
Libertatea de stabilire	12	1	13
Mediu	33		33
Politica comercială	6		6
Politica comună în domeniul pescuitului	2		2
Politica economică și monetară	2	1	3
Politica externă și de securitate comună	5		5
Politica industrială	2		2
Politica socială	37	5	42
Principiile dreptului Uniunii	9	1	10
Proprietate intelectuală și industrială	39	35	74
Protecția consumatorilor	13	6	19
Securitatea socială a lucrătorilor migranți	10		10
Spațiul de libertate, securitate și justiție	67	7	74
Transporturi	36	2	38
Uniunea vamală și Tariful vamal comun	12		12
Tratatul FUE	527	100	627
Privilegii și imunități	1		1
Procedură		10	10
Statutul funcționarilor	2	5	7
Diverse	3	15	18
TOTAL GENERAL	530	115	645

- ¹ Cifrele menționate (cifre brute) indică numărul total de cauze, independent de reunirile pentru motive de conexitate (un număr de cauză = o cauză).
- ² Ordonanțe prin care se finalizează judecata, altele decât ordonanțele de radiere, de nepronunțare asupra fondului sau de trimitere la Tribunal.

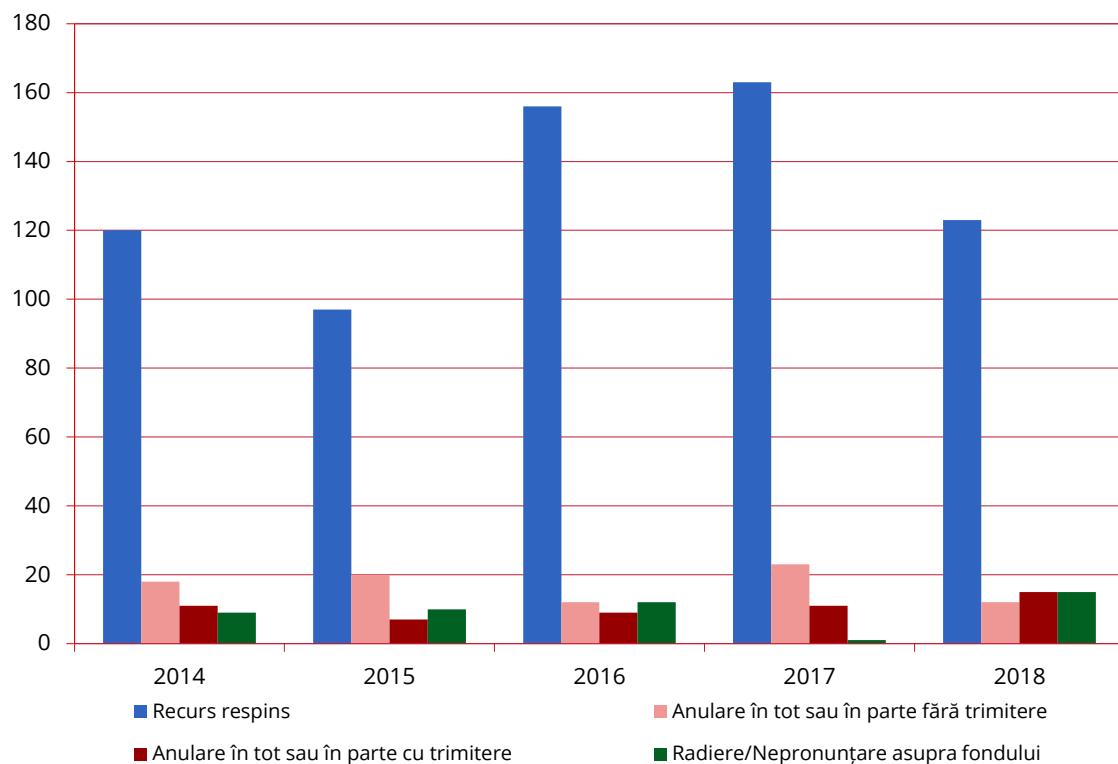
XII. Cauze soluționate – Hotărâri privind neîndeplinirea obligațiilor de către un stat membru: soluția (2014-2018)¹



	2014		2015		2016		2017		2018	
	Constatarea neîndeplinirii obligațiilor	Respingere	Constatarea neîndeplinirii obligațiilor	Respingere	Constatarea neîndeplinirii obligațiilor	Respingere	Constatarea neîndeplinirii obligațiilor	Respingere	Constatarea neîndeplinirii obligațiilor	Respingere
Belgia	4		2		1		1		2	
Bulgaria	1	1	2		1		1		1	
Republica Cehă					1				2	
Danemarca	1		1							1
Germania	3	1	3		1		4		2	1
Estonia										
Irlanda				1			1		1	
Grecia	4		3		4		5		4	
Spania	6				3		2		3	
Franța	1		4		1				1	
Croația										
Italia	6		2		1				2	
Cipru					1					
Letonia			1							
Lituania	1									
Luxemburg			2		1		1			
Ungaria	2				1		1		1	
Malta						1			1	
Țările de Jos		1			1	1				
Austria						1			1	1
Polonia	4		3	1	2				4	
Portugalia	3				6		2			
România					1				1	
Slovenia			1				1		1	
Slovacia				2					1	
Finlanda										
Suedia	1		1							
Regatul Unit	4		1	1	1	1	1		2	
Total	41	3	26	5	27	4	20		30	3

1| Cifrele menționate (cifre nete) indică numărul total de cauze, luând în considerare reunirile pentru motive de conexitate (o serie de cauze conexate = o cauză).

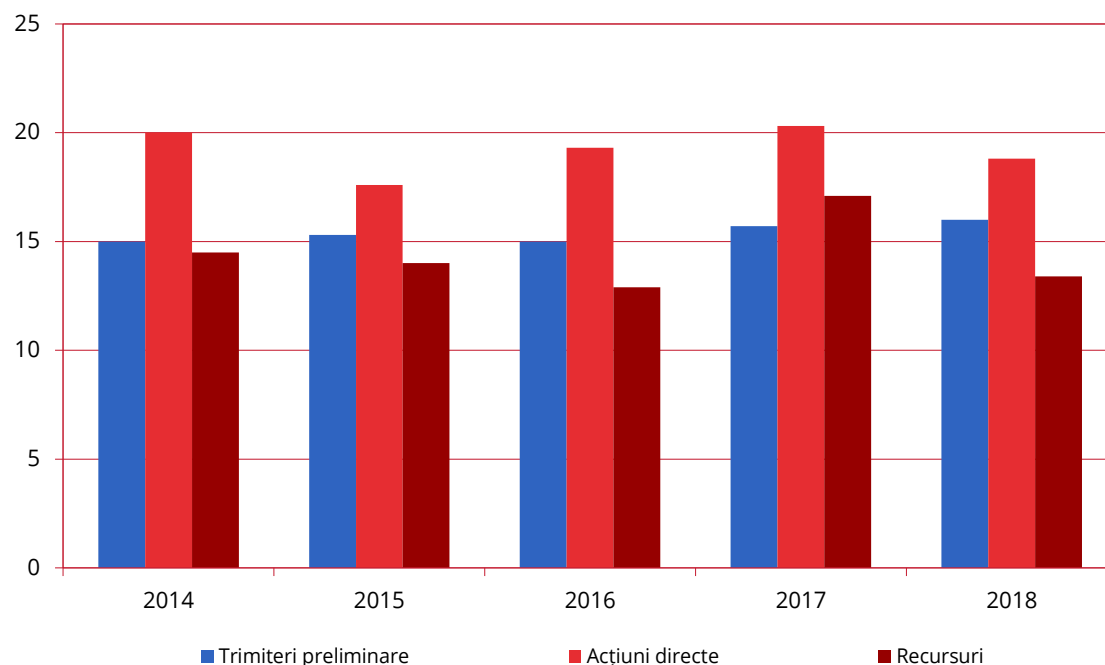
XIII. Cauze soluționate – Recursuri: soluția (2014-2018)^{1 2} (hotărâri și ordonanțe cu caracter jurisdicțional)



	2014			2015			2016			2017			2018		
	Hotărâri	Ordonanțe	Total	Hotărâri	Ordonanțe	Total	Hotărâri	Ordonanțe	Total	Hotărâri	Ordonanțe	Total	Hotărâri	Ordonanțe	Total
Recurs respins	46	74	120	37	60	97	63	93	156	103	60	163	59	64	123
Anulare în tot sau în parte fără trimitere	18		18	19	1	20	12		12	23		23	11	1	12
Anulare în tot sau în parte cu trimitere	11		11	6	1	7	9		9	11		11	14	1	15
Radiere/Nepronunțare asupra fondului		9	9		10	10		12	12		1	1		15	15
Total	75	83	158	62	72	134	84	105	189	137	61	198	84	81	165

- 1| Informații mai detaliate cu privire la recursurile formulate împotriva deciziilor Tribunalului sunt incluse în statisticile judiciare ale acestei instanțe.
- 2| Cifrele menționate (cifre brute) indică numărul total de cauze, independent de reunirile pentru motive de conexitate (un număr de cauză = o cauză).

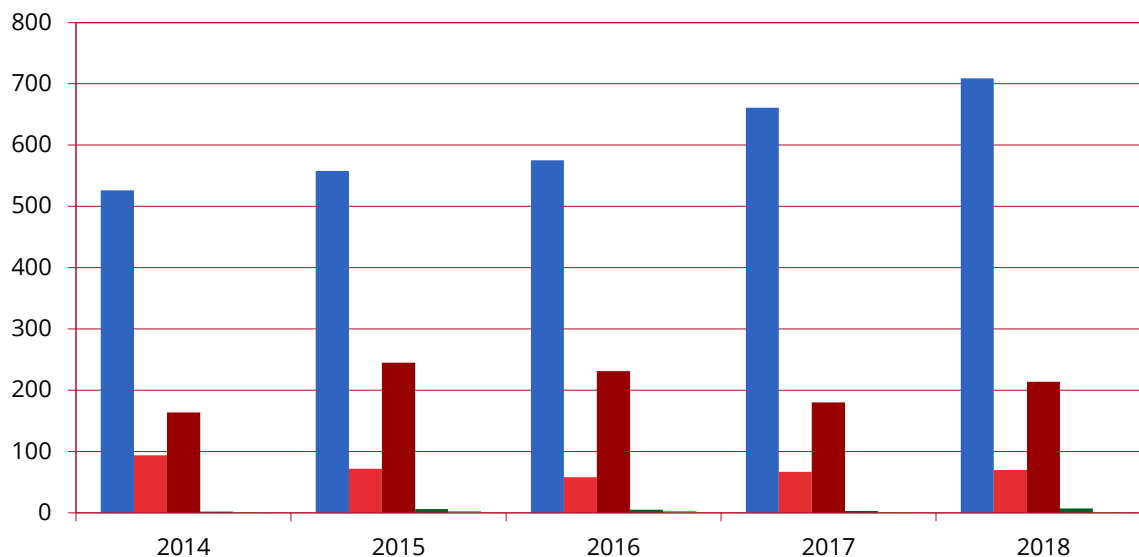
XIV. Cauze soluționate – Durata procedurilor, în luni (2014-2018)¹ (hotărâri și ordonanțe cu caracter jurisdicțional)



	2014	2015	2016	2017	2018
Trimiteri preliminare	15	15,3	15	15,7	16
Proceduri preliminare de urgență	2,2	1,9	2,7	2,9	3,1
Proceduri accelerate	3,5	5,3	4	8,1	2,2
Acțiuni directe	20	17,6	19,3	20,3	18,8
Proceduri accelerate					9
Recursuri	14,5	14	12,9	17,1	13,4
Proceduri accelerate			10,2		

1| Sunt excluse din calculul privind durata procedurilor: cauzele ce presupun o hotărâre interlocutorie sau o activitate de cercetare judecătorească; avizele; procedurile speciale (respectiv: asistența judiciară, stabilirea cheltuielilor de judecată, îndreptarea, opoziția la hotărârea pronunțată într-o cauză judecată în lipsă, terța opoziție, interpretarea, revizuirea, examinarea propunerii Primului avocat general de reexaminare a unei decizii a Tribunalului, procedura de poprire și cauzele în materie de imunitate); cauzele care se finalizează prin ordonanță de radiere, de nepronunțare asupra fondului sau de trimitere la Tribunal; procedurile privind măsuri provizorii, precum și recursurile în materia măsurilor provizorii sau în materia intervenției.

XV. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Natura procedurilor (2014-2018)¹



■ Trimiteri preliminare ■ Acțiuni directe ■ Recursuri ■ Proceduri speciale ■ Cereri de aviz

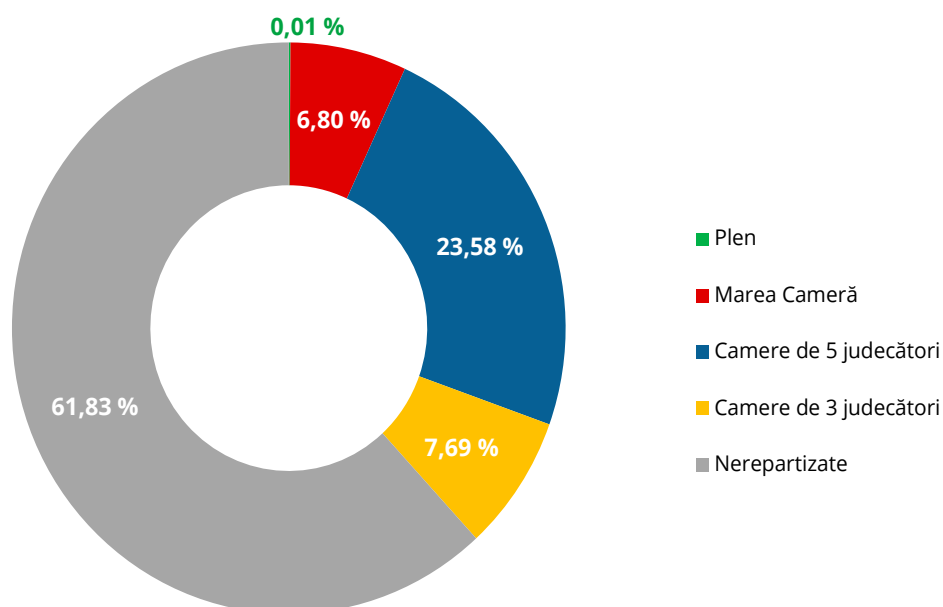
	2014	2015	2016	2017	2018
Trimiteri preliminare	526	558	575	661	709
Acțiuni directe	94	72	58	67	70
Recursuri	164	245	231	180	214
Proceduri speciale ²	2	6	5	3	7
Cereri de aviz	1	3	3	1	1
Total	787	884	872	912	1 001

1| Cifrele menționate (cifre brute) indică numărul total de cauze, independent de reunirile pentru motive de conexitate (un număr de cauză = o cauză).

2| Sunt considerate „proceduri speciale”: asistența judiciară, stabilirea cheltuielilor de judecată, îndreptarea hotărârii, opoziția la hotărârea pronunțată într-o cauză judecată în lipsă, terța opoziție, interpretarea hotărârii, revizuirea hotărârii, examinarea propunerii Primului avocat general de reexaminare a unei decizii a Tribunalului, procedura de poprire, cauzele în materie de imunitate.

XVI. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Completul de judecată (2014-2018)¹

2018



	2014	2015	2016	2017	2018
Plen			1		1
Marea Cameră	33	38	40	76	68
Camere de 5 judecători	176	203	215	194	236
Camere de 3 judecători	44	54	75	76	77
Vicepreședinte		2	2	4	
Nerepartizate	534	587	539	562	619
Total	787	884	872	912	1 001

1| Cifrele menționate (cifre brute) indică numărul total de cauze, independent de reunitile pentru motive de conexitate (un număr de cauză = o cauză).

XVII. Proceduri accelerate (2014-2018)

Cereri de procedură accelerată¹

	2014	2015	2016	2017	2018	Total
Trimiteri preliminare	17	18	20	30	32	117
Acțiuni directe				1	3	4
Recursuri	3		1		1	5
Total	20	18	21	31	36	126

Cereri de procedură accelerată – soluția²

	2014	2015	2016	2017	2018	Total
Admitere	2	1	4	4	9	20
Respingere	12	23	12	29	17	93
Fără urmări ³	3		4	1	1	9
În așteptarea unei decizii				1	6	7
Total	17	24	20	35	33	129

- 1| Cifrele menționate în acest tabel fac trimitere la numărul de cereri introduse în cursul anului respectiv, independent de anul depunerii cauzei la care se raportează cererea.
- 2| Cifrele menționate în acest tabel fac trimitere la numărul de decizii cu privire la o cerere de aplicare a procedurii accelerate luate în cursul anului respectiv, independent de anul introducerii unei astfel de cereri.
- 3| Nu a fost necesar să se statueze formal asupra cererii ca urmare a radierii cauzei sau a închiderii acesteia prin hotărâre sau prin ordonanță.

XVIII. Proceduri preliminare de urgență (2014-2018)

Cereri de procedură preliminară de urgență¹

	2014	2015	2016	2017	2018	Total
Cooperarea judiciară în materie civilă	3	4		5	5	17
Cooperarea judiciară în materie penală	1	5	7	6	8	27
Frontierele, azilul și imigrarea	1	2	5	4	5	17
Altele	1				1	2
Total	6	11	12	15	19	63

Cereri de procedură preliminară de urgență – soluția²

	2014	2015	2016	2017	2018	Total
Admitere	4	5	9	4	12	34
Respingere	2	5	4	11	7	29
Total	6	10	13	15	19	63

- 1| Cifrele menționate în acest tabel fac trimitere la numărul de cereri introduse în cursul anului respectiv, independent de anul depunerii cauzei la care se raportează cererea.
- 2| Cifrele menționate în acest tabel fac trimitere la numărul de decizii cu privire la o cerere de aplicare a procedurii de urgență luate în cursul anului respectiv, independent de anul introducerii unei astfel de cereri.

XIX. Proceduri de măsuri provizorii (2014-2018)

Cereri de măsuri provizorii¹

	2014	2015	2016	2017	2018	Total
Achiziții publice				1		1
Agricultură			1			1
Ajutoare de stat	1				2	3
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul			1			1
Concurență		2			1	3
Drept instituțional	1				2	3
Mediu			1	1		2
Politica comercială	1					1
Politica industrială				1		1
Principiile dreptului Uniunii					1	1
Total	3	2	3	3	6	17

Măsuri provizorii – soluția²

	2014	2015	2016	2017	2018	Total
Admitere	1		2	1	6	10
Respingere	2		3		2	7
Total	3		5	1	8	17

- 1] Cifrele menționate în acest tabel fac trimitere la numărul de cereri introduse în cursul anului respectiv, independent de anul depunerii cauzei la care se raportează cererea.
- 2] Cifrele menționate în acest tabel fac trimitere la numărul de decizii cu privire la o cerere de măsuri provizorii luate în cursul anului respectiv, independent de anul introducerii unei astfel de cereri.

XX. Evoluția generală a activității judiciare (1952-2018) – Cauze introduse și hotărâri sau avize

Ani	Cauze introduse ¹							Hotărâri/Avize ²
	Trimiteri preliminare	Acțiuni directe	Recursuri	Recursuri în materia măsurilor provizorii sau în materia intervenției	Cereri de aviz	Total	Cereri de măsuri provizorii	
1953		4				4		
1954		10				10		2
1955		9				9	2	4
1956		11				11	2	6
1957		19				19	2	4
1958		43				43		10
1959		46			1	47	5	13
1960		22			1	23	2	18
1961	1	24			1	26	1	11
1962	5	30				35	2	20
1963	6	99				105	7	17
1964	6	49				55	4	31
1965	7	55				62	4	52
1966	1	30				31	2	24
1967	23	14				37		24
1968	9	24				33	1	27
1969	17	60				77	2	30
1970	32	47				79		64
1971	37	59				96	1	60
1972	40	42				82	2	61
1973	61	131				192	6	80
1974	39	63				102	8	63
1975	69	61			1	131	5	78
1976	75	51			1	127	6	88
1977	84	74				158	6	100
1978	123	146			1	270	7	97
1979	106	1 218				1 324	6	138
1980	99	180				279	14	132
1981	108	214				322	17	128
1982	129	217				346	16	185
1983	98	199				297	11	151
1984	129	183				312	17	165
1985	139	294				433	23	211
1986	91	238				329	23	174

>>>

- 1| Cifrele menționate în acest tabel se raportează la ansamblul cauzelor introduse la Curte, cu excluderea procedurilor speciale.
- 2| Cifrele menționate în această coloană fac trimitere la numărul total de hotărâri sau de avize emise de Curte, luând în considerare reunitățile pentru motive de conexitate (o serie de cauze conexe = o cauză).

Ani	Cauze introduse ¹							Hotărâri/Avize ²
	Trimiteri preliminare	Acțiuni directe	Recursuri	Recursuri în materia măsurilor provizorii sau în materia intervenției	Cereri de aviz	Total	Cereri de măsuri provizorii	
1987	144	251				395	21	208
1988	179	193				372	17	238
1989	139	244				383	19	188
1990	141	221	15	1		378	12	193
1991	186	140	13	1	2	342	9	204
1992	162	251	24	1	2	440	5	210
1993	204	265	17			486	13	203
1994	203	125	12	1	3	344	4	188
1995	251	109	46	2		408	3	172
1996	256	132	25	3		416	4	193
1997	239	169	30	5		443	1	242
1998	264	147	66	4		481	2	254
1999	255	214	68	4		541	4	235
2000	224	197	66	13	2	502	4	273
2001	237	187	72	7		503	6	244
2002	216	204	46	4		470	1	269
2003	210	277	63	5	1	556	7	308
2004	249	219	52	6	1	527	3	375
2005	221	179	66	1		467	2	362
2006	251	201	80	3		535	1	351
2007	265	221	79	8		573	3	379
2008	288	210	77	8	1	584	3	333
2009	302	143	105	2	1	553	1	376
2010	385	136	97	6		624	3	370
2011	423	81	162	13		679	3	370
2012	404	73	136	3	1	617		357
2013	450	72	161	5	2	690	1	434
2014	428	74	111		1	614	3	416
2015	436	48	206	9	3	702	2	399
2016	470	35	168	7		680	3	412
2017	533	46	141	6	1	727	3	466
2018	568	63	193	6		830	6	462
Total	10 717	9 093	2 397	134	27	22 368	373	11 952

1| Cifrele menționate în acest tabel se raportează la ansamblul cauzelor introduse la Curte, cu excluderea procedurilor speciale.

2| Cifrele menționate în această coloană fac trimitere la numărul total de hotărâri sau de avize emise de Curte, luând în considerare reunirile pentru motive de conexitate (o serie de cauze conexe = o cauză).

XXI. Evoluția generală a activității judiciare (1952-2018) - Trimiteri preliminare introduse din fiecare stat membru și în fiecare an

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Altele¹	Total
1961																			1										1	
1962																			5										5	
1963																1			5										6	
1964												2							4										6	
1965					4					2									1										7	
1966																			1										1	
1967	5				11					3						1			3										23	
1968	1				4					1		1							2										9	
1969	4				11					1						1													17	
1970	4				21					2		2							3										32	
1971	1				18					6		5				1			6										37	
1972	5				20					1		4							10										40	
1973	8				37					4		5				1			6										61	
1974	5				15					6		5							7								1		39	
1975	7			1	26					15		14				1			4								1		69	
1976	11				28					8		12							14								1		75	
1977	16			1	30					14		7							9								5		84	
1978	7			3	46					12		11							38								5		123	
1979	13			1	33					18		19				1			11								8		106	
1980	14			2	24					14		19							17								6		99	
1981	12			1	41					17		11				4			17								5		108	
1982	10			1	36					39		18							21								4		129	
1983	9			4	36					15		7							19								6		98	
1984	13			2	38					34		10							22								9		129	
1985	13				40					45		11				6			14								8		139	
1986	13			4	18					19		5				1			16								8		91	
1987	15			5	32					36		5				3			19								9		144	
1988	30			4	34					38		28				2			26								16		179	
1989	13			2	47					28		10				1			18			1					14		139	
1990	17			5	34					21		25				4			9			2					12		141	
1991	19			2	54					29		36				2			17			3					14		186	
1992	16			3	62					15		22				1			18			1					18		162	
																													>>>	

>>>

1| Cauza C-265/00, **Campina Melkunie** (Cour de Justice Benelux/Benelux Gerechtshof).

Cauza C-196/09, **Miles și alții** (Camera de recurs a școlilor europene).

Cauza C-169/15, **Montis Design** (Cour de Justice Benelux/Benelux Gerechtshof).

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Altele ¹	Total
1993	22			7	57		1	5	7	22		24				1			43			3						12		204
1994	19			4	44		2		13	36		46				1			13			1						24		203
1995	14			8	51		3	10	10	43		58				2			19	2		5					6	20		251
1996	30			4	66			4	6	24		70				2			10	6		6				3	4	21		256
1997	19			7	46		1	2	9	10		50				3			24	35		2				6	7	18		239
1998	12			7	49		3	5	55	16		39				2			21	16		7				2	6	24		264
1999	13			3	49		2	3	4	17		43				4			23	56		7				4	5	22		255
2000	15			3	47		2	3	5	12		50							12	31		8				5	4	26	1	224
2001	10			5	53		1	4	4	15		40				2			14	57		4				3	4	21		237
2002	18			8	59			7	3	8		37				4			12	31		3				7	5	14		216
2003	18			3	43		2	4	8	9		45				4			28	15		1				4	4	22		210
2004	24			4	50		1	18	8	21		48				1	2		28	12		1				4	5	22		249
2005	21		1	4	51		2	11	10	17		18				2	3		36	15	1	2				4	11	12		221
2006	17		3	3	77		1	14	17	24		34			1	1	4		20	12	2	3			1	5	2	10		251
2007	22	1	2	5	59	2	2	8	14	26		43			1		2		19	20	7	3	1			5	6	16		265
2008	24		1	6	71	2	1	9	17	12		39	1	3	3	4	6		34	25	4	1				4	7	14		288
2009	35	8	5	3	59	2		11	11	28		29	1	4	3		10	1	24	15	10	3	1	2	1	2	5	28	1	302
2010	37	9	3	10	71		4	6	22	33		49		3	2	9	6		24	15	8	10	17	1	5	6	6	29		385
2011	34	22	5	6	83	1	7	9	27	31		44		10	1	2	13		22	24	11	11	14	1	3	12	4	26		423
2012	28	15	7	8	68	5	6	1	16	15		65		5	2	8	18	1	44	23	6	14	13		9	3	8	16		404
2013	26	10	7	6	97	3	4	5	26	24		62	3	5	10		20		46	19	11	14	17	1	4	4	12	14		450
2014	23	13	6	10	87		5	4	41	20	1	52	2	7	6		23		30	18	14	8	28	4	3	8	3	12		428
2015	32	5	8	7	79	2	8	2	36	25	5	47		9	8	7	14		40	23	15	8	18	5	5	4	7	16	1	436
2016	26	18	5	12	84	1	6	6	47	23	2	62		9	8	1	15	1	26	20	19	21	14	3	6	7	5	23		470
2017	21	16	4	8	149	7	12	4	23	25	3	57		5	10	1	22		38	31	19	21	16	3	6	13	8	11		533
2018	40	20	12	3	78	2	12	3	67	41	3	68	1	5	6	4	29		35	35	31	15	23	2	6	6	7	14		568
Total	881	137	69	195	2 527	27	115	185	527	1 020	14	1 513	8	65	61	96	187	3	1 048	556	158	189	162	22	50	121	141	637	3	10 717

1| Cauza C-265/00, **Campina Melkunie** (Cour de Justice Benelux/Benelux Gerechtshof).

Cauza C-196/09, **Miles și alții** (Camera de recurs a școlilor europene).

Cauza C-169/15, **Montis Design** (Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof).

**XXII. Evoluția generală a activității judiciare (1952-2018) –
Trimiteri preliminare introduse din fiecare stat membru și pentru
fiecare instanță**

			Total
Belgia	Cour constitutionnelle	38	
	Cour de cassation	98	
	Conseil d'État	85	
	Alte instanțe	660	881
Bulgaria	Върховен касационен съд	5	
	Върховен административен съд	20	
	Alte instanțe	112	137
Republica Cehă	Ústavní soud		
	Nejvyšší soud	10	
	Nejvyšší správní soud	32	
	Alte instanțe	27	69
Danemarca	Højesteret	36	
	Alte instanțe	159	195
Germania	Bundesverfassungsgericht	2	
	Bundesgerichtshof	240	
	Bundesverwaltungsgericht	135	
	Bundesfinanzhof	327	
	Bundesarbeitsgericht	43	
	Bundessozialgericht	76	
	Alte instanțe	1 704	2 527
Estonia	Riigikohus	11	
	Alte instanțe	16	27
Irlanda	Supreme Court	38	
	High Court	38	
	Alte instanțe	39	115
Grecia	Άρειος Πάγος	12	
	Συμβούλιο της Επικρατείας	60	
	Alte instanțe	113	185
Spania	Tribunal Constitucional	1	
	Tribunal Supremo	98	
	Alte instanțe	428	527
Franța	Conseil constitutionnel	1	
	Cour de cassation	136	
	Conseil d'État	138	
	Alte instanțe	745	1 020
Croația	Ustavni sud		
	Vrhovni sud		
	Visoki upravni sud	1	
	Visoki prekršajni sud		
	Alte instanțe	13	14

>>>

Italia	Corte Costituzionale	3	
	Corte suprema di Cassazione	153	
	Consiglio di Stato	176	
	Alte instanțe	1 181	1 513
Cipru	Ανώτατο Δικαστήριο	4	
	Alte instanțe	4	8
Letonia	Augstākā tiesa	21	
	Satversmes tiesa	1	
	Alte instanțe	43	65
Lituania	Konstitucinis Teismas	2	
	Aukščiausiasis Teismas	20	
	Vyriausiasis administracinis teismas	22	
	Alte instanțe	17	61
Luxemburg	Cour constitutionnelle	1	
	Cour de cassation	28	
	Cour administrative	29	
	Alte instanțe	38	96
Ungaria	Kúria	28	
	Fővárosi Ítéltábla	8	
	Szegedi Ítéltábla	3	
	Alte instanțe	148	187
Malta	Qorti Kostituzzjonali		
	Qorti ta' l-Appel		
	Alte instanțe	3	3
Țările de Jos	Hoge Raad	294	
	Raad van State	128	
	Centrale Raad van Beroep	68	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	164	
	Tariefcommissie	35	
	Alte instanțe	359	1 048
Austria	Verfassungsgerichtshof	5	
	Oberster Gerichtshof	130	
	Verwaltungsgerichtshof	108	
	Alte instanțe	313	556
Polonia	Trybunał Konstytucyjny	1	
	Sąd Najwyższy	25	
	Naczelny Sąd Administracyjny	49	
	Alte instanțe	83	158
Portugalia	Supremo Tribunal de Justiça	15	
	Supremo Tribunal Administrativo	64	
	Alte instanțe	110	189
România	Înalta Curte de Casație și Justiție	12	
	Curtea de Apel	83	
	Alte instanțe	67	162

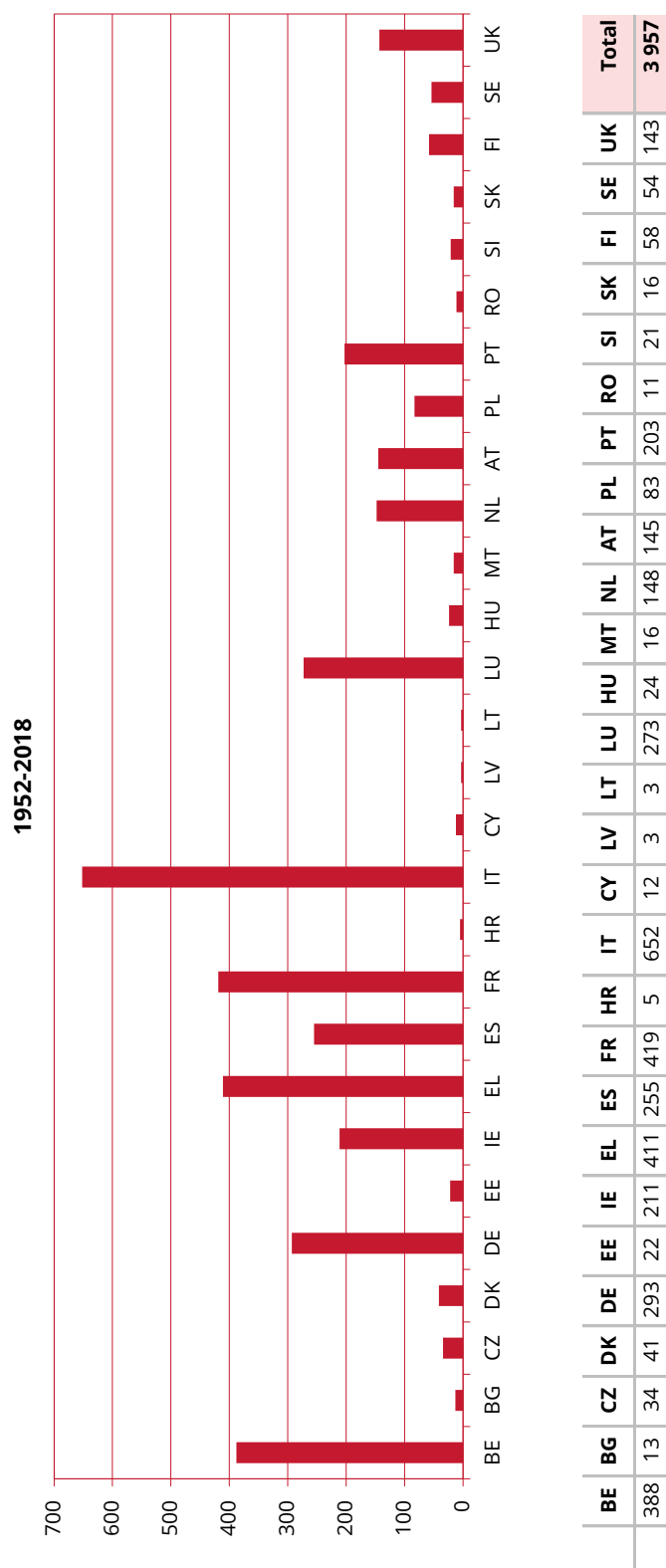
>>>

Slovenia	Ustavno sodišče	1	
	Vrhovno sodišče	15	
	Alte instanțe	6	22
Slovacia	Ústavný súd		
	Najvyšší súd	19	
	Alte instanțe	31	50
Finlanda	Korkein oikeus	25	
	Korkein hallinto-oikeus	58	
	Työtuomioistuin	5	
	Alte instanțe	33	121
Suedia	Högsta Domstolen	24	
	Högsta förvaltningsdomstolen	13	
	Marknadsdomstolen	5	
	Arbetsdomstolen	4	
	Alte instanțe	95	141
Regatul Unit	House of Lords	40	
	Supreme Court	15	
	Court of Appeal	90	
	Alte instanțe	492	637
Altele	Cour de Justice Benelux/Benelux Gerechtshof ¹	2	
	Camera de recurs a școlilor europene ²	1	3
Total			10 717

1| Cauza C-265/00, *Campina Melkunie*
Cauza C-169/15, *Montis Design*.

2| Cauza C-196/09, *Miles și alții*

XXIII. Evoluția generală a activității judiciare (1952-2018) –
Acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor introduse împotriva
statelor membre



XXIV. Activitatea grefei Curții de Justiție (2015-2018)

Tip de intervenție	2015	2016	2017	2018
Înscrișuri înregistrate în registrul grefei	89 328	93 215	99 266	108 247
Acte de procedură depuse prin e-Curia (procentaj)	69 %	75 %	73 %	75 %
Ședințe de audiere a pledoariilor convocate și organizate	256	270	263	295
Ședințe de audiere a concluziilor convocate și organizate	239	319	301	305
Hotărâri, avize și ordonanțe prin care se finalizează judecata notificate părților	570	645	654	684
Procese-verbale de ședință (pledoarii, concluzii și hotărâri)	894	1 001	1 033	1 062
Comunicări la JO privind cauzele introduse	639	660	679	695
Comunicări la JO privind cauzele soluționate	546	522	637	661



E | COMPUNEREA CURȚII DE JUSTIȚIE



(Ordinea protocolară la data de 31 decembrie 2018)

Primul rând, de la stânga la dreapta:

Domnul prim avocat general M. Szpunar, domnul președinte de cameră M. Vilaras și domnul președinte de cameră A. Arabadjiev, doamna vicepreședintă a Curții R. Silva de Lapuerta, domnul președinte al Curții K. Lenaerts, domnul președinte de cameră J.-C. Bonichot, doamna președintă de cameră A. Prechal, domnul președinte de cameră E. Regan și domnul președinte de cameră T. von Danwitz

Al doilea rând, de la stânga la dreapta:

Domnul judecător M. Ilešič, doamna avocată generală J. Kokott, domnii președinți de cameră C. Lycourgos și F. Biltgen, doamnele președinte de cameră C. Toader și K. Jürimäe, domnii judecători A. Rosas și E. Juhász

Al treilea rând, de la stânga la dreapta:

Doamna judecătoare M. Berger, domnul judecător M. Safjan, doamna avocată generală E. Sharpston, domnii judecători E. Levits, J. Malenovský și L. Bay Larsen, domnul avocat general Y. Bot, domnul judecător D. Šváby

Al patrulea rând, de la stânga la dreapta:

Domnii avocați generali E. Tanchev și H. Saugmandsgaard Øe, domnii judecători S. Rodin, C. Vajda și C. G. Fernlund, domnii avocați generali N. Wahl, M. Campos Sánchez-Bordona și M. Bobek

Al cincilea rând, de la stânga la dreapta:

Domnul judecător I. Jarukaitis, domnul avocat general G. Hogan, domnii judecători N. J. Piçarra și P. G. Xuereb, doamna judecătoare L. S. Rossi, domnul avocat general G. Pitruzzella, domnul grefier A. Calot Escobar

1. MODIFICĂRI ÎN COMPUNEREA CURȚII DE JUSTIȚIE ÎN ANUL 2018

Ședința solemnă din 8 octombrie 2018

La 8 octombrie 2018, s-a ținut la Curtea de Justiție o ședință solemnă cu ocazia, pe de o parte, a reînnoirii mandatelor și, pe de altă parte, a depunerii jurământului și a intrării în funcție a noilor membri ai instituției.

Prin deciziile din 28 februarie 2018, din 13 iunie 2018, din 25 iulie 2018 și din 5 septembrie 2018, reprezentanții guvernelor statelor membre ale Uniunii Europene au reînnoit, pentru perioada 7 octombrie 2018-6 octombrie 2024, mandatul a opt judecători ai Curții de Justiție, și anume domnii Alexander Arabadjiev, Jean-Claude Bonichot, Thomas von Danwitz, Carl Gustav Fernlund, Egils Levits, Constantinos Lycourgos și Jiří Malenovský și doamna Alexandra Prechal, precum și mandatul a doi avocați generali, și anume domnii Yves Bot și Maciej Szpunar.

Au fost numiți în calitate de judecători la Curtea de Justiție, pentru perioada 7 octombrie 2018-6 octombrie 2024, doamna Lucia Serena Rossi și domnii Irmantas Jarukaitis, Peter George Xuereb și Nuno José Cardoso da Silva Piçarra, ca urmare a încetării mandatelor domnilor Antonio Tizzano, Egidijus Jarašiūnas, Anthony Borg Barthet și José Luís da Cruz Vilaça.

Au fost numiți în calitate de avocați generali la Curtea de Justiție, pentru perioada 7 octombrie 2018-6 octombrie 2024, domnul Giovanni Pitruzzella, în locul domnului domnului Paolo Mengozzi, și domnul Gerard Hogan¹.

În urma reînnoirii parțiale a membrilor Curții de Justiție, domnul Koen Lenaerts a fost reales de către colegii săi președintele Curții de Justiție a Uniunii Europene pentru perioada cuprinsă între 9 octombrie 2018 și 6 octombrie 2021.

Doamna Rosario Silva de Lapuerta a fost aleasă vicepreședinta Curții de Justiție a Uniunii Europene pentru perioada cuprinsă între 9 octombrie 2018 și 6 octombrie 2021. Ea succede în această funcție domnului Antonio Tizzano.

Domnul Maciej Szpunar a fost desemnat prim avocat general al Curții de Justiție. El succede în această funcție domnului Melchior Wathelet.

Pe de altă parte, judecătorii Curții de Justiție i-au ales dintre ei, pentru o perioadă de trei ani, pe președinții camerelor de cinci judecători, și anume domnii Jean-Claude Bonichot și Alexander Arabadjiev, doamna Alexandra (Sacha) Prechal și domnii Michail Vilaras și Eugene Regan.

Judecătorii Curții de Justiție i-au ales dintre ei, pentru o perioadă de un an, pe președinții camerelor de trei judecători, și anume domnul Thomas von Danwitz, doamna Camelia Toader, domnul François Biltgen, doamna Küllike Jürimäe și domnul Constantinos Lycourgos.

1| Potrivit principiului rotației, domnul Hogan, cetățean irlandez, i-a succedat domnului Wathelet, cetățean belgian, care și-a încheiat mandatul la 8 octombrie 2018.

2. ORDINI PROTOCOLARE

DIN 1 IANUARIE 2018 PÂNĂ LA 8 OCTOMBRIE 2018

Domnul K. LENAERTS, președinte
Domnul A. TIZZANO, vicepreședinte
Doamna R. SILVA de LAPUERTA, președinta Camerei întâi
Domnul M. ILEŠIČ, președintele Camerei a doua
Domnul L. BAY LARSEN, președintele Camerei a treia
Domnul T. von DANWITZ, președintele Camerei a patra
Domnul J. L. da CRUZ VILAÇA, președintele Camerei a cincea
Domnul M. WATHELET, prim avocat general
Domnul A. ROSAS, președintele Camerei a șaptea
Domnul J. MALENOVSKÝ, președintele Camerei a opta
Domnul E. LEVITS, președintele Camerei a zecea
Domnul C. G. FERNLUND, președintele Camerei a șasea
Domnul C. VAJDA, președintele Camerei a noua
Doamna J. KOKOTT, avocată generală
Domnul E. JUHÁSZ, judecător
Domnul A. BORG BARTHET, judecător
Doamna E. SHARPSTON, avocată generală
Domnul P. MENGOTZI, avocat general
Domnul Y. BOT, avocat general
Domnul J.-C. BONICHOT, judecător
Domnul A. ARABADJIEV, judecător
Doamna C. TOADER, judecătoare
Domnul M. SAFJAN, judecător
Domnul D. ŠVÁBY, judecător
Doamna M. BERGER, judecătoare
Doamna A. PRECHAL, judecătoare
Domnul E. JARAŠIŪNAS, judecător
Domnul N. WAHL, avocat general
Domnul S. RODIN, judecător
Domnul F. BILTGEN, judecător
Doamna K. JÜRIMÄE, judecătoare
Domnul M. SZPUNAR, avocat general
Domnul C. LYCOURGOS, judecător
Domnul M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA, avocat general
Domnul M. VILARAS, judecător
Domnul E. REGAN, judecător
Domnul H. Saugmandsgaard ØE, avocat general
Domnul M. BOBEK, avocat general
Domnul E. TANCHEV, avocat general

Domnul A. CALOT ESCOBAR, grefier

9 OCTOMBRIE 2018

Domnul K. LENAERTS, președinte
Doamna R. SILVA DE LAPUERTA, vicepreședintă
Domnul J.-C. BONICHOT, președintele Camerei întâi
Domnul A. ARABADJIEV, președintele Camerei a doua
Doamna A. PRECHAL, președinta Camerei a treia
Domnul M. VILARAS, președintele Camerei a patra
Domnul E. REGAN, președintele Camerei a cincea
Domnul ROSAS, judecător
Doamna J. KOKOTT, avocată generală
Domnul E. JUHÁSZ, judecător
Domnul M. ILEŠIČ, judecător
Domnul J. MALENOVSKÝ, judecător
Domnul E. LEVITS, judecător
Domnul L. BAY LARSEN, judecător
Doamna E. SHARPSTON, avocată generală
Domnul Y. BOT, avocat general
Domnul T. von DANWITZ, judecător
Doamna C. TOADER, judecătoare
Domnul M. SAFJAN, judecător
Domnul D. ŠVÁBY, judecător
Doamna M. BERGER, judecătoare
Domnul C. G. FERNLUND, judecător
Domnul C. VAJDA, judecător
Domnul N. WAHL, avocat general
Domnul S. RODIN, judecător
Domnul F. BILTGEN, judecător
Doamna K. JÜRIMÄE, judecătoare
Domnul M. SZPUNAR, avocat general
Domnul C. LYCOURGOS, judecător
Domnul M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA, avocat general
Domnul H. Saugmandsgaard ØE, avocat general
Domnul M. BOBEK, avocat general
Domnul E. TANCHEV, avocat general
Domnul P. G. XUEREB, judecător
Domnul N. PIÇARRA, judecător
Doamna L. S. ROSSI, judecătoare
Domnul G. HOGAN, avocat general
Domnul G. PITRUZZELLA, avocat general
Domnul I. JARUKAITIS, judecător

Domnul A. CALOT ESCOBAR, grefier

DE LA 10 OCTOMBRIE 2018 PÂNĂ LA 31 DECEMBRIE 2018

Domnul K. LENAERTS, președinte
Doamna R. SILVA de LAPUERTA, vicepreședintă
Domnul J.-C. BONICHOT, președintele Camerei întâi
Domnul A. ARABADJIEV, președintele Camerei a doua
Doamna A. PRECHAL, președinta Camerei a treia
Domnul M. VILARAS, președintele Camerei a patra
Domnul E. REGAN, președintele Camerei a cincea
Domnul M. SZPUNAR, prim avocat general
Domnul T. von DANWITZ, președintele Camerei a șaptea
Doamna C. TOADER, președinta Camerei a șasea
Domnul F. BILTGEN, președintele Camerei a opta
Doamna K. JÜRIMÄE, președinta Camerei a noua
Domnul C. LYCOURGOS, președintele Camerei a zecea
Domnul A. ROSAS, judecător
Doamna J. KOKOTT, avocată generală
Domnul E. JUHÁSZ, judecător
Domnul M. ILEŠIČ, judecător
Domnul J. MALENOVSKÝ, judecător
Domnul E. LEVITS, judecător
Domnul L. BAY LARSEN, judecător
Doamna E. SHARPSTON, avocată generală
Domnul Y. BOT, avocat general
Domnul M. SAFJAN, judecător
Domnul D. ŠVÁBY, judecător
Doamna M. BERGER, judecătoare
Domnul C. G. FERNLUND, judecător
Domnul C. VAJDA, judecător
Domnul N. WAHL, avocat general
Domnul S. RODIN, judecător
Domnul M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA, avocat general
Domnul H. Saugmandsgaard ØE, avocat general
Domnul M. BOBEK, avocat general
Domnul E. TANCHEV, avocat general
Domnul P. G. XUEREB, judecător
Domnul N. PIÇARRA, judecător
Doamna L. S. ROSSI, judecătoare
Domnul G. HOGAN, avocat general
Domnul G. PITRUZZELLA, avocat general
Domnul I. JARUKAITIS, judecător

Domnul A. CALOT ESCOBAR, grefier

3. FOȘTI MEMBRI AI CURȚII DE JUSTIȚIE

(în ordinea intrării în funcție)

JUDECĂTORI

Domnul Massimo PILOTTI, judecător (1952-1958), președinte din 1952 până în 1958 (†)
Domnul Petrus SERRARENS, judecător (1952-1958) (†)
Domnul Otto RIESE, judecător (1952-1963) (†)
Domnul Louis DELVAUX, judecător (1952-1967) (†)
Domnul Jacques RUEFF, judecător (1952-1959 și 1960-1962) (†)
Domnul Charles Léon HAMMES, judecător (1952-1967), președinte din 1964 până în 1967 (†)
Domnul Adrianus VAN KLEFFENS, judecător (1952-1958) (†)
Domnul Maurice LAGRANGE, avocat general (1952-1964) (†)
Domnul Karl ROEMER, avocat general (1953-1973) (†)
Domnul Rino ROSSI, judecător (1958-1964) (†)
Domnul Nicola CATALANO, judecător (1958-1961) (†)
Domnul Andreas Matthias DONNER, judecător (1958-1979), președinte din 1958 până în 1964 (†)
Domnul Alberto TRABUCCHI, judecător (1962-1972), apoi avocat general (1973-1976) (†)
Domnul Robert LECOURT, judecător (1962-1976), președinte din 1967 până în 1976 (†)
Domnul Walter STRAUSS, judecător (1963-1970) (†)
Domnul Riccardo MONACO, judecător (1964-1976) (†)
Domnul Joseph GAND, avocat general (1964-1970) (†)
Domnul Josse J. MERTENS de WILMARS, judecător (1967-1984), președinte din 1980 până în 1984 (†)
Domnul Pierre PESCATORE, judecător (1967-1985) (†)
Domnul Hans KUTSCHER, judecător (1970-1980), președinte din 1976 până în 1980 (†)
Domnul Alain Louis DUTHEILLET DE LAMOTHE, avocat general (1970-1972) (†)
Domnul Henri MAYRAS, avocat general (1972-1981) (†)
Domnul Cearbhall O'DALAIGH, judecător (1973-1974) (†)
Domnul Max SØRENSEN, judecător (1973-1979) (†)
Domnul Jean-Pierre WARNER, avocat general (1973-1981) (†)
Domnul Alexander J. MACKENZIE STUART, judecător (1973-1988), președinte din 1984 până în 1988 (†)
Domnul Gerhard REISCHL, avocat general (1973-1981) (†)
Domnul Aindrias O'KEEFFE, judecător (1974-1985) (†)
Domnul Francesco CAPOTORTI, judecător (1976), apoi avocat general (1976-1982) (†)
Domnul Giacinto BOSCO, judecător (1976-1988) (†)
Domnul Adolphe TOUFFAIT, judecător (1976-1982) (†)
Domnul Thijmen KOOPMANS, judecător (1979-1990) (†)
Domnul Ole DUE, judecător (1979-1994), președinte din 1988 până în 1994 (†)
Domnul Ulrich EVERLING, judecător (1980-1988) (†)
Domnul Alexandros CHLOROS, judecător (1981-1982) (†)
Sir Gordon SLYNN, avocat general (1981-1988), apoi judecător (1988-1992) (†)
Doamna Simone ROZÈS, avocată generală (1981-1984)
Domnul Pieter VERLOREN van THEMAAT, avocat general (1981-1986) (†)
Domnul Fernand GRÉVISSE, judecător (1981-1982 și 1988-1994) (†)
Domnul Kai BAHLMANN, judecător (1982-1988) (†)
Domnul G. Federico MANCINI, avocat general (1982-1988), apoi judecător (1988-1999) (†)
Domnul Yves GARMOT, judecător (1982-1988) (†)
Domnul Constantinos KAKOURIS, judecător (1983-1997) (†)

Domnul Carl Otto LENZ, avocat general (1984-1997)

Domnul Marco DARMON, avocat general (1984-1994) (†)

Domnul René JOLIET, judecător (1984-1995) (†)

Domnul Thomas Francis O'HIGGINS, judecător (1985-1991) (†)

Domnul Fernand SCHOCKWEILER, judecător (1985-1996) (†)

Domnul Jean MISCHO, avocat general (1986-1991 și 1997-2003) (†)

Domnul José Carlos de CARVALHO MOITINHO de ALMEIDA, judecător (1986-2000)

Domnul José Luís da CRUZ VILAÇA, avocat general (1986-1988), judecător (2012-2018)

Domnul Gil Carlos RODRÍGUEZ IGLÉSIAS, judecător (1986-2003), președinte din 1994 până în 2003 (†)

Domnul Manuel DIEZ de VELASCO, judecător (1988-1994) (†)

Domnul Manfred ZULEEG, judecător (1988-1994) (†)

Domnul Walter VAN GERVEN, avocat general (1988-1994) (†)

Domnul Francis Geoffrey JACOBS, avocat general (1988-2006)

Domnul Giuseppe TESAURO, avocat general (1988-1998)

Domnul Paul Joan George KAPTEYN, judecător (1990-2000)

Domnul Claus Christian GULMANN, avocat general (1991-1994), apoi judecător (1994-2006)

Domnul John L. MURRAY, judecător (1991-1999)

Domnul David Alexander Ogilvy EDWARD, judecător (1992-2004)

Domnul Antonio Mario LA PERGOLA, judecător (1994 și 1999-2006), avocat general (1995-1999) (†)

Domnul Georges COSMAS, avocat general (1994-2000)

Domnul Jean-Pierre PUISSOCHET, judecător (1994-2006)

Domnul Philippe LÉGER, avocat general (1994-2006)

Domnul Günter HIRSCH, judecător (1994-2000)

Domnul Michael Bendik ELMER, avocat general (1994-1997)

Domnul Peter JANN, judecător (1995-2009)

Domnul Hans RAGNEMALM, judecător (1995-2000) (†)

Domnul Leif SEVÓN, judecător (1995-2002)

Domnul Nial FENNELLY, avocat general (1995-2000)

Domnul Melchior WATHELET, judecător (1995-2003), avocat general (2012-2018)

Domnul Dámaso RUIZ-JARABO COLOMER, avocat general (1995-2009) (†)

Domnul Romain SCHINTGEN, judecător (1996-2008)

Domnul Krateros IOANNOU, judecător (1997-1999) (†)

Domnul Siegbert ALBER, avocat general (1997-2003)

Domnul Antonio SAGGIO, avocat general (1998-2000) (†)

Domnul Vassilios SKOURIS, judecător (1999-2015), președinte din 2003 până în 2015

Doamna Fidelma O'KELLY MACKEN, judecătoare (1999-2004)

Doamna Ninon COLNERIC, judecătoare (2000-2006)

Domnul Stig von BAHR, judecător (2000-2006)

Domnul Antonio TIZZANO, avocat general (2000-2006), apoi judecător (2006-2018), vicepreședinte din 2015 până în 2018

Domnul José Narciso da CUNHA RODRIGUES, judecător (2000-2012)

Domnul Christiaan Willem Anton TIMMERMANS, judecător (2000-2010)

Domnul Leendert A. GEELHOED, avocat general (2000-2006) (†)

Doamna Christine STIX-HACKL, avocată generală (2000-2006) (†)

Domnul Luís Miguel POIARES PESSOA MADURO, avocat general (2003-2009)

Domnul Konrad Hermann Theodor SCHIEMANN, judecător (2004-2012)

Domnul Jerzy MAKARCZYK, judecător (2004-2009)

Domnul Pranas KÜRIS, judecător (2004-2010)

Domnul Georges ARESTIS, judecător (2004-2014)

Domnul Anthony BORG BARTHET, judecător (2004-2018)

Domnul Ján KLUČKA, judecător (2004-2009)
Domnul Uno LÖHMUS, judecător (2004-2013)
Domnul Aindrias Ó CAOIMH, judecător (2004-2015)
Domnul Paolo MENGOZZI, avocat general (2006-2018)
Doamna Pernilla LINDH, judecătoare (2006-2011)
Domnul Ján MAZÁK, avocat general (2006-2012)
Doamna Verica TRSTENJAK, avocată generală (2006-2012)
Domnul Jean-Jacques KASEL, judecător (2008-2013)
Domnul Niilo JÄÄSKINEN, avocat general (2009-2015)
Domnul Pedro CRUZ VILLALÓN, avocat general (2009-2015)
Domnul Egidijus JARAŠIŪNAS, judecător (2010-2018)

PREȘEDINȚI

Domnul Massimo PILOTTI (1952-1958) (†)
Domnul Andreas Matthias DONNER (1958-1964) (†)
Domnul Charles Léon HAMMES (1964-1967) (†)
Domnul Robert LECOURT (1967-1976) (†)
Domnul Hans KUTSCHER (1976-1980) (†)
Domnul Josse J. MERTENS de WILMARS (1980-1984) (†)
Domnul Alexander John MACKENZIE STUART (1984-1988) (†)
Domnul Ole DUE (1988-1994) (†)
Domnul Gil Carlos RODRÍGUEZ IGLÉSÍAS (1994-2003) (†)
Domnul Vassilios SKOURIS (2003-2015)

GREFIERI

Domnul Albert VAN HOUTTE (1953-1982) (†)
Domnul Paul HEIM (1982-1988)
Domnul Jean-Guy GIRAUD (1988-1994)
Domnul Roger GRASS (1994-2010)



CAPITOLUL II

TRIBUNALUL



A | ACTIVITATEA TRIBUNALULUI ÎN ANUL 2018

de domnul **Marc Jaeger**, președintele Tribunalului

Anul 2018, cel de al doilea exercițiu complet de la începutul reformei arhitecturii jurisdicționale a Uniunii Europene, a oferit o idee de ansamblu asupra noii imagini a activității și a funcționării Tribunalului în cadrul punerii în aplicare a obiectivelor strategice ale acestei reforme, care prevede o dublare eşalonată a numărului de judecători și a cărei a treia și ultimă fază va avea loc în luna septembrie 2019.

În ceea ce privește compunerea sa, instanța a cunoscut o perioadă de stabilitate, cu excepția plecării domnului judecător Xuereb, care a fost numit judecător la Curtea de Justiție la 8 octombrie 2018. De la această dată, până la numirea unui judecător în locul domnului judecător Xuereb, precum și a unui judecător din cadrul primei faze a reformei Tribunalului (care consta în numirea a doisprezece noi judecători începând cu 25 decembrie 2015), Tribunalul este compus din 45 de membri¹.

Consolidat cu noile sale resurse și după primul an, 2017, de punere în acțiune a noii sale structuri, Tribunalul trebuia să depășească problema productivității. Acest lucru a fost realizat prin cele 1 009 cauze soluționate² în anul 2018. Este vorba despre un nou record, reprezentând o creștere de aproape 13 % față de anul precedent. În același timp s-a înregistrat o ușoară scădere a numărului de cauze introduse (au fost introduse 834 de cauze). Coroborarea acestor factori a condus astfel la o reducere substanțială a stocului de cauze pendinte (– 175 de cauze, și anume o scădere de aproape 12 %), care a revenit la nivelul cunoscut în anul 2010. Situația actuală se distinge însă de situația din acea perioadă, capacitatea de judecată a instanței fiind mult mai puternică, ceea ce înseamnă că durata teoretică de reducere a stocului este mult mai scăzută (482 de zile în anul 2018, față de 900 de zile în anul 2010). Tribunalul se află astfel într-o situație care permite un eventual transfer de competențe de la Curtea de Justiție.

Durata totală a procedurilor (20 de luni pentru cauzele soluționate prin hotărâre sau prin ordonanță) a crescut într-o oarecare măsură în raport cu anul 2017. Cauza acestei creșteri o reprezintă în special soluționarea în anul 2018 a unui număr semnificativ de cauze de concurență cu un asemenea volum și complexitate încât durata procedurilor aferente a fost, prin natura lor, mult mai mare decât durata medie a procedurilor³. În pofida acestui element conjunctural, trebuie remarcat faptul că valorile rămân la niveluri mult inferioare celor observate înainte de punerea în aplicare a reformei arhitecturii jurisdicționale a Uniunii.

Printre caracteristicile rezultatelor statistice ale acestui an trebuie subliniate de asemenea creșterea numărului de cauze soluționate în complet extins de cinci judecători, în interesul autorității, coerenței, clarității și – în definitiv – a calității jurisprudenței. Astfel, în anul 2018 au fost soluționate 87 de cauze în complet extins, reprezentând 8,6 % din numărul total de cauze încheiate, respectiv o creștere de patru ori în comparație cu proporția medie observată începând din anul 2009. În anii care au precedat reforma, din cauza creșterii numărului de cauze nesoluționate și a lipsei de resurse, circumstanțele au impus renunțarea într-o oarecare măsură la utilizarea completelor extinse, frecvent întâlnită însă în anii 1995-2005. Noua structură a Tribunalului a permis însă instanței să consolideze în mod specific trimiterea la astfel de complete atunci când dificultatea

1| La 31 decembrie 2018.

2| În afară de cererile de măsuri provizorii, în număr de 44 anul acesta.

3| Dacă excludem aceste 23 de cazuri (care fac parte, pe de o parte, din grupul de cauze denumite „cabluri electrice” și, pe de altă parte, din grupul de cauze denumite „perindopril”), durata medie a procedurilor din celelalte 986 de cauze soluționate prin hotărâre sau prin ordonanță a fost de 19,2 luni. Prin urmare, impactul acestor 23 de cauze asupra duratei totale a procedurilor poate fi estimat la + 0,8 luni, respectiv + 4 %.

în drept, importanța cauzei sau alte circumstanțe speciale justifică acest lucru, în special în ceea ce privește anumite cauze soluționate în acest an sau pendinte și în care mizele juridice, economice, financiare și instituționale sunt în mod incontestabil ridicate.

În sfârșit, este important să se menționeze două evoluții procedurale care au intrat în vigoare la 1 decembrie 2018. În primul rând, articolul 3 alineatul (3) și articolul 28 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului au fost modificate pentru a oferi vicepreședintelui Tribunalului competența de a asuma funcția de avocat general și, respectiv, de a propune Conferinței plenare, la fel ca președintele Tribunalului și cel al completului de judecată sesizat inițial cu cauza, trimiterea unei cauze la un complet extins de cinci judecători sau la Marea Cameră. Aceste instrumente sunt menite să consolideze mijloacele aflate la dispoziția vicepreședintelui Tribunalului pentru a-și realiza misiunea de coordonare a cauzelor pendinte și de a contribui la coerența jurisprudenței. În al doilea rând, e-Curia – aplicația informatică care permite depunerea și notificarea actelor de procedură pe cale electronică – a devenit modalitatea exclusivă de comunicare a actelor judiciare între reprezentanții părților și Tribunal. Această trecere la obligativitatea e-Curia⁴ constituie urmarea mărturiilor pozitive primite de la utilizatori și își propune să profite de toate beneficiile generate de caracterul imediat al schimburilor pe cale electronică și de creșterea eficienței care rezultă din abandonarea gestionării de formate multiple.

Prin urmare, anul 2018 va fi constituit astfel o expresie importantă a noii paradigme de funcționare a instanței care rezultă din reforma arhitecturii jurisdicționale a Uniunii. Ea va fi prefigurat noua capacitate de judecată a Tribunalului, care se bazează pe dorința sa de a consolida trimiterea cauzelor care justifică acest lucru la complete extinse, precum și pe dorința de a îndeplini cerințe de înaltă calitate și de celeritate prin constanta modernizare a metodelor sale și prin urmărirea performanței.

Paginile următoare, introduse de domnul vicepreședinte van der Woude, oferă o imagine a diversității domeniilor și a importanței litigiilor tranșate de Tribunal în cadrul misiunii sale – care stă la baza legitimității înseși a sistemului instituțional prevăzut în tratate – de control al legalității actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii. În sfârșit, activitatea esențială de susținere a instanței asumată de grefa Tribunalului face obiectul unei sinteze realizate de domnul grefer Coulon, care se continuă cu o serie de statistici ce creionează un portret în cifre al acestui an 2018.

4] Necesitatea de a oferi un cadru legal pentru această evoluție a determinat Tribunalul să adopte, la 11 iulie 2018, modificări la regulamentul său de procedură și o nouă decizie privind depunerea și notificarea actelor de procedură prin intermediul aplicației e-Curia. Această evoluție vizează toate părțile, reclamantii, pârâții și intervenienții, precum și toate tipurile de proceduri, inclusiv procedurile de urgență, prevăzând în același timp anumite excepții pentru respectarea principiului accesului la instanță (în special în cazul în care utilizarea aplicației e-Curia se dovedește imposibilă din punct de vedere tehnic sau în cazul în care un reclamant nereprezentat de un avocat solicită asistență judiciară).

B | JURISPRUDENȚA TRIBUNALULUI ÎN ANUL 2018

Tendințe jurisprudențiale

de domnul Marc van der Woude, vicepreședintele Tribunalului

Anul 2018 a fost un an deosebit de productiv din perspectiva numărului record al deciziilor prin care s-a finalizat judecata. Acesta nu a fost mai puțin important din punctul de vedere al naturii controlului jurisdicțional exercitat de Tribunal. Astfel, în cursul anului trecut, Tribunalul a fost din nou în măsură să profite de reforma arhitecturii judiciare instituită prin Regulamentul (CE) nr. 2015/2422¹, trimițând un număr semnificativ de cauze unor complete de cinci judecători, precum și o cauză în fața Marii Camere. Implicarea unui număr mai mare de judecători în cauze importante, deosebite sau prezentând dificultăți în drept permite să se reunească mai multe opinii și expertize, să se ofere o atenție sporită justițiabilului și, în consecință, să se consolideze autoritatea hotărârilor Tribunalului. Trimiterea la complete extinse permite totodată Tribunalului să își structureze jurisprudența, acordând o importanță deosebită anumitor hotărâri.

Activitatea jurisprudențială a fost de asemenea foarte bogată dată fiind marea varietate a domeniilor de drept în care Tribunalul a fost chemat să intervină. Astfel, extinderea domeniilor de acțiune ale Uniunii se reflectă gradual în jurisprudență. În acest sens, Tribunalul a avut ocazia să își dezvolte jurisprudența în materii noi, precum supravegherea sectorului financiar (a se vedea de exemplu Hotărârea din 24 aprilie 2018, **Caisse régional de crédit mutual Alpes Provence și alții/BCE**, T-133/16-T-136/16, [EU:T:2018:219](#)), sau în materii de importanță majoră pentru societate, precum protecția mediului și a sănătății (a se vedea de exemplu Hotărârea din 17 mai 2018, **Bayer CropScience și alții/Comisia**, T-429/13 și T-451/13, [EU:T:2018:280](#), și Hotărârea din 13 decembrie 2018, **Ville de Paris, Ville de Bruxelles și Ayuntamiento de Madrid/Comisia**, T-339/16, T-352/16 și T-391/16, [EU:T:2018:927](#)). Protecția jurisdicțională oferită de Tribunal nu se extinde însă la toate activitățile Uniunii. Rezultă în principal din articolul 275 TFUE că Curtea de Justiție a Uniunii Europene nu este competentă în ceea ce privește dispozițiile privind politica externă și de securitate comună (PESC) și nici în ceea ce privește actele adoptate în temeiul acestora. În prelungirea liniei jurisprudențiale trasate de Curte în Hotărârea **Rosneft**², Tribunalul a considerat însă că această derogare de la principiul protecției jurisdicționale efective în sensul articolului 47 din Cartă și de la regula competenței generale pe care articolul 19 TUE o conferă Curții de Justiție a Uniunii Europene pentru a asigura respectarea dreptului în interpretarea tratatelor trebuie să fie interpretată în mod restrictiv. Prin urmare, Tribunalul se consideră competent să soluționeze litigiile dintre un organism care intră în domeniul de aplicare al PESC și agenții acestuia (Hotărârea din 25 octombrie 2018, **KF/SATCEN**, T-286/15, [EU:T:2018:718](#)).

În majoritatea cazurilor, protecția jurisdicțională oferită de Tribunal se efectuează în cadrul controlului de legalitate prevăzut la articolul 263 TFUE. Acest control implică faptul că Tribunalul verifică, la cererea reclamantului, dacă autoritățile administrative sau de reglementare au respectat dreptul Uniunii la adoptarea actului atacat. Intensitatea acestui control nu este uniformă. Ea poate varia de la caz la caz, în special în funcție de întinderea marjei de apreciere pe care dreptul Uniunii o lasă autorităților în cauză. Controlul de legalitate nu permite însă niciodată Tribunalului să substituie propria decizie unei decizii a administrației. Acesta efectuează controlul și dispune anularea atunci când norma de drept a fost încălcată, dar nu poate

1] Regulamentul (UE, Euratom) 2015/2422 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 decembrie 2015 de modificare a Protocolului nr. 3 privind Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene (JO 2015, L 341, p. 14).

2] Hotărârea din 28 martie 2017, **Rosneft**, C-72/15, [EU:C:2017:236](#), punctul 74.

lua o decizie în locul administrației. Deși acest control se exercită întotdeauna în cazuri concrete și este dificil să se deducă orientări generale dintr-un ansamblu de cazuri individuale, din jurisprudența Tribunalului în anul 2018 par să se desprindă două tendințe.

O primă caracteristică privește numărul relativ mare de decizii de anulare întemeiate pe motivul că administrația nu dispunea de toate elementele relevante la momentul adoptării actelor atacate. Prima decizie din această serie se referă la dreptul concentrărilor economice, mai precis la obligația Comisiei de a colecta toate elementele relevante atunci când decide cu privire la o cerere de revizuire a angajamentelor, în speță cele asumate de Deutsche Lufthansa pentru a obține autorizarea condiționată a preluării Swiss International Air Lines (Hotărârea din 16 mai 2018, **Deutsche Lufthansa/Comisia**, T-712/16, [EU:T:2018:269](#)). În al doilea rând, în domeniul ajutoarelor de stat, Tribunalul a amintit că natura insuficientă sau incompletă a examinării preliminare efectuate în cadrul procedurii prevăzute la articolul 108 alineatul (3) TFUE este un indiciu al existenței unor dificultăți serioase pe care Comisia le-a întâmpinat în cursul acestei examinări și care ar fi trebuit să o conducă la inițierea procedurii oficiale de investigare în temeiul articolului 108 alineatul (2) TFUE (Hotărârea din 19 septembrie 2018, **HH Ferries și alții/Comisia**, T-68/15, [EU:T:2018:563](#)). În Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **Tempus Energie și Tempus Energy Technology/Comisia** (T-793/14, [EU:T:2018:790](#)), Tribunalul a mai precizat în această privință că Comisia trebuie să colecteze toate elementele relevante în mod diligent și imparțial, astfel încât să elimine orice îndoială cu privire la compatibilitatea măsurii notificate cu piața internă. În al treilea rând, Tribunalul a avut de asemenea posibilitatea de a clarifica obligația administrației de a instrumenta corect dosarele în domeniul dreptului mărcilor. Chiar dacă reclamantul a omis să prezinte elementele care susțin renumele mărcii anterioare pe care și-a întemeiat opoziția în termenele prevăzute, camera de recurs trebuie, în lumina practicii sale decizionale anterioare în legătură cu renumele mărcii, să adune toate elementele necesare pentru exercitarea puterii sale de apreciere. În al patrulea rând, atunci când Consiliul dispune sau prelungește înscrierea unor persoane fizice sau juridice în listele persoanelor și entităților cărora li se aplică măsuri restrictive, acesta trebuie să se asigure că dispune de informații fiabile și să efectueze, dacă este necesar, verificări suplimentare. El trebuie totodată să prezinte corespunzător cerințelor legale motivele pentru care elementele colectate justifică adoptarea de măsuri restrictive împotriva persoanei în cauză.

O a doua tendință care pare să se contureze în jurisprudența recentă se referă la admisibilitatea acțiunilor introduse în temeiul articolului 263 TFUE, în special a celor care pun în discuție acte normative care îl privesc direct pe reclamant și care nu presupun măsuri de executare. În acest sens trebuie remarcat mai întâi că, în Hotărârea sa din 6 noiembrie 2018, **Scuola Elementare Maria Montessori/Comisia, Comisia/Scuola Elementare Maria Montessori și Comisia/Ferracci** (C-622/16 P-C-624/16 P, [EU:C:2018:873](#)), Curtea de Justiție a confirmat în cea mai mare parte în ceea ce privește admisibilitatea Hotărârile Tribunalului din 15 septembrie 2016, **Ferracci/Comisia** (T-219/13, [EU:T:2016:485](#)) și **Scuola Elementare Maria Montessori** (T-220/13, nepublicată, [EU:T:2016:484](#)), în care acesta din urmă declarase admisibile acțiunile în anulare introduse de doi concurenți ai beneficiarilor a trei scheme naționale împotriva deciziei Comisiei privind ajutorul de stat cu privire la aceste scheme. Curtea a validat analiza Tribunalului potrivit căreia decizia atacată constituia, în ceea ce privește cele trei scheme, un act normativ în sensul articolului 263 al patrulea paragraf ultimul segment de teză TFUE, care nu necesita nicio măsură de executare în sensul acestei dispoziții și care îi afecta pe reclamanți în mod direct din cauza raporturilor concurențiale cu beneficiarii schemelor în litigiu.

Tot pe baza ultimului segment de teză al articolului 263 al patrulea paragraf TFUE, Tribunalul a considerat, în Hotărârea din 13 septembrie 2018, **Gazprom Neft/Consiliul** (T-735/14 și T-799/14, [EU:T:2018:548](#)), că este admisibilă o acțiune în anulare introdusă de compania rusă Gazprom Neft împotriva mai multor dispoziții cu aplicabilitate generală, și anume cele care reglementează un sistem de autorizare prealabilă pentru exporturi legate de explorarea și producția petrolului în Rusia. Tribunalul a considerat în această privință că dispozițiile respective nu necesitau măsuri de executare, întrucât autoritățile naționale nu dispuneau de

nicio marjă de apreciere la aplicarea acestor dispoziții, iar Gazprom Neft nu putea solicita ea însăși autorizații de export. Întrucât Gazprom Neft a demonstrat că era activă în domeniul explorării și al producției vizate de interdicțiile de export în litigiu, acțiunea sa era admisibilă.

Admisibilitatea unei acțiuni împotriva unui act de reglementare s-a aflat de asemenea în centrul acțiunilor în anulare introduse de trei capitale europene împotriva unui regulament al Comisiei privind standardele de emisii provenind de la vehiculele ușoare pentru pasageri și de la vehiculele ușoare comerciale, standarde care, potrivit acestor municipalități, ar fi prea flexibile în comparație cu standardele prevăzute în regulamentul de bază (cauzele T-339/16, T-352/16 și T-391/16, citate anterior). Comisia contesta admisibilitatea acestor acțiuni pentru motivul că regulamentul în cauză nu ar afecta în mod direct situația juridică a celor trei reclamante. Tribunalul a respins acest argument considerând că actul atacat restrânge posibilitatea autorităților publice ale unui stat membru de a combate poluarea atmosferică prin limitarea circulației vehiculelor din rațiuni tehnice reglementate de regulamentul atacat. În consecință, actul atacat afecta în mod direct capacitatea lor de reglementare.

În sfârșit, în cursul anului 2018, Tribunalul a avut ocazia să se pronunțe în mai multe rânduri cu privire la competența de fond în sensul articolului 261 TFUE, astfel cum există printre altele în domeniul dreptului concurenței în temeiul articolului 31 din Regulamentul nr. 1/2003³, și cu privire la competența de modificare prevăzută la articolul 72 alineatul (3) din Regulamentul 2017/1001 privind marca Uniunii Europene⁴. Aceste două tipuri de competență completează controlul de legalitate prin faptul că permit instanței Uniunii să substituie propriul punct de vedere celui al administrației. Ele sunt însă diferite, după cum rezultă de exemplu din Ordonanța din 1 februarie 2018, **ExpressVPN/EUIPO (EXPRESSVPN)** (T-265/17, [EU:T:2018:79](#)). În această cauză, Tribunalul a amintit că anularea, în tot sau în parte, a actului atacat este o condiție prealabilă pentru exercitarea competenței de modificare. În schimb, exercitarea competenței de fond care se limitează la domeniul amenzilor se poate realiza în lipsa unei astfel de anulări (Hotărârea din 15 octombrie 2002, **Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia**, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P, C-252/99 P și C-254/99 P, [EU:C:2002:582](#), punctul 692). Tribunalul a avut de asemenea ocazia de a se pronunța pentru prima dată cu privire la exercitarea competenței de fond în ceea ce privește sancțiunile prevăzute de Regulamentul nr. 966/2012 privind normele financiare aplicabile bugetului general al Uniunii⁵, amintind principiul, deja dezvoltat în domeniul concurenței, potrivit căruia această competență nu se exercită din oficiu, ci numai atunci când Tribunalul este sesizat cu o cerere în acest sens odată cu introducerea acțiunii (Hotărârea din 8 noiembrie 2018, **„Pro NGO!”/Comisia**, T-454/17, [EU:T:2018:755](#)).

3] Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101 TFUE] și [102 TFUE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167, rectificare în Ediție specială, 08/vol. 4, p. 269).

4] Regulamentul (UE) 2017/1001 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iunie 2017 privind marca Uniunii Europene (JO 2017, L 154, p. 1). Această competență de modificare a fost conferită Curții în conformitate cu al cincilea paragraf al articolului 263 TFUE.

5] Regulamentul (UE, Euratom) 2015/1929 al Parlamentului European și al Consiliului din 28 octombrie 2015 de modificare a Regulamentului (UE, Euratom) nr. 966/2012 privind normele financiare aplicabile bugetului general al Uniunii (JO 2015, L 286, p. 1).

I. Drept instituțional

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 23 aprilie 2018, **One of Us și alții/Comisia** (T-561/14, în prezent în recurs⁶, [EU:T:2018:210](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe cu privire la legalitatea Comunicării COM(2014) 355 final⁷, adoptată în temeiul articolului 10 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul (UE) nr. 211/2011⁸. În această comunicare, poziția Comisiei Europene a fost aceea de a nu întreprinde nicio acțiune în urma inițiativei cetățenești europene (ICE) în litigiu, al cărei scop era interzicerea și încetarea finanțării de către Uniunea Europeană a activităților care presupun distrugerea embrionilor umani.

Tribunalul începe prin examinarea aspectului dacă entitatea denumită „European Citizens’ Initiative One of Us” poate sta în judecată în fața instanței Uniunii pentru a solicita, în temeiul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE, anularea comunicării atacate. În această privință, Tribunalul observă că din dosar nu reiese că respectiva entitate are personalitate juridică în temeiul dreptului unui stat membru sau al unui stat terț și că nu reiese nici din Regulamentul nr. 211/2011 că acesta conferă personalitate juridică unei ICE, tratând-o ca subiect distinct. Având în vedere aceste considerații și dat fiind și faptul că, din niciun act și din nicio acțiune a Comisiei nu reiese că aceasta a tratat entitatea denumită „European Citizens’ Initiative One of Us” ca fiind un subiect distinct, Tribunalul consideră că respectiva entitate nu are capacitate procesuală în fața instanței Uniunii. Potrivit Tribunalului, acțiunea trebuie declarată, așadar, inadmisibilă în măsura în care a fost introdusă de entitatea denumită „European Citizens’ Initiative One of Us”, fără a aduce atingere admisibilității acțiunii care a fost formulată și de cele șapte persoane fizice care constituie comitetul cetățenilor al ICE în litigiu.

Pe fond, în condițiile în care reclamantul susțineau că, în cadrul obligației de motivare la care era supusă, Comisia trebuia să demonstreze existența unor garanții etice și juridice suficiente care să facă ICE în litigiu inutilă, ceea ce nu ar fi făcut, Tribunalul amintește că obligația de motivare trebuie să se aplice oricărui act care poate face obiectul unei acțiuni în anulare și că, prin urmare, comunicarea atacată, care conține decizia Comisiei de a nu prezenta legiuitorului Uniunii propunerea de act juridic în urma ICE în litigiu, este supusă unei asemenea obligații de motivare. În plus, obligația Comisiei de a expune în comunicarea adoptată în temeiul articolului 10 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 211/2011 motivele pentru a întreprinde sau a nu întreprinde o acțiune în urma unei ICE constituie expresia specifică a obligației de motivare stabilite în cadrul dispoziției menționate. În speță, respingând totodată teza Comisiei potrivit căreia singurul obiectiv al motivării comunicării prevăzute la articolul 10 alineatul (1) litera (c) din Regulamentul nr. 211/2011 este de a permite o eventuală dezbateră publică, Tribunalul consideră că explicațiile cuprinse în comunicarea atacată permit reclamantilor să stabilească dacă refuzul Comisiei de a prezenta o propunere de modificare a anumitor acte ale Uniunii, astfel cum ICE în litigiu o invita să procedeze, este întemeiat sau este afectat de vicii. Pe de altă parte, aceste explicații dau posibilitatea instanței Uniunii să își exercite controlul privind legalitatea comunicării atacate. Prin urmare, Tribunalul concluzionează că această comunicare este motivată corespunzător cerințelor legale.

În cauzele în care s-a pronunțat Hotărârea din 31 mai 2018, **Korwin-Mikke/Parlamentul** (T-352/17, [EU:T:2018:319](#)), și Hotărârea din 31 mai 2018, **Korwin-Mikke/Parlamentul** (T-770/16, [EU:T:2018:320](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe cu privire la acțiunile introduse de reclamant, un eurodeputat, împotriva deciziilor Parlamentului European prin care i s-au aplicat sancțiuni disciplinare pentru anumite declarații ale sale făcute

6| Cauza C-418/18 P, **One of Us/Comisia**.

7| Comunicarea COM(2014) 355 final a Comisiei din 28 mai 2014 privind inițiativa europeană cetățenească (IEC) intitulată „Uno di noi”.

8| Regulamentul (UE) nr. 211/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 februarie 2011 privind inițiativa cetățenească (JO 2011, L 65, p. 1).

în privința imigranților și a femeilor în cadrul a două sesiuni plenare ale Parlamentului, referitoare la imigrația în Europa și, respectiv, la problematica diferenței de remunerare dintre bărbați și femei. Reclamantul reproșă în special Parlamentului că i-a încălcat dreptul la libertatea de exprimare, astfel cum este garantat de articolul 11 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și de articolul 10 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), și că nu a respectat domeniul de aplicare al articolului 166 din regulamentul său de procedură.

Tribunalul amintește mai întâi că, deși libertatea de exprimare ocupă un loc esențial în societățile democratice, ea nu constituie o prerogativă absolută, iar exercitarea sa poate fi supusă, în anumite condiții, unor restricții care trebuie apreciate în mod strict. Astfel, ingerințele în libertatea de exprimare sunt permise numai în cazul în care îndeplinesc o triplă condiție. În primul rând, restrângerea în cauză trebuie să fie „prevăzută de lege”. În al doilea rând, restrângerea în cauză trebuie să vizeze un obiectiv de interes general, recunoscut ca atare de Uniune. În al treilea rând, restrângerea în cauză nu trebuie să fie excesivă, ceea ce implică, pe de o parte, că aceasta trebuie să fie necesară și proporțională cu obiectivul urmărit și, pe de altă parte, că nu trebuie să se aducă atingere substanței acestei libertăți. În plus, remarcă Tribunalul, o ingerință sau o restrângere a libertății de exprimare poate fi considerată ca fiind „prevăzută de lege” numai în cazul în care norma este enunțată cu suficientă precizie. În pofida faptului că libertății de exprimare a deputaților trebuie să i se acorde o protecție sporită având în vedere importanța fundamentală pe care parlamentul o are într-o societate democratică, exercitarea libertății de exprimare în cadrul parlamentului trebuie să se eclipseze uneori în fața unor interese legitime precum protecția bunei desfășurări a activităților parlamentare și protecția drepturilor celorlalți deputați. În această privință, observă Tribunalul, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, pe de o parte, a asociat posibilitatea ca un parlament să sancționeze comportamentul unuia dintre membrii săi cu necesitatea de a asigura buna desfășurare a activității parlamentare și, pe de altă parte, a recunoscut parlamentelor o largă autonomie pentru a reglementa maniera, momentul și locul alese de parlamentari pentru intervențiile lor, dar o marjă de apreciere foarte redusă pentru a delimita conținutul declarațiilor făcute de aceștia din urmă. Rezultă, potrivit Tribunalului, că un regulament de procedură al unui parlament ar putea prevedea posibilitatea de a sancționa declarațiile făcute de deputați numai în ipoteza în care acestea ar aduce atingere bunei funcționări a parlamentului sau ar reprezenta un pericol serios pentru societate, cum ar fi incitări la violență sau la ură rasială. Rezultă de asemenea că competența recunoscută parlamentelor de a aplica sancțiuni disciplinare pentru a asigura buna desfășurare a activităților lor sau protecția anumitor drepturi, principii sau libertăți fundamentale ar trebui să se concilieze cu necesitatea de a asigura respectarea libertății de exprimare a deputaților.

În continuare, analizând dacă, prin aplicarea sancțiunii disciplinare în cauză, Parlamentul a respectat condițiile prevăzute la articolul 166 alineatul (1) din regulamentul său de procedură, Tribunalul subliniază că această dispoziție are în vedere situația unei atingeri aduse bunei funcționări a Parlamentului sau desfășurării normale a activităților parlamentare și, prin urmare, urmărește să sancționeze conduita unui deputat care participă la ședințe sau la lucrările parlamentare care ar fi de natură să afecteze grav desfășurarea lor, și anume în ipoteza în care acesta „tulbură ședința” într-un mod grav sau „perturbă lucrările” Parlamentului într-un mod grav, încălcând principiile stabilite la articolul 11 din regulamentul de procedură menționat, care prevede norme de conduită pentru deputați. Tribunalul precizează că încălcarea acestor principii nu poate fi sancționată ca atare, ci doar în cazul în care este însoțită de o tulburare sau o perturbare a lucrărilor Parlamentului în sensul articolului 166 alineatul (1) din regulamentul său de procedură. În speță, nu ar reieși din dosar că declarațiile făcute de deputat în cadrul ședințelor plenare ar fi creat vreo tulburare a respectivelor ședințe sau vreo perturbare a lucrărilor Parlamentului. În plus, perturbarea lucrărilor Parlamentului prevăzută la articolul 166 alineatul (1) primul paragraf din Regulamentul de procedură al Parlamentului, care s-ar fi concretizat în afara hemiciclului, ca urmare a repercusiunilor pe care le-ar fi avut declarațiile reclamantului în afara Parlamentului, nu poate fi înțeleasă ca o atingere adusă reputației sau demnității acestuia în calitate de instituție. În aceste condiții, în pofida caracterului deosebit de șocant al termenilor utilizați de reclamant în intervențiile sale din cadrul celor două ședințe plenare, Parlamentul nu putea, în circumstanțele speței, să îi aplice o sancțiune disciplinară în temeiul articolului 166 alineatul (1) din regulamentul său de procedură.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 25 octombrie 2018, **KF/SATCEN** (T-286/15, [EU:T:2018:718](#)), în complet extins, Tribunalul era sesizat cu o acțiune având ca obiect, pe de o parte, anularea mai multor decizii luate împotriva reclamantei, printre care cea prin care directorul Centrului Satelitar al Uniunii Europene (SATCEN) a revocat-o din funcție din cauza comportamentelor care puteau constitui o hărțuire morală, și, pe de altă parte, repararea prejudiciului pe care reclamanta pretinde că l-ar fi suferit.

În timp ce SATCEN susținea că litigiul se încadrează în politica externă și de securitate comună (PESC) și că, prin urmare, Tribunalul nu era competent, acesta din urmă amintește că împrejurarea că deciziile atacate se înscriu în cadrul funcționării unui organism care acționează în domeniul PESC nu poate, prin ea însăși, să implice faptul că instanța Uniunii ar fi necompetentă să se pronunțe. În esență, subliniază Tribunalul, deciziile atacate constituie acte de pură administrare a personalului, care, din perspectiva motivelor și a obiectivelor lor, precum și a contextului adoptării lor, nu aveau ca obiect să contribuie la desfășurarea, la definirea sau la punerea în aplicare a PESC în sensul articolului 24 alineatul (2) TUE și nici, mai precis, să răspundă misiunilor SATCEN în cadrul PESC. Tribunalul deduce de aici că litigiul cu care este sesizat se aseamănă cu litigiile dintre o instituție, un organ, un oficiu sau o agenție a Uniunii care nu țin de PESC și unul dintre funcționarii sau agenții acestora, care pot fi aduși în fața instanței Uniunii în temeiul articolului 270 TFUE, care prevede competența Curții de Justiție a Uniunii Europene de a se pronunța asupra oricărui litigiu dintre Uniune și agenții acesteia. Prin urmare, Tribunalul consideră că are competența de a tranșa litigiul, această competență decurgând, în ceea ce privește controlul legalității deciziilor atacate, din articolul 263 TFUE și, respectiv, în ceea ce privește concluziile prin care se solicită angajarea răspunderii extracontractuale a Uniunii, din articolul 268 TFUE coroborat cu articolul 340 al doilea paragraf TFUE.

Pe fond, fiind chemat să examineze excepția de nelegalitate a articolului 28 alineatul (6) din Statutul personalului SATCEN⁹, invocată de reclamantă pentru motivul că această dispoziție făcea ca sigurul organ de control al legalității deciziilor directorului SATCEN să fie comisia de recurs din cadrul SATCEN, Tribunalul decide să admită excepția. Potrivit Tribunalului, Consiliul Uniunii Europene nu putea, fără să încalce dispozițiile articolului 19 TUE și ale articolului 256 TFUE, să atribuie comisiei de recurs din cadrul SATCEN o competență obligatorie și exclusivă pentru a controla legalitatea deciziilor directorului SATCEN și pentru a se pronunța cu privire la cererea de despăgubire a agenților săi în cazul în care, precum în speță, Tribunalul este cel competent să soluționeze în primă instanță acest tip de litigii. Pe cale de consecință, decizia comisiei de recurs este lipsită de temei juridic, astfel încât trebuie anulată. Același lucru este valabil și în ceea ce privește deciziile de suspendare și de revocare din funcție a reclamantei, deoarece SATCEN a încălcat principiul bunei administrări, obligația de diligență și cerința de imparțialitate în desfășurarea anchetei administrative prin faptul că a adresat mai multor agenți ai săi un „chestionar privind hărțuirea”, care cuprinde intrări cu variante multiple de răspuns corespunzătoare în esență unor categorii generale de comportamente care pot caracteriza o „hărțuire morală”. În ceea ce privește concluziile în despăgubire, Tribunalul consideră, în ceea ce privește despăgubirea pentru prejudiciul material pe care i l-ar fi cauzat reclamantei deciziile atacate, care corespunde valorii remunerației pe care ar fi putut-o pretinde dacă ar fi rămas în funcție în cadrul SATCEN între data înlăturării sale și data încetării contractului său, că astfel de concluzii trebuie să fie respinse ca premature. În schimb, Tribunalul hotărăște că reclamanta a suferit un prejudiciu moral născut din starea de incertitudine cu privire la faptele care îi erau reproșate și din atingerea adusă onorabilității sale, precum și reputației sale profesionale și că o despăgubire de 10 000 de euro constituie o reparare adecvată a acestui prejudiciu.

9| Decizia 2009/747/PESC a Consiliului din 14 septembrie 2009 privind Statutul personalului SATCEN (JO 2009, L 276, p. 1).

II. Norme de concurență aplicabile întreprinderilor

1. Contribuții în domeniul articolului 101 TFUE

În Hotărârile din 12 iulie 2018, *The Goldman Sachs Group/Comisia* (T-419/14, în prezent în recurs¹⁰, [EU:T:2018:445](#)), *Prysmian și Prysmian Cavi e Sistemi/Comisia* (T-475/14, în prezent în recurs¹¹, [EU:T:2018:448](#)), *Brugg Kabel și Kabelwerke Brugg/Comisia* (T-441/14, în prezent în recurs¹², [EU:T:2018:453](#)), și *Nexans France și Nexans/Comisia* (T-449/14, în prezent în recurs¹³, [EU:T:2018:456](#)), Tribunalul s-a pronunțat cu privire la legalitatea deciziei Comisiei de constatare a participării reclamantelor la o înțelegere pe piața europeană a cablurilor electrice¹⁴. Aceste cauze au oferit Tribunalului ocazia să aducă precizări utile cu privire la competențele de inspecție ale Comisiei, la efectele extrateritoriale ale dreptului concurenței și la relațiile dintre societățile-mamă și filiale.

În ceea ce privește, mai întâi, competențele de inspecție ale Comisiei, în cauzele în care s-au pronunțat Hotărârea *Prysmian și Prysmian Cavi e Sistemi/Comisia* (T-475/14, în prezent în recurs, [EU:T:2018:448](#)) și Hotărârea *Nexans France și Nexans/Comisia* (T-449/14, în prezent în recurs, [EU:T:2018:456](#)), reclamantele imputau Comisiei că a realizat o copie-imagine a hard diskurilor computerelor anumitor angajați, în vederea utilizării lor ulterioare în scopul investigației în birourile Comisiei, fără să fi verificat în prealabil pertinenta documentelor conținute pentru obiectul investigației. Reclamantele susțineau că această practică exceda competențele conferite Comisiei prin articolul 20 alineatele (1) și (2) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003¹⁵. Potrivit Tribunalului, din moment ce realizarea copiei-imagine a hard diskului computerelor în discuție se înscria în cadrul aplicării de către Comisie a tehnologiei de investigare digitală legală (FIT), al cărei obiect era căutarea informațiilor pertinente pentru investigație, realizarea acestor copii se încadra în sfera competențelor prevăzute la articolul 20 alineatul (2) literele (b) și (c) din Regulamentul nr. 1/2003. În ceea ce privește transportarea acestor copii-imagini la birourile Comisiei din Bruxelles (Belgia) pentru a fi căutate ulterior în acestea elemente pertinente pentru investigație, Tribunalul observă că articolul 20 alineatul (2) litera (b) din Regulamentul nr. 1/2003 nu prevede că controlul registrelor și al documentelor privind activitatea ale întreprinderilor supuse inspecției se efectuează exclusiv la sediile lor dacă, precum în speță, inspecția respectivă nu a putut fi finalizată în intervalul de timp prevăzut inițial. Acesta obligă Comisia doar să respecte cu ocazia controlului documentelor în birourile sale aceleași garanții în privința întreprinderilor inspectate ca cele care i se impun cu ocazia unui control la fața locului. Întrucât aceste garanții au fost respectate în cazul de față, Tribunalul reține că, în cadrul inspecției, Comisia nu a depășit competențele care îi sunt conferite prin articolul 20 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003.

10| Cauza C-595/18 P, *The Goldman Sachs Group/Comisia*.

11| Cauza C-601/18 P, *Prysmian și Prysmian Cavi e Sistemi/Comisia*.

12| Cauza C-591/18 P, *Brugg Kabel și Kabelwerke Brugg/Comisia*.

13| Cauza C-606/18 P, *Nexans France și Nexans/Comisia*.

14| Decizia C(2014) 2139 final a Comisiei din 2 aprilie 2014 privind o procedură inițiată în temeiul articolului 101 [TFUE] și al articolului 53 din Acordul privind [SEE] (cazul AT.39610 – Cabluri electrice).

15| Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101] și [102 TFUE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167, rectificare în Ediție specială, 08/vol. 4, p. 269).

În continuare, în privința efectelor extrateritoriale ale dreptului concurenței, s-a susținut de către reclamantele din cauza în care a fost pronunțată Hotărârea din 12 iulie 2018, **Brugg Kabel și Kabelwerke Brugg/Comisia** (T-441/14, în prezent în recurs, [EU:T:2018:453](#)), că Comisia nu avea competența să aplice articolul 101 TFUE în privința practicilor survenite în afara Spațiului Economic European (SEE) și în privința proiectelor ce urmau să fie realizate în afara SEE din moment ce acestea nu aveau incidență în SEE. În lipsa unor dovezi că practicile referitoare la fiecare dintre aceste proiecte aveau efecte imediate, substanțiale și previzibile în SEE, Comisia nu putea doar să le coreleze cu încălcarea unică și continuă constatată în decizia atacată pentru a-și întemeia competența extrateritorială, cu excepția situației în care i se poate conferi acesteia din urmă un caracter nelimitat. În această privință, Tribunalul subliniază că articolul 101 TFUE poate fi aplicat unor practici și acorduri care servesc aceluiași obiectiv anticoncurențial din moment ce este previzibil că, printr-împreună, aceste practici și acorduri au efecte imediate și substanțiale în cadrul pieței interne. Rezultă că, în mod contrar celor invocate de reclamante, tocmai în raport cu aceste efecte, printr-împreună, ale practicilor diferite descrise în decizia atacată, inclusiv cele referitoare la proiectele care urmau să fie realizate în afara SEE, trebuia să se aprecieze dacă articolul 101 TFUE era aplicabil în speță. Potrivit Tribunalului, Comisia nu a săvârșit o eroare atunci când a constatat în decizia respectivă că efectele asupra concurenței în cadrul SEE, incluzând piața internă, ale practicilor și ale acordurilor la care participaseră membrii înțelegerii erau previzibile, substanțiale și imediate. În acest context, precizează Tribunalul, pentru a fi îndeplinită condiția referitoare la cerința previzibilității, este suficient să se țină seama de efectele probabile ale unui comportament asupra concurenței. În ceea ce privește caracterul imediat al efectelor practicilor în discuție pe teritoriul Uniunii, aceste practici au avut neîndoielnic o influență directă asupra furnizării de cabluri electrice de înaltă și de foarte înaltă tensiune care urmau să fie realizate pe teritoriul respectiv, deoarece acesta era obiectivul diferitor reuniuni și contacte între participanții la înțelegere. În ceea ce privește caracterul substanțial al efectelor în Uniune, Tribunalul evidențiază numărul și importanța producătorilor care au participat la înțelegere, ce reprezentau cvasitotalitatea pieței, precum și gama largă de produse afectate de diferitele acorduri și gravitatea practicilor în discuție, precum și durata importantă a încălcării unice și continue, care s-a desfășurat timp de zece ani. Potrivit Tribunalului, toate aceste elemente, apreciate în ansamblu, contribuie la demonstrarea caracterului substanțial al efectelor produse de practicile în discuție pe teritoriul Uniunii. Prin urmare, Tribunalul concluzionează că încălcarea unică și continuă astfel cum a fost definită în decizia atacată se încadra în domeniul de aplicare al articolului 101 TFUE și că Comisia era competentă să o sancționeze.

În sfârșit, în ceea ce privește relațiile dintre societățile-mamă și filiale, reclamanta în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 12 iulie 2018, **The Goldman Sachs Group/Comisia** (T-419/14, în prezent în recurs, [EU:T:2018:445](#)), susținea printre altele că Comisia a aplicat în mod eronat prezumția exercitării efective a unei influențe decisive pentru a stabili în sarcina sa răspunderea în solidar pentru plata amenzii aplicate filialelor sale. Cu privire la acest aspect, Tribunalul arată că prezumția exercitării efective a unei influențe decisive este întemeiată pe premisa potrivit căreia deținerea integrală sau cvasiintegrală de către societatea-mamă a capitalului filialei sale permite Comisiei să concluzioneze, nefiind necesare dovezi în susținere, că societatea-mamă respectivă are puterea să exercite o influență decisivă asupra comportamentului filialei sale fără a fi nevoie ca interesele altor asociați să fie luate în considerare la adoptarea deciziilor strategice sau la administrarea curentă a acestei filiale, care nu își stabilește în mod autonom comportamentul pe piață, ci acționează în conformitate cu dorințele societății-mamă respective. Aceste considerații sunt pe deplin aplicabile în cazul în care o societate-mamă are posibilitatea să exercite toate drepturile de vot asociate acțiunilor filialei sale, deoarece această societate-mamă este în măsură să exercite un control total asupra filialei sale fără ca terții, în special alți acționari, să poată în principiu să i se opună. Desigur, nu se poate exclude ca în anumite cazuri acționari minoritari care nu dispun de drepturi de vot asociate acțiunilor acestei filiale să poată exercita în privința sa unele drepturi care să le permită eventual să aibă de asemenea o influență asupra comportamentului aceleiași filiale. Totuși, în aceste împrejurări, societatea-mamă poate atunci să răstoarne prezumția exercitării efective a unei influențe decisive prezentând elemente de probă susceptibile să demonstreze că nu stabilește politica comercială a filialei în cauză pe piață. În plus, Tribunalul consideră că Comisia a luat în considerare în mod corect alți factori obiectivi care permit să se constate

exercitarea efectivă a unei influențe decisive a reclamantei asupra filialei sale, și anume puterea societății-mamă de a numi membrii consiliului de administrație al filialei, puterea de a convoca acționarii la adunări, cea de a propune revocarea membrilor consiliului de administrație, rolul jucat de administratorii societății-mamă în cadrul comitetului strategic al filialei sau primirea de către societatea-mamă a actualizărilor regulate și a rapoartelor lunare privind activitatea filialei. În sfârșit, Tribunalul precizează că reclamanta nu a prezentat argumente suficiente pentru a demonstra că participațiile sale în cadrul filialei sale urmăreau doar realizarea unei simple investiții financiare, iar nu administrarea și controlul acesteia.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 12 decembrie 2018, **Servier și alții/Comisia** (T-691/14, [EU:T:2018:922](#)), Tribunalul a fost sesizat cu o acțiune îndreptată împotriva deciziei prin care Comisia a considerat că Servier SAS a participat la înțelegeri pe piața perindoprilului, medicament destinat combaterii hipertensiunii și a insuficienței cardiace. Erau în discuție acorduri de soluționare amiabilă a litigiilor care priveau unele dintre brevetele deținute de Servier¹⁶. Hotărârea aduce precizări cu privire la concilierea, într-un astfel de context, a dreptului brevetelor cu dreptul concurenței.

Arătând că este *a priori* legitim ca părțile dintr-un litigiu privind un brevet să încheie mai degrabă un acord de soluționare amiabilă decât să inițieze un litigiu, Tribunalul constată că identificarea elementelor pertinente care permit să se rețină caracterul restrictiv în privința concurenței al obiectului unui acord de soluționare amiabilă în materie de brevete devine deosebit de delicată prin faptul că nici Comisia, nici instanța Uniunii nu au competența de a defini domeniul de aplicare al unui brevet sau de a se pronunța asupra validității acestuia. Această circumstanță le împiedică să efectueze o apreciere obiectivă asupra acestor aspecte și trebuie să le conducă, dimpotrivă, la a prefera o abordare subiectivă întemeiată pe recunoașterea valabilității brevetului de către părțile la acordurile în litigiu. Tribunalul subliniază în acest context că un acord de soluționare amiabilă a unui litigiu în materia brevetelor poate să nu aibă nicio incidență negativă asupra concurenței. O asemenea situație există de exemplu atunci când părțile sunt de acord să considere că brevetul în litigiu nu este valid și prevăd din această cauză intrarea imediată pe piață a societății producătoare de medicamente generice. În cazul în care, în schimb, părțile sunt de acord să considere că brevetul în litigiu este valabil, este mai delicat de făcut distincția dintre soluționările amiable conforme dreptului concurenței și cele care nu sunt conforme.

În ceea ce privește criteriile care permit să se rețină caracterul restrictiv în privința concurenței al obiectului unui acord de soluționare amiabilă în materie de brevete, Tribunalul consideră că primul criteriu constă în prezența în acordul respectiv a unor clauze de necontestare a brevetelor și de necomercializare de produse, care au în sine un caracter restrictiv în ceea ce privește concurența. Cu toate acestea, introducerea unor astfel de clauze poate fi legitimă, dar numai în măsura în care se întemeiază pe recunoașterea de către părți a validității brevetului în cauză. Al doilea criteriu constă în existența unei „plăți inverse” – mai precis a unei plăți a societății producătoare de medicamente originale în favoarea societății producătoare de medicamente generice – cu caracter de stimulare. Așadar, atunci când se constată existența unei stimulări, această stimulare, iar nu recunoașterea de către părțile la soluționarea amiabilă a validității brevetului, este cea care trebuie luată în considerare ca fiind adevărata cauză a restrângerii aduse concurenței, instituită prin clauze de necomercializare și de necontestare care, fiind în acest caz lipsite de orice legitimitate, prezintă, în consecință, un grad de nocivitate pentru buna funcționare a concurenței suficient pentru a fi reținută o calificare de restrângere prin obiect. Tribunalul este pus astfel în situația de a preciza noțiunea de stimulare. Fără a proceda la o răsturnare a sarcinii probei, care ar fi contrară jurisprudenței potrivit căreia Comisia este în principiu obligată să stabilească încălcarea, Tribunalul introduce o modulare a sarcinii probei, pe baza unei tipologii a formelor de stimulare, pentru a asigura o mai mare previzibilitate a aplicării dreptului concurenței

16| Decizia C(2014) 4955 final a Comisiei din 9 iulie 2014 privind o procedură de aplicare a articolelor 101 și 102 TFUE [cazul AT.39612 – Perindopril (Servier)].

pentru întreprinderile care doresc să își soluționeze litigiile pe cale amiabilă, care nu este asigurată în mod suficient prin simpla examinare de la caz la caz a situațiilor în speță. În această privință, Tribunalul distinge, pe de o parte, ipoteza unei plăți a societății producătoare de medicamente originale în favoarea societății producătoare de medicamente generice care se efectuează fără o contraprestație (altă decât respectarea clauzelor restrictive) și, pe de altă parte, ipoteza unui transfer de valoare efectuat în cadrul unui acord comercial asociat acordului de soluționare amiabilă (și anume un „acord accesoriu”).

Această hotărâre a dat de asemenea ocazia Tribunalului de a reveni asupra principiilor aplicabile în materia cumulului de amenzi. Servier susținea, pe de o parte, că valoarea cumulată a amenzilor care i-au fost aplicate în temeiul articolului 101 TFUE era disproporționată și, pe de altă parte, că acordurile de soluționare amiabilă în cauză au fost sancționate de două ori, deoarece societatea respectivă a fost sancționată pentru aceste acorduri cu o amendă atât în temeiul articolului 101 TFUE, cât și al articolului 102 TFUE.

Cu privire la primul aspect, Tribunalul reține că, în decizia atacată, Comisia a luat în considerare faptul că Servier a comis mai multe încălcări, cu siguranță distincte, dar care se referă la același produs, perindoprilul, și, în mare măsură, la aceleași zone geografice și la aceleași perioade. În acest context special, pentru a evita un eventual rezultat disproporționat, Comisia a decis să limiteze, pentru fiecare încălcare, proporția valorii vânzărilor realizate de Servier luată în considerare pentru stabilirea cuantumului de bază al amenzii. Astfel, Tribunalul validează în esență această abordare constatând că valoarea cumulată a amenzilor impuse Servier în temeiul articolului 101 TFUE nu este disproporționată. Tribunalul nu se pronunță, în schimb, cu privire la al doilea aspect ca urmare a anulării în același timp a amenzii aplicate Servier în temeiul articolului 102 TFUE.

2. Contribuții în domeniul articolului 102 TFUE

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 12 decembrie 2018, **Servier și alții/Comisia** (T-691/14, [EU:T:2018:922](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe și cu privire la săvârșirea de către Servier a unui abuz de poziție dominantă care îi era reproșată. Reclamantele susțineau printre altele că Comisia a comis o eroare de apreciere și o eroare de drept prin faptul că a restrâns piața produselor finite pertinente doar la compusul principal al perindoprilului și a exclus ceilalți 15 inhibitori ai enzimei de conversie (IEC) de pe piață cu unicul scop de a concluziona că există o poziție dominantă a Servier pe această piață.

În această privință, Tribunalul subliniază că sectorul farmaceutic este „atipic”, în sensul că cererea de medicamente eliberate pe bază de prescripție medicală este ghidată de persoana care eliberează rețete, iar nu de consumatorul final, și anume pacientul. Totodată, medicii se ghidează în principal după efectul terapeutic al medicamentelor în alegerile pe care le fac în privința prescripțiilor. Potrivit Tribunalului, libertatea de alegere a medicilor, între produsele originale disponibile pe piață sau între produsele originale și versiunile generice ale altor compuși principali, precum și atenția pe care medicii care fac prescripția o acordă cu prioritate aspectelor terapeutice permit, dacă este cazul, constrângerilor concurențiale semnificative de ordin calitativ, iar nu tarifar, să se exercite în afara mecanismelor obișnuite de presiune prin prețuri. Astfel, în prezența unor medicamente recunoscute sau percepute ca fiind echivalente sau substituibile, analiza pieței trebuie să acorde o atenție deosebită elementelor care permit identificarea existenței unor presiuni concurențiale de acest gen.

În speță, Tribunalul statuează că Comisia a comis o serie de erori în analiza definiției pieței relevante, de natură să afecteze rezultatul analizei sale. Astfel, în mod eronat a considerat Comisia, în ceea ce privește utilizarea terapeutică, că IEC erau o clasă de medicamente eterogene și că perindoprilul avea caracteristici speciale în cadrul acestei clase de medicamente. În plus, aceasta a subestimat tendința pacienților tratați cu perindopril de a schimba tratamentul și a neglijat caracteristicile specifice ale concurenței în sectorul farmaceutic, deducând în mod eronat din analiza evenimentelor naturale întemeiată în esență pe variațiile

de preț că perindoprilul nu a fost supus unor presiuni concurențiale semnificative din partea altor IEC. Tribunalul concluzionează că Comisia nu a stabilit că piața relevantă a produselor se limita numai la perindoprilul original și generic.

În cauzele în care s-au pronunțat Hotărârea din 13 decembrie 2018, **Slovak Telekom/Comisia** (T-851/14, [EU:T:2018:929](#)), și Hotărârea din 13 decembrie 2018, **Deutsche Telekom/Comisia** (T-827/14, [EU:T:2018:930](#)), Tribunalul a fost chemat să examineze legalitatea deciziei prin care Comisia a considerat că societatea constituită de Slovak Telekom, a.s. și Deutsche Telekom AG a abuzat de poziția sa dominantă pe piața slovacă a telecomunicațiilor¹⁷. În special, reclamantele susțineau că în mod eronat Comisia nu a analizat caracterul indispensabil al accesului la rețea al Slovak Telekom pentru exercitarea unei activități pe piața cu amănuntul a serviciilor în bandă largă din Slovacia.

În această privință, Tribunalul arată că prin cadrul de reglementare relevant s-a recunoscut în mod clar necesitatea unui acces la bucla locală a Slovak Telekom pentru a permite apariția și dezvoltarea unei concurențe efective pe piața slovacă a serviciilor de internet în bandă largă. Astfel, nu era necesară demonstrarea de către Comisie a faptului că un astfel de acces avea un caracter indispensabil.

Tribunalul a examinat de asemenea dacă articolul 1 alineatul (2) litera (d) din decizia atacată ar putea fi anulat în parte, în măsura în care constată că în perioada cuprinsă între 12 august și 31 decembrie 2005 Slovak Telekom a aplicat o practică ce conduce la comprimarea marjelor. În această privință, Tribunalul constată că analiza efectuată de Comisie a condus, în toate scenariile avute în vedere, la o marjă pozitivă pentru această perioadă. Într-o astfel de situație, amintește Tribunalul, în măsura în care întreprinderea care ocupă o poziție dominantă își stabilește prețurile la un nivel care acoperă în esență costurile pe care le implică comercializarea produsului sau furnizarea prestării de servicii în discuție, un concurent la fel de eficient precum această întreprindere are în principiu posibilitatea de a face concurență acestor prețuri fără să se expună unor pierderi insuportabile pe termen lung. Rezultă că, în perioada cuprinsă între 12 august și 31 decembrie 2005, un concurent la fel de eficace ca Slovak Telekom avea în principiu posibilitatea de a concura cu acest operator pe piața cu amănuntul a serviciilor în bandă largă, cu condiția să îi fie acordat un acces neîngrădit la bucla locală, fără a suporta pierderi insuportabile pe termen lung. Deși este adevărat că, dacă o marjă este pozitivă, nu este exclus faptul ca Comisia să poată, în cadrul analizei efectului de excludere al unei practici tarifare, să demonstreze că aplicarea acestei practici tarifare putea, de exemplu ca urmare a reducerii rentabilității, să facă cel puțin mai dificilă pentru operatorii vizați exercitarea activităților acestora pe piața în cauză, totuși în speță trebuie să se constate că Comisia nu a demonstrat în decizia atacată că practica tarifară a Slovak Telekom în perioada cuprinsă între 12 august și 31 decembrie 2005 a implicat astfel de efecte de excludere, demonstrație care se impunea în special ca urmare a prezenței marjelor pozitive.

Chemat fiind, pe de altă parte, în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 13 decembrie 2018, **Deutsche Telekom/Comisia** (T-827/14, [EU:T:2018:930](#)), să examineze argumentul reclamantei potrivit căruia Comisia i-ar fi aplicat, cu încălcarea noțiunii „întreprindere” din dreptul Uniunii și a principiului individualizării pedepselor și sancțiunilor, o amendă distinctă, în plus față de amenda impusă în solidar cu Slovak Telekom, Tribunalul arată că circumstanța agravantă a repetării încălcării poate constitui un factor care caracterizează comportamentul unei societăți-mamă în mod individual, justificând astfel că gradul de răspundere al acesteia îl depășește pe cel al filialei sale. Tribunalul reține însă că, în cazul în care, precum în speță, pentru a aprecia gravitatea unei încălcări săvârșite de o întreprindere și pentru a calcula amenda care trebuie să îi fie aplicată acesteia, Comisia se bazează pe cifra de afaceri a filialei, cifra de afaceri a societății-mamă, chiar dacă ar fi considerabil mai mare decât cea a filialei, nu este un element de natură să caracterizeze comportamentul

¹⁷ Decizia C(2014) 7456 final a Comisiei din 15 octombrie 2014 privind o procedură de aplicare a articolului 102 TFUE și a articolului 54 din Acordul privind SEE (Cazul AT.39523 – Slovak Telekom), astfel cum a fost rectificată prin Decizia C(2014) 10119 final a Comisiei din 16 decembrie 2014, precum și prin Decizia C(2015) 2484 final a Comisiei din 17 aprilie 2015.

individual al societății-mamă în săvârșirea încălcării atribuite întreprinderii, răspunderea societății-mamă în această privință fiind pur derivată din cea a filialei sale. Prin urmare, în decizia atacată, Comisia a pus în sarcina reclamantei factorul de multiplicare 1,2 în scop disuasiv cu încălcarea noțiunii „întreprindere” din dreptul Uniunii. În exercitarea competenței sale de fond, Tribunalul recalculează cuantumul amenzii aplicate în solidar Deutsche Telekom și Slovak Telekom, ca urmare a erorii săvârșite de Comisie atunci când a constatat că practica ce a condus la o comprimare a marjelor săvârșită de Slovak Telekom a putut începe anterior datei de 1 ianuarie 2006. Tribunalul recalculează și cuantumul amenzii distincte aplicate reclamantei pentru a pune în sarcina acesteia consecințele repetării încălcării, și anume 50 % din cuantumul amenzii în solidar, fără aplicarea coeficientului de multiplicare 1,2. În sfârșit, în ceea ce privește solicitarea Comisiei din cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 13 decembrie 2018, Slovak Telekom/Comisia (T-851/14, [EU:T:2018:929](#)), de majorare a cuantumului amenzii aplicate în solidar, Tribunalul consideră că, având în vedere împrejurările cauzei, nu trebuie modificat acest cuantum.

3. Contribuții în domeniul concentrărilor economice

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 16 mai 2018, *Deutsche Lufthansa/Comisia* (T-712/16, [EU:T:2018:269](#)), Tribunalul a fost sesizat cu o acțiune având ca obiect anularea deciziei prin care Comisia a respins cererea introdusă de reclamantă cu privire la scutirea de anumite angajamente care au devenit obligatorii prin decizia Comisiei din 4 iulie 2005 de autorizare a preluării Swiss International Air Lines Ltd de către Deutsche Lufthansa AG¹⁸. Cererea avea ca obiect scutirea de angajamentele tarifare și, în cazul în care este posibil, de angajamentele privind sloturile orare și alte măsuri corective accesorii privind accesul, aplicabile rutelor Zürich-Stockholm (denumită în continuare ruta „ZRH-STO”) și Zürich-Varșovia (denumită în continuare ruta „ZRH-WAW”). În urma respingerii cererii de către Comisie, reclamanta a introdus în fața Tribunalului o acțiune care viza în special această respingere a cererii de scutire de angajamentele tarifare aplicabile rutelor ZRH-STO și ZRH-WAW.

În această privință, Tribunalul începe prin a sublinia că angajamentele asumate de părți în vederea eliminării îndoielilor serioase ridicate de o concentrare și a creării compatibilității acesteia cu piața internă cuprind în general o clauză de revizuire care prevede condițiile în care Comisia, la cerere, poate să ridice angajamentele, să le modifice sau să le înlocuiască. Ridicarea unor astfel de angajamente sau modificarea lor prezintă un interes deosebit în cazul angajamentelor comportamentale pentru care anumite împrejurări nu pot fi prevăzute la momentul adoptării deciziei privind concentrarea. Astfel, angajamentele sunt menite să remedieze problemele de concurență identificate, așa încât conținutul acestora ar trebui modificat în funcție de evoluția situației pieței. În acest context, Comisia dispune de o anumită putere discreționară în ceea ce privește aprecierea în special a necesității de a obține angajamente în vederea eliminării îndoielilor serioase ridicate de o astfel de operațiune. Mai precis, în ceea ce privește o cerere de scutire de angajamente, Tribunalul arată că ea nu ridică în mod necesar aceleași dificultăți de analiză prospectivă precum examinarea unei concentrări. Examinarea unei asemenea cereri va necesita să se verifice dacă condițiile stabilite în clauza de revizuire sunt îndeplinite sau să se evalueze dacă previziunile făcute la momentul aprobării concentrării au fost corecte ori dacă îndoielile serioase pe care le-a ridicat sunt în continuare valabile. Nu este mai puțin adevărat că aprecierea unei cereri de scutire de angajamente presupune evaluări economice uneori complexe pentru a verifica dacă situația pieței s-a schimbat în mod semnificativ și durabil astfel încât angajamentele nu mai sunt necesare. Prin urmare, trebuie să se considere că Comisia dispune de o anumită putere discreționară

¹⁸ | Decizia C(2016) 4964 final a Comisiei din 25 iulie 2016 de respingere a cererii introduse de Deutsche Lufthansa AG cu privire la scutirea de anumite angajamente care au devenit obligatorii prin Decizia Comisiei din 4 iulie 2005 de aprobare a concentrării în cazul COMP/M.3770 – Lufthansa/Swiss.

și la aprecierea cererii de scutire de angajamente care implică evaluări economice complexe. Cu toate acestea, ea este obligată să efectueze o examinare diligentă a acestei cereri și să își bazeze concluziile pe toate datele relevante. Pe de altă parte, observă Tribunalul, decizia privind o cerere de scutire de angajamente nu presupune o retragere a deciziei de autorizare a concentrării prin care au devenit obligatorii și nu reprezintă o astfel de retragere. Ea are drept obiect să verifice dacă condițiile prevăzute în clauza de revizuire care face parte din angajamente sunt îndeplinite sau, dacă este cazul, dacă problemele de concurență identificate în decizia de autorizare a concentrării sub rezerva angajamentelor nu mai sunt de actualitate. În plus, revine părților obligate prin angajamente sarcina de a prezenta probe suficiente care să demonstreze că sunt îndeplinite condițiile cerute pentru ridicarea angajamentelor. Cu toate acestea, în cazul în care părțile respective furnizează elemente de probă de natură să ateste că sunt îndeplinite condițiile stabilite în clauzele de revizuire a angajamentelor, revine Comisiei sarcina să explice motivul pentru care aceste elemente de probă nu sunt suficiente sau nu sunt fiabile și, dacă este necesar, să efectueze o investigație pentru a verifica, a completa sau a contrazice informațiile furnizate de aceste părți.

În lumina acestor considerații, Tribunalul consideră că, în speță, Comisia nu și-a îndeplinit obligațiile care îi reveneau. În ceea ce privește ruta ZRH-STO, acesta arată în special că Comisia nu a examinat impactul asupra concurenței al rezilierii acordului privind asocierea în participație încheiat între Deutsche Lufthansa și Scandinavian Airlines System, nici ca atare, nici împreună cu propunerea Deutsche Lufthansa de a rezilia și acordul de alianță bilateral existent cu Scandinavian Airlines System. Potrivit Tribunalului, Comisia nu a răspuns suficient nici la argumentul formulat de Deutsche Lufthansa conform căruia Comisia și-a schimbat politica nemailuând în considerare partenerii alianței la definirea piețelor afectate și nu a efectuat nici o analiză suficientă a impactului acordului de partajare a codurilor asupra concurenței dintre Swiss International Air Lines și Scandinavian Airlines System. În consecință, Tribunalul concluzionează că Comisia a săvârșit o eroare vădită de apreciere prin faptul că nu a ținut seama de toate datele relevante și că elementele reținute în decizia atacată nu sunt de natură să justifice respingerea cererii de scutire privind ruta ZRH-STO. În schimb, în ceea ce privește ruta ZRH-WAW, Tribunalul statuează că, în absența oricărei modificări în relațiile contractuale dintre Swiss International Air Lines și Polskie Linie Lotnicze LOT S.A., pe baza cărora angajamentele tarifare au devenit obligatorii, deficiențele constatate nu sunt suficiente pentru a determina anularea deciziei atacate în ceea ce privește ruta respectivă.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 9 octombrie 2018, **1&1 Telecom/Comisia** (T-43/16, [EU:T:2018:660](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe asupra unei acțiuni introduse împotriva pretensei decizii a Comisiei privind punerea în aplicare a angajamentelor finale devenite obligatorii prin decizia sa prin care a fost declarată compatibilă cu piața internă achiziționarea E-Plus Mobilfunk GmbH & Co. KG de către Telefónica Deutschland Holding AG. Cauza ridică înaintea de toate o problemă de admisibilitate, aceea dacă o scrisoare prin care Comisia, în urma unei plângeri, precum cea depusă de reclamantă, interpretează domeniul de aplicare al angajamentelor finale și consideră că întreprinderea obligată să le respecte nu le încalcă, refuzând astfel să ia măsuri împotriva întreprinderii respective, constituie un act atacabil în sensul articolului 263 TFUE.

În primul rând, Tribunalul observă că, în speță, scrisoarea în litigiu nu face decât să confirme angajamentele finale, fără a modifica situația juridică a reclamantei. Rezultă că, în măsura în care interpretează domeniul de aplicare al angajamentelor finale, această scrisoare nu constituie o decizie, ci o simplă declarație fără caracter juridic obligatoriu, pe care Comisia este autorizată să o facă în cadrul supravegherii ulterioare a punerii în aplicare corecte a deciziilor sale în materie de control al concentrărilor. În al doilea rând, Tribunalul subliniază că reclamanta nu dispune de niciun drept individual de a obliga Comisia să adopte o decizie prin care ar constata că Telefónica Deutschland Holding ar fi încălcat angajamentele finale și ar lua măsuri pentru a restabili condițiile unei concurențe efective în temeiul articolului 8 alineatul (4) sau (5) din Regulamentul

(CE) nr. 139/2004¹⁹, chiar dacă acele condiții care ar justifica o astfel de decizie ar fi îndeplinite. Chiar dacă ar exista o lacună în materia controlului concentrărilor, ar reveni, dacă este cazul, legiuitorului, iar nu instanței Uniunii, sarcina de a o elimina. În sfârșit, în al treilea rând, Tribunalul consideră că concluzia potrivit căreia scrisoarea în litigiu nu constituie un act atacabil în sensul articolului 263 TFUE nu poate fi repusă în discuție de afirmația reclamantei potrivit căreia o astfel de concluzie ar fi de natură să încalce dreptul său la protecție jurisdicțională efectivă. Tribunalul reține în această privință că, fără a aduce atingere posibilității Comisiei de a constata o încălcare a angajamentelor finale și de a lua măsurile pe care le consideră adecvate printr-o decizie adoptată în temeiul articolului 8 alineatele (4) și (5) din Regulamentul nr. 139/2004, este absolut posibil ca terții vizați de angajamentele definitive, dintre care poate face parte reclamanta, să se prevealeze de acestea în fața instanțelor naționale competente. În acest context, orice opinie exprimată de Comisie cu privire la interpretarea care trebuie dată angajamentelor finale nu constituie decât o posibilă interpretare, care nu are, contrar deciziilor adoptate în temeiul articolului 288 TFUE, decât o valoare persuasivă și care nu este obligatorie pentru instanțele naționale competente. Prin urmare, Tribunalul concluzionează că scrisoarea în litigiu nu constituie un act decizional susceptibil să fie atacat cu acțiune în anulare în temeiul articolului 263 TFUE.

4. Competențele de inspecție

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 20 iunie 2018, *České dráhy/Comisia* (T-325/16, în prezent în recurs²⁰, [EU:T:2018:368](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe asupra acțiunii formulate de transportatorul feroviar național ceh împotriva deciziei pe care Comisia i-a adresat-o acestuia și tuturor societăților aflate în mod direct sau indirect sub controlul său solicitându-le să se supună unei inspecții în temeiul articolului 20 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1/2003²¹. Reclamanta contesta această decizie pentru motivul că, la momentul adoptării sale, Comisia nu putea să dispună de probe serioase – fie și indirecte – care să permită să se suspecteze o încălcare a normelor de concurență. În plus, decizia ar fi insuficient motivată și ar delimita într-un mod prea larg obiectul și scopul inspecției, practic având astfel în vedere orice comportament al reclamantei în sectorul transportului feroviar de persoane în Republica Cehă.

Tribunalul amintește că cerința unei protecții împotriva intervențiilor autorității publice în sfera de activitate privată a unei persoane, indiferent dacă aceasta este fizică sau juridică, care ar fi arbitrară sau disproporționate constituie un principiu general al dreptului Uniunii. În consecință, în scopul respectării acestui principiu general, o decizie de inspecție trebuie să vizeze strângerea documentației necesare pentru a verifica existența și natura unor situații de fapt și de drept determinate cu privire la care Comisia dispune deja de informații care constituie indicii suficient de serioase ce permit să se suspecteze o încălcare a normelor de concurență. Rezultă că, în măsura în care motivarea unei decizii de inspecție este cea care delimitează sfera atribuțiilor conferite agenților Comisiei, principiul general menționat se opune unor formulări cuprinse în decizia de inspecție care ar lărgi această sferă dincolo de ceea ce rezultă din indiciile suficient de serioase de care dispune Comisia la data adoptării unei asemenea decizii.

19| Regulamentul (CE) nr. 139/2004 al Consiliului din 20 ianuarie 2004 privind controlul concentrărilor economice între întreprinderi („Regulamentul (CE) privind concentrările”) (JO 2004, L 24, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 201).

20| Cauza C-538/18 P, *České dráhy/Comisia*.

21| Decizia C(2016) 2417 final a Comisiei din 18 aprilie 2016 privind o procedură de aplicare a articolului 20 alineatul (4) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003, care este adresată České dráhy, precum și tuturor societăților controlate direct sau indirect de ea și prin care se dispune ca acestea să se supună unei inspecții (cazul AT.40156 – Falcon).

În speță, dat fiind faptul că motivarea deciziei atacate nu permitea în sine să se prezume că, la data adoptării deciziei menționate, Comisia dispunea efectiv de indicii suficient de serioase care să permită suspectarea unei încălcări a articolului 102 TFUE, Tribunalul consideră că este necesar să se stabilească în raport cu alte elemente pertinente dacă, la data adoptării deciziei atacate, Comisia dispunea de indicii suficient de serioase care să fi permis să se suspecteze o încălcare a articolului 102 TFUE. Tribunalul statuează astfel, pe baza elementelor deja cuprinse în dosar, în special a unei expertize efectuate de o universitate cehă în cadrul procedurii naționale, că Comisia dispunea de indicii suficient de serioase care permiteau suspectarea unei încălcări a articolului 102 TFUE de către reclamantă, constând în practicarea unor prețuri de ruinare pe ruta Praga-Ostrava începând cu anul 2011. În schimb, Tribunalul consideră, în special pe baza documentelor prezentate de Comisie, că aceasta nu dispunea de asemenea indicii cu privire la o încălcare a articolului 102 TFUE de către reclamantă care ar consta în alte forme decât pretinsa practicare a unor prețuri de ruinare sau care ar viza alte rute decât ruta Praga-Ostrava și anulează decizia atacată în această măsură.

III. Ajutoare de stat

1. Noțiunea de ajutor de stat

a. Stabilirea cuantumului ajutorului acordat – Noțiunea de activitate economică

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 25 ianuarie 2018, **BSCA/Comisia** (T-818/14, [EU:T:2018:33](#)), Tribunalul a fost sesizat cu o acțiune prin care se solicita anularea anumitor dispoziții din Decizia Comisiei din 1 octombrie 2014 privind măsurile de ajutor puse în aplicare de statul belgian în favoarea societății Brussels South Charleroi Airport (BSCA) și a companiei aeriene Ryanair Ltd²². Această decizie a fost adoptată în continuarea Hotărârii **Ryanair/Comisia**²³, prin care Tribunalul a anulat decizia Comisiei din 12 februarie 2004 privind avantajele acordate de Regiunea valonă și de BSCA companiei aeriene Ryanair în legătură cu stabilirea sa la Charleroi²⁴. Comisia adusese clarificări în privința ajutoarelor acordate de anumite regiuni în favoarea unor aeroporturi care găzduiesc companii aeriene low-cost. De această dată, Tribunalul respinge acțiunea.

Amintind că criteriul de stabilire a momentului acordării ajutorului este cel al actului obligatoriu din punct de vedere juridic prin care autoritatea competentă se angajează să acorde ajutorul beneficiarului acestuia, Tribunalul constată mai întâi că deciziile din 20 iulie 2000 și din 8 noiembrie 2000 invocate de reclamantă nu conțin angajamente juridice precise și obligatorii din partea guvernului valon în favoarea acestora.

22| Decizia C(2014) 6849 final a Comisiei din 1 octombrie 2014 privind măsurile SA. 14093 (C76/2002) puse în aplicare de Belgia în favoarea BSCA și a Ryanair.

23| Hotărârea din 17 decembrie 2008, **Ryanair/Comisia** (T-196/04, [EU:T:2008:585](#)).

24| Decizia 2004/393/CE a Comisiei din 12 februarie 2004 privind avantajele acordate de regiunea valonă și de Brussels South Charleroi Airport companiei aeriene Ryanair în legătură cu stabilirea sa la Charleroi.

În plus, fiind chemat să se pronunțe asupra aspectului dacă, astfel cum pretindea reclamanta, un sistem care permite aterizarea avioanelor în condiții de vizibilitate redusă trebuie să fie calificat drept o investiție fără caracter economic, Tribunalul reține că o activitate economică este orice activitate care constă în oferirea de bunuri sau de servicii pe o piață determinată, aceasta fiind în opoziție cu activitățile care țin de exercitarea unor prerogative de putere publică. În ceea ce privește un instrument pentru aterizare care utilizează semnalul radio pentru a ameliora precizia aterizării unei aeronave care se apropie de o pistă de aterizare, acest instrument, chiar dacă este obligatoriu și participă la siguranța aterizării, nu contribuie nici la controlul și la supravegherea spațiului aerian, nici la vreo altă prerogativă de putere publică ce poate fi exercitată în cadrul unui aeroport. Acesta contribuie la furnizarea de servicii pe care un aeroport civil le oferă, în context concurențial, companiilor aeriene ca parte a activității sale generale, care este o activitate economică. Absența unor astfel de echipamente are ca unică consecință faptul că, în anumite condiții meteorologice, companiile aeriene care utilizează aeroportul anulează sau redirecționează zborurile către alte aeroporturi, dotate cu asemenea echipamente. Astfel, aeroportul care nu este echipat cu acest echipament se află într-o situație concurențială mai puțin favorabilă în raport cu un aeroport dotat cu un asemenea echipament, fără ca această constatare să permită evitarea calificării echipamentului drept activitate economică.

b. Selectivitate în materie fiscală

În cauza în care a fost pronunțată Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **Banco Santander și Santusa/Comisia** (T-399/11 RENV, [EU:T:2018:787](#)), era în discuție schema care permitea întreprinderilor cu domiciliul fiscal în Spania să amortizeze fondul comercial care rezultă din achiziționarea unor titluri de participare în societăți cu domiciliul fiscal în străinătate. Prin această hotărâre și prin alte cinci hotărâri pronunțate în aceeași zi (Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **Axa Mediterranean/Comisia**, T-405/11, nepublicată, [EU:T:2018:780](#), Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **Sigma Alimentos Exterior/Comisia**, T-239/11, nepublicată, [EU:T:2018:781](#), Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **World Duty Free Group/Comisia**, T-219/10 RENV, [EU:T:2018:784](#), Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **Banco Santander/Comisia**, T-227/10, nepublicată, [EU:T:2018:785](#), și Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **Prosegur Compañía de Seguridad/Comisia**, T-406/11, nepublicată, [EU:T:2018:793](#)), având ca obiect cereri de anulare a anumitor dispoziții ale deciziei 2011/282/UE²⁵, Tribunalul revine asupra caracterului selectiv sau neselectiv al măsurii fiscale în cauză după anularea de către Curte, în recurs²⁶, a hotărârilor prin care Tribunalul considerase că Comisia nu a dovedit caracterul selectiv al acestei măsuri²⁷.

Făcând aplicarea metodei în trei etape pentru stabilirea selectivității unei măsuri fiscale naționale pe care Curtea, în hotărârea sa în recurs, l-a invitat să o aplice²⁸, Tribunalul arată că jurisprudența pune accentul pe o noțiune de selectivitate bazată pe distincția dintre întreprinderi care aleg să efectueze anumite operațiuni și alte întreprinderi care aleg să nu le efectueze, iar nu pe distincția dintre întreprinderi în raport cu propriile

25] Decizia 2011/282/UE a Comisiei din 12 ianuarie 2011 privind amortizarea fiscală a fondului comercial financiar în cazul achiziționării unor titluri de participare străine C 45/07 (ex NN 51/07, ex CP 9/07) pusă în aplicare de Spania (JO 2011, L 135, p. 1).

26] Hotărârea din 21 decembrie 2016, **Comisia/World Duty Free Group și alții** (C-402/15 P și C-415/15 P, [EU:C:2016:981](#)).

27] Hotărârea din 7 noiembrie 2014, **Banco Santander și Santusa/Comisia** (T-399/11, [EU:T:2014:938](#)), și Hotărârea din 7 noiembrie 2014, **Autogrill España/Comisia** (T-219/10, [EU:T:2014:939](#)).

28] În conformitate cu această metodă, este necesar să se identifice mai întâi regimul fiscal comun sau „normal” aplicabil în statul membru în cauză (prima etapă) și ulterior să se demonstreze că măsura fiscală în cauză derogă de la regimul comun respectiv în măsura în care introduce diferențieri între operatori care se găsesc, în raport cu obiectivul urmărit de acest regim comun, într-o situație de fapt și de drept comparabilă (a doua etapă). Totuși, noțiunea de ajutor de stat nu are în vedere măsurile care introduc o diferențiere între întreprinderi care se află, în raport cu obiectivul urmărit de regimul juridic în cauză, într-o situație de fapt și de drept comparabilă și, prin urmare, sunt *a priori* selective, atunci când statul membru în cauză reușește să demonstreze că această diferențiere se justifică întrucât rezultă din natura sau din economia sistemului din care acestea fac parte (a treia etapă).

caracteristici. Pe această bază, Tribunalul statuează că o măsură fiscală națională precum măsura în litigiu, care conferă un avantaj a cărui acordare este condiționată de efectuarea unei operațiuni economice, poate fi selectivă inclusiv în cazul în care, având în vedere caracteristicile operațiunii în cauză, orice întreprindere poate să aleagă în mod liber să efectueze această operațiune. În speță, Tribunalul consideră că în mod întemeiat, în cadrul primei etape a măsurii sus-menționate, Comisia nu a limitat examinarea criteriului selectivității doar la achiziționarea unor titluri de participare în societăți nerezidente și a reținut astfel, pentru regimul normal, tratamentul fiscal al fondului comercial, iar nu tratamentul fiscal al fondului comercial financiar instituit prin măsura în litigiu. Potrivit Tribunalului, de asemenea în mod întemeiat Comisia a considerat că măsura în litigiu, care permite amortizarea fondului comercial pentru achiziționarea unor titluri de participare în societăți nerezidente, aplică acestor operațiuni un tratament diferit de cel care se aplică achizițiilor de titluri de participare în societăți rezidente, în condițiile în care aceste două tipuri de operațiuni se află, în raport cu obiectivul urmărit de regimul normal, în situații de drept și de fapt comparabile. Deoarece aplicarea măsurii în litigiu conduce astfel la tratarea în mod diferit a unor întreprinderi care se află, cu toate acestea, în situații comparabile, efectele pe care le produce au, în orice caz, drept consecință faptul că aceasta nu poate fi considerată justificată în raport cu principiul neutralității fiscale.

c. Imputabilitate – Principiul investitorului privat avizat

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 13 decembrie 2018, **Comune di Milano/Comisia** (T-167/13, [EU:T:2018:940](#)), Tribunalul a fost sesizat cu o acțiune în anularea deciziei prin care Comisia declarase incompatibil cu piața internă ajutorul pus în aplicare de societatea de administrare a aeroporturilor Milano-Linate și Milano-Malpensa (Italia), SEA Spa, sub forma unor majorări de capital efectuate de această entitate în favoarea unei noi societăți controlate în întregime de aceasta și denumită Sea Handling SpA²⁹. În sprijinul acțiunii sale, reclamantul invoca printre altele o încălcare a articolului 107 alineatul (1) TFUE, întrucât Comisia, pe de o parte, ar fi constatat în mod eronat că a avut loc un transfer de resurse de stat și că măsurile în cauză erau imputabile statului italian și, pe de altă parte, nu ar fi respectat criteriul investitorului privat. Hotărârea aduce clarificări în privința criteriilor imputabilității în sarcina statului a măsurilor de ajutor și în privința sarcinii probei în legătură cu principiul investitorului privat avizat.

În ceea ce privește imputabilitatea în sarcina statului a măsurilor în cauză, Tribunalul era chemat să se pronunțe cu privire la aspectul dacă imputabilitatea în sarcina statului a măsurilor de ajutor în cauză, adoptate de la un an la altul în perioada 2002-2010, trebuia să fie demonstrată de Comisie separat pentru fiecare an. În această privință, Tribunalul reține că, întrucât intervențiile de stat iau forme diverse și trebuie analizate în funcție de efectele lor, nu ar fi exclus ca mai multe intervenții succesive ale statului să trebuiască, în vederea aplicării articolului 107 alineatul (1) TFUE, să fie privite ca o intervenție unică. O astfel de situație poate apărea printre altele atunci când mai multe intervenții consecutive sunt, în special având în vedere succesiunea lor în timp, finalitatea lor și situația întreprinderii la momentul acestor intervenții, atât de strâns legate între ele încât este imposibilă separarea lor, ceea ce, potrivit Tribunalului, este cazul în speță.

În ceea ce privește sarcina probei referitoare la principiul investitorului privat, Tribunalul începe prin a aminti că, în conformitate cu principiile privind sarcina probei în materie de ajutoare de stat, revine Comisiei sarcina de a prezenta dovada existenței unui ajutor. În această privință, Comisia are obligația să conducă procedura de investigare a măsurilor incriminate cu diligență și cu imparțialitate, pentru ca, la momentul adoptării deciziei finale privind existența și, dacă este cazul, incompatibilitatea sau ilegalitatea ajutorului, să dispună de cele mai complete și mai fiabile posibil elemente. Mai concret, examinarea de către Comisie a aspectului

29| Decizia (UE) 2015/1225 a Comisiei din 19 decembrie 2012 privind majorarea de capital efectuată de SEA SpA în favoarea SEA [Handling] SpA [SA.21420 (C 14/10) (ex NN 25/10) (ex CP 175/06)] (JO 2015, L 201, p. 1).

dacă anumite măsuri pot fi calificate drept ajutor de stat din cauza faptului că autoritățile publice nu ar fi acționat în același fel precum un investitor privat impune efectuarea unei aprecieri economice complexe. În cadrul controlului pe care instanța Uniunii îl exercită în acest context, nu ține de competența instanței Uniunii să substituie aprecierea Comisiei cu propria apreciere economică, ci aceasta trebuie să se limiteze la verificarea respectării normelor de procedură și de motivare, a exactității materiale a situației de fapt reținute și a lipsei unei erori vădite în aprecierea acestor fapte, precum și a lipsei unui abuz de putere. Pentru a stabili că a fost săvârșită de către Comisie o eroare vădită în aprecierea faptelor de natură să justifice anularea deciziei atacate, elementele de probă prezentate de reclamante trebuie să fie suficiente pentru a lipsi de plauzibilitate aprecierile faptelor reținute în decizie. Tribunalul amintește de asemenea că, atunci când aplică criteriul creditorului privat, Comisiei îi revine sarcina de a efectua o apreciere globală, ținând seama de orice element relevant în speță. În acest cadru, pe de o parte, trebuie considerată relevantă orice informație susceptibilă să influențeze în mod semnificativ procesul decizional al unui creditor privat suficient de prudent și de diligent aflat într-o situație cât mai apropiată de cea a creditorului public și care urmărește să obțină plata sumelor pe care i le datorează un debitor cu dificultăți de plată. Pe de altă parte, în vederea aplicării criteriului creditorului privat, sunt relevante numai elementele disponibile și evoluțiile previzibile la data la care a fost adoptată această decizie. Astfel, Comisia nu are obligația de a examina o informație în cazul în care elementele de probă prezentate au fost ulterioare adoptării deciziei de a efectua investiția respectivă, iar acestea nu exonerează statul membru în cauză de efectuarea unei evaluări prealabile adecvate a rentabilității investiției sale înainte de a proceda la această investiție. Considerând că în speță lipsea o astfel de evaluare prealabilă a rentabilității investiției, Tribunalul ajunge la concluzia că reclamanta nu a demonstrat că Comisia a săvârșit o eroare vădită de apreciere prin faptul că a respins argumentul potrivit căruia criteriul investitorului privat fusese respectat.

2. Compatibilitate

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 12 iulie 2018, **Austria/Comisia** (T-356/15, în prezent în recurs³⁰, [EU:T:2018:439](#)), Tribunalul a fost pus în situația să examineze legalitatea deciziei prin care Comisia a constatat că măsura de ajutor avută în vedere de Regatul Unit pentru sprijin în favoarea centralei nucleare Hinkley Point era compatibilă cu piața internă și a autorizat punerea în aplicare a acestei măsuri³¹. Printre altele, cauza a reprezentat pentru Tribunal ocazia de a clarifica relația dintre articolul 107 TFUE și Tratatul Euratom în ceea ce privește măsurile referitoare la domeniul energiei nucleare.

În această privință, Tribunalul arată că, întrucât Tratatul Euratom nu prevede norme exhaustive privind ajutoarele de stat, articolul 107 TFUE este aplicabil măsurilor în cauză chiar dacă acestea urmăresc un obiectiv care face obiectul Tratatului Euratom. Cu toate acestea, în cadrul aplicării acestei dispoziții măsurilor referitoare la domeniul energiei nucleare, trebuie să se ia în considerare dispozițiile și obiectivele Tratatului Euratom.

Analizând, pe de altă parte, condițiile de aplicare a articolului 107 alineatul (3) litera (c) TFUE în cazul unor astfel de măsuri, Tribunalul amintește că, în temeiul acestei dispoziții, obiectivul de interes public urmărit prin măsura în cauză nu trebuie să constituie în mod necesar un obiectiv împărțit de totalitatea sau de majoritatea statelor membre. Având în vedere dispozițiile Tratatului Euratom și dreptul statelor membre de a alege între diferite surse de energie, un stat membru este în drept să stabilească promovarea energiei nucleare și, mai precis, încurajarea creării unor centrale nucleare noi, ca obiectiv de interes public în sensul

30| Cauza C-594/18 P, **Austria/Comisia**.

31| Decizia (UE) 2015/658 a Comisiei din 8 octombrie 2014 privind ajutorul de stat SA.34947 (2013/C) (ex 2013/N) pe care Regatul Unit intenționează să îl pună în aplicare pentru sprijin în favoarea centralei nucleare Hinkley Point (JO 2015, L 109, p. 44).

articolului 107 alineatul (3) litera (c) TFUE. În al doilea rând, în ceea ce privește aspectul dacă ajutorul poate fi considerat adecvat, necesar și proporțional, Tribunalul arată că problema relevantă pentru a stabili necesitatea unei intervenții a statului este dacă obiectivul de interes public urmărit de statul membru ar fi realizat în absența unei intervenții a acestuia. Intervenția statului poate fi considerată necesară în momentul în care forțele pieței nu sunt susceptibile să realizeze prin ele însele în timp util obiectivul de interes public urmărit de stat, chiar dacă, în sine, o astfel de piață nu poate fi considerată disfuncțională. Tribunalul precizează, în plus, că articolul 107 alineatul (3) litera (c) TFUE nu impune în mod explicit Comisiei să cuantifice valoarea exactă a echivalentului-subvenție care rezultă dintr-o măsură de ajutor. Prin urmare, dacă aceasta este în măsură să concluzioneze în sensul caracterului adecvat, necesar și proporțional al unei măsuri de ajutor fără ca această valoare să fie explicită, nu i se poate reproșa că nu a procedat la o cuantificare a acesteia. În sfârșit, Tribunalul reține că ajutoarele de exploatare, destinate menținerii statu-quo-ului sau scutirii unei întreprinderi de costurile pe care ar fi trebuit să le suporte în mod normal în cadrul gestiunii curente sau al activităților sale obișnuite, nu pot fi considerate compatibile cu piața internă, astfel de ajutoare nefiind de natură să îndeplinească cerințele articolului 107 alineatul (3) litera (c) TFUE. În schimb, nimic nu se opune ca o măsură de ajutor care urmărește un obiectiv de interes public, care este adecvată și necesară pentru atingerea acestui obiectiv, care nu afectează condițiile schimburilor comerciale într-o măsură contrară interesului comun și care, în consecință, îndeplinește exigențele articolului 107 alineatul (3) litera (c) TFUE să fie declarată compatibilă cu piața internă, în aplicarea acestei dispoziții, indiferent dacă ea trebuie calificată drept ajutor pentru investiții sau ajutor de exploatare.

3. Faza preliminară de examinare – Obligația de investigare

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 19 septembrie 2018, *HH Ferries și alții/Comisia* (T-68/15, [EU:T:2018:563](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe cu privire la o acțiune introdusă împotriva deciziei Comisiei, pe de o parte, de a nu califica anumite măsuri drept ajutoare și, pe de altă parte, de a nu formula obiecții împotriva garanțiilor de stat și a ajutoarelor fiscale acordate consorțiului responsabil pentru construirea și exploatarea proiectului de infrastructură de legătură fixă feroviară-rutieră prin strâmtoarea Øresund dintre Kastруп (Danemarca) și Limhamn (Suedia), în urma procedurii preliminare de examinare prevăzute la articolul 108 alineatul (3) TFUE³². Reclamantele invocau, printre altele, o încălcare de către Comisie a obligației de inițiere a procedurii oficiale de investigare prevăzute la articolul 108 alineatul (2) TFUE. În opinia lor, în cursul examinării preliminare, Comisia a întâmpinat dificultăți serioase care ar fi trebuit să o oblige să inițieze procedura oficială de investigare.

Tribunalul amintește că, în cazul în care, în urma unei prime examinări în cadrul procedurii prevăzute la articolul 108 alineatul (3) TFUE, Comisia nu poate dobândi convingerea că o măsură de ajutor de stat fie nu constituie un ajutor în sensul articolului 107 alineatul (1) TFUE, fie, dacă este calificată drept ajutor, este compatibilă cu Tratatul FUE sau în cazul în care această procedură nu i-a permis să înlăture toate dificultățile ridicate de aprecierea compatibilității măsurii respective, această instituție are obligația de a iniția procedura prevăzută la articolul 108 alineatul (2) TFUE, fără a dispune în această privință de o marjă de apreciere. În cazul în care caracterul insuficient sau incomplet al examinării efectuate de Comisie cu ocazia fazei preliminare de examinare constituie un indiciu al existenței unor dificultăți serioase, revine reclamantului sarcina de a dovedi existența unor dificultăți serioase, dovadă pe care o poate face pe baza unui ansamblu de indicii concordante.

³² Decizia C(2014) 7358 final a Comisiei din 15 octombrie 2014 de a nu califica anumite măsuri drept ajutoare și de a nu formula obiecții în urma procedurii preliminare de examinare prevăzute la articolul 108 alineatul (3) TFUE împotriva ajutoarelor de stat SA.36558 (2014/NN) și SA.38371 (2014/NN) – Danemarca, precum și SA.36662 (2014/NN) – Suedia, privind finanțarea publică a proiectului de infrastructură de legătură fixă feroviară-rutieră din Sund (JO 2014, C 418, p. 1, și JO 2014, C 437, p. 1).

Cu privire la acest aspect, Tribunalul constată că decizia atacată nu oferă nicio explicație cu privire la motivele pentru care garanțiile de stat acordate în speță trebuie să fie considerate scheme de ajutor, ceea ce este un element care evidențiază existența unei examinări insuficiente și incomplete. În special, aceasta nu indică deloc modul în care ajutoarele cuprinse în garanțiile de stat îndeplinesc condiția potrivit căreia ajutorul nu trebuie să fie legat de un proiect specific, așa cum rezultă din articolul 1 litera (d) din Regulamentul nr. 659/1999³³.

Pe de altă parte, reține Tribunalul, examinarea compatibilității ajutoarelor de stat în litigiu a fost insuficientă și incompletă întrucât Comisia, în primul rând, nu a verificat existența unor condiții pentru mobilizarea garanțiilor de stat, în al doilea rând, la sfârșitul examinării sale preliminare, nu era capabilă să determine elementul de ajutor conținut în garanțiile de stat, în al treilea rând, nu a verificat eventualitatea unui ajutor pentru funcționare care să acopere costurile de exploatare, în al patrulea rând, nu cunoștea limita cuantumului și nici limita de durată precisă a ajutoarelor în cauză, în al cincilea rând, nu se afla în posesia a suficiente elemente pentru a demonstra că ajutorul legat de garanțiile de stat și ajutorul legat de ajutoarele fiscale daneze erau limitate la minimul necesar pentru realizarea proiectului în litigiu și, în al șaselea rând, nu a examinat efectele ajutoarelor în cauză asupra concurenței și asupra schimburilor comerciale dintre state membre și nici nu a efectuat evaluarea comparativă a efectelor lor negative și a efectelor lor pozitive. Tribunalul concluzionează că Comisia a întâmpinat dificultăți serioase în ceea ce privește constatarea compatibilității ajutoarelor de stat în cauză, care ar fi trebuit să o oblige să inițieze procedura oficială de investigare, și pe această bază, anulează decizia atacată.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 15 noiembrie 2018, *Energy și Tempus Energy Technology/Comisia* (T-793/14, [EU:T:2018:790](#)), Tribunalul a fost chemat să se pronunțe cu privire la legalitatea deciziei Comisiei de a nu formula obiecții împotriva schemei de ajutor referitoare la piața de capacități a Regatului Unit pentru motivul că schema respectivă este compatibilă cu piața internă în temeiul articolului 107 alineatul (3) litera (c) TFUE³⁴. Reclamantele susțineau că, în speță, Comisia nu putea considera, în urma unei examinări preliminare și având în vedere informațiile disponibile în momentul adoptării deciziei atacate, că piața de capacități preconizată nu ridică îndoieli în ceea ce privește compatibilitatea sa cu piața internă.

Analizând acest aspect în special din perspectiva Orientărilor privind ajutoarele de stat pentru protecția mediului și energie pentru perioada 2014-2020³⁵, Tribunalul subliniază că noțiunea de îndoieli prevăzută la articolul 4 alineatele (3) și (4) din Regulamentul nr. 659/1999 prezintă un caracter obiectiv. Existența unor astfel de îndoieli trebuie să fie căutată atât în împrejurările în care a fost adoptat actul atacat, cât și în conținutul acestuia, în mod obiectiv, prin efectuarea unei analize a motivelor deciziei în raport cu elementele de care dispunea Comisia atunci când s-a pronunțat cu privire la compatibilitatea cu piața internă a ajutoarelor în litigiu. Tribunalul precizează totodată că, pentru a fi în măsură să efectueze o examinare suficientă din perspectiva normelor aplicabile ajutoarelor de stat, Comisia nu este obligată să își limiteze analiza la elementele conținute în notificarea măsurii în cauză. Aceasta poate și, după caz, trebuie să caute informațiile relevante pentru a dispune atunci când adoptă decizia, de elemente de evaluare care pot fi în mod rezonabil considerate suficiente și clare pentru a efectua evaluarea. Prin urmare, în cazul de față, pentru a dovedi existența unor îndoieli în sensul articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 659/1999, reclamantele trebuiau să demonstreze

33] Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a normelor de aplicare a articolului [108 TFUE] (JO 1999, L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41).

34] Decizia C(2014) 5083 final a Comisiei din 23 iulie 2014 de a nu ridica obiecții cu privire la schema de ajutoare privind piața de capacități a Regatului Unit, pentru motivul că schema menționată este compatibilă cu piața internă în temeiul articolului 107 alineatul (3) litera (c) TFUE (ajutor de stat 2014/N-2) (JO 2014, C 348, p. 5).

35] Orientările privind ajutoarele de stat pentru protecția mediului și energie pentru perioada 2014-2020 (JO 2014, C 200, p. 1).

că Comisia nu a căutat și nu a examinat în mod diligent și imparțial toate elementele pertinente pentru această analiză sau nu le-a luat în considerare în mod corespunzător, astfel încât să elimine orice îndoială cu privire la compatibilitatea măsurii notificate cu piața internă.

Potrivit Tribunalului, faptul că examinarea preliminară a durat doar o lună nu permite totuși să se considere că este vorba despre un indiciu probant pentru a constata lipsa unor îndoieli în urma primei examinări a măsurii în cauză. Astfel, în faza de prenotificare, Comisia a comunicat Regatului Unit mai multe serii de întrebări, care dovedeau dificultățile cu care se confrunta pentru a efectua o evaluare completă a măsurii care urma să fie notificată. Astfel, cu o săptămână înainte de notificarea măsurii respective, Comisia a adresat Regatului Unit o serie de întrebări referitoare în special la efectul stimulat al măsurii preconizate, la proporționalitatea sa și la eventuale discriminări între furnizorii de capacitate, trei întrebări care constituie nucleul aprecierii pe care trebuia să o efectueze Comisia în temeiul orientărilor. În același timp, Comisia a fost de asemenea contactată de trei tipuri diferite de operatori care și-au exprimat îngrijorarea cu privire la anumite aspecte avute în vedere pentru piața de capacitate. În plus, nu reiese că în cursul examinării preliminare Comisia a efectuat o anchetă specifică sau a apreciat în mod autonom informațiile transmise de Regatul Unit cu privire la rolul gestionării cererii pe piața de capacitate. Tribunalul consideră, pe de altă parte, că Comisia nu a evaluat în mod corespunzător acest rol. Tribunalul constată, în plus, că Comisia avea cunoștință de dificultățile menționate de un grup de experți tehnici în ceea ce privește luarea în considerare a potențialului gestionării cererii în cadrul pieței de capacitate. Cu toate acestea, din decizia atacată reiese că Comisia a considerat că era suficient, pentru a aprecia luarea efectivă în considerare a gestionării cererii – și pentru a nu se mai afla într-o situație în care ar putea avea îndoieli în legătură cu acest aspect în ceea ce privește compatibilitatea schemei de ajutoare cu piața internă –, să accepte modalitățile avute în vedere de Regatul Unit în acest sens. La finalul analizei sale, Tribunalul ajunge la concluzia că aprecierea compatibilității măsurii notificate cu piața internă ridică îndoieli în sensul articolului 4 din Regulamentul nr. 659/1999, care ar fi trebuit să determine Comisia să inițieze procedura prevăzută la articolul 108 alineatul (2) TFUE.

4. Recuperare

Cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **Banco Santander și Santusa/Comisia** (T-399/11 RENV, [EU:T:2018:787](#)), a oferit de asemenea ocazia Tribunalului să precizeze condițiile în care un ajutor declarat ilegal și incompatibil poate să nu facă obiectul unei recuperări, cu respectarea principiului protecției încrederii legitime. În speță, Comisia a considerat că beneficiarii schemei în cauză puteau avea o astfel de încredere până la momentul publicării în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* a deciziei de inițiere a procedurii oficiale de investigare. În acțiunea lor, reclamantele susțineau în special că această încredere ar fi trebuit să fie recunoscută de către Comisie până la data publicării deciziei atacate.

În această privință, Tribunalul începe prin a aminti că dreptul de a se prevala de principiul protecției încrederii legitime presupune îndeplinirea a trei condiții cumulative. În primul rând, asigurări precise, necondiționate și concordante, emise de surse autorizate și de încredere, trebuie să fi fost furnizate de administrație părții interesate. În al doilea rând, aceste asigurări trebuie să fie de natură să dea naștere unei așteptări legitime în percepția persoanei căreia îi sunt adresate. În al treilea rând, asigurările date trebuie să fie conforme cu normele aplicabile. Potrivit Tribunalului, în cazul în care ar exista o normă sau un principiu potrivit căruia Comisia este obligată să dispună recuperarea oricărui ajutor ilegal și incompatibil cu piața internă, asigurările furnizate în lipsa recuperării unui asemenea ajutor, care pot rezulta din asigurări furnizate în ceea ce privește lipsa calificării măsurii în cauză ca ajutor, ar fi în mod necesar contrare acestui principiu sau acestei norme. Astfel, cea de a treia dintre condițiile cumulative de aplicare a principiului protecției încrederii legitime nu ar putea fi îndeplinită niciodată. Tribunalul consideră însă că întreprinderile cărora li se aplica sau li se putea aplica schema în litigiu erau în măsură încă de la data publicării deciziei de inițiere să își adapteze imediat comportamentul prin neîncheierea unui angajament referitor la achiziționarea unor titluri de participare

într-o societate străină în cazul în care apreciau că un astfel de angajament, ținând seama de riscul de a nu putea beneficia la final de avantajul fiscal prevăzut de regimul în litigiu, nu prezenta un interes economic suficient.

În Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **Deutsche Telekom/Comisia** (T-207/10, [EU:T:2018:786](#)), Tribunalul s-a pronunțat de asemenea asupra deciziei Comisiei care a făcut obiectul Hotărârii din 15 noiembrie 2018, **Banco Santander și Santusa/Comisia** (T-399/11 RENV, [EU:T:2018:787](#)), în cadrul unei acțiuni introduse de această dată de o întreprindere concurentă a unuia dintre beneficiarii schemei de ajutor. Potrivit reclamantei, Comisia ar fi trebuit să dispună recuperarea ajutoarelor acordate în temeiul acestei scheme și să nu autorizeze, pe baza principiului protecției încrederii legitime, continuarea punerii în aplicare a schemei menționate pentru achizițiile de titluri de participare anterioare publicării deciziei de inițiere a procedurii oficiale de investigare.

În ceea ce privește acest argument, Tribunalul subliniază că, atunci când un ajutor este pus în aplicare fără să fi fost notificat în prealabil Comisiei, astfel încât acesta este ilegal în conformitate cu articolul 108 alineatul (3) TFUE, beneficiarul ajutorului nu poate avea, în acel moment, încredere legitimă în legalitatea acordării acestuia, cu excepția existenței unor împrejurări excepționale. Admiterea acestei excepții este justificată în special de statutul diferit al statelor membre și al beneficiarilor în raport cu obligația de notificare. Excepția admisă în favoarea beneficiarilor ajutorului este, în plus, justificată de faptul că, fără admiterea acesteia, principiul general al protecției încrederii legitime ar fi lipsit de substanță în materie de ajutoare de stat, din moment ce obligația de recuperare pe care acest principiu urmărește să o atenueze nu se aplică decât în cazul ajutoarelor nenotifycate puse în aplicare fără aprobarea Comisiei.

Examinând de asemenea în special întinderea în timp a încrederii legitime recunoscute, Tribunalul arată că în acest context este necesar să se distingă data dobândirii încrederii legitime, care corespunde datei la care s-a luat cunoștință de asigurările precise, și obiectul încrederii legitime dobândite, care poate cuprinde operațiuni efectuate înainte de această dată, potrivit termenilor asigurărilor precise furnizate. Astfel, încrederea legitimă vizează cel mai adesea – și mai ales în speță – menținerea unei situații existente, care, prin definiție, s-a născut înaintea actului generator de încredere în menținerea sa. Rezultă că, în speță, Comisia nu a considerat în mod eronat că încrederea legitimă viza ajutoarele acordate în temeiul schemei în litigiu după intrarea în vigoare a acesteia.

IV. Proprietate intelectuală – Marca Uniunii Europene

1. Competența de modificare

În cauza în care s-a dat Ordonanța din 1 februarie 2018, *ExpressVPN/EUIPO (EXPRESSVPN)* (T-265/17, [EU:T:2018:79](#)), Tribunalul a avut ocazia să se pronunțe asupra aspectului dacă poate fi considerată admisibilă o acțiune care cuprinde exclusiv un capăt de cerere privind modificarea unei decizii a camerei de recurs a Oficiului Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală (EUIPO). În speță, în observațiile sale cu privire la excepția de inadmisibilitate a acțiunii, invocată de EUIPO, reclamanta preciza că solicită doar modificarea deciziei atacate.

Potrivit Tribunalului, unicul capăt de cerere al acțiunii cu care era sesizat constituie o cerere de modificare, în sensul articolului 65 alineatul (3) din Regulamentul (CE) nr. 207/2009³⁶ [devenit articolul 72 alineatul (3) din Regulamentul (UE) 2017/1001], care prevede că, în cazul acțiunilor formulate împotriva deciziilor camerelor de recurs, „Tribunalul are competența atât de a anula, cât și de a modifica decizia atacată”. Astfel, întrucât reclamanta a subliniat în observațiile sale cu privire la excepția de inadmisibilitate că solicita numai „modificarea” deciziei atacate, Tribunalul nu poate în speță să interpreteze acest unic capăt de cerere în sensul că ar avea ca obiect atât anularea, cât și modificarea deciziei respective. Prin urmare, întrucât anularea în tot sau în parte a unei decizii constituie o condiție prealabilă și necesară pentru a putea admite o cerere de modificare în sensul articolului 65 alineatul (3) din Regulamentul nr. 207/2009, o astfel de cerere nu poate fi admisă în absența unei cereri de anulare a deciziei contestate. În orice caz, întrucât cererea reclamantei privea „înregistrarea mărcii în registrul mărcilor Uniunii Europene de către EUIPO”, iar o cameră de recurs nu este competentă să soluționeze o astfel de cerere, nici Tribunalul nu are competența de a soluționa o cerere de modificare având ca obiect modificarea de către acesta a deciziei adoptate în acest sens de o cameră de recurs, astfel încât o asemenea acțiune trebuie să fie respinsă ca inadmisibilă.

2. Motive absolute de refuz

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 15 martie 2018, *La Mafra Franchises/EUIPO – Italia (La Mafra SE SIENTA A LA MESA)* (T-1/17, [EU:T:2018:146](#)), era în discuție cererea formulată de Republica Italiană având ca obiect declararea nulității, pentru motivul că contravenea ordinii publice, a unei mărci figurative constând într-un semn complex alcătuit dintr-un fond negru în formă de pătrat în interiorul căruia se regăsesc elementele verbale „la mafia” și „se sienta a la mesa” scrise cu alb și însoțite în planul secund de reprezentarea unui trandafir roșu. Divizia de anulare și ulterior camera de recurs a EUIPO au considerat că marca contestată este contrară ordinii publice și că, prin urmare, trebuia să fie declarată nulă în totalitate, în conformitate cu articolul 7 alineatul (1) litera (f) din Regulamentul nr. 207/2009 [în prezent articolul 7 alineatul (1) litera (f) din Regulamentul 2017/1001].

³⁶ | Regulamentul (CE) nr. 207/2009 al Consiliului din 26 februarie 2009 privind marca Uniunii Europene (JO 2009, L 78, p. 1), cu modificările ulterioare [înlocuit prin Regulamentul (UE) 2017/1001 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iunie 2017 privind marca Uniunii Europene (JO 2017, L 154, p. 1)].

Sesizat fiind cu o acțiune introdusă de reclamantă împotriva deciziei camerei de recurs, Tribunalul amintește mai întâi că, pentru a aplica motivul absolut de refuz prevăzut la articolul 7 alineatul (1) litera (f) din Regulamentul nr. 207/2009, trebuie luate în considerare atât împrejurările comune tuturor statelor membre ale Uniunii, cât și împrejurările specifice unor state membre privite în mod individual, care pot influența percepția publicului relevant aflat pe teritoriul acestor state. Astfel, după ce a dedus din caracterul dominant al elementului verbal „la mafia” că marca contestată ar fi percepută ca făcând referire la o organizație criminală cunoscută sub acest nume, Tribunalul consideră că activitățile infracționale la care recurge această organizație încalcă înseși valorile pe care se întemeiază Uniunea, în special valorile privind respectarea demnității umane și libertatea, astfel cum sunt prevăzute la articolul 2 TUE și la articolele 2, 3 și 6 din Carta drepturilor fundamentale. Subliniind faptul că aceste valori sunt indivizibile și constituie patrimoniul spiritual și moral al Uniunii, Tribunalul precizează de asemenea că Mafia acționează în domeniile criminalității deosebit de grave cu dimensiuni transfrontaliere, în care intervenția legiuitorului Uniunii este prevăzută la articolul 83 TFUE. Tribunalul reține, pe de altă parte, că elementul verbal „la mafia” este perceput de o manieră profund negativă în Italia din cauza atingerilor grave aduse de această organizație criminală securității acestui stat membru. În consecință, Tribunalul statuează că, în speță, camera de recurs a apreciat în mod întemeiat că elementul verbal „la mafia” din cadrul mărcii contestate evocă în mod evident în percepția publicului relevant numele unei organizații criminale responsabile de atingeri deosebit de grave aduse ordinii publice.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 24 octombrie 2018, **Pirelli Tyre/EUIPO - Yokohama Rubber (Reprezentarea unei caneluri în formă de „L”)** (T-447/16, în prezent în recurs³⁷, [EU:T:2018:709](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe cu privire la o acțiune împotriva deciziei prin care Camera a cincea de recurs a EUIPO a confirmat decizia diviziei de anulare conform căreia marca reclamantei, un semn figurativ reprezentând o canelură în formă de „L” și înregistrat în special pentru anvelope, era constituită exclusiv din forma produsului necesară pentru obținerea unui rezultat tehnic, în sensul articolului 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) din Regulamentul (CE) nr. 40/94³⁸. În susținerea acțiunii formulate, reclamanta reproșa în special camerei de recurs că și-a întemeiat decizia pe o versiune a articolului 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) care nu era aplicabilă *ratione temporis*.

În această privință, Tribunalul subliniază că Regulamentul (UE) 2015/2424³⁹ a modificat modul de redactare a articolului 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) din Regulamentul nr. 207/2009 [devenit articolul 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) din Regulamentul 2017/1001], care privește o normă de fond. Potrivit Tribunalului, nu rezultă din termenii Regulamentului 2015/2424, din finalitatea și din economia sa că articolul 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) din Regulamentul nr. 207/2009, în versiunea sa rezultată din Regulamentul 2015/2424, ar trebui să se aplice în situații apărute anterior intrării în vigoare a acestui din urmă regulament, la 23 martie 2016. În consecință, articolul 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) din Regulamentul nr. 207/2009, în versiunea care rezultă din Regulamentul 2015/2424, nu era în mod vădit aplicabil în speță, dat fiind că marca contestată fusese înregistrată la 18 octombrie 2002, în urma unei cereri de înregistrare depuse la 23 iulie 2001. Prin urmare, camera de recurs era obligată să aprecieze dacă marca contestată trebuia să fie declarată nulă în raport cu articolul 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) din Regulamentul nr. 40/94.

37] Cauza C-818/18 P, **Yokohama Rubber – Pirelli Tyre/EUIPO** și cauza C-6/19 P, **Pirelli Tyre**.

38] Regulamentul (CE) nr. 40/94 al Consiliului din 20 decembrie 1993 privind marca comunitară (JO 1994, L 11, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 146), cu modificările ulterioare (înlocuit prin Regulamentul nr. 207/2009, cu modificările ulterioare, el însuși înlocuit prin Regulamentul 2017/1001).

39] Regulamentul (UE) 2015/2424 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 decembrie 2015 de modificare a Regulamentului nr. 207/2009 și a Regulamentului (CE) nr. 2868/95 al Comisiei de punere în aplicare a Regulamentului nr. 40/94 și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 2869/95 al Comisiei privind taxele care trebuie plătite Oficiului pentru Armonizare în cadrul Pieței Interne (mărci, desene și modele industriale) (JO 2015, L 341, p. 21).

Pe fond, Tribunalul constată mai întâi că, așa cum a fost înregistrat, semnul contestat nu reprezintă nici forma unui pneu, nici forma benzii de rulare a unui pneu. Tribunalul precizează că, desigur, în scopul identificării caracteristicilor esențiale ale unui semn bidimensional, camera de recurs poate să ia în considerare, pe lângă reprezentarea grafică și eventualele descrieri depuse cu ocazia depunerii cererii de înregistrare, elementele utile care permit să se aprecieze ceea ce reprezintă în mod concret semnul în cauză. Totuși, pentru a califica forma pe care o reprezintă un semn contestat, EUIPO nu este autorizat să adauge la această formă elemente care nu sunt elemente constitutive ale acestui semn și care îi sunt, prin urmare, exterioare sau străine. Astfel, interesul general care stă la baza articolului 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) din Regulamentul nr. 40/94 nu autorizează camera de recurs să se îndepărteze, în cadrul aplicării acestei dispoziții specifice, de forma reprezentată de semnul respectiv. Reținând, pe de altă parte, că domeniul de aplicare al motivului absolut de refuz prevăzut la articolul 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) din Regulamentul nr. 40/94 nu este limitat numai la semnele constituite exclusiv din forma unui „produs” ca atare, Tribunalul arată însă că, în speță, semnul contestat nu este constituit exclusiv din forma produselor în cauză și nici dintr-o formă care, în sine, reprezintă, pe plan cantitativ și calitativ, o parte semnificativă a produselor respective. În consecință, în mod eronat camera de recurs a considerat că semnul contestat reprezenta banda de rulare a unui pneu și că semnul menționat era constituit din „forma produsului” în sensul articolului 7 alineatul (1) litera (e) punctul (ii) din Regulamentul nr. 40/94.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 25 octombrie 2018, **Devin/EUIPO – Haskovo (DEVIN)** (T-122/17, în prezent în recurs⁴⁰, [EU:T:2018:719](#)), Tribunalul a fost chemat să examineze echilibrul dintre interesul general de a menține disponibilitatea denumirilor geografice și interesul special al titularului unei mărci. În speță, Camera a doua de recurs a EUIPO a confirmat decizia diviziei de anulare care declarase nulitatea mărcii contestate, înregistrată pentru băuturi nealcoolice, pentru motivul că, dat fiind faptul că orașul Devin (Bulgaria) este cunoscut de marele public ca o stațiune termală, această marcă era descriptivă în ceea ce privește originea geografică a produselor desemnate.

Examinând mai întâi percepția termenului „devin” de către consumatorul mediu din țările vecine Bulgariei, și anume Grecia și România, Tribunalul constată că simplul fapt că orașul Devin este detectat de motoarele de căutare pe internet nu este suficient pentru a stabili că este vorba despre un loc cunoscut de o parte importantă a publicului relevant din aceste țări. Nici existența unui „profil turistic neneglijabil pe internet” în sine nu este suficientă pentru a demonstra cunoașterea unui oraș mic de către publicul relevant din străinătate. În speță, arată Tribunalul, camera de recurs, concentrându-se în mod greșit asupra turiștilor străini, în special greci și români, care vizitează Bulgaria sau orașul Devin, nu a luat în considerare întreg publicul relevant, constituit din consumatorul mediu din Uniune, în special din Grecia și din România, ci s-a limitat în mod eronat la o parte minimă sau infimă a publicului relevant, care oricum se dovedește a fi neglijabilă și nu poate fi considerată suficient de reprezentativă pentru acesta. Astfel, camera de recurs a efectuat un control neadecvat, care a condus-o în mod ineluctabil la o apreciere de fapt eronată a percepției termenului „devin” de către publicul relevant.

După ce a concluzionat că din dosar nu reieșea că termenul „devin” a fost recunoscut ca desemnarea unei proveniențe geografice de către consumatorul mediu din alte state membre decât Bulgaria, Tribunalul analizează în continuare consecințele acestei constatări asupra disponibilității denumirii geografice Devin. Tribunalul reține că, chiar dacă articolul 12 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 207/2009 [devenit, sub o formă ușor modificată, articolul 14 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul 2017/1001] nu conferă terților posibilitatea de a utiliza ca marcă o denumire geografică, el garantează totuși că aceștia îl pot utiliza în mod descriptiv, și anume ca indicație referitoare la proveniența geografică, cu condiția ca utilizarea lui să fie făcută în conformitate cu uzanțele oneste în materie industrială sau comercială. Astfel, este permisă în special o

40| Cauza C-800/18 P, **Haskovo/EUIPO**.

utilizare descriptivă a numelui Devin în scopul de a promova orașul ca destinație turistică. Tribunalul precizează, în plus, că numele orașului Devin rămâne disponibil pentru terți nu doar pentru o utilizare descriptivă, cum este promovarea turismului în acest oraș, ci și ca semn distinctiv în cazul existenței unui „motiv întemeiat” și în lipsa unui risc de confuzie care exclude aplicarea articolelor 8 și 9 din Regulamentul nr. 207/2009. Interesul general de a păstra disponibilitatea unei denumiri geografice precum cea a orașului termal Devin poate astfel să fie protejat datorită permisiunii de a se recurge la utilizări descriptive ale unor astfel de denumiri și datorită măsurilor de protecție care limitează dreptul exclusiv al titularului mărcii contestate, fără a fi necesară anularea acestei mărci. Prin urmare, camera de recurs a săvârșit o eroare de apreciere și, în consecință, decizia atacată trebuie anulată.

3. Motive relative de refuz

Cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 1 februarie 2018, **Philip Morris Brands/EUIPO – Explosal (Superior Quality Cigarettes FILTER CIGARETTES Raquel)** (T-105/16, [EU:T:2018:51](#)), a permis Tribunalului să examineze dacă, în cadrul unei proceduri de declarare a nulității, o cameră de recurs a EUIPO avea dreptul să refuze să ia în considerare dovezile privind renumele unei mărci a Uniunii Europene prezentate tardiv. În susținerea cererii sale de declarare a nulității în fața EUIPO, reclamanta se prelua de renumele mărcii Marlboro, fără a prezenta însă niciun element de probă în acest sens. Întrucât dovezile prezentate ulterior în fața camerei de recurs au fost respinse ca fiind tardive, reclamanta reproșa acesteia o aplicare eronată a articolului 76 alineatul (2) din Regulamentul nr. 207/2009 [devenit articolul 95 alineatul (2) din Regulamentul 2017/1001] coroborat cu norma 50 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 2868/95⁴¹, considerând că, în măsura în care elementele de probă în discuție prezentate tardiv aveau o reală relevanță în ceea ce privește soluționarea procedurii, refuzul de a le lua în considerare contravenea principiului bunei administrări. Reclamanta invoca totodată o decizie anterioară a aceleiași camere de recurs, în care s-ar fi recunoscut că marca Marlboro a dobândit „un mare renume” în întreaga Uniune.

Tribunalul consideră mai întâi că, în măsura în care probele prezentate în fața camerei de recurs nu pot fi considerate probe „complementare” sau „suplimentare” care vin să se adauge probelor deja prezentate de reclamantă, camera de recurs era în principiu obligată să nu le ia în considerare, în conformitate cu norma 50 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2868/95 și cu articolul 76 alineatul (2) din Regulamentul nr. 207/2009. Tribunalul subliniază în continuare că revine în sarcina fiecărei părți care se prevalează de renumele mărcii sale anterioare să demonstreze, în cadrul circumscris al fiecărei proceduri în care este parte și pe baza elementelor de fapt pe care le consideră cele mai potrivite, că respectiva marcă a dobândit un astfel de renume, fără a se putea limita la a pretinde că face această dovadă prin recunoașterea acestui renume, inclusiv pentru aceeași marcă, în cadrul unei proceduri administrative distincte. Rezultă că EUIPO nu era nicidecum obligat să recunoască în mod automat renumele mărcii anterioare exclusiv pe baza constatărilor făcute în cadrul unei alte proceduri în care a fost adoptată decizia anterioară.

Cu toate acestea, Tribunalul consideră că, în lumina jurisprudenței care impune ca EUIPO să ia în considerare deciziile deja adoptate și să analizeze cu o deosebită atenție aspectul dacă este sau nu este necesar să decidă în același sens, decizia anterioară constituia în mod vădit un indiciu că marca anterioară putea să se bucure de un renume în sensul articolului 8 alineatul (5) din Regulamentul nr. 207/2009. În aceste împrejurări, elementele de probă prezentate de reclamantă în fața camerei de recurs puteau fi în mod clar de natură a avea o reală relevanță în ceea ce privește soluționarea procedurii. În consecință, refuzând să examineze

⁴¹ Regulamentul (CE) nr. 2868/95 al Comisiei din 13 decembrie 1995 de punere în aplicare a Regulamentului nr. 40/94 (JO 1995, L 303, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 189).

proba pentru motivul că aceasta era tardivă, camera de recurs a omis să examineze un factor potențial relevant în aplicarea acestei dispoziții. Larga putere de apreciere de care dispune EUIPO în exercitarea atribuțiilor sale nu poate să îl scutească de obligația de a strânge toate elementele de fapt și de drept necesare pentru exercitarea puterii sale de apreciere în ipotezele în care refuzul de a ține seama de anumite elemente prezentate cu întârziere ar contraveni principiului bunei administrări. În consecință, prin faptul că a reținut că elementele de probă prezentate de reclamantă pentru prima dată în fața camerei de recurs nu trebuiau să fie luate în considerare deoarece au fost prezentate tardiv camera de recurs a încălcat principiul bunei administrări.

Cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 15 octombrie 2018, **John Mills/EUIPO – Jerome Alexander Consulting (MINERAL MAGIC)** (T-7/17, în prezent în recurs⁴², [EU:T:2018:679](#)), a oferit Tribunalului ocazia de a interpreta articolul 8 alineatul (3) din Regulamentul nr. 207/2009, potrivit căruia, la opoziția titularului mărcii, înregistrarea unei mărci se respinge atunci când este solicitată de agentul sau reprezentantul titularului mărcii în numele său și fără acordul titularului.

Potrivit Tribunalului, această dispoziție impune existența unui raport direct între marca titularului și cea a cărei înregistrare este solicitată de agent sau reprezentant în nume propriu. Un astfel de raport nu poate fi conceput decât în cazul în care mărcile în cauză corespund. În acest cadru, lucrările pregătitoare ale Regulamentului privind marca Uniunii Europene aduc clarificări utile referitor la intențiile legiuitorului și conduc la interpretarea potrivit căreia marca anterioară și marca solicitată trebuie să fie identice – iar nu doar similare – pentru ca articolul 8 alineatul (3) din Regulamentul nr. 207/2009 să poată fi aplicat. Astfel, posibilitatea pe care legiuitorul Uniunii o prevăzuse inițial, în proiectul preliminar de regulament privind marca Uniunii Europene, ca dispoziția în cauză să se poată aplica și în ipoteza unui semn similar, nu a fost preluată în versiunea finală. Pe de altă parte, din lucrările pregătitoare amintite rezultă că dispoziția în cauză trebuia să fie interpretată ca aplicându-se la nivel internațional în sensul articolului 6 septies din Convenția de la Paris⁴³. Întrucât este parte la Acordul privind aspectele legate de comerț ale drepturilor de proprietate intelectuală (TRIPS)⁴⁴, iar articolul 2 din acest acord face trimitere la mai multe dispoziții materiale din Convenția de la Paris, inclusiv articolul 6 septies, Uniunea este obligată să interpreteze articolul 8 alineatul (3) din Regulamentul nr. 207/2009, în măsura în care este posibil, în lumina textului și a finalității acestui acord și, prin urmare, a dispoziției amintite. Întrucât articolul 8 alineatul (3) din Regulamentul nr. 207/2009, astfel cum este formulat, nu poate fi interpretat în alt mod decât în sensul că marca titularului și cea depusă de agent sau de reprezentant sunt aceleași, Tribunalul statuează că EUIPO nu poate să deducă un argument din lucrările pregătitoare ale acestei convenții pentru a susține că acest articol ar trebui de asemenea interpretat ca vizând situațiile în care semnele sunt doar similare.

42| Cauza C-809/18 P, **EUIPO/John Mills**.

43| Convenția de la Paris pentru protecția proprietății industriale din 20 martie 1883, cu revizuirile și cu modificările ulterioare.

44| Acordul privind aspectele legate de comerț ale drepturilor de proprietate intelectuală (TRIPS) din 15 aprilie 1994 (JO 1994, L 336, p. 214, Ediție specială, 11/vol. 10, p. 228), care constituie anexa 1 C la Acordul de instituire a Organizației Mondiale a Comerțului (JO 1994, L 336, p. 3, Ediție specială, 11/vol. 10, p. 5).

4. Procedura de decădere

a. Utilizare serioasă

Hotărârea din 7 iunie 2018, **Schmid/EUIPO – Landeskammer für Land- und Forstwirtschaft in Steiermark (Steirisches Kürbiskernöl)** (T-72/17, în prezent în recurs⁴⁵, [EU:T:2018:335](#)), a permis Tribunalului să se pronunțe cu privire la aspectul dacă o denumire protejată ca indicație geografică protejată (IGP) în temeiul Regulamentului (UE) nr. 1151/2012⁴⁶ poate face obiectul unei utilizări serioase în sensul articolului 15 alineatul (1) din Regulamentul nr. 207/2009. Tribunalul a fost pus în situația inedită de a face aplicarea jurisprudenței Curții **W. F. Gözze Frottierweberei și Gözze**⁴⁷

Tribunalul amintește mai întâi că rezultă dintr-o jurisprudență constantă că o marcă face obiectul unei „utilizări serioase”, în sensul acestei dispoziții, atunci când este utilizată în conformitate cu funcția sa esențială, care este aceea de a garanta identitatea originii produselor sau serviciilor pentru care a fost înregistrată. În ceea ce privește mărcile individuale, această funcție esențială constă în a garanta consumatorului sau utilizatorului final identitatea originii produsului sau serviciului desemnat de marcă, permițându-i să distingă, fără nicio posibilitate de confuzie, acest produs sau serviciu de cele care au o altă proveniență. Marca trebuie să garanteze că toate produsele sau serviciile pe care le desemnează au fost fabricate sau prestate sub controlul unei singure întreprinderi, căreia îi poate fi atribuită responsabilitatea pentru calitatea acestora.

Potrivit Tribunalului, este necesar să nu se confunde funcția esențială a mărcii cu celelalte funcții pe care le poate îndeplini eventual marca, precum cea care constă în garantarea calității produsului în cauză sau indicarea originii geografice a acestuia. Astfel, o marcă individuală își îndeplinește funcția de indicare a originii atunci când garantează consumatorilor că produsele pe care le desemnează provin de la o singură întreprindere sub controlul căreia sunt fabricate aceste produse și căreia îi poate fi atribuită răspunderea pentru calitatea lor. În speță, utilizarea mărcii contestate nu s-a efectuat în conformitate cu o astfel de funcție de indicare a originii. În consecință, camera de recurs a săvârșit o eroare de drept considerând că fusese demonstrată utilizarea serioasă a mărcii contestate.

b. Marcă devenită denumire comercială obișnuită

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 18 mai 2018, **Mendes/EUIPO – Actial Farmaceutica (VSL#3)** (T-419/17, [EU:T:2018:282](#)), Tribunalul era sesizat cu o acțiune având ca obiect anularea deciziei prin care Camera a doua de recurs a EUIPO a respins cererea de decădere formulată de reclamantă împotriva unei mărci verbale din sectorul farmaceutic. Potrivit camerei de recurs, pe de o parte, elementele de probă prezentate de reclamantă nu permiteau să se stabilească faptul că marca contestată a devenit denumirea comercială obișnuită a produselor pentru care a fost înregistrată și, pe de altă parte, reclamanta nu a dovedit

45| Cauza C-514/18 P, **Landeskammer für Land- und Forstwirtschaft in Steiermark/Schmid**.

46| Regulamentul (UE) nr. 1151/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 noiembrie 2012 privind sistemele din domeniul calității produselor agricole și alimentare (JO 2012, L 343, p. 1).

47| Hotărârea din 8 iunie 2017, **W. F. Gözze Frottierweberei și Gözze** (C-689/15, [EU:C:2017:434](#)).

în mod corespunzător utilizarea înșelătoare a mărcii contestate. Această cauză a constituit pentru Tribunal ocazia de a aplica pentru prima dată articolul 51 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 207/2009 [devenit articolul 58 alineatul (1) literele (b) și (c) din Regulamentul 2017/1001].

Tribunalul începe prin a sublinia că, deși nu există nicio jurisprudență referitoare la aplicarea acestei dispoziții, Curtea a fost chemată totuși să interpreteze articolul 12 alineatul (2) litera (a) din Prima directivă 89/104/CEE⁴⁸, precum și articolul 12 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2008/95/CE⁴⁹, care au un conținut în esență identic cu cel al articolului 51 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 207/2009. Rezultă din această jurisprudență, care se aplică prin analogie articolului 51 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 207/2009, că acest articol privește o situație în care utilizarea mărcii este atât de răspândită încât semnul care constituie marca tinde să desemneze categoria, tipul sau natura produselor sau serviciilor vizate de înregistrare, iar nu produsele sau servicii specifice provenind de la o anumită întreprindere. În acest caz, titularul unei mărci poate fi decăzut din drepturile care îi sunt conferite de articolul 9 din Regulamentul nr. 207/2009, în măsura în care, în primul rând, această marcă a devenit o denumire comercială obișnuită a unui produs sau serviciu pentru care este înregistrată și, în al doilea rând, această schimbare se datorează activității sau inactivității titularului respectiv.

În plus, Tribunalul afirmă că, deși sectoarele interesate cuprind în principal consumatorii și utilizatorii finali, intermediarii care joacă un rol în aprecierea caracterului uzual al mărcii trebuie să fie de asemenea luați în considerare. Astfel, sectorul interesat, al cărui punct de vedere trebuie luat în considerare atunci când se examinează dacă marca contestată a devenit denumirea comercială obișnuită a produsului comercializat sub aceasta, trebuie definit având în vedere caracteristicile pieței produsului respectiv. În speță, dat fiind faptul că produsul comercializat sub marca contestată putea fi achiziționat fără prescripție medicală, sectorul interesat includea în primul rând consumatorii finali ai produsului. În al doilea rând, în ceea ce privește profesioniștii, sectorul interesat includea în special farmaciștii, dar și medicii generaliști sau specialiști.

48| Prima directivă 89/104/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 de apropiere a legislațiilor statelor membre cu privire la mărci (JO 1989, L 40, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 92).

49| Directiva 2008/95/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2008 de apropiere a legislațiilor statelor membre cu privire la mărci (JO 2008, L 299, p. 25).

V. Politica externă și de securitate comună –

Măsurile restrictive

La fel ca în anii precedenți, contenciosul referitor la măsurile restrictive în domeniul politicii externe și de securitate comună (PESC) s-a îmbogățit și în anul 2018. Mai multe decizii merită o atenție deosebită.

1. Ucraina

În Hotărârea din 21 februarie 2018, *Klyuyev/Consiliul* (T-731/15, [EU:T:2018:90](#)), Tribunalul s-a pronunțat cu privire la o cerere de anulare a actelor prin care Consiliul a decis să mențină numele reclamantului pe lista persoanelor cărora li se aplică măsurile restrictive adoptate având în vedere situația din Ucraina⁵⁰. În susținerea cererii sale în anulare, reclamantul a arătat în special că Consiliul a comis o eroare vădită de apreciere atunci când a considerat că era îndeplinit criteriul pertinent pentru impunerea de măsuri restrictive împotriva sa.

După ce a amintit principiile esențiale care decurg din jurisprudență⁵¹ privind obligațiile referitoare în special la necesitatea efectuării unor verificări suplimentare ce revin Consiliului atunci când se adoptă măsuri restrictive, Tribunalul arată mai întâi că Consiliul nu a demonstrat într-un mod suficient de precis și de concret al doilea motiv al menținerii numelui reclamantului pe listă, și anume cel potrivit căruia acesta este o persoană „asociată” cu o persoană care face obiectul unor proceduri penale pentru fapte de deturnare de fonduri publice. În ceea ce privește primul motiv, care întemeiază menținerea numelui reclamantului pe listă, și anume cel care privește faptul că este o persoană care face obiectul unor proceduri penale declanșate de autoritățile ucrainene pentru implicarea în deturnarea de fonduri sau active publice, Tribunalul subliniază în special că, în cazul în care persoana în cauză face observații cu privire la expunerea motivelor, Consiliul are obligația de a examina cu atenție și cu imparțialitate temeinicia motivelor invocate, având în vedere aceste observații și eventuale elemente dezincriminatoare atașate la acestea, o asemenea obligație fiind în legătură cu obligația de a respecta principiul bunei administrări, consacrat la articolul 41 din Carta drepturilor fundamentale. În acest context, Consiliul trebuie să verifice, pe de o parte, în ce măsură elementele de probă pe care s-a întemeiat permiteau să se determine că situația reclamantului corespundea motivului pentru menținerea numelui său pe listă și, pe de altă parte, dacă aceste elemente de probă permiteau calificarea acțiunilor reclamantului în conformitate cu criteriul pertinent. Numai dacă aceste verificări nu duc la niciun rezultat i-ar reveni Consiliului sarcina de a opera verificări suplimentare. Problema nu este de a ști dacă, având în vedere elementele aduse la cunoștința Consiliului, acesta era obligat să înlăture numele reclamantului de pe listă, ci numai dacă acesta era obligat să țină seama de aceste elemente și, după caz, să efectueze verificări suplimentare sau să solicite lămuriri autorităților ucrainene. În această privință, este suficient ca aceste elemente să poată genera întrebări legitime privind, pe de o parte, rezultatul anchetei și, pe de altă parte, fiabilitatea și stadiul actual al informațiilor transmise.

50] A se vedea printre altele Decizia (PESC) 2015/1781 a Consiliului din 5 octombrie 2015 de modificare a Deciziei 2014/119/PESC privind măsuri restrictive împotriva anumitor persoane, entități și organisme având în vedere situația din Ucraina (JO 2015, L 259, p. 23), Decizia (PESC) 2016/318 a Consiliului din 4 martie 2016 de modificare a Deciziei 2014/119/PESC privind măsuri restrictive împotriva anumitor persoane, entități și organisme având în vedere situația din Ucraina (JO 2016, L 60, p. 76) și Decizia (PESC) 2017/381 a Consiliului din 3 martie 2017 de modificare a Deciziei 2014/119/PESC privind măsuri restrictive împotriva anumitor persoane, entități și a organisme având în vedere situația din Ucraina (JO 2017, L 58, p. 34).

51] Hotărârea din 30 iunie 2016, *Al Matri/Consiliul* (T-545/13, nepublicată, [EU:T:2016:376](#)).

În speță, reține Tribunalul, fiind informat cu privire la faptul că parchetul unui stat membru al Uniunii are îndoieli serioase în privința caracterului suficient de fundamentat al elementelor de probă care susțin ancheta autorităților ucrainene care s-a aflat la originea deciziei Consiliului de a menține numele reclamantului pe listă, Consiliul trebuia să efectueze verificări suplimentare la autoritățile respective sau cel puțin să solicite lămuriri din partea acestora. Rezultă că Consiliul a săvârșit o eroare vădită de apreciere atunci când a considerat că nu era obligat să țină seama de elementele prezentate de reclamant și de argumentele dezvoltate de acesta și nici să efectueze verificări suplimentare la autoritățile ucrainene, deși elementele și argumentele respective erau de natură să suscite întrebări legitime cu privire la fiabilitatea informațiilor furnizate.

O problemă similară s-a aflat în centrul cauzei în care s-a pronunțat Hotărârea din 6 iunie 2018, **Arbuzov/Consiliul** (T-258/17, [EU:T:2018:331](#)). Din nou, Tribunalul a fost sesizat cu o acțiune având ca obiect anularea deciziei Consiliului de menținere a numelui reclamantului pe lista persoanelor, a entităților și a organismelor cărora li se aplică măsurile restrictive având în vedere situația din Ucraina, pentru motivul că acesta făcea obiectul unor proceduri penale declanșate de autoritățile ucrainene pentru deturnarea de fonduri sau active publice⁵². Reclamantul invoca în special o eroare vădită de apreciere comisă de Consiliu, în sensul că, pentru a adopta decizia atacată, acesta s-a întemeiat exclusiv pe un scurt rezumat al situației întocmit de Biroul Procurorului General al Ucrainei, fără a solicita informații suplimentare și fără a examina cu diligența necesară probele în apărare pe care reclamantul le-a prezentat.

După ce a trecut din nou în revistă principiile stabilite de jurisprudență⁵³ cu privire la criteriile care trebuie luate în considerare de Consiliu în vederea adoptării de măsuri restrictive, Tribunalul a continuat prin a analiza argumentele specifice ale reclamantului, care se referă în esență la obiectul procedurii care îl privește și la stadiul în care se află aceasta, în lumina acestor considerații. În ceea ce privește, în primul rând, obiectul procedurii, Tribunalul consideră că Consiliul a adoptat decizia atacată, în măsura în care aceasta se referă la reclamant, fără a săvârși o eroare vădită de apreciere în privința obiectului procedurii penale declanșate de administrația judiciară ucraineană împotriva reclamantului pentru o infracțiune de deturnare de fonduri publice, precum și în privința pertinentei acestuia în lumina criteriului pertinent. În ceea ce privește, în al doilea rând, stadiul avansării procedurii, Tribunalul subliniază în special că este cert că, prin decizia din 15 februarie 2016, o instanță ucraineană a autorizat parchetul ucrainean să acționeze în lipsă în cadrul procedurii penale a cărei existență justifică, în opinia Consiliului, măsurile restrictive care îl vizau pe reclamant. Prin urmare, Tribunalul concluzionează că Consiliul ar fi trebuit să solicite lămuriri de la autoritățile ucrainene cu privire la motivele de natură să justifice lipsa avansării procedurii în pofida adoptării deciziei din 15 februarie 2016. În consecință, Consiliul a comis o eroare vădită care este suficientă pentru a anula decizia atacată în măsura în care îl privește pe reclamant.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 13 septembrie 2018, **DenizBank/Consiliul** (T-798/14, [EU:T:2018:546](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe cu privire la acțiunea formulată de reclamantă împotriva actelor prin care numele ei a fost inclus în anexa III la Regulamentul (UE) nr. 833/2014⁵⁴. În susținerea

52| Decizia (PESC) 2017/381 a Consiliului din 3 martie 2017 de modificare a Deciziei 2014/119/PESC privind măsuri restrictive împotriva anumitor persoane, entități și organisme având în vedere situația din Ucraina (JO 2017, L 58, p. 34).

53| Hotărârea din 7 iulie 2017, **Arbuzov/Consiliul** (T-221/15, nepublicată, [EU:T:2017:478](#)).

54| Decizia 2014/512/PESC a Consiliului din 31 iulie 2014 privind măsuri restrictive având în vedere acțiunile Rusiei de destabilizare a situației în Ucraina (JO 2014, L 229, p. 13), astfel cum a fost modificată prin Decizia 2014/659/PESC a Consiliului din 8 septembrie 2014 (JO 2014, L 271, p. 54), prin Decizia 2014/872/PESC a Consiliului din 4 decembrie 2014 (JO 2014, L 349, p. 58), prin Decizia (PESC) 2015/2431 a Consiliului din 21 decembrie 2015 (JO 2015, L 334, p. 22), prin Decizia (PESC) 2016/1071 a Consiliului din 1 iulie 2016 (JO 2016, L 178, p. 21) și prin Decizia (PESC) 2016/2315 a Consiliului din 19 decembrie 2016 (JO 2016, L 345, p. 65), și Regulamentul (UE) nr. 833/2014 al Consiliului din 31 iulie 2014 privind măsuri restrictive având în vedere acțiunile Rusiei de destabilizare a situației în Ucraina (JO 2014, L 229, p. 1), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (UE) nr. 960/2014 al Consiliului din 8 septembrie 2014 (JO 2014, L 271, p. 3) și prin Regulamentul nr. 1290/2014 al Consiliului din 4 decembrie 2014 (JO 2014, L 349, p. 20).

acțiunii, reclamanta invocă printre altele încălcarea articolului 19 din Acordul de la Ankara⁵⁵, a articolului 41 alineatul (1), a articolului 50 alineatul (3) și a articolului 58 din protocolul adițional la acesta, precum și a articolului 6 din protocolul financiar la acesta. Dispozițiile menționate ar avea un efect direct în măsura în care ar conține obligații suficient de clare și de precise care nu ar fi condiționate, în ceea ce privește executarea sau efectele lor, de intervenția niciunui act ulterior.

Tribunalul precizează că reiese din articolul 216 alineatul (2) TFUE că acordurile încheiate de Uniune, precum Acordul de la Ankara și protocoalele adiționale la acesta, sunt obligatorii pentru instituțiile Uniunii și pentru statele membre. În consecință, aceste acorduri beneficiază de supremație față de actele de drept derivat al Uniunii. Prin urmare, validitatea actelor atacate în speță poate fi analizată în lumina Acordului de la Ankara și a protocoalelor adiționale la acesta, cu condiția totuși ca, pe de o parte, natura și economia acordului în cauză să nu se opună analizării și, pe de altă parte, ca, în ceea ce privește conținutul, dispozițiile invocate să pară necondiționate și suficient de precise. Cu toate acestea, observă Tribunalul, acordurile internaționale încheiate de Uniune în temeiul dispozițiilor tratatelor constituie, în ceea ce o privește, acte adoptate de instituțiile acesteia. În acest temei, asemenea acorduri fac parte integrantă, începând de la intrarea lor în vigoare, din ordinea juridică a Uniunii. Din acest motiv, dispozițiile lor trebuie să fie pe deplin compatibile cu dispozițiile tratatelor și cu principiile constituționale care decurg din acestea. Astfel, supremația acordurilor internaționale încheiate de Uniune asupra actelor de drept derivat al Uniunii nu se extinde la dreptul primar al Uniunii. Prin urmare, chiar în lipsa unei dispoziții exprese în Acordurile de la Ankara care să permită unei părți să ia măsurile pe care le consideră necesare pentru protejarea intereselor esențiale ale securității sale, Consiliul are posibilitatea de a restrânge drepturile care decurg din Acordurile de la Ankara ca urmare a competențelor care îi sunt conferite prin articolul 29 TUE și prin articolul 215 TFUE, cu condiția ca aceste restricții să fie nediscriminatorii și proporționale.

În această privință, argumentul potrivit căruia măsurile în cauză ar fi discriminatorii nu poate fi reținut. Astfel, situația reclamantei nu este, în raport cu obiectivele urmărite de măsurile în cauză, comparabilă cu cea a altor bănci care operează în Turcia și care nu sunt deținute de o entitate rusă vizată de măsurile restrictive în cauză. Pe de altă parte, situația reclamantei nu putea fi comparată nici cu cea a altor instituții financiare stabilite pe teritoriul Uniunii. Același lucru este valabil și în ceea ce privește argumentele reclamantei referitoare la restricțiile privind libertatea de stabilire, de prestare de servicii și de circulație a capitalurilor, deoarece aceste restricții, presupunând că sunt stabilite, sunt justificate de obiectivele vizate de actele atacate, adoptate în temeiul articolului 29 TUE și al articolului 215 TFUE, și anume de a crește costul acțiunilor Federației Ruse menite să submineze integritatea teritorială, suveranitatea și independența Ucrainei, precum și de a promova o soluționare pașnică a crizei. Un astfel de obiectiv corespunde cu cel care constă în menținerea păcii și a securității internaționale, în conformitate cu obiectivele acțiunii externe a Uniunii prevăzute la articolul 21 TUE. Întrucât astfel de măsuri sunt specifice și limitate în timp, reclamanta nu putea pretinde că efectele negative care decurg din acestea ar trebui considerate disproporționale. În consecință, potrivit Tribunalului, încălcările de către Uniune a dispozițiilor relevante ale Acordurilor de la Ankara invocate în speță, presupunând că sunt stabilite, erau justificate în lumina obiectivelor urmărite de măsurile în cauză și proporționale cu obiectivele respective.

55] Acordul de instituire a unei asocieri între Comunitatea Economică Europeană și Turcia, semnat la 12 septembrie 1963.

Măsurile restrictive luate în urma acțiunilor Federației Ruse de destabilizare a situației în Ucraina s-au aflat de asemenea în centrul cauzei în care a fost pronunțată Hotărârea din 13 septembrie 2018, **Gazprom Neft/Consiliul** (T-735/14 și T-799/14, [EU:T:2018:548](#)). Această hotărâre prezintă interes în principal din perspectiva examinării de către Tribunal a calității procesuale a reclamantei de a acționa împotriva dispozițiilor regulamentului atacat referitoare la restricțiile la export, având în vedere articolul 263 al patrulea paragraf TFUE⁵⁶.

Potrivit Tribunalului, chiar dacă aceste dispoziții constituie dispoziții cu aplicabilitate generală, ele afectează în mod direct reclamanta. Deși este adevărat că aceste dispoziții instituie un sistem de autorizare prealabilă în temeiul căruia autoritățile naționale trebuie să pună în aplicare interdicțiile prevăzute, ele nu dispun în realitate de nicio marjă de apreciere în această privință. În ceea ce privește aspectul dacă dispozițiile în litigiu prevăd sau nu prevăd măsuri de executare, Tribunalul arată că nu reiese în mod vădit că reclamanta poate ea însăși să solicite autorităților naționale să i se elibereze o autorizație și că poate ataca actul privind acordarea sau refuzul acordării unei astfel de autorizații în fața instanțelor naționale. Prin urmare, nu se poate considera că aceste dispoziții conțin măsuri de executare în privința reclamantei doar pentru că aceasta ar putea eventual să ceară cocontractanților săi stabiliți în Uniune să depună cereri de autorizare la autoritățile naționale competente pentru a contesta în fața instanțelor naționale deciziile luate de aceste autorități. În plus, ar fi artificial sau excesiv să se impună unui operator să solicite un act de executare numai pentru a-l putea contesta în fața instanțelor naționale, atunci când este evident că o asemenea cerere ar avea drept rezultat în mod necesar un refuz, astfel încât aceasta nu ar fi fost depusă în cursul normal al activității. Tribunalul concluzionează că dispozițiile regulamentului atacat referitoare la restricțiile la export constituie dispoziții normative care nu cuprind măsuri de executare în sensul celei de a treia ipoteze prevăzute la articolul 263 al patrulea paragraf TFUE. În consecință, reclamanta trebuia numai să dovedească faptul că a fost afectată în mod direct de aceste dispoziții, ceea ce a făcut în speță. Prin urmare, acțiunea sa trebuie declarată admisibilă, inclusiv în măsura în care privește dispozițiile regulamentului atacat referitoare la restricțiile la export.

2. Egipt

În Hotărârea din 27 septembrie 2018, **Ezz și alții/Consiliul** (T-288/15, [EU:T:2018:619](#)), Tribunalul s-a pronunțat cu privire la o acțiune având ca obiect o cerere de anulare a menținerii reclamanților, un industriaș și un om politic egiptean și soțiile acestora, pe lista anexată la Decizia 2011/172/PESC⁵⁷, pentru anii 2015, 2016 și 2017. Reclamanții invocau în special o excepție de nelegalitate a articolului 1 alineatul (1) din Decizia 2011/172, astfel cum a fost modificat prin Deciziile (PESC) 2015/486, (PESC) 2016/411 și (PESC) 2017/496⁵⁸, și a articolului

56| Regulamentul (UE) nr. 833/2014 al Consiliului din 31 iulie 2014 privind măsuri restrictive având în vedere acțiunile Rusiei de destabilizare a situației în Ucraina (JO 2014, L 229, p. 1), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (UE) nr. 960/2014 al Consiliului din 8 septembrie 2014 (JO 2014, L 271, p. 3) și prin Regulamentul (UE) nr. 1290/2014 al Consiliului din 4 decembrie 2014 (JO 2014, L 349, p. 20).

57| Decizia 2011/172/PESC a Consiliului din 21 martie 2011 privind măsuri restrictive îndreptate împotriva anumitor persoane, entități și organisme având în vedere situația din Egipt (JO 2011, L 76, p. 63); în ceea ce privește menținerea, Decizia (PESC) 2015/486 a Consiliului din 20 martie 2015 de modificare a Deciziei 2011/172 (JO 2015, L 77, p. 16), Decizia (PESC) 2016/411 a Consiliului din 18 martie 2016 de modificare a Deciziei 2011/172 (JO 2016, L 74, p. 40) și Decizia (PESC) 2017/496 a Consiliului din 21 martie 2017 de modificare a Deciziei 2011/172 (JO 2017, L 76, p. 22).

58| Decizia (PESC) 2015/486 a Consiliului din 20 martie 2015 de modificare a Deciziei 2011/172 (JO 2015, L 77, p. 16), Decizia (PESC) 2016/411 a Consiliului din 18 martie 2016 de modificare a Deciziei 2011/172 (JO 2016, L 74, p. 40) și Decizia (PESC) 2017/496 a Consiliului din 21 martie 2017 de modificare a Deciziei 2011/172 (JO 2017, L 76, p. 22).

2 alineatul (1) din Regulamentul (UE) nr. 270/2011⁵⁹, întemeiată în esență pe lipsa unui temei juridic și pe încălcarea principiului proporționalității, precum și pe încălcarea de către Consiliu a articolului 6 TUE coroborat cu articolul 2 și cu articolul 3 alineatul (5) TUE și a articolelor 47 și 48 din Carta drepturilor fundamentale prin faptul că Consiliul nu s-ar fi asigurat că procedurile judiciare din Egipt referitoare la reclamanți au respectat drepturile fundamentale.

Tribunalul amintește că articolul 2 TUE și articolul 3 alineatul (5) TUE obligă instituțiile Uniunii să promoveze, cu precădere în cadrul relațiilor internaționale, valorile și principiile pe care aceasta se întemeiază, și anume în special respectarea demnității umane, statul de drept și drepturile fundamentale. Respectarea acestor valori și a principiilor pe care se întemeiază Uniunea se impune în cazul oricărei acțiuni a Uniunii, inclusiv în domeniul PESC. În acest context, dreptul la un proces echitabil ocupă o poziție preeminentă într-o societate democratică. În speță, caracteristicile regimului Deciziei 2011/172 nu justifică o excepție de la obligația generală a Consiliului, atunci când adoptă măsuri restrictive, să respecte drepturile fundamentale care fac parte integrantă din ordinea juridică a Uniunii, excepție care ar avea drept consecință exonerarea acestuia de orice verificare a protecției drepturilor fundamentale asigurată în Egipt. Pe de o parte, în fapt, nu poate fi exclusă complet ipoteza că această decizie este vădit inadecvată în raport cu acest obiectiv din cauza existenței unor încălcări grave și sistematice ale drepturilor fundamentale. Mai mult, obiectivul acestei decizii, care este să faciliteze constatarea de către autoritățile egiptene a deturnării de fonduri publice săvârșite și să conserve posibilitatea acestor autorități de a recupera produsul acestor deturnări, ar fi lipsit de relevanță în cazul în care constatarea de către autoritățile egiptene a deturnării de fonduri publice comise ar fi afectată de denegare de dreptate sau de arbitrar. Pe de altă parte, deși existența procedurilor judiciare în curs de desfășurare în Egipt constituie în principiu o bază factuală suficient de solidă pentru desemnarea unor persoane pe lista anexată la Decizia 2011/172, precum și pentru reînnoirea acesteia, nu aceasta este situația în cazul în care Consiliul poate presupune în mod rezonabil că decizia adoptată în urma acestor proceduri nu va fi fiabilă. Argumentația Consiliului care tinde să demonstreze că nu îi revine sarcina de a verifica dacă în cadrul procedurilor judiciare egiptene sunt asigurate garanții echivalente celor oferite de dreptul Uniunii în materia drepturilor fundamentale se referă la domeniul de aplicare al obligației de evaluare a respectării drepturilor fundamentale în contextul politic și judiciar egiptean, dar nu repune în discuție existența acestei obligații.

În ceea ce privește în special excepția de nelegalitate invocată împotriva Deciziilor 2015/486, 2016/411 și 2017/496, în măsura în care acestea prelungesc regimul măsurilor restrictive prevăzut la articolul 1 alineatul (1) din Decizia 2011/172, Tribunalul arată că, presupunând chiar că situația din Egipt, cu privire la care Consiliul a adoptat Decizia 2011/172, s-ar fi schimbat, inclusiv într-un sens contrar procesului de democratizare pe care urmărește să îl susțină politica în al cărei cadru se înscrie această decizie, această circumstanță nu poate, în orice caz, să aibă drept efect afectarea competenței acestei instituții de a reînnoi această decizie. Astfel, în pofida acestei circumstanțe, obiectivele urmărite de Deciziile 2015/486, 2016/411 și 2017/496 și normele a căror validitate acestea o reînnoiesc nu s-ar încadra mai puțin în domeniul de aplicare al PESC, fapt care este suficient pentru a respinge în speță critica reclamanților. Aceeași soluție trebuie rezervată criticii întemeiate pe încălcarea principiului proporționalității, întrucât elementele furnizate de reclamanți nu permit, prin ele însele, să se concluzioneze că capacitatea autorităților judiciare egiptene de a garanta respectarea statului de drept și a drepturilor fundamentale în cadrul procedurilor judiciare pe care se bazează Decizia 2011/172 ar fi definitiv compromisă și că Consiliul nu a comis o eroare vădită de apreciere considerând că asistența acordată autorităților egiptene pentru combaterea deturnării de fonduri publice a rămas adecvată, chiar și în lumina evoluțiilor politice și judiciare invocate. În sfârșit, Tribunalul consideră că, în lumina informațiilor furnizate de autoritățile egiptene cu privire la stadiul procedurilor penale îndreptate împotriva

59| Regulamentul (UE) nr. 270/2011 al Consiliului din 21 martie 2011 privind măsuri restrictive împotriva anumitor persoane, entități și organisme având în vedere situația din Egipt (JO 2011, L 76, p. 4).

primului reclamant, Consiliul putea să considere în mod rezonabil că instanța egipteană competentă va fi în măsură să statueze din nou asupra fondului în condiții care nu sunt afectate de încălcarea dreptului la un proces echitabil, de natură să elimine riscul ca deciziile acesteia să nu fie fiabile. Considerând că hotărârile Curții de Casație a Egiptului în procedurile penale în cauză și posibilitatea recunoscută primului dintre reclamânți de a formula ulterior un al doilea recurs în fața acestei instanțe atestau existența unei protecții jurisdicționale efective, Tribunalul concluzionează că Consiliul nu era obligat nici să pună capăt reînnoirii desemnării reclamanților, nici să efectueze verificări suplimentare.

3. Lupta împotriva terorismului

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 15 noiembrie 2018, **PKK/Consiliul** (T-316/14, [EU:T:2018:788](#)), Tribunalul era sesizat cu o cerere de anulare a actelor de menținerea a Partidului Muncitorilor din Kurdistan (Kurdistan Workers' Party, PKK) pe lista grupurilor și entităților implicate în acte de terorism în sensul Poziției comune 2001/931/PESC⁶⁰. Erau în discuție două regulamente de punere în aplicare adoptate în anul 2014 și o serie de acte consecutive. Reclamantul susținea în esență că Consiliul și-a încălcat obligația de motivare întrucât nu a furnizat motivele reale și specifice pentru care a decis, în urma revizuirii, să mențină numele PKK pe listele în litigiu.

Tribunalul arată că, în timp ce decizia Consiliului de a menține PKK pe lista respectivă s-a bazat în special pe desemnarea PKK drept „organizație teroristă străină” („foreign terrorist organisation”: FTO) și drept „terorist mondial desemnat în mod expres” („specially designated global terrorist”: SDGT) de către guvernul Statelor Unite ale Americii, actele atacate nu menționează niciun element care permite să se considere că Consiliul a verificat efectiv dacă desemnările ca FTO și ca SDGT au fost adoptate cu respectarea dreptului la apărare și a dreptului la protecție jurisdicțională efectivă. Acesta observă, în plus, că s-a scurs un interval de timp de mai mult de zece ani între adoptarea deciziilor care au servit drept fundament pentru includerea inițială a numelui reclamantului în listele în litigiu și adoptarea actelor atacate, precum și între includerea inițială a numelui reclamantului în listele în litigiu și adoptarea acestor acte. Un astfel de interval de timp reprezintă în sine un element care justifică să se considere că aprecierile conținute în ordinul ministrului de interne al Regatului Unit și desemnările ca FTO și ca SDGT nu mai erau suficiente pentru a aprecia persistența riscului de implicare a reclamantului în activități teroriste la data adoptării acestor acte.

Deși este adevărat că nimic nu împiedica Consiliul să se întemeieze pe informații care nu au fost obținute din decizii ale unei autorități competente, în sensul articolului 1 alineatul (4) din Poziția comună 2001/931, pentru a imputa reclamantului incidente și pentru a le califica drept acte de terorism în vederea justificării menținerii numelui său pe listele în litigiu, Tribunalul consideră totuși, în ceea ce privește cele două regulamente de punere în aplicare din anul 2014, că caracterul sumar al informațiilor cuprinse în expunerea de motive nu permite Tribunalului să își exercite controlul jurisdicțional cu privire la incidentele contestate de reclamant. Tribunalul concluzionează că Consiliul nu a motivat în mod suficient în expunerea de motive care însoțește aceste acte aprecierea sa cu privire la existența uneia sau mai multor decizii ale autorităților competente în sensul articolului 1 alineatul (4) din Poziția comună 2001/931 și nici nu a indicat în mod suficient motivele specifice și concrete ale menținerii numelui reclamantului pe listele în litigiu. Cât privește actele succesive, Consiliul nu se poate limita, precum în speță, să repete motivele unei decizii a unei autorități competente, fără a examina el însuși temeinicia acesteia. Cu siguranță, expunerea de motive a acestor acte conține o declarație conform căreia Consiliul a examinat dacă există elemente în posesia sa care ar milita în favoarea

⁶⁰ Poziția comună a Consiliului din 27 decembrie 2001 privind aplicarea de măsuri specifice pentru combaterea terorismului (JO 2001, L 344, p. 93, Ediție specială, 18/vol. 1, p. 179)

retragerii numelui PKK de pe listele în litigiu și nu a găsit niciunul. Deși o astfel de formulare generică poate fi eventual suficientă în lipsa oricărei observații prezentate de persoanele, grupurile sau entitățile vizate de măsurile de înghețare a fondurilor, această situație nu se regăsește în cazul în care, precum în speță, reclamantul prezintă elemente care, în opinia sa, sunt de natură să justifice retragerea numelui său de pe listele în litigiu, independent de problema temeiniciei acestor elemente. Prin urmare, trebuie să se constate că aceste acte sunt de asemenea afectate de o insuficiență a motivării.

VI. Coeziunea economică, socială și teritorială

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 1 februarie 2018, **Franța/Comisia** (T-518/15, [EU:T:2018:54](#)), Tribunalul era sesizat cu o acțiune vizând anularea în parte a Deciziei de punere în aplicare (UE) 2015/1119 de excludere de la finanțarea de către Uniunea Europeană a anumitor cheltuieli efectuate de Republica Franceză în cadrul Fondului european de garantare agricolă (FEGA) și al Fondului european agricol pentru dezvoltare rurală (FEADR)⁶¹ pentru anii 2011-2013. Aceste cheltuieli corespundeau „plăților compensatorii pentru handicapuri naturale” (PCHN) și primei pentru pășuni de agromediu (PHAE). Republica Franceză susținea că Comisia a încălcat normele prevăzute în două documente de stabilire a orientărilor care trebuie urmate în ceea ce privește închiderea conturilor secțiunii Garantare a FEOGA, și anume documentele VI/5330/97⁶² și AGRI/60637/2006⁶³, aplicând o corecție forfetară de 10 % pentru motivul că neîndeplinirea obligațiilor reproșată autorităților franceze cu privire la numărarea animalelor este recurentă întrucât privește un control-cheie deja corectat prin două investigații anterioare și care nu a cunoscut îmbunătățiri.

Potrivit Tribunalului, reiese din textul documentului VI/5330/97 că îmbunătățirea a cărei omisiune poate constitui un factor agravant trebuie să intervină după notificarea îmbunătățirilor necesare, mai precis, astfel cum se precizează în documentul AGRI/60637/2006, după decizia de corecții financiare adoptată în cadrul procedurii de verificare și de închidere a conturilor. În plus, a considera, precum Comisia, că deficiențele constatate sunt recurente fără a examina dacă statul membru a avut posibilitatea de a le remedia după prima notificare conduce în cele din urmă la o idee de recurență bazată exclusiv pe simpla repetare a neregulilor contestate, independent de adoptarea unei decizii, astfel cum se impune în documentul AGRI/60637/2006. Prin urmare, decizia atacată trebuia să fie anulată în măsura în care aplică o corecție forfetară majorată cu 10 % pentru motivul că încălcarea reproșată autorităților franceze în ceea ce privește numărarea animalelor a fost recurentă și nu a făcut obiectul unor îmbunătățiri din partea acestora.

În Hotărârea din 1 martie 2018, **Polonia/Comisia** (T-402/15, [EU:T:2018:107](#)), Tribunalul s-a pronunțat cu privire la consecințele depășirii de către Comisie a termenului de trei luni prevăzut la articolul 41 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 1083/2006⁶⁴ pentru a refuza unui stat membru o contribuție financiară din partea Fondului european de dezvoltare regională (FEDER) la un proiect major.

61| Decizia de punere în aplicare (UE) 2015/1119 din 22 iunie 2015 de excludere de la finanțarea de către Uniunea Europeană a anumitor cheltuieli efectuate de Republica Franceză în cadrul FEGA și al FEADR (JO 2015, L 182, p. 39).

62| Documentul VI/5330/97 al Comisiei din 23 decembrie 1997, intitulat „Orientări privind calcularea consecințelor financiare la elaborarea deciziei de verificare și închidere a conturilor FEOGA, secțiunea Garantare”.

63| Comunicarea Comisiei – Referitor la prelucrarea de către Comisie, în contextul verificării și închiderii conturilor FEOGA, secțiunea Garantare, a cazurilor recurente de insuficiență a sistemelor de control.

64| Regulamentul (CE) nr. 1083/2006 al Consiliului din 11 iulie 2006 de stabilire a anumitor dispoziții generale privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european și Fondul de coeziune și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1260/1999 (JO 2006, L 210, p. 25, Ediție specială, 14/vol. 2, p. 64).

Tribunalul constată mai întâi că, astfel cum reiese atât din modul de redactare, cât și din economia dispoziției menționate, termenul în cauză este un termen imperativ și că, în speță, acesta a fost depășit de Comisie. Cu toate acestea, precizează Tribunalul, din moment ce articolul 41 din Regulamentul nr. 1083/2006 nu cuprinde nicio indicație în privința consecințelor depășirii de către Comisie a termenului de trei luni pe care acesta îl prevede, conform jurisprudenței Curții, este necesar să se examineze finalitatea și structura acestui regulament pentru a se determina consecințele acestei depășiri. În această privință, în primul rând, Tribunalul amintește că termenul prevăzut la articolul 41 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1083/2006 este un termen care se impune Comisiei pentru a răspunde la o cerere care este prezentată de un terț, în speță de un stat membru. Doar dacă lipsa unui răspuns în termenul menționat determină admiterea cererii sau pierderea competenței Comisiei de a statua asupra acesteia un răspuns negativ adoptat în afara termenului ar putea fi anulat automat, numai pentru depășirea unui astfel de termen. În măsura în care lipsa de răspuns la cererea de confirmare în termenul prevăzut la articolul 41 alineatul (2) din acest regulament nu determină aprobarea cererii de confirmare și nici pierderea competenței Comisiei de a statua asupra acestei cereri, Regulamentul nr. 1083/2006 nu poate fi interpretat în sensul că orice depășire a termenului prevăzut la articolul 41 alineatul (2) din acest regulament determină în mod automat, ca atare, anularea unei decizii de respingere adoptate în afara termenului.

În al doilea rând, examinând dacă depășirea termenului de trei luni constatată în speță trebuia să determine anularea deciziei atacate, Tribunalul afirmă că Republica Polonă nu a demonstrat în mod concret, și nici măcar nu a susținut, că nu era exclus ca procedura administrativă să fi determinat un rezultat diferit dacă ar fi fost încheiată în termenul de trei luni prevăzut la articolul 41 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1083/2006. Prin urmare, în speță, această depășire nu putea conduce la anularea deciziei atacate. Cu toate acestea, observă Tribunalul, din moment ce Comisia a încălcat articolul 41 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1083/2006 statuând în afara termenului de trei luni, repararea unui eventual prejudiciu produs prin nerespectarea termenului prevăzut la articolul 41 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1083/2006 pentru a statua cu privire la o cerere de confirmare va putea fi solicitată în fața Tribunalului, sesizat cu o acțiune în despăgubire, în măsura în care sunt îndeplinite toate condițiile de care depind angajarea răspunderii extracontractuale a Uniunii și punerea în aplicare a dreptului la repararea prejudiciului suferit, în temeiul articolului 340 al doilea paragraf TFUE.

VII. Protecția sănătății

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 14 martie 2018, *TestBioTech/Comisia* (T-33/16, [EU:T:2018:135](#)), Tribunalul era sesizat cu o acțiune introdusă de o organizație neguvernamentală care solicita anularea scrisorii prin care membrul Comisiei însărcinat cu sănătatea și cu siguranța alimentară a respins cererea de reexaminare internă, întemeiată pe articolul 10 din Regulamentul (CE) nr. 1367/2006⁶⁵, a deciziilor de punere în aplicare care autorizează introducerea pe piață a soiei modificate genetic. Respingerea era întemeiată pe argumentul că obiecțiile ridicate în cadrul respectivei cereri nu intrau în domeniul de aplicare al articolului 10 din Regulamentul nr. 1367/2006 pentru că aspectele legate de evaluarea sanitară a produselor alimentare sau a furajelor modificate genetic nu priveau evaluarea unor riscuri pentru mediu.

⁶⁵ | Regulamentul (CE) nr. 1367/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 septembrie 2006 privind aplicarea, pentru instituțiile și organismele comunitare, a dispozițiilor Convenției de la Aarhus privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în domeniul mediului (JO 2006, L 264, p. 13, Ediție specială, 15/vol. 17, p. 126).

Potrivit Tribunalului, noțiunea „dreptul mediului”, în sensul Regulamentului nr. 1367/2006, trebuie interpretată în principiu într-un mod foarte extins. Rezultă că este, prin urmare, necesar să se interpreteze conținutul obligației de a efectua o reexaminare internă în temeiul articolului 10 din Regulamentul nr. 1367/2006 astfel încât Comisia să nu fie obligată să analizeze o cerere de reexaminare internă decât în măsura în care solicitantul reexaminării a susținut că actul administrativ în discuție contravenea dispozițiilor legislației privind mediul în sensul Regulamentului nr. 1367/2006. În ceea ce privește în mod specific reexaminarea unei autorizații de introducere pe piață (AIP) în temeiul Regulamentului (CE) nr. 1829/2003⁶⁶, Tribunalul observă că dreptul mediului, în sensul Regulamentului nr. 1829/2003, acoperă orice dispoziție legislativă a Uniunii privind reglementarea organismelor modificate genetic care are drept obiectiv gestionarea unui risc pentru sănătatea umană sau animală care își află originea în aceste organisme modificate genetic sau în acești factori de mediu susceptibili de repercusiuni asupra organismelor respective în timpul cultivării lor sau al creșterii lor în mediul natural. Această constatare se aplică fără distincție situațiilor în care organisme modificate genetic nu au fost cultivate în cadrul Uniunii. În consecință, Comisia a concluzionat în mod eronat în decizia atacată că obiecțiile ridicate de reclamantă nu erau susceptibile de a fi examinate în cadrul articolului 10 din Regulamentul nr. 1367/2006.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 17 mai 2018, **Bayer CropScience și alții/Comisia** (T-429/13 și T-451/13, în prezent în recurs⁶⁷, [EU:T:2018:280](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe cu privire la legalitatea Regulamentului de punere în aplicare (UE) nr. 485/2013⁶⁸ în măsura în care acesta modifica condițiile de aprobare a mai multor substanțe active în urma unei reevaluări a riscurilor pe care le prezintă acestea pentru insectele polenizatoare.

Subliniind că din formularea și din economia dispozițiilor relevante ale Regulamentului (CE) nr. 1107/2009⁶⁹ reiese că, în principiu, revine autorului cererii de aprobare sarcina probei că sunt îndeplinite condițiile de aprobare prevăzute la articolul 4 din acest regulament, Tribunalul începe prin a arăta că, în cadrul unei revizui care are loc înainte de încheierea perioadei de aprobare, revine Comisiei sarcina de a demonstra că nu mai sunt îndeplinite condițiile de aprobare. Potrivit Tribunalului, pentru ca Comisia să poată efectua o revizuire a aprobării unei substanțe active, în temeiul articolului 21 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1107/2009, este suficient să existe studii noi, ale căror rezultate dau naștere, în raport cu cunoștințele disponibile în momentul evaluării anterioare, la preocupări în ceea ce privește aspectul dacă mai sunt îndeplinite condițiile de aprobare prevăzute la articolul 4 din regulamentul amintit. În acest context, este necesar să se țină seama de asemenea de faptul că acest cadru de reglementare a evoluat de la aprobarea inițială a substanțelor vizate, în special prin adoptarea Regulamentului nr. 1107/2009 și a regulamentelor de punere în aplicare aferente, care prevăd în prezent acordarea unei atenții deosebite riscurilor pe care le prezintă pentru albine substanțele active și în special pesticidele.

Tribunalul statuează, pe de altă parte, că faptul de a lua, în lipsa unei certitudini științifice, măsuri preventive care, odată cu dobândirea acestei certitudini, s-ar putea dovedi prea prudente nu poate fi considerat în sine o încălcare a principiului precauției și este, dimpotrivă, inerent acestui principiu. Astfel, fără a săvârși o eroare

66] Regulamentul (CE) nr. 1829/2003 al Parlamentului European și al Consiliului din 22 septembrie 2003 privind produsele alimentare și furajele modificate genetic (JO 2003, L 268, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 41, p. 3).

67] Cauza C-499/18 P, **Bayer CropScience și Bayer/Comisia**.

68] Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 485/2013 al Comisiei din 24 mai 2013 de modificare a Regulamentului de punere în aplicare (UE) nr. 540/2011 în ceea ce privește condițiile de autorizare a substanțelor active clotianidin, tiametoxam și imidacloprid și de interdicere a utilizării și a vânzării semințelor tratate cu produse de protecție a plantelor care conțin aceste substanțe active (JO 2013, L 139, p. 12).

69] Regulamentul (CE) nr. 1107/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 privind introducerea pe piață a produselor fitosanitare și de abrogare a Directivelor 79/117/CEE și 91/414/CEE ale Consiliului (JO 2009, L 309, p. 1).

vădită de apreciere Comisia a putut considera că termenul suplimentar de amânare a evaluării riscurilor pentru a permite să se ia în considerare cunoștințele științifice ulterioare nu era, în orice caz, compatibil cu obiectivul de menținere a unui nivel ridicat de protecție a mediului și că revenea acesteia, în temeiul principiului precauției, sarcina de a lua măsuri de protecție fără să mai aștepte. În sfârșit, Tribunalul remarcă faptul că punctul 6.3.4 din Comunicarea privind principiul precauției⁷⁰ prevede că trebuie efectuată o examinare a beneficiilor și a costurilor care rezultă din acțiune sau din inacțiune. Această cerință este îndeplinită în cazul în care autoritatea vizată, în speță Comisia, a avut cunoștință în mod efectiv despre efectele, pozitive și negative, economice și de altă natură, care pot fi generate atât prin acțiunea vizată, cât și prin inacțiune și în cazul în care a ținut seama de acestea la adoptarea deciziei sale.

Potrivit Tribunalului, Comisia putea considera în mod întemeiat că, având în vedere valorile coeficienților de pericol identificate pentru substanțele vizate în concluziile Autorității Europene pentru Siguranța Alimentară (EFSA), un risc pentru colonii nu putea fi exclus și îi revenea, așadar, în temeiul principiului precauției, sarcina de a lua măsuri de protecție fără a trebui să aștepte să se stabilească pe deplin în ce condiții și de la ce rată a mortalității pierderea de albine individuale putea pune în pericol supraviețuirea sau dezvoltarea coloniilor.

Această problematică s-a aflat de asemenea în centrul cauzei în care s-a pronunțat Hotărârea din 17 mai 2018, **BASF Agro și alții/Comisia** (T-584/13, [EU:T:2018:279](#)). Sesizat fiind cu o acțiune prin care se solicita anularea Regulamentului de punere în aplicare (UE) nr. 781/2013⁷¹, Tribunalul a anulat actul atacat, considerând că Comisia nu a prezentat niciun element care să demonstreze că a fost într-adevăr efectuată o analiză de impact atunci când s-a aplicat principiul precauției.

Potrivit Tribunalului, este, desigur, adevărat că, în cadrul aplicării Regulamentului nr. 1107/2009, protecția mediului are o importanță preponderentă în raport cu considerațiile economice, astfel încât este de natură să justifice consecințe economice negative, chiar considerabile, pentru anumiți operatori. Cu toate acestea, nu se poate vedea în afirmarea generală a unui astfel de principiu exercitarea anticipată de către legiuitor a unei puteri de apreciere de natură să exonereze Comisia de obligația de a efectua o analiză a beneficiilor potențiale și a costurilor unei măsuri concrete.

Tribunalul observă, în plus, că obligația, formulată la punctul 6.3.4 din Comunicarea privind principiul precauției, de a desfășura o analiză de impact nu este în ultimă instanță altceva decât o expresie specifică a principiului proporționalității. A afirma, într-un domeniu în care Comisia dispune de o largă putere de apreciere, că ea ar avea dreptul să ia măsuri fără a trebui să evalueze avantajele și dezavantajele acestora nu este compatibil cu principiul proporționalității. Astfel, recunoașterea unei puteri de apreciere administrației are drept corolar necesar și indispensabil obligația de a exercita această competență și de a ține seama de toate informațiile relevante în acest scop. Acest lucru este cu atât mai mult valabil în contextul aplicării principiului precauției, atunci când administrația ia măsuri care restrâng drepturile cetățenilor nu pe baza certitudinii științifice, ci pe baza incertitudinii.

70| Comunicarea COM(2000) 1 final din 2 februarie 2000 privind utilizarea principiului precauției.

71| Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 781/2013 al Comisiei din 14 august 2013 de modificare a Regulamentului de punere în aplicare (UE) nr. 540/2011 în ceea ce privește condițiile de autorizare a substanței active fipronil și de interdicere a utilizării și a vânzării semințelor tratate cu produse de protecție a plantelor care conțin această substanță activă (JO 2013, L 219, p. 22).

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 27 septembrie 2018, *Mellifera/Comisia*, (T-12/17, în prezent în recurs⁷², [EU:T:2018:616](#)), Tribunalul era sesizat cu o acțiune având ca obiect anularea deciziei Comisiei de respingere a cererii de reexaminare internă a Regulamentului de punere în aplicare (UE) 2016/1056⁷³, prin care Comisia a prelungit a doua oară perioada de aprobare a glifosatului, în aplicarea articolului 10 din Regulamentul (CE) nr. 1367/2006. Comisia a respins această cerere de reexaminare internă ca inadmisibilă pentru motivul că actul vizat de cererea respectivă nu ar fi constituit un act administrativ în sensul articolului 2 alineatul (1) litera (g) din Regulamentul nr. 1367/2006, și anume o măsură cu caracter individual.

Întrucât prin Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2017/2324 din 12 decembrie 2017⁷⁴, adoptat după încheierea procedurii scrise în această cauză, Comisia a reînnoit aprobarea glifosatului pentru o perioadă de cinci ani, Tribunalul a examinat mai întâi interesul reclamantei de a exercita acțiunea. Tribunalul amintește că un reclamant își păstrează interesul de a solicita anularea unui act al unei instituții a Uniunii pentru a permite să se evite ca nelegalitatea de care se pretinde că este afectat să se repete în viitor. Aceasta era situația în speță, întrucât nelegalitatea invocată de reclamantă se întemeie pe o interpretare a articolului 10 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1367/2006 coroborat cu articolul 2 alineatul (1) litera (g) din regulamentul menționat pe care Comisia riscă foarte mult să o reitereze cu ocazia unei noi cereri de reexaminare internă a unui act administrativ în temeiul dreptului mediului.

În privința fondului, Tribunalul arată că un regulament de punere în aplicare adoptat în temeiul articolului 17 primul paragraf din Regulamentul nr. 1107/2009 prelungește aprobarea substanței active în cauză pentru o anumită perioadă. Această măsură are, așadar, aceleași consecințe ca un regulament de punere în aplicare de aprobare inițială a unei asemenea substanțe în temeiul articolului 13 alineatul (2) din regulamentul menționat sau ca un regulament de reînnoire a aprobării în temeiul articolului 20 din acest regulament. Potrivit Tribunalului, din cuprinsul articolului 28 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1107/2009 reiese că, în principiu, un produs fitosanitar nu se introduce pe piață și nu se utilizează fără să fi fost autorizat în statul membru în cauză, în conformitate cu regulamentul menționat. Reiese de asemenea din articolul 29 alineatul (1) litera (a) din acest regulament că produsele fitosanitare se autorizează numai dacă substanța activă pe care o conțin a fost aprobată. În consecință, aprobarea unei substanțe active în temeiul Regulamentului nr. 1107/2009 nu produce efecte juridice doar în privința persoanei care a solicitat această aprobare, ci și în privința oricărui operator ale cărui activități impun această aprobare, în special producători de produse fitosanitare care conțin această substanță, și în privința oricărei autorități publice competente, în special autoritățile publice ale statelor membre care au sarcina autorizării acestor produse. Prin urmare, este necesar să se concluzioneze că Regulamentul de punere în aplicare 2016/1056 are o aplicabilitate generală, întrucât se aplică unor situații determinate în mod obiectiv și produce efecte juridice în privința unor categorii de persoane avute în vedere în mod general și abstract.

Tribunalul precizează că, deși articolul 9 alineatul (3) din Convenția de la Aarhus⁷⁵ nu precizează că posibilitatea pe care o prevede, privind accesul la proceduri administrative, nu vizează decât cazurile în care actele în discuție au caracter individual, această dispoziție nu este direct aplicabilă în ordinea juridică a Uniunii și nici nu poate fi invocată drept criteriu de legalitate a actelor Uniunii. Dat fiind că, în temeiul articolului 10 alineatul

72] Cauza C-784/18 P, *Mellifera/Comisia*.

73] Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2016/1056 al Comisiei din 29 iunie 2016 de modificare a Regulamentului de punere în aplicare (UE) nr. 540/2011 în ceea ce privește prelungirea perioadei de aprobare a substanței active glifosat (JO 2016, L 173, p. 52).

74] Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2017/2324 al Comisiei din 12 decembrie 2017 de reînnoire a aprobării substanței active glifosat în conformitate cu Regulamentul nr. 1107/2009 și de modificare a anexei la Regulamentul de punere în aplicare nr. 540/2011 al Comisiei (JO 2017, L 333, p. 10).

75] Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție în domeniul mediului, semnată la Aarhus la 25 iunie 1998.

(1) din Regulamentul nr. 1367/2006, doar „act[ele] administrativ[e]”, care sunt definite la articolul 2 alineatul (1) litera (g) din același regulament ca fiind „măsur[i] cu caracter individual”, pot face obiectul unei cereri de reexaminare internă, nu este posibil să se interpreteze aceste dispoziții în sensul că actele administrative vizate de aceste dispoziții ar îngloba actele cu aplicabilitate generală, întrucât o asemenea interpretare ar fi *contra legem*.

În Hotărârea din 13 decembrie 2018, **Ville de Paris, Ville de Bruxelles și Ayuntamiento de Madrid/Comisia** (T-339/16, T-352/16 și T-391/16, [EU:T:2018:927](#)), Tribunalul s-a pronunțat asupra unor acțiuni având ca obiect anularea Regulamentului (UE) 2016/646⁷⁶, introduse de municipalitățile din Paris, Bruxelles și Madrid, precum și asupra unei cereri prin care se solicita repararea prejudiciului pe care Ville de Paris l-ar fi suferit ca urmare a adoptării regulamentului respectiv. În cadrul acțiunilor în anulare, reclamantele susțineau că Comisia nu putea adopta valori de nedepășire (NTE) ale emisiilor de oxizi de azot, în timpul încercărilor în condiții reale de condus, superioare valorilor-limită ale acestor emisii stabilite pentru norma Euro 6 prevăzute în anexa I la Regulamentul (CE) nr. 715/2007⁷⁷.

Deși Comisia contesta admisibilitatea acțiunilor, susținând în special că competențele reclamantelor de a reglementa circulația vehiculelor în scopul reducerii poluării aerului nu sunt în niciun fel afectate de regulamentul atacat, care, prin urmare, nu ar avea efecte asupra situației lor juridice, Tribunalul nu a fost de aceeași opinie. După ce a amintit că, în cazul în care actul atacat produce în mod direct efecte asupra situației juridice a reclamantului și nu lasă nicio putere de apreciere destinatarilor săi care sunt însărcinați cu punerea sa în aplicare, reclamantul este vizat în mod direct de acest act, în sensul articolului 263 al patrulea paragraf TFUE, Tribunalul arată că această situație se regăsește în cazul în care o entitate infrastatală își vede afectate competențele normative prin actul respectiv. Potrivit Tribunalului, interpretările literală, teleologică și contextuală ale Directivei 2007/46/CE⁷⁸, în cadrul căreia a fost adoptat regulamentul atacat, converg în același sens, și anume că aceasta împiedică efectiv autoritățile publice dintr-un stat membru să interzică, să limiteze sau să împiedice circulația pe drumuri a vehiculelor din motive legate de aspecte privind construcția sau funcționarea lor reglementate de această directivă dacă ele respectă cerințele acesteia. Rezultă că, din cauza adoptării regulamentului atacat, reclamantele nu puteau să limiteze circulația vehiculelor care nu ar respecta valorile-limită la emisiile de oxizi de azot stabilite în norma Euro 6, dar care ar respecta totuși cu această ocazie valorile NTE la emisiile de oxizi de azot stabilite în regulamentul respectiv, mai ridicate decât primele. Tribunalul s-a asigurat de asemenea că limitarea puterilor reclamantelor nu era ipotetică și a considerat că ele dispuneau în temeiul dreptului național de competențe pentru a proteja mediul și sănătatea, în special pentru combaterea poluării aerului, inclusiv competența de a restrânge circulația autovehiculelor în acest scop, că au fost efectiv implicate în astfel de acțiuni și că se aflau în prezența unor situații de poluare a aerului.

Pe fond, Tribunalul statuează că, întrucât modificarea valorilor-limită ale emisiilor de oxizi de azot stabilite pentru norma Euro 6, prevăzute în anexa I la Regulamentul nr. 715/2007, constituie modificarea unui element esențial al regulamentului menționat, Comisia nu era competentă să efectueze o asemenea modificare în temeiul competențelor sale de executare. În ceea ce privește întinderea anulării, Tribunalul observă că celelalte dispoziții ale regulamentului atacat, care nu privesc valorile-limită ale emisiilor de oxizi de azot, pot

76| Regulamentul (UE) 2016/646 al Comisiei din 20 aprilie 2016 de modificare a Regulamentului (CE) nr. 692/2008 în ceea ce privește emisiile provenind de la vehiculele ușoare pentru pasageri și de la vehiculele ușoare comerciale (Euro 6) (JO 2016, L 109, p. 1).

77| Regulamentul (CE) nr. 715/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 20 iunie 2007 privind omologarea de tip a autovehiculelor în ceea ce privește emisiile provenind de la vehiculele ușoare pentru pasageri și de la vehiculele ușoare comerciale (Euro 5 și Euro 6) și privind accesul la informațiile referitoare la repararea și întreținerea vehiculelor (JO 2007, L 171, p. 1).

78| Directiva 2007/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 septembrie 2007 de stabilire a unui cadru pentru omologarea autovehiculelor și remorcilor acestora, precum și a sistemelor, componentelor și unităților tehnice separate destinate vehiculelor respective (Directivă-cadru) (JO 2007, L 263, p. 1).

fi separate de acestea din urmă. Prin urmare, trebuie anulat doar punctul 2 din anexa II la regulamentul atacat, în măsura în care stabilește valoarea factorului de conformitate final CF poluant și valoarea factorului de conformitate temporar CF poluant pentru masa de oxizi de azot. Cu toate acestea, Tribunalul subliniază că, pentru a se conforma unei hotărâri de anulare și pentru a-i asigura executarea deplină, instituția care a adoptat dispoziția anulată trebuie să o elimine din actele subsecvente pe care le-a adoptat, în care această dispoziție a fost reluată, și să o excludă din actele sale care urmează să fie adoptate, ținând seama nu numai de dispozitivul hotărârii, ci și de motivele care au condus la acesta și care constituie susținerea necesară a acestuia. De asemenea, Tribunalul decide că efectele dispoziției anulate sunt menținute pe viitor pentru o perioadă rezonabilă care permite modificarea reglementării în materie, perioadă care nu poate depăși 12 luni de la data de la care hotărârea produce efecte, pentru a evita ca anularea să poată aduce atingere unor interese economice legitime ale sectorului autovehiculelor care s-a conformat cu reglementarea aplicabilă, precum și, eventual, intereselor consumatorilor care au achiziționat vehicule care respectă această reglementare și politicilor Uniunii pentru mediu și sănătate.

În sfârșit, în ceea ce privește cererea de despăgubiri, Tribunalul consideră că singurul prejudiciu „de imagine și de legitimitate” pentru care Ville de Paris solicită despăgubirea de un euro simbolic nu este demonstrat în niciun fel. În orice caz, acest prejudiciu s-ar preta foarte bine la a fi reparat în mod simbolic și într-o măsură suficientă prin simpla anulare a dispoziției din regulamentul atacat pe care o contesta.

VIII. Dumping

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 3 mai 2018, *Distillerie Bonollo și alții/Consiliul* (T-431/12, [EU:T:2018:251](#), în prezent în recurs⁷⁹), Tribunalul era sesizat cu o acțiune privind anularea Regulamentului de punere în aplicare (UE) nr. 626/2012⁸⁰, în cadrul unui litigiu referitor la taxele antidumping la importurile de acid tartric originar din China. Prin regulamentul atacat, Consiliul a refuzat statutul de întreprindere care își desfășoară activitatea în condițiile unei economii de piață (SEP) a doi producători-exportatori chinezi de acid tartric și, după construirea valorii normale pe baza informațiilor comunicate de un producător care a cooperat din țara analogă, și anume Argentina, a majorat taxa antidumping aplicabilă produselor fabricate de cei doi producători-exportatori. Această cauză a permis Tribunalului să efectueze pentru prima dată examinarea admisibilității unei acțiuni introduse de producătorii din Uniune împotriva unui regulament care instituie taxe antidumping în urma unei cereri de reexaminare intermediară parțială formulate de acești producători.

În această privință, Tribunalul arată mai întâi, în ceea ce privește aspectul dacă reclamantele sunt direct vizate de actul atacat, că în jurisprudență s-a recunoscut în repetate rânduri admisibilitatea acțiunilor în anulare formulate de particulari împotriva actelor Uniunii ale căror efecte asupra reclamantilor nu sunt de natură juridică, ci în esență materială, în special pentru motivul că aceștia sunt vizați în mod direct în calitatea lor de participanți pe piață în concurență cu alți participanți pe piață. Astfel, întrucât reclamantele se află la originea procedurii de reexaminare intermediară parțială, iar măsurile adoptate în urma acestei proceduri erau destinate să contrabalanseze dumpingul aflat la originea prejudiciului ale cărui victime sunt acestea în calitate de producători-concurenți care operează pe aceeași piață, ele sunt vizate în mod direct de regulamentul atacat. În ceea ce privește aspectul dacă reclamantele sunt vizate în mod individual de actul atacat, Tribunalul observă

79| Cauza C-461/18 P, *Changmao Biochemical Engineering/Distillerie Bonollo și alții și Consiliul*.

80| Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 626/2012 al Consiliului din 26 iunie 2012 de modificare a Regulamentului de punere în aplicare (UE) nr. 349/2012 al Consiliului de instituire a unei taxe antidumping definitive la importurile de acid tartric originar din Republica Populară Chineză (JO 2012, L 182, p. 1).

că, cu cât raporturile de concurență dintre reclamant și concurentul în cauză sunt mai directe, fie pentru că numărul de operatori activi pe piață este redus, fie pentru că întreprinderea în cauză este principalul concurent al reclamantului, și cu cât sunt mai importante consecințele negative pentru acesta din urmă, cu atât mai mult este necesar să se concluzioneze că el este vizat în mod individual de actul atacat. În speță, reclamantele au participat în mod activ la procedura administrativă și au contribuit în mod semnificativ la desfășurarea acesteia, precum și la rezultatul său. În plus, având în vedere că poziția lor pe piață a fost afectată în mod substanțial, Tribunalul concluzionează că ele prezintă calități specifice de concurențe ale celor doi producători-exportatori chinezi și se află într-o situație de fapt care le caracterizează și le individualizează într-un mod analog celui în care ar fi afectați destinatarii regulamentului atacat.

Cu privire la fond, în condițiile în care reclamantele se prevalează de o schimbare de metodologie contrară articolului 11 din Regulamentul (CE) nr. 1225/2009⁸¹, Tribunalul subliniază faptul că, deși este logic ca, atunci când mai multor producători-exportatori li se acordă SEP, valoarea normală să fie diferită pentru fiecare dintre ei, întrucât este calculată pe baza datelor lor respective, nu există niciun motiv pentru ca valoarea normală să fie diferită în cazul mai multor producători-exportatori cărora li se refuză SEP. Astfel, în această situație, calculele valorii normale se întemeiază pe datele unei țări analoge și sunt independente de datele lor respective. Prin urmare, regulamentul atacat trebuie anulat.

Tribunalul a examinat de asemenea problema admisibilității în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 18 octombrie 2018, **ArcelorMittal Tubular Products Ostrava și alții/Comisia** (T-364/16, [EU:T:2018:696](#)). Această hotărâre vine în continuarea Hotărârii **Hubei Xinyegang Steel/Consiliul**⁸², prin care Tribunalul a anulat Regulamentul (CE) nr. 926/2009⁸³ în măsura în care impunea taxe antidumping la exporturile produselor fabricate de Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd și privea perceperea taxelor provizorii instituite la aceste exporturi. Această hotărâre a fost confirmată de Curte în recurs⁸⁴.

Înainte de pronunțarea hotărârii cu privire la recurs, Comisia a adoptat Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2015/2272 de reexaminare și de impunere unor măsuri antidumping pentru o nouă perioadă⁸⁵. După ce a fost informată că în continuare se percep taxe antidumping pe importurile Hubei Xinyegang Steel, Comisia a prevenit, în decizia atacată, perceperea unor taxe antidumping pentru aceste importuri. În special, Comisia a eliminat Hubei Xinyegang Steel de pe lista societăților încadrate la codul adițional A 950 al Tarifului integrat al Uniunii Europene (TARIC) și a încadrat-o la noul cod adițional TARIC C 129 pentru toate codurile din Nomenclatura combinată menționate la articolul 1 alineatul (1) din Regulamentul de punere în aplicare 2015/2272. O notă de subsol din cuprinsul codului TARIC respectiv făcea trimitere la hotărârea Curții.

81| Regulamentul (CE) nr. 1225/2009 al Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind protecția împotriva importurilor care fac obiectul unui dumping din partea țărilor care nu sunt membre ale Comunității Europene (JO 2009, L 343, p. 51) [înlocuit prin Regulamentul (UE) 2016/1036 al Parlamentului European și al Consiliului din 8 iunie 2016 privind protecția împotriva importurilor care fac obiectul unui dumping din partea țărilor care nu sunt membre ale Uniunii Europene (JO 2016, L 176, p. 21)].

82| Hotărârea din 29 ianuarie 2014, **Hubei Xinyegang Steel/Consiliul** (T-528/09, [EU:T:2014:35](#)).

83| Regulamentul (CE) nr. 926/2009 al Consiliului din 24 septembrie 2009 de instituire a unei taxe antidumping definitive și de percepere definitivă a taxei provizorii instituite la importurile anumitor țevi și tuburi fără sudură, din fier sau oțel, originare din Republica Populară Chineză (JO 2009, L 262, p. 19).

84| Hotărârea din 7 aprilie 2016, **ArcelorMittal Tubular Products Ostrava și alții/Hubei Xinyegang Steel** (C-186/14 P și C-193/14 P, [EU:C:2016:209](#)).

85| Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2015/2272 al Comisiei din 7 decembrie 2015 de instituire a unei taxe antidumping definitive la importurile de anumite țevi și tuburi fără sudură din fier sau din oțel originare din Republica Populară Chineză, în urma unei reexaminări efectuate în perspectiva expirării măsurilor în temeiul articolului 11 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 1225/2009 al Consiliului (JO 2015, L 322, p. 21).

În ceea ce privește admisibilitatea acțiunii, Tribunalul arată mai întâi că statele membre trebuie, în principiu, să aplice măsurile prevăzute de codurile și de codurile adiționale TARIC, în scopul punerii în aplicare uniforme a Tarifului vamal comun. În continuare, după ce a subliniat că prin decizia atacată Comisia a creat un cod adițional TARIC C 129, care nu exista anterior, acesta precizează că crearea respectivului cod a permis cel puțin să se indice autorităților vamale naționale că importurile produsului în cauză fabricat de Hubei Xinyegang Steel nu trebuiau să dea naștere la perceperea unei taxe antidumping, și aceasta în pofida existenței Regulamentului de punere în aplicare 2015/2272, care prevedea o astfel de percepere. Tribunalul afirmă totodată că în cele două hotărâri anterioare nu era în discuție legalitatea Regulamentului de punere în aplicare 2015/2272 în măsura în care privește Hubei Xinyegang Steel și că crearea codului adițional TARIC C 129 vizează în mod specific neaplicarea taxelor antidumping prevăzute de acest regulament în ceea ce privește Hubei Xinyegang Steel. Amintind că actele instituțiilor beneficiază în principiu de o prezumție de legalitate, Tribunalul reține totodată că decizia atacată poate fi de asemenea considerată o măsură de executare a hotărârilor amintite, în sensul articolului 266 TFUE. Întrucât controlul jurisdicțional al respectării de către instituții a obligației care decurge din articolul 266 TFUE este asigurat printre altele prin intermediul căii de atac prevăzute la articolul 263 TFUE, este necesar să se considere că decizia atacată este un act atacabil, în sensul acestei din urmă dispoziții. Tribunalul reține de asemenea existența calității procesuale active a reclamantelor având în vedere împrejurările speței, în special faptul că acestea făceau parte din asociația care a depus o plângere în cadrul procedurilor antidumping vizate și că au participat activ la respectivele proceduri.

În privința fondului, Tribunalul reține că, din moment ce Regulamentul de punere în aplicare 2015/2272 beneficiază în principiu de o prezumție de legalitate, Comisia ar fi trebuit să îl modifice sau să îl abroge printr-un regulament. Astfel, în conformitate cu regula paralelismului formelor, care corespunde unui principiu general de drept, forma impusă pentru a aduce un act la cunoștința unui terț trebuie de asemenea reținută pentru toate modificările ulterioare ale actului menționat. În speță, Tribunalul constată, printre altele, că, potrivit articolului 14 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1225/2009, taxele antidumping „se impun prin regulament și sunt percepute de statele membre în conformitate cu forma, rata de schimb și celelalte elemente stabilite de regulamentul care le impune”. Rezultă din aceasta că lipsa percepției taxelor antidumping în privința unei societăți, taxe stabilite printr-un regulament care nu a fost nici anulat, nici declarat nevalid de către instanța Uniunii, trebuie în mod normal să se realizeze de asemenea printr-un regulament. Astfel, prin faptul că a prevăzut în mod definitiv lipsa percepției taxelor antidumping pentru produsele fabricate de Hubei Xinyegang Steel, percepere care decurgea din Regulamentul de punere în aplicare 2015/2272, prin intermediul creării unui cod TARIC suplimentar, Comisia a încălcat regula paralelismului formelor. În plus, respectarea regulii paralelismului formelor ar fi trebuit să conducă nu numai la sesizarea colegiului comisarilor, ci și la obținerea avizului comitetului instituit prin articolul 15 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1225/2009. În sfârșit, subliniind situația de incertitudine juridică ce rezultă din decizia atacată și faptul că respectarea regulii paralelismului formelor ar fi permis ca motivarea Comisiei să devină mai explicită, Tribunalul concluzionează că încălcarea regulii paralelismului formelor de către Comisie constituie o neregularitate care implică anularea deciziei atacate.

IX. Supravegherea sectorului financiar

În Hotărârea din 24 aprilie 2018, *Caisse régionale de crédit agricole mutuel Alpes Provence și alții/BCE* (T-133/16-T-136/16, [EU:T:2018:219](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe cu privire la legalitatea deciziilor prin care Banca Centrală Europeană (BCE) a refuzat desemnarea președinților consiliilor de administrație ale reclamantelor în calitate de manageri responsabili ai acestora în sensul, printre altele, al articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2013/36/UE⁸⁶. Potrivit BCE, funcțiile care permit unei persoane să fie calificată drept manager responsabil trebuiau să fie funcții executive, precum cele de director executiv, diferite de cele încredințate președintelui consiliului de administrație, astfel încât să se asigure o separare între exercitarea funcțiilor executive și neexecutive. Această interpretare era contestată de reclamante, care susțineau că noțiunea de manager responsabil nu se limita la membrii conducerii cu funcții executive.

În această privință, Tribunalul arată mai întâi că, în conformitate cu articolul 4 alineatul (3) din Regulamentul (UE) nr. 1024/2013⁸⁷, BCE era obligată să aplice nu doar articolul 13 alineatul (1) din Directiva 2013/36, ci și dispoziția de drept național care reprezintă transpunerea acestuia. Aceasta implică în mod necesar ca Tribunalul să aprecieze legalitatea deciziilor atacate atât în temeiul articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2013/36, cât și al dreptului național, în speță dreptul francez. În cadrul acestei aprecieri, Tribunalul consideră că din interpretările literală, istorică, teleologică și contextuală ale articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2013/36 rezultă că noțiunea de manager responsabil se referă la membrii organului de conducere care fac parte de asemenea din conducerea superioară a instituției de credit. Tribunalul subliniază în special că, în economia Directivei 2013/36, finalitatea referitoare la buna guvernare a instituțiilor de credit presupune căutarea unei supravegheri eficiente a conducerii superioare de către membrii cu funcții neexecutive ai organului de conducere, ceea ce implică mecanisme de control eficiente în cadrul organului de conducere. Eficacitatea unei astfel de supravegheri ar putea fi compromisă în eventualitatea în care președintele organului de conducere în funcția sa de supraveghere, chiar fără să ocupe în mod formal funcția de director executiv, ar fi responsabil concomitent de conducerea efectivă a activității instituției de credit.

În plus, în măsura în care se pune problema interpretării unei dispoziții de drept intern, domeniul de aplicare al actelor cu putere de lege și al actelor administrative naționale trebuie apreciat în funcție de interpretarea oferită acestora de instanțele naționale. În acest context, Tribunalul observă că, prin hotărârea sa din 30 iunie 2016, Consiliul de Stat francez a considerat că președintele consiliului de administrație al unei instituții de credit poate fi desemnat drept „manager responsabil” al instituției menționate numai în cazul în care acesta a fost autorizat în mod explicit să își asume conducerea executivă a instituției. Rezultă, potrivit Tribunalului, că BCE nu a comis erori de drept întrucât a considerat că noțiunea „manager responsabil” al unei instituții de credit trebuie înțeleasă ca referindu-se la conducătorii care dispun de funcții executive, precum directorul executiv, directorul executiv delegat, membrii comitetului director sau directorul executiv unic.

86| Directiva 2013/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 cu privire la accesul la activitatea instituțiilor de credit și supravegherea prudențială a instituțiilor de credit și a firmelor de investiții, de modificare a Directivei 2002/87/CE și de abrogare a Directivelor 2006/48/CE și 2006/49/CE (JO 2013, L 176, p. 338).

87| Regulamentul (UE) nr. 1024/2013 al Consiliului din 15 octombrie 2013 de conferire a unor atribuții specifice BCE în ceea ce privește politicile legate de supravegherea prudențială a instituțiilor de credit (JO 2013, L 287, p. 63).

X. Contractele de achiziții publice ale instituțiilor Uniunii

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 8 noiembrie 2018, „*Pro NGO!/Comisia*” (T-454/17, [EU:T:2018:755](#)), Tribunalul a fost pus în situația să se pronunțe pentru prima dată cu privire la domeniul de aplicare al articolului 108 alineatul (11) din Regulamentul (UE, Euratom) nr. 966/2012⁸⁸, în versiunea introdusă prin Regulamentul (UE, Euratom) 2015/1929⁸⁹. Această dispoziție prevede pentru instanța Uniunii competența judecării pe fond a unei decizii prin care autoritatea contractantă exclude un operator economic sau îi impune o sancțiune financiară, inclusiv pentru reducerea sau extinderea duratei excluderii sau pentru anularea, reducerea sau mărirea sancțiunii financiare impuse. În discuție era decizia prin care Comisia a exclus reclamanta, din cauza unei abateri profesionale grave, de la participarea la procedurile de achiziții publice și de acordare de subvenții finanțate din bugetul general al Uniunii pentru o perioadă de șase luni. Problema aflată în centrul atenției în cauză era aceea dacă trebuia exercitată competența de fond a Tribunalului în condițiile în care reclamanta a invocat caracterul disproporționat al sancțiunii impuse de Comisie numai în stadiul replicii.

În această privință, Tribunalul amintește că exercitarea competenței de fond nu echivalează cu un control din oficiu și că procedura în fața instanțelor Uniunii este contradictorie. Cu excepția motivelor de ordine publică pe care instanța este obligată să le ridice din oficiu, cum ar fi lipsa de motivare a deciziei atacate, sarcina de a invoca motive împotriva acesteia din urmă și de a prezenta elemente de probă în susținerea acestor motive revine reclamantului. Tribunalul constată că în speță, în cererea introductivă, reclamanta a solicitat anularea deciziei atacate fără să conteste legalitatea sancțiunii care îi fusese impusă și cu atât mai puțin proporționalitatea acesteia. Critica întemeiată pe încălcarea principiului proporționalității, invocată pentru prima dată în replică, nu constituie, în consecință, dezvoltarea unui motiv enunțat anterior, direct sau implicit, în cererea introductivă și care ar prezenta o legătură strânsă cu aceasta. În plus, critica întemeiată pe încălcarea principiului proporționalității se bazează pe elemente care erau cunoscute de reclamantă la data formulării acțiunii. Astfel, întrucât reiese din articolul 84 alineatul (1) din Regulamentul de procedură că, pe parcursul procesului, invocarea de motive noi este interzisă, cu excepția cazului în care acestea se bazează pe elemente de fapt și de drept care au apărut în cursul procedurii, această critică, prezentată în stadiul replicii, este inadmisibilă.

⁸⁸ Regulamentul (UE, Euratom) nr. 966/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 25 octombrie 2012 privind normele financiare aplicabile bugetului general al Uniunii și de abrogare a Regulamentului (CE, Euratom) nr. 1605/2002 al Consiliului (JO 2012, L 298, p. 1).

⁸⁹ Regulamentul (UE, Euratom) 2015/1929 al Parlamentului European și al Consiliului din 28 octombrie 2015 de modificare a Regulamentului nr. 966/2012 (JO 2015, L 286, p. 1).

XI. Accesul la documentele instituțiilor

1. Documente deținute de EMA în cadrul unei cereri de autorizare a introducerii pe piață a unui medicament

Cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 5 februarie 2018, *Pari Pharma/EMA* (T-235/15, [EU:T:2018:65](#)), a oferit ocazia Tribunalului să se pronunțe cu privire la aplicarea unei prezumții generale de confidențialitate, întemeiată pe excepția de la dreptul de acces aferentă protecției intereselor comerciale, prevăzută de Regulamentul (CE) nr. 1049/2001⁹⁰, la toate documentele prezentate în cadrul unei proceduri referitoare la cererea de autorizare a introducerii pe piață (AIP) a unui medicament. Cauza privește o cerere, formulată de reclamantă, prin care se solicită anularea deciziei prin care Agenția Europeană pentru Medicamente (EMA) a acordat unui terț acces la documentele care conțin informații transmise în cadrul unei astfel de proceduri, în conformitate cu Regulamentele (CE) nr. 141/2000⁹¹ și (CE) nr. 726/2004⁹². Reclamanta contestă această decizie, care ar fi contrară prezumției generale de confidențialitate de care ar trebui să beneficieze dosarele de AIP și care ar aduce atingere intereselor sale comerciale.

În această privință, Tribunalul arată că, spre deosebire de situațiile în care Curtea și Tribunalul au admis că se aplicau prezumțiile generale de confidențialitate care justifică respingerea cererii de acces la documente, Regulamentele nr. 141/2000 și nr. 726/2004 nu reglementează restrictiv utilizarea documentelor cuprinse în dosarul privind o procedură de AIP a unui medicament și nu prevăd, în mod contrar Regulamentului nr. 1/2003 și Regulamentului (CE) nr. 773/2004⁹³, o limitare a accesului la dosar la „părțile în cauză” sau la „reclamantii”. Nicio dispoziție a Regulamentelor nr. 141/2000 și 726/2004 amintite nu poate fi interpretată în sensul că indică intenția legiuitorului Uniunii de a stabili un regim de acces restrâns la documente prin intermediul unei prezumții generale de confidențialitate a acestora. Rezultă că documentele în litigiu nu puteau fi considerate că beneficiază de o prezumție generală de confidențialitate pentru motivul implicit că ar fi, în principiu și în ansamblu, încadrate în mod evident în sfera excepției referitoare la protecția intereselor comerciale ale solicitanților de AIP.

Chemat fiind să se pronunțe de asemenea asupra aspectului dacă divulgarea informațiilor conținute în respectivele documente era de natură să aducă atingere protecției intereselor comerciale ale reclamantei, Tribunalul a arătat, în plus, că simplul fapt că în aceste documente datele publicate au fost compilate între ele nu poate, ca atare, să fie suficient pentru a demonstra că toate aceste date ar face parte din conținutul know-how-ului strategic al reclamantei și ar fi astfel confidențiale. Pentru a se putea admite că un asemenea know-how face parte din sfera interesului comercial, în sensul articolului 4 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1049/2001, reclamanta trebuie să demonstreze că această compilare a datelor respective accesibile

90| Regulamentul (CE) nr. 1049/2001 al Parlamentului European și al Consiliului din 30 mai 2001 privind accesul public la documentele Parlamentului European, ale Consiliului și ale Comisiei (JO 2001, L 145, p. 43, Ediție specială, 01/vol. 3, p. 76).

91| Regulamentul (CE) nr. 141/2000 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 decembrie 1999 privind produsele medicamentoase orfane (JO 2000, L 18, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 5, p. 233).

92| Regulamentul (CE) nr. 726/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 31 martie 2004 de stabilire a procedurilor comunitare privind autorizarea și supravegherea medicamentelor de uz uman și veterinar și de instituire a unei Agenții Europene pentru Medicamente (JO 2004, L 136, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 44, p. 43).

93| Regulamentul (CE) nr. 773/2004 al Comisiei din 7 aprilie 2004 privind desfășurarea procedurilor puse în aplicare de Comisie în temeiul articolelor [101 TFUE] și [102 TFUE] (JO 2004, L 123, p. 18, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 242).

publicului și aprecierile sale cu privire la ele prezintă o plusvaloare, și anume că acestea constau de exemplu în concluzii științifice noi sau în considerații având ca obiect o strategie inventivă de natură să confere întreprinderii un avantaj comercial față de concurenții săi. În speță, potrivit Tribunalului, reclamanta nu a fost în măsură să demonstreze că ansamblul informațiilor în cauză era rezultatul unei strategii inventive care ar fi conferit o plusvaloare științifică elementelor neconfidențiale privite în mod individual și nici, *a fortiori*, că această strategie și toate documentele care o descriau puteau fi considerate confidențiale în sensul articolului 4 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1049/2001.

2. Documente provenind de la serviciul juridic al unei instituții

În cauzele în care s-au pronunțat Hotărârea din 7 februarie 2018, **Access Info Europe/Comisia** (T-851/16, [EU:T:2018:69](#)), și Hotărârea din 7 februarie 2018, **Access Info Europe/Comisia** (T-852/16, [EU:T:2018:71](#)), Tribunalul era sesizat cu două acțiuni având ca obiect anularea deciziei prin care Comisia a refuzat reclamantei accesul la documente provenind de la serviciul juridic al acestei instituții și care se referă la punerea în aplicare a declarației „UE-Turcia” din 8 martie 2016 privind criza migrației. Refuzul s-a bazat în special pe excepțiile de la dreptul de acces întemeiate pe protecția relațiilor internaționale și pe protecția consultanței juridice.

Chemat fiind să examineze mai întâi temeinicia aplicării excepției referitoare la protecția relațiilor internaționale, Tribunalul amintește că divulgarea unor elemente care prezintă o legătură cu obiectivele urmărite de Uniune și de statele sale membre în decizii, în special atunci când acestea abordează conținutul specific al unui acord preconizat sau obiectivele strategice urmărite de Uniune în cadrul negocierilor, ar afecta negativ climatul de încredere din cadrul negocierilor în curs în momentul adoptării deciziei prin care se refuză accesul la documentele care conțin aceste elemente. Prin urmare, fără a săvârși o eroare vădită de apreciere Comisia a putut justifica refuzul accesului la documentele care conțin luări de poziție ale Uniunii referitoare la Republica Turcia și, mai general, care privesc relațiile internaționale ale Uniunii. Astfel, divulgarea unor asemenea documente ar prezenta un risc concret de a complica poziția Uniunii în dialogul cu Republica Turcia și, prin urmare, de a afecta relațiile Uniunii. Pe de altă parte, Comisia era îndreptățită să se limiteze la expunerea unui astfel de motiv în mod succint, în măsura în care furnizarea unor explicații mai ample ar fi implicat dezvăluirea, cu încălcarea domeniului de aplicare al protecției imperative prevăzute de legiuitor în textul articolului 4 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1049/2001, a conținutului însuși al documentelor care intră sub incidența protecției prevăzute de această dispoziție.

În ceea ce privește excepția întemeiată pe protecția avizelor juridice ale instituțiilor, Tribunalul arată că divulgarea unor asemenea avize juridice, pregătitoare și interne, elaborate în scopul unui dialog politic între instituție și reprezentanți ai unui stat membru și ai unui stat terț, ar fi adus efectiv atingere, în mod previzibil, interesului Comisiei de a solicita și de a primi avize juridice sincere, obiective și complete din partea diferitor servicii ale sale pentru a pregăti poziția sa finală în calitate de instituție. Această situație s-a regăsi cu atât mai mult într-un domeniu care prezintă o sensibilitate politică certă și într-un context de urgență pentru a remedia o situație a migrațiilor delicată.

3. Documente referitoare la acordarea unui împrumut Euratom

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 27 februarie 2018, **CEE Bankwatch Network/Comisia** (T-307/16, [EU:T:2018:97](#)), Tribunalul era sesizat cu o acțiune având ca obiect anularea deciziei prin care Comisia a refuzat reclamantei, o organizație neguvernamentală activă în domeniul mediului, accesul la o serie de documente referitoare la acordarea unui împrumut Euratom în sprijinul programului Ucrainei de îmbunătățire a securității reactoarelor nucleare, acordat în temeiul dispozițiilor Tratatului de instituire a Comunității Europene a Energiei

Atomice (CEEA). Reclamanta contesta decizia atacată în măsura în care aceasta nu ar fi luat în considerare ansamblul normelor aplicabile în speță. În această cauză, decizia ar fi fost adoptată în temeiul Regulamentului nr. 1049/2001 fără ca Comisia să țină seama de Regulamentul nr. 1367/2006 privind Convenția de la Aarhus, care ar fi însă esențial, deoarece ar limita posibilitatea instituțiilor Uniunii de a refuza accesul la documente atunci când informațiile solicitate au legătură cu emisii în mediu.

Tribunalul respinge această argumentație. Pentru a proceda astfel, în primul rând, constată că, potrivit titlului, considerentelor și dispozițiilor sale, Regulamentul nr. 1367/2006 pune în aplicare, în materie de informații, obligații contractate în cadrul unei convenții internaționale la care Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (CEEA) nu este parte, și anume Convenția de la Aarhus. Întrucât nu este parte la această convenție, CEEA nu poate fi supusă, în lipsa unei indicații în sens contrar, obligațiilor conținute în regulamentul care o pune în aplicare. În al doilea rând, actele adoptate în aplicarea Tratatului CEEA nu sunt supuse în mod necesar obligațiilor care sunt aplicabile în cadrul Uniunii. În acest sens, normele aplicabile în cadrul CEEA sunt prevăzute de Tratatul CEEA. Printre aceste norme figurează articolul 106a alineatul (1) EA, care, pentru funcționarea CEEA, determină aplicabilitatea anumitor dispoziții din Tratatul UE și FUE, în special a articolului 15 TFUE, fostul articol 255 CE, care constituie temeiul Regulamentului nr. 1049/2001. Întemeiat pe o dispoziție aplicabilă în CEEA, acest regulament, care stabilește regimul general pentru accesul la documentele instituțiilor, are vocație să se aplice documentelor deținute de instituțiile și de organismele care își desfășoară activitatea în acest cadru. Situația este diferită în ceea ce privește Regulamentul nr. 1367/2006, care, după cum indică preambulul său, a fost adoptat în temeiul articolului 175 CE, devenit articolul 192 TFUE. Întrucât acesta din urmă nu este menționat la articolul 106a alineatul (1) EA, actele adoptate în temeiul său, inclusiv Regulamentul nr. 1367/2006, nu pot fi aplicate în cadrul Euratom. În al treilea și ultimul rând, în textul său, Regulamentul nr. 1367/2006 vizează în mod specific instituțiile și organismele Comunității Europene, fără a avea în vedere aplicarea sa altor entități, de exemplu unor instituții sau organisme din cadrul CEEA.

4. Documente privind o procedură legislativă în curs

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 22 martie 2018, **De Capitani/Parlamentul** (T-540/15, [EU:T:2018:167](#)), Tribunalul a fost pus în situația să examineze condițiile de acces la documente elaborate de Parlament sau puse la dispoziția acestuia care conțin informații privind pozițiile instituțiilor cu privire la procedurile de codecizie în curs. Tribunalul a examinat în special legalitatea deciziei Parlamentului de a refuza să acorde reclamantului accesul deplin la două tabele elaborate în cadrul trilogurilor în desfășurare la momentul respectiv. Tabelele în litigiu conțineau patru coloane, primele trei reflectând propunerea Comisiei, poziția Consiliului și cea a Parlamentului, în timp ce a patra coloană conținea, după caz, textul compromisului provizoriu sau poziția preliminară a președinției Consiliului în ceea ce privește amendamentele propuse de Parlament. Parlamentul a refuzat accesul reclamantului la cea de a patra coloană a tabelului deoarece divulgarea acesteia ar aduce o atingere reală, specifică și gravă procesului decizional al instituției, precum și procesului decizional interinstituțional în contextul procedurii legislative în curs.

După ce a considerat că reclamantul își menține interesul de a exercita acțiunea în pofida faptului că între timp a fost închisă procedura legislativă la care se raportau documentele în litigiu, Tribunalul reține că trilogurile se înscriau în cadrul procedurii legislative și că în acest domeniu nu era posibil să se aplice o prezumție generală de nedivulgare a celei de a patra coloane a tabelului din cadrul trilogurilor în curs. O astfel de concluzie poate fi dedusă, potrivit Tribunalului, din principiile publicității și transparenței, inerente procedurilor legislative ale Uniunii, precum și din faptul că jurisprudența Curții nu a recunoscut existența unor prezumții generale de nedivulgare decât în ceea ce privește documente clar circumscrise pentru apartenența lor comună la un dosar aferent unei proceduri administrative sau jurisdicționale în curs, dar niciodată în materia procedurii legislative.

Rămâne în sarcina Tribunalului să verifice dacă Parlamentul și-a respectat obligația de a furniza explicații cu privire la modul în care accesul deplin la documentele în cauză ar putea aduce atingere în mod concret și efectiv interesului protejat prin excepția referitoare la protecția procesului decizional, riscul unei astfel de atingeri trebuind să fie previzibil în mod rezonabil, iar nu pur ipotetic. Referitor la acest aspect, în ceea ce privește, în primul rând, considerațiile specifice referitoare la procedura legislativă în cauză invocate în decizia atacată, Tribunalul arată că împrejurarea, menționată în aceasta, că documentele în cauză se referă la domeniul cooperării polițienești nu poate să fie suficientă în sine pentru a demonstra caracterul lor deosebit de sensibil. Astfel, soluția contrară ar avea drept consecință excluderea unui întreg domeniu de drept al Uniunii de la cerințele în materie de transparență a procesului legislativ aferent. În ceea ce privește, în al doilea rând, considerațiile generale invocate în decizia atacată, admitând că jurisprudența recunoaște că riscul unor presiuni externe poate constitui un motiv legitim de restrângere a accesului la documentele legate de procesul decizional, Tribunalul subliniază că este totuși necesar să fie stabilit cu certitudine caracterul real al unei asemenea presiuni externe și să se facă dovada că riscul de a afecta în mod substanțial decizia care urmează să fie luată este previzibil în mod rezonabil din cauza presiunilor externe respective. În speță, niciun element tangibil al dosarului nu permitea stabilirea caracterului real al unor astfel de presiuni externe în cazul divulgării celei de a patra coloane a documentelor în cauză. Pe de altă parte, potrivit Tribunalului, caracterul provizoriu al informațiilor care figurează în documentele în litigiu nu permite în sine justificarea aplicării excepției referitoare la protecția procesului decizional, întrucât această dispoziție nu prevede o distincție în funcție de stadiul de avansare a discuțiilor. În acest context, nu prezintă de altfel importanță că documentele în cauză au fost elaborate sau primite într-un stadiu precoce, avansat sau final al procesului decizional sau că au fost elaborate sau primite într-un context formal sau informal. Aceasta cu atât mai mult cu cât, prin natura sa, o propunere este prezentată pentru a fi discutată și nu are vocația de a rămâne nemodificată în urma acestei discuții, iar opinia publică este perfect capabilă să înțeleagă că autorul unei propuneri poate modifica ulterior conținutul acesteia.

5. Documente care emană de la un stat membru schimbate în cadrul normelor politicii comune în domeniul pescuitului

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 3 mai 2018, **Malta/Comisia** (T-653/16, [EU:T:2018:241](#)), Tribunalul s-a pronunțat cu privire la o acțiune în anularea deciziei Comisiei de acordare a accesului la documente care emană de la un stat membru schimbate în cadrul normelor politicii comune în domeniul pescuitului. În susținerea acțiunii sale, Republica Malta susținea că Comisia nu a soluționat cererea sa în termenele prevăzute la articolele 7 și 8 din Regulamentul nr. 1049/2001, încălcându-și astfel obligația de cooperare loială cu autoritățile malteze.

Tribunalul începe prin a arăta că încălcarea normelor de examinare a cererilor de acces la documentele prevăzute la articolele 6-8 din Regulamentul nr. 1049/2001, deși este susceptibilă, în anumite împrejurări, să afecteze legalitatea unei decizii prin care se refuză accesul la documente, nu poate afecta legalitatea unei decizii de acordare a accesului la documente. Rezultă că un stat membru nu poate invoca în mod util împotriva unei decizii a unei instituții de acordare a accesului la documente motive întemeiate pe încălcarea acestor dispoziții. Spre deosebire de dispozițiile articolelor 6-8 din Regulamentul nr. 1049/2001, dispozițiile articolului 4 alineatele (4) și (5) din același regulament guvernează relațiile dintre instituție și terți, în special statele membre, în ceea ce privește documentele care emană de la acestea din urmă și au drept scop protejarea interesului terților menționați și al statelor membre de a se opune divulgării documentelor respective. Prin urmare, încălcarea articolului 4 alineatele (4) și (5) din Regulamentul nr. 1049/2001, precum și a obligației de cooperare loială a instituției față de un stat membru este susceptibilă să afecteze legalitatea unei decizii de acordare a accesului la documente care emană de la acest stat membru.

Această cauză a oferit totodată ocazia Tribunalului să examineze relația dintre Regulamentul nr. 1049/2001 și Regulamentul (CE) nr. 1224/2009⁹⁴. Subliniind că este necesar să se asigure o aplicare coerentă a fiecăruia dintre cele două regulamente, Tribunalul precizează că, atunci când printr-o cerere întemeiată pe Regulamentul nr. 1049/2001 se urmărește obținerea accesului la documente care conțin date în sensul Regulamentului nr. 1224/2009, dispozițiile articolului 113 alineatele (2) și (3) din acest din urmă regulament devin aplicabile integral, condiționând orice transmitere sau utilizare a respectivelor date care nu este prevăzută de regulamentul menționat de consimțământul expres al acestui stat membru. Astfel, articolul 113 alineatele (2) și (3) din Regulamentul nr. 1224/2009 nu se limitează, precum articolul 4 alineatul (5) din Regulamentul nr. 1049/2001, să prevadă că, atunci când un stat membru a formulat o cerere specifică în acest sens, un document care emană de la acesta nu poate să fie divulgat ulterior fără acordul său prealabil, ci, la fel ca articolul 9 alineatul (3) din Regulamentul nr. 1049/2001, impune acordul prealabil și expres al statului membru ca o condiție absolută a anumitor forme de transmitere și de utilizare a datelor comunicate de acest stat membru. Astfel, rezultă că, în ceea ce privește asemenea date, legiuitorul Uniunii a intenționat să mențină, într-o oarecare formă, regula autorului, care a fost însă eliminată în principiu în materia accesului public la documente prin Regulamentul nr. 1049/2001. Tribunalul concluzionează că dispozițiile articolului 113 alineatele (2) și (3) din Regulamentul nr. 1224/2009 interzic în principiu divulgarea către public și în special către o organizație neguvernamentală, în temeiul Regulamentului nr. 1049/2001, a documentelor în care nu sunt anonimizate datele comunicate Comisiei de către un stat membru în temeiul Regulamentului nr. 1224/2009, în cazul în care statul membru respectiv nu a consimțit la aceasta în mod expres și, cu atât mai mult, atunci când, precum în cazul în speță, statul membru respectiv s-a opus în mod expres.

6. Documente privind indemnizațiile membrilor Parlamentului

În cauzele în care s-a pronunțat Hotărârea din 25 septembrie 2018, *Psara și alții/Parlamentul* (T-639/15-T-666/15 și T-94/16, [EU:T:2018:602](#)), Tribunalul era sesizat cu acțiuni având ca obiect anularea unei serii de decizii ale Parlamentului de respingere a cererilor reclamanților de obținere a accesului la documente ale Parlamentului care conțineau informații referitoare la indemnizațiile membrilor acestuia. În deciziile atacate, Parlamentul a indicat printre altele, pe de o parte, că nu dispunea de date referitoare la cheltuielile reale angajate de membrii Parlamentului cu titlu de indemnizații pentru cheltuieli generale și că, prin urmare, nu era în măsură să divulge documentele solicitate cu acest titlu și, pe de altă parte, că nu era în posesia istoricului conturilor bancare ale membrilor Parlamentului afectate în mod specific utilizării indemnizațiilor pentru cheltuieli generale. Acesta se prevala, în plus, de excepția de la dreptul de acces întemeiată pe protecția vieții private, prevăzută la articolul 4 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 1049/2001 coroborat cu articolul 8 litera (b) din Regulamentul (CE) nr. 45/2001⁹⁵.

94| Regulamentul (CE) nr. 1224/2009 al Consiliului din 20 noiembrie 2009 de stabilire a unui sistem comunitar de control pentru asigurarea respectării normelor politicii comune în domeniul pescuitului, de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 847/96, (CE) nr. 2371/2002, (CE) nr. 811/2004, (CE) nr. 768/2005, (CE) nr. 2115/2005, (CE) nr. 2166/2005, (CE) nr. 388/2006, (CE) nr. 509/2007, (CE) nr. 676/2007, (CE) nr. 1098/2007, (CE) nr. 1300/2008, (CE) nr. 1342/2008 și de abrogare a Regulamentelor (CEE) nr. 2847/93, (CE) nr. 1627/94 și (CE) nr. 1966/2006 (JO 2009, L 343, p. 1).

95| Regulamentul (CE) nr. 45/2001 al Parlamentului European și al Consiliului din 18 decembrie 2000 privind protecția persoanelor fizice cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile și organele comunitare și privind libera circulație a acestor date (JO 2001, L 8, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 30, p. 142).

Tribunalul amintește mai întâi că dreptul de acces al publicului consacrat de Regulamentul nr. 1049/2001 se referă numai la documentele instituțiilor de care acestea dispun efectiv, astfel că acest drept nu se poate extinde la documente care nu se află în posesia instituțiilor sau care nu există. În ceea ce privește înscrisurile care detaliază în ce mod și în ce moment membrii Parlamentului din fiecare stat membru și-au cheltuit, în diferite perioade, indemnizațiile pentru cheltuieli generale, este cert că membrii Parlamentului primesc, cu o frecvență lunară, o indemnizație forfetară, într-un cuantum de altfel cunoscut de public, ca urmare a unei cereri unice introduse la începutul mandatului lor. Rezultă că, având în vedere caracterul forfetar al indemnizațiilor pentru cheltuieli generale, Parlamentul nu dispune de niciun înscris care să detalieze, din punct de vedere material sau temporal, utilizarea de către membrii săi a respectivelor indemnizații. În consecință, Parlamentul a indicat în mod întemeiat că nu dispunea de date referitoare la cheltuielile reale angajate de membrii Parlamentului în acest cadru. În ceea ce privește istoricul conturilor bancare ale membrilor Parlamentului afectate în mod specific utilizării indemnizațiilor pentru cheltuieli generale, Tribunalul subliniază că, potrivit prezumției de legalitate inerente actelor Uniunii Europene, inexistența unui document la care s-a solicitat accesul este prezumată atunci când instituția în cauză face o afirmație în acest sens. Este însă vorba despre o prezumție simplă, pe care solicitantul de acces o poate răsturna prin orice mijloc de probă, pe baza unor indicii pertinente și concordante. În măsura în care, în speță, reclamantii nu au invocat elemente de natură să repună în discuție inexistența documentelor în cauză, Tribunalul consideră că Parlamentul a respins în mod întemeiat cererile lor aferente acestora.

În ceea ce privește excepția referitoare la protecția vieții private, în condițiile în care reclamantii arătau că deciziile atacate erau viciate de nelegalitate întrucât Regulamentul nr. 45/2001 nu ar fi aplicabil în speță, datele în cauză neținând de sfera privată a membrilor Parlamentului, ci de sfera publică a acestora, având în vedere că documentele solicitate se referă la exercitarea funcțiilor lor de reprezentanți aleși, Tribunalul consideră că această distincție decurge în mod vădit dintr-o confuzie între ceea ce ține de datele cu caracter personal și ceea ce ține de viața privată. În plus, faptul că date referitoare la persoanele în cauză sunt strâns legate de date publice cu privire la aceste persoane nu implică în niciun mod faptul că datele respective și-ar fi pierdut natura de date cu caracter personal, în sensul articolului 2 litera (a) din Regulamentul nr. 45/2001. Cu alte cuvinte, calificarea datelor în cauză drept date cu caracter personal nu poate fi exclusă pentru simplul fapt că aceste date sunt asociate cu alte date care sunt publice. În acest context, Tribunalul arată, pe de altă parte, că reiese din articolul 8 litera (b) din Regulamentul nr. 45/2001 că acesta condiționează transferul de date cu caracter personal de îndeplinirea a două condiții cumulative. Îi revine mai întâi persoanei care solicită un astfel de transfer sarcina să demonstreze necesitatea acestuia. Dacă se demonstrează acest lucru, atunci este de competența instituției vizate să verifice dacă nu există niciun motiv să se considere că transferul în cauză ar putea aduce atingere intereselor legitime ale persoanei vizate. În speță, întrucât reclamantii au invocat în cererile lor numai obiective generale de a se permite publicului să verifice caracterul adecvat al cheltuielilor angajate de membrii Parlamentului în cadrul exercitării mandatului lor și de a se asigura dreptul publicului la informare și la transparență, Tribunalul consideră că nu se poate reproșa Parlamentului că nu a dedus din asemenea obiective, exprimate prin considerații atât de largi și de generale, demonstrarea implicită a necesității transferului acestor date personale.

XII. Funcție publică

1. Hărțuire morală

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 29 iunie 2018 **HF/Parlamentul** (T-218/17, în prezent în recurs⁹⁶, [EU:T:2018:393](#)), Tribunalul era sesizat cu o cerere prin care se solicita, pe de o parte, anularea deciziei de respingere a cererii de asistență formulate de reclamantă și, pe de altă parte, repararea prejudiciului pe care ea pretinde că l-ar fi suferit în urma nelegalităților săvârșite de autoritatea abilitată să încheie contractele de muncă (denumită în continuare „AAIC”) a Parlamentului în soluționarea respectivei cereri.

În această privință, Tribunalul amintește că o procedură de anchetă administrativă desfășurată în urma prezentării de către un funcționar sau un agent a unei cereri de asistență în sensul articolului 24 din Statutul funcționarilor Uniunii Europene (denumit în continuare „statutul”), având ca obiect fapte ale unui terț, funcționar sau agent, despre care se pretinde că ar constitui o hărțuire morală în sensul articolului 12a din statut, este, desigur, deschisă la cererea sa, dar nu poate fi considerată ca fiind o procedură de anchetă inițiată împotriva funcționarului sau agentului în cauză. Rezultă că, în contextul procedurii desfășurate de autoritatea împuternicită să facă numiri (denumită în continuare „AIPN”) a unei instituții sau de AAIC pentru a se pronunța asupra unei cereri de asistență întemeiate pe încălcarea articolului 12a din statut, autorul cererii în cauză nu poate solicita respectarea dreptului la apărare prevăzut la articolul 48 din Carta drepturilor fundamentale nici ca atare și nici, în acest context, sub forma unei încălcări a principiului contradictorialității. De altfel, situația este aceeași în cazul prezumtivului autor al hărțuirii.

Prin urmare, pentru respectarea dreptului la bună administrare, este obligatoriu ca autorul cererii de asistență să fie ascultat în mod util, în conformitate cu articolul 41 alineatul (2) litera (a) din Carta drepturilor fundamentale, înainte de adoptarea acestei decizii de respingere a cererii de asistență de către AIPN sau de către AAIC. În acest context, din moment ce administrația decide să se adauge avizul unui comitet consultativ căruia îi încredințează sarcina de a efectua o anchetă administrativă și în decizia privind cererea de asistență ea ține seama de avizul astfel emis de comitetul consultativ, avizul respectiv trebuie în principiu, în conformitate cu dreptul de a fi ascultat al autorului cererii de asistență, să fie adus la cunoștința acestuia din urmă. Totuși, pentru a asigura punerea în aplicare eficace a interdicției privind orice formă de hărțuire morală sau sexuală la locul de muncă, administrația poate să prevadă posibilitatea de a garanta martorilor care acceptă să furnizeze relatări ale faptelor în litigiu într-un caz de presupusă hărțuire că mărturiile lor vor rămâne confidențiale atât față de pretinsul autor al hărțuirii, cât și în raport cu eventuala victimă. În consecință, Tribunalul constată că AAIC nu a încălcat dreptul de a fi ascultat, astfel cum este prevăzut la articolul 41 din Carta drepturilor fundamentale, prin refuzul de a transmite în speță reclamantei procesele-verbale de audiere a martorilor în faza precontencioasă.

În plus, în ceea ce privește definiția hărțuirii morale, Tribunalul statuează că trebuie abandonată definiția pretoriană reținută înainte de intrarea în vigoare a statutului adoptat în 2004, conform căreia conduita în cauză trebuia să prezinte în mod obiectiv un caracter intenționat. Cu alte cuvinte, poate exista hărțuire morală fără să se demonstreze că autorul hărțuirii a intenționat prin acțiunile sale să discrediteze victima sau să degradeze în mod intenționat condițiile de muncă ale acesteia. Este suficient ca aceste acțiuni, atunci când au fost săvârșite intenționat, să fi determinat în mod obiectiv astfel de consecințe. Astfel, definiția hărțuirii morale vizate la articolul 12a din statut constituie o noțiune obiectivă care, chiar dacă se bazează

⁹⁶ Cauza C-570/18 P, **HF/Parlamentul**.

pe o calificare contextuală a unor acte și comportamente ale unor terți, care nu este întotdeauna ușor de realizat, nu implică totuși efectuarea unor aprecieri complexe de tipul celor care pot decurge din noțiuni de natură economică, științifică sau tehnică și care ar justifica să se recunoască administrației o marjă de apreciere la aplicarea noțiunii în cauză.

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 13 iulie 2018, **Curto/Parlamentul** (T-275/17, [EU:T:2018:479](#)), Tribunalul era sesizat cu o cerere cu același conținut, întemeiată, printre altele, pe durata excesivă a procedurii. În măsura în care cererea de asistență în cauză viza o eurodeputată, se punea întrebarea dacă era aplicabilă interdicția privind hărțuirea morală, prevăzută la articolul 12a din statut.

Cu privire la acest aspect, Tribunalul arată că, deși membrii instituțiilor nu sunt, desigur, supuși în mod direct obligațiilor prevăzute de statut și nici, în special, interdicției oricărei hărțuiri morale, prevăzută la articolul 12a din acesta, nu este mai puțin adevărat că dispozițiile Regulamentului de procedură al Parlamentului impun deputaților să respecte de asemenea interzicerea hărțuirii morale prevăzută la articolul 12a din statut întrucât interzicerea unui asemenea comportament, prevăzută în statut, este inspirată în realitate din valorile și din principiile definite în textele fundamentale și intră în domeniul de aplicare al articolului 31 din Carta drepturilor fundamentale, potrivit căruia „[o]rice lucrător are dreptul la condiții de muncă care să respecte sănătatea, securitatea și demnitatea sa”. În ceea ce privește calificarea comportamentului în cauză, Tribunalul constată că conținutul, în special nivelul particular al vulgarității lui, al limbajului utilizat de eurodeputata în discuție la adresa reclamantei, mai ales la telefon, constituie o defăimare atât a persoanei înseși a reclamantei, cât și a activității sale. În măsura în care respectiva eurodeputată a denigrat activitatea reclamantei la locul său de muncă, chiar a insultat-o, inclusiv în prezența unor persoane din afara instituției, acest comportamentul apărea ca fiind abuziv și nu putea fi în niciun caz considerat o atitudine demnă de un membru al unei instituții a Uniunii. Potrivit Tribunalului, caracterul abuziv al comportamentelor în litigiu nu putea fi atenuat de proximitatea relației dintre eurodeputată și reclamantă, ca urmare a faptului că aceasta din urmă era o prietenă a fiicei eurodeputatei, ori de climatul de tensiuni care ar fi predominat în cadrul echipei de asistenți parlamentari a acesteia din urmă.

În sfârșit, în ceea ce privește prejudiciul moral pe care reclamanta pretinde că l-ar fi suferit ca urmare a comportamentului în cauză, Tribunalul arată că, în conformitate cu articolul 24 din statut, reclamanta trebuia să urmărească repararea unui asemenea prejudiciu în primul rând prin intermediul unei acțiuni în despăgubire în fața unei instanțe naționale, fiind de la sine înțeles că, în aplicarea acestei dispoziții din statut, numai în cazul în care un asemenea prejudiciu nu ar putea fi reparat, AAIC ar putea fi obligată să repare în solidar prejudiciile cauzate reclamantei prin astfel de acțiuni ale unui „terț” în sensul acestei dispoziții. Totuși, în temeiul obligației de asistență, AAIC putea fi deja obligată să ofere asistență reclamantei, în special din punct de vedere financiar, într-o asemenea situație de căutare a reparației, în speță pentru a obține recunoașterea, printr-o acțiune în justiție „asistată”, a faptului că acțiunile care o vizează ca urmare a calității sau a funcțiilor sale și care au motivat cererea de asistență sunt nelegale și conduc la o reparație de către o instanță națională.

În Hotărârea din 13 iulie 2018, **SQ/BEI** (T-377/17, [EU:T:2018:478](#)), Tribunalul s-a pronunțat cu privire la o acțiune prin care se solicita, pe de o parte, anularea în parte a deciziei din 20 martie 2017 a președintelui Băncii Europene de Investiții (BEI) prin care reclamanta a fost informată cu privire la încheierea procedurii de anchetă în urma plângerii sale pentru hărțuire morală și s-a admis în parte cererea sa de despăgubiri și, pe de altă parte, repararea prejudiciului moral și material pe care reclamanta pretinde că l-a suferit în urma hărțuirii morale exercitate de superiorul său ierarhic și a comportamentului BEI.

Tribunalul arată că referirea făcută în jurisprudența privind articolul 12a din statut la un „proces care se înscrie obligatoriu în timp și care presupune existența unor acțiuni repetate sau continue” se poate aplica în egală măsură, prin analogie, în scopul aplicării noțiunii „hărțuire morală” în privința agenților BEI. Potrivit Tribunalului, deși constatarea unei hărțuiri morale este rezultatul constatării unui ansamblu de comportamente și nu poate fi făcută, în principiu, pe baza constatării unui comportament izolat, totuși a impune pentru

calificarea „hărțuirii morale” condiția unei repetări în timp a unor comportamente identice sau de același fel ar fi în contradicție cu noțiunea de proces de durată. În fapt, întrucât rezultă dintr-un astfel de proces, hărțuirea morală poate, prin definiție, să fie rezultatul unui ansamblu de comportamente diferite ale unui membru al personalului BEI față de un alt membru, care, privite izolat, nu ar constitui în sine în mod necesar o hărțuire morală, însă, apreciate în mod global și contextual, inclusiv din cauza acumulării lor în timp, ar putea fi considerate o astfel de hărțuire. Rezultă că negarea existenței unui comportament despre care se susține că ar constitui o „hărțuire morală” nu poate fi dedusă din simpla împrejurare că acest comportament nu ar fi fost observat decât o singură dată.

Examinând totodată măsurile care trebuie să fie adoptate de instituție împotriva autorului hărțuirii, Tribunalul remarcă faptul că administrația s-a limitat să solicite adresarea unei scrisori de scuze reclamantei și desfășurarea unei consilieri profesionale. Nu s-a considerat necesară aplicarea unei mustrări scrise sau sesizarea comisiei paritare disciplinare. S-a precizat doar că vor fi efectuate cercetări disciplinare în caz de recidivă în termen de trei ani. Tribunalul observă că, deși administrația dispune de o largă putere de apreciere, sub controlul instanței Uniunii, în alegerea măsurilor și a mijloacelor de aplicare a articolului 24 din statut, având în vedere obiectivele Codului de conduită al BEI și ale politicii privind demnitatea la locul de muncă, precum și, în principal, gravitatea intrinsecă a oricărui comportament de hărțuire morală, recunoscută în cadrul acestor texte adoptate de BEI, o măsură adoptată de BEI aplicabilă numai în caz de recidivă a persoanei în discuție este insuficientă și astfel neadecvată prin raportare la gravitatea cazului în speță.

Tribunalul statuează, pe de altă parte, că BEI nu poate, în afara perioadei de anchetă administrativă, să impună unui agent care a fost victimă a hărțuirii morale să păstreze confidențialitatea privind cazul său și documentele aferente procedurii de anchetă în interiorul și în afara BEI. Astfel, dacă ar trebui impusă unui membru al personalului BEI care este victima unei hărțuiri morale tăcerea cu privire la existența unei asemenea hărțuiri, acest lucru ar avea drept consecință, pe lângă faptul că persoana interesată nu ar mai fi în mod necesar în măsură să justifice eventualele absențe pe motiv de boală legate de respectiva hărțuire morală, și faptul că aceasta nu s-ar putea prevala de constatările făcute cu ocazia anchetei în cadrul unei eventuale acțiuni introduse în fața unei instanțe naționale împotriva persoanei care a hărțuit-o.

2. Boală profesională

Cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 23 octombrie 2018, **McCoy/Comitetul Regiunilor** (T-567/16, [EU:T:2018:708](#)), a permis Tribunalului să facă precizări în privința controlului exercitat de instanța Uniunii asupra unei decizii adoptate de o comisie pentru invaliditate sau a unei decizii adoptate de o autoritate împuternicită să facă numiri (AIPN) întemeiate ea însăși pe o asemenea decizie, precum și în privința consecințelor pe care le au greșelile comise de o instituție în faza precontencioasă, în condițiile în care acestea nu afectează legalitatea deciziei atacate. În discuție era decizia prin care Comitetul Regiunilor a aprobat concluziile comisiei pentru invaliditate prin care a fost respinsă cererea reclamantului de a se recunoaște originea profesională a bolii de care era afectat. Reclamantul invoca în special o încălcare a obligației de motivare, în măsura în care decizia atacată și decizia de respingere a reclamației prin care se aprobau concluziile celei de a doua comisii pentru invaliditate nu ar fi permis să se înțeleagă motivele pentru care această comisie, în majoritatea sa, se îndepărtase de rapoartele medicale anterioare și nici, mai ales, pe ce elemente se întemeiasă pentru a afirma că invaliditatea reclamantului nu era de origine profesională.

Cu privire la acest aspect, Tribunalul arată că, deși o comisie pentru invaliditate este ținută de o obligație de motivare consolidată pentru a se îndepărta de rapoarte medicale anterioare, nu i se poate impune să dezvolte o motivare detaliată și specifică pentru fiecare raport. Acesteia îi revine totuși sarcina de a dezvolta în mod clar și inteligibil motivele pentru care se îndepărtează de avizele respective. În speță, subliniază Tribunalul, cea de a doua comisie pentru invaliditate, pe de o parte, nu a oferit, corespunzător cerințelor legale, explicații

cu privire la motivele care au determinat-o să se îndepărteze de rapoartele medicale anterioare care atestau în mod clar originea profesională a bolii reclamantului și, pe de altă parte, nu a explicat suficient nici motivele pentru care originea invalidității reclamantului nu putea fi profesională. Comisia pentru invaliditate nu a oferit în special nicio explicație suficientă a faptului că nu a examinat eventualul impact al faptelor care reies din dosarul administrativ privind starea de sănătate a reclamantului, dat fiind că dosarul făcea totuși în mod clar dovada unui conflict profesional grav și a unei „hărțuiri” la adresa reclamantului.

Chemat fiind totodată să examineze argumentele reclamantului întemeiate pe o eroare vădită de apreciere și pe o încălcare a noțiunii de boală profesională, Tribunalul reține că controlul jurisdicțional limitat care trebuie exercitat de instanța Uniunii atunci când este vorba despre aprecieri medicale propriu-zise nu poate să o împiedice să verifice dacă comisia pentru invaliditate a luat în considerare toate elementele care apăreau ca fiind în mod vădit relevante în raport cu misiunea care i-a fost încredințată. Potrivit Tribunalului, rezultă din dosar că în perioada în care își exercita atribuțiile la Comitetul Regiunilor reclamantul a suferit în cadrul acestora o hărțuire morală și a fost supus unor presiuni și a avut în această perioadă și la puțin timp după aceea probleme de sănătate. Cu toate acestea, cea de a doua comisie pentru invaliditate părea să fi omis să examineze aceste fapte, care aveau însă o importanță majoră în speță. Astfel, întrucât obiectivul lucrărilor celei de a doua comisii pentru invaliditate era de a stabili sau de a exclude o legătură între situația profesională și invaliditatea reclamantului, Tribunalul statuează că comisia nu putea, fără a încălca noțiunea de boală profesională și a afecta astfel raportul său medical de sinteză de o eroare vădită de apreciere, lăsa să se întrevadă că se întemeia exclusiv pe antecedentele sale psihice și extraprofesionale, precum și pe starea sa de sănătate în anul 2014. Acest lucru este valabil mai ales întrucât s-a stabilit în dosarul administrativ că reclamantul fusese victima unor hărțuiri și a unor presiuni în îndeplinirea atribuțiilor sale. Prin urmare, amintește Tribunalul, în situațiile complexe în care boala funcționarului are mai multe cauze, profesionale, extraprofesionale, fizice sau psihice, care au contribuit, fiecare, la apariția sa, este sarcina comisiei medicale să stabilească dacă exercitarea atribuțiilor în serviciul instituțiilor Uniunii prezintă un raport direct cu boala funcționarului, de exemplu în calitate de element care a declanșat această boală. În astfel de cazuri, pentru ca originea profesională a bolii să fie recunoscută, nu se impune ca boala să aibă drept cauză unică, esențială, preponderentă sau predominantă exercitarea funcțiilor.

3. Ridicarea imunității de jurisdicție

În Hotărârea din 24 octombrie 2018, **RQ/Comisia** (T-29/17, în prezent în recurs⁹⁷, [EU:T:2018:717](#)), Tribunalul s-a pronunțat cu privire la o cerere de anulare a deciziei prin care Comisia a ridicat parțial imunitatea de jurisdicție a reclamantului, fost director general al Oficiului European de Luptă Antifraudă (OLAF), în conformitate cu articolul 17 al doilea paragraf din Protocolul nr. 7 privind privilegiile și imunitățile Uniunii Europene⁹⁸, pentru a fi audiat de autoritățile belgiene pentru acuzația de ascultare ilegală a unei conversații telefonice care a avut loc în cadrul unei investigații a OLAF cu privire la implicarea unui fost membru al Comisiei în tentative de corupție. Reclamantul reproșă Comisiei că nu l-a ascultat înaintea adoptării deciziei atacate, deși era vorba despre un act care îl leza.

97| Cauza C-831/18 P, **Comisia/RQ**.

98| Protocolul nr. 7 privind privilegiile și imunitățile Uniunii Europene (JO 2010, C 83, p. 266).

După ce a hotărât, însușindu-și abordarea Tribunalului Funcției Publice a Uniunii Europene care se desprinde din Hotărârea **A și G/Comisia** ⁹⁹, că o decizie de ridicare a imunității de jurisdicție constituie un act susceptibil să lezeze funcționarul în cauză, Tribunalul arată că, în statele membre în care este prevăzut, secretul cercetării penale este un principiu de ordine publică. Așadar, nu se poate reproșa Comisiei, având în vedere principiul cooperării loiale, astfel cum este consacrat la articolul 4 alineatul (3) primul paragraf TUE, că a ținut seama de acest principiu. Prin urmare, lipsa audierii prealabile a persoanei în cauză poate fi în principiu justificată în mod obiectiv de secretul cercetării penale. Cu toate acestea, Comisia trebuie să pună în aplicare măsuri prin care se urmărește concilierea, pe de o parte, a considerațiilor legitime care țin de secretul cercetării penale și, pe de altă parte, a necesității de a garanta justițiabilului în suficientă măsură respectarea drepturilor sale fundamentale, precum dreptul de a fi ascultat. Astfel, din moment ce Comisia este obligată să respecte dreptul de a fi ascultat atunci când adoptă un act care lezează, ea trebuie să abordeze cu cea mai mare atenție problema cu privire la modul în care poate concilia respectarea dreptului menționat al persoanei interesate cu considerațiile legitime invocate de autoritățile naționale. Tribunalul consideră că, în speță, Comisia nu a efectuat corect această evaluare comparativă deoarece nu a solicitat autorităților naționale motivul pentru care audierea prealabilă a reclamantului prezenta riscuri pentru respectarea secretului cercetării penale și, *in fine*, pentru buna derulare a procedurii penale. În consecință, Tribunalul concluzionează că Comisia a încălcat dreptul de a fi audiat al reclamantului și că, prin urmare, decizia atacată trebuie anulată.

4. Recrutare

În cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 21 noiembrie 2018, **HM/Comisia** (T-587/16, [EU:T:2018:818](#)), Tribunalul era sesizat cu o acțiune având ca obiect anularea, pe de o parte, a deciziei Oficiului European pentru Selecția Personalului (EPSO) de a nu lua în considerare cererea de reexaminare a deciziei comisiei de evaluare de neadmitere a reclamantei la etapa următoare a unui concurs general și, pe de altă parte, a „deciziei implicite” a comisiei de evaluare de respingere a acestei cereri. În centrul discuțiilor s-a aflat aspectul dacă EPSO avea competența de a respinge cererea de reexaminare menționată, introdusă pe baza Dispozițiilor generale aplicabile concursurilor generale¹⁰⁰, în condițiile în care era îndreptată împotriva unei decizii adoptate de comisia de evaluare din cadrul concursului general în cauză.

Tribunalul constată mai întâi că comisia de evaluare nu a avut cunoștință de existența cererii de reexaminare formulate de reclamantă. Prin urmare, nu se poate considera că a adoptat vreo „decizie implicită” de respingere a acesteia. Capătul de cerere al reclamantei privind decizia implicită a comisiei de evaluare de a nu admite cererea sa de reexaminare este, așadar, lipsit de obiect și, prin urmare, trebuie respins ca inadmisibil. Tribunalul arată în continuare că organul care a adoptat decizia de respingere a candidaturii era comisia de evaluare, iar nu EPSO. În temeiul punctului 3.4.3 din Dispozițiile generale aplicabile concursurilor generale, comisia de evaluare, iar nu EPSO, trebuia deci să se pronunțe asupra cererii de reexaminare formulate de reclamantă. Prin urmare, Tribunalul concluzionează că EPSO a respins fără niciun temei juridic în acest sens cererea de reexaminare depusă de reclamantă, împrejurarea că această cerere a fost respinsă din motive pur formale neavând nicio incidență în această privință. În sfârșit, Tribunalul subliniază că această concluzie nu este repusă în discuție de celelalte argumente ale Comisiei, în special de cel întemeiat pe rolul general al EPSO în organizarea concursurilor generale. Mai precis, nimic din responsabilitățile atribuite EPSO nu îi permitea acestuia să își aroge competența de a se pronunța asupra unei cereri având ca obiect reexaminarea unei decizii a comisiei de evaluare. Acest lucru este valabil cu atât mai mult cu cât problema dacă o cerere

⁹⁹| Hotărârea din 13 ianuarie 2010, **A și G/Comisia** (F-124/05 și F-96/06, [EU:F:2010:2](#)).

¹⁰⁰| Dispozițiile generale aplicabile concursurilor generale (JO 2014, C 60 A, p. 1)

de reexaminare este tardivă este o decizie procedurală care se poate dovedi complexă, în măsura în care poate să depindă de o apreciere a unor elemente tehnice cum sunt cele care vizează dovedirea datei exacte la care decizia comisiei de evaluare a fost notificată candidatului în cauză.

XIII. Contenciosul în despăgubire

Cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 28 februarie 2018, *Vakakis kai Synergate/Comisia* (T-292/15, [EU:T:2018:103](#)), a permis Tribunalului să aducă clarificări în privința relației dintre acțiunea în anulare și acțiunea în despăgubire. În această cauză, Tribunalul era sesizat cu o cerere prin care se solicita repararea prejudiciului pe care reclamanta pretindea că l-a suferit din cauza abaterilor pe care le-ar fi săvârșit Comisia în cadrul unei cereri de ofertă, în special al prejudiciului constând în pierderea unei șanse de a i se atribui contractul. Aceste presupuse abateri priveau împrejurarea că unul dintre experții societății căreia i-a fost atribuit contractul a participat la pregătirea procedurii. Comisia invoca inadmisibilitatea acțiunii pentru motivul că reclamanta nu a contestat procedura cererii de ofertă prin intermediul unei acțiuni în anulare.

Potrivit Tribunalului, ținând seama de specificitatea contenciosului contractelor de achiziții publice ale Uniunii, o acțiune în despăgubire prin care se urmărește obținerea reparării prejudiciului pe care ofertantul respins pretinde că l-ar fi suferit din cauza abaterilor pe care le-ar fi săvârșit o instituție acționând în calitate de autoritate contractantă în cadrul cererii de ofertă nu are nici același obiect, nici aceleași efecte juridice și economice cu o acțiune prin care se urmărește anularea deciziei de respingere a ofertei respectivului ofertant și nu poate avea, așadar, drept consecință anihilarea efectelor acestei decizii. Prin urmare, acțiunea este considerată admisibilă.

Chemat fiind de asemenea să se pronunțe pe fond cu privire la obligațiile autorității contractante în cazul unor afirmații de conflict de interese în cursul procedurii cererii de ofertă, Tribunalul subliniază în special că, în cazul în care există un risc de conflict de interese în domeniul contractelor de achiziții publice, autorității contractante îi revine obligația de a pregăti și de a adopta, cu toată diligența necesară și pe baza tuturor datelor pertinente, decizia sa cu privire la rezultatele procedurii de atribuire a contractului în discuție. O asemenea obligație decurge în special din principiile bunei administrări și egalității de tratament, de vreme ce este obligată să asigure, în fiecare fază a unei proceduri de cerere de ofertă, respectarea egalității de tratament și, în consecință, egalitatea de șanse a tuturor ofertanților. Odată ce un conflict de interese aduce atingere egalității dintre ofertanți, decizia de a nu exclude un candidat cu privire la care a fost formulată o afirmație de conflict de interese nu poate fi adoptată decât cu condiția ca autoritatea contractantă să fi putut avea certitudinea că respectivul candidat nu se află într-o asemenea situație. În speță, consideră Tribunalul, comitetul de evaluare și autoritatea contractantă au omis să examineze cu atenție și cu prudență toate elementele pertinente care le-ar fi permis să elimine îndoielile care existau și să clarifice situația societății căreia i-a fost atribuit contractul. Rezultă că reclamanta a demonstrat, așadar, existența unei încălcări suficient de grave a obligației de diligență și, astfel, a principiului bunei administrări și a articolului 41 din Carta drepturilor fundamentale.

În acest temei, Tribunalul admite în parte cererea de despăgubire a reclamantei, în măsura în care viza repararea pierderii unei șanse de a-i fi atribuit contractul în cauză, precum și compensarea costurilor și a cheltuielilor privind participarea la procedura de cerere de ofertă, la care se adaugă dobânzi compensatorii. Împrejurarea că autoritatea contractantă nu este niciodată obligată să atribuie un contract de achiziții publice nu poate aduce atingere oricărei probabilități de a câștiga contractul menționat și, în consecință, pierderii unei șanse. Având în vedere faptul că în speță nelegalitățile săvârșite de Comisie în desfășurarea procedurii

de cerere de ofertă au viciat în mod fundamental procedura menționată și au afectat șansa reclamantei de a i se atribui un contract, oferta sa fiind clasată pe poziția a doua, prejudiciul invocat pentru pierderea unei șanse trebuie considerat în speță ca fiind real și cert.

În Hotărârea din 13 iulie 2018, **K. Chrysostomides & Co. și alții/Consiliul și alții** (T-680/13, în prezent în recurs¹⁰¹, [EU:T:2018:486](#)), și în Hotărârea din 13 iulie 2018, **Bourdouvali și alții/Consiliul și alții** (T-786/14, nepublicată, în prezent în recurs¹⁰², [EU:T:2018:487](#)), Tribunalul s-a pronunțat cu privire la două cereri prin care se solicită repararea prejudiciului pe care reclamanții pretind că l-ar fi suferit ca urmare a unei serii de acte și comportamente ale Comisiei, ale Consiliului, ale Băncii Centrale Europene (BCE) și ale Eurogrupului legate de acordarea unei facilități de asistență financiară Republicii Cipru. Cele două cauze își au originea în dificultățile financiare cu care Republica Cipru și două dintre principalele bănci cipriote, Cyprus Popular Bank Public Co Ltd și Trapeza Kyprou Dimosia Etaireia LTD, s-au confruntat în anii 2012-2013 și în contextul în care Mecanismul european de stabilitate (MES) a acordat o facilitate de asistență financiară acestui stat membru în temeiul unui protocol de acord din 26 aprilie 2013¹⁰³.

Deși Consiliul susținea, întemeindu-se pe Hotărârea **Mallis și alții/Comisia și BCE**¹⁰⁴, că Eurogrupul nu putea fi nici asimilat unei formațiuni a Consiliului și nici nu poate fi calificat drept organ, oficiu sau agenție a Uniunii și nu se putea, așadar, angaja răspunderea extracontractuală a acesteia din urmă, Tribunalul nu a fost de această părere. Constatând că în acea hotărâre Curtea a avut grijă să precizeze că Eurogrupul nu putea fi calificat drept organ, oficiu sau agenție a Uniunii „în sensul articolului 263 TFUE”, Tribunalul consideră că, având în vedere finalitățile diferite și complementare ale acțiunii în anulare și ale acțiunii în despăgubire, nu se poate considera că noțiunea „instituție” în sensul articolului 340 al doilea paragraf TFUE se limitează neapărat la instituțiile, la organele, la oficiile și la agențiile Uniunii menționate la articolul 263 primul paragraf TFUE. Dimpotrivă, identificarea entităților Uniunii care pot fi calificate drept „instituții” în sensul articolului 340 al doilea paragraf TFUE trebuie efectuată în funcție de criterii specifice acestei dispoziții. În acest scop, este important să se stabilească dacă entitatea Uniunii căreia îi este imputabil actul sau comportamentul incriminat a fost instituită prin tratate și este menită să contribuie la realizarea obiectivelor Uniunii. Astfel, în măsura în care Eurogrupul este o entitate a Uniunii instituită în mod formal prin tratate și destinată să contribuie la realizarea obiectivelor Uniunii, sunt imputabile Uniunii actele și comportamentele Eurogrupului în exercitarea competențelor care îi sunt conferite de dreptul Uniunii. Tribunalul precizează de asemenea că se poate deduce din Hotărârea **Ledra Advertising și alții/Comisia și BCE**¹⁰⁵ că comportamentele ilicite ale Comisiei legate de adoptarea unui protocol de acord sunt singurele comportamente ilicite ale unei instituții a Uniunii în cadrul Tratatului de instituire a Mecanismului european de stabilitate între Regatul Belgiei, Republica Federală Germania, Republica Estonia, Irlanda, Republica Elenă, Regatul Spaniei, Republica Franceză, Republica Italiană, Republica Cipru, Marele Ducat al Luxemburgului, Republica Malta, Regatul Țărilor de Jos, Republica Austria, Republica Portugheză, Republica Slovenia, Republica Slovacă și Republica Finlanda care pot angaja răspunderea extracontractuală a Uniunii. Rezultă că comportamentele ilicite legate de supravegherea aplicării măsurilor prejudiciabile de către BCE pot fi invocate împotriva acesteia în cadrul unei acțiuni în despăgubire.

101| Cauzele C-597/18 P, **Consiliul/K. Chrysostomides & Co. și alții**, și C-603/18 P, **K. Chrysostomides & Co și alții/Consiliul**.

102| Cauzele C-598/18 P, **Consiliul/Bourdouvali și alții**, și C-604/18 P, **Bourdouvali și alții/Consiliul**.

103| Protocolul de acord din 26 aprilie 2013 privind condițiile specifice de politică economică, încheiat între Republica Cipru și Mecanismul european de stabilitate (MES).

104| Hotărârea din 20 septembrie 2016, **Mallis și alții/Comisia și BCE** (C-105/15 P-C-109/15 P, [EU:C:2016:702](#)).

105| Hotărârea din 20 septembrie 2016, **Ledra Advertising și alții/Comisia și BCE** (C-8/15 P-C-10/15 P, [EU:C:2016:701](#)).

Chemat fiind să examineze de asemenea caracterul proporțional al măsurilor de restrângere a dreptului de proprietate al reclamantilor în cauză, Tribunalul subliniază că trebuie să se țină seama de necesitatea ca autoritățile cipriote să acționeze rapid atunci când adoptă măsurile prejudiciabile. Astfel, trebuia să se prevină un risc iminent de colaps al băncilor vizate pentru a se proteja stabilitatea sistemului financiar cipriot și a se evita în acest fel contagiarea altor state membre din zona euro. Pe de altă parte, observă Tribunalul, măsurile de care poate depinde acordarea unei asistențe financiare furnizate prin Mecanismul european de stabilitate pentru a rezolva dificultățile financiare întâmpinate de un stat care se confruntă cu necesitatea de a recapitaliza sistemul său bancar pot varia în mod semnificativ de la un caz la altul, în funcție de experiența dobândită și de un ansamblu de circumstanțe speciale. Acestea pot include în special situația economică a statului beneficiar, importanța ajutorului în raport cu ansamblul economiei, perspectivele de revenire a băncilor în cauză la viabilitatea economică și motivele care au condus la dificultățile cu care acestea se confruntă, inclusiv, după caz, dimensiunea excesivă a sectorului bancar din statul beneficiar în raport cu economia sa națională, evoluția situației economice internaționale sau o probabilitate ridicată de intervenții viitoare ale Mecanismului european de stabilitate în sprijinul altor state aflate în dificultate, care pot necesita o limitare preventivă a sumelor alocate pentru fiecare intervenție.

În cauzele în care s-a pronunțat Hotărârea din 13 decembrie 2018, *Iran Insurance/Consiliul* (T-558/15, [EU:T:2018:945](#)), și Hotărârea din 13 decembrie 2018, *Post Bank Iran/Consiliul* (T-559/15, [EU:T:2018:948](#)), Tribunalul a avut ocazia de a se pronunța cu privire la cereri întemeiate pe articolul 268 TFUE prin care se solicita repararea prejudiciului pe care reclamantele pretindeau că l-ar fi suferit ca urmare a actelor prin care denumirile lor au fost înscrise sau menținute pe lista persoanelor și a entităților cărora li se aplică măsuri restrictive instaurate în scopul de a exercita presiuni asupra Republicii Islamice Iran pentru ca aceasta să pună capăt activităților nucleare care prezintă un risc de proliferare¹⁰⁶. Reclamantele susțineau că adoptarea actelor în litigiu constituie o încălcare suficient de gravă de către Consiliu a unei norme de drept care are ca obiect conferirea de drepturi particularilor și solicitau în acest temei repararea prejudiciului material și moral pe care l-ar fi suferit ca urmare a înscrierii denumirii lor în listele în litigiu.

Tribunalul arată că, la momentul adoptării de către Consiliu a actelor în litigiu, reieșea deja în mod clar și precis din jurisprudență că, în caz de contestare, Consiliul trebuie să furnizeze informațiile și elementele de probă care stabilesc că sunt îndeplinite condițiile de aplicare a criteriului „susținerii” proliferării nucleare. În plus, întrucât obligația Consiliului de a verifica și de a stabili temeinicia măsurilor restrictive luate în privința unei persoane sau a unei entități înainte de adoptarea acestor măsuri este dictată de respectarea drepturilor fundamentale ale persoanei sau ale entității vizate, în special a dreptului său la protecție jurisdicțională efectivă, acesta nu dispune de o marjă de apreciere în această privință. Astfel, în speță, Consiliul nu dispunea de nicio marjă de apreciere în cadrul punerii în aplicare a obligației menționate. Prin urmare, prin nerespectarea obligației sale de a fundamenta actele în litigiu, Consiliul a săvârșit în speță o încălcare suficient de gravă a unei norme de drept care conferă drepturi unui particular.

În ceea ce privește prejudiciul moral pe care reclamantele pretind că le-au suferit, Tribunalul amintește că din jurisprudența pronunțată în temeiul articolului 268 TFUE coroborat cu articolul 340 al doilea paragraf TFUE reiese că o persoană juridică poate, în principiu, să fie despăgubită pentru un prejudiciu moral și că un asemenea prejudiciu poate lua forma unei atingeri aduse imaginii sau reputației persoanei menționate.

¹⁰⁶ | Decizia 2010/644/PESC a Consiliului din 25 octombrie 2010 de modificare a Deciziei 2010/413/PESC privind adoptarea de măsuri restrictive împotriva Iranului și de abrogare a Poziției comune 2007/140/PESC (JO 2010, L 281, p. 81), Regulamentul (UE) nr. 961/2010 al Consiliului din 25 octombrie 2010 privind măsuri restrictive împotriva Iranului și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 423/2007 (JO 2010, L 281, p. 1), Decizia 2011/783/PESC a Consiliului din 1 decembrie 2011 de modificare a Deciziei 2010/413/PESC privind adoptarea de măsuri restrictive împotriva Iranului (JO 2011, L 319, p. 71), Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 1245/2011 al Consiliului din 1 decembrie 2011 de punere în aplicare a Regulamentului nr. 961/2010 (JO 2011, L 319, p. 11) și Regulamentul (UE) nr. 267/2012 al Consiliului din 23 martie 2012 privind măsuri restrictive împotriva Iranului și de abrogare a Regulamentului nr. 961/2010 (JO 2012, L 88, p. 1).

Tribunalul subliniază totodată că jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului nu exclude posibilitatea existenței, chiar și pentru o societate comercială, a unui alt prejudiciu decât cel material care să necesite o reparație pecuniară, o asemenea reparație depinzând de împrejurările fiecărei spețe. Acest prejudiciu poate să cuprindă, pentru o asemenea societate, elemente mai mult sau mai puțin „obiective” și „subiective”, printre care figurează reputația întreprinderii, ale căror consecințe nu se pretează la un calcul exact. În speță, singurele elemente de probă admisibile prezentate de reclamante nu permit însă să se constate că recunoașterea nelegalității comportamentului reproșat Consiliului și anularea actelor în litigiu nu ar fi suficiente, ca atare, pentru repararea prejudiciului moral pretins suferit ca urmare a atingerii aduse reputației lor de actele în litigiu.

XIV. Cereri de măsuri provizorii

Tribunalul a fost sesizat în anul 2018 cu 41 de cereri de măsuri provizorii, ceea ce corespunde în esență cu cifrele din anul anterior¹⁰⁷. În anul 2018 au fost adoptate 42 de ordonanțe¹⁰⁸, prin care s-au soluționat 44 de cauze privind măsurile provizorii¹⁰⁹. În 4 cauze, Tribunalul a adoptat o ordonanță de suspendare în temeiul articolului 157 alineatul (2) din Regulamentul de procedură.

Ordonanțele date acoperă un larg evantai de materii, printre care figurează cauze referitoare la sănătatea publică (5 cauze), la ajutoarele de stat (4 cauze), la contractele de achiziții publice (7 cauze), la aspecte legate de confidențialitate (4 cauze) și la funcția publică (8 cauze).

Președintele Tribunalului a admis două cereri de măsuri provizorii, prin Ordonanța din 18 ianuarie 2018, **Strabag Belgium/Parlamentul** (T-784/17 R, nepublicată, [EU:T:2018:17](#))¹¹⁰, și prin Ordonanța din 15 mai 2018, **Elche Club de Fútbol/Comisia** (T-901/16 R, nepublicată, [EU:T:2018:268](#)).

Prima cauză în care președintele Tribunalului a admis cererea de măsuri provizorii este o cauză în materia achizițiilor publice. Prin Ordonanța din 18 ianuarie 2018, **Strabag Belgium/Parlamentul** (T-784/17 R, nepublicată, [EU:T:2018:17](#)), președintele Tribunalului a dispus suspendarea executării deciziei Parlamentului de respingere a ofertei reclamantei și de atribuire către cinci ofertanți a contractului de achiziții publice privind un contract-cadru de lucrări de antrepriză generală pentru clădirile din Bruxelles ale Parlamentului.

În cadrul examinării condiției privind urgența, președintele Tribunalului a aplicat jurisprudența, deja consacrată în materia achizițiilor publice¹¹¹, potrivit căreia această condiție este atenuată dacă partea care solicită măsurile provizorii reușește să demonstreze existența unui *fumus boni iuris* deosebit de serios și dacă ea a sesizat Tribunalul în termenul de așteptare de 10 zile calendaristice.

¹⁰⁷| Tribunalul a fost sesizat în anul 2017 cu 47 de cereri de măsuri provizorii.

¹⁰⁸| Această cifră corespunde tuturor ordonanțelor adoptate de judecătorul delegat cu luarea măsurilor provizorii, ceea ce exclude ordonanțele de nepronunțare asupra fondului sau de radiere, incluzând totodată ordonanțele în temeiul articolului 152 alineatul (2) din Regulamentul de procedură.

¹⁰⁹| Trebuie semnalat că, din punct de vedere statistic, ordonanțele privind măsurile provizorii nu sunt cuprinse în numărul total al cauzelor soluționate în anul 2018, care figurează în partea D, „Statistici judiciare ale Tribunalului”, a prezentului raport, și anume 1 009 cauze soluționate.

¹¹⁰| Recursul a fost respins prin Ordonanța din 19 septembrie 2018, **Parlamentul/Strabag Belgium** [C-229/18 P(R), nepublicată, [EU:C:2018:740](#)].

¹¹¹| Jurisprudența rezultată din Ordonanța din 23 aprilie 2015, **Comisia/Vanbreda Risk & Benefits** [C-35/15 P(R), [EU:C:2015:275](#)].

Cererea de măsuri provizorii fiind în speță introdusă în termenul de așteptare, președintele Tribunalului a procedat la examinarea *fumus boni iuris*. În această privință, președintele Tribunalului consideră că, la prima vedere, Parlamentul a încălcat articolul 151 din Regulamentul delegat (UE) nr. 1268/2012¹¹² prin faptul că nu a constatat că oferta clasată pe primul loc părea anormal de scăzută și nu a efectuat verificarea prevăzută la articolul menționat. Întrucât *fumus boni iuris* a fost stabilit pe baza unei aprecieri juridice a faptelor necontestate și referitoare la un aspect clar definit, președintele Tribunalului concluzionează că există un *fumus boni iuris* deosebit de serios.

În plus, trebuie remarcat faptul că, în materia contenciosului privind achizițiile publice, majoritatea cererilor de măsuri provizorii au fost introduse în termenul de așteptare și au fost însoțite de o cerere întemeiată pe articolul 157 alineatul (2) din Regulamentul de procedură. În trei dintre aceste cauze, în care s-au dat Ordonanța din 23 ianuarie 2018, **Seco Belgium și Vinçotte/Parlamentul** (T-812/17 R, nepublicată, [EU:T:2018:25](#)), Ordonanța din 3 octombrie 2018, **Euronet Consulting/Comisia** (T-350/18 R, nepublicată, [EU:T:2018:653](#)), și Ordonanța din 21 decembrie 2018, **Phrenos și alții/Comisia** (T-715/18 R, nepublicată, [EU:T:2018:1015](#)), autoritatea contractantă a retras sau a modificat în cursul procedurii de măsuri provizorii și în urma intervenției președintelui Tribunalului decizia de atribuire a contractului de achiziții publice astfel încât să dea satisfacție reclamantei, cu rezultatul că procedurile au rămas fără obiect.

A doua cauză în care președintele Tribunalului a admis cererea de măsuri provizorii privește o decizie a Comisiei prin care se dispune recuperarea unui presupus ajutor de stat de la beneficiarul acestuia, clubul spaniol de fotbal Elche, și în care s-a dat Ordonanța din 15 mai 2018, **Elche Club de Fútbol/Comisia** (T-901/16 R, nepublicată, [EU:T:2018:268](#)). Această cauză făcea parte dintr-o serie de cauze referitoare la preținsele ajutoare de stat acordate unor cluburi de fotbal din Spania.

În ceea ce privește condiția referitoare la *fumus boni iuris*, președintele Tribunalului consideră că, la prima vedere, motivarea deciziei atacate nu este suficientă, în măsura în care aceasta nu permite aprecierea existenței și, dacă este cazul, a valorii ajutorului. În cadrul examinării urgenței, președintele Tribunalului constată că recuperarea valorii ajutorului riscă să conducă la lichidarea clubului de fotbal, care face deja obiectul unei proceduri de insolvență. În această privință, președintele Tribunalului respinge, printre altele, teza Comisiei potrivit căreia clubul poate obține lichiditățile necesare prin „cedarea” unor membri ai echipei sale de fotbal. Astfel, potrivit președintelui Tribunalului, echipa de jucători constituie „mijloacele de producție” esențiale ale reclamantului. În aceste condiții și având în vedere faptul că reclamantul nu poate ceda o mare parte a echipei fără a pune în pericol capacitățile sale sportive și, prin urmare, supraviețuirea sa economică, nu se poate susține că acesta poate face față prin „vânzarea” unei mari părți a echipei sale plății imediate a sumei reclamate în vederea recuperării ajutorului de stat fără a-și pune în pericol viabilitatea financiară. În plus, președintele Tribunalului înlătură teza Comisiei potrivit căreia reclamantul încă nu a epuizat căile de atac naționale, deoarece această teză echivalează în speță cu obligația impusă reclamantului, în mod categoric și mecanic, de a epuiza căile de atac interne, limitând astfel în mod disproporționat accesul la instanța Uniunii.

În ceea ce privește evaluarea comparativă a intereselor, președintele Tribunalului amintește că, deși este adevărat că suspendarea executării unei decizii de recuperare a ajutorului incompatibil cu piața internă poate prelunge efectele negative asupra concurenței produse de ajutorul respectiv, nu este mai puțin adevărat că, dimpotrivă, executarea imediată a unei astfel de decizii va avea în mod normal efecte ireversibile asupra întreprinderii beneficiare, fără a fi exclus *a priori* ca menținerea ajutorului să fie considerată, în cele din urmă, legitimă din cauza unor vicii eventuale care ar putea afecta decizia menționată. Se impune astfel asigurarea faptului că, pe de o parte, nu este redusă în mod excesiv protecția judiciară provizorie și, pe de altă parte,

¹¹² | Regulamentul delegat (UE) nr. 1268/2012 al Comisiei din 29 octombrie 2012 privind normele de aplicare a Regulamentului nr. 966/2012 (JO 2012, L 362, p. 1).

nu se limitează la largă putere de apreciere de care trebuie să dispună judecătorul delegat cu luarea măsurilor provizorii în vederea exercitării competențelor care îi sunt conferite. În speță, președintele Tribunalului subliniază că, pe de o parte, reclamantul riscă să facă obiectul unei lichidări ca urmare a unei decizii nelegale la prima vedere și că, pe de altă parte, autoritățile naționale au luat măsurile necesare pentru a asigura buna executare a deciziei atacate. În aceste condiții, președintele Tribunalului concluzionează că, în spiritul cooperării loiale, poate să se bazeze pe voința și pe capacitatea autorităților naționale de a asigura, astfel cum au procedat până în prezent, protecția interesului Uniunii, permițând o recuperare eficace a ajutorului de stat, astfel încât o suspendare a executării să nu creeze obstacole în calea unei viitoare recuperări efective.

În schimb, prin Ordonanța din 22 martie 2018, **Hércules Club de Fútbol/Comisia** (T-766/16 R, nepublicată, [EU:T:2018:170](#))¹¹³, și prin Ordonanța din 22 martie 2018, **Valencia Club de Fútbol/Comisia** (T-732/16 R, nepublicată, [EU:T:2018:171](#))¹¹⁴, președintele Tribunalului a respins cererile de măsuri provizorii întrucât a rezultat că niciunul dintre cluburile de fotbal în discuție nu a demonstrat incapacitatea sa de a face față recuperării ajutorului fără a-și pune în pericol viabilitatea financiară.

Pe de altă parte, în afara ordonanțelor menționate mai sus, trebuie să se facă trimitere la alte câteva evoluții jurisprudențiale în ceea ce privește protecția confidențialității, măsurile restrictive, dreptul instituțional și sănătatea publică.

În privința protecției confidențialității, trebuie arătat că judecătorul delegat cu luarea măsurilor provizorii a examinat în detaliu argumentele privind existența unui *fumus boni iuris* înainte de a respinge cererile de suspendare a executării în cauzele în care s-au dat Ordonanța din 25 octombrie 2018, **JPMorgan Chase și alții/Comisia** (T-420/18 R, nepublicată, în prezent în recurs¹¹⁵, [EU:T:2018:724](#)), și Ordonanța din 25 octombrie 2018, **Crédit agricole et Crédit agricole Corporate and Investment Bank/Comisia** (T-419/18 R, nepublicată, în prezent în recurs¹¹⁶, [EU:T:2018:726](#)), referitoare la publicarea unei decizii a Comisiei de constatare a încălcării articolului 101 TFUE, Ordonanța din 12 iulie 2018, **RATP/Comisia** (T-250/18 R, nepublicată, [EU:T:2018:458](#)), referitoare la accesul la documente privind o procedură EU-Pilot, și Ordonanța din 12 octombrie 2018, **Taminco/EFSA** (T-621/17 R, [EU:T:2018:763](#)), referitoare la evaluarea unui produs fitosanitar.

În special, în Ordonanța din 25 octombrie 2018, **JPMorgan Chase și alții/Comisia** (T-420/18 R, nepublicată, în prezent în recurs, [EU:T:2018:724](#)), și în Ordonanța din 25 octombrie 2018, **Crédit Agricole și Crédit Agricole Corporate and Investment Bank/Comisia** (T-419/18 R, nepublicată, în prezent în recurs, [EU:T:2018:726](#)), președintele Tribunalului amintește că, în ceea ce privește protecția provizorie a informațiilor confidențiale, nu este suficient să se declare că informațiile au un caracter confidențial. Trebuie să se demonstreze că, la prima vedere, informațiile au într-adevăr un caracter confidențial.

Președintele Tribunalului constată apoi că interesul unei întreprinderi căreia Comisia i-a aplicat o amendă pentru încălcarea dreptului concurenței ca detaliile privind comportamentul nelegal care i se reproșează să nu fie divulgate publicului nu merită nicio protecție specială, ținând seama de interesul public de a cunoaște cât mai pe larg posibil motivele oricărei acțiuni a Comisiei.

113| Ordonanță anulată prin Ordonanța din 22 noiembrie 2018, **Hercules Club de Fútbol/Comisia** [C-334/18 P(R), [EU:C:2018:952](#)].

114| Recursul a fost respins prin Ordonanța din 22 noiembrie 2018, **Valencia Club de Fútbol/Comisia** [C-315/18 P(R), [EU:C:2018:951](#)].

115| Cauza C-1/19 P(R), **JPMorgan Chase și alții/Comisia**.

116| Cauza C-4/19 P(R), **Crédit Agricole și Crédit Agricole Corporate and Investment Bank**.

Președintele Tribunalului subliniază că, la prima vedere, nu poate fi primit argumentul reclamantelor potrivit căruia principiul prezumției de nevinovăție s-ar opune oricărei publicări a deciziei de constatare a încălcării sau ar impune ocultarea întregii descrieri a comportamentului nelegal. Astfel, Tribunalul amintește că actele instituțiilor Uniunii beneficiază de o prezumție de legalitate și produc efecte juridice atât timp cât nu au fost retrase, anulate sau declarate nevalide. În consecință, publicarea deciziei de constatare a încălcării articolului 101 TFUE nu poate, în principiu, să fie supusă condiției ca instanța Uniunii să se fi pronunțat în prealabil cu privire la acțiunea referitoare la respectiva decizie.

În materia măsurilor restrictive, în cauza în care s-a dat Ordonanța din 28 noiembrie 2018, **Klyuyev/Consiliul** (T-305/18 R, nepublicată, [EU:T:2018:849](#)), președintele Tribunalului a respins cererea de suspendare a executării actelor Consiliului de reînnoire a măsurilor restrictive împotriva reclamantului.

Astfel, deși a constatat existența *fumus boni iuris*, președintele Tribunalului respinge cererea în lipsa urgenței. În această privință, președintele Tribunalului examinează în special argumentul reclamantului întemeiat pe o atingere adusă dreptului său la o cale de atac efectivă în urma prelungirilor continue ale includerii numelui său în listă în pofida existenței hotărârilor prin care Tribunalul a reținut nelegalitatea anumitor acte referitoare la impunerea de măsuri restrictive împotriva sa.

În acest context, președintele Tribunalului constată că este posibilă o modulare a condiției privind urgența în cazul în care motive sistemice riscă să împiedice o protecție jurisdicțională efectivă. Președintele Tribunalului subliniază astfel că particularitățile litigiilor privind măsurile restrictive nu trebuie să determine caducitatea dreptului la protecție jurisdicțională efectivă. Cu toate acestea, în speță nu există motive sistemice care lipsesc de efecte hotărârile Tribunalului de anulare a măsurilor restrictive.

În materia dreptului instituțional merită să fie menționată cauza în care s-a dat Ordonanța din 4 mai 2018, **Czarnecki/Parlamentul** (T-230/18 R, nepublicată, [EU:T:2018:262](#)). Președintele Tribunalului a respins ca inadmisibilă cererea de măsuri provizorii în legătură cu decizia Parlamentului de decădere a reclamantului din exercițiul mandatului său de vicepreședinte al Parlamentului, decădere motivată printr-o abatere pretins gravă.

În ceea ce privește cererea de suspendare a executării deciziei Parlamentului având ca obiect încetarea anticipată a funcției de vicepreședinte al Parlamentului exercitate de reclamant, președintele Tribunalului constată că această decizie și-a epuizat efectele prin adoptarea sa și, prin urmare, nu poate face obiectul unei suspendări. În ceea ce privește al doilea capăt de cerere, privind „menținerea” mandatului de vicepreședinte al Parlamentului al reclamantului, președintele Tribunalului arată că reclamantul a fost decăzut din exercițiul mandatului său de vicepreședinte la momentul adoptării deciziei atacate. În plus, postul de vicepreședinte rămas vacant prin decăderea reclamantului din exercițiul mandatului de vicepreședinte a fost ocupat la 1 martie 2018. În aceste condiții, reclamantul nu poate fi „menținut” în funcția de vicepreședinte al Parlamentului prin intermediul unei măsuri provizorii solicitate la aproape două luni de la decăderea din exercitarea mandatului său și la aproape o lună după ce a fost ocupat postul de vicepreședinte pe care l-a deținut anterior.

În sfârșit, în materia sănătății publice trebuie menționate o serie de cauze referitoare la piețele reglementate care au implicații asupra sănătății publice (sectoarele produselor fitosanitare, medicamentelor de uz uman și produselor biocide) și în care s-au dat Ordonanța din 22 iunie 2018, **Arysta LifeScience Netherlands/Comisia** (T-476/17 R, [EU:T:2018:407](#)), Ordonanța din 22 iunie 2018, **FMC/Comisia** (T-719/17 R, [EU:T:2018:408](#)), Ordonanța din 11 iulie 2018, **GE Healthcare/Comisia** (T-783/17 R, [EU:T:2018:503](#)), Ordonanța din 24 august 2018, **Laboratoire Pareva și Biotech3D/Comisia** (T-337/18 R și T-347/18 R, nepublicată, [EU:T:2018:587](#)), Ordonanța din 25 octombrie

2018, **Laboratoire Pareva/Comisia** (T-337/18 R II, nepublicată, [EU:T:2018:729](#)), Ordonanța din 25 octombrie 2018, **Laboratoire Pareva/Comisia** (T-347/18 R II, nepublicată, [EU:T:2018:730](#)), și Ordonanța din 23 noiembrie 2018, **GMPO/Comisia** (T-733/17 R, nepublicată, [EU:T:2018:839](#)).

În special în cauzele în care s-au dat, pe de o parte, Ordonanța din 22 iunie 2018, **FMC/Comisia** (T-719/17 R, [EU:T:2018:408](#)), privind o cerere de suspendare a punerii în aplicare a unui regulament al Comisiei de retragere a AIP a unei substanțe utilizate în ierbicide, și, pe de altă parte, Ordonanța din 23 noiembrie 2018, **GMPO/Comisia** (T-733/17 R, nepublicată, [EU:T:2018:839](#)), privind o cerere de suspendare a punerii în aplicare a unui regulament al Comisiei de autorizare a introducerii pe piață a unui medicament fără a beneficia însă de desemnarea ca medicament orfan, președintele Tribunalului subliniază că, deși s-a admis că nu este exclus faptul ca un prejudiciu financiar considerabil din punct de vedere obiectiv și pretins rezultat din obligația de a exercita definitiv o alegere comercială importantă într-un termen inoportun să poată fi considerat „grav” sau chiar ca gravitatea unui astfel de prejudiciu să poată fi considerată evidentă chiar și în lipsa informațiilor privind dimensiunea întreprinderii în cauză, această jurisprudență trebuie apreciată în funcție de domeniul în care își exercită activitatea reclamantul. Astfel, în cadrul unei piețe foarte reglementate, care poate face obiectul unei intervenții rapide din partea autorităților competente atunci când apar riscuri pentru sănătatea publică, din motive care nu sunt întotdeauna previzibile, revine întreprinderilor implicate obligația de a se proteja împotriva consecințelor acestei intervenții printr-o politică corespunzătoare pentru a nu trebui să suporte ele însele prejudiciul rezultat în urma unei astfel de intervenții.

În plus, în cauza în care s-a dat Ordonanța din 22 iunie 2018, **FMC/Comisia** (T-719/17 R, [EU:T:2018:408](#)), precum și în cauzele privind cereri de suspendare a executării unor decizii ale Comisiei care fie impun restricții în privința utilizării unei substanțe active în produsele fitosanitare (Ordonanța din 22 iunie 2018, **Arysta LifeScience Netherlands/Comisia**, T-476/17 R, [EU:T:2018:407](#)), fie refuză aprobarea substanțelor destinate utilizării în anumite produse biocide (Ordonanța din 24 august 2018, **Laboratoire Pareva și Biotech3D/Comisia**, T-337/18 R și T-347/18 R, nepublicată, [EU:T:2018:587](#)), președintele Tribunalului evaluează comparativ interesele înainte de a respinge cererile respective. În acest cadru, președintele Tribunalului amintește că evoluțiile științifice nu sunt neobișnuite și oferă ocazia de a evalua din nou substanțele în lumina noilor cunoștințe și descoperiri științifice, în special în raport cu riscul pentru sănătatea publică. Acesta este temeiul pentru procedurile de reînnoire și rațiunea limitelor temporale aplicate autorizațiilor de comercializare. Președintele Tribunalului consideră că nu este, așadar, suficient să se afirme că produsul în cauză a putut fi utilizat fără restricții în trecut pentru a elimina riscurile pentru sănătatea publică identificate în dosar. Președintele Tribunalului arată astfel că este obligat să ia în considerare aceste riscuri și că nu este în sarcina sa să efectueze o nouă apreciere tehnică a datelor științifice, care ar depăși cadrul atribuțiilor sale.

C | ACTIVITATEA GREFEI TRIBUNALULUI ÎN ANUL 2018

de domnul **Emmanuel Coulon**, grefierul Tribunalului

În contextul unei activități susținute¹, grefa și-a mobilizat pe deplin resursele pentru a susține Tribunalul și a contribui, în cadrul misiunilor de asistență juridică și administrativă care i-au fost încredințate, la rezultatele foarte bune ale instanței. Grefa s-a adaptat la cerințele specifice ale unei instanțe extinse² și a încercat să anticipeze unele dintre efectele preconizate ale următoarei și ultime creșteri a numărului de judecatori, prevăzută pentru luna septembrie 2019, în contextul reformei arhitecturii juridice a Curții de Justiție a Uniunii Europene³. Tribunalul s-a organizat pentru a se conforma noilor norme. În toate cazurile, valoarea adusă prestațiilor pe care le oferă acest serviciu, care se poate reflecta doar parțial în cifre, a rămas o preocupare permanentă.

Cu 72 de posturi bugetare (55 de asistenți și 17 administratori), grefa a fost afectată de mișcările de personal și de faptul că în cursul anului trecut postul de grefier adjunct al Tribunalului a devenit vacant.

O dată în plus, grefa a furnizat instanței asistență juridică:

- prin asigurarea bunei desfășurări a procedurilor și a bunei gestionări a dosarelor;
- prin asigurarea comunicării dintre reprezentanții părților și judecatori;
- prin asistarea activă a judecătorilor și a colaboratorilor acestora.

Grefa a contribuit totodată la administrarea instanței, sub autoritatea președintelui Tribunalului și cu sprijinul serviciilor instituției.

Misiunile încredințate grefei, a căror constanță, cel puțin în ceea ce privește formularea lor, contrastează cu necesitatea de a acționa într-un mod adecvat și variat pentru a le putea onora, au fost îndeplinite de funcționari și de agenți conștiincioși și dedicați, conștienți de mizele aflate în joc și dornici să contribuie la serviciul public al Uniunii.

1] Acest context, descris în detaliu de președintele Tribunalului în cuvântul său introductiv la activitatea Tribunalului în anul 2018, a fost caracterizat printr-un număr de cauze soluționate fără precedent în istoria instituției (1 009) și printr-o anumită scădere a numărului de cauze introduse (834, față de 917 în anul 2017), ceea ce a dus la o reducere cu 12 % a numărului de cauze pendinte la 31 decembrie 2018 (1 333, față de 1 508 în anul 2017).

2] La 1 ianuarie 2018, Tribunalul era constituit din 46 de judecatori. Odată cu plecarea unui judecător, care și-a preluat funcția la Curtea de Justiție, și în lipsa desemnării succesorului său, începând cu 8 octombrie 2018, Tribunalul este compus din 45 de judecatori.

3] Regulamentul (UE, Euratom) 2015/2422 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 decembrie 2015 de modificare a Protocolului nr. 3 privind Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene (JO 2015, L 341, p. 14) și Regulamentul (UE, Euratom) 2016/1192 al Parlamentului European și al Consiliului din 6 iulie 2016 privind transferul către Tribunal al competenței de a se pronunța în primă instanță asupra litigiilor dintre Uniunea Europeană și agenții acesteia (JO 2016, L 200, p. 137).

I. Contribuția la activitatea jurisdicțională

În anul 2018, grefa Tribunalului a înscris 55 395 de acte de procedură în registru, în 23 de limbi de procedură⁴ (din cele 24 de limbi de procedură prevăzute de Regulamentul de procedură al Tribunalului), a tratat 4 562 de memorii (altele decât cererile introductive) prezentate în cadrul cauzelor pendinte, a executat deciziile luate de completele de judecată sub formă de măsuri de organizare a procedurii sau de măsuri de cercetare judecătorească și a întocmit 1 371 de comunicări pentru *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*.

Deși este evident imposibil să se prezinte toate datele care permit să se cuantifice munca depusă de grefă, identificarea unora dintre acestea, în special statistici, este totuși suficientă pentru a evidenția importanța volumului activității sale:

- cele 9 746 de acte de procedură depuse au inclus 318 cereri de intervenție și 197 de cereri de aplicare a regimului de confidențialitate față de părți sau față de public;
- desfășurarea procedurilor aferente grupurilor sau seriilor de cauze a necesitat o coordonare atât în cadrul grefei, ținând seama de pluralitatea limbilor de procedură, cât și cu completele de judecată pentru soluționarea cererilor de prelungire a termenelor, de conexare, de intervenție și, după caz, de aplicare a regimului de confidențialitate în fiecare dintre aceste cauze;
- 12 436 de fișe de transmitere (și anume peste 1 000 pe lună) întocmite de grefă au fost comunicate (sub formă digitală) cabinetelor judecătorilor în scopul cercetării cauzelor;
- sute de măsuri de organizare a procedurii și zeci de măsuri de cercetare judecătorească au fost decise sau dispuse în ceea ce privește în special prezentarea unor documente a căror confidențialitate fusese invocată de părți.

În plus, serviciul grefei a fost asigurat de 11 administratori responsabili cu gestionarea dosarelor de procedură în cadrul a 381 de conferințe de cameră și în cadrul ședințelor de audiere a pledoariilor care s-au desfășurat în 387 de cauze, ceea ce a presupus, pe lângă pregătirea dosarelor, redactarea, la sfârșitul fiecărei conferințe și a fiecărei audieri, a unui proces-verbal supus aprobării judecătorilor.

Două date ilustrează volumul mediu al dosarelor ținute de grefă. Pe de o parte, cele 85 % acte de procedură depuse la grefă prin intermediul aplicației e-Curia au totalizat 823 076 de pagini. Pe de altă parte, volumul dosarelor ținute de grefă în cele 1 333 de cauze aflate pe rol la sfârșitul anului 2018 reprezenta 530 de metri liniari.

De asemenea, normele de procedură care au intrat în vigoare la 1 iulie 2015 continuă să producă efecte benefice. În timp ce anumite efecte ale noului Regulament de procedură au fost imediat salutare, în special în domeniul proprietății intelectuale (schimbarea regimului lingvistic și eliminarea celui de al doilea schimb de memorii), altele, având în vedere natura modificărilor efectuate, au apărut numai pe parcursul punerii în aplicare a normelor în cauză. Astfel, posibilitatea de a soluționa cauzele prin hotărâre fără organizarea unei ședințe, în special pentru că părțile nu solicită ca aceasta să aibă loc, a fost utilizată efectiv de Tribunal (în limita a 29 % din numărul total al litigiilor și a 42 % numai în domeniul proprietății intelectuale). În afară de faptul că neorganizarea unei ședințe a dispensat de obligația de întocmire a unui raport de ședință sumar, ea a permis totodată soluționarea mai rapidă a cauzelor prin hotărâre (16,6 luni în medie fără organizarea unei ședințe, față de 25,7 luni în medie în cazul organizării unei ședințe).

4| Printre care o acțiune în limba malteză.

Pe de altă parte, procentul numărului total de acțiuni directe care au condus la cauze soluționate prin hotărâre fără al doilea schimb de memorii tinde să crească (13 %, față 10 % în anul 2017⁵), cu precizarea că litigiile în materia funcției publice sunt cele în care s-a renunțat cel mai frecvent la acest al doilea schimb (32 %, față de 20 % în anul 2017).

În sfârșit, deși este în continuare prea mare, trebuie salutată scăderea ratei de regularizare a cererilor introductive pentru nerespectarea cerințelor de formă în ceea ce privește alte acțiuni directe decât cele introduse în materia proprietății intelectuale (28 %). În schimb, regularizarea a una din două cereri introductive în această materie rămâne o problemă.

În pofida acestui bilanț în general pozitiv al activității jurisdicționale din anul 2018, în cadrul grefei pot și trebuie să fie explorate piste pentru a contribui la cercetarea judecătorească rapidă și eficace a dosarelor, precum și pentru a optimiza timpul necesar fiecărei faze a procedurii contencioase și prelucrării actelor de procedură. Creșterea numărului de judecători care alcătuiesc Tribunalul prevăzută pentru luna septembrie 2019 și creșterea probabilă a contenciosului care rezultă din acest fapt, în considerarea cărora a fost concepută reforma arhitecturii jurisdicționale a instituției, vor constitui, în acest sens, o provocare fără precedent pentru grefă.

II. Susținerea coerenței

Organizarea și funcționarea instanței determină în mare parte modalitatea în care grefa procedează la repartizarea sarcinilor la nivelul său și își alocă resursele pentru a acorda asistență instanței în cel mai bun mod posibil.

Mai precis, Tribunalul este organizat în nouă camere compuse din cinci judecători. Aceste camere cuprind două subformațiuni de trei judecători prezidate de președintele camerei de cinci judecători. Atunci când grefa oferă asistență fiecărei camere, aceasta trebuie să asigure un tratament identic tuturor actelor de procedură (în special în ceea ce privește termenul în care se realizează un astfel de tratament). Aceasta trebuie de asemenea să contribuie la coerența deciziilor luate de camere sau de președinții de cameră cu privire la aspectele procedurale, în special prin furnizarea de expertiză în diferite forme și prin punerea la dispoziția instanței a documentației specifice (informații online privind aspecte procedurale și ordonanțe procedurale, întocmirea unor sinteze lunare de jurisprudență procedurală).

Aceste misiuni sunt în deplină concordanță cu obiectivele urmărite de Tribunal, care au fost deja concretizate în special prin trimiterea mai frecventă a cauzelor în fața camerelor de cinci judecători și trimiterea unei cauze în fața Marii Camere, și completează, într-un domeniu delimitat, misiunea cu caracter mai general încredințată vicepreședintelui Tribunalului de a dezvolta un centru de activitate de analiză juridică transversal destinat sporirii coerenței și a calității jurisprudenței.

În această privință, Tribunalul a dorit extinderea competențelor vicepreședintelui său și a propus ca, pe de o parte, acesta să poată exercita atribuții de avocat general și, pe de altă parte, să sesizeze conferința plenară cu propuneri de trimitere a cauzelor în fața unor formațiuni de judecată compuse din mai mult de trei judecători. În acest sens au fost propuse modificări ale articolului 3 alineatul (3) și ale articolului 28 alineatul

5| Litigiile privind drepturile de proprietate intelectuală sunt excluse din acest calcul deoarece Regulamentul de procedură nu prevede un al doilea schimb de memorii pentru această categorie de cauze.

(2) din Regulamentul de procedură. După ce au obținut avizul conform al Curții de Justiție și aprobarea Consiliului Uniunii Europene în conformitate cu procedura prevăzută la articolul 254 al cincilea paragraf TFUE, aceste modificări au fost adoptate de instanță⁶.

III. O reformă de amploare: e-Curia obligatorie în procedurile în fața Tribunalului

Aplicația informatică e-Curia, comună celor două instanțe care compun Curtea de Justiție a Uniunii Europene, permite, din luna noiembrie 2011, depunerea și notificarea actelor de procedură exclusiv pe cale electronică.

În anul 2016 a fost inițiată o reformă ambițioasă pentru a introduce obligativitatea utilizării e-Curia în fața Tribunalului. Creșterea numărului de titulari de conturi de acces la această aplicație, procentajul deja foarte ridicat de acte de procedură depuse la Tribunal prin e-Curia, satisfacția exprimată de utilizatori cu privire la acest sistem gratuit și ecologic, numărul mare de acte digitale transmise în toate etapele procesului judiciar finalizat sau în curs de finalizare în majoritatea statelor membre, precum și câștigurile legate de utilizarea unei modalități exclusive de depunere și de notificare a actelor de procedură se numără printre factorii care au determinat Tribunalul să propună o trecere la dematerializarea completă a schimburilor de documente între grefă și reprezentanții părților.

Anunțarea acestei reforme a fost salutăată călduros de statele membre și de avocații reprezentați de Consiliul Barourilor și al Societăților de Drept din Europa (CCBE).

Reforma a fost finalizată cu succes la 1 decembrie 2018, e-Curia devenind la data respectivă modalitatea exclusivă de schimb de documente judiciare între reprezentanții părților și Tribunal. Această evoluție vizează toate părțile (reclamanți, pârâți și intervenienți) și toate tipurile de proceduri. Anumite excepții sunt însă prevăzute, în conformitate cu principiul accesului la instanță (în special în cazul în care utilizarea aplicației e-Curia se dovedește imposibilă din punct de vedere tehnic sau în cazul în care un reclamant nereprezentat de un avocat solicită asistență judiciară).

Punerea în aplicare a reformei prin care e-Curia a devenit obligatorie a cuprins trei aspecte.

În primul rând, aspectul juridic a necesitat aprobarea modificărilor Regulamentului de procedură de către Consiliul Uniunii Europene⁷, apoi adoptarea de către Tribunal a unei noi decizii privind depunerea și notificarea actelor de procedură prin intermediul aplicației e-Curia⁸, a unor noi condiții de utilizare a aplicației e-Curia, a unor modificări ale Dispozițiilor practice privind punerea în aplicare a Regulamentului de procedură⁹ și a unui nou formular de asistență judiciară¹⁰.

6| Modificări ale Regulamentului de procedură al Tribunalului (JO 2018, L 240, p. 67).

7| Modificări ale Regulamentului de procedură al Tribunalului (JO 2018, L 240, p. 68).

8| Decizia Tribunalului din 11 iulie 2018 referitoare la depunerea și la notificarea actelor de procedură prin intermediul aplicației e-Curia (JO 2018, L 240, p. 72).

9| Modificări ale Dispozițiilor practice de punere în aplicare a Regulamentului de procedură al Tribunalului (JO 2018, L 294, p. 23, rectificare în JO 2018, L 296, p. 40).

10| Formularul de asistență judiciară (JO 2018, L 306, p. 61).

În al doilea rând, aspectul tehnic și organizatoric a constat într-o serie de intervenții destinate configurării sistemelor informatice în funcție de noile necesități.

În al treilea rând, aspectul referitor la comunicare, pe care Tribunalul a urmărit să o facă puternică și susținută, a fost bogat în intervenții la adresa unei varietăți de grupuri-țintă (publicul larg, reprezentanți ai părților, inclusiv avocați și agenți implicați în procedurile în curs în fața Tribunalului, și personalul instituției).

Încă de la început, această reformă, care permite raționalizarea prelucrării documentelor, a fost întreprinsă de grefa Tribunalului pentru a anticipa efectele preconizate ale creșterii numărului de judecători prevăzute pentru luna septembrie 2019, în cadrul celei de a treia etape a reformei arhitecturii jurisdicționale a instituției. e-Curia devenind obligatorie, s-a pus astfel capăt gestionării unei varietăți de formate, digitalizării documentelor depuse pe suport hârtie și, în cazul depunerii pe suport hârtie precedate de o depunere prin fax, dublei înscrieri în baza de date și verificării conformității actului depus pe suport hârtie. Simplificarea normelor privind prezentarea actelor de procedură (în special renunțarea la obligația de a depune copii certificate pentru conformitate cu originalul) ar trebui de asemenea să contribuie la reducerea în continuare a ratei de regularizare.

Desfășurarea cu succes a acestui proiect ambițios nu ar fi fost posibilă fără implicarea impecabilă a personalului grefei și nici fără sprijinul instanței, în special al Comitetului pentru Regulamentul de procedură, al grefei Curții de Justiție, al Direcției Generale de Multilingvism, al Direcției de Comunicare și al unității responsabile cu formarea profesională.

IV. Alte forme de asistență pentru instanță

Grefa a acordat asistență în activitatea lor zilnică președintelui Tribunalului, vicepreședintelui Tribunalului și tuturor formațiunilor de judecată, precum și personalului din cabinetele judecătorilor. Astfel, aceștia din urmă au putut să conteze pe disponibilitatea constantă a funcționarilor și a agenților grefei și să beneficieze de expertiza lor în domeniul tehnicii procedurale. În această privință, creșterea numărului de judecători, precum și de colaboratori ai acestora ca urmare a punerii în aplicare a reformei arhitecturii jurisdicționale a instituției a condus o dată în plus la o creștere deosebit de semnificativă a numărului de solicitări interne adresate grefei.

În același timp, dovedind flexibilitate, grefa a urmărit găsirea sinergiilor și eficacitatea, continuând să se adapteze la constrângerile inerente unei instanțe extinse și să își perfecționeze metodele de lucru. În cadru interinstituțional, cooperarea dezvoltată între grefa camerelor de recurs ale Oficiului Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală (EUIPO) și grefa Tribunalului a permis, pe de o parte, punerea la dispoziție a mijloacelor tehnice necesare pentru a asigura transmiterea integrală către instanță a dosarului administrativ al camerelor de recurs în format exclusiv digital și, pe de altă parte, automatizarea transmiterii anumitor informații către acestea de îndată ce au fost puse la dispoziție pe site-ul Curia¹¹.

În sfârșit, grefa, prin intermediul grefierului Tribunalului și al reprezentanților acestuia, continuă să ofere asistență diferitor organe ale instanței (în special conferinței plenare, conferinței președinților de cameră și Comitetului pentru Regulamentul de procedură), precum și altor comitete și grupuri de lucru, în funcție de necesități sau de natura subiectelor abordate.

11| EUIPO a fost pârât în 42,5 % din cauzele introduse în anul 2018 (procedurile speciale sunt excluse).

V. Activitatea administrativă

Din cauza mai multor factori, a crescut partea din resursele grefei dedicată activităților administrative.

În primul rând, au crescut costurile legate de administrarea unei instanțe mai mari, incluzând pregătirea reuniunilor comitetelor și a grupurilor de lucru (ordinea de zi, examinarea dosarelor, redactarea proceselor-verbale sau a rapoartelor) și diversificarea subiectelor de abordat.

În al doilea rând, au rămas semnificative costurile, legate de administrarea serviciului, de gestionarea funcționarilor și a agenților serviciului, de urmărirea proiectelor informatice, de coordonare, de comunicare și de fluxul de informații.

În ultimul rând, în calitate de serviciu administrativ, grefa a răspuns diverselor alte solicitări care au privit-o. Au fost luate măsuri pentru:

- a se asigura conformarea la cerințele reglementare în vederea protejării mediului (sistemul „EMAS” – Eco-Management and Audit Scheme), continuând acțiunile de sensibilizare în mod coordonat cu diferiți actori administrativi din instituție și din cabinetele judecătorilor;
- a da efect deplin mecanismului de protecție a informațiilor extrem de sensibile în cauzele identificate de președintele Tribunalului;
- a pune în aplicare normele care decurg din noua reglementare financiară¹²;
- a se asigura conformarea la Regulamentul privind prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii¹³. Pentru a ține seama de realitatea care rezultă din schimbarea rolurilor și a responsabilităților, grefa a desemnat un corespondent pentru protecția datelor cu caracter personal (pe lângă un corespondent informatic și un corespondent „EMAS”), membru al rețelei de corespondenți pentru protecția datelor a instituției.

Merită să fie subliniată tendința generală de creștere a costurilor externe, care rezultă din asigurarea conformității documentației și a procedurilor în cadrul serviciilor, întrucât aceasta trebuie să fie suportată din resursele constante. Este vorba despre o situație nouă, pe care grefa trebuie să o aibă în vedere la îndeplinirea misiunilor sale în serviciul unei instanțe extinse.

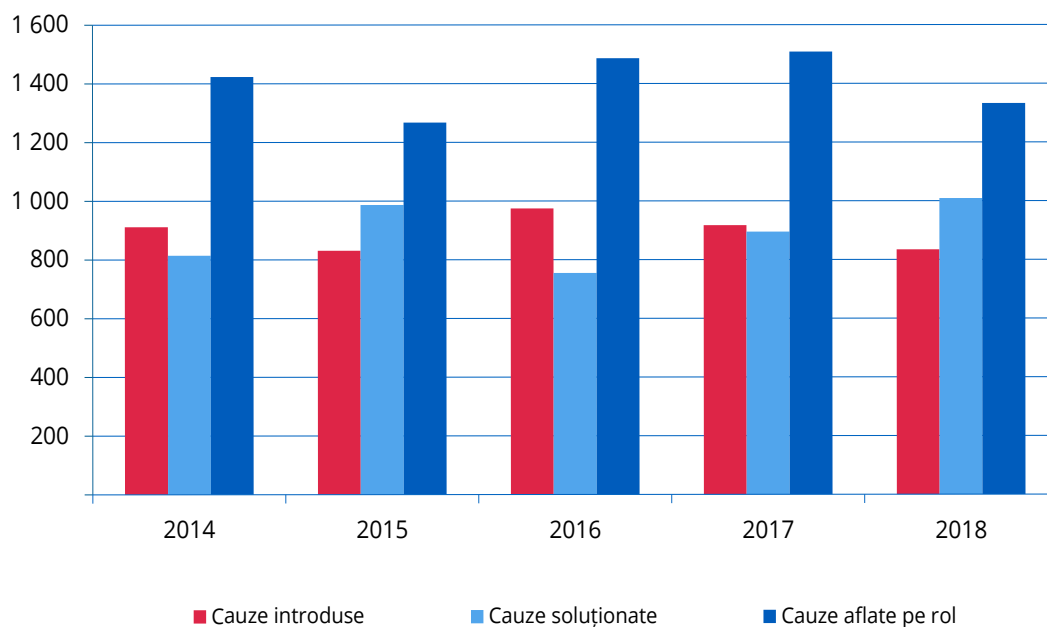
¹² Regulamentul (UE, Euratom) 2018/1046 al Parlamentului European și al Consiliului din 18 iulie 2018 privind normele financiare aplicabile bugetului general al Uniunii, de modificare a Regulamentelor (UE) nr. 1296/2013, (UE) nr. 1301/2013, (UE) nr. 1303/2013, (UE) nr. 1304/2013, (UE) nr. 1309/2013, (UE) nr. 1316/2013, (UE) nr. 223/2014, (UE) nr. 283/2014 și a Deciziei nr. 541/2014/UE și de abrogare a Regulamentului (UE, Euratom) nr. 966/2012 (JO 2018, L 193, p. 1).

¹³ Regulamentul (UE) 2018/1725 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 octombrie 2018 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 45/2001 și a Deciziei nr. 1247/2002/CE (JO 2018, L 295, p. 39).

D | STATISTICI JUDICIARE ALE TRIBUNALULUI

I. Activitatea generală a Tribunalului – Cauze introduse, cauze soluționate, cauze aflate pe rol (2014-2018)	237
II. Cauze introduse – Natura procedurilor (2014-2018)	238
III. Cauze introduse – Natura acțiunii (2014-2018)	239
IV. Cauze introduse – Domeniul acțiunii (2014-2018)	240
V. Cauze soluționate – Natura procedurilor (2014-2018)	241
VI. Cauze soluționate – Domeniul acțiunii (2018)	242
VII. Cauze soluționate – Domeniul acțiunii (2014-2018)	243
VIII. Cauze soluționate – Completul de judecată (2014-2018)	244
IX. Cauze soluționate – Durata procedurilor, exprimată în luni (2014-2018) ¹	245
X. Durata procedurilor, în luni (2014-2018)	246
XI. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Natura procedurilor (2014-2018)	247
XII. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Domeniul acțiunii (2014-2018)	248
XIII. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Completul de judecată (2014-2018)	249
XIV. Diverse – Măsuri provizorii (2014-2018)	250
XV. Diverse – Proceduri accelerate (2014-2018)	251
XVI. Diverse – Decizii ale Tribunalului care au făcut obiectul unui recurs la Curtea de Justiție (1990-2018)	252
XVII. Diverse – Repartizarea recursurilor la Curtea de Justiție în funcție de natura procedurii (2014-2018)	253
XVIII. Diverse – Soluționarea recursurilor la Curtea de Justiție (2018)	254
XIX. Diverse – Soluționarea recursurilor la Curtea de Justiție (2014-2018)	255
XX. Diverse – Evoluție generală (1989-2018)	256
XXI. Activitatea grefei Tribunalului (2015-2018)	257
XXII. Modalități de depunere a actelor de procedură în fața Tribunalului	258
XXIII. Pagini depuse prin e-Curia (2014-2018)	259
XXIV. Comunicări în <i>Jurnalul Oficial al Uniunii Europene</i> (2014-2018)	260
XXV. Cauze pledate (2014-2018)	261

I. Activitatea generală a Tribunalului – Cauze introduse, cauze soluționate, cauze aflate pe rol (2014-2018)^{1 2}



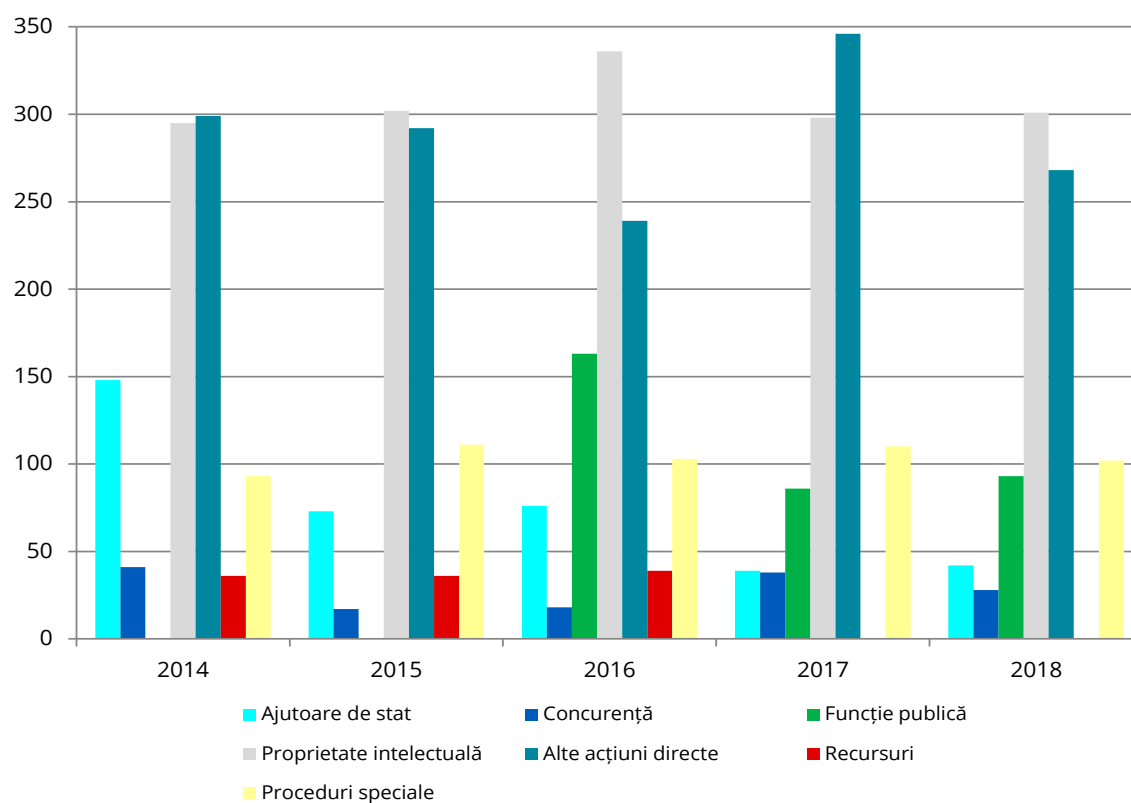
	2014	2015	2016	2017	2018
Cauze introduse	912	831	974	917	834
Cauze soluționate	814	987	755	895	1 009
Cauze aflate pe rol	1 423	1 267	1 486	1 508	1 333

1| Cu excepția unor indicații contrare, prezentul tabel și tabelele din paginile următoare iau în considerare procedurile speciale.

Sunt considerate „proceduri speciale”: opoziția la o hotărâre pronunțată într-o cauză judecată în lipsă (articolul 41 din Statutul Curții; articolul 166 din Regulamentul de procedură al Tribunalului); terța opoziție (articolul 42 din Statutul Curții; articolul 167 din Regulamentul de procedură al Tribunalului); interpretarea (articolul 43 din Statutul Curții; articolul 168 din Regulamentul de procedură al Tribunalului); revizuirea (articolul 44 din Statutul Curții; articolul 169 din Regulamentul de procedură al Tribunalului); asistența judiciară (articolul 148 din Regulamentul de procedură al Tribunalului); îndreptarea (articolul 164 din Regulamentul de procedură al Tribunalului); omisiunea de pronunțare (articolul 165 din Regulamentul de procedură al Tribunalului) și contestația privind cheltuielile de judecată recuperabile (articolul 170 din Regulamentul de procedură al Tribunalului).

2| În lipsa unei mențiuni contrare, prezentul tabel și tabelele din paginile următoare nu iau în considerare procedurile măsurilor provizorii.

II. Cauze introduse – Natura procedurilor (2014-2018)

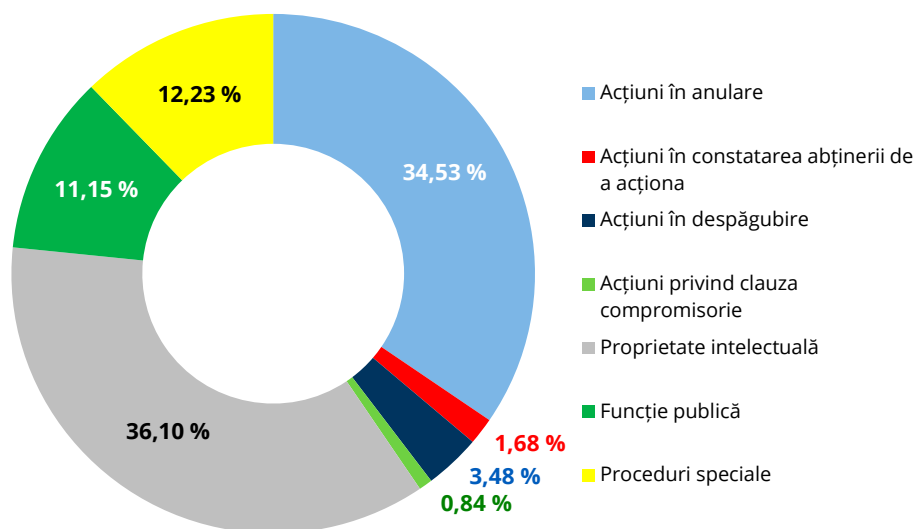


	2014	2015	2016 ¹	2017	2018
Ajutoare de stat	148	73	76	39	42
Concurență	41	17	18	38	28
Funcție publică			163	86	93
Proprietate intelectuală	295	302	336	298	301
Alte acțiuni directe	299	292	239	346	268
Recursuri	36	36	39		
Proceduri speciale	93	111	103	110	102
Total	912	831	974	917	834

1| La 1 septembrie 2016, 123 de cauze în materia funcției publice și 16 proceduri speciale în acest domeniu au fost transferate Tribunalului.

III. Cauze introduse – Natura acțiunii (2014-2018)

2018

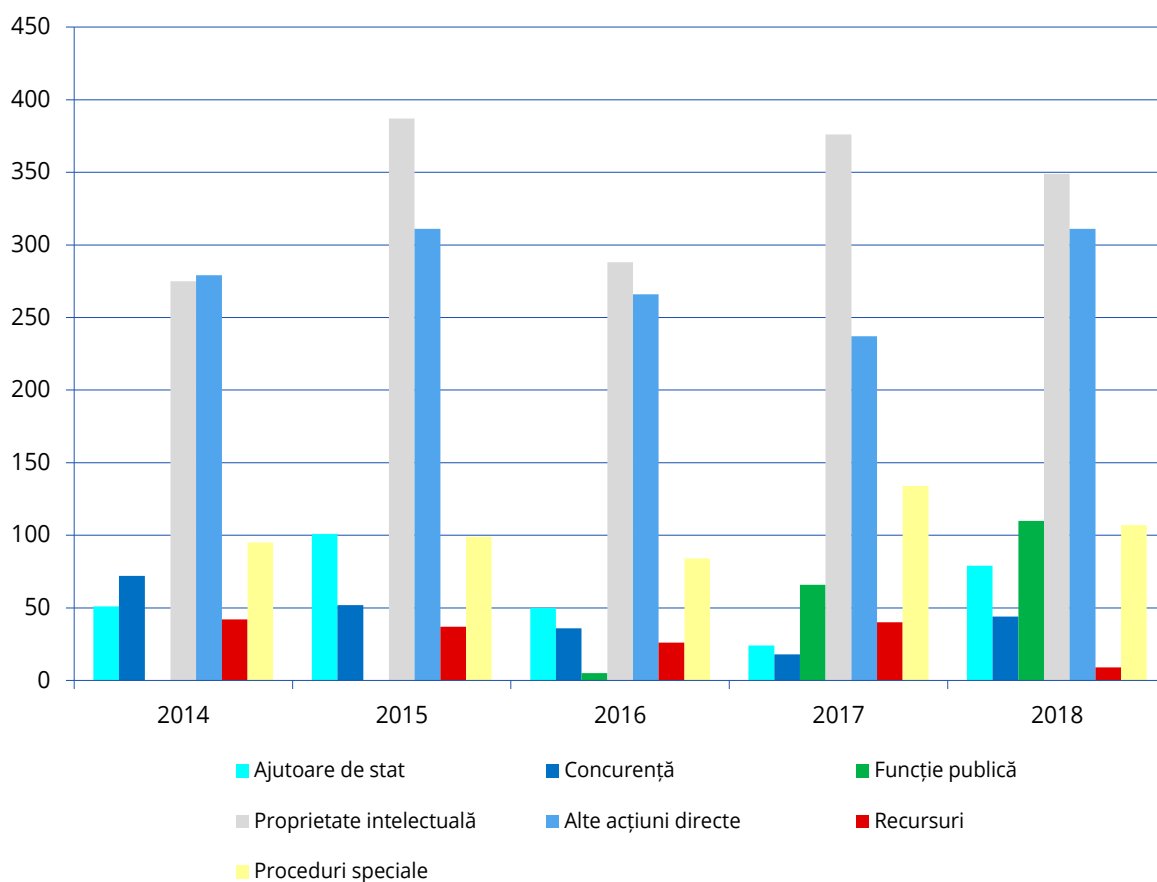


	2014	2015	2016	2017	2018
Acțiuni în anulare	423	332	297	371	288
Acțiuni în constatarea abținerii de a acționa	12	5	7	8	14
Acțiuni în despăgubire	39	30	19	23	29
Acțiuni privind clauza compromisorie	14	15	10	21	7
Proprietate intelectuală	295	302	336	298	301
Funcție publică			163	86	93
Recursuri	36	36	39		
Proceduri speciale	93	111	103	110	102
Total	912	831	974	917	834

IV. Cauze introduse – Domeniul acțiunii (2014-2018)

	2014	2015	2016	2017	2018
Accesul la documente	17	48	19	25	21
Achiziții publice	16	23	9	19	15
Acțiunea externă a Uniunii Europene	2	1	2	2	2
Agricultură	15	37	20	22	25
Ajutoare de stat	148	73	76	39	42
Apropierea legislațiilor		1	1	5	3
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul	2	10	8	2	1
Cetățenia Uniunii	1				
Clauză compromisorie	14	15	10	21	7
Coeziunea economică, socială și teritorială	3	5	2	3	
Concurență	41	17	18	38	28
Cultură			1		
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei)	4	7	4	5	4
Drept instituțional	67	53	52	65	71
Dreptul întreprinderilor	1	1			
Educația, formarea profesională, tineretul și sportul		3	1		1
Energie	3	3	4	8	1
Fiscalitate	1	1	2	1	2
Înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (Regulamentul REACH)	3	5	6	10	4
Libera circulație a capitalurilor		2	1		1
Libera circulație a mărfurilor		2	1		
Libera circulație a persoanelor		1	1	1	1
Libera prestare a serviciilor	1		1		
Libertatea de stabilire	1				1
Măsuri restrictive (Acțiunea externă)	69	55	28	27	40
Mediu	10	5	6	8	7
Politica comercială	31	6	17	14	15
Politica economică și monetară	4	3	23	98	27
Politica externă și de securitate comună			1		
Politica în domeniul pescuitului	3		1	2	3
Politica industrială	2				
Politica socială	1		1		1
Proprietatea intelectuală și industrială	295	303	336	298	301
Protecția consumatorilor	1	2	1		1
Rețele transeuropene				2	1
Sănătatea publică	11	2	6	5	9
Spațiul de libertate, securitate și justiție	1		7		2
Transporturi	1				1
Uniunea vamală și Tariful vamal comun	8		3	1	
Total Tratatul CE/TFUE	777	684	669	721	638
Proceduri speciale	93	111	103	110	102
Statutul funcționarilor	42	36	202	86	94
TOTAL GENERAL	912	831	974	917	834

V. Cauze soluționate – Natura procedurilor (2014-2018)



	2014	2015	2016	2017	2018
Ajutoare de stat	51	101	50	24	79
Concurență	72	52	36	18	44
Funcție publică			5	66	110
Proprietate intelectuală	275	387	288	376	349
Alte acțiuni directe	279	311	266	237	311
Recursuri	42	37	26	40	9
Proceduri speciale	95	99	84	134	107
Total	814	987	755	895	1 009

VI. Cauze soluționate – Domeniul acțiunii (2018)

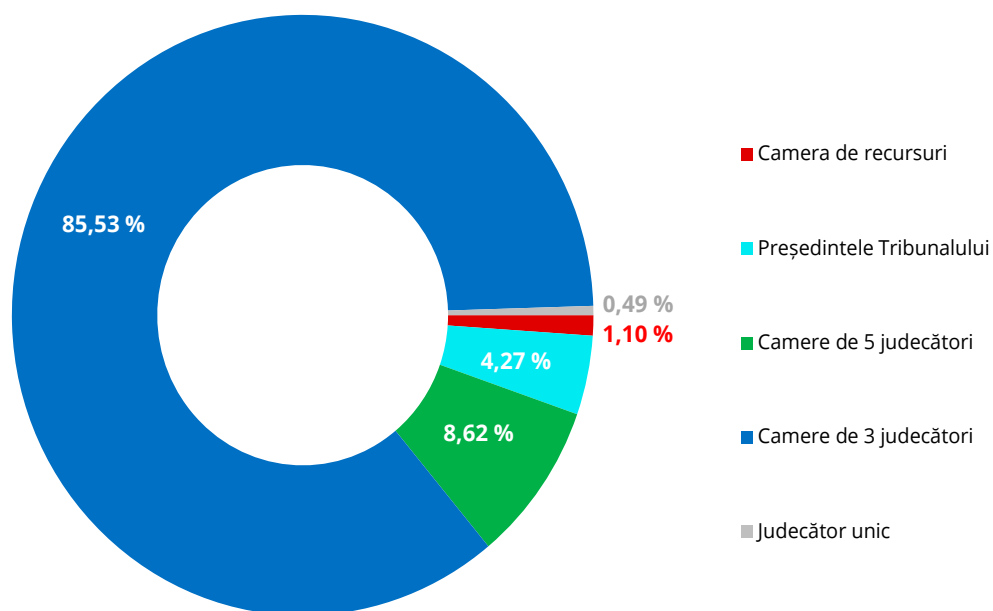
	Hotărâri	Ordonanțe	Total
Accesul la documente	58	9	67
Achiziții publice	9	11	20
Acțiunea externă a Uniunii Europene		2	2
Agricultură	25		25
Ajutoare de stat	45	34	79
Apropierea legislațiilor		1	1
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul	5	2	7
Clauză compromisorie	5	2	7
Coeziunea economică, socială și teritorială	4		4
Concurență	39	5	44
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei)		5	5
Drept instituțional	29	35	64
Educația, formarea profesională, tineretul și sportul	3		3
Energie	4	2	6
Înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (Regulamentul REACH)	4		4
Libera circulație a persoanelor		1	1
Măsuri restrictive (Acțiunea externă)	30	12	42
Mediu	6	5	11
Politica comercială	8	2	10
Politica economică și monetară	10	6	16
Politica externă și de securitate comună	1		1
Politica în domeniul pescuitului		2	2
Politica socială	1		1
Proprietatea intelectuală și industrială	267	82	349
Protecția consumatorilor	1		1
Rețele transeuropene		1	1
Sănătatea publică	3	2	5
Spațiul de libertate, securitate și justiție		3	3
Transporturi		1	1
Uniunea vamală și Tariful vamal comun		1	1
Total Tratatul CE/TFUE	557	226	783
Proceduri speciale		107	107
Statutul funcționarilor	87	32	119
TOTAL GENERAL	644	365	1 009

VII. Cauze soluționate – Domeniul acțiunii (2014-2018) (hotărâri și ordonanțe)

	2014	2015	2016	2017	2018
Accesul la documente	23	21	13	14	67
Achiziții publice	18	22	20	16	20
Acțiunea externă a Uniunii Europene		2		4	2
Aderarea unor noi state		1			
Agricultură	15	32	34	21	25
Ajutoare de stat	51	101	50	24	79
Apropierea legislațiilor	13		1	2	1
Asocierea țărilor și teritoriilor de peste mări	1				
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul	1	2	6	12	7
Cetățenia Uniunii	1				
Clauză compromisorie	10	2	17	17	7
Coeziunea economică, socială și teritorială	1	6	1	12	4
Concurență	72	52	36	18	44
Cultură			1	1	
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei)		5	1	5	5
Drept instituțional	33	58	46	54	64
Dreptul întreprinderilor		1			
Educația, formarea profesională, tineretul și sportul	2		1		3
Energie	3	1	3	3	6
Fiscalitate	2	1		3	
Înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (Regulamentul REACH)	3	9	8	4	4
Libera circulație a capitalurilor		2	1		
Libera circulație a mărfurilor		2	1		
Libera circulație a persoanelor		1		2	1
Libera prestare a serviciilor	1		1		
Libertatea de stabilire		1			
Măsuri restrictive (Acțiunea externă)	68	60	70	26	42
Mediu	10	18	4	3	11
Politica comercială	18	24	21	15	10
Politica economică și monetară	13	9	2	6	16
Politica externă și de securitate comună	2	1			1
Politica în domeniul pescuitului	15	3	2	2	2
Politica industrială		2			
Politica socială			1		1
Proprietatea intelectuală și industrială	275	388	288	376	349
Protecția consumatorilor		2	1	1	1
Rețele transeuropene	1		2		1
Sănătatea publică	10	15	3	3	5
Spațiul de libertate, securitate și justiție	1			5	3
Transporturi	3	3			1
Turism	1				
Uniunea vamală și Tariful vamal comun	6	4	3	5	1
Total Tratatul CE/TFUE	673	851	638	654	783
Proceduri speciale	95	99	84	134	107
Statutul funcționarilor	46	37	33	107	119
TOTAL GENERAL	814	987	755	895	1 009

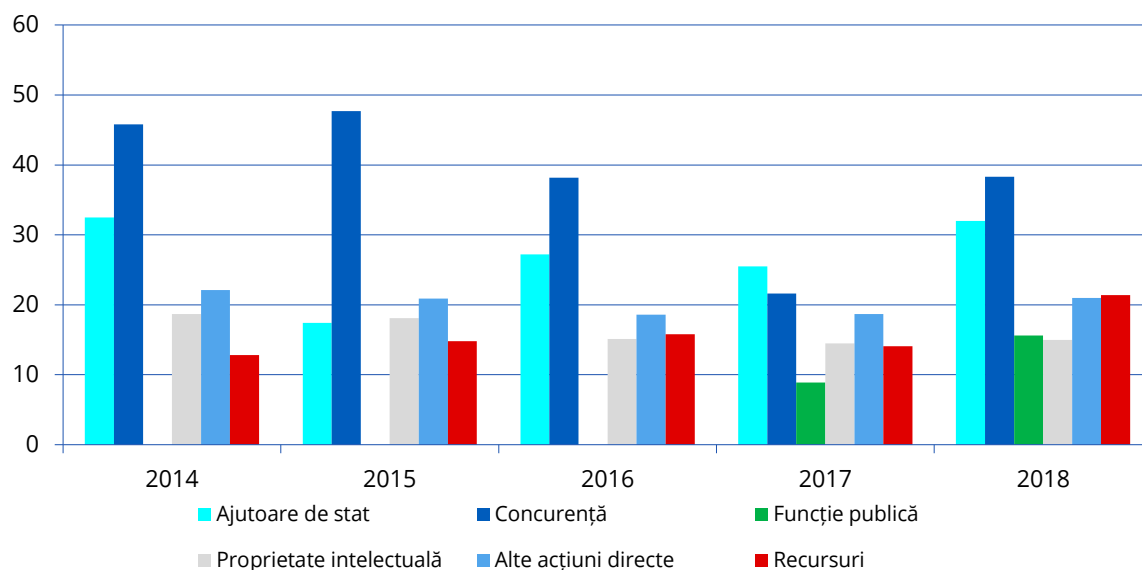
VIII. Cauze soluționate – Completul de judecată (2014-2018)

2018



	2014			2015			2016			2017			2018		
	Hotărâri	Ordonanțe	Total	Hotărâri	Ordonanțe	Total	Hotărâri	Ordonanțe	Total	Hotărâri	Ordonanțe	Total	Hotărâri	Ordonanțe	Total
Camera de recursuri	21	32	53	23	14	37	25	13	38	29	17	46	9	2	11
Președintele Tribunalului		46	46		44	44		46	46		80	80		43	43
Camere de 5 judecători	9	7	16	8	3	11	10	2	12	13	5	18	84	3	87
Camere de 3 judecători	398	301	699	538	348	886	408	246	654	450	301	751	546	317	863
Judecător unic				1	8	9	5		5				5		5
Total	428	386	814	570	417	987	448	307	755	492	403	895	644	365	1 009

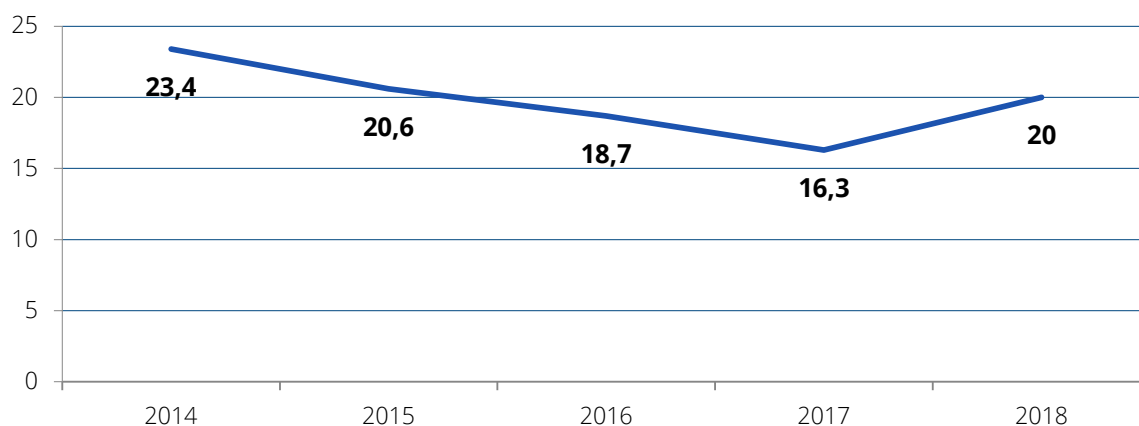
IX. Cauze soluționate – Durata procedurilor, exprimată în luni (2014-2018)¹ (hotărâri și ordonanțe)



	2014	2015	2016	2017	2018
Ajutoare de stat	32,5	17,4	27,2	25,5	32
Concurență	45,8	47,7	38,2	21,6	38,3
Funcție publică				8,9	15,6
Proprietate intelectuală	18,7	18,1	15,1	14,5	15
Alte acțiuni directe	22,1	20,9	18,6	18,7	21
Recursuri	12,8	14,8	15,8	14,1	21,4
Toate cauzele	23,4	20,6	18,7	16,3	20

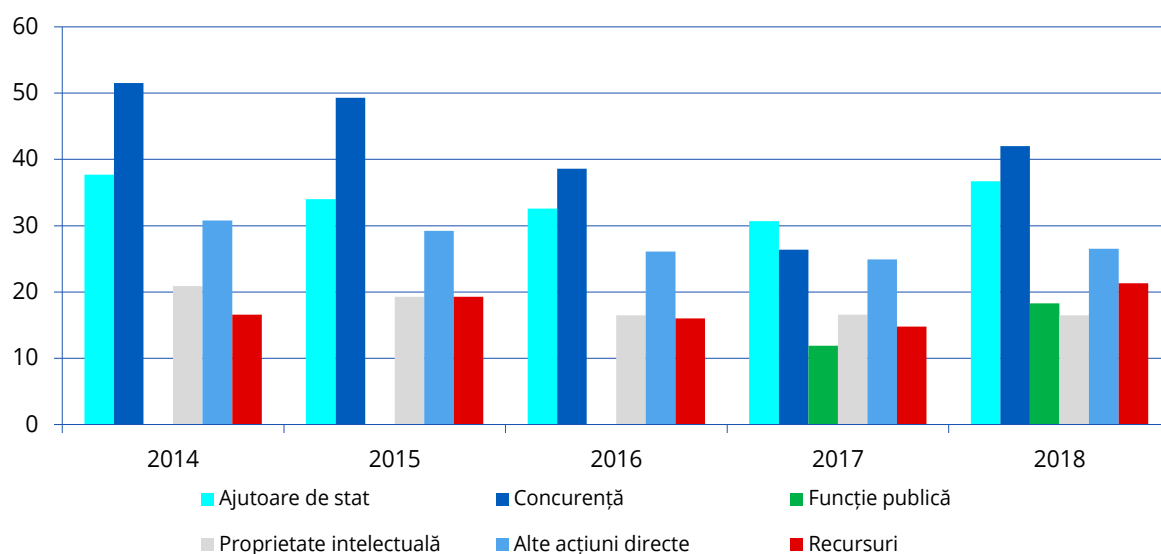
Durata procedurilor (în luni)

Toate cauzele soluționate prin hotărâre sau ordonanță



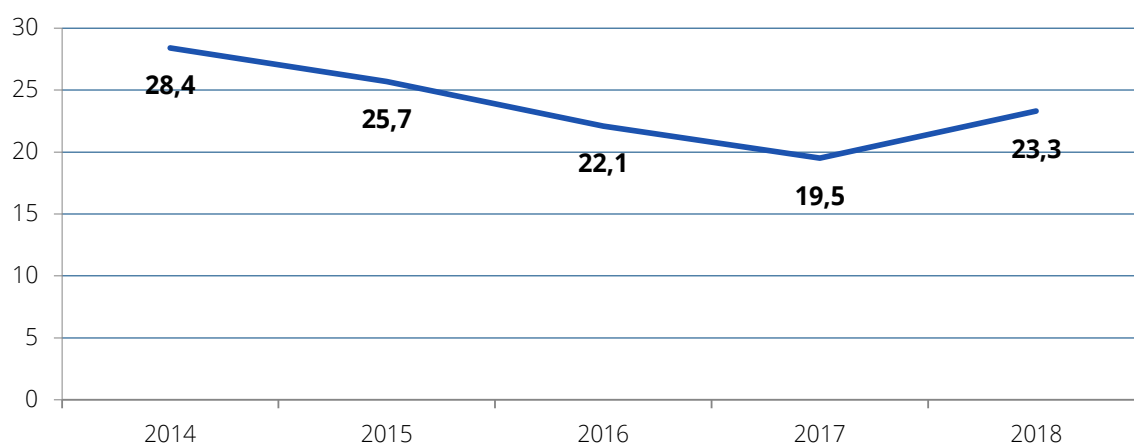
1| Duratele sunt exprimate în luni și în zecimi de lună. Calculul duratei medii a procedurilor nu ia în considerare: cauzele în care se statuează prin hotărâre interlocutorie, procedurile speciale, recursurile în proceduri de măsuri provizorii sau în proceduri de intervenție; cauzele de funcție publică transferate la Tribunal la 1 septembrie 2016. Durata medie de soluționare a cauzelor de funcție publică transferate la Tribunal la 1 septembrie 2016 și soluționate de Tribunal prin hotărâre sau ordonanță este de 20,3 luni (luând în considerare perioada în fața Tribunalului Funcției Publice și perioada în fața Tribunalului).

X. Durata procedurilor, în luni (2014-2018)¹ (hotărâri)



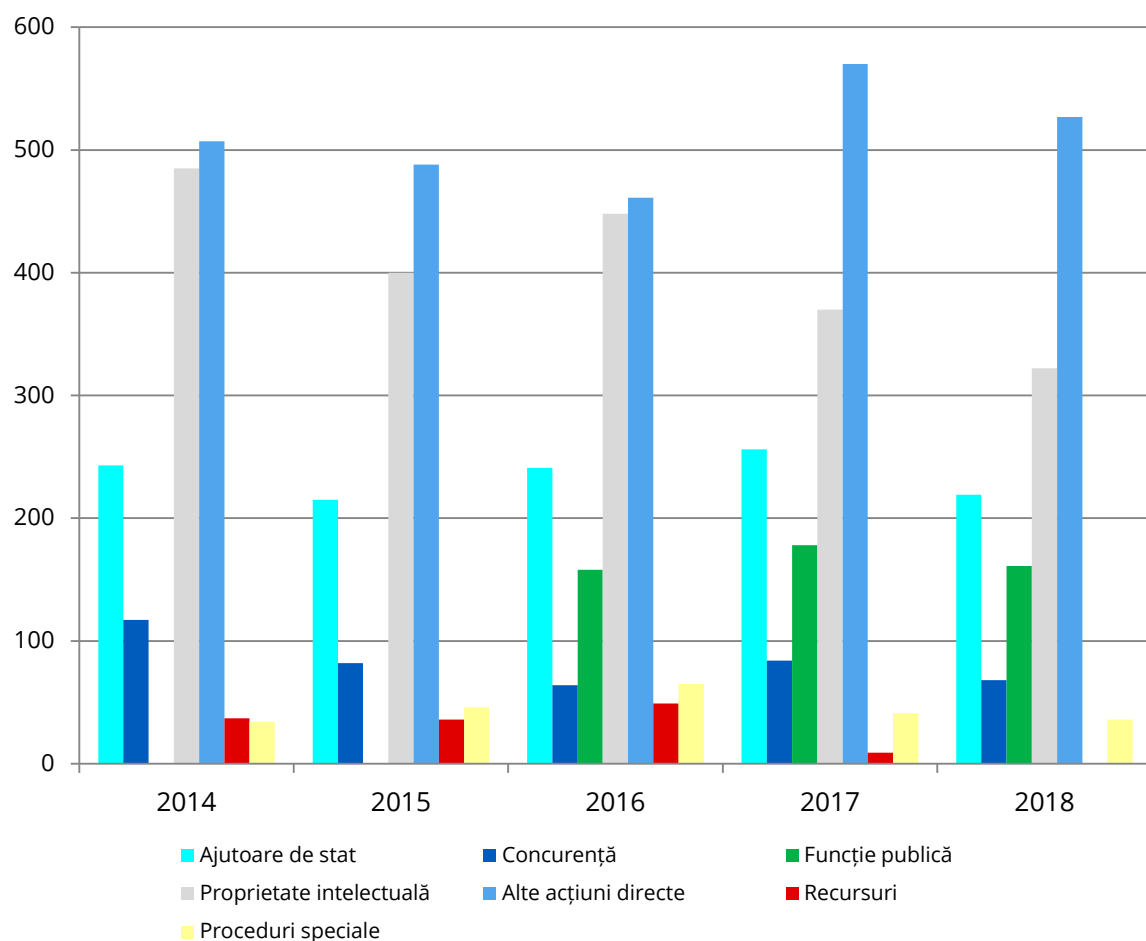
	2014	2015	2016	2017	2018
Ajutoare de stat	37,7	34	32,6	30,7	36,7
Concurență	51,5	49,3	38,6	26,4	42
Funcție publică				11,9	18,3
Proprietate intelectuală	20,9	19,3	16,5	16,6	16,5
Alte acțiuni directe	30,8	29,2	26,1	24,9	26,5
Recursuri	16,6	19,3	16	14,8	21,3
Toate cauzele	28,4	25,7	22,1	19,5	23,3

Durata procedurilor (în luni) Toate cauzele soluționate prin hotărâre



1| Duratele sunt exprimate în luni și în zecimi de lună. Calculul duratei medii a procedurilor nu ia în considerare: cauzele în care se statuează prin hotărâre interlocutorie, procedurile speciale, recursurile în proceduri de măsuri provizorii sau în proceduri de intervenție, cauzele de funcție publică transferate la Tribunal la 1 septembrie 2016.
Durata medie de soluționare a cauzelor de funcție publică transferate la Tribunal la 1 septembrie 2016 și soluționate de Tribunal prin hotărâre sau ordonanță este de 23,2 luni (luând în considerare perioada în fața Tribunalului Funcției Publice și perioada în fața Tribunalului).

XI. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Natura procedurilor (2014-2018)



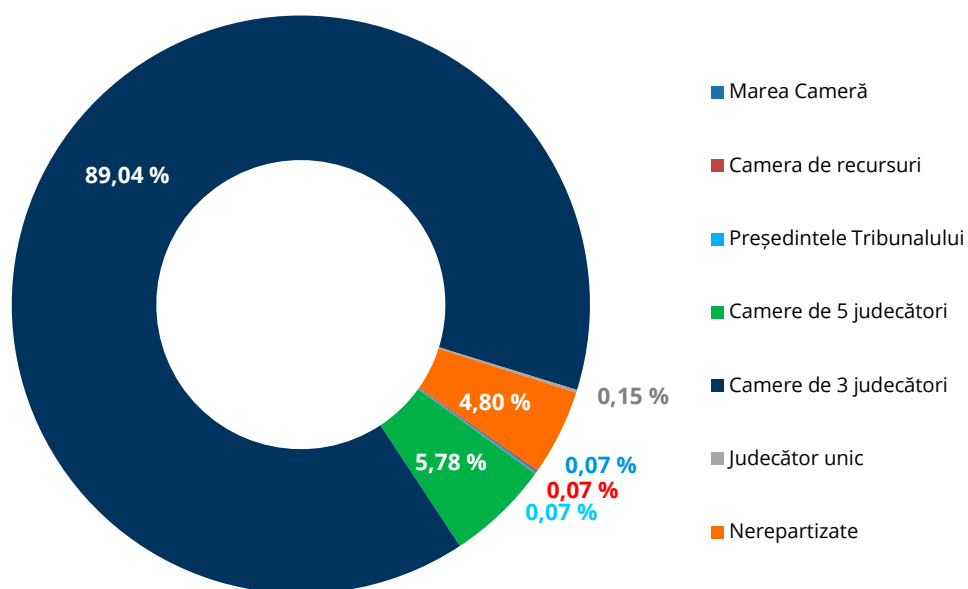
	2014	2015	2016	2017	2018
Ajutoare de stat	243	215	241	256	219
Concurență	117	82	64	84	68
Funcție publică			158	178	161
Proprietate intelectuală	485	400	448	370	322
Alte acțiuni directe	507	488	461	570	527
Recursuri	37	36	49	9	
Proceduri speciale	34	46	65	41	36
Total	1 423	1 267	1 486	1 508	1 333

XII. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Domeniul acțiunii (2014-2018)

	2014	2015	2016	2017	2018
Accesul la documente	32	59	65	76	30
Achiziții publice	34	35	24	27	22
Acțiunea externă a Uniunii Europene	3	2	4	2	2
Aderarea unor noi state	1				
Agricultură	51	56	42	43	43
Ajutoare de stat	243	215	241	256	219
Apropierea legislațiilor		1	1	4	6
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul	9	17	19	9	3
Clauză compromisorie	17	30	23	27	27
Coeziunea economică, socială și teritorială	15	14	15	6	2
Concurență	117	82	64	84	68
Cultură	1	1	1		
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei)	5	7	10	10	9
Drept instituțional	84	79	85	96	103
Dreptul întreprinderilor	1	1	1	1	1
Educația, formarea profesională, tineretul și sportul		3	3	3	1
Energie	1	3	4	9	4
Fiscalitate			2		2
Înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (Regulamentul REACH)	14	10	8	14	14
Libera circulație a capitalurilor					1
Libera circulație a persoanelor			1		
Libertatea de stabilire	1				1
Măsuri restrictive (Acțiunea externă)	108	103	61	62	60
Mediu	18	5	7	12	8
Politica comercială	58	40	36	35	40
Politica economică și monetară	9	3	24	116	127
Politica externă și de securitate comună	1		1	1	
Politica în domeniul pescuitului	5	2	1	1	2
Politica industrială	2				
Politica socială	1	1	1	1	1
Proprietatea intelectuală și industrială	485	400	448	370	322
Protecția consumatorilor	2	2	2	1	1
Rețele transeuropene	2	2		2	2
Sănătatea publică	17	4	7	9	13
Spațiul de libertate, securitate și justiție			7	2	1
Transporturi	3				
Uniunea vamală și Tariful vamal comun	9	5	5	1	
Total Tratatul CE/TFUE	1 349	1 182	1 213	1 280	1 135
Proceduri speciale	34	46	65	41	36
Statutul funcționarilor	40	39	208	187	162
TOTAL GENERAL	1 423	1 267	1 486	1 508	1 333

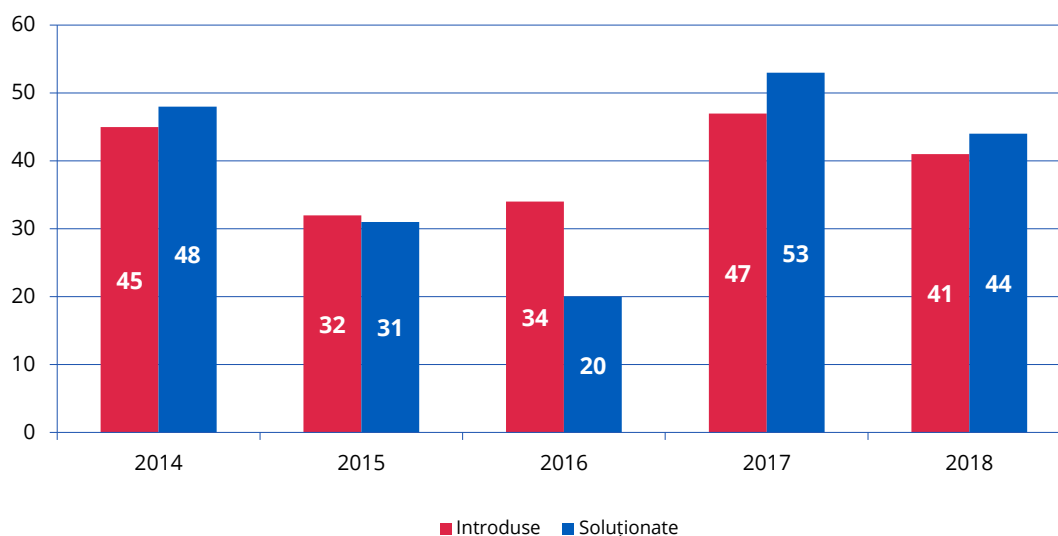
XIII. Cauze aflate pe rol la 31 decembrie – Completul de judecată (2014-2018)

2018



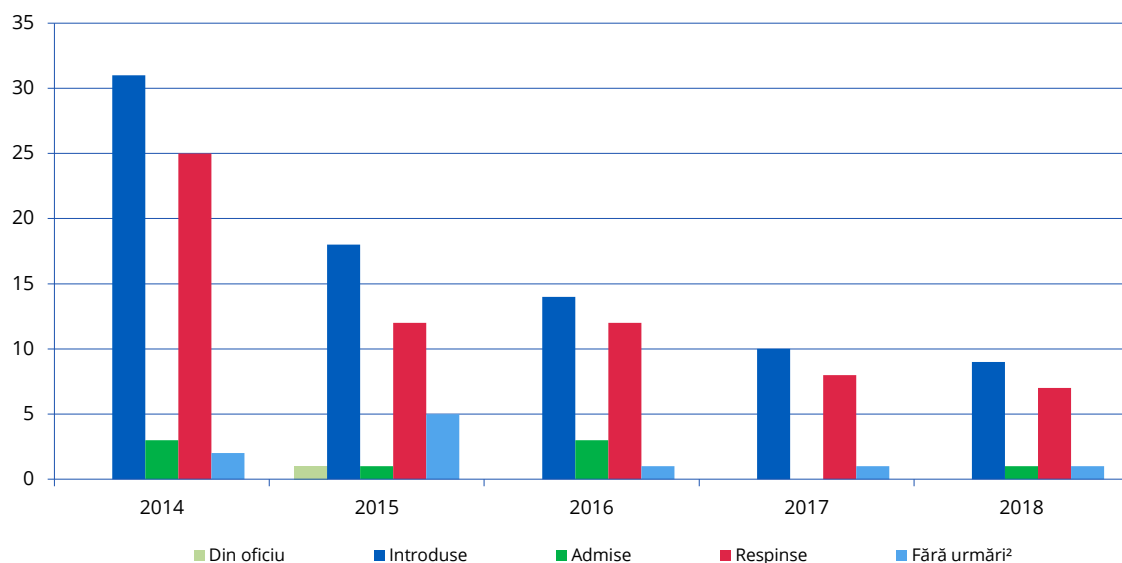
	2014	2015	2016	2017	2018
Marea Cameră					1
Camera de recursuri	37	48	51	11	1
Președintele Tribunalului	1	12	12	1	1
Camere de 5 judecători	15	6	23	100	77
Camere de 3 judecători	1 272	1 099	1 253	1 323	1 187
Judecător unic		1			2
Nerepartizate	98	101	147	73	64
Total	1 423	1 267	1 486	1 508	1 333

XIV. Diverse – Măsuri provizorii (2014-2018)



2018					
	Cereri de măsuri provizorii introduse	Cereri de măsuri provizorii soluționate	Soluția		
			Acord	Radiere/ Nepronunțare asupra fondului	Respingere
Accesul la documente	1	2			2
Achiziții publice	6	8	1	3	4
Agricultură	9	7			7
Ajutoare de stat	1	4	1		3
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul	1	1			1
Concurență	2	2			2
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei)	2	2		1	1
Drept instituțional	5	5		2	3
Fiscalitate	1	1			1
Măsuri restrictive (Acțiunea externă)	1	1			1
Politica economică și monetară	2	1			1
Politica în domeniul pescuitului	1	1			1
Sănătatea publică	1	2			2
Statutul funcționarilor	8	7			7
Total	41	44	2	6	36

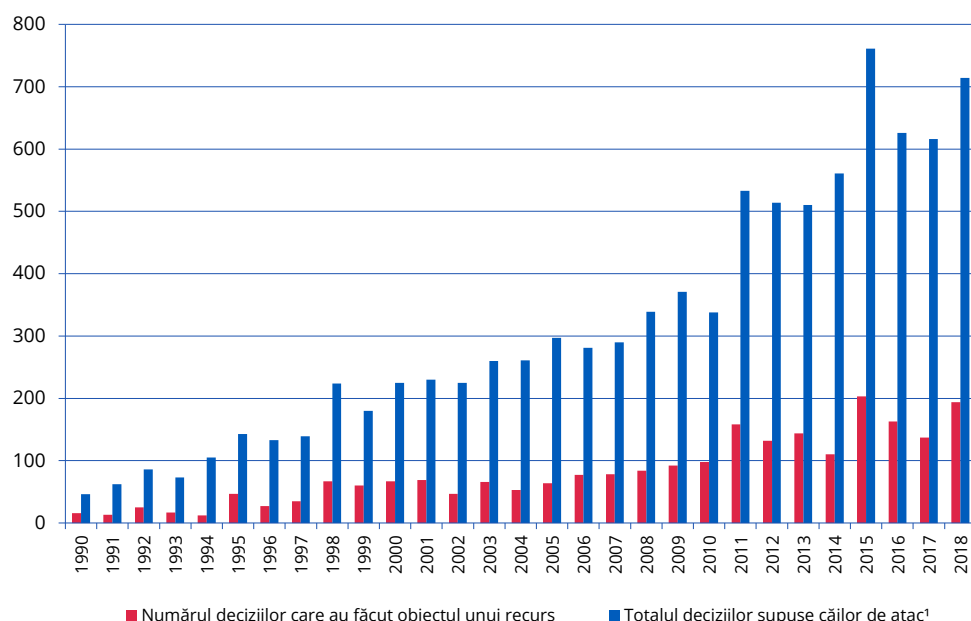
XV. Diverse – Proceduri accelerate (2014-2018)¹



	2014					2015					2016					2017					2018					
	Din oficiu	Introduse	Soluția			Din oficiu	Introduse	Soluția			Din oficiu	Introduse	Soluția			Din oficiu	Introduse	Soluția								
			Admise	Respinse	Fără urmărire ²			Admise	Respinse	Fără urmărire ²			Admise	Respinse	Fără urmărire ²			Admise	Respinse	Fără urmărire ²	Admise	Respinse	Fără urmărire ²			
Accesul la documente		2		2			2		2			2		2			2		1						1	
Acțiunea externă a Uniunii Europene							1		1																	
Agricultură							1		1													1		1		
Ajutoare de stat		13	2	10			3		2					2												
Concurență		1		1								1		1			1		1			3	1	2		
Drept instituțional		1			1		2			2		2		2			5		4	1						
Mediu		1						1																		
Spațiul de libertate, securitate și justiție												3	3									1				1
Libera circulație a capitalurilor							2			2																
Libera circulație a mărfurilor												1			1											
Achiziții publice		1		2		1	1			1		1		1			1		1							
Măsuri restrictive (Acțiunea externă)		9		9			4		4			1		1												
Politica comercială												1		1												
Politica economică și monetară							1		1													1		1		
Protecția consumatorilor																						1				
Sănătatea publică		3	1	1	1							1		1			1		1							
Statutul funcționarilor							1		1			1		1			1		1			2		2		
Total		31	3	25	2	1	18	1	12	5		14	3	12	1		10		8	1		9	1	7	1	

- Judecarea accelerată a unei cauze în fața Tribunalului se poate dispune la cererea unei părți principale și, începând de la 1 iulie 2015, din oficiu de către Tribunal.
- În categoria „fără urmărire” se înscriu următoarele situații: retragerea cererii, desistarea și situațiile în care acțiunea este soluționată prin ordonanță înainte de pronunțarea asupra cererii de procedură accelerată.

XVI. Diverse – Decizii ale Tribunalului care au făcut obiectul unui recurs la Curtea de Justiție (1990-2018)



	Numărul deciziilor care au făcut obiectul unui recurs	Totalul deciziilor supuse căilor de atac ¹	Procentajul deciziilor care au făcut obiectul unui recurs
1990	16	46	35 %
1991	13	62	21 %
1992	25	86	29 %
1993	17	73	23 %
1994	12	105	11 %
1995	47	143	33 %
1996	27	133	20 %
1997	35	139	25 %
1998	67	224	30 %
1999	60	180	33 %
2000	67	225	30 %
2001	69	230	30 %
2002	47	225	21 %
2003	66	260	25 %
2004	53	261	20 %
2005	64	297	22 %
2006	77	281	27 %
2007	78	290	27 %
2008	84	339	25 %
2009	92	371	25 %
2010	98	338	29 %
2011	158	533	30 %
2012	132	514	26 %
2013	144	510	28 %
2014	110	561	20 %
2015	203	761	27 %
2016	163	626	26 %
2017	137	616	22 %
2018	194	714	27 %

1| Totalul deciziilor supuse căilor de atac – hotărâri, ordonanțe privind măsurile provizorii și de respingere a cererii de intervenție, precum și toate ordonanțele prin care se finalizează judecata, altele decât ordonanțele de radiere și de transfer – pentru care termenul de recurs a expirat sau a fost declarat recurs.

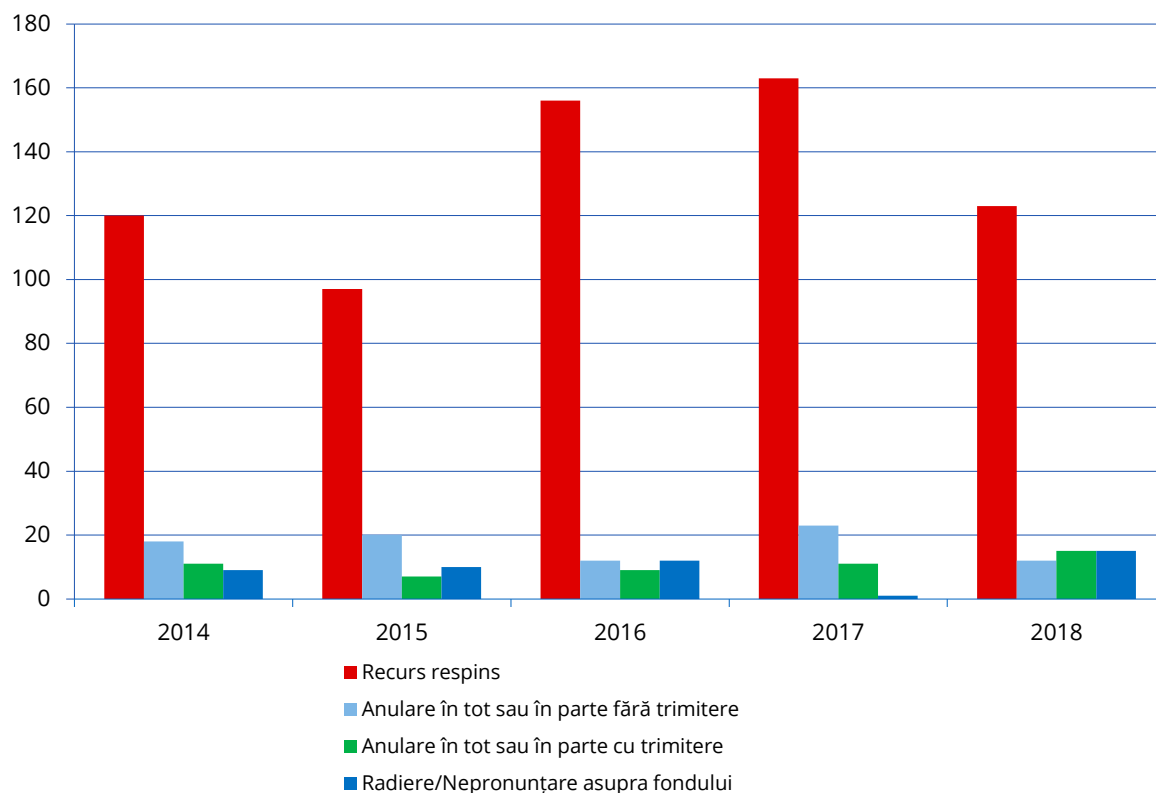
XVII. Diverse – Repartizarea recursurilor la Curtea de Justiție în funcție de natura procedurii (2014-2018)

	2014			2015			2016			2017			2018		
	Decizii care au făcut obiectul unui recurs	Decizii supuse căilor de atac	Recursuri în %	Decizii care au făcut obiectul unui recurs	Decizii supuse căilor de atac	Recursuri în %	Decizii care au făcut obiectul unui recurs	Decizii supuse căilor de atac	Recursuri în %	Decizii care au făcut obiectul unui recurs	Decizii supuse căilor de atac	Recursuri în %	Decizii care au făcut obiectul unui recurs	Decizii supuse căilor de atac	Recursuri în %
Ajutoare de stat	15	77	19 %	22	75	29 %	23	56	41 %	8	25	32 %	20	55	36 %
Concurență	15	44	34 %	32	61	52 %	17	41	41 %	5	17	29 %	21	35	60 %
Funcție publică										8	37	22 %	15	79	19 %
Proprietate intelectuală	33	209	16 %	64	333	19 %	48	276	17 %	52	298	17 %	68	295	23 %
Alte acțiuni directe	47	231	20 %	85	290	29 %	75	253	30 %	61	236	26 %	69	249	28 %
Recursuri					2										
Proceduri speciale										3	3	100 %	1	1	100 %
Total	110	561	20 %	203	761	27 %	163	626	26 %	137	616	22 %	194	714	27 %

XVIII. Diverse – Soluționarea recursurilor la Curtea de Justiție (2018) (hotărâri și ordonanțe)

	Recurs respins	Anulare în tot sau în parte fără trimitere	Anulare în tot sau în parte cu trimitere	Radiere/Nepronunțare asupra fondului	Total
Accesul la documente		1			1
Achiziții publice	2			1	3
Agricultură	4	1			5
Ajutoare de stat	11	5	5		21
Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și spațiul	3				3
Clauză compromisorie	3				3
Coeziunea economică, socială și teritorială	1				1
Concurență	8		1	1	10
Dispoziții financiare (buget, cadrul financiar, resurse proprii, combaterea fraudei)			1		1
Drept instituțional	18	1	2		21
Înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (Regulamentul REACH)	1				1
Politica comercială	3		1	8	12
Politica economică și monetară	1				1
Politica externă și de securitate comună	3	2			5
Proprietatea intelectuală și industrială	54		5	5	64
Protecția consumatorilor	1				1
Spațiul de libertate, securitate și justiție	3				3
Statutul funcționarilor	6	1			7
Uniunea vamală și Tariful vamal comun	1	1			2
Total	123	12	15	15	165

XIX. Diverse – Soluționarea recursurilor la Curtea de Justiție (2014-2018) (hotărâri și ordonanțe)



	2014	2015	2016	2017	2018
Recurs respins	120	97	156	163	123
Anulare în tot sau în parte fără trimitere	18	20	12	23	12
Anulare în tot sau în parte cu trimitere	11	7	9	11	15
Radiere/Nepronunțare asupra fondului	9	10	12	1	15
Total	158	134	189	198	165

XX. Diverse – Evoluție generală (1989-2018)

Cauze introduse, cauze soluționate, cauze aflate pe rol

	Cauze introduse ¹	Cauze soluționate ²	Cauze aflate pe rol la 31 decembrie
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1 117
1998	238	348	1 007
1999	384	659	732
2000	398	343	787
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
2004	536	361	1 174
2005	469	610	1 033
2006	432	436	1 029
2007	522	397	1 154
2008	629	605	1 178
2009	568	555	1 191
2010	636	527	1 300
2011	722	714	1 308
2012	617	688	1 237
2013	790	702	1 325
2014	912	814	1 423
2015	831	987	1 267
2016	974	755	1 486
2017	917	895	1 508
2018	834	1 009	1 333
Total	15 208	13 875	

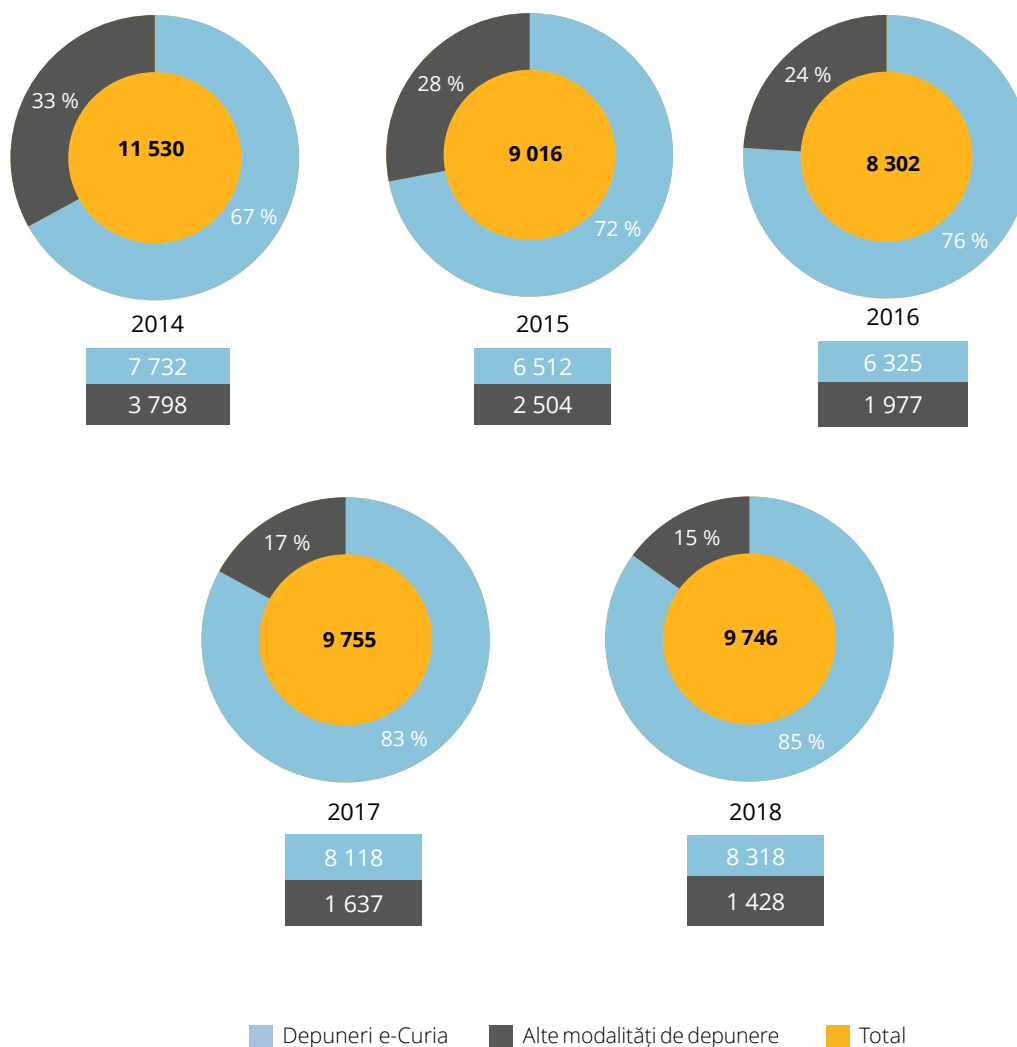
- 1| 1989: Curtea de Justiție a trimis 153 de cauze Tribunalului nou-creat.
1993: Curtea de Justiție a trimis 451 de cauze ca urmare a primei extinderi a competențelor Tribunalului.
1994: Curtea de Justiție a trimis 14 cauze ca urmare a celei de a doua extinderi a competențelor Tribunalului.
2004-2005: Curtea de Justiție a trimis 25 de cauze ca urmare a celei de a treia extinderi a competențelor Tribunalului.
2016: la 1 septembrie 2016, 139 de cauze în materia funcției publice au fost transferate Tribunalului.
- 2| 2005-2006: Tribunalul a trimis 118 cauze Tribunalului Funcției Publice nou-creat.

XXI. Activitatea grefei Tribunalului (2015-2018)

Tip de intervenție	2015	2016	2017	2018
Acte de procedură înscrise în registrul grefei ¹	46 432	49 772	55 069	55 395
Cereri de sesizare ²	831	835	917	834
Cauze de funcție publică transferate la Tribunal ³	-	139	-	-
Procentajul de regularizare a cererilor de sesizare ⁴	42,50 %	38,20 %	41,20 %	35,85 %
Memorii (altele decât cererile introductive)	4 484	3 879	4 449	4 562
Cereri de intervenție	194	160	565	318
Cereri de aplicare a regimului de confidențialitate (în privința datelor cuprinse în actele de procedură) ⁵	144	163	212	197
Proiecte de ordonanțe pregătite de grefă ⁶ (inadmisibilitate vădită după comunicare, suspendare/reluare, conexare a cauzelor, unirea excepției de inadmisibilitate cu fondul, intervenție necontestată, radiere, nepronunțare în cauzele de proprietate intelectuală, redeschiderea fazei orale și rectificări)	521	241	317	285
Conferințe de cameră (cu prezența grefei)	303	321	405	381
Procese-verbale de ședință și constatări ale pronunțării hotărârii	873	637	812	924

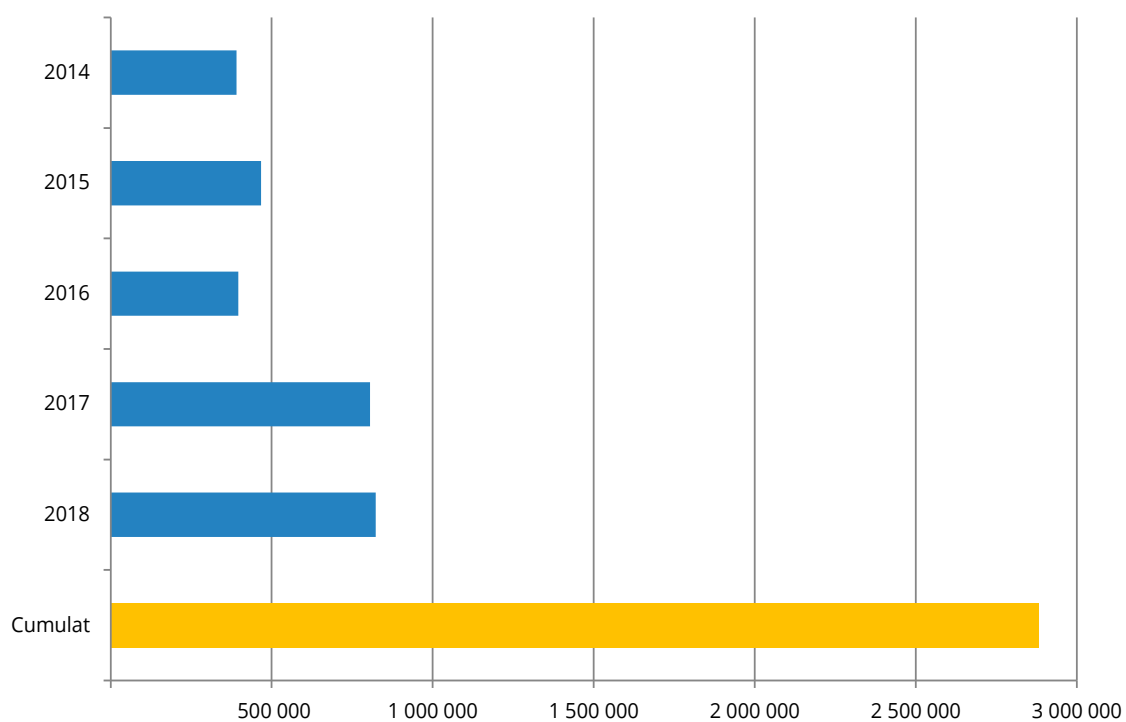
- 1| Acest număr constituie un indicator al măsurii volumului de muncă al serviciului, deoarece fiecare act care intră sau care iese face obiectul unei înregistrări în registru. Numărul de acte de procedură înscrise în registru trebuie să fie apreciat ținând seama de natura procedurilor care intră în competența instanței. Întrucât numărul de părți la un litigiu este limitat în cadrul acțiunilor directe (reclamant, pârât și, eventual, intervenient/intervenienți), notificările nu sunt făcute decât acestor părți.
- 2| Orice memoriu depus (inclusiv cererea de sesizare) trebuie să fie înscris în registru, atașat la dosar, dacă este cazul, regularizat, comunicat cabinetelor judecătorești împreună cu o fișă de transmitere, uneori detaliată, ulterior eventual tradus și, în sfârșit, notificat părților.
- 3| La 1 septembrie 2016.
- 4| Atunci când o cerere de sesizare nu respectă anumite cerințe, grefa procedează la regularizarea sa, astfel cum prevăd normele de procedură (ceea ce este valabil de asemenea pentru orice alt memoriu).
- 5| Numărul de cereri de confidențialitate nu aduce atingere numărului de date conținute în unu sau mai multe memorii al căror regim de confidențialitate este solicitat.
- 6| De la 1 iulie 2015, data intrării în vigoare a noului Regulament de procedură al Tribunalului, anumite decizii care erau anterior luate sub formă de ordonanțe (suspendare/reluare, conexare a cauzelor, intervenție fără confidențialitate a unui stat membru sau a unei instituții) sunt luate sub formă de simplă decizie depusă la dosarul cauzei.

XXII. Modalități de depunere a actelor de procedură în fața Tribunalului¹



1| Începând de la 1 decembrie 2018, e-Curia a devenit modalitatea de schimb obligatorie cu reprezentanții părților în toate procedurile în fața Tribunalului.

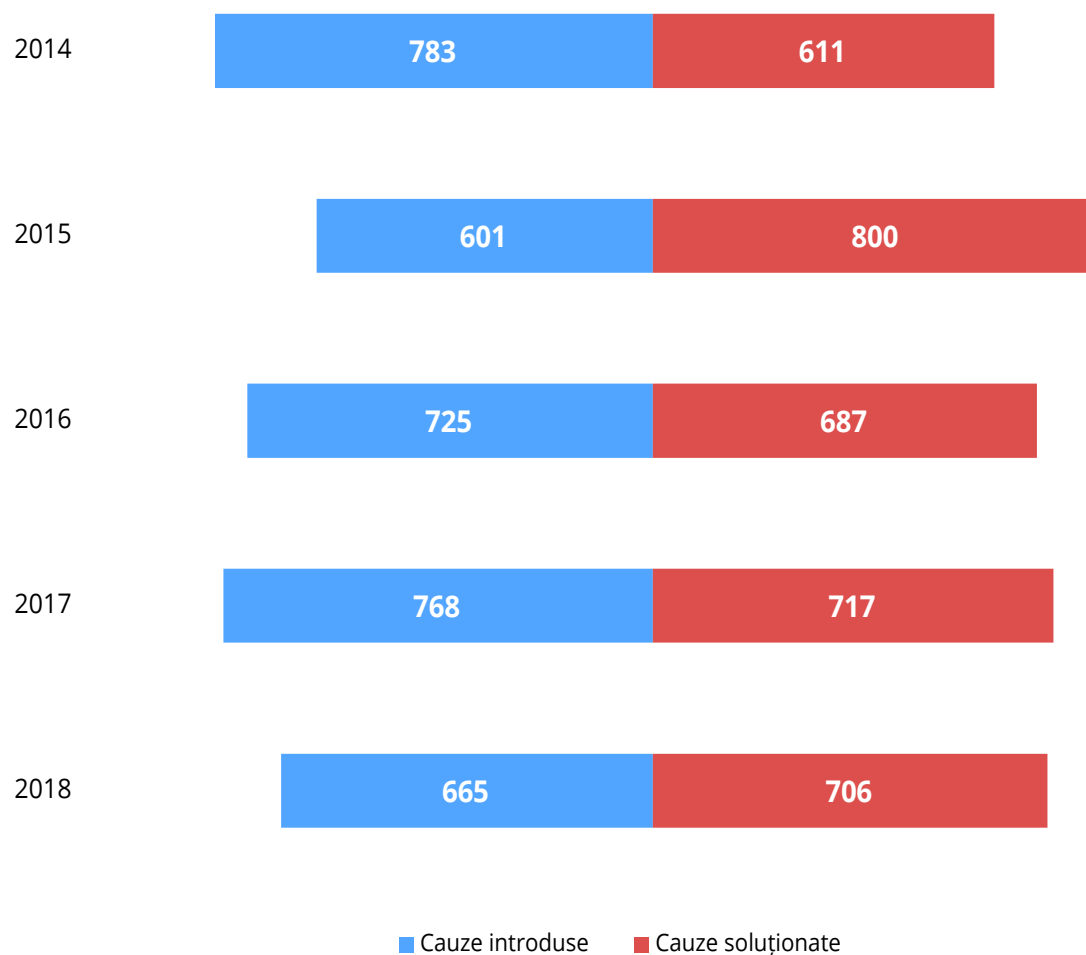
XXIII. Pagini depuse prin e-Curia (2014-2018)¹



	2014	2015	2016	2017	2018	Cumulat
Pagini depuse prin e-Curia	390 892	466 875	396 072	805 768	823 076	2 882 683

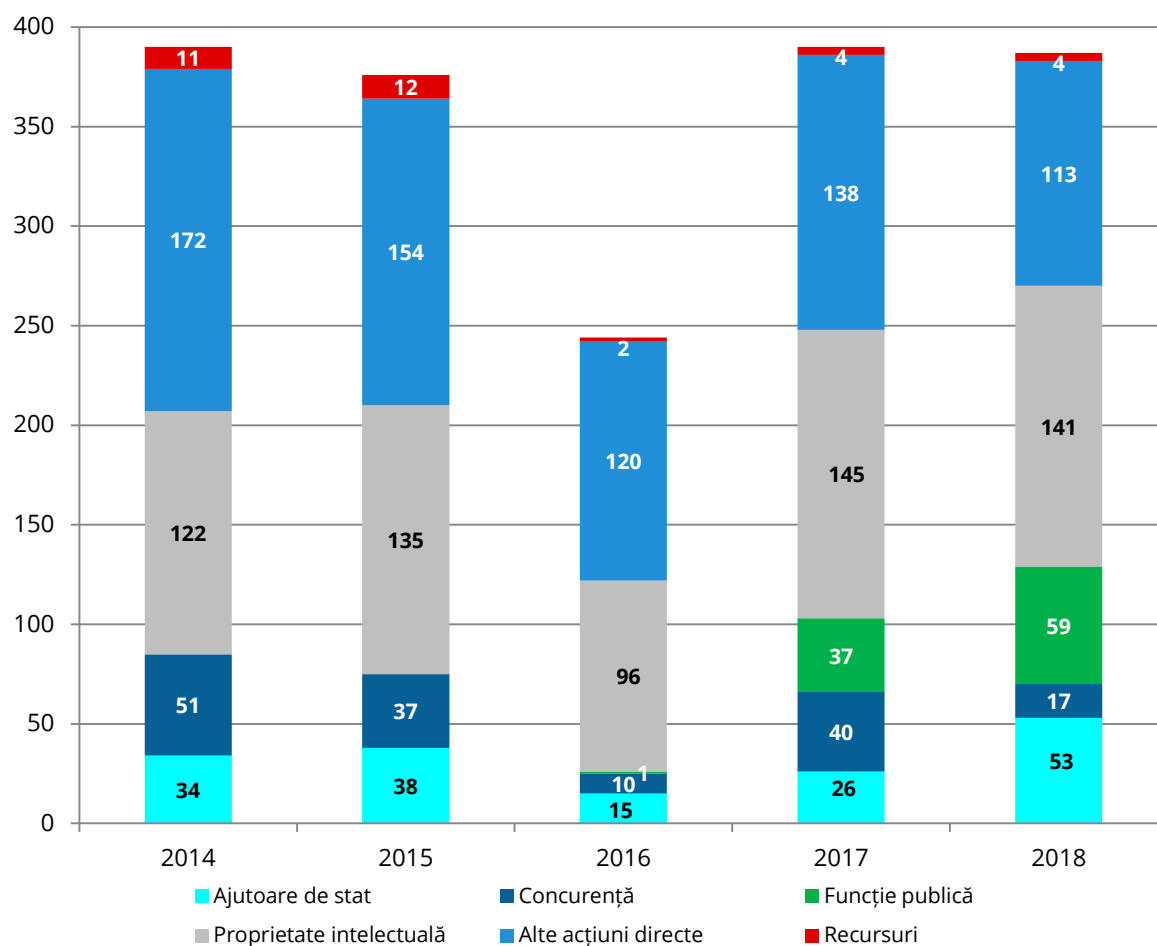
1| Pentru anii 2014-2016, datele nu cuprind numărul de pagini ale actelor introductive de instanță.

XXIV. Comunicări în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* (2014-2018)¹



1| În temeiul Regulamentului de procedură (articolele 79 și 122), avizele privind cererile de sesizare noi și deciziile prin care se finalizează judecata trebuie publicate în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*.

XXV. Cauze pledate (2014-2018)



	2014	2015	2016	2017	2018
Total	390	376	244	390	387

E | COMPUNEREA TRIBUNALULUI



(Ordinea protocolară la data de 31 decembrie 2018)

Primul rând, de la stânga la dreapta:

Doamna judecătoare I. Labucka, domnul președinte de cameră A. M. Collins, domnul președinte de cameră G. Berardis, domnul președinte de cameră H. Kanninen, domnul președinte de cameră M. Prek, domnul vicepreședinte al Tribunalului M. van der Woude, domnul președinte al Tribunalului M. Jaeger, doamna președintă de cameră I. Pelikánová, domnul președinte de cameră S. Frimodt Nielsen, domnul președinte de cameră D. Gratsias, doamna președintă de cameră V. Tomljenović, domnul președinte de cameră S. Gervasoni, domnul judecător S. Papasavvas

Al doilea rând, de la stânga la dreapta:

Domnii judecători C. Iliopoulos, L. Madise, V. Kreuschitz, E. Buttigieg, J. Schwarcz și A. Dittrich, doamna judecătoare M. Kancheva, domnii judecători E. Bieliūnas, I. Ulloa Rubio și I. S. Forrester

Al treilea rând, de la stânga la dreapta:

Domnii judecatori P. Nihoul și R. Barents, doamnele judecătoare I. Reine și A. Marcoulli, domnii judecători Z. Csehi, D. Spielmann, L. Calvo-Sotelo Ibáñez-Martín și V. Valančius, doamna judecătoare N. Póltorak, domnii judecători F. Schalin, E. Perillo, R. da Silva Passos și B. Berke

Al patrulea rând, de la stânga la dreapta:

Domnul grefier E. Coulon, domnul judecător C. Mac Eochaidh, doamnele judecătoare K. Kowalik-Bańczyk și M. J. Costeira, domnii judecători U. Öberg și J. Svenningsen, doamna judecătoare O. Spineanu-Matei, domnii judecători J. Passer, A. Kornezov și G. De Baere

1. MODIFICĂRI ÎN COMPUNEREA TRIBUNALULUI ÎN ANUL 2018

Domnul Peter George Xuereb, judecător la Tribunal începând cu 8 iunie 2016, și-a încetat activitatea odată cu preluarea funcției de judecător la Curtea de Justiție la 8 octombrie 2018.

2. ORDINI PROTOCOLARE

DE LA 1 IANUARIE 2018 LA 7 OCTOMBRIE 2018

Domnul M. JAEGER, președinte
Domnul M. van der WOUDE, vicepreședinte
Doamna I. PELIKÁNOVÁ, președintă de cameră
Domnul M. PREK, președinte de cameră
Domnul S. FRIMODT NIELSEN, președinte de cameră
Domnul H. KANNINEN, președinte de cameră
Domnul D. GRATSIAS, președinte de cameră
Domnul G. BERARDIS, președinte de cameră
Doamna V. TOMLJENOVÍČ, președintă de cameră
Domnul A. M. COLLINS, președinte de cameră
Domnul S. GERVASONI, președinte de cameră
Doamna I. LABUCKA, judecătoare
Domnul S. PAPASAVVAS, judecător
Domnul A. DITTRICH, judecător
Domnul J. SCHWARCZ, judecător
Doamna M. KANCHEVA, judecătoare
Domnul E. BUTTIGIEG, judecător
Domnul E. BIELIŪNAS, judecător
Domnul V. KREUSCHITZ, judecător
Domnul I. ULLOA RUBIO, judecător
Domnul L. MADISE, judecător
Domnul I. S. FORRESTER, judecător
Domnul C. ILIOPOULOS, judecător
Domnul L. CALVO-SOTELO IBÁÑEZ-MARTÍN, judecător
Domnul D. SPIELMANN, judecător
Domnul V. VALANČIUS, judecător
Domnul Z. CSEHI, judecător
Doamna N. PÓŁTORAK, judecătoare
Doamna A. MARCOULLI, judecătoare
Domnul P. G. XUEREB, judecător
Domnul F. SCHALIN, judecător
Doamna I. REINE, judecătoare
Domnul E. PERILLO, judecător
Domnul R. BARENTS, judecător
Domnul R. da SILVA PASSOS, judecător
Domnul P. NIHOUL, judecător
Domnul B. BERKE, judecător
Domnul J. SVENNINGSSEN, judecător
Domnul U. ÖBERG, judecător
Doamna O. SPINEANU-MATEI, judecătoare
Doamna M. J. COSTEIRA, judecătoare
Domnul J. PASSER, judecător
Doamna K. KOWALIK-BAŃCZYK, judecătoare
Domnul A. KORNEZOV, judecător

Domnul C. MAC EOCHADH, judecător
Domnul G. DE BAERE, judecător

Domnul E. COULON, grefier

DE LA 8 OCTOMBRIE 2018 LA 31 DECEMBRIE 2018

Domnul M. JAEGER, președinte
Domnul M. van der WOUDE, vicepreședinte
Doamna I. PELIKÁNOVÁ, președintă de cameră
Domnul M. PREK, președinte de cameră
Domnul S. FRIMODT NIELSEN, președinte de cameră
Domnul H. KANNINEN, președinte de cameră
Domnul D. GRATSIAS, președinte de cameră
Domnul G. BERARDIS, președinte de cameră
Doamna V. TOMLJENOVIC, președintă de cameră
Domnul A. M. COLLINS, președinte de cameră
Domnul S. GERVASONI, președinte de cameră
Doamna I. LABUCKA, judecătoare
Domnul S. PAPASAVVAS, judecător
Domnul A. DITTRICH, judecător
Domnul J. SCHWARCZ, judecător
Doamna M. KANCHEVA, judecătoare
Domnul E. BUTTIGIEG, judecător
Domnul E. BIELIŪNAS, judecător
Domnul V. KREUSCHITZ, judecător
Domnul I. ULLOA RUBIO, judecător
Domnul L. MADISE, judecător
Domnul I. S. FORRESTER, judecător
Domnul C. ILIOPOULOS, judecător
Domnul L. CALVO-SOTELO IBÁÑEZ-MARTÍN, judecător
Domnul D. SPIELMANN, judecător
Domnul V. VALANČIUS, judecător
Domnul Z. CSEHI, judecător
Doamna N. PÓŁTORAK, judecătoare
Doamna A. MARCOULLI, judecătoare
Domnul F. SCHALIN, judecător
Doamna I. REINE, judecătoare
Domnul E. PERILLO, judecător
Domnul R. BARENTS, judecător
Domnul R. da SILVA PASSOS, judecător
Domnul P. NIHOUL, judecător
Domnul B. BERKE, judecător
Domnul J. SVENNINGSSEN, judecător
Domnul U. ÖBERG, judecător
Doamna O. SPINEANU-MATEI, judecătoare
Doamna M. J. COSTEIRA, judecătoare
Domnul J. PASSER, judecător
Doamna K. KOWALIK-BAŃCZYK, judecătoare
Domnul A. KORNEZOV, judecător
Domnul C. MAC EOCHADH, judecător
Domnul G. DE BAERE, judecător

Domnul E. COULON, grefier

3. FOȘTI MEMBRI AI TRIBUNALULUI

(în ordinea intrării în funcție)

JUDECĂTORI

Domnul Donal Patrick Michael BARRINGTON (1989-1996) (†)
Domnul Antonio SAGGIO (1989-1998), președinte (1995-1998) (†)
Domnul David Alexander Ogilvy EDWARD (1989-1992)
Domnul Heinrich KIRSCHNER (1989-1997) (†)
Domnul Christos YERARIS (1989-1992)
Domnul Romain Alphonse SCHINTGEN (1989-1996)
Domnul Cornelis Paulus BRIËT (1989-1998)
Domnul José Luis da CRUZ VILAÇA (1989-1995), președinte (1989-1995)
Domnul Bo VESTERDORF (1989-2007), președinte (1998-2007)
Domnul Rafael GARCÍA-VALDECASAS Y FERNÁNDEZ (1989-2007)
Domnul Jacques BIANCARELLI (1989-1995)
Domnul Koen LENAERTS (1989-2003)
Domnul Christopher William BELLAMY (1992-1999)
Domnul M. Andreas KALOGEROPOULOS (1992-1998)
Doamna Virpi TIILI (1995-2009)
Doamna Pernilla LINDH (1995-2006)
Domnul Josef AZIZI (1995-2013)
Domnul André POTOCKI (1995-2001)
Domnul Rui Manuel GENS de MOURA RAMOS (1995-2003)
Domnul John D. COOKE (1996-2008)
Domnul Jörg PIRRUNG (1997-2007)
Domnul Paolo MENGOZZI (1998-2006)
Domnul Arjen W. H. MEIJ (1998-2010)
Domnul Mihalís VILARAS (1998-2010)
Domnul Nicholas James FORWOOD (1999-2015)
Domnul Hubert LEGAL (2001-2007)
Doamna Maria Eugénia MARTINS de NAZARÉ RIBEIRO (2003-2016)
Domnul Franklin DEHOUSSE (2003-2016)
Doamna Ena CREMONA (2004-2012)
Domnul Ottó CZÚCZ (2004-2016)
Doamna Irena WISZNIEWSKA-BIAŁECKA (2004-2016) (†)
Domnul Daniel ŠVÁBY (2004-2009)
Domnul Vilenas VADAPALAS (2004-2013)
Doamna Küllike JÜRIMÄE (2004-2013)
Doamna Verica TRSTENJAK (2004-2006)
Domnul Enzo MOAVERO MILANESI (2006-2011)
Domnul Nils WAHL (2006-2012)
Domnul Teodor TCHIPEV (2007-2010)
Domnul Valeriu M. CIUCĂ (2007-2010)
Domnul Santiago SOLDEVILA FRAGOSO (2007-2013)
Domnul Laurent TRUCHOT (2007-2013)
Domnul Kevin O'HIGGINS (2008-2013)
Domnul Andrei POPESCU (2010-2016)

Domnul Carl WETTER (2013-2016)
Domnul Peter George XUEREB (2016-2018)

PREȘEDINȚI

José Luis da CRUZ VILAÇA (1989-1995)
Antonio SAGGIO (1995-1998) (†)
Bo VESTERDORF (1998-2007)

GREFIER

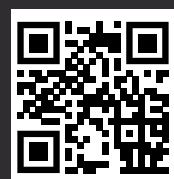
Hans JUNG (1989-2005) (†)





CURTEA DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE

—
Direcția de comunicare
Unitatea Publicații și presă electronică



Imprimat pe hârtie ecologică